

Blank rectangular label at the top left corner.

Fragment of a label or text at the top right corner.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Ց

ՍՈՒՐԲ ԵՓՐԵՄ

3

1875-1876-1877-1878-1879

1875-1876-1877-1878-1879

1875-1876-1877-1878-1879

X

$\frac{28}{36-75}$ ՍՐԲՈՅՆ

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԵՎԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՐԱՆՈՅ ԵՒՄ ՂԵՒՏԱՅԻՆ ԹՈՒՈՑ
ՕՐԻՆԱՑ ԳԵՄՈՒՆԱՑ ԿԱՏԱՐՈՐԱՑ ԹԱԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄՆԱՑՈՐԿԱՑ

~~2010~~
~~487~~ 210

A
897

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄԻ 1836 ՌՄՁԵ

01802

4 7 4 4 4

SECRET

~~SECRET~~

~~3452~~

~~1416~~

pic
2/11

SECRET
1952

ՅԵՌԵՄՅԱՆ

Չնչևարս 'ի ճոխ վարդապետութեանց մեծին
Եփրեմի սրբոյ վարդապետին 'ի հայրենասէր բարե-
պաշտիցն պահեալ անկորուստ եւ աւանդեալ փափա-
զողացս պայծառութեան լեզուիս եւ դպրութեանս
հարստութեան, տամք աւասիկ 'ի վայելչ հասարա-
կաց. իբրեւ զի եւ սա մի է 'ի պատուական վաստակոց
նախնեացն մերոց երանաշնորհ (Թ)արգմանչաց : Որոց
'ի սեամն անդ ծաղկելոյ հայ դպրութեանս զցանկա-
լի ցանկալի մատեանս զառ 'ի սրբոց հարցն անջինջ
աւանդս եկեղեցւոյ ամիօրիեալ յամենայն ուստեք
հայերէնախօս բարբառովք թողին մեզ որդւոցս 'ի
զբօսանս հոգեւոր ջանից. մեծաւ իմաստութեամբ կըշ-
ուեալ թէ քան զամենայն բանս մեծահասանք իմաստ-
նոցն ըստ աշխարհի, յորոց եւ չեղեն անձաշակք, սո-
քա 'ի վեր են եւ պատուով եւ շահակտութեամբն :
Սմին իրի այն ինչ յազգս իւրաքանչիւր Յունաց եւ Մ-
սորւոց հռչակ հարկանէին սրբոցն բանք, ոմն սքան-
չելի պերճախօսութեամբն եւ միւսն նուրբ եւ հոգե-
բուղիք քաղցրութեամբ եւ այլք այլօրինակ, անդէն
'ի սուղ ժամու եւ հայեցի խօսիւք լսելի եղեն յաշ-
խարհս մեր : Յորս նորատեսիլ իմն հանդիսացաւ սուրբ
հայրս մեր. ոչ այնքան 'ի վարժոցս հպատակեալ կա-
նոնադրութեանց հանճարոյ մարդկան, քան թէ 'ի

Հնորհաց Հողունքն սքանչելեօք Հմուտ գտեալ խորոցն
 Մստուծոյ . արդարեւ քարոզ աստուածային օրինաց
 եւ քաջածանօթ ամենայն շարժմանց սրտի դիւրա-
 սահ մարդոյս : Վմին իրի այլ շաւիղ յայլոցն կալեալ
 'ի տիպս բանից իւրոց , 'ի վեր քան զբազումս 'ի նո-
 ցանէ երեւեցաւ խիտ առ խիտ անակնկալ խելա-
 մտութեամբք եւ սուր իմաստիւք : Վ խրատականսն
 քաղցրախօս եւ որպէս Հայր յաղէտս որդւոց կարե-
 կից , եւ 'ի վարդապետութեան սքանչելի նրբութեամբ
 Հանձարոյն զէն անպարտելի ողջամտաց ժամանա-
 կին եւ սուր երկսայրի այլաձայն բարբանջելոցն : Վ յԼ
 նախանձելի օրինակ է նա ամենեցուն յորժամ զմայ-
 լեալ սիրով աստուածեղէն տառիցն սլանայ մտօք 'ի
 բարձունս վառեալ 'ի սէր արարչին . մանաւանդ ուր
 առաքելականն նմա 'ի յուշ գայ իղձն եռանդուն ե-
 ղանելի ժամուն ընդ փրկչին միանալոյ : Վ յս ահա
 կարգք բանից սրբոյ վարդապետիս եւ չափ ներանձ-
 նացեալ ոգւոյն :

Վանդաղիմք մի առ մի բան ճառել զմատենից
 սրբոյ Հօրս զոր 'ի չորեսին Հատորս բովանդակեցաք .
 զի պատկառելի անունն եւեթ Հօր բանիցս գովու-
 թիւն է ինքնին խօսիցն , եւ տրիտուր քրտնաջան
 մերոց վաստակոց : Վ յԼ միայն տացուք Համար կարճ
 'ի կարճոյ գրչադիր օրինակացն , յորոց զբովանդա-
 կութիւնս զայս արարաք :

ՍԵԿՆՈՒԹԵԱՆՆ ԱՐԱՐԱԾՈՅ Մինչեւ ցԻՆԱՅՈՐԴ
 ՍԸՆ մի եւեթ օրինակ գոյր 'ի ձեռին մերում . այլ
 բոլորադիր էր ընտիր , գրեալ 'ի ՁԽԸ Թուականիս . եւ
 գործ ճարտար գրչի :

Վայց մեկնութեանն Յեսուայ , Վատաւորաց եւ

(Թ)ՆԱԳԱՆՈՐՈՒԹԵԱՆՅ ԿԱՅՐ ԵՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆՎԱԿ ՆՈՅՆ՝
 ԱԿԵՍ ԲՈՂՈՐԱԳԻՐ , ԳՐԵՎ ԵՐԵՔՏՈՍԱՆԵՐՈՐԴ ԳՐՈՒ
 ԱՈՒ ՓԱՄԱՆՆԱԿՈՔ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՈՒՈՒԿԵԼԵԱՆ . ՀԱՄԱ
 ԱԿԱՏԻՆ ԹԵՐԵԼՍ ԿԱԼԵՎ ԷՐ ՄԵՐ ՉՍԱ ԸՆԴ ԱՈՒՋՆՈՅ
 ՕՐԻՆՎԱԿԻՆ , ԵԹԷ ԲԱԳ 'Ի մարդկօրէն վրիպակաց , որ
 անխորշէլի են իսպառ , չէին զեղէալ 'ի նմա ուրեք
 ուրեք եւ մեծամեծ հատուածք բանից : Սակայն ուր
 կարեւոր այլեւայլուԹիւնք ընթերցուածոց կային
 'ի նմա , 'ի ստորեւս իջիցն նշանակեցան :

ՍԵՎԵՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ՉՈՐԻՅ ԱԻՅՏԱ
 ՐԱՆՉԱՅ ԵՒ ՉՈՐԵՔԻՆ ԱԻՅՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՃԱՌՔԻՆ .
 ԳՐԵՎ 'Ի հաղատ 'ի Թուխ ՈՒԴ . ԲՈՂՈՐԱԳԻՐ ԱՆ
 ՀԱՐԹ , ԱՅԼ ՈՂ ԹԵՐԻ ԵՐԿԻԼՈՂԱԾ ՀԱԼԱՏԱՐԱՆՈՒԹԵՆԷ
 ԳՐՅԻՆ : Ի յիշատակարանին Մնանիա ոմն վարդապետ
 յիշատակեալ զորմէ չունիմասել հաւաքող մատենիս
 իցէ արդեօք եթէ Թարգմանիչն . գովուԹեամբ խօ
 սի գրիչն զնմանէ՝ Թէ « Արպէս աւանդ հայրենի յա
 ղադս որդւոց յառաջապահեստ արարեալ գանձեալ
 եւ եդեալ սուրբ եւ արդիւնակատար վարդապետ ոմն
 Մնանիա ժառանգողաց տանս հաղատայ եւ 'ի լու
 սաւորուԹիւն հանուրց աշխարհի » : Ի սմին մատենի
 զկնի աւետարանական ճառիցն գրեալ էին 'ի նոյն
 գրչէ եւ երեքին ճառքն , յԱնովք եւ յԱղիս , վասն
 երաշտի եւ վաշխառուաց , եւ առ Յովսէփ . զորս 'ի
 հատոր ճառիցն խառնեցաք 'ի տպագրուԹեանս , ան
 խառն զաւետարանական մեկնուԹիւնս բանից յայ
 լոցն կալեալ :

ՍՕՏ 'Ի վախճան տպագրուԹեան մեկնուԹեան
 աւետարանիս եհաս առ մեզ 'ի բարեպաշտէ ումեմնէ
 եւ միւս եւս օրինակ բուն մատանց գիր աստուածա

րեալ Հայրապետին սրբոյ՝ Աբրահամի լամբրոնացւոյ ,
 Վայց 'ի մատենիս յայսմիկ արտաքոյ մեկնու թեանն
 առաջին եւեթ գոյր 'ի չորից աւետարանական ճառիցն
 այսու վերնագրովս (Արդէ՛մ)՝ արհիւրէի որ ասէ ոչ իմի՛ցն
 ման . եւ մեկնութեան յառախի աւետարանչացն . եւ 'ի վախճան
 քաղաքեանն որտան . այն , որ 'ի մերում օրինակի եղեալ
 է (Սարգմանութեան աւետարանի : Օ յիշատակարան ցան-
 կալի մատենիս ինքն երանելին արձանագրէ զայս օ-
 րինակ .

ՔԱՌՐ ԵՒ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՆՄԱ, ՈՐ ՍԿԻՋՐՆ Է ԵՒ ՎՍՏԱՐԱԾ ,
 Ի ՆԻԱՍ ՎԱՍՏԱԿԱՆՈՐԷ ՆԵՐՍԻՍԷ :

ՏԱՌԱՊԵԱԼ ՆԵՐՍԵՍ, ՎՐԻՊԵԱԼ ՅԵՌԵՆՁԻՆ ԽՈԿՄԱՆԷ,
 ՎԵՐԱԿՅՑՈՒԹԵԱՄՐ ՏՄԱՍՈՆԻ ՔԱՂԱԲԻՆ
 ԵՒ ՈՐ Ի ՆՄԱ ՄԵԵԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՊԱՇՏԵՄԱՄՐ
 ՋՐԱՆՍԱՆՍ ԻՄՈՅ ՋՐԱՂՄԱՆՅՆ ՍՏԱՑԱՅ ՋՎԱՍՏԱԿ
 ԳՐՁՈՒԹԵԱՆ Ի ՄՍՏԵԱՆՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ
 ԼԵՁՈՒԱԻ ԲԵՁՈՒՄ ԱՆԳԱՄ ՋՔԱՂԱԲԱԿԱՆ ԼՆԼՈՎ ՀՈՒՄ
 ԵՒ ՀԻՍՄԱՄՐ ՁԵՌԻՆ ԵՒ ՄՏԱՑ ԱՍՏ ԴԵԳԵՐԵԼՈՎ
 ՋՐԱԿԱՆՆ ԵՒ ՋՎՐԹԱԿԱՆՆ ԽՈԿՄԱՄՐ
 ՅԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆՍ ՎԵՐԱԿՐԵԼՈՎ ՋՈԳԻ :
 Ո՛Ղ Ո՛Ղ . ԹԵՐԵԻՍ ԸՍՏ ՄԵԵ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԹՈՒԹԵԱՆ
 ՊԱՏԱՀԵՑԱՅՑ Ի ՋԵՐԿԵԻՑ ԱՐՔԱՑՈՒԹԻՒՆՆ ԲՈՆԱՐԱՐՈՂԱՅ :

Ի ԹՈՒ՛՛ ՈՒՊ :

Պահեցաք աստէն զսա անթերի , համարեալ հնասէր
 հայրենասիրացն ասորժեղի գու :

ՍԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐԵՔՏԱՍԱՆ ԹՂԹՈՅՆ ՊԱՆՂՈ-
 ՍԻ . յՈՐՈՒՄ զՎԻԼԻՄՈՆԻՆ ԻՐՐԵԼ զՅԱՅՆԻ ԻՆչ ԵԼ Ա-
 մենեւին անկարօտ մեկնութեան թողեալ է 'ի բաց
 ինքն սուրբ վարդապետն , որպէս հաւաստեալ իմն

կարծեմք . զի օրինակն անթերի է : Այս այս յայտ անտի է դարձեալ , զի զնոյն առնէ ստէպ 'ի բնաւ մեկնաբանութիւնս իւր , կարեւորացն եւեթ փոյթ կալեալ պարզել զիմացուած բանից . մանաւանդ յորս ինքն վառեալ իցէ 'ի խորս գաղանեացն Մտուծոյ : Ի կարգին խառնեալ է ընդ այլոցն եւ զթուղթն առ Արրորդ կորնթացիս . իբրեւ զի 'ի ժամանակին թեւեւս գտանէր յօրինակս ինչ սուրբ գրոց յոյն կամ ասորի , որ ցարդ չերեւեցաւ ուրեք բաց 'ի հայ թարգմանութեանն զոր ունին ամենայն գրչագիր օրինակք աստուածաշնչիցն մերոց . որ եւ գուցէ ընդունելի եւս կարծէր առ ոմանս յարեւելեայց . այլ առ մեզ ընդ անհարազատս դասեալ է , որպէս եւ առ Ատինս եւ առ Յոյնս ( ) րինակ մեկնութեան թղթոցս գրեալ է 'ի թուխ նիւր բոլորագիր հին 'ի ձեռն Սիմէոնի ուրումն վարդապետի , զոր նա ինքն գաղափարեալ է յայլ ստոյգ եւ 'ի հին օրինակէ իմեքէ յԱրծրունեաց գաւառի 'ի թագաւորութեան Վագկայ որդւոյ Մշոտի եւ 'ի կուրապաղատութեան Վաւթի :

Օմիահետ գրութիւն երից մատենից մեկնութեանցս բաժանեցաք 'ի գլուխս . զվարձոցն ըստ գլխակարգութեան աստուածաշունչ գրոց . ընդ որում կարգ բանիցն անսայթաք միաբանէր . իսկ զայլն բաժանեցաք որպէս եւ հաճոյ թուեցաւ ըստ յայտնի ինչ բանից կամ պատմութեանց :

ՂԱՌԲ ԵՒ ԱՂՕԲԲ : Օղութիցն չմարթի ճշգիւտալ զօրինակացն զհամար . զի ոչ միախուռն ամփոփ գտանէին եւ ոչ ժամանակք գրութեան նոցա երեւելին բաց յերկուց նոր օրինակաց գրելոց 'ի ՌՁԸ եւ ՌՃԴ : Մ. յլ զթիւ նոցա որ բազմութիւ էին , եղաք 'ի

կարգին : Իսկ Ճառիցն որ մեծաւ մասամբ յայլ եւ այլ ճառընտրաց հաւաքեցան որ առ մեզ եւ որ այլ ուր , այսոքիկ են օրինակք :

Ա . Պառնտիր բոլորագիր . գրեալ 'ի ՌՀԳ Թըւիս . որ Թէպէտ եւ անդերծ է 'ի մարդկօրէն վրիպակաց , այլ գրչին փայլէ 'ի նմա հաւատարմութիւն :

Բ . Պ . երկաթագիր անթուական , հարազատ եւ ընտիր գրութիւն : Սա կալաք մեզ օրինակ յամենայնի որչափ ինչ գտան 'ի նմա 'ի Ճառիցն Եփրեմի , զոր եւ կուէցաք հնագոյն օրինակ . եւ ուր Թերթք ինչ պակասէին առ հնութեանն , նշանակեցաք 'ի կարգին , յայլոցն միաբանութենէ զԹերին լրացուցեալ :

Գ . Պ . նօտարացի ձեւով գրեալ 'ի ՌՁԶ . որ Թէ եւ ըստ ընդհանուր տեսութեան Ճառից իւրաքանչիւր հաւատարիմ Թուիցի , զի չերեւին 'ի նմա ըստ կամի յաւելուածք , այլ ոչ հարազատ եւ երկիւղած է 'ի դարձուածս բանից հարց լեզուիս . զի ստէպ նշմարին 'ի նմա կամաւոր նոր խանդարմունք . գրչին ախորժեալ անշուշտ եւ գռեհկաց անգամ ժամանակին իմանալի առնել զբանն : Սակաւք էին 'ի սմա յեփրեմեան Ճառիցն որ յայլնս չերեւէին :

Դ . Պ . բոլորագիր անթուական . ըստ հարազատութեանն կեղակարծ , եւ գրչին վրիպակք 'ի նմա ոչ սակաւք :

Ե . Պ . բոլորագիր 'ի ՌԿԳ Թուականիս գրեալ . ընտիր եւ հարազատ , եւ անխորշելի վրիպակք 'ի նմա յոյժ սակաւք :

Զ . Պ . բոլորագիր գրեալ 'ի ՊԾԱ . գործ անհրժմուտ գրչի եւ ըստ ամենայն բանի Թերութեամբ լի :

ԺԲ . Պ . գաղափարեալ է 'ի Ճառընտրէն որ կայ

'ի սուրբ Արարպետի վանս 'ի Արարիա :

ԺԳ. Ղ՞. բոլորագիր հին, գրեալ առ Ժամանակօք առաջնոյ Հեթմոյ Թագաւորին կիլիկեցւոյ . որ էթէ հնու թեամբն ոչ, սակայն պատուականութեամբն եւ հարազատութեամբն հաւասարտպատիւ իցէ արդեօք ընդ Բ. Ճառնտրին :

ԺԵ. Ղ՞. գողափարեալ է 'ի Ճառնտրէն որ պահի 'ի վանս Վաղատիոյ :

ԺԸ. Ղ՞. բոլորագիր անթուական . գործ ճարտար գրչի, այլ անգերծ 'ի վրիպակայ . եւ ուրեք ուրեք զեղէեալ :

ԺԹ. Ղ՞. երկաթագիր անթուական . մատեան ցանկալի հնութեամբն եւ հարազատութեամբն :

ԺԼ. Սկեփոր բոլորագիր անթուական . հաւաքող մատենիս է Սոլսէս վարդապետ ոմն եզնկացի, եւ գրին Ստիթար ոմն . այլ նորա թէ գրչին, չունիմասել անցանէ ըստ չափ անհաւատարմութիւն, ստէպ կցկցելով 'ի խելաց կարկատուն հատուածս, եւ զնոյն զմի ճառն բաժանելով յայլ եւ այլ ճառս զանազան վերնագրով . իսկ զեղէլ եւ ոչ բնաւ :

ԽԳ. եւ ԽԶ. գրչագիրք Փարիզու . են երկու ճառնտիրք անթուականք . առաջինն երկաթագիր, իսկ երկրորդն բոլորագիր գրեալ 'ի Ժամանակս կիլիկեցւոյ . եւ պահին յարքունի գրանոցին Փարիզու :

Ըրդ յորինակացս աստի յամենայնի զհնագոյնս եւ զընտիրսն առաք մեզ առաջնորդ տպագրութեանս մերոյ . եւ զայլոցն զմիաբան ընթերցուածսն, եւ ըդտարաձայնսն իսկ՝ ուր կարեւոր հմտութիւնք կային լեզուիս, եդաք զամենայնս զգուշեալ 'ի ստորեւսն . սակաւ ուրեք հետեւեալ այլոց զհնագունիցն առաք 'ի

խոնարհ, ուր մարդկօրէն վրիպակք կարծեցան 'ի մէնջ, կամ վասն այլ ինչ բանի : Յորս եթէ թերի գտեալ իցեմք ճշդիւ դատաստան առնել, ցանկամք ներողամիտ քննաբանութեան հմտիցն հանդիպել :

Ի ճառից աստի ոմանք թերահատար երեւին, մա նորոտեալ որոց յոյն եւ կամ ասորի բնագիրն ամբողջ կամ եւ ոմանք եւս հատուածոյք զոր յաւարտ տպա շրու թեանս ամիօրեցաք . որոց լրու թիւնն 'ի հայրե նասէր բարեպաշտիցն ինդրի անձկանօք եւ երախ տապարտ գոհու թեամք :

Օ այս ամենայն քրտնաջան երկամբք 'ի յաճախա բան մատենագրութեանց սրբոյ վարդապետիս հաւա քեցաք, զորս գտաք զերծեալս 'ի բազմաճախ ժա նեաց ժամանակին : Ի այց ոչ եթէ 'ի սոսին եւեթ սահմանին բանք նորա . զի են եւ այլ բազում մա տեանք սրբոյ Տօրս 'ի յոյն եւ յասորի բարբառս, որ տակաւին չգտան 'ի մեզ : Իցեն եւ 'ի մերոց աստի ոչ սակաւք, որ թերի են առ նոսա . որով եւ դպրու թեանս մերոյ յաճախեն պարծանք առ այլս ազգաց :

Ան 'ի բազում ճառ ընտիրս եւ այլ ճառք յանուն Լսիրեմի ոչ անձանօթք հնախոյզ ուսումնասիրաց . այլ զնոցանէ տեսցեն փափագողք 'ի մատենագրու թեան : Յովհաննու մանդակունոյ, որ ընդ հուպ ել ցէ 'ի լոյս :

Տ Ե Ա Ռ Կ

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԶԱԳՍ ՄԵԿԵՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐԱՃՈՅ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա

“**Ս**ԿԶԲԱՆԷ՛ Տաստատեաց Աստուած զՏաստա-
տուի՛ երկնից և զՏաստատուի՛ երկրի”, : Քանզի
վասն այսորիկ փոյթ եղև Մովսիսի՛ ՚ի ձեռն յայտ-
նութէ Հոգւոյն օրինակագրութի՛ ճշմարտուէ ընդ-
դէմ մոլորութե՛ կռապաշտութե՛ն առնել, որք զա-
րարածս արարիչ կարծէին լինել, սկսաւ ուսուցա-
նել թէ է և դոյ արարիչ և Տաստիչ աշխարհիս այ-
սորիկ . և մի է Աստուած որ իսկն էր, և կարաց առ-
նել զամենայն յօջնչէ . ՚ի ձեռն այնորիկ ասաց Մով-
սէս, զի Տաւանեցուսցէ և Տաճէ՛ թէ ամենայն ինչ
արարածք են : Եւ վասն դիցն զի կարծէին թէ ինք-
նութիւն էին ՚ի միտս պաշտօնէից իւրեանց, զի յայտ
արասցէ թէ և նոքա արարածք են : Եւ սկսաւ ա-
սել . իբրև ոչ ինչ էր ուրեք, խորհեցաւ Աստուած ՚ի
կամս բարերարութե՛ իւրոյ, այն որ ոչն նորոգի ՚ի
գիտութե՛ իւրում, առնել զտունս զայս զերկինս և
զերկիր՝ որ ամենայն ինչ փակեալ էր ընդ նովաւ . զի
ոչ եղև և ոչ ակամս թարթափել ՚ի բանալ արտեա-
նացն՝ սկիզբն առնէ պատուէրն Տրամանին . և յակամս
թօթափել ՚ի ձեռն Տրամանի կատարեցան գործք :
Եւ եղիցի վկայ մեզ Մովսէս, որ ՚ի ձեռն յայտնու-

Թեանցն ակնարկէ վասն ծածկութեցն . զի 'ի կողմն յոր կոյս և խոնարհին ձեռք , որ է որդի , նոյն ժամայն կատարէր գործն : Զի եթէ 'ի ձեռն թոթով ծանրախօսին փութացեալ հաստատեցաւ ակնարկել կամաց իւրոց , զի մի շփոթումն արասցէ և կասեսցէ , որչափ ևս առաւել 'ի ձեռն միածնին իւրոց կատարէր : Սոյնպէս և 'ի ժամանակի անդ ապականութեան :

« Երկիր , ասէ , էր թոհ և բոհ » . յայտ արար թէ անպատրաստ էր ցայնժամ և ամայի : Յայտ առնէ բանն , զի յառաջագոյն է լինել երկրին քան զջուրցն որ 'ի վերայ նորա . վասն այսորիկ՝ յետ այնորիկ զի ասէ « եղև » , ասաց « Ամայի էր և անպատրաստ » : « Երկիր , ասէ , թոհ և բոհ » . Յոյնն ասէ « Աներևոյթ և անպատրաստ » . զի ջուրք տարածեալ էին 'ի վերայ նորա . և զի երկիր յառաջ էր քան զջուրն , և անապատ էր և ամայի , զոր յայտնէ բանն . և ծածկեալ էր 'ի ջրոց : Եւ ապա պատմեաց վասն խաւարին որ 'ի վերայ . զջուրցն ասէ որ 'ի վերայ նորա , զի չև էին ժողովեալ 'ի մի կողմն . զի չև ևս էր ծագեալ 'ի վերայ լոյս , աներևոյթ զայն ասէ . իսկ անպատրաստ դարձեալ , զի բազմութի ջուրց արգել և խափան էր սերմանեաց և տնկոց . և զի ոչ ևս ցայնժամ առեալ հրամանն լինել ծնանել , վասն այսորիկ աներևոյթ և անպատրաստ :

Եւ զի ասէ « խաւար ևս էր 'ի վերայ անդնդոց » . զի 'ի մէջ երկնից և անդնդոց որ 'ի վերայ երկրի՝ տեղի էր բացատ զօդն արգելեալ , և զմթինն որ 'ի մէջ նոցա՝ ասաց խաւար . այն զի բնութի և արմատ չիք նորա . իբրև որ զի շինիցէ տուն առանց պատուհանից : Արդ 'ի վերայ անդնդոց ասաց . զի ցուցցէ թէ 'ի մէջ երկնից և անդնդոց խաւար էր . զի չև ևս էր հաստատեալ լոյսն երևեցուցիչ բնութեց այնոցիկ՝ որ ոչ կարացին երևեցուցանել զանձինս իւրեանց առանց լուսաւորի : Այլ դարձեալ ասասցուք . զի եթէ հաստատութի սոցա հաստատեալ էր յաւուրն առաջնում , նման էր այս յասել՝ թէ խաւար ստուեր է երկնից . և եթէ 'ի մէջ երկնից վերնոց և ներքնոց լոյս է , որպէս գիրք վկայեն . և յաւուրն երկրորդի

եղև այս հաստատութիւնս՝ ահաւասիկ յայտ է. զի խաւարն որ յաւուրն առաջնուամբ գրէ թէ եղև, ոչ ստուեր է այս հաստատութիւնս. յետ հաստատելոյն հաստատութիւն յաւուրն երկրորդում՝ պաշտեաց ստուեր նորա զգիշերսն որ զկնի անց. այլ նման էր զի յաւուրն առաջնում ընդ հաստատել անդրնդոցն՝ հաստատեցան և ամսք, և ՚ի ստուերաց անտի ամսոցն հաստատեցաւ խաւար. «Ամս մի փոքրիկ, ասէ, ելանէր ՚ի ծովէ», եւ դարձեալ. «Իմաստութիւն իւրով պատառեցան անդուեղք, և ամսք ցօղեցին» : Այլ հէրբայեցին փոխանակ այնր զի ասէ թոխ և բոխ, խոր և խաւար ասէ, և խաւար ունէր ՚ի վերայ խորոց :

Այլ զի ասէ «Հոգի Աստուծոյ շրջէր և գրգայր ՚ի վերայ ջուրց», կամ զի թէ և ՚ի կազմութենէ թերի էին, և ՚ի ձեռն գրգելոյն կատարեալ լինէին. զի ՚ի ձեռն շարժմանն որ ՚ի շնչելոյ անտի՝ զօրութի կենդանութիւն իւրեանց ստանային. այլ զի և այսօր իսկ գթայ և գրգէ ՚ի վերայ արարածոց, որպէս զի ոգի ամենայնի ՚ի նմա կախեալ կայ. զի եթէ ոչ առնու ՚ի նմանէ շունչս այս, որ փչեալ է ՚ի մեզ, և հանգստի յայն ՚ի գիգիւն՝ հեղձնուս, կամ յասել իւրում վասն ջուրցն և խաւարին որ ՚ի վերայ նոցա, ետ խորհուրդ տկար մարդկան՝ իբրև նկարէ նոցա զխորհուրդ աւազանին մկրտութիւն, զի սրբելոց էր նա ՚ի գթութի գրգելոյ Հոգւոյն սրբոյ : Քանզի զարարչութիւն Աստուծոյ պատմէր, ոչ եթէ արարած յայտ արար ընդ նմա ՚ի վերայ ջուրցն որ գրգայր, այլ վասն Հոգւոյն սրբոյ յայտ արար. իբր Հայր ասէր, Որդի գործէր, Հոգին գրգէր և գթայր : Եւ զի կոչեաց զլոյսն տիւ և զխաւարն գիշեր, ինքն իսկ օգն զգեալու զամենայն զգոյնս և զամենայն համ և զհոտ. ՚ի ստուէ ՚ի ձեռն լուսոյն սպիտականայ, և ՚ի գիշերի ՚ի ձեռն խաւարին թխանայ. որպէս բորբոքի հուրն ՚ի շնչոյ և շիջանի, և որպէս դառնան ջուրք ՚ի կարկուտ և ՚ի ձիւն և ՚ի սառն, և որթն դառնայ ՚ի գինի և լնանայ :

Հաւուրն երկրորդի մեկնեցան ջուրքն, որ էին ՚ի վերոյ քան զհաստատութիւնն, ՚ի ջուրց անտի՝ որ ՚ի

ներքոյ հաստատութեն : Լռեաց և դադարեաց վասն սկզբանն հաստատելոյ ջուրցն . փոխանակ զի հանգերձեալ էր զի 'ի նոցանէ ձգեսցէ հաստատութի 'ի մէջ նոցա , արար զնոսա հաստատութի : Յաւուրն երկրորդի ձգեաց պարզեաց զնա իբրև զխորան , իբրև զվրան . զի ցուցցէ՝ թէ ոչ տարապարտուց ինչ գրգայր նա , այլ գրգելովն իւրով զլոյծ բնութի նոցա պնդէր : Զի զոր օրինակ անօթս այս որ արարեալ է իբրև խորան , բարձեալ ունի 'ի վերայ մկանանց իւրոց զջուրսն զայնոսիկ՝ որ բնութի նոցա կալ առանց շրջանակի կարակնի ոչ կարեն . զի կողմ՝ որ զրկէ 'ի խոնարհել իւրում , անգր յաճախեն բազմանան զեղու : Արդ զայս զի գրեաց՝ եթէ մեկնեաց 'ի նոցանէ 'ի վերոյ քան զհաստատութին , յայտ արար զի ոչ եթէ բնութեամբ իւրեանց հաստատեալ կան , այլ 'ի զօրութիւն նորա կախեալ կան , և 'ի սքանչելիս հրամանի նորա զանձինս իւրեանց բարձեալ ունին . իբրև այն զի ասէ . « Հաստատեաց զերկիր 'ի վերայ ջուրց » . զի անջրպետեաց 'ի մէջ ջուրցն՝ որ 'ի վերոյ հաստատութե էին , և 'ի մէջ ջուրցն՝ որ 'ի ներքոյ հաստատութեն : Եւ վկայեն վասն այսր ջուրք ծովուց , զի ելանեն մինչև յերկինս , որպէս և գրեալ է . և հասանեն մինչև առ աւազ , որպէս և երևին . և կարկեալ լինին 'ի ձեռն հրամանին , որպէս և ասացեալն վկայէ :

Յաւուրն երրորդի մեկնեցան ծովք յերկրէ . « Ժողովեցին , ասէ , ջուրք 'ի ժողով մի » , Եւ քանզի յամենեցունց 'ի ներքոյ երկնից 'ի մի 'ի բոլոր անգր ժողովեցան , և աղբեւրք որ ծածկեալ էին 'ի մէջ ջուրցն՝ դարձեալ իբրև 'ի բարձանց՝ ի միջոյ երկրի յորդեցան և հոսեցան իջին ջուրք 'ի ստորոտս նորա ուր ծովքն էին : Արդ երկուս ասեմք մեք . կամ նոքին իսկ դարձեալ ծովքն ընդարձակեցան անդորրեցան՝ զի բաւական իցեն ընդունել զայլ ջուրս , կամ զոր օրինակ ոչ ընուն ծովք այսօր , սոյնպէս և յայնժամ . և ահաւանիկ յաւուրս նոյի հոսանք բացան յերկնից և առ ծովս ժողովեցան : Եւ եթէ 'ի վերոյ քան զերկնս յորդեցան ջուրք , իսկ արդ զիարդ ժողովեցան 'ի մի կողմն , թէ ոչ Աստուծոյ հրամանաւն :

Թերևս ասիցես, թէ հրամանն պատուիրանին նեղեաց զնոսա : Այլ ոչ եթէ զբռնութի հրամանին պահանջեցի ես 'ի քէն, այլ զբռնութի ջուրցն . այլ ոչ եթէ 'ի ջուրցն արար զջուրս, այլ 'ի հրամանէ : Եւ զի մի նեխեսցին ջուրքն և եղիցին արարածք տառապեալ, յաղեաց զնոսա զի մի նեխեսցին . և միւս ևս, որչափ աղի են՝ ըմպեն և կլանեն զքաղցր ջուրսն որ իջանեն անդր . և թէ ոչ յաւելու, ահաւասիկ յորմէ հետէ հաստատեալ է աշխարհս՝ ընդունի և ոչ դադարէ, և ոչ երբէք երևեցաւ : Նա և այսպէս դարձեալ երևեցոյց զմեծութի զօրութե իւրոյ 'ի լճածովս . զի և նոքա արգելեալ կան, և ոչ նեխին կամ՝ զեռացուցանեն ինչ մի չար . և ոչ ջուրք նոցա աղի են . և ծովն զի աղի է՝ առնու ելանէ ջուրն աղի զջուրսն բազումս :

Ի նմին իսկ յաւուր երրորդի պտուղք և ծառք երկրի : « Բղխեսցէ, ասէ, երկիր », Եւ յայսմիկ յայտ արար, զի իբրև 'ի տան գանձի ժողովեալ ամփոփեալ կային իբրն : Եւ քանզի յամուսնուէ ջուրցն բղխելոյ էր ամենայն ինչ, նոքին իսկ ջուրքն գանձաւորք եղեն գանձուցն երկրի . զի Հողին գրգայր իբրև 'ի վերայ կենդանի իրաց 'ի վերայ ջուրցն, զի նոքին իսկ ջուրքն ծնցին զամենայն ինչ ըստ բնութեան իւրեանց . զի 'ի ջուրսն ծածկեալ թաքուցեալ էին ամենայն ինչ : « Երկիր, ասէ, աներևոյթ և անպատրաստ » :

Յաւուրն չորրորդի լուսաւորք երկնից : Այն լոյսն որ յառաջ էր քան զարեգակն երեքօրեայ ժամանակաւ՝ ոչ էր անփոփ և ժողով, այլ տարած և սիւիւ էր : Յաւուրն չորրորդի արար նմա անօթս, և սիւուումն տարածութե նորա ամփոփեցաւ ժողովեցաւ յանօթն, որպէս պատրաստեցան նմա . բաղմութի նորա յարեգակն, և սակաւութի նորա 'ի լուսին : Այլ նմին իսկ տարածելոյն՝ կարգս և սահմանս եղեալ էր նմա . զի յոր վայր կատարէր տիւն, տեղի առնէր գիշերոյն 'ի մտանելն իւրում . այլ ոչ կատարի՝ թէ եղիցի լոյսն սիւիւ տարած առանց տարեր ընչի, զի լոյսն շառայլք ինչ էին իբր 'ի հաստատութե ընչէ . որպէս որ զի ասիցէ, լուսաւոր է ոսկին, կամ լոյս ճրագի կամ արծաթոյն, զի 'ի նմին իսկ և

նա յանօթոյ եղիցի լոյս տալ : Այլ Մովսէս գրեաց
 և ճշմարիտ է վկայութի նորա . և գործն բանի իւ-
 բում վկայէ՝ եթէ եղև լոյս : Այլ դարձեալ , զի « Ա-
 րար լուսաւորս մեծամեծս » , ասէ . և յայնմիկ զի ա-
 սաց բայ « մեծամեծս » , փոքրկացոյց զառաջինն . զի
 ՚ի մեծութի նոցա ընկղմեցաւ առաջինն : Այս դարձեալ
 մեծացուցանէ . « Լուսաւորն , ասէ , մեծ՝ իշխանական
 տուրնջեան , և լուսաւորն փոքր՝ իշխանական գիշե-
 րոյ » : Եւ եթէ փոքր և մթագոյն է յոյժ . քան զա-
 րեգակն՝ մեծ կոչեաց զնա առ համեմատ առաջնոյն ,
 որչափ ևս առաւել նուաղ լինէր . քան զերկոսին , զի
 զկէս աւուրցն ինքն լոյսն պաշտեաց զերիս աւուրսն .
 և զի զկնի երից աւուրցն երևեցաւ արեգակն առակ
 օրինակի տեառն մերոյ . զի յետ երից աւուրց կեն-
 դանացաւ և յարեալ ՚ի դժոխոց : Քանզի լուսինդ
 լի կատարեալ երևեցաւ յաւուրն՝ յորում հաստե-
 ցաւ . որպէս և Ադամ կատարեալ ստեղծաւ . զի
 յաւուրն չորրորդի եղէն լուսաւորք , և գտանին մե-
 տասան օր աւելի ՚ի միջի : Արդ մետասան աւուրքն
 առաջի , զի երէց էր լուսին . քան զարեգակն որ յա-
 ւելաւ լուսնի յամին առաջնում . սորա են յամենայն
 ամի , զի յաւելուն նմա այնորիկ որ շրջշրջին ՚ի թիւ և
 ՚ի համար լուսնի :

Յաւուրն հինգերորդի դազանք և թուռուք . « Բը-
 խեսցէ , ասէ , ջուրք զեռուն կայտառ շունչ կենդա-
 նի » : Յետ կատարածի աստեղաց և զարդուն երկ-
 նից՝ Երան և ջուրքն շնչականօք և զարդարեցան , որ
 պէս երկիր ծաղկօք և երկինք աստեղօք զարդարե-
 ցան : Եւ զի թերի էր ջուրքն ՚ի ծննդոյ քան զեր-
 կինս և քան զերկիր , զի և նորա ՚ի միջոյ բնուէ իւ-
 բեանց իբրև ՚ի տանէ գանձուց իւրեանց զարդարե-
 ցին , փութացոյց զնոսա պատուէր հրամանին , զի և
 ծով և գետք ամենեքեան իբրև յական թօթափել
 յղացան փութապէս՝ երագ երագ երկնեցին և ծնան
 թուռունս և դազանս պէսպէս . զի և ոչ խոնաւութի
 ջուրցն ամուլ ինչ եղէն յակնարկելոյ անտի հրա-
 մանին , յայնմիկ՝ զի և մթղուկ և ճանձիռն ՚ի նմա-
 նէ ծնան . և այս այսր աւուրս , որ լինին քարոզ և
 վկայ առաջնոյն : Փոյթ և տազնապ եղև ՚ի ջուրս

և յիւրաքանչիւր 'ի ժողովս իւրեանց՝ թէ ո 'ի նոցանէ աւելի քան զընկեր իւր աճեցուցէ և բազմացուցէ գազանս և թռչունս առանց թուոց և առանց համարի : Արդ թռչունք որ 'ի վերոյ են քան զջուրսն , և որ 'ի ներքոյ 'ի ջուրսն , թեք երազունք են նոցա . զի նոքօք 'ի վերայ օդոց փառաւորին . և նոքօք դարձեալ 'ի մէջ ջուրցն փափկանան : Եւ զի մի արգելցի պատուէր հրամանի արարչին 'ի ներքոյ կարողութեց , աբար և գազանս բազումս 'ի ջուրս առանց թուոյ . զի և նոքա քարոզեսցեն զգորութի արարչութե նորա : “Բզխեսցեն , ասէ , ջուրք զեռունս կայտառ շունչ կենդանի ,” :

Յաւուրն վեցերորդի Ագամ : Եւ զի ասէ “ Ըստ պատկերի կերպարանաց մերոց , , ըստ նմանութեան պատկերի կերպարանաց իշխանութեն ասէ . զի որպէս իշխանութին Աստուծոյ 'ի վերայ ամենայնի , սոյնպէս և տէրութիւն Ագամայ 'ի վերայ ամենայնի եղաւ : Մեկնէ բանն որ զկնին ասաց . “Իշխեսցեն , ասէ , 'ի վերայ ձկանց ծովու , և գազանաց երկրի , և թռչնոց երկնից , և 'ի վերայ անասնոց , և 'ի վերայ ամենայն երկրի , , : Արդ արար զնա գլուխ և առաջ նորդ խօսուէն 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ առանց բանից են . և զայն որ իմաստութիւն գիտութիւն էր 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ 'ի բռնութի . զի նա վարիչ և առաջնորդ անձին իւրոյ լեալ էր , և իմաստութիւն անձնիշխանութե իւրոյ եղև վարիչ այնոցիկ՝ որ յիւրեանց բնութի կացեալ են . յայտմիկ անուանեցաւ նա ըստ նմանութե պատկերի կերպարանաց Աստուծոյ : Եւ զի իստեղծուած ձեռաց Աստուծոյ կոչեցաւ , վասն պատուի փառաց մարդոյն ասաց . թէպէտ և 'ի պատուել գրոցն՝ ասաց թէ առ հող , և ստեղծ զնա : Զի սովորութի է գրոց զկամեւն Աստուծոյ՝ գործ աւսել . որպէս այն զի ասէ , մարդ պատկեր Աստուծոյ է . ոչ զնութի ասէ , այլ զիշխանութի ազատութե նորա ասաց կերպարան . և որ զկնի ամենեցուն արար զնա , զի մի կարծիցէ մարդն թէ իւր իցէ արարչութիւնն :

Եւ զի 'ի վեց օր կատարեաց , զի յայտ արասցէ զառաջինն և զմիջինն և զվերջինն , և արասցէ կարգ

գործոց իւրոց, զի մի կարծիցի աշխարհս թէ շիւթ
 թեալ է, և չիք սկիզբն և կատարած: Եւ զի ծանխցէ
 ոք թէ ո՞ր զինի որո՞յ իցէ. և ո՞ր առաւել քան զընկեր
 իւր: Այլ կարող էր Աստուած 'ի մի ակնարկէն
 կատարել զամենայն. զի որպէս արար վասն մեր, սոյն
 պէս հոգայ վասն մեր. զի մի արկցէ զմեզ 'ի ծուփս
 խորհրդոց, արար կարգաւ: Եւ զի ասէ «Հանգեալ
 յաւուրն եւ թներորդի», վասնկատարման գործոյն
 ասէ հանգչել. զի 'ի նմին իսկ յաւուրն շաբաթու կա-
 տարեցան գործքն, և հանգեալ 'ի գործսն իւր, յայն
 միկ զի ասէ «Ետես Աստուած զի բարի է յոյժ»,
 Եւ զի նկարեցին դարձեալ 'ի նմա խորհուրդք ճշ-
 մարիտ շաբաթուն՝ որ հանդերձեալ է լինել. իբրու
 զայն զի ասէ, կայ և մնայ շաբաթն Աստուծոյ: Եւ
 զի մեծացուցէ բանիւ զօրն շաբաթուն, զոր ոչ մե-
 ծացուցին զնա գործքն. քանզի և եղէն իսկ ոչ 'ի
 նմա. որպէս զի և վասն պատուոյ նորա լծիցի ընդ
 այլ աւուրսն՝ որ գործքն գործեցան. և կատարեսցի
 թիւ շաբաթուն պաշտաման աշխարհիս:

Արար զՄովսէս վկայ անձին իւրոյ Աստուած, և
 արար զարարածս ամենայն վկայ Մովսիսի. զի յայ-
 լումն կարող էր ցուցանել զիշխանութին իւր որ 'ի
 վերայնոցա 'ի հնազանդէն իւրում՝ զնոսա այլում:
 Եւ զի վկայ լինելոց էր նա Աստուծոյ, ետ նմա զա-
 նուն Աստուծոյ և զիշխանութին Աստուծոյ. զի վկայ-
 եցէ Աստուած 'ի վերայ Աստուծոյ: Եւ քանզի
 ինքնին Աստուած կարող է վկայել 'ի վերայ անձին
 իւրոյ, զոր և ասէ «Բարի է յոյժ». իբրև զսոյն իսկ
 զբանս զայս մինչև 'ի Մովսէս ոք ոչ գիտէր, և ոչ զշա-
 բաթն և ոչ զսրբութի նորին. վասն այսորիկ վասն
 գեղոյնոցա արարիչնոցա վկայէ: Զի այն որ գիտէ
 դարութի, ճանաչէ զինչ գրեալ է 'ի մէջ նորա. սոյն
 պէս քանզի նա է արարիչ միայն, նա ինքնին զիտէ
 զինչ թաղեալ կայ յաշխարհի:

Արդ բանիւ հաստեաց հաստին զարարածս. վասն
 այսորիկ թագաւորեալ է բռնութի նորա 'ի վերայ
 ամենայն արարածոց, և հնազանդին տէրութեան
 նորա ամենայն ականջք 'ի լսել. և ծառայեն գոր-
 ծոցն նորա ամենայն շրթունք 'ի պէսպէս բարբառս,

և ամենայն լեզուք պէսպէս ձայնիւք, Ձի եթէ զօրուք բանին արարածքն յոչնչէ հաստատելին, որչափ ևս առաւել արդ զի հաստատեցան՝ ոչ առաւել ևս ունկնդիր լինիցին նմա. ածէ զնոսա յինչ յոր կամի, զայն՝ որ ած զնոսա յոչնչէ ըստ կամաց իւրոց: Արդ զի տացէ իշխանութի բանին, ած զնա՝ ՚ի պէտս իւր արարիչն. այն զի և ՚ի լուութի նորա թաղեալ է զօրութի նորա, որպէս և ՚ի ձայնի նորա. և հնազանդին արարածք լուութե նորա, որպէս և բանի նորա. և ախնարկելոյ նորա, որպէս և ձայնի նորա: Արդ հաստատեաց զնոսա բանիւն, և ետ զնոսա ՚ի ձեռն բանի. վասն այնորիկ իշխանութի ունի բանն համար ձակուութի ելանել առ նա: Այս ծնունդք են երկնի և երկրի:

Եւ զի ասէն եթէ յաւուրն եւթներորդի հաստատեցաւ Աբամ, յանդիմանեալ կշտամբին յայնմիկ զի ասէ, յաւուրն վեցերորդի կատարեցան երկինք և երկիր և ամենայն զօրութիք նորա. «Եւ կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի զամենայն զգործըս իւր» : Եւ զի յայտնապէս ՚ի միտ առցես, հայեաց դու որպէս ասէ «Այս են ծնունդք երկնի և երկրի յաւուրն յորում հաստեցան» : Այս ինքն սկիզբն արարչութե իւրոյ պատմեաց. «Յաւուրն, ասէ, յորում արար Աստուած զերկինս և զերկիր» : Ո՞ր օր. այլ այն առաջինն. յայտմ, ասէ, աւուրս ամենայն ծառք դաշտի չև ևս էին, քանզի յաւուրն երրորդի եղեն: Եւ եթէ որ ասիցէ թէ չև ևս էր բողխեալ երկիր ՚ի ժամանակի իբրև ասացաւ նմա բողխել, ոչ ինչ է այս նման. քանզի յորժամ հրամայեցաւ նմա բողխել, գրեալ է, ասէ, բողխեաց: Եւ Աբամ, ասէ, չև էր ձեռն ՚ի գործ արկեալ յերկիր, այս ինքն յաւուրն առաջնում. այն զի ՚ի նմա արար զերկինս և զերկիր. այն իսկ է զոր վերագոյն ասաց: Եւ զի երկրորդեաց անդ և ասէ. «Ստեղծ Աստուած զԱբամ», յետ առաջնոյն այնորիկ զի ասաց վասն նորա՝ զի և սքառ ոչ էին ՚ի նմա, զպատմուին երկրորդեաց երազ երազ ՚ի վերայ վեցօրեայ ժամանակին: Գարձեալ յաւելու յասելն. «Տնկեաց տէր Աստուած զգրախտն յԱբին» : մինչ կանխաւ՝ այս ինքն

յաւուրն երրորդի ընդ այլ ծառան, այն զի ասէ
 «Բղխեսցի էրկիր զամենայն ծառ ստղաբեր», յայնմ
 աւուր տնկեաց զԱգին դրախտն :

Փիտոն յերկրին Եւիլատայ : Թերևս Եւիլաթն 'ի
 սահմանս Սէմայ է . բայց յոսկոյ անտի և յականցն
 սուտակին և դահանակին թերևս մեկնեսցի : Այլ
 հերբայեցի ասէ «Ադ մարգարիտ և ականք սա-
 տուականք» : Եւ փոխանակ այնր զի ասէ «Դիլաթ
 երթայ դէմ յանդիման Ասորեստանի», հերբայեցի
 «յարևելից կողմանէ ; ասէ, Ասորեստանի» :

«Ոչ է, ասէ, բարւոք զի եղիցի Ադամ միայն»,
 Եւ ո՛ւր է այն զի ասէ «Ետես տէր Աստուած զամե-
 նայն զոր արար, և ահա բարի է յոյժ», և ընդէր
 ոչ է բարի, զի մինչ կանխաւ յառաջագոյն հաստե-
 ցան արու և էգ : Եւ զի ասէ «Արասցուք նմա օգ-
 նական ըստ նմանուէ պատկերի իւրոյ», ոչ արդեօք
 դիտէր եթէ կործանիչ լինի նմա փոխանակ օգնա-
 կանի . թէ այդ այդպէս իցէ, բարւոք էր լինել նմա
 միայն . և զիտրդ ասաց՝ ոչ բարւոք է . բայց թերևս
 արդեւք 'ի դրախտի անդ ևս էր նա . զի նա եղև նմա
 պատճառք, Եւ ո՛ւր է այն զի ասէ՝ օգնական . այլ այս
 օգնականս զոր ասէ, վասն կանգնելոյ աշխարհիս ա-
 րար զնա նմա : «Ոչ է բարւոք զի միայն եղիցի», վասն
 կարգաց ծննդեան ասաց, և վասն ազգացն որ զկնի
 նորա :

«Ղգամայ, ասէ, ոչ գտաւ օգնական նման նմա»,
 Ուստի՞ արդեւք խնդրեցաւ և ոչ գտաւ . եթէ ա-
 սեմք յԱստուծոյ, ոչ լսի . այլ զի կուէաց նա անուանս
 կենդանեաց . և ոչ եթէ վայրասպար ինչ կամ դուզ-
 նաբար, այլ ըստ բնութի և ըստ հաղորդութեանն և
 ըստ սլտոյից գործոց նոցա : Արդ իբրև անուանէր
 նա, ետես արու և էգ՝ իբրու զուգեալ էր միաբա-
 նութի . և նա միայն յատուկ էր . խնդրեաց նա իւր
 օգնական, և ոչ գտաւ : Արդ թէպէտ և օգնականք
 նորա են և գազանք՝ զի նոքօք եգիտ նա զկանգնումն
 իրաց բազմաց, այլ միւս ևս իբրև զի շնորհեցաւ գը-
 տանել իւր հաղորդակից արար զնա Աստուած ա-
 րարչութի, յայնմիկ՝ զի իշխան արար զնա դնել զա-
 նուանս, որպէս և ինքն հաստեաց զանձինս . զի յոր

ժամ կամեսցի նա աստուածանալ՝ գողութիւն իւրով յանդիմանեալ կշտամբեսցի և ամաչիցէ : Եւ լեալ իսկ էր ընկեր . եղ Աստուած անուանս ամենայն արարածոց , և զգազանսն Ադամայ պահեաց . զի 'ի գիտութենէ իմաստութե նորաստասցին զյոր ջորջունն անուանց իբր զկենդանիս : Զի ահաւասիկ առանց անուանց իբր մեռեալք են տղայք և մանկունք . անուամբք կենդանանայ այնոցիկ որ կարգանն :

«Աւարկ , ասէ , նիրհ 'ի վերայ Ադամայ » . հերբայեցի՝ քուն ասէ : Եւ զի ասէ « Առ ոսկր մի 'ի կողից նորա և շինեաց զայն 'ի պատկեր կնոջ » , զի սկիզբն է զիցի աշխարհի . և զի 'ի նմանէ առ զնա , զի կատարեսցի բանն զի ասէ . « Արու և էգ հաստատեաց զնոս » . և զի մի ոք կարծեսցէ թէ այլ արարիչ է կնոջ : Եւ զի ոչ փչեաց նա շունչ յեւայ , զի իբրև շինեաց զկողն՝ հանդերձ չնով կազմեաց զնա . զի ոչ եթէ շունչ 'ի շնոյ ծնանի՝ որպէս մարմինն 'ի մարմնոյ . « Ոսկր , ասէ , յոսկերաց իւրմէ » : « Եւ եղև ցին , ասէ , երկոքեան 'ի մարմին մի » , և ոչ շունչ : Այլ զայս ասասցուք . զի 'ի ժամանակին իբրև շինեաց յօդեաց զկողն , ամենայն պիտոյիւք կազմեաց զնա : Այլ դարձեալ ասասցուք . զի եթէ 'ի հողոյ ստեղծեալ էր զնա որպէս զԱդամն , զճիտութի նախապետութե թերևս իւր յափշտակէր նա : Եւ ոչ 'ի գլխոյ նորա առ զնա , զի գուցէ համարձակուի ինչ լինիցի նմա : Զոր օրինակ ամենայն բան գլխոյ է , սոյն պէս և ամենայն լուութի կողի . վասն այսորիկ պատուիրէ Աւարեալ և ասէ . « Զի մի խօսիցի յեկեղեցոջ որպէս խօսեցան 'ի դրախտի անդ » : Այլ թերևս տրտմեցան կանայք , զի լսեն զհնազանդութիւն իւրեանց . այլ ուրախ լիցին , զի աւելագոյն է նոցա քան զԱդամայ : Զի Ադամ յանխլիրտ հողոյ ստեղծաւ և կազմեցաւ . բայց նոքա 'ի խօսուն կենդանոյ առեալ են . և մեծասցի անձն նոցա : Զի որչափ շիտութեաց Եւայ մայր նոցա զկեանս մարդկութե , սոյն պէս ուղղեաց և կանգնեաց զկեանս աշխարհի Մարիամ կոյս , որ ծնաւ զՔրիստոս :

Աւ զոր օրինակ ոչ էր բաժանեալ կողն 'ի մարմ

նոյ անտի մինչդեռ չեւ էր Եւայ, սոյնպէս ոչ որոշեցաւ 'ի նմանէ իբր ամուսնացաւ յետոյ . և իբրու թէ 'ի տեղում իբրու մ' բեւեռեցաւ անկեցաւ վերստին . "Եղիցին , ասէ , երկոքին 'ի մի մարմին , Եւ զի ասէ "Սակր յոսկերաց իմոց է" . այս ինքն զի ոչ եթէ մարմին այլոյ մարդոյ . և իբրև յերազի իմացաւ նա՝ զի առեալ եղև 'ի նմանէ կողն , զի 'ի քուն էր : Կամ վասն այնր՝ զի յորժամ իմասցի վասն նորա զի ածկացոյց զնա առաջի Ագամայ , զի ինքն կինն եկեսցէ առ այրն : Փոխանակ այնր զի ասէ "Այս այժմիկ ոսկր յոսկերաց իմոց" , հերբայցեցի "Այս ամուսին իմ , ասէ , ոսկր յոսկերաց իմոց" : Ի ժամանակի իբրև հաստեցաւ՝ մի հաստեցաւ . և յորժամ օրհնեցաւ՝ եղեն նոքա բազումք : Եւ որպէս մինչ 'ի նմայն էր Եւայ՝ ընդ նմա ընկալաւ զօրհնութի , զի ասէ . "Աճեցէք և բազմացարուք" . սոյնպէս մինչ 'ի նրմայն էր՝ ընդ նմա ընկալաւ զպատուէր հրամանին :

ԴԼՈՒՆ Բ

"Եւ ասաց , ասէ , օճն ցկինն . զինչ է այս զի ասաց տէր Աստուած՝ թէ յամենայն ծառոց որ իցեն 'ի ներքս 'ի դրախտի այդր մի՛ ուտիցէք" : Զի ետես նա զնոսս զի ոչ հպէին նոքա բնաւ ընդ կողմն ծառոյն զոր պատուիրեաց նոցա թէ մի՛ ուտիցէք 'ի նմանէ . այլ թէ 'ի բանի ծառոց պատուիրեալ էր նոցա թէ մի՛ ուտիցէք , ոչ գիտէր նա . և եթէ զիարդ և որչափ ծառոց համարձակութի տուեալ էր նոցա , բանսարկուն ոչ էր գիտակ . վասն այսորիկ եհարց զնա : Այլ Եւայ՝ անմեղ ետ զպատասխանին . ասէ . վասն միոյ առաք մեք պատուէր հրամանի զի մի՛ կերիցուք և մի՛ մեռցուք : Այլ նա իբրև հոգաբարձ մի և վերակացու , ասէ . զի թէպէտ Աստուած ըստ բարերարութեն իբրում հրամայեաց յամենայն ծառոց դրախտիդ ուտել , սակայն ահաւասիկ վասն նախանձու իբրոյ արդէլ զձեզ 'ի միոջէ անտի՛ զի մի՛ ուտիցէք , և լինիցիք իբրև զնա :

"Ալ ետես , ասէ , կինն զի բարի է ծառն 'ի կե-

րակուր » : Յայտ արար բանն , զի նոյն ժամայն իբրև լուաւ Եւայ՝ վառեցաւ բորբոքեցաւ , և այրեցին զնա կարծիք նենգաւոր թշնամուոյն : Եւ այն որ հեռացեալ էր երբեմն՝ ՚ի ծառոյն զի մի մերձեցցի առ նա , ժպրհեցաւ համարձակեցաւ և անց զսահմանաւն . « Ետես , ասէ , կինն զի բարի է ծառոյն կերակուր » : Այս յայտ առնէ՝ թէ մինչ չև մերձեցեալ էր առ ծառն , ցանկու թէ իւրով եկեր զնա : Եւ զի ասէ « Հաճոյ աչաց հայելոյ » . զի իբրև լուաւ՝ անդէն ցանկացաւ ՚ի մտի իւրում . վասն յաւելլոյն՝ որ եղև ըստ խրատու օձին , անուանեաց ցանկու թի : Եւ այն զի ասէ . « Գեղեցիկ էր ՚ի տեսանել » , յայտ արար զի ոչ նոյն ժամայն վաղվաղակի մերձեցաւ առ ծառն , այլ յետ բազում խորհրդոց անցեալ կայր և հայէր ընդ նա : Եւ քանզի փու թացեալ ճեպեալ էր մեծանալ ըստ լսելոյ խրատու օձին , ոչ արար պատիւ Ազամայ և նախ նմա ետ . այլ ինքն եկեր , և ապա ետ Ազամայ : Եթէ մերձենայք , ասէ , առ նա՝ ոչ մեռանիք . զի ասաց՝ թէ աստուածք լինիք : Առ Ազամա՝ զի լուսով ստեղծեալ էր , ոչ իշխեսց մերձենալ . այլ առ Եւայ , զի ՚ի քնոյ առեալ էր զնա ընկեր և դրացի և դուրք մահու . զի գիտասցէ Եւայ և ծանխցէ զի մահ եմոյժ խրատու իւրով . որպէս և քուն յորոշէն իւրում յԱզամայ :

Ըրդ քանզի կերպարանս բանի զգեցաւ օձն , այն որ ոչ էր բնութի բանաւոր , յայսմիկ առաւել զայլ թագղեաց յանձն իւր Եւայ ՚ի զարմանալեաց անտի . զի ետես զանխօս օձն խօսուն եղեալ . զի իբրև նոր իմն լուաւ զբանն ՚ի նմանէ և զարմանալի , և վասն այնորիկ զխրատն նորա փու թապէս ընկալաւ : Նախանձեցաւ ընդ նա սատանայ տկարացուցանել և խոնարհեցուցուցանել զնոսա , և արար իւր կերակուր զնոսա , որպէս զի Աստուած բարկացի ՚ի վերայ նոցա : Գրեալ է ՚ի գիրս՝ ասէ . քանզի իշխանն անօրէն իբրև կամեցաւ աստուածանալ՝ ձեռն արկանէր ՚ի նոսա , և զամենայն մարդիկ մեղօք կապէր : Նա և անուն իւր իսկ վկայէ վասն խոտորելոյ յանցուածոց իւրոց : Այլ բարերարն իբրև ետես զնա թէ անց ըստ չափ բնութի իւրոյ , աճ եմոյժ

զատեղծումն հաստեղյ Ազամայ 'ի մէջ աշխարհի . եղ 'ի վերայ նորա զանուն նմանութե պատկերի կերպարանաց իւրոց վասն յանդիմանութե սատանայի . զի յայտ արասցէ թէ որպէս պատկերի նորա հնարեաց նա վնասել 'ի մէջ երկրի , սոյնպէս 'ի վերայ նորա կամեցաւ նա բարձրանալ երբեմն , իբրև աստուածանալ , ասէ , կամեցաւ . և այլ ևս : Արդ լուաւ նա զի ասացաւ Ազամայ , թէ ուտիցէք՝ մեռանիցիք . և խորհեցաւ նա վասն մահուոցն , որպէս զի արդելցէ և կարճեսցի աշխարհս , և մի սերասցի և բազմացցի . և վասն այնորիկ ետնոցա խրատ ուտել 'ի ծառոյ անտի :

Օձն , ասեն , խորամանկ և զծառն ցանկալի և զկին ամուսին նորա՝ բոլս արար զնոսա Աստուած վասն քննութե ազատութե Ազամայ . զի եթէ յարիցի 'ի նա պատուէրն , և ընդելանիցի ընդ նմա : Այլ ասեն . զոր օրինակ խնդրեաց սատանայ զստացուածսն Յորայ և տուաւ նմա՝ զի եղիցի նա վասն քննութե Յովբայ , նոյնպէս խնդրեաց սատանայ՝ զի տարի խօսք բանի օձին , զի 'ի ձեռն այսր՝ որ խորամանկս է քան զամենայն գաղանս , եկեսցէ արասցէ ընդ նմա մարտ պատերազմի , ընդ այնմիկ՝ որ առ զիջանութի 'ի վերայ գաղանաց և սողնոց : Եւ զոր օրինակ առ Յօբ բարի արար տէր իւր զի առաքինասցի նովաւ , և Ազամայ առաւելութի առնէր՝ եթէ ոչ փութացեալ էր , և 'ի պատճառս ագահութե իւրոյ սուտ արարեալ զարարիչն իւր :

Արդ բան նոր տուաւ օձին որպէս և գրաստուն ժամանակեան միոյ . և ոչ է գրեալ՝ ոչ զի բարձ 'ի գրաստուէ անտի , և ոչ զի ետ օձին , և ոչ զի ետ Ազամայ : Եթէ այդ այդպէս է , իսկ զի՞ մեղաւ օձն . զի ահաւանիկ բան առ և առաքեցաւ : Արդ որ ինչ 'ի վերայ սատանայի ասի , և 'ի վերայ նորա նոյն իսկ է : Բայց ընկալաւ նա զպատիժսն պատուհասից , փոխանակ զի նա եղև պատճառք մահուոցն նոցա . և զի անկցի ահ և երկիւղ 'ի վերայ այնոցիկ որ ունինդիր եղեն և հնազանդեցան նմա . իբրև զայն զի ասէ . «Անիծեալ եղիցի երկիր 'ի գործս քո » . և «Չարն գալոց է , բայց վայ իցէ այնմ» յորոյ ձեռն չարն գայ-

ցի » : Այլ ընկալաւ զպատիժս օձն՝ կապեալ բընութին . զի գիտասցէ և ծանիցէ թէ որչափ մեծ են յանցանք տիրացեալ ազատութեն : Զի զոր օրինակ պատուէր հրամանի ետ քարկոծ լինել անասնոցն յորում մարդն մտաբերիկ լինէր , ոչ եթէ զի անասունն կամեցաւ ընդ պղծութիւն՝ այլ զի եղև նա պատճառք մահու այնորիկ՝ որ ընդ նմա պղծեցաւ , սոյնպէս և օձն՝ ոչ եթէ զի գիտակ էր նա զօրութե նենգաւորին արժանի եղև անիծից , այլ փոխանակ զի եղև նա անթ սպասու պաշտաման թշնամոցն՝ ընկալաւ և նա զպատիժս պատուհասից :

Եթէ Աստուած , ասէ , ետ նմա բան , և եթէ ստանայ խօսեցաւ նովաւ , վասն էր բարձի նմանէ զոտս նորա՝ եթէ այլ արշաւեսցի նա , կամ ընդէր ետ նմա հող կերակուր . զի ոչ եթէ նա դարձոյց զԱգամ ՚ի հող : Եւ արդ դու եկեալ զվրժ օձին պահանջես՝ եթէ ընդէր ընկալաւ զպատիժս . ասա մեզ ընդէր քարկոծ լինէր անասունն որ պղծեցաւ ՚ի մտաբերել այնորիկ՝ որ եղև նմա պատճառք : Եւ ընդէր սատակեցան գազանք և թռչունք ՚ի ջրհեղեղէ անտի : Եւ զի՞ մեղան ոչխարք և ելինք և թրուչունք , զի տուեալ են հանապազօր ՚ի զենուամ : Զի՞ մեղան հօտքն Յովբայ , զի տուան ՚ի կիզումն հրոյ . և հազարքն խոզից , զի շորհեցան լեզէոնի : Եւ եթէ վասն սրբոցն ոչ դատին , և մի վասն անիծեալ օձին դատիցին : Իսկ վասն էր մեռանէր զուարակն սուրբ փոխանակ յանցաւոր քահանային . և զի՞ մեղան աղաւնիքն և տատրակքն , որ մատչէին փոխանակ տղայոցն . և կամ զի՞ մեղաւ գառնն որ զենեալ լինէր փոխանակ փրկութե ժողովրդեանն . կամ քօշն , որ պատարագեալ լինէր վասն յանցանաց ժողովրդեանն : Զոր օրինակ եղեն անասունքն փոխանակ փրկութե ժողովրդեանն և վասն քառութե նորին , և ՚ի նոցանէ սպաս պաշտաման և ՚ի կերակուր աղագաց , սոյնպէս եղև օձն վասն փորձութե և քննութե Ագամայ . և ընկալաւ նա զպատիժս պատուհասից վասն պատուոյ փառացն Ագամայ : Կա և ՚ի վերայ ստուգաց արդարոցն և մարգարէիցն , զի համբերին զթշնամանս անարգանաց , վասն մարդասիրութե

ասի : Դարձեալ զինչ մեղաւ Մովսէս , զի անարդե-
ցաւ 'ի ժողովրդէնէ անտի . և Եղիա , զի հալածե-
ցաւ յԵղաբէլայ . և Երեմիայ , զի ընկղմեցաւ 'ի գուբ
տղմոյն . և Եզրիկիէլ , զի կապեցաւ շղթայիւք . զոր
և ասէ իսկ Աստուած . « Ջնջեցի ես զմարդարէս և
սատակեցի զնոսա 'ի բանս բերանոյ իմոյ » : Եւ Եթէ
մարդարէքն Թշնամանեցան անարդեցան վասն ժո-
ղովրդեանն , և տէր մեր եկն ել 'ի խաչ վասն կենաց
մերոց , իսկ արդ ո՞վ իցէ որ տրտնջիցէ և ցասնուցու
վասն փոքր մի պատժի զոր ընկալաւ օձն : Այամ Թէ
կամէիր դու զի Ագամ ընկալցի զանէծս , և օձն ա-
զատեսցի 'ի պատուհասից . և զի Ագամ կորուսցէ
զփառս իւր , և օձն և ոչ զնոս իւր : Եւ քան զնոյն
պատիժսն պատուհասից դառն էր այսնոցա , զի զնեն-
դաւոր Թշնամին իւրեանց առանց պատժոց տեսա-
նէին :

Աւ Եթէ ասիցես Թէ այլ է որ եղև նմա պատ-
ճառք , անցանէր ստուգուԹի և առ նա պատժօքն
պատուհասիւք այնորիկ՝ որ եղև նմա պատճառք :
Այլ զոր օրինակ կորստեամբ խողիցն գիտացաք զչար
չարանս լեգէոնին , սոյնպէս տկարուԹքն զվատԹա-
րուԹի օձին իմացաք և ծանեաք զչարչարանս այնո-
րիկ՝ որ պաշտեաց և կատարեաց 'ի նմա զկամս իւր :
Չարչարեցաւ տանջեցաւ սատանայ 'ի ծածուկ 'ի
ձեռն պատժոցն՝ որ եկին հասին 'ի վերայ օձին . բե-
կաւ խորտակեցաւ փշրեցաւ Թշնամին՝ յորժամ ե-
տես զանօԹն իւր՝ զի 'ի սյորտ և յորովայն իւր սո-
ղէր :

Աւ զի ասէ « Բացան աչք նոցա » . փոխանակ զի
մերկացան զհանդերձն փառաց իւրեանց , և մնացին
մերկ ամօԹալից խայտառակեալ . իբրև զայն զի
ասէ , առաքաստեալ էին սիրտք նոցա և ոչ իմա-
նային : Սոյնպէս և յայսմ վայրի մերկք էին և ոչ գի-
տէին , զի ծածկեալ էր 'ի նոցանէն որչափ 'ի ներքոյ
պահպանուԹե պատուիրանին էին : Եւ իբրև անցին
զպատուիրանաւն՝ բարձաւ անց 'ի նոցանէ հանդերձն
փառաց , զի լեալ էր նա իբրև զվարագոյր մի մեր-
կուԹե նոցա . գիտացին և 'ի միտ առին Թէ ուստի
անկան : Արդ տեսէք զձախողանսն . ոչ եթէ աս-

տուածք են որպէս և ասաց օձն , այլ մերկք են . որպէս և երկիր փշաբեր փշալից փոխանակ դրախտին փարիկութե : Վասն ուրախութե ցնծութե ասաց նոցա՝ բայ « Բանայցեն աչք ձեր » . և բացան աչք նոցա յամօթ անարդանաց : Այլ յառաջ քան զլճիոն Տրամանին ցոյց ինքն ծառն զսուրն մերկութե նոցա . զի գիտութին որ ՚ի նմա՝ այս էր , զի արու և էգ առանց կերակրոյ նորա ոչ գիտէին ամաչել ՚ի միմեանց : Այլ ծառն գիտուի բարւոյ և չարի՝ ոչ եթէ բնութե իւրով բարի էր կամ չար . զպահել պատուիրանին և զանցանել զպատուիրանաւն կոչեաց բարի և չար . զի ոչ եթէ կերակուրն պտղոյն խիստ էր , այլ ինքն դնել մտացն վասն կերակրոյն : Զի եթէ մոլորեալ խաբեալ էր նորա , կամ ժպրհեալ կերեալ էր առանց այսր խորհրդոյ աստուածանալոյ , թերևս գտեալ լինէր նորա զողորմութիս զթուութեց : Արդ անցանելն զպատուիրանաւն սպան զնա , և ոչ եթէ ծառն . զոր օրինակ պատուէր Տրամանին նեխեաց զմանանայն առանց բնութե իւրոյ . և վկայէ այն որ եղև երկոցուն աւուրց՝ այնու հանդերձ՝ որ պահեցաւ ՚ի սափորն յազգս ազգաց :

Այլ ծառն կենաց բնութե անկեցաւ . զի ՚ի կատարածին է պիտոյ նա այնոցիկ որ կենդանանանն : Այլ նման է այս՝ զի ՚ի ծառոյն յայնմանէ տուեալ լինէր նմա ուտել , թէ համբերեալ ալեացն ժամանակեան միոյ և անարդեալ էր զխրատ օձին : Ոչ եթէ զի ստեաց նմա , նա և այս իսկ յոյժ չար է՝ եթէ քանզի չլինին իրքն , ոչ առնէ զնոսա որ . այլ արժան է՝ թէպէտ և ճշմարիտ ասաց օձն , կալ և մնալ Ագամայ առ պատուէրն տեառն իւրոյ . Վասն այսորիկ վաղվաղակի փութապէս տագնապաւ հանէ ըզնա առ ՚ի ծառոյն օրհնելոյ , որ պսակէ զարդարս պըտ զով իւրով . զի եկեսցէ առ երկիրն անիծեալ , որ յամօթ առնէ զյանցաւորսն փշովք իւրովք . այս ինքն փոխանակ պատուիրանին պատիժք պատուհասից : Եւ եթէ էր պահեալ նորա , կատարեալն լինէր գիտութե բարւոյ և չարի . ասպա գիտալեալ էր այնուհետեւ թէ բարի է պահել զպատուիրանն , և չար է անցանել զպատուիրանաւն :

1

2

1687
 9167
 2545
 975
 499
 464

8182

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
 ՊՐԻՆՏՆԻՆԻՍ
 ԱԿՑԻՆԵՐԻՍ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
 ՊՐԻՆՏՆԻՆԻՍ
 ԱԿՑԻՆԵՐԻՍ

Մ.ՅԼ իբրև ետես Ագամ՝ զճառն կենաց, ցանկա-
ցաւ նմա և յղացաւ զգեղ նորա՝ ի ծածուկ տես-
լեամբ, որպէս և որովքն զգեղ գաւազանացն : Եւ
թռեաւ խմորն կենաց՝ ի ծածուկ յազգս նորա, մին-
չև ընկալան զսպասելն կատարածին իւրեանց՝ ի գա-
լլատեանն անդրանկանն. իբրև զայն՝ զի ասէ. Թագա-
ւորք և արդարք ցանկացան զճառն կենաց : Ճառ-
կենաց կոչեաց յայտնապէս : Թէ այդ այդպէս իցէ,
արժան էր և զսա ճառ մահու կոչել. ապա թէ ճառ
մահու էր, գիտու թի՛ զիարդ տայր նա. զի ահաւա-
սիկ մահ՝ ի գիտուէ՛ զրկէ, և հարկանէ տանի զմարդ :
Եւ եթէ ճառ մահու էր, ոչ եթէ պատուէր՝ ի մէջ
մեզաց և արդարու թէ տայր Ագամայ, այլ զգուշուի
սպանող արմատոյ. զի այլ է պատուէր սպանող, և
այլ է արմատ սպանող : Եւ եթէ ճառ կենաց վայել
էր այնմ դրախտի, իսկ ճառ մահու ընդէր : Եւ ճառ
կենաց՝ զի յանդիմանեալ խայտառակեսցին ազանդք
հերձուածողաց. զի ասեն՝ թէ մարմին բնուի մահկա-
նացու է, և ոչ կարէ կեալ. զի այն որ հաստատեաց
զարմատս՝ զի ճշմարիտ սպանանեն զմարմինս, հաս-
տեաց և ճառ՝ որ կարող է կեցուցանել զնա :

Յառաջ մինչ չև մեղուցեալ էր Ագամայ՝ մարմին
նորա մարմին էր, զի ոչ կարէր մահ լուծանել առանց
մեղաց զնա. որպէս երկաթ՝ զի ոչ կարէ ճարտար լու-
ծանել զնա առանց հրոյ : Մ.ՅԼ կարող է երկաթ ի
ձեռն հրոյ ընդունել զչարչարանս դարբնաց. սոյնպէս
և մարմին ի ձեռն մեղաց ընդունի զչարչարանս պատ-
ժոց պատուհասից : Չոր օրինակ զի մի էր տեսիլն Թաւ
մարայ յառաջ քան զմեղսն, և զկնի մեղացն սիրեաց
զնա շեմնոն վասն գեղոյ նորա, և դարձեալ ատեաց
զնա, իբր ոչ եթէ փոփոխումն ինչ եղև գեղոյ նորա :
Սոյնպէս և ճառն՝ մի էր գեղ նորա յառաջ քան զու-
տելն և զկնի ուտելոյն ի նմանէ : Սիրեցին զնա որ-
պէս և շեմնոն՝ յառաջ քան զանցանելն զպատուի-
րանաւն. և դարձան ատեցին զնա որպէս և շեմնոն
զկնի մեղացն պաշտելոյ :

Սա և ինքն իսկ բարերարն ոչ յայտնեցաւ յան-
կարծակի, զի մի զարհուրեսցին նոքա. և ոչ ճա-
գեաց որպէս և փայլակն, զի մի խռովեսցէ զնոսա. այլ

արար ձայն ոտից իւրոց և առաքեաց առաջի իւր, զի ուսուցէ ասպաշխարու թիւն անզեղջ և անապաշաւ սրտին : Եւ յիջանել նորա 'ի դրախտ անդր՝ նկարեցաւ գալուստ նորա յաշխարհս . և 'ի ձայն նորա , զի եկն առաջի նորա , դրոշմեաց զՅովհաննէս . զի առաքելոց էր նա առաջի երեսաց նորա : Եւ փոխանակ այնր զի ասէ « Առան զձայն գնալոյ տեառն Աստուծոյ », զի իջեալ գնայր 'ի ներքս 'ի դրախտի անդ ընդ դառնալ աւուրն , հէրբայեցի՝ « 'ի ձգել աւուրն » . այսինքն 'ի միոյ դարձից աւուրն յերեկս կոյս : Ադամայ ասէ « Ա՛ւր ես », զի ինքն եղիցի յանդիմանիչ անձին իւրոյ : « Զձայն քո , ասէ , լուայ » : Թէ ձայնի իմոյ լուեալ էիր , ոչ մերկացեալ խայտառակեալ լինէիր դու : « Ա՛յ , ասէ , եցոյց քեզ թէ մերկ իցես դու . բայց եթէ 'ի ծառոյ անտի զոր պատուիրեցի քեզ կերար դու » : Եկն եհաս 'ի վերայ նոցա անդ ամօթ , զի յայտ արասցէ՝ թէ ինքն գործն արարչին պատեւրազմեցաւ ընդ նմա , այն՝ որ կամեցաւ բարձրանալ 'ի վերայ արարչին : Եւ զի յայտ արասցէ նմա թէ անդ էր Աստուած յայն ժամու՝ զոր կարծեացն թէ հեռի իցէ անտի :

« Ահնս , ասէ , զոր ետուր ինձ , սա յանցոյց զիս » . և կինն ասէ . « Օձն խաբեաց զիս » : Վասն այնորիկ արար զնա առանց ոտից , փոխանակ զի ընթացաւ նա 'ի չարիս : « Ի պորտ և յորովայն քո , ասէ , գնասցես դու » . զի ոտիւք իւրովք չոգաւ նա : « Եւ հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց » . փոխանակ զի արարեր դու զնոսա հող : « Եւ թնամու թի եդից 'ի մէջ քո և 'ի մէջ նոցա » . փոխանակ զի արարեր դու զնոսա թնամիս Աստուծոյ : « Նա սպասեցէ քում գլխոյ » . այն զի բղխեաց և խօսեցաւ զանօրէնութի : « Եւ դու սպասեցես նորա գարշապարի » . փոխանակ զի ընթացաւ նա առ ծառն : Այլ ոչ կալաւ զոյժ ոչ զորմու թին յորժամ ետես թէ 'ի ձեռս ետ ստուգուին զթոյլ գարշապարն ահաւոր թունաց . վասն այսորիկ կանխեաց խառնեաց անդ՝ զի « Եւ նա , ասէ , սպասեցէ քում գլխոյ » : Զոր թէպէտ և չարն վասն չարութեն իւրոյ անխայութի առնել ոչ գիտէ , սակայն գոնէ վասն ասպականութե և չարչարանաց իւ-

րոց արդեւցի և կարձեացի փոքր մի, զի մի կատարեալ մերձաւոր լինիցին թոյնքն նորա առ գարշապարս մարդկուէս :

“Եւ ցկինն ասէ . բազմացուցանելով բազմացուցից զտրտմունիս և զհեծունիս, զցաւս և զյղուլիս քո ” : Փոխանակ զի կարծեաց նա՝ թէ որդիս Աստուծոյ ծնանի, և որդիք նորա աստուածապէս ծնանին, վասն այսորիկ “ Յաւովք և տրտմութիւն որդիս ծնցես ” : Եւ զի հաստատեաց և հաւատաց օձին և եկեր ինքն նախ, և կարծեաց թէ մեծացաւ ճոխացաւ քան զայր իւր, վասն այսորիկ “ Դարձ քո առ այր քո եղիցի, և նա տիրեսցէ քեզ ” . որպէս և իշխան եղ նմա անուն, և կոչեաց զանուն կնոջն Եւայ :

“Եւ ցԱդամ ասէ . փոխանակ զի լուար ձայնի կը նոջդ, անիծեալ եղիցի երկիր վասն քո ” : Զի պատկերին իւրոյ պատիւ արասցէ, անիծ զերկիր փոխանակ Ադամայ : “ Անիծեալ եղիցի երկիր վասն քո ” . այն զի վասն քո օրհնեցաւ նա : “ Յաւովք և տրտմութիւն կերիցիր զդա ” . փոխանակ զի կարծեցեր դու թէ իբրև զԱստուած բնակեսցես դու ՚ի վերայ դորա : “ Յաւովք և հեծութիւն կերիցիր զդա ” . փոխանակ զի կարծեցեր դու հանգչել ՚ի դմա : “ Փուշ և տատասկ բուսուսցէ քեզ ” փոխանակ ծառոյն կենաց : “ Կերիցես բանջար վայրի ”, փոխանակ պտղոյ դրախտին : “ Եւ ՚ի քիրան երեսաց քոց կերիցես զհաց քո ” . փոխանակ զի կարծեցեր դու հանգստեամբ ուտել զնա : “ Մինչև եղիցի քեզ դարձ յերկիր՝ ուստի ստեղծար դու . զի հող ես դու ”, այսինքն հող ես դու ըստ բնութեան քում, և ոչ ես Աստուած՝ որպէս և ՚ի մտի քում եղիր : Ի ժամանակի իբրև հաստեր նա զհողն՝ պատկեր Աստուծոյ կոչեաց զնա և ոչ հող . և յորժամ կամեցաւ հողն լինել իբրև զարարին իւր, ՚ի բաց արար ՚ի նմանէ և զայն՝ զի ասէ պատկեր Աստուծոյ . ասէ . “ Հող ես դու և ՚ի հող դարձցիր ” :

Արդ եթէ էր հաստեալ կապեալ մտայն Ադամայ ՚ի պատուէրն արարչին իւրոյ, ոչ լինէր լուծեալ մարմին նորա յոգեւոյ անտի . և եթէ էր կացեալ մը նացեալ նորա հաւատովք, ոչ լինէր նա մերժեալ ՚ի

Ծառոյ անտի կենաց : Եդ թշնամութի՛ն ՚ի մէջ նորա
 և ՚ի մէջ ծառոյն կենաց , փոխանակ զի արար նա
 զբարեկամութի՛ն ՚ի մէջ իւր և ՚ի մէջ թշնամոյն : Եւ
 փոխանակ զի միաբանեաց նա ընդ վնասակարին իւ
 րոյ , երկմտեաց ՚ի նմանէ օգնական նորա : Եւ զի ոչ
 կապեաց նա ՚ի փորի իւրում զպատուէրն , ոչ ետ նմա
 թոյլ լինել ՚ի դրախտի անդ : Չէր ինչ մարթ , իբրև
 եղև նա թշնամի արարչին , եթէ եղիցի նմա բարե
 կամ գործն արարչին . կամ յորժամ ապստամբեաց
 նա յարարչէ անտի , եթէ հնազանդեսցի նմա արա
 րածք արարչին : Թող նա զպահել սպառուիրանին , զի
 նովաւ թագաւորէր նա . թող զնա շունչն կենդանի , զի
 նովաւ հաստատեալ կայր նա : Հաւատարիմ եղև նմա
 բան սրտին . նա և ոչ վճիռն հրամանի դատաւորին
 սուտ ինչ եղև առ նմա . յայնմիկ զի հաւատաց նա
 սրտին , ուսիր թէ որչափ հաւատարիմ է բան ճշ
 մարտին :

Մ.Ղ. Եդ նա ընդ սպանողին իւրոյ ուխտ սիրոյ , և
 առ բարերարն իւր զնել խորհուրդ չարութե . զի ՚ի
 դա՛ն իւրում առ ծառն՝ զհաստատութի՛ն խրատու
 օձին ցուցանէր . և յուտել իւրում ՚ի ծառոյ անտի՝
 զանձ սուտ առնէր , իբրու զի թէ նախանձու արդել
 զնա ՚ի նմանէ : Մ.Ղ. իբրև ամաչեաց և մերձեցեալ
 յանդիմանեցաւ , և մերկացեալ խայտառակեցաւ ,
 ապա ետես նա զնախանձն առ նենգաւոր թշնամին
 իւր , և զսէրն առ արարիչն : Մ.Ղ. իբրև փորձանք
 վարդապետ եղէն նմա , յայնժամ զնելի մտացն ՚ի
 միջոյ բարձաւ , և եկն եհաս վճիռ հրամանին , որ ՚ի
 մէջ այ և ՚ի մէջ մարդոյն՝ զուարթ երեսօք . և փա
 խեաւ ուխտն՝ որ ՚ի մէջ օձին էր և ՚ի մէջ մարդոյն՝
 ամաչեցեալ երեսօք . զի դատաւորն՝ դալ փութայր ,
 և նենգաւորն փախել և մարդոյն թաքել , վաղվա
 զակի խաղաց ելանել նենգութին . խեթեաց յանձն
 իւր թշնամութի՛ն . եդ զերեսս իւր ՚ի փախել :

Ղգառութիւնն դատաւորին ՚ի վերայ միոյ ընկէց
 զհարցանելն իւր . այլ յանցաւորք ՚ի վերայ միմեանց
 ընկենուին զյանցանսն իւրեանց : Ձկտեցոյց տարա .

Ժեայ դատաւորն զհարցանելն իւր 'ի վերայ ամենեցուն, որ զի որսասցի 'ի նոսա զյանցուցիչն ամենեցուն : Որսացաւ զյանցանսն նախ յԱգամ, տես՝ Թէ Եւայ է, և զնաց . և եկն առ Ագամ, որսաց զնա դարձեալ յԵւայ . և գտաւ զի յօձէ անտի . ել զընաց և եկն առ Եւայ : Իբր ետես անձ Թէ օձն եղև ոտք յանցանաց, արար զնա առանց ոտից . վասն որոյ եղև ոտք ամենայն յանցանաց : Բերանոյն Ագամայ գտաւ տալ պատասխանի . ասէ «Կինդ ետ ինձ», . Եւայի՝ «Օձն, ասէ, խաբեաց զիս», : Բերան օձին զլացեալ զրկեցաւ 'ի պատասխանի տալոյ . և տուաւ նմա հող, զի խցցի բերան նորա . զի եղիցի հողն յանդիմանիչ բերանոյնորա, և հատանել ոտիցնորա՝ վկայ չարուԹէ նորա . և զի ուսուցէ նուաւ Եթէ բերան որ պաշտէ զմոլորուԹէ խաբէուի, այսպէս հասանէ նմա հատուցումն . և ոտք որ ընթանայ 'ի չարիս, այսպէս վաղվաղակի ստէպ ստէպ հասանէ նոցա կործանումն : Արժան էր Ագամայ իմանալ որոշել 'ի միտս իւր՝ Եթէ որ տկարագոյնն էր քան զնա, նա նախանձի ընդ նմա . և այն որ զօրագոյնն էր քան զնա, նա լինի նմա օղնական : Տկարն նախանձեցաւ ընդ նմա՝ զի խստագոյն էր քան զնա, զի մի հնազանդեցէ զնա . և զօրագոյնն խոնարհի առ այն՝ որ տրկարն է քան զնա, զի մի անգոսնեսցէ զնա :

Արդ այն որ ետ ձրի զբազում երանուԹիս, արժանի էր հաւատարիմ լինել և վասն այլոց պարզեաց . և զի խոստացաւ զծածկեալս առանց առհաւատչի յայտնեաց՝ պարտ ինչ իցէ Եթէ անդոսնեսցեն : Յաճախեաց ետ իբր ոչ պարտէր, զի 'ի տալն իւրեանց փոխ՝ հաւատասցեն Եթէ բազում հատուցումն առնուն . իսկ այն որ ետ սիրով իւրով այնոցիկ որ ոչն ետուն փոխ՝ զրկել զլանալ զայն որ փոխն ետ, ոչ ետ Թոյլ իմաստուԹի նորա : Ո՞վ ողորմուԹիք որ եղին զմեզ 'ի մէջ ողորմուԹե և ստուգուԹե, զի մի նեղիցի մեզ շտեմարան սերմանեաց . զի առցուք 'ի նրմանէ և մեւս ևս երկիր սերմանեաց, զի հնձեսցուք 'ի նմանէ ընդ միոյ հարեւր . և այս զի ազատուԹին բացցէ յայտնեսցէ զերեսս իւր, և եղիցի ինքն տէր գործոյ ձեռաց իւրոց : Արդ եկն ողորմուԹին սի-

րով իւրով, և յաճախեաց ետ առանց աշխատութե . եկն և ստուգուածին սիրովն իւրով, զի մի եղիցուք մեք պապանձեալ ողորմութիւն, այլ պահանջուք ստուգութիւն . զի որ առնուն՝ ողորմութիւն պարտի, և որ պահանջէ՝ չնորհս վարկանի : Այսպէս փոփոխեաց զնոսա մեզ այն քաղցրն և բարերարն . զի մեք փոխ տացուք իբրև չնորհարարք, և նա հատուցէ մեզ իբրև չնորհապարտ :

Եւ զի ոչ եղև բաւական Ագամմիայն առանձինն տալ հատուցանել զվրէժ յանցանաց իւրոց, ձկտեցան պատիժքն պատուհասից մեղացն նորա՝ ի վերայ ծննդոցն նորա՝ իբր ոչ էին արգելեալ ՚ի ներքոյ մեղաց, զի յանցանքն ըստ մեծութե նորա պահանջեալ լինիցին . և ազատութիւն յիշխանութե տէրութե իւրոյ մի՛ բանադատեալ մերժիցի : Իսկ ստուգութիւն որ եհարց զԱգամ և զԵւայ, զօճն ընդէր ոչ եհարց . և եթէ բնութի է նա կապեալ, ընդէր դատապարտեցաւ և նա ընդ այնոսիկ՝ որոց ազատութիւն էր . և եթէ ազատութի նորա է, ընդէր ոչ հարց զնա : Այլ ոչ հարց զնա վասն այսորիկ՝ զի գիտէր նա թէ ընդ ում խօսի . և այն որ լսէ՝ գիտէ զինչ լսէ : Եւ զի օճն նախ ընկալաւ զպատիժս պատուհասից, զի նոքա զղջացեալ ապաշուէսցեն և խնդրեսցեն ՚ի նմանէ : Եւ զի ոչ կամեցան դառնալ յապաշխարութի, եզ ՚ի վերայ նոցա զվճիռ մահու, և եղիցին նոքա հող՝ կերակուր օճին : « Ի հողոյ ես դու, ասէ, և անդրէն ՚ի հող դարձլիր » . և ցնա ասէ . « Հող եղիցի կերակուր քո » :

Եւ զի ասէ « Արար անձ Ագամայ և կնոջ նորա հանդերձս մաշկեղէնս և զգեցոյց նոցա », զի մի ելցեն մերկ ՚ի դրախտէ անտի, զի եղիցի առաւել տեսիլն նոցա քան զգաղանաց . կամ զի անկան նոքա յաշտիճանէ անտի յորում կային, սգաստացոյց զնոսա՝ զի յայսմ հետէ յաշտիճան ցանկութե մի իջցին : Եւ յերկուց կողմանց օգտեցան տունն Ագամայ հանդերձիւն, որ եղև նոցա զէն ընդդէմ ցրտոյ, և ըզգեստ ընդդէմ ցանկութեց : Նայեաց դու ՚ի դէմս յայտնիս, և տես որչափ շնասակար է նա : Դաւիթ որ յաղթեաց սկայազանց ՚ի պատերազմի, յաղթահա-

ընդաւ 'ի մերկ մարմնոյ : Յորժամ լինիցին նոցա տղայք արու և էգ , որպէս և 'ի ցանկութի անկցի 'ի վերայ նոցա ամօթ . զի անկցի 'ի վերայ նոցա քող առագաստի , զի մի մնասիցին և մեղանչիցեն միմեանց գեղովն իւրեանց : Կամ մորթօքն գազանացն զի զգեցոյց զնոսա , վասն մեռելոտի գործոցն յայտ արար :

Ի մէջ դրախտին բարկացուցին 'ի տեղւոջ , յորում արժան էր հաշտեցուցանել : « Հան զնոսա , ասէ , տէր Աստուած 'ի դրախտէն փափկութեան , և պատեաց ընդ արևելից կողմանէ զգրախտըն փափկութե 'ի սուր տէգ նիզակին , և 'ի հրեղէն շրջանակաւ սուսերին » . հերբայեցի ասէ . « Բնակեցոյց ընդ արևելից կողմանէ դրախտին փափկութեց նորա » : Այս ինքն ճառագայթան որպէս սուր սայր սուսերի . և զի շրջիցի և լինիցի ծառայն համեմատ տեառն իւրոյ յապտամբէն նորա 'ի նմանէ լինել իբրև զնա , վասն այսորիկ « Ահաւասիկ Ադամ եղև իբրև զմի 'ի մէնջ » : Կամ զի գործով գիտաց մեկնեաց որոշեաց զբարին և զչարն յուտել իւրում 'ի ծառոյ անտի , որպէս և անձ զի գիտակ է նոցա առանց փորձանաց՝ այլ նա փորձանօք , վասն այնորիկ ասէ « Եղև Ադամ իբրև զմի 'ի մէնջ » : Յայսմիկ ոչ ինչ էր նմա օգուտ , զի գործով գիտասցէ և ծանիցէ զորոշումն գիտութե բարւոյ և չարի . զոր օրինակ ոչ ինչ օգուտ է մեզ փորձել զթոյնս օձի և կարճի : « Ահաւասիկ , ասէ , Ադամ եղև իբրև զմի 'ի մէնջ » . զազատութիւն նորա կշտամբեաց . բայց ոչ պատուհասեաց զնա թէ ընդէր կամեցար լինել իբրև զիս , զի տկարութի էր այս : « Ահաւասիկ Ադամ եղև » . փոխանակ զի ասիցէ՝ թէ կամեցաւ լինել . այլ եղև ըստ դնել մտաց իւրոց չարաց : Եւ քանզի պատիժ պատուհասի դնէր 'ի վերայ , յայն ժամու անձ յայտ արար նախ զյանցանսն . զի եկեսցեն զինի յանցանացն պատիժքն պատուհասից . կամ հեզնելով հեզնեաց զնա բանն ան . « Ահաւասիկ Ադամ եղև իբրև զմի 'ի մէնջ » : Իբր ոչ այլ 'ի կենաց անտի՝ որ 'ի ձեռն ծառոյն՝ մի առցէ 'ի կեանս անձին իւրոյ , երթիցէ կեցցէ որպէս անձ . « Գուցէ , ասէ , ձգեսցէ զձեռն իւր » . զի յայտ արասցէ վասն զօրութեան

Ծառոյն կենաց : Քերոր դարձեալ և սուր տէգ նի-
զակի՛ վասն պատուոյ փառաց իւրոց :

Իսկ ընդէր զմիոյն միայն զանուն և եթ յիշեաց
յամենայն ՚ի ծառոց . զի տեսցեն զքերորվէմն և
զսուր տէգ նիզակին , և գիտասցեն և ծանիցեն եթէ
թշնամութի ցանգեաց առաջի երեսաց իւրոց անձ ,
և ցանկացեալ փափագեսցեն այնմ զոր ինչ կորու-
սինն : « Գուցէ , ասէ , ձգեսցէ զձեռն իւր և առնու-
ցու ՚ի ծառոյ անտի կենաց , ուտիցէ և կեցցէ յաւի-
տեան » . ոչ եթէ խեթեաց զնա , այլ զի ոչ եղև
նա արժանի ողորմութեց . և երկու՝ քանզի եղեալ
էր ՚ի վերայ նորա հրամանն նյ յառաջ քան զայս ,
զի ասէ « Ի հող դարձիր » : Հան զնոսա առ ՚ի ծառոյն
կենաց , զի մի եղիցի կերակուր ծառոյն կենաց հա-
կառակ հրամանին մահուն . զի մին ՚ի նոցանէ սուտ
լինէր , կամ ծառն կենաց՝ թէ չէ ծառ կենաց , կամ
վճիռ հրամանին մահու . կամ ողորմութիւն իւրով
ոչ ետ նմա մերձենալ ՚ի ծառն կենաց : Քանզի վճիռն
հրամանին եղեալ էր ՚ի վերայ նորա ցաւովք և
տրտմութիւն կեալ , անխայեաց ՚ի նա՝ զի մի կերիցէ ՚ի
ծառոյ անտի և կեցցէ . որպէս զի մի ընդերկարացի
՚ի նմա այս կեանք տանջանաց : Եւ դարձեալ զի մի
ստուգեալ հաստատեսցի բանք օձին ՚ի կեալն նորա ,
և սուտ լինիցի նյ : Բայց դարձեալ զի ոչ ետ նմա
մերձենալ առ ծառն կենաց , զի մի եղիցի յոյս ա-
պաստանի նորա ՚ի պտուղն առանց աշխատութեց և
վաստակոց , այլ յապաշխարութի վաստակօք և ա-
պաշխարութի :

« Յաւուր , ասէ , յորում ուտիցես՝ մահու մեռ-
ջիր » . և ահա ոչ մեռաւ : Այլ զոր օրինակ յոր-
մէ հետէ ասացաւ Աբրահամն՝ բայ « Հնազանդեսցի
զաւակ քո յերկրին եգիպտացոց » , համարեալ
թուէն չորեքհարիւր ամ , իբրու երկերիւր քսան և
հինգ ամ եղեն անդ , սոյնպէս և Ադամ թէպէտ և
եկեաց ամս բազումս յետ դատակնքի մահուն , սա-
կայն յօրէ անտի յայնմանէ՝ յորում ընկալաւ նա
զվճիռն և զդատակնք , ընկալաւ նա զառհաւատչեայ
մահու . յայնմիկ՝ զի ել նա ՚ի դրախտէ անտի , և զի
մերկացաւ նա ՚ի փառաց անտի , և զի բարձաւ հա-

մարձակութի նորա . և մեռաւ նա ձայնին այ ՚ի ժա-
մէ անտի յայմանէ : Եւ զի ետես դարձեալ զԵւայ
թէ ցաւովք ծնանի , և զի քրտնեցաւ ինքն ՚ի վաս-
տակ աշխատութի իւրոյ , հաստատեալ ստուգեցաւ
նմա վճիռն և դատակնիքն հրամանին : Եւ զի կան-
խագոյն յառաջագոյն էր օրհնուին , այն զի ասէ “ Ա-
ճեցէք և բազմացարուք ” , քան զայն՝ զի “ Յաւուրն
յորում ուտիցես մահու մեռջիր ” , պարտ և պատ-
շաճ էր հաստատուն լինել բանին առաջնոյ՝ այ , զի
բազմացին . և ապա գալ այնր մահուն : Եւ զի մի
դարձեալ կարծիցի , եթէ ոչ էր նորա մեռուցեալ
զնոսա՝ լինիցին աստուածք ըստ բանից օձին , եկեաց
Ագամ զինն հարիւրամ վասն դարովուէ չարախօսին ,
և Աստուած ոչ եղև : Եւ զի ճաշակեցցէ դարձեալ
զողորմութին նորա , Ենովք որ ոչ մեռաւ , և յայս-
միկ ետես Ագամ զառակ օրինակի փրկչին մերոյ՝
թէ գալոց և կեցուցանելոց է զնա . որպէս և փո-
խեաց նա զԵնովք ՚ի մահուանէ ՚ի կեանս : Ճաշա-
կեաց Ագամ զերկոսին զՀաբէլին և զԵնովքայն . զի
մինն մինչ ցոր վայր բարձրացաւ , և միւսոյն խոնար-
հուութին մինչ յոր վայր էջ . զի գիտացէ և ծանիցէ
թէ յորմէ բարձրուէ յորքան անարդուութի անկաւ . և
նովին Ենովքաւ ՚ի միտ առցէ Ագամ , զի ոչ եթէ
մահկանացու հաստեցաւ նա :

Ղարձեալ ասի . զի ոչ եթէ կենդանի անմահ ա-
րար զնա , և ոչ մահկանացու եթէ ոչ կարիցէ կեալ .
այլ եդ պատուէր ՚ի միջի՝ ծառն կենաց իբրև պար-
գևս , և զմահ իբրև պատիժս : “ Ետու , ասէ , առաջի
քո մահ և կեանս , ընտրեա քեզ զկեանս և մի զմահ ” :
Բայց դարձեալ ոչ եթէ նա մոլորեցաւ , այլ քանզի
յապականուէ շիթանացն չարեաց լիբ օձին յԵւայ
երևեցաւ . քանզի և նա իսկ սկիզբն արար ձգել ըզ-
ձեռն իւր ՚ի ծառ անդ : Եւ իբրև ետես Ագամ՝ եթէ
կայ մնայ բանն այ , և մահ ՚ի վերայ նորա ոչ տի-
րեաց , հաստատեալ ստուգեալ էր նմա՝ զի թէպէտ
և առ ժամանակ մի կաց մնաց բանն այ , սակայն կալ
մնալ լի կատարեալ ՚ի կիտէ անտի եղելոյ դատա-
կրկնի նորա՝ չէ ինչ մարթ : Եւ իբրև ձգեաց Եւայ
զձեռն իւր առ Ագամ տալ նմա , յուզեցաւ դուժ-

ողորմութիւն իւրոյ 'ի վերայ նորա . որպէս զի եղիցի նա օգնական Եւայի 'ի խոնարհել իւրում առ նա . զի մի եղիցի նա յատուկ եթէ ինքն կեցցէ և նա մեռցի . կամ զի նա կացցէ մնասցէ 'ի ներքս 'ի դրախտի անդ , և նա մերժեալ ընկեցեալ լինիցի յերկիր նզովից : Զի զոր օրինակ այն որ հաղորդի ընդ կնոջ իւրում , յետոյ իբրև անցանէ ըստ ճանապարհ առն իւրում՝ պոռնկելով պոռնկի , և այրն իբրև կամեսցի ծածկել զյանցանս նորա և զինքն 'ի ներքս խառնել , ասէ ցայն որ զուգեացն զնոսա , եթէ էս ոչ մեղայ , այլ կինս զոր ետուր ինձ՝ սա յանցոյց զիս : Սոյն պէս և Ագամ իբրու անխայեայր 'ի վերայ նորա՝ կարկառ զաջ իւր ոչ յառնուլ 'ի ծառոյ անտի , այլ յառնուլ 'ի ձեռաց օգնականին իւրոյ , յայնմ զի գիտաց թէ ել դատակնիքն մեկնել որոշել զօգնականն իւր առ յինքենէ . և վկայ այսոցիկ Ագաքեալն 'ի յասել իւրում . « Ագամ ոչ մեղաւ , այլ Եւայ » : Եւ արդարեւ ոչ մեղաւ :

Թէ այդ այդպէս է՝ խոնարհեցաւ նա առ նա , զի եղիցի նմա օգնական . հաղորդ եղև յանցանաց նորա՝ ոչ 'ի ցանկալ իւրում՝ 'ի ծառոյն , այլ զի եդ նա 'ի մտի իւրում՝ պահել զկատարումն մարգարէութեան նորա , զի եղիցին երկոքին 'ի մի մարմին : Եւ վասն այսորիկ և 'ի միւսումն ևս վայրի վկայէ ինքն Առաքեալ՝ իբրև նմանեցուցանէ զգործն 'ի Քրիստոս և յեկեղեցի իւր , 'ի խորհուրդ հաղորդութեան և կնոջ . զի 'ի ժամանակի իբրև մեղաւ եկեղեցի նորա և հաղորդեցաւ ընդ անցանել պատուիրանին , և խոնարհեցաւ ողորմութիւն գթութեան նորա առ նա՝ ոչ 'ի մեղանչել և առնուլ 'ի ծառոյ անտի , այլ բուռն հարկանել զօրացուցանել զբազուկն՝ որ ձեղքեցաւ վասն պողոյն՝ որ կթեցաւ յանարժանս . և հաղորդեցաւ հաւասարեցաւ մեռանել ընդ նմա , որպէս և Ագամ ընդ Եւայի . զի և ինքն եկեղեցի նորա հաղորդեսցի դարձեալ 'ի կեանս ճշմարիտս , այն՝ որ վասն նորա հաղորդեցաւ հաւասարեաց ժպրհութիւն համարձակութեան նորա . զի վասն այնորիկ « Վեցցէ , ասէ , վասն ծննդոց իւրոց՝ եթէ կայցեն մնայցին 'ի հաւատս և 'ի ճշմարտութիւն » այլովք հան-

դերձ : Այլ Եւայ բաւական եղև առնուլ պատուիրանս յոյ , այլ Ագամ . և ոչ ժողովուրդն կարող էր՝ եթէ խօսեսցի ընդ նմա իմ առանց Մովսիսի . և ոչ եկեղեցի՝ թէ առցէ փրկութիւն , այլ ՚ի ձեռն տեառն մերոյ :

Այլ դարձեալ ասացուք զայն զոր ասաց Առաքեալ «Ագամ ոչ մեղաւ այլ Եւայ» : Քանզի մոլորութիւն յանցանաց յԵւայէ սկիզբն արար և առ Ագամ կատարեաց , բայց ըստ մոլորութե յանցանացն Եւայի ոչ մեղաւ Ագամ : Արդ լուր դու զինչ ասէ ՚ի միում վայրի . «Արպէս վասն մարդոյ մահ եղև , և վասն միոյ մարդոյ ամենեքին մեռանիմք» . այլ ըստ համեմատի մոլորութե յանցանացն Եւայի , Ագամայ յանցանքն նման ինչ ոչ էին : Զի են իբր յորժամ միայն առանձինն իցեն և ունին զտեղի իշխանութե , այլ ՚ի դալ ընկերացն իւրեանց որ առաւել իցեն քան զնոսա , նոքա թէսկտ և իցեն՝ սակայն իբրև զոչինչ երեւին : Ճրագ՝ զի ՚ի խաւարի լուսաւորէ , ՚ի տուէ նուաղի լոյս իւր . և լուսին ՚ի գիշերի լուսատու լինի , բայց յարևու անդ ընկղմինա : Նա և Առաքեալ ասաց վասն փառացն Մովսիսի որ խափանելոցն էր . և արար զնա իբրու թէ չիցէ բնաւ . ոչ եթէ զի ոչ էր նա , այլ առ այս զոր Քրիստոս աշակերտացն իւրոց ետ , նա իբրու թէ չիցէ . զի անդ գիմօք , բայց աստ և հաւատացելովք : Նա զի խորայէլ մեռուցանելով մեռոյց , զի ոչ եղեն արժանի նմա . բայց աստ և ստուերք նոցա անկանէին ՚ի վերայ մեռելոց և կէին . արդ առաւել են այս փառք քան զՄովսիսին որ անցանելոցն էր : Արդ ոչինչ առաւելութի էր Ագամայ քան զԵւայի . այլ փոխանակ զի եղև նա պատճառք գայթաղութե , եդ զնա ՚ի ներքոյ հնազանդութեն . զի ՚ի տեղոջ յորում լինիցի այր ՚ի մոլորութի յանցանաց , և կինն ՚ի ճրջմարտութիւն զայրն հնազանդեցուցանէ և զկինն իշխանն առնէ . «Եթէ իցէ , ասէ , այրն անհաւատ և կինն հաւատացեալ , մի թողցէ զայր իւր : Աւստի , ասէ , գիտես կին դու՝ եթէ զայր քո ապրեցուցանես » :

ԳԼՈՒԽ Գ

« **ԼՅՄՈՒՏ** Աշամ առ Եւայկին իւր , յղացաւ և ծնաւ զՎային . ստացայ ինձ ասէ այր յայ : Եւ յաւել ևս ծնանել զեղբայր նորա զՀաբէլ , Եւ եղև Վայէն Աշամայ որդի ճաշակեցուցիչ չարչարանաց . զի զիտասցէ թէ որպէս դառնացոյց նա զՀայրն հասարակաց : Վայէն ծնաւ անիծիւք զոր զգեցեալ էին հարբ նորա . եղև նա դարձեալ գործել զերկիրն անիծեալ . խորհուրդ է այս այնոցիկ որոց ամենայն խորհուրդք նոցա աստէն յերկրի են : Իսկ Հաբէլ հովիւ էր խաշանց , զի յանիծից հեռագոյն էր . խորհուրդ և օրինակ տեառն խաշանցն :

Եւսէն այսպէս , թէ ըստ խրատու Հաբէլի եղև զի մատուցեն նորա պատարագս : Եւ կաց մնաց Հաբէլ Վայէնի զերիս ամիսս . զի երիւք ամսովք յառաջագոյն կանխեալ լինէին ծննդակարգք խաշանց քան զվազահասուկ արտոց . բայց Վայէն գողացաւ զժամանակն յեղբօրէ անտի իւրմէ՝ կարծել իւրում թէ յառաջագոյն քան զնա ընդունելի լինի և ՚ի դրախտ անդր երթայ : Եւ կարծի թէ վասն այնորիկ անարգեցաւ նա , զի նենգեաց զնա , և Հաբէլին ընդունելի եղև , զի պարզ և յստակ մտօք մատոյց . կամ ՚ի մնացորդաց որկորստուէ իւրոյ մատոյց Վայէն , վասն այնորիկ անարգեցաւ նա . այլ Հաբէլ յանդրանկաց խաշանց իւրոց զպատարագսն իւր ած : Ի միտ առ դու յընթերցուածոց անտի . ոչ ասաց ոչ թէ « Հաճեցաւ անձ ընդ պատարագս Հաբէլի » , այլ յառաջ ընդ Հաբէլ , և ասլա ընդ պատարագս նորա . քննեաց նախ զսիրտն , և աղա ընկալաւ զպատարագս նորա : Այլ Վային զինքն յառաջագոյն աղտեղացոյց զանձն իւր . վասն այնորիկ դարձոյց զերեսս իւր ՚ի պատարագաց անտի նորա :

Բայց թէ որ խտոն փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Հաճեցաւ տէր անձ ընդ Աբէլ հրով » , ասէ « Մեկնեաց որոշեաց զընտիրան յանարգէ անտի » . վասն այնորիկ չար թուեցաւ Վայէնի : Եւ Սիմաբոս , « Զուար-

Թացաւ տէր անձ Հաբէլի . եթէ Հաճոյ լինիցիս՝ Թոզից , ապա Թէ ոչ առ դուրս մեղք » : Ալիլաաս , « Դարձեալ , ասէ , խոնարհեցաւ տէր անձ Հաբէլի և պատարագաց նորա » : Եւ զի ասէ Հաճոյ լինիցիս՝ ընկալայց , և եթէ միաբանիցես՝ այս ինքն մատուցանել ընդ եղբօր քում , և կամ որպէս եղբայրն քո , և Հաճոյ լինիցիս առաջի հարց քոց : Եթէ էր քո ստուգութիւն մատուցեալ և ոչ էր բաժանեալ , առեալ էր իմ . կամ եթէ Հաճոյ լինիցիս ՚ի չար խորհրդոց անտի , զի մի լինիցիս եղբայրասպանս . կամ անգրանկութիւն իւրով և զօրութիւն իւրով հպարտացեալ բարձրացեալ ձեռն յանձին հարեալ էր , և վասն նոցա անարգեցաւ նա խորհրդովք իւրովք : ասէ՝ եթէ Հաճոյ լինիցիս ՚ի խորհրդոց անտի յայնմանէ : Եւ զի ասէ՝ առ դուրս մեղք մակաղեալ նստէին , այս ինքն՝ մինչ դեռ աստէն ես դու՝ լոյծ զնախանձ քո քինեալ ընդ եղբօրն քում . ապա Թէ ոչ՝ զխտեմ ես յեւանէն քո յերեսաց իմոց զեղբայրն քո առնուս տանիս ՚ի դաշտ սպանանել զնա : Եւ զի ասէ « Առ քեզ լիցի դարձ նորա » . այս ինքն պատարագին քո . փոխանակ զի պատուեցեր դու զանձն քո քան զիս , և քեզ զլաւն պահեցեր և ինձ զանարգն մատուցեր . վասն այսորիկ առ քեզ լիցի դարձ նորա : Իբրև ոք զի ասիցէ . և այդ ևս տուեալ լիցի քեզ . և դու տիրիցես ՚ի վերայ անարգ պատարագաց քոց . զի կարծեցեր դու Թէ կարօտ ինչ իցեմ ես նմա : « Այ , ասէ , ուտեմ ես զմիս զուարակաց » . և « Պատարագայ հոգի խոնարհ » :

Արդ եթէ վասն զի ոչ եղև ընդունելի պատարագ նորա՝ արտմեցաւ նա , ահաւանիկ խոնարհեցաւ և խօսեցաւ ընդ նմա քաղցրութիւն որ ինչ ընդ Հաբէլի ոչ խօսեցաւ . եթէ Հաճոյ լինիցիս ասէ , ընկալայց : Տեսեր . ոչ եթէ զի ոչ եղև ընդունելի պատարագն նորա , այլ փոխանակ զի եղբօրն նորա եղև ընդունելի : Եթէ Հաճոյ լինիցիս , ասէ , համարեաց Թէ առեալ եմ . փոխանակ զի ուսցիս ապաշխարութիւն , ուսաւ նա սպանութիւն : « Ա՛ր է Հաբէլ եղբայր քո » . այս է Հաճոյ լինել զոր ասացի քեզ՝ եթէ Հաճոյ լինիցիս : Եւ զի ոչ փակեաց Աստուած զդուռն

ապաշխարուէ նորա , վասն այնորիկ « Մեծ են յան-
ցանք իմ » :

« Յարեաւ , ասէ , կային 'ի վերայ եղբօր իւրոյ և սպան զնա : Հարց զնա տէր . ասէ ո՛ւր է Հաբէլ եղբայր քո » : Այլ նա քանզի յայնժամ ևս արբեալ էր նախանձուն չարութիւն , պատասխանի ստուծիցասմամբ ետ նոյ . այնովի թերևս և նմա ևս սպառնացեալ էր նա , զի ոչ ընկալաւ զպատարագն նորա . նենդեաց նա զեղբայրն և ընդդէմ դարձաւ նոյ և ասէ « Ոչ գիտեմ » : Եւ արդարեւ ոչ գիտաց , զի ոչ իմացաւ նա թէ զպատաստանն սպանման նորա 'ի ձեռն արեան նորա նոյ մատուցանէր : « Մի՛թէ պահապան իցեմ ես եղբօրն իմում » , ասէ . և երանի թէ պահապան և ոչ սպանող նորա : Ա՞՞՞ հարցանէ զնա քաղցրութիւն զի զՋասցի վասն գործոյն զոր գործեացն , և նա տայր պատասխանիցասմամբ . ոչ եղև նմա այն շատ՝ զի ասաց բայ չգիտեմ , այլ յաւել . « Մի՛թէ պահապան ինչ իցեմ նորա » , ասէ :

Հաբէլի իսկ արժան էր նախ իջանել 'ի դժոխս . զոր օրինակ վասն Ղաւթայ՝ որ դերին վարեցաւ ընդ սողունացիսն՝ սարեցոյց Աբրահամ զՍողոմ , կեցուցէ 'ի պատճառս Հաբէլի զԱդամ : Ծաշակեաց Ադամ զմահ՝ որ տուաւ նմա 'ի Հաբէլ որդի իւր . վերացաւ Ենովք , և ճաշակեաց Ադամ զկեանս անմահս յԵնովք յորդի որդւոյ՝ որդւոյն նորա : Բայց ոչ եթէ 'ի նմին իսկ յաւուրն յորում զպատարագն մատուցին՝ սպանեալ էր նորա զՀաբէլ . զի եթէ 'ի նմին իսկ յաւուր սպանեալ էր նորա զնա , և Ադամ և Եւայ գիտէին , և ոչ նոյ ստէր նա . այլ օր մի երբեմն զի ոչ գիտէին հարք նոցա , ասէ կայէն ցՀաբէլ եղբայր իւր . եկ երթամք շրջիմք 'ի դաշտ զբօսանալ : Եւ ոչ դարձեալ 'ի նմին աւուր յորում սպան կայէն՝ հարց զնա անձ , որպէս զի դուրացի զնա եթէ չգիտիցէ անձ : Եցոյց կայէն զմեղս իւր լի կատարեալ . զի ըսպան մարդ , և արհամարհեաց զանձ . հատոյց նմա անձ կատարեալ պատիժս , զի անարգեցաւ նա ամենայն զաւակօք իւրովք հանդերձ : Գիտակն ամենայնի հարցանէր իբրև զանդէտ . զի յայտնի լիցի այն որ ստեացն թէ ո՛ւմ ստեաց : Ոչ գիտես դու .

գիտակն զգիտակն հարցանէր . իբրու գիտէր անձ , հարց իբրև զայն թէ չգիտիցէ . իբրու գիտէր սպանողն՝ ուրացաւ իբրու զայն թէ չգիտիցէ : Երև եցոյց անձ զգիտու թի իւր , յայնժամ սպանողն խոստովան եղև զգիտու թի իւր . «Մեծ են , ասէ , յանցանք իմ» . վասն այսորիկ պատրաստեաց որդւոց իւրոց սպանումն : «Գոչումն արեան եղբօր քօբողոք ունի առ իս յերկրի» . և ոչ եթէ արիւն շնչոյ նորա , այլ արիւնն նորա . և այս վասն կենդանութե յարու թի նորա յայտ առնէ . «Արիւն նորա , ասէ , դուչէ» . ոչ եթէ բերանով , այլ տեսեամբ . իբրև այն զի ասէ «Երկինք պատմեն զփառս նոյ :

Ըսէ . «Անիծեալ լիջիր դու յերեսաց երկրէ» . փոխանակ զի ուսուցեր արուեստ գիտութե չարութե ՚ի վերայ երեսաց երկրի : Անիծեալ լիջիր դու յերեսաց ամենայն երկրի . փոխանակ զի չարչարեցեր վշտացուցեր դու զԱդամ և զԵւայ զհարս ամենայն երկրի : Անիծեալ լիջիր դու յերեսաց անձ երկրէ . փոխանակ զի սպաներ դու զայն որ բարոքն էր քան զամենայն երկիր : Անիծեալ լիջիր դու յերեսաց ամենայն երկրէ . փոխանակ զի բացեր դու զգուռն դժոխոց առաջի ամենայն երկրի : Անիծեալ լիջիր դու յերեսաց ամենայն երկրէ . փոխանակ զի կամեցար դու միայն առանձին լինել ՚ի վերայ ամենայն երկրի : «Երերեալ և տատանեալ լիջիր դու ՚ի նմա» . փոխանակ զի գնացեր դու ՚ի նմա բարձրութիւն և ամբարտաւանութիւն ՚ի վերայ երեսաց երկրի : Երերեալ և տատանեալ լիջիր դու ՚ի նմա . փոխանակ զի յուսացար դու ՚ի բռնութի քօ և ՚ի զօրութի քօ , և սպաներ զնա : Երերեալ և տատանեալ լիջիր դու ՚ի նմա . այն զի երկնչէին բնակիչք նորա ՚ի նմանէ , երկիր զ ամենայն անկցի ՚ի վերայ նորա : Յորժամ գործիցես դու զերկիր , և նա մի յաւելցէ քեզ տալ զզօրութի իւր . քանզի ոչ օգտեցար դու առաջին զօրութիւն զոր առեր ՚ի նմանէ , մի յաւելցէ քեզ տալ զզօրութի իւր : Փոխանակ զի կամեցար դու միայն առանձին ուտել զզօրութի նորա , մի յաւելցէ քեզ տալ զզօրութիւն իւր : Փոխանակ զի թաղեցեր դու զնա ՚ի հող անդաստանի քօ , վասն այսորիկ գործես .

յես դու զերկիր՝ և նա մի՛ յաւելցէ քեզ տալ զզօրութի իւր :

«Եւ ասէ Կայէն ցտէր . մեծ են յանցանք իմ» : Եւ զի ասէ «Ահաւասիկ հաներ զիս այսօր յերեսաց յերկրէ . և յերեսաց քոց մեկնեալ թաքուցեալ իցեմ» , զզօրութի այնոցիկ զոր անձ ասացն՝ երկրորդեաց Կայէն : «Հաներ զիս այսօր , ասէ , յերեսաց երկրէ» , զի անէծ զնա ՚ի մէջ նորա . զի ոչ գոյր նմա հանգիստ ՚ի մէջ նորա : Եւ զի ասէ «Յերեսաց քոց մեկնեալ թաքուցեալ իցեմ» . զի ոչ ևս յաւելլու տեսանել զերեսս նորա որպէս և զառաջինն՝ այս ինքն պատարագաւ . իբրու այն զի ասէ , հանից զնոսս յերեսաց իմոց և ելցեն . զի ապականեաց նա զպատկերն , արժանի էր նմա ընկեցեալ մերժեալ լինել յերեսացն նոյ : Եւ վասն այնորիկ ասաց՝ արիւն նորա հեղցի . զի ըստ նմանուէ պատկերի կերպարանաց նոյ արարեալ է Աբամ : «Ամենայն որ գտանիցէ զիս , ասէ , սպանցէ զիս» , գազան կամ տպականիչ ինչ . այս ինքն երերեալ տատանեալ դողայր նա , փախչէր տեղուցէ ՚ի տեղի : Ոչ , ասէ , սպանցիս՝ զի այդպէս ամենայն սպանող . այլ ՚ի Կայէնէ եւթն պատժոց հատուցումն խնդրիցի . այն իսկ է զի զեւթն դար նորա տեսանէին զերերել զտատանել նորա . կամ զի եւթանքն անարգէին ընդ նմա . քանզի ասաց նա՝ բայ «Ամենայն որ գտանիցէ սպանցէ զիս» , ասէ ցնա՝ ոչ :

Եւ իբրև եդ ՚ի նմա նշան , զի ամենայն որ տեսանիցէ զնա մի՛ իշխեսցէ սպանանել զնա , զի ՚ի կեանս իւր հատուցի նմա . իբրև զայն զի ասէ Դաւիթ . «Մի՛ սպանաներ զնոսս , զի մի՛ մոռացին զժողովուրդ իմ» . որպէս զի մի՛ մեռցին բազումք առանց պատժոց պատուհասից . սոյնպէս և նոքա : Այլ զինչ ասէ . «Իսուովեա զնոսս զօրուք քով , և կործանեա զնոսս» , այլովքն հանդերձ : Զի յայտնի լիցի վրէժխնդրութիւն , երերեալ տատանեալ շրջէր ՚ի վերայ երկրի : «Ամենայն որ գտանէ զիս՝ սպանցէ զիս» . աղօթքն . փոխանակ սպանման նորա խնդրեաց նա՝ զի սպանեալ եղիցի : Եւ յայսմ վայրի ստուգութի խորհեցաւ նա . թէպէտ և յեւթն պատժոց անտի կամեցաւ խորամանկութի փախչել : Ասէ ցնա անձ՝ ոչ ,

այլ ամենայն սպանող որ 'ի քէն և անդր լինի, անձն ընդ անձին տացէ . բայց դու ընդ միոյ եւ թն տացես : Եւ զի ոչ համբերէր ընու թի նորա եւ թն պատիժս տալ փոխանակ ընդ միոյ , զօրու թի հրամանին այն՝ որ ասաց թէ եւ թն ընդ միոյ տացէ՝ կապեաց զշունչ նորա 'ի մարմնի նորա . զի զտանջանս մահու 'ի կեանս իւր տեսցէ ընդ միոյ եւ թն : Վասն էր . զի ստեղծ և անդ ազատու թի նորա դործ մի՝ որ ոչ էր անուանեալ . եւ ստուգու թին անչափ բարկու թի , փոխանակ ընդ միոյ պատժի զոր պարտէր նա, եւ թն պատիժքս եղ 'ի վերայ նորա : Զի աստի եղ անձ զայս , զի ամենայն յորժամ գտցէ ժպրհու թի համարձակու թեան յաշխարհի մեղք՝ որ ոչ անուանեալ յառաջ քան զնա , անչափ պատիժս ընկալցի :

Եւ ո՛ր է այն՝ զի ասէ “Ապականեաց ամենայն մարմին զճանապարհս իւր , և ջնջեաց զնոսա ջուրբքն հեղեղօք ” : Եւ սողոմայեցիքն , և որ զաշտարակն շինէին , և տունն Կորիայ . և յետ ժամանակի նոյն իսկ պաշտեցաւ 'ի մէջ մարդկան : Եւ զայն նոր հատուցումն վրիժուց, զոր ընկալան այնոքիկ որ գտին ըզմեղս , ոչ աճ ստոյգն 'ի վերայ առնելեաց խարդախու թեցնս՝ Նոյնպէս և արդարու թի, որ 'ի մի մի ստուգաց անտի որ եզիտ անձին իւրում արդարու թի՝ որ յառաջ քան զնա չէր երևեալ , ընկալաւ զհատուցումն որ յառաջ քան զնա ոչ էր անուանեալ . Ենովք , Նոյ , Մեղքիսեղեկ , Աբրաամ , Մովսէս , Եղիա և տունն Գանիէլի , այլովքն հանդերձ : Բայց Յոյնն՝ “Ամենայն սպանող Կայէն ընդ միոյ եւ թն կացուսցէ ,” այս ինքն հատուցէ . կամ զեւ թն պատիժսն լուծցէ որ եկին 'ի վերայ նորա եւ թն յանցանաց . այս ինքն , այս առաջին նախանձն , զի ոչ եղև ընդունելի պատարագն որպէս եղբօրն իւրոյ . երկրորդ՝ նենգու թի , յայնմիկ զի ասէ “Եկ երթամք 'ի դաշտ ” . երրորդ՝ սպանու թի . և չորրորդ՝ զի զեղբայրն իւր եսպան . հինգերորդ՝ զի նա եղև սպանող առաջին . վեցերորդ՝ սուգ և արտամու թի հարցն նորա . եւ թն երրորդ՝ զի ստեաց անյ . և ընդգէմ՝ այսորիկ եկին հասին 'ի վերայ նորա եւ թն պատիժք : Առաջինն՝ անիծեալ լիջիւր դու յերկրի . երկրորդն՝ մի յաւելցէ քեզ տալ

զոքորութիւն . երրորդ՝ երեքունմի հանապազորդ . չոր-
 րորդ՝ տատանուն մարմնոյ . հինգերորդ՝ զի օտարա-
 ցաւ նա յընտանութիւնն անոր : «Յերեսաց քոց , ասէ ,
 թագուցեալ իցեմ » . վեցերորդ՝ նշանն զոր եդ ՚ի
 վերայ նորա . եւ թնեքորդ՝ սահմանն որ եղև ՚ի մէջ
 նորա և ՚ի մէջ հարց նորա , զի օտարացաւ նա յընտա-
 նութենէ առաջին համարձակութիւն :

Եւ այց դարձեալ զի Կայէն յեւթն դար հատու-
 ցէ՝ ողորմութիւն տուան նմայս , զի մի անցցէ խրատ
 նորա այլ ևս քան զեւթն դար . իբրև զայն զի ասէ
 «Մինչև յերիս և ՚ի չորս դարս հատուցանէ ատելեաց
 իւրոց » . ողորմութեց է : Թէ այդ այդպէս է , և այս
 Կայէնիս՝ զի յեւթն դարսն հատուցէ : Եւ զի բարեոք
 լուաւ զնա Ղամիք . զի և ՚ի նմա յետ եւթն եւթա-
 նասնեկին ողորմութիւն լինին ՚ի վերայ նորա : Եւ այն զի
 խոտտովան եղև յասելն իւրում «Մեծ են յանցանք
 իմ . քան զներել թողութեան » . այս ինքն զի մեծա-
 ցոյց նա զյանցանս իւր . քան զողորմութիւնն անոր , յայտ
 արար՝ զի թէպէտ և ճշմարտիւ մեծ են յանցանք նո-
 րա , սակայն քան զողորմութիւնն անոր փոքր են : Եւ իւ-
 մեծ են . այլ այնուիկ՝ զի ընդ միոյ եւթն խնդրեաց :
 Ահա լքեալ թողեալ էս դու իբրև զհայրն քո , զի
 բարձրացաւ ՚ի վերայ իմ . և զի առ օրին հրամայեցի
 էս մեռանել նմա , և ահա կեայ : Եւ հայեցաւ Կայէն ,
 ետես թէ քան զհօրն իմոյ մեծացան յանցանք իմ ,
 իբրև քան զայն ոչ էին մեծ . ապա եթէ ոչ ընդէր
 ասէ՝ ոչ ողորմի ինձ : Արդ Ադամ բարձրացաւ ՚ի
 վերայ անոր , և Կայէն օրդի նորա ՚ի վերայ ծառային
 անոր . իսկ Սէթ եղև հիմն աղգին արդարոց :

Եւ եդ ՚ի Կայէն նշան՝ զի մի ոք իշխեսցէ սպանա-
 նել զնա , այնոքիկ որ գիտէին զնա՝ բայց երկիրն
 Նայիդ . այն իսկ է զի երեքերն և տատաներն . և
 նշանն զոր եդ ՚ի նմա օտար է եւթն պատժոցն : Եթէ
 մեռեալ էր Կայէնի՝ զոր խնդրեաց նա , զոր մարդիկ
 երկեցուցանէր նովաւ . այլ զայս ասասցուք , զի եթէ
 ՚ի վերայ եւթն դարու Կայէնի ձգեցան յանցանք նո-
 րա , ընդէր ոչ արար յայտ . զի այն որ ասաց ցԱդամ
 «Անիծեալ լիցի երկիրն վասն քո » , կարող էր ասել
 ցԿայէն , անիծեալ լիցին ծնունդք քո վասն քո . և

այն որ եթող զՔամ և անէծ զՔանան , կարող էր անիծանել զազգն Կայէնի՝ Կայէնիւ Հանդերձ , Կա և կարեմք իսկ ոչ մեք ցուցանել՝ եթէ եւթն դարք նորա ընկալան զպատիժս նորա , զի ոչ է գրեալ թէ Հատուցի նմա եւթն դարովք իւրովք Հանդերձ . այլ «Կայէն , ասէ , ընդ միոյ եւթն պատժեսցի » : Կա և ինքն իսկ անիծաւ , և նա ինքնին եղև երերեալ , և ՚ի նմանէ եղաւ նմա նշան , և ոչ ՚ի զաւակի նորա . վասն այսորիկ ՚ի վերայ նորա ասացեալ էր ընդ միոյ եւթն : Զի ահաւանիկ որդիքն Յոբէլայ և Յոբաղայ թէպէտ և եւթներորդք էին ՚ի Կայէնէ , սակայն քանզի և նոքա ծնան՝ եղէն որդիք նոցա ութերորդք : Բայց արդ Ադամաւ և Կայէնիւ Հանդերձ տասներորդք էին . զի են դարքն այսպէս . Ադամ , Կայէն , Ենովք , Դեդադ , Միել , Մաթուսալայ , Ղամէք , Յոբէլ և Յոբաղ , որդիք նոցա ութերորդք . բայց որդիք նոցա բնակիւք վրանաց իններորդք . և սկայազունքն տասներորդք :

Կափանեցաւ այն՝ զի ասէ եւթն . զի ասացաւ Կայէնի ընդ միոյ եւթն , ինքն ած զայս ՚ի վերայ իւր . զի եթէ լուեալ դադարեալ էր նորա յետ առաջին պատժոցն , ՚ի նշանէ անտի և յայնմանէ զի ասէր ընդ միոյ եւթն տուժեսցի՝ ապրէր նա : Այլ զի խնդրեաց նա իւր մահ զի ապրեսցի ՚ի պատժոց անտի ստուգութե , ասէ ցնա ընդ միոյ եւթն . իբրև յաւելլաւ նմա նշանն ևս , փոխանակ զի խնդրեցեր դու մահ , եւթն դար եկեսցեն և տեսցեն զվատթարութի աւարդանաց քոց : Բայց հերբայեցի՝ «Եւ եդ տէր նըշան ՚ի Կայէն » . այս ինքն զի պատուիրեաց նա զի մի որ իշխեսցէ սպանանել զնա յառաջ քան զայն եւթն դարն : Արդ ոչ եթէ ՚ի նմա եդ զնշանն , այլ զնա եդ նշան պատժովք իւրովք յայն՝ զի մի որ սպանցէ զնա . «Ամենայն որ գտցէ զիս՝ սպանցէ զիս » : Ոչ . ասէ ամենայն սպանող մեռցի . բայց Կայէն ընդ միոյ եւթն տուժեսցի : Բայց Սիմաբոս ասէ . «Կայէն եւթն դար տացէ զգատաստանս » . և թէողիտոն՝ «Կայէն եւթն դար հատուցէ » :

Բայց դարձեալ ասասցուք . զի եթէ չէր խառնեալ ազգաց նոցա , ՚ի վերայ եւթն դարու նորա

ձգեալ լինէին պատիժք նորա և կիրք : զի համարեցան մինչև ցեւթն և լուեցին . զի յայտ արասցեն եթէ այս դարք տան նշան կայէնի՝ զի կեցին յետոյ վասն անօրէնուէ որդւոցն Սէթայ մնացին . և վասն այնորիկ եղև երկայնմտութի վասն սոցա և ՚ի վերայ այնոցիկ . զի եթէ ըստ հրամանի դատակնքին լիեալ էր, եւթներորդ դարու անդ լիեալ էր նոցա սատակումն որդւոցն կայէնի : Եւ զի փոքր էր նա և չէր բաւական եթէ միայն ընկալցի նա զպատիժս յանցանաց իւրոց , ձգեցան ՚ի վերայ եւթն դարուն . զոր օրինակ ձգեցան պատիժքն Ագամայ ՚ի վերայ ծնունդոց նորա : Եւ զոր օրինակ ընկալաւ զպատիժս Նաքովրայ կին իւր և որդիք և ստացուածք իւր , և զԱբայաբու եւթանասուն որդիք նորա , և զՍաւուղայ եւթն որդի նորա , սոյնպէս և զկայէնին : Թէպէտ և այսպէս ասացաւ , սակայն ոչ եղև . զի ոչ եկն ՚ի դարու անդ եւթներորդի հատուցումն յանցանաց նորա . և ՚ի տասներորդի անդ զի եկն , կայէն ոչ էր կենդանի : Իսկ զիւրդ ապրեցաւ ՚ի պատժոց անտի գործին սպանման , և եկն հատուցումն նորա ՚ի վերայ այնոցիկ՝ որ ոչն գիտէին . և ո՛ւր է այն զի աւսէ , կայէն ընդ միոյ եւթն տուժեսցի . զի ըստ գրոց ընդ նոսին իսկ ընդ դարս իւր տուժելոց էր : Արդ զիւրդ ապրեցաւ կայէն ՚ի ջրհեղեղէ անտի . այն զի վասն նորա իսկ եղև , և մաշեցան նովաւ որդիք Սէթայ , այնոքիկ՝ որք ոչ գիտէին զնա : Ապա եթէ ՚ի տասներորդ դարու անդ եղև ջրհեղեղն , և կայէն ոչ էր կենդանի , յայտ է թէ վասն անօրէնութեան որդւոցն Սէթայ մնացին երեք դարքն կայէնի :

Իյորամանգեցաւ Ղամէք խրատուն իւրով՝ որ առկանայս իւր՝ խառնել զազգն , որ որիչ էին յաւուրց անտի կայէնի և Սէթայ : Ետեսնա թէ կայէն կենդանի է , և որդիքն Սէթայ խառնել ընդ նոսա ոչ կառնէին , զի այսին կատականաց լեալ էին ազգն նոցա վասն կայէնի : Եւ զի բարձցէ ՚ի նոցանէ զնախատինսն , ըստ նմին հօրն որդին դողդոջէր . այն էր «Երկ տասարդ ՚ի ցաւս» : Սպան Ղամէք զկայէն և զորդի նորա կրտսեր , զոր ծնեալ էր նորա ըստ նմանութե պատկերի կերպարանաց իւրոց . զի մի յիշեսցեն զկայ

էն 'ի պատճառս նորա . զի այնու գործով Հաճոյ լի նիցի նա որդւոցն Սէթայ . ահաւասիկ , ասէ , խնդրեցաւ վրէժն 'ի Կայէնէ : Եւ ապա ետ խրատ կանանց իւրոց զարդարել զգտներս իւրեանց . յայնմ Հետէ ասէ զի Կայէն մեռաւ՝ յորժամ տեսանիցեն որդիքն Սէթայ զգտներս ձեր , հաւանեցին խառնել ընդ նոսա . և 'ի պատճառս նոցա ապրիմք մեք 'ի բարկութիւն անտի , որ գալոց են 'ի վերայ մեր 'ի պատճառս Կայէնի : Յորժամ ասէ «Մշա և Սեղա լուաւ ըուք ձայնի իմում» , ոչ ահա յայտ է՝ զոր օրինակ որ զի հաւանեցուցանէ և խրատէ 'ի գործել ինչ մի . այսպէս յայտ առնէ բան նորա՝ զի ասէ «Լուարուք ինձ և անսացէք ինձ» . այս ինքն զի պաճուճեացեն և զարդարեացեն զգտներս իւրեանց , և ուսուսցեն նոցա երգս և մոլորութիւնս պղծութիւն : Չի Յորէլ արար վրանս . «Նա է , ասէ , հայր այնոցիկ՝ որ բնակեալ են 'ի վրանս խաչնարածաց» : Եւ Յորազ ուսոյց զերգս արուեստականաց . «Նա եղև , ասէ , հայր այնոցիկ՝ որ ցուցին զերգս և զքնարս» : Եւ Թորէլայ կին կազմեաց զփողս . «Նա եղև , ասէ , ճարտարապետ ամենայն գործոց պղնծոյ և երկաթոյ» : Եւ Նաեմաս ուսոյց զարդ և հիւսս դստերաց նոցա . և կացուցին զնոսա ըստ խրատուն Ղամեքայ , որպէս և զմագիանացիան , և գերեցան :

Եւ քանզի որդիքն Սէթայ կոչեցեալ էին որդիք նոյ , սկան , ասէ , կարդալ զանուն տեսուն նոյ . իբրև զայն զի ասէ «Սրացի բամ անք իցէք» : Եւ որդիքն Կայէնի կոչեցան մարդիկ . սակայն անձ յազգ արդաւրոց է : Եւ իբրև խորամանկեցին հարեցին տունն Կայէնի և գրգռեցին յօժարեցուցին զորդիսն Սէթայ , և առին իւրեանց կանայս յամենայնէ զոր ընտրեցին , վասն այնորիկ ջնջեցան նոքա վերին և ներքին ջուրքն . իբրև զայն զի ասէ «Կորք խորոց կարգացին առ քեզ» : Եւ փոխանակ զի արբին նոքա յօտար աղբերէ , ընկալան նոքա զհատուցումն ջուրքն օտարոտեօք : Վասն այնորիկ «Արբեւ ջուր 'ի քոց աղբերաց , և 'ի քոց վտակաց զեղցին քեզ ջուրք քո» . և Դաւիթ ասէ . «Փորձեցին զնա 'ի վերայ ջուրցն հակառակութեցն» . այս ինքն զՅովսէփ

ի ձեռն տիրնոջ իւրոյ : Կամ զՎայէն միայն եսպան , զՎայէն ՚ի վէրս և յապտակս . որպէս և ինքն Ղամէք պատմեաց առաջինոցա ՚ի զղջանալ անձին իւրոյ : Եւ իբրև մեղ զնէին նմա կանայք իւր , ասէ ցնոսա . թէ նա զարդար եսպան՝ եւ թն դար տուժեցաւ , ես զի սպանօղ սպանի՝ եւ թանասնէկին եւ թն տուժելոց իցեմ : Գարձեալ ասէ . զի ոչ եթէ սպանանելով եսպան , այլ զի գիտաց և իմացաւ զգալ ջրհեղէղին . ինքն Ղամէք զի ասացեալ էր յայնմանէ զի ասէ , յեւթն հատուցումն վրիժուց տուժեսցի . և յայնմանէ որ քարողեցաւն ՚ի ձեռն Նոյի : Եւ ծընունդ Վայէնի սակաւ էր , և նորա ծնունդք բազում էին , զի մի մի ծնանէին . և նա ծնաւ իւր չորս , իբրև ոք զի տրանջէ , ասէ . այր սպանի ՚ի վէրս ինձ , զի Վայէն ընդ միոյ եւ թն հատուցանելոց է , և Ղամէք իւ թանասուն և եւ թն վասն ջուրցն հեղեղին , զի եկն և ջնջեաց զղաւակն որա :

Գարձեալ լսի թէ արդարեւ սպան , որպէս ինքն վկայեաց . և առ նա մխիթարել զկանայս իւր՝ թէ զայն ինչ զոր արարի ես , ոչ վասն վիրաց իմոց և ոչ վասն հարուածոց իմոց . զի եթէ Վայէն՝ զի նա եղև առաջին սպանօղ և զեղբայր իւր զարդար եսպան՝ եւ թն դարս պատժեցաւ , զվրէժ իւր հարկ է և Ղամէքայ հատուցանել եւ թանասնէկին եւ թն : Իբրև այն զի ասէ « Եղիցի խաղաղութի և ճշմարտութի յառուրս իմ » . երբայցի ասէ . « Զի ընդ միոյ եւ թն հատուցումն հատուցաւ այս Վայէնի » : Ինքն թոբեւլայ կինն ասէ որդւոյ Ղամէքայ՝ սպան զՎային . զի թոբեւլայ կինն սատակիչ Վայէնի թարգմանի ՚ի հերբայեցուցոց բարբառոյ անտի : Բայց դարձեալ թէ նա ըսպան զՎային , և ոչ զի յեւթն դար ջնջեցաւ նա . այլ թէ արդարեւ ճշմարիտ սպան Ղամէք այր և երկ տասարդ , որպէս և յայսմ՝ երեսս վկայեաց , բայց ոչ էր վայելուչ զի ՚ի ջրհեղեղէ անտի լուսացին մեղք նորա եւ թն դարուն ժամանակի . քանզի ՚ի ձեռն տեառն մերոյ ջնջեցան մեղքն նորա : Եւ գտանեմք մէք զայս յերկրորդել ազգացն Ղուկայ աւետարանաբրի , զի յեւթանասուն և եւ թն դարու ծնաւ տէր մեր քաւիչ ծննդոց Ադամայ :

Առամ զի ծնաւ ըստ պատկերի կերպարանաց իւրոց, զի եղիցի պատկեր Ագամայ երկրորդի՝ սկիզբն առաջնոյ . և փոխեցաւ պատկերն Ագամայ առաջնոյ՝ ի ծնունդս երկրորդ Սէթայ : Ենովք ստուգուածք իւրով գաղանացաւ ՚ի վերայ մահու և յաղթեաց նմա, և սաստկացաւ ՚ի վերայ նորա և կոխեաց, զի հայեցաւ նա ՚ի միտս իւր և ասէ . Թէ արդարեւ ճշմարիտ տուեալ էր Ագամայ անմահուածի, հաճոյ եղէց ես . և յայսմ հետէ և անդր տեսից թէ արդարեւ յաղթահարեւոց իցէ մահ, և ես մտանելոց իցեմ ՚ի դրախտս փափկուածէ : Արդ զոր օրինակ յափշտակեցաւ Եղիա ել՝ ետես Եղիշէ . նոյնպէս յափշտակեցաւ Ենովք և ետես Ագամ . զի մի կարծիցի թէ որպէս Հաբէլն սպանեալ է, և ոչ է ՚ի միջի : Իբրև ոչ գտաւ Հաբէլ ՚ի միջի, կարծեցին տունն Ագամայ թէ ՚ի դրախտ անդր յափշտակեցաւ . որպէս իսաբեաց զնա Վայէն յասել անդ իւրում . ընդունելի եղև պատարագն նորա և յափշտակեցաւ : Եւ եղեն վկայք Ագամ Ենովքայ վասն Վայէնի սպանողի, և Եղիշէ Եղիայի վասն Յեզաբէլի սպանողի : Արդ Ենովք և Եղիշա ՚ի դրախտ անդ մտին . և զի ելին երկուք՝ որ յանցեան, մտին որ առաքինացան . զի յամօթ լիցի Ագամ . զի զինուն որով պարտաւորեցաւ Ագամ, նովին յաղթեցին նոքա : Եւ զի մտին յառաջ քան զտէր մեր ՚ի դրախտ անդր, զի զմեզ յանդիմանեացեն . զի ոչ է թէ բունութիւն տէրութեան տեառն մերոյ միայն եբաց զնա իբրև զսփ, այլ տոհմակիցք մեր, զայն տեղի՝ որոյ դունն սայր սուսերի էր :

ԳԼՈՒԽ Դ

Եւ զի եղև նոյ հինգ հարեւրամենի և ոչ ամուսնացաւ, երկեալ զի մի ծնցի որդիս և պղծեսցին նոքա ընդ դասերան Վայէնի, զհինգ հարիւր ամ պահեաց նա զկուսուածի . քանզի որդիք այ կոչեցան . զի ամփոփ էին կեանք նոցա, որ մինչև ցինն հարիւրամ յանուն հոգւոյն անուանեցան : Վասն այսորիկ ՚ի ժամանակի իբրև ամփոփեաց առ ինքն զկեանսն, զի

Եղիցի յինն հարիւրամեան Նոյի ՚ի հարիւր և ՚ի քսան .
ասէ “Մի բնակեացէ հոգի իմ ՚ի մարդիկ մինչև յա-
ւիտեան ” : Եւ զի ցուցցէ զսէր իւր առ Նոյ , միում
յորդուոց անտի նորա աւելի քան զհարիւր և զքսան
ամետ նմա կեալ ստուգութեամբ : Հրամայեաց , և
ողորմութեամբ լոյծ զնոյն . այլ ոչ մինչև յինն հա-
րիւր ամ , և ոչ դարձեալ ՚ի հարիւր և ՚ի քսան
միայն . յայնմիկ զի անցուցանէ նա քան զհարեւր
և զքսան ամ անդր՝ յայտ առնէ զողորմութի գթութեան
իւրոյ . և յայնմիկ զի ոչ հասուցանէ զնա յինն
հարիւր ամ՝ քարոզէ զստուգութի արդարութեան
իւրոյ :

Սիտ գիր դու ՚ի նմին կարգի ընթերցուածոյ .
“Եւ ասէ մի մնացէ հոգի իմ ՚ի նոսա յաւիտեան ” ,
Քանզի այս ուխտ լինեալ էր՝ թէ յաւիտեան բնակե-
ցէ . փոխանակ այնր զի ոչ կամեցան նոքա , և ասէ
“Մի բնակեացէ հոգի իմ ՚ի նոսա յաւիտեան ” . մի
կեցցեն և նոքա մինչև յաւիտեան , այս ինքն զամե-
նայն զկեանսն իւրեանց . այլ եղիցին աւուրք կենաց
նոցա հարիւր և քսան ամ : Արդ զի ասէ “Մի բնա-
կեացէ հոգի իմ ՚ի նոսա յաւիտեան ” , այս է . զի մի
ընդերկայնեսցին աւուրք կենաց նոցա յաշխարհ .
զի հալածեցին զհոգին զի մի բնակեացէ ՚ի նոսա յաւի-
տեան , հալածեցաւ ՚ի նոցանէն կենդանութի իւ-
րեանց , զի մի բնակեացէ ՚ի նոսա յաւիտեան : Զկնի
յանցանացն եկն Եհաս վրէժխնդրութի իբրու զու-
գեալ էր ընդ նմա թիւրութի . ոչ բնակեաց հոգի
իմ ՚ի ձեզ յաւիտեան , մի բնակեացէ ՚ի ձեզ կենդա-
նութի ձեր յաւիտեան :

Մըդ “Եղիցին աւուրք կենաց ձերոց հարիւր և
քսան ամ ” . զայս քարոզէր Նոյ , զի գործ տապանին
տուաւ նմա : Վաստակեցին աշխատեցան ՚ի գործ
տապանին , և այպն կատականաց առնէին զփրկու-
թիւն նորա : “Զղջացաւ , ասէ , տէր նձ՝ զի արար
զԱդամ ՚ի վերայ երկրի ” , զի մեք ՚ի միտս մեր զըզ-
ջասցուք և աշխատեսցուք . զի եթէ նձ վասն մեր
զղջացաւ , որչափ ևս առաւել մեք վասն անձանց մե-
րոց : Զի թէ արդարեւ զի արար զԱդամ՝ զղջացաւ
նա , ոչ սպհէր ՚ի տապանի անդ մնացորդս ՚ի զաւակէ

նորա : Յայնմիկ՝ զի ապրեցոյց զՆոյ , յայտ արար զի զմեղաւորսն կամեցաւ զղջացուցանել . և այն զի ասէ՝ քանզի են նոքա մարմին , փոխանակ զի եղեն նոքա ՚ի միտս մարմնոյ . « Կտորհուրդ մարմնոյ , ասէ , [Թնամուր է առ յամ » . և « Մարմին և արիւն զարբայուի նոյ ոչ ժառանգեն » : Եւ զի երկայնամիտ եղև և ներեաց նոցա , մի՛ զի ապաշխարեացեն , և երկրորդ՝ զի մնայցեն արդարքն ՚ի միջի նոցա . զի նոքօք դատապարտեալ լի նին , և յագեալ լիցին արդարքն կենօք իւրեանց : Եւ զի մի ասասցեն մեղաւորքն , և սոքա զի ոչ խառնակեցան , [Թէ այդ այգպէս է ընդէր ոչ եթող զնոսա , և սուտ լինիցի յաչ նոցա դատակնիքն :

Տես դու որչափ կողմանք են հարիւր և քսան ամին . հայեաց դու ՚ի Նոյ զի հինգ հարեւր ամ համբեր յամուսնութէ : Յամօթ եղիցի Մարկիոն , զի ասէ՝ ՚ի տեառնէ և այսր եղև այս ամենայն սրբութիւն , և ոչ ևս այլ աւելի : Սոյնպէս և Ենովք : Եւ այն զի ասէ « Զղջացաւ տէր ամ » , զի ցուցցէ մեզ զի ոչ եթէ յայտ իրս հեղձման հաստատեաց զնոսա , այլ յայն գրգուծի փափկուէ . բայց միւթարեցաւ նա և ողորմեցաւ յայնմիկ՝ զի ասէ « Կնճիւն , ասէ , ամենայն մարդկան ՚ի խնամս չարի հաստատեալ է ՚ի մանկութէ իւրմէ » . այս ինքն խորհուրդք նորա :

Օ գործս բարեոքս Նոյի ըստ ծննդոց նորա կարգեցին զիւրք . « Եւ էր Նոյ , ասէ , այր արդար և կատարեալ յազգի անդ իւրում . և հաճոյ էր Նոյ նոյ » : Խբրև զայն զի ասէ « Ծնաւ Նոյ զՍէմ զՔամ և զԱբել » , [Թուեաց նախ զծնունդս հոգւոյ , և ապա համարեցաւ զծնունդս մարմնոյ : Տես որչափ մեծ է Նոյ , զի՛ արգել և եհատ զանձն իւր ՚ի ցանկուէց անտի դարուն այնորիկ զհինգ հարիւր ամ . և որդիք դարուն իւրոյ զի ոչ ետուն տեղի և բնակուի զգաստուէ ՚ի մարմինս իւրեանց , ոչ տուաւ նոցա յարկի տեղի ՚ի տապանի անդ՝ որ լի է զգաստիւք : Գտաւ տեղի յարկի Նոյի ՚ի տապանի անդ , զի արար նա տեղի զգաստութե ՚ի մարմինս իւր : Բնակեցոյց զնա ամ յարկի տապանին , փոխանակ զի բնակեցոյց նա զգաստութի յանդամս իւր . զգաստութի որ հեղձաւ յամենայն մարմինս , ՚ի մարմին Նոյի հանգեաւ . հան-

զեաւ նա 'ի ծոց տապանին : Եւ փոխանակ զի ոչ յաղթահարեցաւ յանդամս մարմնոյ , յաղթեացնա յարկս փայտեղէնս . մինչ չև արարեալ էր զտապանն 'ի պահպանութի մարմնոյ իւրոյ , արար զգուշութի պահպանութե մտաց իւրոյ : Ստուգութիւն արգարութեամբ պահեաց զնա անձ , զայն որ յառաջ քան զպահեւն այ ինքն եղև պահպան անձին իւրոյ . զի պահեաց նա զմիտս իւր , զի մի հեղձեալ լիցի նա 'ի ցանկութի . պահեաց զմարմին նորա , զի մի հեղձեալ լիցի նա 'ի ջուրց անտի հեղեղէ :

Ստակեաց կորոյս անձ զամենայն մարմինս զայնտսիկ՝ որք յառաջագոյն կորուսին զանձինս իւրեանց : Ոչ եղև անխայութի յայ 'ի վերայ այնոցիկ , որք ոչն արարին անխայութի 'ի վերայ անձանց իւրեանց . բայց խնայեաց և կարճեաց զկեանսնոցա , զի որպէս զպարանս երկայնս երկայնէին զմեղս իւրեանց : Եբաց զհոսանս 'ի ներքուստ և 'ի վերուստ , զի շիջուցէ զհոսն՝ որ 'ի միջոյնոցա վառեցաւ բորբոքեցաւ 'ի նոսա : Բազմացան ջուրքն , զի բազմացաւ ցանկութի ըստ հրոյ , շիջուցիւք նորա . ծածկեցան լերինք ջուրքք , զի ծածկեաց ցանկութիւն զամենայն մարմին : Ծածկեցան լերինք՝ զի մի ոք գտցէ իւր դադար 'ի վերայ երկրի , փոխանակ զի ոչ գտաւ սրբուի 'ի նոսա տեղի բնակութի : Տկարացոյց 'ի ներքոյ իւր տապանն՝ Նոյի զալիսն , փոխանակ զի տկարացոյց համբերութի Նոյի զալիս պէսպէս ցանկութեց : Վերացաւ բարձրացաւ տապանն Նոյի 'ի վերոյ քան զամենայն իրս փնասակարս , զի ոչ հնազանդեցան խորհուրդք նորա լինել ներքոյ քան զխտրղտումն մարմնոյ : Բնակեցոյց անձ զՆոյ 'ի փայտեղէն ապարանսն , փոխանակ զի բնակեցոյց նա զԱտուած 'ի տաճար մարմնոյ իւրոյ :

Պաշտեաց նա զանձ որպէս քահանայ , որպէս բնակեալ էր 'ի նմա անձ : Պաշտեաց զնա բերան աղանւոյն 'ի պտուղ ձիթեոյն՝ խորհուրդ քահանայութե . այս ինքն է զի ոչ մեղանմա գազանքն որ բնակեալ էին ընդ նմա յարկս փայտեղէնս , փոխանակ զի ոչ փնասեցին նմա ցանկութի որ բնակեալ էին ընդ նմա յանդամս մարմնոյ նորա : Մի զարմանար դու ընդ առեւծս որ

բնակեալ էին ընդ նմա և ոչ ապականէին զնա, այլ յոյժ զարմացիր դու ընդ խտրղտումն որ բնակեալ էր յանդամն նորա և ոչ փնասեցաւ նա: Եւ մի զարմանար դու զի մերձեցաւ մատակ առեւծ 'ի մարմինս նորա և ոչ ապականեաց զնա, այլ զարմասջիր դու ընդ ցանկուծի մարմնոյ նորա՝ զի 'ի մարմին նորա ոչ մերձեցաւ: Մի զարմանար դու զի ոչ մեղան նմա գազանք ապականիչք՝ որ յամենայն կողմանց շուրջ պատեալ էին զնովաւ. այլ ընդ այն զարմասջիր, զի ոչ գայթաղեցուցին զնա կանայք սղծալիցք գայթաղեցուցիչք՝ որ յամենայն կողմանց շուրջ պատեալ էին զնովաւ:

Ընդուծին հնազանդեաց զգազանս, և ազատուծի զցանկուծիս. արար անձ զայն որ անյն էր, և արար մարդն զայն որ մարդոյն էր. հնազանդ արար նմա զգազանն զայնոսիկ՝ զոր ինքն հնազանդել ոչ կարէր. և հնազանդեցոյց ինքն զցանկուծիս զի կարող էր հնազանդել զնոսա: Սոյնպէս և տունն Անանիանց առ հուրն. և զի ասէ «Հանդերձք նոցա ոչ այրեցան», զի ոչ եթէ վասն ցանկուծե զարգարէին նոքա. և զի ոչ քաղցրացաւ նոցա հոտ խորտկաց թագաւորին, հոտ հրոյն ոչ մերձեցաւ 'ի հանդերձս նոցա. ոչ տիրեաց 'ի վերայ նոցա կուսապաշտուի պատկերին, վասն այնորիկ և ոչ հուր հնոցին: Եւ ոչ Նոյի մեղան աղբերք որ բղխեցին, փոխանակ զի եխից նա զաղբերք ցանկուծե. և ոչ զԳանիէլ ապականեցին առեւծքն 'ի գբի անդ, զի պահեցին զնա աղօթք իւր որ 'ի պաշտգամի անդ: Զի եթէ կանայք բռնուծք բռնադատեալ լինէին, իսկ կանայք տան Նոյի զհարդ ապրեցան: Եւ եթէ հրեշտակք ցանկացան դատերաց մարդկան, զինչ առնէին կանայք տկարք. զի բռնուծի խիստ բռնադատեաց զնոսա: Այլ ահա ասէ գրեալ է. «Ամենայն որ մտաբերիկ լինի յանասուն՝ մեռցի. և ինքն անասունն քարկոծ լիցի», զինչ մեղաւ անասունն. այլ զի մի յիշեցի 'ի միջի նոցա իրքն այն: Բայց անդ զի յայտ արասցէ թէ մարդիկ են նոքա, ասէ. «Ապականեաց ամենայն մարմին զճանապարհ իւր», Ապա թէ յայնժամ գոյր 'ի նոսա ցանկալ և այսօր ոչ. թէ այդ այդպէս

է, թերի ուրեմն էին և արդ եղէն կատարեալք : Ո՞ր սպառնալիք արար զնոսա կատարեալ, զի այլ մի ևս ցանկասցին կանանց : Եւ եթէ մեք, որ արժանի լինին, նոցանմանեմք 'ի յարուածէ անդ մեռելոց, որ չափ ևս առաւել նոքա : Եւ եթէ յայնմանէ զի ծընան սկայքն, ահաւասիկ յետ ջրհեղին գտան սկայք բազումք . մի՛ զոր Մովսէսն ասաց, ասէ « Կնն կանգուն էին մահիճք նորա երկաթիք ըստ կանգնոյ հըս կայից՝ Ովգ » . և երեքայլ ևս զորս Յեսու որդի՛ Կաւեայ եսպան . և երկու այլ ևս, զոր սպան Դաւիթ զԳողիստ և զայն՝ որոյ վեց վեց մասն էր :

Իբրև, լուաւ Նոյ զի ասէ « Ահաւասիկ, ասէ, ածեմ՝ ես ջուր ջրհեղեղի », գողացաւ և խռովեցաւ սիրտ նորա : Ասէ յնա . « Այլ հաստատեցից կացուցից զուխտ իմ ընդ քեզ » : Ոչ եթէ նա մեկնեաց նմա զսուրբն 'ի պղծոյ անտի, այլ զայնոսիկ որ ըստ սովորութեան ոչ ընուին զպէտս իւրեանց 'ի նոցանէ՝ զազրանային և գարշէին 'ի նոցանէ, զնոսա կարդաց պիղծս . և որք ընդունելի էին մտաց նոցա, զՆոյէ ասեմ՝ և որ իբրև զնայն էին, զնոսա անուանեաց սուրբս : « Եւ թն եւ թն, ասէ, որ 'ի սրբոցն են », . յայնցանէ որք ոչ ուտիցեն զմարմինս ընկերաց իւրեանց, իբրև սուրբս անուանեաց զնոսա . և զապականիչ՝ իբրև պիղծս : Որպէս և մեք կարդամք զգազանս չարս, վասն փնասուց նոցա կարդամք զնոսա չարս . բայց զխոյս գառինս ոչ կարդամք չարս : Եւ հարկանողք են նա և ցուլք, և ուղտք և ձիք փնասեն . թէ կարդամք զնոսա հարկանող կամ ուղտ մարդառու, միումն կարդամք և ոչ եթէ ազգին ամենայն ուղտուց . զի և այն մին յորժամ ապականէ իբրև զպիղծս զայսոսիկ՝ այս ինքն ապականիչս, ապա անուանի յայս անուն :

Եւ եթէ ասիցես զինչ անուն նմա է պիղծս առ ապականիչսն . զի անուն պղծոյ առ այնոսիկ որ ոչն ուտելին՝ զինչ նման է . արժան էր ասեն՝ չեն պիտանացու, կամ չեն ընդունելի . զի պղծութի 'ի մարդկանէ ծնանի : Եւ եթէ յանուն պղծոյ անուանեցան՝ գիտասջիր դու զինչ են պիղծք, եթէ ոչ սպանիչք այսոքիկ . զի և նոքա յանուն գազանաց ա-

նուանեալ էին . և զոր օրինակ անուանեցան նոքա յանուանս գազանաց , սոյնպէս և գազանք անուանեցան յանուանս նոցա . սոյնպէս և սուրբքն յանուանս գառանց ¹ , սոյնպէս և աղաւնիքն և գառնիքն յանուանս սրբոցն : Իսկ ընդէր այսպէս . այլ 'ի սկզբանէ սուրբս զայնոսիկ պատրաստեաց զնոսաւմծ . սոյնպէս և յաւուրս 'Նոյի : Եւ է թէ ոչ հաւատաս' տես որ ազգ բազում են , այնոցիկ որ ուտին , թէ այլ նոցիկ որ ոչն ուտին . հաւանեա դո՛ւ 'ի տեսանելոյ անտի և ոչ 'ի բանէ :

Այլ այնոցիկ որոց միան էր կերակուր նոցա , որպէս գազանաց անապատի , զիւրդ կերակրէին սոքա . այլ որ արար խաղաղութի 'ի բնութի նոցա 'ի ժամանակի իբրև մտանէին 'ի տապան անդ , նա ետ սահմանս որկորստութի նոցա : Եւ է դարձեալ հաւանել . զի 'ի ժամանակի իբրև ելին 'ի տապանէ անտի զիւրդ կարացին կեալ . զի երկու երկու զոյգ մտանէին պիղծքն , այս զի մի բազմացին ապականիչքն . և սուրբքն եօթն եօթն , զի բազմացին 'ի պէտս նոցա յորժամ ելանիցեն . զի 'ի նոցանէն մատուցանէր պատարագ այ : Եւ արդ հարկ է ասել' թէ աւաջնորդութի այ լցոյց յագեցոյց զնոսա մինչև բազմացան . և է թէ 'ի ցամաքի ելին բազմացան լցան 'ի տապանէ անտի , զիւրդ 'ի մէջ ծովուց 'ի կղզիս գլտանին . այլ զի յայտ արասցէ այնոցիկ որ տեսանեն զնոսա , զի և 'ի կղզիսդ գտեալ է արարչութի արարչին հոգեբարձութի նորա հանդերձ . իբրու այն զի ասէ " Բանաս զձեռս քո , լցուցանես զամենայն կենդանիս կամօք քովք " :

Արդ մտին գազանքն ամենայն , զի բազմութիք արարածոց պահեսցին մարմնով , և խորհուրդ եկեղեցւոյ յայտնեսցի հոգւով : Եւ զոր օրինակ 'ի ձեռն 'Նոյի աշխարհ ամենայն ջուրք մեռան , սոյնպէս 'ի ձեռն տեառն մերոյ ամենայն հոգիք ջուրք կենդանացան . եղև առաջինն օրինակաւ , և վերջինն ճրչմարտութի : Զոր օրինակ առաջինքն ջուրք մեռան , սոյնպէս և վերջինքս ջուրք կենդանացան . և զոր

1 Յօրինակին գառանաց :

օրինակ նորա փայտիւն ապրեցան, սոյնպէս և սոքա խաչիւն ազատեցան : Եւ եթէ վասն զի ոչ կարէր արդարացուցանել զնոսա՝ հեղձոյց զնոսա, ահա փոխումն դազանացն բնուէ դարովէ զնոսա . և զի զքառասուն օր էջ անձրեն ՚ի վերայ նոցա և ապա հեղձան, զի կոչիցէ զնոսա յապաշխարութի՛ իբր զայն նինուէացւոցն . զի կարող էր ՚ի միում ժամու ջնջել սատակել զնոսա : Այլ զի ասէ ցնա «Արա դու քեզ տապան», իբրու կարող էր նա պահել ապրեցուցանել զնա և առանց տապանին . զի այն որ պահեաց զՅոզիանն ՚ի փոր ձկանն՝ գերեզմանն ՚ի մէջ գերեզմանի, կարող էր նա զՆոյ և որ ընդ նմա էին առանց տապանի ապրեցուցանել :

Արդ բացան զքառասուն օր արարածք ամենայն ՚ի վերայ որդւոց մարդկան ՚ի գալ հանապազորդ ջրհեղեղին, և սրբեցաւ յետ քառասուն աւուրն ՚ի պղծութէ անտի մեղաւորացն : Ապականեաց զնոսա ՚ի քառասուն աւուր ստուգութե և արդարութե զայն՝ որ եղծին ապականեցին գործովք իւրեանց չարեօք . զկերպարանն զոր նկարեաց ՚ի քառասուն օր ողորմութին բարերարին, յամուսնութի արդարութեան նկարեաց զնոսա . և վասն հաղորդութե պղծութե եղծ և ապականեաց զնոսա : Ի քառասուն օր կատարեցան յորովայնի . ՚ի քառասուն օր սատակեցան ջնջեցան յարարածոց անտի : Եւ զի տեսին ՚ի հարիւր ամ զգործ տապանին և ոչ դարձան յապաշխարութի, տեսին զտանջանս իւրեանց զքառասուն օր և ոչ ապրեցան :

Եւ ուր է այն զի ասէ . ՚ի տեղուջ ուր ոչ են օրէնք, և ոչ այն որ անցանէ զնովաւ . զի ահաւասիկ աստ փութացաւ հատուցումն վրիժուցն, լուաց զաշխարհս ՚ի յորդւոց ՚ի մարդկանէ : Այլ զի ուխտ եղեալ էր տանն Սէթայ զի մի խառնակիցին ընդ տունն Կայէնի, իբրև զայն՝ զԱբրահամուն, «Գիտեմ ես, ասէ, զի պատուիրելով պատուիրէ նա որդւոց իւրոց պահել զճանապարհս տեառն», սոյնպէս և նք . քան զի հաստատեալ կապեալ էին նոքա ՚ի սովորունն, և եղև սովորունն իւրեանց նոցա իբրև օրէնք : Եւ իբրև խոտորեցան ՚ի նմանէ, խնդրեաց ՚ի նոցանէն զվրէժն

իբրև զանցաւորս օրինաց հարց իւրեանց . զի «Սպա-
կանեաց, ասէ, ամենայն մարմին զճանապարհս իւր»,
այս ինքն զճանապարհս ամուսնու թէ : Նախ 'ի սիրտ
սկսաւ ցանկու թին ապականել . ապա ապականեցաւ
մարմինն : Փոխանակ զի հեղեղեցան անձինք նոցա
ցանկու թէ, հեղեղեցան մարմինք նոցա հեղձամաճբ :
Փոխանակ զի արարին նոքա հեղեղ մեղաց, արար
անձ զժրհեղեղ : Եւ զի ելին 'ի վերայ նոցա պատիժք
ստուէ, ընթացաւ ողորմունին, փոփոխեաց զգործ .
և արար հեղեղ ջուրց 'ի մկրտութի աւազանին, և
հեղեղեցան և հեղձան մեղքն քաւու թէ թողուն .
զի փոյթ յոյժ եղև ողորմութեն վասն մարդկու թեն .
և եկն նա վասն կենաց նոցա, և ընթացաւ զկնի դար
չապարացն մեղաց, զի սպաւեսցէ զնոսա . զի երթի-
ցէ հասցէ մարդկան, զի ունէր զնոսա 'ի ձեռն մա-
հու և մեղաց : Եմուտ ընդ ունին, լուծաւ յարգան-
դի, և ել յորովայնէ, և շրջեցաւ յաշխարհի . եկն
եհաս 'ի խաչ, եմուտ առ մահ, թուոյց զմարմինս
մարդկան ընդ երկինս :

Իբրև ետես եթէ հեղեղեցան մարդիկ ջուրք և
հեղձան, եբաց զմկրտութի աւազանի 'ի կեանս, և
և եղև քաւուի նոցա : Եւ ետես եթէ այրեաց հուրն
յերկնից զսոդոմայեցիսն, առաքեաց զհուր իւր 'ի վե-
րայ առաքելոցն, և բնակեցոյց 'ի նոսա զցօղն հոգե-
ւոր. և ելին 'ի մէջ հեթանոսաց, շիջուցին զհուրն կու
պաշտութեց՝ որ բնակեալ էր յարարածս : Եւ ետես
զի թլփատէին զմարմինս իւրեանց ցաւօք, ուսոյց նո-
ցա զի թլփատեսցեն զմարմինս առանց չարչարանաց :
Ետես զի զոհէին զանասունսն որ ոչն մեղան փոխա-
նակ յանցաւոր մարդկան, արար զնոսա զի եղիցին
սուանց ապականութե պատարագել իմաստուք ըզ-
կեանս իւրեանց՝ պատարագ կենդանի սուրբ ընդու-
նելի հաճոյ այ և կենդանի պաշտօն : Պատարագ զոր
մատոյց հաբէլ, արգելեալ էր բարկութի վասն կայ-
էնի մինչև ց'ւոյ . մարգարէացաւ վասն այնորիկ
հայրն նորա և ասէ . «Սա մխիթարեսցէ զմեզ պա-
տարագօք իւրովք», որ հաշտեցուցանէ զանձ ընդ ա-
րարածս իւր . զի բարկացեալ էր 'ի վերայ նորա : Զի
'ի մեղս Ագամայ անէծ զօրհնեալն, և դարձեալ

օրհնեաց զնոսա 'ի ձեռն 'նոյի երկրորդում, և մե-
ռոյց զաշխարհս ամենայն 'ի միում աւուր որպէս զԱ-
դամ . զի ամենայն պատճառք որ լինէին՝ գործ ինչ
գործէին : Արգելան պատարագք, զի մի ևս եղիցի
սպանութիւն մինչև 'ի մի անդր՝ զի մնաց, և ոչ որ եղև
նմա հակառակորդ . և ապա մատոյց :

“Եւ հոտոտեցաւ, ասէ, տէր անձ 'ի հոտ անու-
շից” . և յիշեաց զՀաբէլ և երդուաւ : Այս ինքն՝
զի ցուցցէ և յայտ արասցէ, եթէ որչափ բաւական
է 'նոյ միայն, քանի՛ ևս արդարքն առաւել բազումք
բաւական էին արգելուլ զՋրհեղեղն : Արդ հոտոտե-
ցաւն՝ ոչ 'ի պատարագան, այլ 'ի խորհուրդան բար-
ւոր 'նոյի . իբրև զայն զի ասէ . հաճոյ լինիցիս, առ-
նկալայ :

Երիս ուխտս հաստատէր ընդ 'նոյի . մի՛ զի մի կերի-
ցեն միս միայն արեամբ շնչոյ հեղձուցիկ . և միւս ևս
կենդանութիւն . զի խնդրեցցէ զարիւն նոցա յամենայն
գաղանաց . և միւս ևս՝ որ սպանանէն սպանցի . զի
“Որ հեղցէ, ասէ, արիւն, փոխանակ արեան նորա
հեղցի արիւն նորա” . զի ըստ պատկերի կերպարանաց
նոյ արարեալ է զԱդամ, այս ինքն 'ի նմանութիւն ար-
դար գատաւորին արարեալ է, զի խնդրեցցէ զայն :
“Զարիւն, ասէ, անձանց ձերոց խնդրեցից” : Կա-
պեաց երկու 'ի մի անդր . 'ի մարդկանէ, ասէ, և 'ի
գաղանաց 'ի վախճանի . և զի երկեցուցէ զսպանող-
սըն : Զի եթէ 'ի գաղանաց վրէժ խնդրեցցի, որչափ
ևս առաւել 'ի նոցանէն խնդրեցցի արիւն գաղա-
նաց, եթէ ոչ հեղուցու զնա փոխանակ այնր իւրոյն .
մի արիւն անասնոցն, և մի մարդկութեւ : Զմինն թէ
հեղումք մեք, գատապարտիւք մեք . և զմիւսն ևս
թէ հեղումք, արդարանամք : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ
“Զարիւն ձեր յամենայն գաղանաց խնդրեցից” : հեռ-
րայեցի ասէ “Ի ձեռաց ամենայն կենդանեաց” : Եւ
զի ասէ “Խնդրեցից զվրէժ արեան անձանց յամենայն
ձեռաց մարդկան . և 'ի գաղանաց խնդրեցից” ասէ :
Իսկ եթէ զճառայն հարկանիցէ ցուլն՝ երեսուն սա-
տերս տացէ տեառն նորա, և ցուլն քարկոծ լիցի,
խորհուրդ տեառն մերոյ և Յուդայի :

Եւ ասէ տէր անձ ց'նոյ . “Այս է նշան ուխտին՝

զոր եղի ես ընդ իս և ընդ ձեզ», Զի 'ի պատճառս արդարոյն տուաւ աղեղն մեղաւորաց, զի 'ի նետաձիգ աղեղանէ անտի՝ նոցա մխիթարու թի և քաջալերու թի: Եւ այն որ լինէր բարկու թք, եղիցի նոցա 'ի նըշան շինու թե: Եւ զոր օրինակ ոչ գոյին փուշք, և վասն անիծիցն մտին, նոյնպէս ոչ գոյր աղեղն, և վասն նշանի եմուտ:

«Այլ զարթեալ սթափեցաւ 'ի գինւոյ անտի՝ Նոյ և գիտաց զինչ արար ընդ նա որդի իւր կրտսեր», Եւ յայտոսիկ յայտ արար՝ զի եթէ Քամէ. զի Քամ միջին և ոչ եթէ կրտսեր, այլ վասն Քանանու որդւոյ Քամայասաց կրտսերոյ: Այլ ասեն. տեսանէ լով ետես Քամ գփանան որդի իւր, զի այսն կատա կանաց աւնէր զմերկու թի հօր իւրոյ ծերոյ, և ծիծաղեցաւ. և ել Քամ և պատմեաց եղբարց իւրոց արտաքոյ. այլ ոչ եթէ աւետիս ամօ թոյ չոգաւ թէ տարցէ նոցա: Այլ նոքա իբրև լուան՝ տրտմեցան. զի գիտէին եթէ տեսիլք և յայտնու թիք անծուէն յայտնի լինին հօրն իւրեանց, և հրեշտակ վերակացու լինէր նմա, ծածկեցին զնա, զի մի խայտառակեացի նա առաջի զուարթնոց. ապա թէ ոչ զինչ համարէր նմա յայնմիկ ելանել պատմել եղբարց իւրոց, թէ ոչ վասն անմեղու թե տգիտուէ տղայոյն ել պատմեաց. և 'ի ծիծաղել իւրում եղև խեղկատակու թի:

Այլ այն զի ասէ «Գիտաց Նոյ զինչ արար ընդ նմա որդին իւր կրտսեր», այս ինքն որդին Քամայ կրտսեր: Բայց անէծքն Քամայ այն իսկ է, զի ոչ օրհնեաց զնա: Վասն այնորիկ թէպէտ և կարծիցէ՝ զի ոչ եթէ ստուգուք անիծաւ, զի յանմեղուէ տգիտուէ արար, սակայն ստուգու թք արդարու թեամբ անիծաւ. զի ոչ եթէ փոխանակ այլոյ ուրուք անիծաւ նա, եթէ ոչ զի արժանի էր նա անիծիցն: Ծեշտու թի նորա 'ի գործ պատժոց ոչ մերձեցուցանէր զանմեղու թի նորա: Եւ զի կարդաց զնա որդի կրտսեր, իբրև զայն զի ասէ. եղբայր Աբէ թի երիցու, և հայր ամենայն որդւոց Եբերեայ: Թէ այդ այդպէս է, և Մարիամ՝ Ահարոնի միայն է քոյր և ոչ իցէ Մովսիսի: «Եւ առ, ասէ, Մարիամ՝ քոյր Ահարոնի մարգարէ», Սոյնպէս դարձեալ եթող զեղամ և

զԱսուր , և ասաց զԱրփաքսատ . և դարձեալ եթող զԱրփաքսատ , և ասաց հայր ամենայն որդւոցն երեւրայ : “Անիծեալ լիցի , ասէ , Բանան մանուկ և կացցէ 'ի ծառայութի եղբարց իւրոց ” երբեմն և յաւիտեանս յաւիտենից . որք են ծառայք հեթանոսաց : “Եւ ընդարձակեցէ տէր ւճ Յարէթի ” . որպէս ընդարձակեաց լայնեաց զբաճկոն 'ի վերայ ուսոց իւրոց : “Եւ բնակեցէ 'ի յարկս Սեմայ ” . զոր օրինակ բնակեաց 'ի նմա ահ և երկիր ծածկել զամօթ խայտառականաց հօր իւրոյ : “Եւ բնակեցէ , ասէ , յարկս Սեմայ ” . այս ինքն յազգս Սեմայ :

Վարձեալ ասի . զի ոչ եթէ Բանան յանցեալ հօրն ծերունի , այլ ինքն Բամ յանցեալ հօր իւրում . այլ ոչ կարաց անիծանել զնա , զի միանգամ առեալ էր նորա օրհնութի յայ ընդ այնոսիկ՝ որ ելեալ էին 'ի տապանէն : Բայց ոչ եթող զնա առանց դատապարտութե , փոխանակ զի ծիծաղեցաւ նա ընդ մերկուծի հօր իւրոյ , և այսն կատականաց արար զայն որ ծնաւ զնա . զի ընկալաւ նա զչարչարանս յոր դի իւր որ անիծաւ : Բայց դարձեալ քանզի գիտէր ւճ՝ թէ Բանան եղև նմանօղ չարութե Բամայ հօր իւրոյ , և Բուշ և Մեստրայիմ և Փուգ ոչ եղէն նրմանօղ Բամայ , կանխեաց յառաջագոյն՝ քարոզեաց մարգարէութի զյանցանս Բանանու , զի յամօթ եղևցի Բամ 'ի ծնունդս իւր : Զի եթէ զԲամ անիծեալ էր նորա , անիծեալ լինէին ընդ նմա և երեք ևս այլ որդիք նորա Բուշ և Մեստրայիմ և Փուգ : Այլ ըստ չափոյ յանցանաց նորա անէծ զորդի նորա կըրտսեր , զի նմանօղ եղև նա հօր իւրոյ . զի յայտ լիցի՝ թէ վասն այլոց արդարոցն ոչ անիծաւ հայր նորա : Տես դու զի ոչ եթէ այլ զաւակ նորա անիծաւ , այլ Բանան . և եղբարք նորա քաւեալ ապրեցան 'ի պատժոց անտի : Այն զի և զերկիրն Բանանու զաւակ Աբրահամու ժառանգեաց զնա , այս ինքն են որդիք Սեմայ :

“Վաւ ետես , ասէ , Բամ զմերկուծի հօր իւրոյ և ծիծաղեցաւ ” : Արդ փոխանակ զի ծիծաղեցաւ նա զհարբ իւրով , ընկալաւ նա 'ի զաւակ իւր զանէծս և զծաղր : Եւ որդիքն Սեթայ զի արբին յօտար աղ-

բերէ, ընկալան հատուցումն ջուրքն հեղեղին : Եւ
 Հուռբէն զի արբ յօտար աղբերէ ջուր, ասէ ցնա
 հայր իւր . «Մողորեցար, իբրև զջուր մի եռասցիս 'ի
 վեր», : Եւ Եսաւ փոխանակ զի պահեաց զթշնամու-
 թի, եղև սխակալ եղբօր իւրոյ . պահեցաւ նմա թըշ-
 նամութի յաւիտենից, և դարձան եղէն լերինք նո-
 րա յաւեր յապականութի : Եւ Փարաւոն զի խորհե-
 ցաւ հինգ չարիս 'ի վերայ ժողովրդեան, եկն Եհաս
 'ի վերայ նորա տասնհարուածեան հատուցումն : Եւ
 Հուռբովամ զի առ յանձն զխրատ տղայոցն, եղև
 նա ծաղր և այսն կատականաց ծերոց : Եւ Յորո-
 բամ զի արար իւր որթս պատկերս, եղև նա կերա-
 կուր շանց : Եւ այն ասորեստանեայն զի հայհոյեաց
 շրթամբք իւրովք, և քթովք իւրովք ունչա արար,
 անցոյց շրոշակ ընդ քիթս նորա, և եդ վարապան 'ի
 ցռուկ նորա : Եւ ժողովուրդն զի անարգեցին զջուրն
 Սելովայ՝ որ գնայր խաղաղ, ած 'ի վերայ նոցա զջուր
 գետոյն զհզօրն և զյորդն, զանհուն զանհնարին : Եւ
 Նաբուքոդոնոսոր զի արար իւր պատկերս ոսկիս՝ զի
 կալցի զչորս հողմն, շնեցին ընդ երեսս նորա չորք
 հողմք երկնից, և թաղեցին զնա ցողով եւթն ժամա-
 նակ . և զի կարծեաց նա յանձն իւր թէ անծ իցէ, և
 մարդկութի և ս բարձաւ 'ի նմանէն, և սիրտ գազա-
 նի տուաւ նմա : Համան՝ զի ակն ունէր ջնջել սատա-
 կել զորդիսն Յակովբու, դուստրն Յակովբու ջնջեաց
 սատակեաց զյիշատակ նորա որդուովք տասնեքումբք
 հանդերձ : Եւ Հերովդէս երդուաւ և ստեաց հեղուլ
 զարինն արդար, որդն եռաց և ել 'ի բերան նորա :
 Եւ դուստրն Հերովդիադայ զի խնդրեաց զգլուխն Յո-
 վաննու 'ի վր սկտեղզ, եղաւ գլուխ նորա սառնամա-
 նի սկտեղզ : Գամեր դաղաադացի, և ահա մակաբայե-
 ցիք վկայեն, զի արարին ընդ նս մարտ պատերազմի :

Յորդուոց անտի Յաբէթի սկիզբն արար և յոր-
 դուոցն Գամայ, և յորդուոցն Քանանու և յորդուոցն Սե-
 մայ մինչև յորդիսն Յեկտանու եղբօր Փարէսի : Եւ
 Թանասուն և երկու որդիս Թուեաց, որ լինին եւ-
 Թանասուն և երկու ազգ . և որդիք Սեմայ եղամ և

Ասուր և ապա Արփաքսադ . յերկրորդ ամի անդ ասէ՛ եղամ՝ և Ասուր և ապա Արփաքսադ : Իսկ արդ ուր են ծնունդք եղամու և Ասուրայ . զի ահաւասիկ եւթանասուն և երկու են գլխաւորք ազգացն լեզուաց : Եթէ անդրանիկն նորա եղամ էր , զիարդ ասաց , ասէ , “Սեմ որդի հարիւրեմեան իբրև ծնաւ նա զԱրփաքսադ յերկրորդ ամի անդ յետ ջրհեղեղին” : Այլ հարկ էր զինի գալ պատմելոյն Աբրահամ . զի ՚ի Փարիսայէ որդւոյ եբերեայ , որդւոյ Սաղայ , որդւոյն Արփաքսադայ : Եւ եբրայեցի զի կոչեցաւ Աբրահամ , զի յանցից անտի գետոյն էր նա . կամ յեբերայ էր նա : Կամ զի ասէ “Սեմ որդի հարիւրամեան” . այս ինքն մինչև երևեցաւ անձ Նոյի յետ հինգ հարիւր ամի , և ապա ամուսնացաւ : Վասն այսորիկ իբրև անցին երկու ամք , ցայնժամ Սեմ հարիւրամեան կոչէր զայն զերկուս ամսն՝ որ յետ յայտնուեան . բայց Նոյի՛ յետ վեց հարիւր ամի :

Եւ Նամրաւդ յորսոյն անտի իւրոյ մատուցանէր պատարագ Աստուծոյ զգլխաւորն . և նովաւ օրհնէին մարդիկ զմիմեանս : Վասն այսորիկ ասեն ՚ի բանից կարգի . “Կբրև զՆամրաւդ հսկայ որսորդ առաջի տեառն” : Փոխանակ այնր զի ասէ “Յերկրէն յայնմաւ նէ եւ ասորեստանեայն” . “Եւ , ասէ , Ասուր և շինեաց զՆինուէ” ըստ գրոց եբրայեցւոց : Որէք՝ ասի Ուռխա , Արափաթ՝ Նծբին , և Քաղանէ՝ Տիսբոն . և յերկրէն յայնմանէ եւ և շինեաց զՀուրոթ , զԻսադաք և զՔաղախ , զՔարկ և զԳասեմ , “Այն է , ասէ , քաղաք մեծ” : “Եւ եղեն , ասէ , սահմանք քանանացւոցն ՚ի Տուրայ ՚ի Ծայդանէ , որ ՚ի մուտս գերերացւոց մինչև ՚ի գաղացիս , որ է ՚ի մուտս Սողոմայ և Գոմորայ , յԱգամայ և ՚ի Սոբոյիմ՝ մինչև ՚ի սասացիս” : Այս են որդիք Քանանու : Եւ զիարդ գտաւ յանիծեալ սահմանս Մելքիսեդեկ օրհնեալ . և ուր է զի եղեն նոքա ծառայք . զի ահաւանիկ Աբրահամ որդի Սեմայ խոնարհեցոյց զգլուխ իւր առաջի Մելքիսեդեկի քանանացւոյ : Եւ ոչ այսչափ միայն , այլ և առաջի որդւոցն Քերրոյնայ . զի գաբաւոնացիքն յորժամ եղեն ծառայք ժողովրդեանն տեառն , եղեն նոքա փայտաբաղք և ջրբերք այլովքն հանդերձ՝

'ի ժամանակի իբրև շինելին զտաճարն յաւուրս Սողովմանի :

Աբրահամ ասէ . «Նշդէ՛հ եմ ես և պանդուխտ 'ի միջի ձերում » : Եւ Յակովբ ցփարաւոն ասէ . «Աւուրք կենաց պանդխտութե՛ իմոյ հարիւր և երեսուն ամ է » : «Եւ եդ , ասէ , Մովսէս անուն որդւոյ իւրոյ Գերսամ . զի պանդուխտ եմ ես , ասէ , յերկիր օտար » : Եւ կնքէ Դաւիթ յայնմիկ՝ զի ասէ . «Յորժամ է՛ին նոքա 'ի թիւ սակաւ նուազք և պանդուխտք 'ի նմա » : Եւ ո՛ւր է այն զի ասէ «Եղիցի Քանան ծառայ նորա » : Այն իսկ է , զի ետ նոցա զերկիրն քանանացւոց 'ի ժառանգութի՛ն , որպէս կարծիք ցուցանեն : Եւ 'ի ժամանակի իբրև շինեաց Սողովման զտաճարն , կացոյց , ասէ , հարիւր հազար նշդէ՛հ պանդուխտ 'ի մէջ Իսրայելի 'ի վերայ անտառին փայտա հարս և 'ի վերայ այլոց գործոց արքունի : Եւ իբրև չոգաւ Աբրահամ թափեաց զսողովմայեցիսն զորդիսն Քանանու , և կոչեցան նոքա գերիս Աբրահամու . և եղև Քանան ծառայ յայնմ հետէ : Փոխանակ այնր զի ասէ «Եւ Սեմ՝ հայր ամենայն որդւոցն Եբերայ » : հերբայեցի , «Ամենայն որդւոցն հերբայեցւոց » : Փոխանակ այնր զի ասէ «Եղբօրն Յաբէթի երիցու » . հերբայեցի ասէ «Եղբօրն Յաբէթի , որ մեծն է քան զնա » :

Շինեսցուք մեզ , ասեն , աշտարակ , զի իցէ գըլլուխ նորա 'ի վեր մինչև յերկինս » . զի ազատութի անձ է : Երկրորդ իբրև անձ հակառակ անյ . և վասն այս սորիկ վաղվաղակի փութապէս եկն եհաս նոցա պատիժ պատուհասի : «Եկայք , ասէ , իջուք և բաժանեսցուք զլեզուս նոցա » . փոխանակ զի խորհեցան զի մի շինեսցեն և բնակեցուցեն զերկիր : Զի ասէ այսպէս . ոչ եթէ 'ի տարապարտուց ինչ հաստատեաց զնա , այլ զի բնակեցեն 'ի նմա արարածք իւր : «Եւ աճեցէք , ասէ , բազմացարուք լցէք զերկիր » : Եւ զի ասէ «Արդ ոչ ինչ լինի պակաս կամաց նոցա զայն ինչ զոր խորհեցան նոքա » զի մի ցրուեսցին , վասն այս նորիկ ցրումն հասցէ նոցա : «Ոչինչ , ասէ , լինի պակաս կամաց նոցա » . այս ինքն զի մի ապրեսցին ա-

ուանց պատժոց . կամ յայսմ հետէ պահասիցէ 'ի նոյնսն , զի մի կատարեսցին խորհուրդք նոցա :

Թաղէաց թարա զՆաբովր 'ի քսանամենից , և ծընաւ զԱբրահամ յիննամենից : Յեպա ինքն իսկ Սառայ է , և վասն գեղոյ նորա այսպէս կոչեցին զնա . հայրն ասէ Մեղքայ , և հայրն Յեսքայ : Եւ յայսմիկ յայտ արար թէ քոյրք են հարազատք դստերք Հառանայ . և եղեն նոքա կանայք հօրեղբարց իւրեանց : Եւ քանզի եղբօրորդի էր Աբրահամու ինքն Սառա , վասն այսորիկ ասաց « Բոյր իմ է առ 'ի հօրէ » . որպէս կարդաց զՂովտ եղբօրորդին . ասէ « Արք եղբարք եմք » . և որպէս ասաց ծառայն Աբրահամու « Առաջնորդեա ինձ տէր առնուլ զդուստր եղբօր տեառն իմոյ որդւոյ իւրոյ » . իբրու թռռն էր նա Նաբովրայ եղբօր Աբրահամու : Եւ հեբրայեցի այսպէս գրէ . « Արդարեւ քոյրաթիւ է իմ առ 'ի հօրէ և ոչ առ 'ի մօրէ » :

ԳԼՈՒԽ Ե

« Եւ ասէ տէր ցԱբրահամ . եւ զու յերկրէ քումմէ և յազգէ քումմէ » 'ի տանէ հօր քո : Եւ եւ զնաց Աբրահամ որպէս և ասաց տէր անձ . և առ ընդ իւր զՂաւտ » . զի հաւատաց յայտնութե նորա : Եւ շինեաց սեղան յերկրին Քանանու , զի ուսուցէ երկրպագութի սրբութե յերկրի նոցա , և զի տացէ առհաւատչեայ անձ զերկիրն ժառանգութե իւրոյ : « Եւ անդ , ասէ , կոչեաց զանուն տեառն ան » . քանզի նոքա կարդային զանուն գիցն իւրեանց :

Եւ եղև սով մեծ յերկրի . վարեաց էջ Աբրահամ յերկիրն եգիպտացւոց ինքն և Սառա կին իւր : Պատուիրեաց նմա և ասէ . ասաջիր գոգջիր քոյր նորա եմ . և նա ասաց որպէս պատուիրեցաւն : Իսկ վասն էր հարաւ հարուածովք Փարաւոն՝ զի առ զնա կին . զի ահա ոչ լուաւ թէ առնակին է : Այլ վասն բարկութե մոլեգնութե նորա հարկ եղև ստել Աբրահամու . թող և 'ի ձեռանէ անձ , զի քննեալ փորձեսցի Սառա , որպէս փորձեցաւ Աբրահամ զրկանօքն զոր զրկեցաւն վասն ջրհորոյն՝ զոր փորեաց յեր-

կրին խոստացեալ նմա . և ոչ տրտնջեաց , թէպէտ և նեղեալ էր : Եւ զՍառա յայսմիկ եթող , զի նորա էր քննութի . այլ կամեցաւ զի քննեալ փորձեսցի 'ի գործ կանանց , որպէս Աբրահամ 'ի գործ արանց : Եւ իբրև քննեալ փորձեցաւ և նա , և ոչ տրտնջեաց զԱստուծոյ , զի վասն այսորիկ մատնեաց զնա , յայն ժամ եհար զնա հարուածօք ստուգութեամբ զայն՝ որ չոգաւ զկնի ցանկութե իւրոյ չարախօսութի . զի եղիցի նեղութի նորա նշան այսմիկ՝ որ ինչ անցք անցանելոց էին ընդ զաւակ նորա . և եղիցին հարուածքն Եգիպտոսի փրկութի Սառայի . նշան՝ վասն հարուածոցն , և փրկութի՝ որ լինելոց էին 'ի ձեռն Մովսիսի :

Արդ Սառա զի թշնամանեցաւ յեգիպտոս , ըզխորհուրդ որդւոց իւրոց ուսաւ հարքն նոցա հանգերձ . և զի ելին անտի բազում ստացուածովք , դարձեալ զխորհուրդ փրկութե որդւոցն ճաշակեցին հարքն . արժան իսկ էր երկոցունց փորձել : Ըզվարձս անարգանաց թշնամանաց դարձոյց Փարաւոն մօր նոցա . և վարձս վաստակոց իւրեանց առին որդիք նորա 'ի նմանութի նորա : Ոչ քաղցրացաւ մօրն նոցա անկողինքն Փարաւոնի և ցանկութիքն Եգիպտացւոց . զի այսպէս ուսցին որդիքն նորա նմանել նմա : Դարձեալ ասեն . Սառա խորհուրդ եկեղեցւոյ է , զի պղծեցաւ ընդ ամենայն տեղիս , և յետոյ առ այր իւր ճշմարիտ դարձաւ : Բայց զժողովուրդն յամենայն ազգաց ժողովեաց նա առ ինքն . և նա առ պօռնկութիւնս իւր առաջինս դարձաւ : Մին առ թուղթ ապահարզանի և մեկնեցաւ . և մեան ևս դրեցաւ 'ի վերայ խորտակեալ տախտակացն 'ի նմանութի նորա , և զսա 'ի վերայ ձեռաց սրտի նորա :

Արդ թշնամանեցաւ Սառա , զի առաքինացի որպէս զԱբրահամն յայնմիկ՝ զի ոչ տրտնջեաց Սառա . բայց այլ կանայք իբրև պղծին 'ի կամս իւրեանց տրտնջեն : Առ վարեաց զնաց Աբրահամ զորդի Սառայի , և ուրախ եղև Սառա . առնու վարէ զնայ իսծ զորդիս նոցա , և ճէն անմիտ կանայք : Սառա ընդ թագաւորին ոչ փոխանակեաց զգաղթական այրն իւր . բայց նոքա ընդ յիմարի միջ փոխանակեն

զֆրիստոս : Իսկ այն որ դարովեալն է յերկոսին , 'ի Սառուս դատապարտեալ լինի՝ որ յաղթեացն ամենայնի : Բայց դարձեալ , կարծելով , ասեն , կարծէր Սառուս՝ թէ Աբրահամ է ամուլ , և ոչ նա . վասն այնորիկ թոյլ ետ նմա առ Փարաւոնն , զի հաւանեցուցէ զանձն իւր :

Երբ յետոյ ասաց Սառուս . « Արդարեւ գիտացի զի արդեւ զիս տէր անձ , զի մի ծնայց քեզ որդի . մնտ դու առ նաժիշտ իմ , և թող միւթարեցայց ես 'ի նմանէ » : Աբր նախանձայոյզք քինախնդիրք պահէն զկանայս իւրեանց . բայց Աբրահամ եթող ետ կնոջ իւրոյ , զի գիտէր զճշմարտութիւն նորա առ նա : Հաւանեցուցէ քեզ պահէն Սառուայի զխորհուրդ նորա 'ի տան Փարաւոնի . ոչ եթէ Աբրահամ պահեաց զնա , այլ նա պահեաց զնա : Ոչ պղծեցաւ Սառուս 'ի տան Փարաւոնի . զոր օրինակ և ոչ մարգարէն 'ի պոռնկէ անտի զոր առ : Զի զոր օրինակ իբրև համար ձակեաց նմա Սառուս , և եմնտ նա առ Հազար ոչ կամօք իւրովք , այլ զի Սառուայի եղիցի միւթարու թի . « Մուտ դու , ասէ , առ նաժիշտ իմ , թերևս եղիցի ինձ միւթարութի 'ի նմանէն » , իբրև յղացաւ արհամարհեաց զտիկինն իւր . ասէ Աբրահամ « Աւանիկ կայ աղախին քո տուեալ 'ի ձեռս քո » : Սոյնպէս յուսացեալ էր 'ի նա Աբրահամ 'ի ժամաւ նակի իբրև վարեցաւ նա 'ի տուն Փարաւոնի : Թող 'ի ձեռանէ անձ զի վարեցի նա , զի յայտ արասցէ զսէրն Աբրահամու զոր ունէր առ նա . իբրու այն զի ասէ « Առ դու շորդիդ քո սիրելի միամօր զԽասահակ » . և թոյլ ետ նմա մինչև եհան զվաղակաւորն և կամեցաւ զէնուլ զնա : Այլ առ Սառուս և գործն իսկ պաշտեցաւ , և ոչ փրկեաց զնա . զի յորժամ եկեսցէ հասցէ օրն մեծ փորձութե նորա վասն Խասահակայ , մի ասացեն՝ թէ զի յուսացեալ էր նա զի փրկեացէ զնա , վասն այնորիկ պատրաստեցաւ երթալ մատուցանել զնա պատարագ :

Եւ կագ հովուացն և մարտ պատճառքեղև Ղաւթայ երթալ 'ի Սողոմ , զի դատապարտեցին նու վաւ . և Աբրահամ յերկիրն քանանացոց , զի նախաալիցին նովաւ : Աճ զնա անձ նախ 'ի Խաւան իբրև

զաղբերը ջուրց 'ի մէջ ծարաւեաց . ած զնա դարձեալ յերկիրն քանանացոց , որ բնակեալ նստէր 'ի խաւարի : Ծագեաց 'ի վերայ նոցա որպէս լոյս խաւարելոց կուրաց . և 'ի մէջ եգիպտացոց որպէս բլժիշկ ցաւազին խարելոց ¹ : Կոչեցաւ Աբրահամ ելա նել գնալ . գնաց ընդ նմա և Ղովտ : Եւ ոչ համարեցաւ Աբրահամ զանձն իւր գլուխ և ճոխ առ բարին որ պատահեցին նմա , այլ իբրև զեղբայր իբրև զընկեր : Յոր իրս փորձանք գային Աբրահամն՝ Ղաւթ 'ի խաղաղութե կայր . իսկ որ ինչ փորձանք հասանէին Ղաւթայ , Աբրահամ 'ի տառապանս կայր : Փորձեցաւ Աբրահամ 'ի բազում տեղիս . Ղովտայ ճառք ուրեք չիք : Այլ իբրև վարեցաւ գերի Ղաւթ , Աբրահամ մարտնչէր փոխանակ ընդ նորա : Ստացաւ Աբրահամ ինչս բազումս . և Ղաւթ իբրև զնա , Հովիւք էին Աբրահամն . և Ղովտայ իբրև զնորա , Տեսին հովիւքն Ղովտայ զի խոնարհէր Աբրահամ Ղաւթայ . բարձրացան ամպարտաւանեցին 'ի վերայ հովուացն Աբրահամն : իբրև ետես Աբրահամ թէ և 'ի խոնարհութի նորա հնարս ինդրեաց թչնամին արկանել 'ի մէջ նոցա զգրգռութի հակառակուէ , կանխեաց Աբրահամ յառաջագոյն՝ հատ զպատճառն 'ի միջոյ անտի : Կոչեաց զՂովտ սիրով , և արար զնա իբրև զինքն ժառանգաւոր . իբրու ի՞ծ ասաց նմա՝ թէ “Բեզ և զաւակի բում տաց զերկիրս զայս” . և ոչ ասաց թէ զՂաւթ ընդ քեզ առ . այլ նա ասէ ցՂովտ . “Արք եղբարք եմք մեր . ահաւասիկ երկիրս առաջի քո , ընտրեա քեզ և բնակեա” : Ընտրեաց Ղովտ զերկիրն բարուք . այն զի արժան էր զԱբրահամ պատուել , և տալ նմա ընտրել : Այլ խոնարհութի հեզութի Աբրահամն զրկէր և զանցանէր , զի զմեզ ուսուսցեն՝ թէ վասն անցաւոր ստացուածոցս մի ազահեսցուք : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Չու արար Ղաւթ յարևելից” , հերբայեցի՝ “Չու արար Ղովտ յառաջագոյն , և բնակեցաւ 'ի քաղաք դաշտին փոխանակ Աբարայ” :

¹ Յորինակին 'ի լուսանցն հօրելոց :

Ոչ առ Աբրահամ զինչս և զստացուածս , որպէս ասաց նմա արքայն սողոմայեցւոց . քանզի ինչք և ստացուածք սողոմայեցւոց խառն էին , այլ զի էին նորա 'ի զաւակէ անտի Գանանու : Եւ զի յայտ արասցէ թէ ոչ 'ի վերայ ընչիցն ազաճեաց , և ոչ վարձուք թափեաց զնոսա , “ Համբարձեալ զձեռն իմ առ ւծ , որ արար զերկինս և զերկիր ” : Յայսմիկ յայտ արար ' թէ ուխտ եղ ընդ ւնյ , զի ոչ առ նա 'ի շաղա մաթէ միջէ մինչև 'ի խրացս մի կօշկացն , եթէ յաղ թու թի տացի նմա : Եւ պատճառք երթալոյ նորա , որպէս գիրք յայտ առնեն , վասն Աւաթայ եղբորորդւոյն իւրոյ եղև , որպէս և գրեալ է : Ասէ յամենայնէ՛ զոր դարձոյց , տասանորդեաց ւնյ 'ի ձեռն Մելքիսեղեկի : Եւ զի ասէ՛ բայ յամենայնէ եղիցի այն արգելեալն եղբորորդւոյ նորա , յայսմիկ զի ասէ՛ յամենայնէ : Ասէ նա ցարքայն սողոմայեցւոց . “ Զի մի ասիցես , ասէ , վաղիւ թէ ես մեծացուցի զԱբրահամ ” : Եւ զի մի եղիցի նա զրկօղ և զլացօղ երիցն դաճաւորաց իւրոց , ասէ “ Զբաժինս իւրեանց առցեն ” : “ Համբարձեալ զձեռն իմ առ ւծ , որ արար զերկինս և զերկիր ” . քանզի վարդապետութիւն եւցոյց նոցա յայսմիկ . սոյնպէս Մելքիսեղեկ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “ Բարա արքայն սողոմայեցւոց ” , “ Աս զա ” . և փոխանակ զի ասէ “ Աբբայ Գեղա ” , “ Աբբայ ճեթանոսաց ” :

“ Այա յետ բանիցս այսոցիկ եղեն պատգամք տեառն առ Աբրահամ 'ի տեսլեան գիշերոյ և ասէ . մի երկնչիր Աբրահամ զի ես վերակացու եմ քո , և վարձք քո բազում են յինէն : Եւ ասէ Աբրահամ ցտէր ւծ . զինչ այն ինչ իցէ զոր տացես դու ինձ , զի ես աւասիկ կորուսեալ եմ անորդի , և Եղիազար դամասկացի ժառանգէ զիս : Ասէ ցնա տէր ւծ . ոչ ժառանգէ զքեզ դա . այլ որ ելանէ յերանաց քոց , նա ժառանգեսցէ զքեզ : Եւ հաւատաց Աբրահամ յւծ , և համարեցաւ նմա յարդարութի ” : Եւ իբրև ասաց նմա՛ բայ “ Զաւակի քում տաց զերկիրս զայս ” , ասեն երկմտեաց նա յայսմիկ , զի ասաց ցնա “ Իսկ իւ գիտացից ” : Եւ զիա՛րդ մարթի լսել . զի այն որ հաւատաց ւնյ , որ դժուարինն էր , վասն դիւրին իրաց

զիւրդ երկմտէր նա : Զի եթէ վերջինն անկաւ՝ առաջինն ոչ կարէր կանգնել, ո՛ւր բազմանայր զաւակն . ոչ ահա անդէն ՚ի յերկրին . զի ՚ի նոյն ընթերցուածի կարող ես դու ՚ի միտ առնուլ՝ թէ ոչ երկմտեաց նա : «Ասէ ցնա . աղէ հայեա դու ընդ աւտեղս երկնից, և սկսիր դու թուել՝ եթէ կարասցես դու զնոսա թուել . այսպէս, ասէ, զորասցի զաւակքո բազմութիւնսն թուոյ » : Եւ գրեալ է, ասէ, «Հաւատաց Աբրաամ յիստ, և համարեցաւ յարդարուի նմա » . զի հաւատաց՝ համարեցաւ, և ոչ եթէ զաւակի նորա : Եւ դարձեալ ասէ . «Ես եմ տէր իստ, որ հանի զքեզ յերկրէն քաղդէացուոց տալ քեզ զերկիրս զայս ՚ի ժառանգութի » : Աբրահամ լուաւ երկուս պատգամս միանգամայն . մի՛ զի բազմանայ զաւակ նորա . և միւսն՝ զի ժառանգեսցէ զերկիրն, յայնմիկ՝ զի դժուարին էր յամուլ պառակէ անտի ծերոյ անցելոյ ըստ չափ ժամանակի՝ աճել բազմանալ իբրև զաստեղս երկնից, յայնմիկ ոչ երկմտեաց : Եւ զի ետես նա՝ թէ ճշմարիտ հաւատաց, գրեաց զարդարութի նորա, զի յայտ արասցէ թէ ոչ երկմտեաց :

Իբրև ասաց նմա՝ ըայ «Զաւակի քում տաց զերկիրս զայս », ցնծաց և ուրախ եղև սիրտ նորա, իբրև փախագէին միտք նորա գիտել ճանաչել թէ որպէս կամ զիւրդ հանդերձեալ լինի այս : Զի ետես նա զերկիրս՝ զի էր մարդալից բնակչօք իւրովք, թագաւորօք և իշխանօք, գլխաւոր գեղօք պարսպեալք և քաղաքօք, յուսացեալ բերգիւք և անկուիւ ամրոցօք : Եւ իբրև ընդ այն ամենայն նայեցաւ, խորհեցաւ ՚ի միտս իւր և ասէ . իսկ զիւրդ արդեօք դառնայ և լինի ժառանգութի մեր երկիր մի, որ ծագէ ՚ի ծագ լի է բնակչօք իւրովք : Բազմանալով արդեւք բազմանայցէ զաւակ իմ, և ծածկեսցէ զբնակիչս երկրիս այսորիկ . կամ եթէ մարդամա՛հ արդեօք անկանիցի ՚ի նոսա և սատակեսցին . և կամ երկիր արդեւք բանայցէ զբերան իւր և կլանիցէ՞ զնոսա . թէ նամիք ելանիցեն ՚ի վերայ և վարեալ իջուցանիցեն զնոսա ՚ի գերութի . նոյն ինքն գրգուեսցեն և ելցեն ՚ի սպատերազմ և սատակեսցեն զմիմեանս : Եթէ

Հնազանդելով Հնազանդեսցին մեզ, եթէ փեսայա-
նալով փեսայացին մեզ. այլ ուրեք աճէ և բազմանայ
Աբրահամ, և ապա դայ մտանէ զաւակ իմ, հարկա-
նէ սատակէ զնոսա և ժառանգէ զերկիր նոցա : Գտաւ
նելով գտանէ զաւակ իմ ողորմութի՛ յայս նոցա, և
նորա մեծացուցանէն զնա, և լինիցին ՚ի նմանէ իշ-
խանք պետք և առաջնորդք. դառնալով արդեւք
դառնայցէն. զիարդ արդեւք լինելոց է, ոչ եթէ
զիարդ մարթի լինել : Արդ զայս ամենայն զի ոչ
եղև բաւական գիտել ճանաչել ՚ի յանձնէ իւրմէ,
զայս կամեցաւ նա ուսանել ՚ի տեառնէ անտի իւրմէ :
Զի թէպէտ և կարծիցէ՝ թէ վասն անձին իւրոյ խընդ-
րեաց նա գիտել ճանաչել, այլ առաւել ևս զաւա-
կին իւրոյ զնել օրինակ իմաստնացուցիչ և ուսուցիչ
խորհեցաւ նա :

Այլ ասաց ասէն. «Տէր անձ, իսկ էս ին գիտացից »,
Եւ տէր իւր իբրև ետես զի ոչ եթէ բաժանեցաւ նա,
այլ զնոյն իսկ զվախճանն կամեցաւ նա գիտել ճա-
նաչել, ասէ ցնա տէր. «Առ դու քեզ երինջ մի երե-
մեան և այծ մի երեմեան և խոյ մի երեմեան և տատ-
րակ մի և աղաւնի մի », : Յայնմիկ՝ զի ասէ երեմեան,
յայտ առնէ՝ եթէ յետ երկից դարուց մտանելոց են .
և զի խելամուտ արասցէ զնա՝ թէ մարդարեք և թա-
գաւորք և քահանայք հանդերձեալ են լինել նոցա :
Եւ զի յօշեաց զնոսա երկոտասան անդամ, ծանոյց
նմա թէ երկոտասան ազգ լինելոց են : Եւ զի թըռ-
չունք երկնից տարմ տարմ երամ երամ խոյանային
՚ի վերայ շաղղոյն անդամաթուին, և նստէր Աբրա-
համ և քէր, ցոյց նմա թէ մարտ պատերազմի առ-
նելոց են ընդ նոսա, և վասն արդարոցն՝ որ լինին ՚ի
միջի նոցա՝ փրկին : Եւ բոցք հատանէին, իբրև հնոցք
հրոյ վառեր, և ճառագայթքնորա ընթանային ՚ի վե-
րուստ. յայտ ուրար նմա, զի թէպէտ և սպառեսցին
արդարքն, սակայն վասն քո փրկութեան անձնական
լիցի նոցա : Եւ զի ասէ «ՄՏ և երկիւղ և խաւար »,
զի եղիցի ահագին ահաւոր տեսիլն :

Այլ զի ցուցցէ նմա թէ ուր հանդերձեալ է բնա-
կել զաւակ նորա, ասէ ցնա. «Գիտելով գիտասջիր,
զի պանդուխտ լինիցի զաւակ քո յերկիր օտար », :

Ոչ եթէ յայս երկիր, այլ յօտար . ոչ եթէ բռնու-
թիւ կամ գերուածիւ կամ պատժուիք պատուհասից,
այլ նշգեհուածիւ, այս ինքն պանդխտուածիւ : Եւ ըն-
դէր . զի չեւեւ էր լցեալ չափ մեղաց ամուլըհացուց .
ապա թէ ոչ յօրէ յայնմանէ լինէր : Եւ զի տրամե-
ցաւ զի ասաց՝ բայ հնազանդեցի զաւակ քո . հարկ
է հնազանդել . ոչ եթէ այսպէս կամիմ ես, զի կա-
րօղ եմ ես արգելուլ զեգիպտացիսն, զի մի մեղիցեն
նոցա . այլ ոչ կամէին ելանել անտի՝ թէ ոչ նեղէին
նորա : Այլ թէ զեգիպտացիսն ոչ նեղեցից ես, և
որդիքն քո ելցեն հնազանդել զնոսա . և մի տրբա-
մեսցիս դու վասն հնազանդուածէն՝ որ լինի նոցա :
Եւ զազգն զայն որ զնոսա չարչարելոց են, գատեցայց
ես . և որդիքն քո ելցեն մեծաւ ստացուածուիք, որ
պէս զի մեծացի յաչս նոցա իրք փրկչին՝ որ հանէ
զնոսա . և կալցին շնորհս : Եւ զայս զի յառաջագոյն
կանխեաց ասաց նմա, զի մի յորժամ հնազանդիցին
նորա, տկարացեալ հիւանդանայցեն միտք նոցա, և
կարծիցեն թէ այլ զօրուածի հնազանդեցոյց զնոսա :
Եւ զի ոչ եթէ պատիժք պատուհասից էին այս, այլ
յայտնուածի էր պատրաստելոց ժամանակաց, և գու-
շակումն ծածկելոց յառաւել ՚ի լուսաւոր իմաստու-
ածէ անտի Աբրահամու : Յայտնի լիցի քեզ, զի ոչ
եթէ վասն այնորիկ մատոյց նա պատարագ : զի ա-
հաւասիկ պատարագ նորա որ յայնմ ժամու՝ խընդ-
րուածոց էր վասն յայտնուածէց, և ոչ եթէ պա-
տարագէր նա վասն մեղաց :

Արդ ոչ եթէ բաժանելով բաժանեցաւ Աբրա-
համ, թէ վասն այսորիկ ընկալաւ զաւակ նորա պա-
տիժս պատուհասից : Զի թէ այնր ժամու հաւա-
տաց նա՝ համարեցաւ նմա յարդարուածի . սոյնպէս
թէ երկմտեալ էր նորա, ինքն իսկ ընդունէր զպա-
տիժս պատուհասից, և ոչ եթէ ՚ի վերայ Յակովթու
և Յովսէփու և Մովսիսի գայր հասանէր պատիժքն
պատուհասից : Զի եղբարքն իւր վաճառեցին զՅով-
սէփ յեգիպտոս ՚ի մահ, և ոչ եթէ վասն Յակով-
թու առաքեցաւ նա անդր . և սէրն Յովսէփու իջոյց
զՅակովթ անդր, և ոչ եթէ երկմտուածին Աբրահա-
մու : Զի զոր օրինակ ոչ առ ակն յանցանացն Մովսիսի

որ եղևն 'ի վերայ վիմին, այլ կշտամբեաց յանդիւմանեաց զնա . « Փոխանակ, ասէ, զի ոչ փառաւորեցէք դուք զիս, մի մտանիցէք դուք յայն երկիր պարգևաց», Եւ զոր օրինակ ոչ արարնա անփոյթ վասն մեղացն Գաւթի, այլ խայտառակեաց զյանցանս նորա, և ընկալաւ զապաշխարութի նորա . և Եզեկիայ զի նշան ետ նմա՝ վասն զի ոչ հաւատաց՝ 'ի ստուեր արևուն ետ նմա, զի գիտասցէ և իմաստնասցի : Եւ Ջաքարիայ՝ իբրև երկմտեաց վասն բանից հրեշտակին, նշան իմաստնացուցիչ 'ի նմին ժամու ետ նմա, զի 'ի նմանէն ուսցի զճշմարտութի բանից նորա : Զի յորժամ թերահաւատութի կամ երկմտութի գլտեալ լինէր յարդար, նոյնժամայն տայր նշան յանդիմանութեան նորա : Սոյնպէս և Աբրահամու՝ թէ երկմտեալ էր իբրև զՋաքարիա կամ զԵզեկիա, զկընի բանիցն ընդունէր զպատիժս : Զոր օրինակ իբրև հաւատացն՝ մօտ այնր զկնի զի ասէ « Համարեցաւ նմա յարդարութի », սոյնպէս մտանէին Եպերանքն զկնի երկմտութեն : Եւ զի յայտ արասցէ թէ 'ի բացէ է 'ի պատուհասից, փոխանակ պատժոցն օրհնելով օրհնեաց զնա անդ յասել իւրում . « Գու, ասէ, հանդիցես առ հարս քո յագեալ աւուրբք, թաղիցիս 'ի ծերութե պարարտութե », Եւ այս յայտ է՝ զի ոչ եթէ պատիժք են :

Իայց Աբրահամ պատուիրեաց որդւոց իւրոց որ ինչ հանդերձեալ պատահելոց էր նոցա . զի յորժամ սկսանիցին նոքա հնազանդել, ուրախ լիցին վասն փրկութեն՝ որ հանդերձեալ էր գալ նոցա յետ հնազանդութեն իւրեանց : Յովսէփ հաւատաց որ ինչ լուաւ 'ի հարց անտի իւրոց . ասէ « Գիտեմ ես՝ զի յիշելով յիշէ զձեզ անձ . հանէք, ասէ, զոսկերս իմ ընդ ձեզ » . և Մովսէս 'ի թուոյ անտի ամացն գիտէր զամենայն՝ թէ մերձ է ժամանակն . որպէս Գանիէն զի յեւթանասուն ամէ անտի զոր ասացն . և Երեմիա գիտաց զժամանակն դարձի : Արդ եթէ երկմտելով երկմտեցաւ նա յայնմիկ՝ զի ասէ « Ի՞նչ գիտացից », զի նչ ևս պիտոյ էր ասել զկնի նորա « Աւ դու քեզ այժ մի և երինջ մի », այլօքն հանդերձ : Ապա ասէ ցնա յետոյ . « Պանդուխտ և նժդեհ եղի-

ցի զաւակ քո,՝ ՚ի բաց արար զերկմտու թի նորա, և ապա ասաց: Եւ զինչ համարեաց այնմիկ զի ոչ գիտէ, և ոչ վասն որոց պատճառանաց եկն ՚ի վերայ զաւակի նորա այս խրատ: Զի եթէ յայսմ վայրի ասացեալ էր նմա՝ թէ ժառանգես դու զերկիր, և նորա ասացեալ էր՝ և իւ գիտացից, և ոչ այսպէս արժան էր կարծել ՚ի վերայ Աբրահամու՝ թէ երկմտեաց: Զի թէ յառաջ քան զայս ասացեալ էր նմա՝ թէ զաւակի քում տաց զերկիրս զայս, և շինեաց անդ սեղան տեառն ան՝ որ երեւեցաւ նմա. և դարձեալ ասէ. ամբարձ զաչս քո ՚ի վեր և տես դու քեզէն ՚ի տեղւոյն յայդմանէ ուր կաս դու այժմիկ ընդ կողմն հիւսիսոյ և ընդ կողմն արեւմտից և ուղեղ ընդ արեւելս և այսր ընդ ծով, զի զամենայն երկիրդ զոր տեսեր դու՝ քեզ տաց և զաւակի քում մինչև յաւիտեանս ժամանակաց. դարձեալ ասէ ցնա. արի և շրջեաց դու ընդ երկիրդ յերկայսուի և լայնու թի նորա, քանզի քեզ տաց զդա. և եթէ երիցս անգամ ասացաւ նմա այս, ոչ յերկուացաւ նմա. եթէ այդ այդպէս է, և ոչ յայսմ վայրի երկմտեալ բաժանեցաւ նա: Եւ եթէ յայսմ առուր գրեալ է, ասէ, ուխտ հաստատեաց ընդ նմա անձ, թէ այդ այդպէս է՝. հաւատալով հաւատաց նա և ոչ երկմտեալ բաժանեցաւ նա: Եւ զի հնազանդեցան նորա, զի մի մնասցեն անդրէն յերկրին եգիպտացոց, և խախտեցին աւետիքն. և եղիպտացիքն զի խրատեցին, փոխանակ զի առաւել մեծաբանեցան նորա ՚ի վերայ նոցա. իբրև զայն զի ասէ. ես բարկացայ սակաւիկ մի, և նորա օգնական եղեն չարեաց:

Արդ չորեքհարեւր և երեսուն ամ՝ յօրէ անտի յայնմանէ յորմէ հետէ ասացաւ բանն. զի թէպէտ երկերիւր քսան և հինգ ամ բնակեցան անդ, սակայն ոչ եթէ զամենայն ամսն նեղեցան նորա: Զի որչափ և եկեաց Յովսէփ, պատուով բնակեցան նորա անդ. և իբրև մեռաւ Յովսէփ, ապա նեղեցան նորա ՚ի թագաւորի անտի, որ բնաւ ոչ ճանաչէր զՅով-

1 Յօրինակին եղծեալ էին բառք այդոյն է:

սէփ : Յամի անդ՝ յորում ծնան զՄովսէս , յաճախեցան նեղութիք չարչարանաց նոցա . զի ահաւանիկ Ահարոն երիւք ամօք երէց էր քան զՄովսէս , և ոչ նեղեցաւ մայր նորա ծածկել թաքուցանել զԱհարոն որպէս զՄովսէս . և յամին ութսներորդի նորին Մովսիսի եղև նոցա փրկութի : Արդ եթէ երկերիւր քսան և հինգ ամ բնակեցան նոքա անդ , բայց նեղելով նեղեցան նոքա ութսուն ամ : Իսկ արդ ուր խնդրեսցես դու զայն որ ասացաւ չորեքհարիւր ամ հնազանդին նոքա յերկիր օտար : Արդ տես դու զի այս չորեքհարիւր ամ , որ յաւելան 'ի վերայ նոցա երեսուն ևս , զի ոչ եթէ 'ի վերայ զաւակի նորա եղաւ միայն ամքս այս , այլ 'ի վերայ նորա :

Արդ հինգետասան ամք Աբրահամու , և վաթսուն ամ Սահակայ , հարիւր և երեսուն Յակոբայ յերկիր օտար համարեալ լինի նոցա՝ իբրև յերկիր ժառանգութե բնակեալ էին նոքա : Բայց դար չորրորդ՝ յորէ անտի յայնմանէ , յորմէ հետէ մտին նոքա յերկիրն եգիպտացւոց , համարեալ լինի : Քաղէք և Յեսու չորրորդ են . բայց սղայք որ ելին յերկրէն եգիպտացւոց հինգերորդ են . մանկունք՝ որ իննուտասնամեայ էին 'ի ժամանակին իբրև ելին յերկրէն եգիպտացւոց , մտին յերկիր սարգևաց : Եւ քանզի ասէ « Զի և այժմ՝ չև ևս լցեալ չափ մեղացն ամուրհացւոցն » , զայս յայտ արար . զի ոչ եղեալ էր 'ի մտի իւրեանց ամենեւին կարճել 'ի մեղաց անտի , այլ մեղս 'ի վերայ մեղաց յաճախել : Զի ահաւանիկ հինգ դար երկայնամիտ եղև առ նոսա . իբրու յառաջ քան զայն հինգ դար մեղաւորք էին : Բայց դարձեալ ըստ երկայնամտութեն ւնյ ասացաւ , ասէ « Զի այժմիկ չև է լցեալ չափ մեղացն ամուրհացւոցն » . սակայն նոյն ինքն երկայնամտութիւն նորա յայտ է՝ ուստի առնու սկիզբն ժամանակն : Զոր օրինակ յայտ է՝ ուստի առնու զկատարած դատակնիքն :

Այլ Աբրահամ որպէս աստղ մի յարևելից , և առակեցաւ զաւակ նորա յաստեղս երկնից : Եւ Սահակ զի պատարագեցաւ իբրև զգառն մի , պատարագեցաւ գառն պատարագաց նորա : Յակոբ զի ստեաց հօր իւրում մորթեօք այծենեօք , ստեցին նմա որդիք

իւր մորթովք ուլենեօք : ՉՄովսէս զի կամեցան
հեղձուցանել զտղայուն նորա ջուրքն, 'ի մէջ ջուրց
հեղձոյց զհեղձուցիչն իւր :

“Եւ ասէ Սառուա ցԱբրահամ. որովհետեւ ար-
գել զիս անձ զի մի ծնայց քեզ որդի, տուեալ քեզ
զՀագար նաժիշտ իմ. 'ի նմանէ եղիցի քեզ որդի,
թերևս միթարեցայց 'ի նմանէ : Եւ եմուտ Աբրա-
համ առ Հագար և յղացաւ. և իբրև ետես թէ յղա-
ցաւ՝ հպարտացաւ, սկսաւ արհամարհել զտիկիինս
իւր : ” Արդ եթէ յղացար դու, ո՞վ Հագար, նա և
տիկիինն քո վասն զաւակի որդւոյ ետ զքեզ առն իւ-
րում. արդ յուրախուժէ նորա կամեցար տրտմե-
ցուցանել դու զնա : Վասն այնորիկ յուրախուժէ
նորա տրտմեցոյց ստուգուժին և զնա. զի 'ի տեղւոջ
յորում արժան էր Սառուայի նախանձել, յաղթեաց
նա նախանձու. յորում վայրի աւետիքն յաղթահա-
րեցան յորդեսէր սիրոյ անտի : Հագար յանարգանս
թշնամանաց Սառուայի տուաւ, զիսորդ ժառանգէր
զաւակ նորա զերկիրն պարգևաց : Եւ զի կարծեաց
Հագար՝ թէ Աբրահամու ժառանգ որդի նորա է,
սկսաւ յողանալ հպարտանալ և արհամարհել զտի-
կիինս իւր : “Երևեցաւ նմա հրեշտակ տեառն անջ և
ասէ. Հագար աղախին սառայի, զի՞ խնդրես աստ :
Ասէ յերեսաց Սառայի տիկնոջ իմոյ փախուցեալ
եմ : Ասէ ցնա հրեշտակն. դարձիր առ տիկին քո և
հնազանդ լեր 'ի ներքոյ ոտից նորա : Եւ ասէ ցնա
հրեշտակն. բազմացուցից զզաւակ քո, և եղիցի ան-
թիւ 'ի բազմութեն, և դէմ յանդիման սահմանի եղ-
բարց իւրոց բնակութի նորա : ” Գիտաց Հագար՝ թէ
այլ որդիք լինելոց են Աբրահամու. և զի բաժանեալ
առեալ էր զժառանգութի որդւոցն Սեմայ, եղև
նա ցիր վայրագ. բայց եղբարք նորա որդիքն Քետու-
րայ. և վասն ճշմարտութե նոցա՝ որոց ասաց նմա,
ցոյց զփառս իւր առաջի նոցա. զի ասէ. “Դու ես
անձ՝ որ հայեցար յիս. զի ասաց՝ առաջի աչաց իմոց
երևեցաւ ինձ : ” Եւ զի ասէ “Արարից զքեզ յազգ-
մեծ, և թագաւորք 'ի միջոյ քո ելցեն : ” տունն Իս-
մայէլի յազգս իւրեանց, և տունն Քետուրայ, և
տունն Սահակայ : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ե-

զիտ զնա հրեշտակն 'ի վերայ ճանապարհին որ հանէր 'ի Գեղար կողմն 'ի ճանապարհին Աթարայ » .
ասէ հեբրայեցի՝ « Այս ինքն Ասորեստանի » :

Ուխտ թլփատու թէան :

« Այս է , ասէ , ուխտ իմ զոր պահեսցես դու . զի թլփատեսցիք զմարմին անթլփատու թէ ձերոյ . և ամենայն որ ոչ թլփատեսցի , սատակելով սատակեսցի անձն այն » : Եւ ահա ահա սիկ օրէնք ճշմարիտք տրն կեալ են 'ի սիրտ մարդկան , և նորք հաճոյ եղեն առաջինքն . և յաւելուածք՝ զի եղեն վասն պատճառանաց ընչի , և խափանեցան : Արդ թլփատու թի յԱբրահամէ . և սէր նորա ընդ այ յառաջագոյն կանխադոյն է քան զթլփատու թի ընդ արդարսն՝ որ յառաջ քան զնա . Ենք որ վերացաւ , և Նոյ որ ասորեցաւ , և Սէթ որ օրհնեցաւ , և Մեղքիսեղեկ որ քահանայացաւ : Եւ էթէ ասիցեն՝ թէ սոքա յառաջ քան զօրէնսն եղեն . և զիարդ՝ թէ այդ այդպէս է , վասն ճնութեց , սպանութեց , կռապաշտութեց յառաջ քան զօրէնսն դիտացին և ծանեան զնոսա . և իբրև 'ի չարեաց հեռացան խորշեցան մեկնեցան . ոչ ահա զի ընութեք որոշեցին զբարին 'ի չարէ անտի : Եւ էթէ զանձապաշտութի ոչ մոռացան արդարքն , սակայն մոռացան և զթլփատու թի և զչաբաթ : Շատ իցէ այս վասն դարովուէ ժողովրդեանն : Յիշեաց Յովսէփ զհեղութի զգաստութի առաւել քան զթլփատու թին , զի ոչ թլփատեաց զորդիս իւր . և երկոքին 'ի մի անդամս պաշտին փոխանակ անթլփատութի , զի յինքենէ էր . հատ ընկէց զճնութի , զի ոչ յինքենէ : Թէ այդ այդպէս է , մոլորեցաւ խաբեցաւ Յակոբ և առ զքոյրսն զերկոսեան . և զհետ կռոցն Ղաբանու ոչ մոլորեցաւ : Եւ Խորայէլ յիշեաց զթլփատութիւնն և մոռացաւ զԱստուած : Առաքեաց Աստուած զՅովսէփ , և արարին զնա եգիպտացիքն անձ և երկիր պագին նմա . և առաքեաց անձ զօրդի իւր առ հեբրայեցիս , և կախեցին զփայտէ : Հէթանոսք երկիր պագանեն արդարոց նորա որպէս և Աստուծոյ . և հեբրայեցիք սպանանեն

զմարդարէս նորա որպէս զմոլեզիւնք ասպականիչք :

Արդ ոչ եթէ զի օգնեսցէ տուաւ թլփատու թի , այլ զի մեկնեսցէ որոշեսցէ . զի ոչ արգել զգաւակն Աբրահամու 'ի հնազանդութի , և ոչ Խամայի ժառանգութի ետ , և ոչ Եսաւայ օրհնութի ետ . և ամենեքումք հանդերձ որ անարգեցան : Եւ դարձեալ զի ոչ եթէ իմաստունք կատարէին զնա , այլ տղայք անգէտք . զի և ոչ թէպէտ և արդարուի էր , ժառանգէին ընդունելիք նորա . զի ոչ գիտու թի նոցա կատարեալ լինէր նա 'ի նոսա : Եւ Մովսէս զքառասուն ամ խափանեաց զնա յանապատի անդ և ոչ պատժեցաւ : Եւ զի ասացաւ Եսովայ երկրորդում , զի չիցէ օտարութի , այն նոյն իսկ է : Զի թէպէտ և յորժամ հայեսցի 'ի մարմին իւր , յիշեսցէ զուխտ այ իւրոյ . և ապա շաբաթն՝ հանդերձ հանդերձիւք իւրեանց և կերակրօք և անանօք իւրեանց՝ այլօքն հանդերձ :

Ատեղծ տէր անձ զմարդն առանց թլփատութե . և իբր անց զպատուիրանաւն , ոչ ցուցանի ուրեք թէ վասն թլփատութե արգելաւ 'ի դրախտէ անտի : Եւ ոչ վասն շաբաթու այսուհետեւ մեկնեալ մերժեալ է հրեայ 'ի դրախտէ անտի . զի ոչ օրէնք եդան և ոչ շաբաթ հանգստեան և ոչ տօնք տարեկանաց . զի դուխ տօնից տարեկանաց ինքն է դրախտն : Արդ յայտ է թէ զնացք եկեղեցւոյ՝ որ արտաքոյ քան զօրէնսն 'ի կեանս դրախտին հրաւիրեն , եթէ զառաջինն արժան է պահել՝ օրէնք նոր դրախտի անդ ևս արժանաւոր է պահել : Քանզի գիտէր անձ , թէ զինի կռապաշտութե գիպտացւոցն երթանս նոքա . և չէր ինչ հնար՝ եթէ 'ի հաւատոց անտի Աբրահամու յայտնեսցին և երեւեսցին այնոքիկ՝ որ զնացից նոցա ոչ հաւասարեցին . եդ մարմնոց նոցա կնիք վասն քննութեց նոցա , զի պատրաստեալ էր լինել վասն ամօթոյ նոցա . զի հեթանոսք մոլորեալք՝ մերձաւորք եղեն . և Խորայել որ ընտրեալն էր՝ հեռացաւ : Նա և Աբրահամու իսկ այսպէս ասացաւ . « Այս է նշան ուխտի ընդ իս և ընդ քեզ » : Եւ եթէ անձ նշան անուանէ զնա , զի անդ ասեն թէ պատիւ փառաց տուաւ նոցա . զի յանապատի անդ 'ի վերակացութե օրէնադրչին և մարդարելիցն և քահանայիցն և ոչ մի ոչ թլփա-

տեցան, զի ոչ էին մերձ 'ի հեթանոսս . և նշանք ևս էին 'ի մէջ նոցա մինչ չև թլփատէին : Եւ մեծ ևս, զի ամենայն թլփատեալքն յանապատի անդ սատակեցան . և որք սնան յանթլփատութե, նոքա մտին յերկիր պարզեաց : Եւ անթլփատքն դարձեալ յանապատի անդ կերակրեցան մանանայիւ . և իբրև թլփատեաց զնոսա Յեսու՝ թէ ահա մտցեն, բարձաւ 'ի նոցանէ մանանայն . և ահա օգտութի և շաքաթ թլփատուէ : Նա և սուրն իսկ թլփատուէ յանդիմանէ զնոսա՝ եթէ թշնամի է նա մարդկան . զի ահաւանիկ Սիւքեմ թլփատեալք՝ զթլփատեալն կոտորեցին . և մարդարէն ասէ . « Ամենայն հեթանոսք անթլփատ են մարմնով . և տունն խարայելի անթլփատ են սրտիւք » :

Արդ եթէ թլփատութիւն մարմնոյս պիտոյ էր, ընդէր բամբասեր զանթլփատ սրտիւք . այլ եկեղեցի զի ստացեալ ունի յանձին զթլփատութիւն սրտի, ոչ ինչ պիտոյ է նմա թլփատութիւն մարմնոյ : « Ութօրեայ, ասէ, թլփատեսցի » . և ահաւասիկ սոքա որ թլփատեալքս են, դարձեալ միւսանգամ անթլփատս ծնանին : Եւ եթէ էր թլփատութիւն յոյ, պարտ էր թլփատելոցն թլփատեալս ծնանել, որպէս մարդ 'ի մարդոյս . այլ զոր ինչ նոքա նշանօք գործեն, արարածք ծննդօք փոփոխեն զնոսա : Եւ զոր օրինակ բնութի լուծանէ զթլփատութի, սոյնպէս լուծանէ զշաքաթս . զի ամենայն ինչ գործելով գործէ և գործելով գործի, և ինքն իսկ օր՝ յօրէ ոչ որոշի : Նա և օրէնքն լուծանեն զթլփատութի 'ի վխաճանել տղայոցն յառաջ քան զութօրեայ ժամանակն, և լուծանէ զշաքաթս թլփատութիւն՝ զի ծնանին : Եւ զի ոչ եթէ սոքա են որ սրբեն, վկայէ Երեմիա յասել իւրում . « Մինչ չև նկարեալ էր իմ յորովայնի, ծանեայ զքեզ . և մինչ չև ելեալ էիր՝ յարգանդի սուրբ արարի զքեզ » : Եւ եթէ յարգանդի այսպէս նկարեաց իմաստութի նորա, յաղթեն բնուեն : Եւ եթէ յարգանդի սրբի շունչ, ուր է թլփատութի մարմնոյ . և եթէ մինչ չև ծնեալ էր սրբեցաւ, ուր է ուխտն որ ասաց՝ ամենայն զի թլփատէին, զի յայտնի լիցի ժողովուրդն զոր ընտրեաց անձ : Ահաւասիկ խմայել խոտեցաւ անարգեցաւ, իբրու ինքն և զաւակ իւր

Թլփատեալք էին . և Սահակ օրհնեցաւ մինչ չև ծնեալ էր , և ընդունելի եղև անուն նորա մինչ չև յղացեալ էր : Եւ 'ի Սէթայ կարգին արդար ոչ հատաւ մինչև յԱբրաամ , և Թլփատուի ուրեք ոչ եղև պիտոյ : Եւ ընդ Աբրահամու չորիցս անգամ խօսեցաւ անձ , և ապա 'ի չորրորդում նուագի անդ ստեղծ ընկալաւ զԹլփատուԹի : Արդ զոր օրինակ ոչ յայտնեաց անթլփատիցն Ենոքայ և 'նոյի' և եթէ հանդերձեալ է պիղծ համարել զանթլփատուԹի , և ոչ Սէթայ և Ենուլայ' և եթէ սուրբ առնէ զշաբաթս , սոյնպէս և ոչ յայտնեաց' եթէ հանդերձեալ է լուծանել զշաբաթս և զԹլփատուԹի :

Արդ անփոյթ արար , ասէ , զառաջինս , և կապեաց զմիջիննս , և Թոյլ ետ վերջնոցս : Եւ զի յայտ արասցէ զիշխանուի տէրունէ իւրոյ օրհնադիրն , ոչ յայտնեաց մինչև օրհնք նորա երևեցան : Ամենայն օրհնք 'ի ժամանակի իւրում եթէ էր յայտնեալ յառաջքան զժամանակն' Թէ անցանելոց են , անգոսնեալ անարգեալ լինէին 'ի ժամանակս իւրեանց . և փութացեալ ընթանային առաջինքն Թլփատել 'ի ժամանակի անդ' յորում չէր արժան . կամ լուծանէին միջինքն զԹլփատուԹի 'ի ժամանակի անդ' յորում չէր օրհն' եթէ էր յայտնեալ եթէ խափանելոց էր զնա . և զի ետ զնա նոցա' պիտոյ իսկ էր : Սոյնպէս և զշաբաթն և զամենայն օրհնս ժամանակեանս . այլ կուրացոյց զնոսա յայնմիկ , զի անցանէին զնոքօք և ոչ լինէին պատժեալք : Արդ լուծանել օր ըստ օրէ կամ ժամ 'ի ժամէ' յայտ առնէ զի ոչ եթէ յաւիտենից են , յայնմիկ' զի սեղանաւն կապեալ էին , և ընդ լուծանելն նորա' լուծանէին և նոքա : Ասէ այսպէս . ոչ ունիս իշխանուԹի դու յամենայն տեղիս անխտիր մատուցանել զպատարագս քո . այլ օրհնք ճշմարիտ առանց զօհից պատարագաց և առանց սեղանոյ յամենայն տեղիս' տեղի նոցա է , և յամենայն ժամ' ժամ նոցա : Արդ ոչ եթէ վասն Թլփատուէ կոչեցան որդիք Աբրահամու , և ոչ վասն շաբաթուց մտին յերկիրն օրհնեալ , և ոչ ընտրուԹիք կերակրոց սրբեցին զնոսա : Այլ ամենեքեան' որ ելին յերկրէն եգիպտացւոց և անցին ընդ ծովն և զնային յա

նապատի անդ, մի 'ի պահոց անտի ոչ կարաց օգնել նոցա . այլ մինչ թլփատեալն էին, պաշտեցին ըզկուռս . և 'ի պահէն իւրեանց զաբաթ, արարին կուռս որթ պատկեր . և մինչ ընտրուիք կերակրոց 'ի մէջ կային, պողնկեցան ընդ դստերսն Մադիամու այլօքն հանդերձ :

ԳԼՈՒԽ 2

ԱՐԱՏԱՄ ոչ եթէ զի ծերացեալ էր՝ ասաց “Ծերացայ անցի զժամանակօք ծննդեան”, այլ վասն մեծուէ գործոյն՝ որ 'ի մէջ նորա և նյ և զաւակի նորա և այլոց որ 'ի միջի . զի որդիք բազումք յետոյ Սահակայ 'ի Քետուրայ եղէն Աբրահամու : Սոյն պէս և Դաւիթ վաթսնամեայ էր, ածին նմա կոյս մի զի ջեռուսցէ զնա . այս ինքն ոչ եթէ զի ոչ կարէր հաղորդել ընդ կուսին, և անցեալ էր նա ըստ ժամանակս բնութիւն իւրոյ, այլ զի խրատեցաւ նա յառաջինն՝ ցոյց նա սանձս կամաց իւրոց . փորձեցաւ 'ի Բերսաբէէ՝ զի մի ևս բարձրացի, որպէս և այլքն ասէն . վասն այսորիկ “Փորձեաց զիս տէր և քննեաց զիս” . կամ փոխանակ զի ասաց “Փորձեա զիս տէր, և քննեա զիս տէր” :

Եւ զի ասէ “Ահա Սառուա ծիծաղեցաւ”, նա և Աբրահամ ծիծաղեցաւ . այլ Սառուա իբրև այսն կատականաց առնէր զբանիւն, այլ Աբրահամ յուրախութէ սրտի իւրոյ համբերէին շրթունք նորա . վասն այսորիկ Սառուա միայն պատժեցաւ : Եւ իբրև հաստատեցաւ Աբրահամայ հարիւրամենի ծնանել, և Սառայի իննսուճամենի որդի լինել, ոչ կարաց համբերել զցնծութի մտաց իւրոց : Եւ ասէ Աբրա համ . “Ինձ իսմայէլ և եթ կեցցէ առաջի քո” . զի յայտ արասցէ երկուս իրս . մի՝ զի զորդի աղախնոյն իբրև զորդի ազատին սիրէր . և 'ի հանել իւրում զնա, յայտնի լինիցի . զոր օրինակ ճգնեալ նեղեալ էր վասն Իսահակայ յերթալ պատարագել զնա, նոյնպէս վասն Իսմայէլի : Եւ երկրորդ զի յայտ արասցէ՝ թէ վասն որդւոյ հաղորդեցաւ ընդ Հագարայ, և ոչ

վասն ցանկու թէ : « Ինձ , ասէ , Խամայէլ կեցցէ առաջի քո » . զմեծու թի պարգեաց տուչին յայտ արար , և ոչ եթէ երկմտեաց ինչ . և յայնմանէ՝ որ աւետիսն ետ նմա պարգեաց՝ խնդրէր նա . վասն այսորիկ ՚ի վերայ մասին պարգեաց զարմացեալ էր , և վասն յաւելլոյն շնորհաց : Արդ յայտ արար զփափագեւն իւր առ պարգեսն , և զգու թն իւր որ առ Խամայէլ : Կամ ընդ համարձակութիւն ժպրհու թէն Հագաւ ըայ հայէր . յաղագս այսորիկ վասն կենաց որդւոյ իւրոյ երկմտէր նա յասել իւրում . « Ինձ Խամայէլ և եթէ կեցցէ առաջի քո » : Կամ զի ոչ հրամանաւ նոյ առ նա զԱգար , այլ ըստ խրատու Սառայի , խորհեցաւ նա ընդ միտս իւր և ասէ . զի եթէ ՚ի Սառայէ տուեալ լինի ինձ որդի , ապա խնդրուածս կենաց արժան է մատուցանել ՚ի վերայ Խամայէլի : Այն զի որպէս զԽասակ՝ նոյնպէս սիրէր զնա , յայնմանէ՝ զի իբրև յանցեալ Սահակայ ինքն Խամայէլ , որոշել մեկնել զնա ըստ բանին Սառայի ոչ կամեցաւ : Եւ եթէ տուչին Սահակայ վկայութիւն իւրով զբանն Սառայի ոչ հաստատեալ էր , զԽամայէլ ՚ի ժառանգութիւն իւրմէ նա ոչ մերժէր :

Այ ետուն աւետիս հրեշտակք Աբրահամու մինչ կանխաւ յառաջագոյն . զի մի կարծիցի զնմանէն՝ թէ վասն այնորիկ ընկալաւ զնոսա . նա և յետոյ իսկ ծանեալ զնոսա՝ թէ հրեշտակք իցեն նոքա : Զի մինչ չև հրեշտակացն եկեալ էր առ նա , գրեալ է , ասէ , « Երևեցաւ տէր նձ Աբրահամու առ կաղնեան Մամբրէի » . և ապա ետես զերիս արսն : Եւ իբրև ընթացաւ ընդ առաջ նոցա , իբրև ընդ առաջ օտարաց ընթացաւ . ծանեալ զնձ՝ այն որ յառաջ երևեալ էր նմա : Այլ իբրև չողաւ եհաս առ նոսա , այն նձ՝ որ երևեցաւ նմա յառաջագոյն , եկն լուծաւ ՚ի վերայ միոյ ՚ի նոցանէն . ետես նա զայն նշան ՚ի մի ոք ՚ի նոցանէն , և ՚ի նմանէ խնդրէր . և նա ինքն է՝ որ ետ նմա աւետիս վասն Խահակայ որդւոյ նորա : Եւ իբրև մեկնեցան երկուքն երթալ ՚ի Սոգում , մնաց այն՝ որ խօսէրն նովաւ նձ : Եւ առաջի հրեշտակացն այնոցիկ ասէ նձ . « Մի եթէ թաքուստ ինչ իցէ յԱբրահամէ ծառայէ իմմէ » :

զի երիւք վկայիւք օրհնեսցէ զնա և բազմացուցէ զնա զի ընկալաւ զնոսա . և նորօք կործանեաց զՍոգոմ, զի ոչ ընկալան զնոսա 'ի մէջ նորա : Նա և Ղովտայ մի յերկուց անտի երևեցաւ Աստուած յետոյ ըստ բանին Աբրահամն . խօսեցաւ և նա առ մի : Եւ քանզի պատուական և փառաւորք էին հրեշտակքն մի քան զմի, ետես զփառս մեծութե' որ էր առ մի 'ի նոցանէ աւելի քան զընկերաց իւրոց, և տեսլեամբ ևս . և զի լուռ ևս կային առաջի նորա՝ որ փոքունքն էին քան զնա : Եւ յառաջ մինչև երթեալ էր Աբրահամն ընդ առաջ նոցա, և զնոսա ևս երիս տեարս կարգաց . որպէս վասն Ղովտայ գրեալ է, ասէ . ետես երկուս արս՝ թէ զի նման իցեն նոքա օտարաց, ահաւանիկ յետ ճաշոյն ուտելոյ գլտաց Աբրահամ թէ հրեշտակք են : Գրեալ է եթէ յոտն կացին անտի արքն և զնացին . և զճշմարտութի' նոցա ետես Գեդեոն, հրեշտակ և տէր . սոյնպէս և Մովսէս . բայց մեկնապէս Հագար ասաց . ասէ, տեսիլ նոյ երևեցաւ ինձ, յետ տեսանելոյ զիս հրեշտակին . և նովին հրեշտակաւ ետես զնա . իբրև զայն զի ասէ . անուն իմ 'ի վերայ նոցա, այս ինքն 'սիշ նշա նակի իմն 'ի վերայ նորա :

Այլ որպէս ետ նա զնշան իւր 'ի վերայ Մովսիսի 'ի Ժամանակի իբրև իջին նստան փառք նորա 'ի վերայ երեսաց նորա, սոյնպէս փառաւոր լինէր՝ հրեշտակն՝ յորում երևէր նմա փառք մեծութե' որպէս և մարգարէանային իւթանասունքն . և հողին 'ի մի անդ երևէր թէ հանգուցեալ էր : Զի և երկոտասանքն զփականսն ունէին, սակայն Շմաւոնի տուեալ լինէին . և զի նա իսկ էր գլուխ, 'ի վերայ քարոզուէ' նորա ասաց շինել զեկեղեցի իւր : Զոր օրինակ արասցեն զօր թագաւորի պատերազմ, և զօրագլուխն որ ընդ նոսա իցէ՝ յանուն նորա անուանին ամենայն զօրքն : «Վտտորեաց զնոսա, ասէ, Յովաբ որդի Շարուհէ» : Մեծութին որ բնակեալ է 'ի բարձունս, զգեցաւ զկերպարանս օտարաց և առ սիրելին օտարաց եկն, զի մտցեն որպէս օտարք քաղցեալք հացիւ, և տայցեն որդի քաղցելոցն ծննդեամբ : Եւ իբրև լցաւ որովայն հիւրոյն 'ի սեղանոյ անտի, լցան ամուլ մէջքն ասպըն

Ջականացն՝ ի սարգևաց անտիւ Ընթացաւ ընդ առաջ նոցա, զի տացէ այնոցիկ որ ծածկեցին զսարգևան իւրեանց ՚ի ձեռն աղքատութե՛, զի ցուցցեն զփոյթ յօժարութի՛ այնոցիկ՝ որ առնուն զնա : «Եկայք, ասէ, ՚ի տուն ծառայի ձերոյ», Եւ ապա յետ այսորիկ ասաց վասն նորա. «Մի եթէ թաքո՛ւստ ինչ իցէ յԱբրահամէ ծառայէ իմմէ» : Այս բան՝ որ վաղվաղակի կատարեցաւ ՚ի տեղոջ իւրում, փոխանակ զի ոչ գարչեցաւ նա լինել բարեկամ օտարաց, խոնարհեցաւ անձ յայտնել նմա զխորհուրդս որպէս և բարեկամի :

«Ղազակ, ասէ, սողոմայեցոց կանխեաց բազմացաւ. և մեղք նոցա մեծամեծք ՚ի կշիռս դիզան, և եկին հասին մինչև առ իս : Պատասխանի ետ նմա և ասէ. եթէ իցեն յիսուն արդար ՚ի քաղաքի անդ, կորուսանիցես ապականէս դու զքաղաքն, և ոչ ներես դու վասն յիսուն արդարոյ թէ գտցի ՚ի նմա. քաւ լիցի քեզ՝ որ դատիս զամենայն երկիր» : Այս ինքն զի և ամենայն երկիր լի է մեղօք և անօրէնութիք. և քաղցր ես դու ՚ի վերայ նոցա, և ՚ի վերայ սոցա բարկանաս դու : Եւ զի ասէ «Մի՛ արասցես դու զայդ դատաստան», . ոչ եթէ ՚ի վերայ արդարոց ինդրէր նա, այլ ՚ի վերայ մեղաւորաց . քանզի՛ դիտէր՝ թէ զարդարմն ոչ սատակէ . այլ արար ապաււնն զարդարմն, և ինդրեաց ՚ի վերայ մեղաւորաց : Ո՛վ յտակու՛թիւն Աբրահամու. Եղիա ժխտեցաւ յասելն իւրում «Ես միայն մնացեալ եմ», . և Աբրահամ ՚ի կողմն մի երկրի ասաց «Եթէ իցեն յիսուն արդար ՚ի քաղաքի անդ», : Եղիա ՚ի սաշտօնէից անտի Բահաղու և վասն մոլորութեան Եզաբէլայ և Ախաբու զազրացեալ ձանձրացեալ էր յամենայն ժողովրդէնէ անտի . այլ Աբրահամ ՚ի նմանութենէ անտի Աբիմեէլքայ և Մեղքիսեդեկի հաւատաց և ՚ի վերայ բազմաց :

Գնացին հրեշտակքն ՚ի Սողոմ. այլ առ սողոմայեցիսն բարկութիւն, զի ողորմութի՛ առաջնորդեաց նմա, այն՝ որ ներէրն, և ոչ դարձան . և առ Աբրահամ ողորմութի՛, զի առաջնորդէր նոցա ստուգութի՛ արդարութե՛. առաքեաց առ նա հրեշտակս, և

յանձն արար նոցա աւետիս պարզեաց . զի զարմասցին հրեշտակքն թէ որպիսի բարեկամ գոյ այն ՚ի վերայ երկրի : Եւ միւս ևս , զի ծանխցեն զպատիւն զոր առնէր նա օտարաց , և ապա տացեն նմա աւետիս պարզեաց : Ի նմին օրինակի առաքեաց զնոսա ՚ի Սուրբում , զի տեսցեն նախ զանարգանս օտարաց , և ապա արասցեն զնա հրձիգ : Որպէս և անդ մինչ չեւ փորձեալ էր և գտեալ էր զճշմարտութի սիրոյ նորա , ոչ ետուն նմա զխասհակ : Այսպէս և աստ իբրև գիտացին և ծանեան զգործսն , ապա իջուցին ՚ի վերայ նորա հուր :

Չիք սէր որ ոչ հաւատայ , և ոչ հաւատք որ ոչ սիրեն . զի ՚ի ժամանակի իբրև սիրեաց անձ զԱբրահամ և օրհնեաց զնա . և իբրև սիրեաց Աբրահամ զյիւժ հաւատաց նմա : Ահ և երկիւղ ՚ի նեղութենէ է , այլ հաւատք ՚ի կամաց են . երկիւղ ՚ի սպառնութենէ ծնանի , և հաւատք ՚ի սիրոյ : Իսկ զինչ սէր էր առ անձ Աբրահամու , բայց ՚ի հաւատոց . և զինչ քննութի էր այլ առ հաւատս , բայց աւետիքն պարզեաց : Զինչ արժան էր Աբրահամու , այլ հաւատալ յիւժ որպէս յիւժ . և զինչ վայել էր այլ , բայց աւետիս տալ որպէս և փորձիչ , և հատուցել որպէս և փոխառու . զի հաւատք նորա որ ՚ի մէնջն են՝ փոխ են , և պարզեքն որ ՚ի նմանէ են՝ հատուցումն են : Տես սրչափ դիւրին է դուռն՝ որ բացեալ է քեզ , ով վատ , զի կամք քո հաստատունք մուրհակ պարտեաց նորա են առ քեզ . սրչափ հաւատաս , սոյնպէս տաս փոխ . և սրչափ փոխ տաս , ընդ միոյ հարիւր պահանջես : Զճառայսն Ղաւթայ զբաներոզս և զկազացողս մերժեաց ստուգութին և ընկէց ՚ի մէջ սողոմայեցւոց , որ զբանեարսն սիրէին . զի և նոքա խրատեցին ընդ նոսա . և Ղովտ՝ զի համբերէր ներքնոց և արտաքնոց , ապրիցի ՚ի միջոյ նոցա :

Տես դու զգործսն Աբրահամու և զաղօթսն զոր արար ըստ անչափ բարկութե երկրին սողոմայեցւոց . այսպէս անչափ իսկ չար էին խորհուրդք նոցա : Պտուղ երկրի նոցա յոյժ բազըր էր , այլ պտուղ գործոց նոցա յոյժ դառն էր . և երկիր նոցա ըստ բնութե պտուղ ցանկալի բղխէր , այլ ազատութի նոցա

արտաքոյ բնութի պտուղ զազրուութի բղխէր : Ետ նոցա երկիր բարութի, զի թերևս հայեսցին չարքն ընդ երկրին բարութի և նմանիցեն նմա, այլ ոչ նմանեսցին նոքա բարութե և վայելչութե երկրին : այլ փոխանակ բարութե զգործ խոտորման գործեցին : Եւ զի ոչ նմանեցին խոտորեալքն բարութե երկրին, առտապալեաց կործանեաց զերկիրն, զի նմանիցէ նոցա : Փոխանակ զի խոտորնակ մտօք գնացին նոքա ՚ի վերայ նորա, ետ նոցա երկիր բարութե՝ զի առանց պատասխանի տալոյ եղիցին նոքա :

Արդ զգործս սողոմայեցւոց յանուն աղաղակի առաւելեաց. զի գոչէին և աղաղակէին մեղք նոցա առաջի դատաւորին, որպէս արին Աբելի առաջի վրէժխնդրին . ասէ ցԱբրահամ . «Աղաղակ սողովմացւոց և գոմորացւոց եկին հասին մինչև առ իս» : Եւ փոխանակ զի ուրախ եղիցի Աբրահամ՝ զի սկսաւ տէր կոտորել սատակել զքանանացիսն, զի ընկալցի նա զժառանգութի նոցա, որպէս տուաւ նմա աւետիքն, արդ անցեալ կայր՝ խնդրէր և աղաչէր փոխանակ նոցա . նա և որ գերեցան ևս, դարձոյց անդրէն : Եւ եթէ վասն Ղովտայ, կարող էր և զՂովտ միայն թափել իբրև զայն զՀամոզնէ բոբովրեանց . այլ գընաց նա առնել մարտ պատերազմի ընդ այնոսիկ՝ որ եկին ՚ի թափել ընդարձակեցուցանել նմա զերկիրն, զի ժառանգեսցէ զնա : «Եւ եթէ իցեն ՚ի նմա, ասէ, յիսուն արդարք» . եցոյց նա՝ զի այս կամք էին, զի ամենայն ինչ նովաւ եղև իբրև զայն՝ զՉաբարիայն ասէ . ասաց տէր ցսատանայ սաստեսցէ ՚ի քեզ տէր :

Այլ ոչ եթող ստուգութիւնն զՂովտ ՚ի մէջ սողոմայեցւոցն, փոխանակ զի ոչ եթող նա զստուգութիւնն ՚ի մէջ սողոմայեցւոցն : Հաստատեցաւ նա ՚ի նմա մինչդեռ ՚ի միջի նոցա բնակեալ էր, և մեկնեաց որոշեաց՝ զնա և հան զնա իբրև ՚ի մէջ նոցա խառն էր նա : Մեկնեաց որոշեաց և եցոյց նմա զգործս ստուգութե ՚ի մէջ անիրաւաց, որոշեաց մեկնեաց և նա և յայտնի եցոյց զփրկութի Ղաւթայ յանօրինաց անտի : Վայել էր իսկ ստուգութիւնն ՚ի թիկունս

1 Յօրինակին զչաչն :

Հասանել նորա 'ի ժամանակի նեղութե , այնմիկ՝ որ ոչն մուացաւ նա զստուգութիւն 'ի ժամանակի ընդարձակութեն : Այլ արժան էր իսկ , զի մի ընկղմիցի նա 'ի մէջ սողովմայեցւոցն այր մի՝ որ կորղեաց Ե-Հան զանձն իւր 'ի գործոց անտի սողովմայեցւոց : Զիսորդ կորնէր նա ընդ սողովմայեցիսն այր մի՝ որ ոչ կորոյս զխորհուրդ իւր 'ի մէջ սողովմայեցւոց . թէպէտ և խորհուրդք սողովմայեցւոց կորուսեալ և ապակա նեալ էին , սակայն նորա խորհուրդքն Հաստատուն էին : Ասան այսորիկ 'ի ժամանակի իբրև կործանեցաւ Երկիրն 'ի ներքոյ սողովմայեցւոց , Երկիրն որ 'ի ներքոյ ոտից նորա՝ Հաստատուն կայր : Փոխանակ զի տապալեաց ցանկութի զխորհուրդս նոցա արտաքոյ քան զընութի , տապալեաց ստուգութի զԵրկիրնոցա առանց բնութե : Եւ զի եղէն նոքա կամօք իւրեանց 'ի ներքոյ մտաց տապալելոց , եղէն նոքա իբրև ոչ կամէին՝ 'ի ներքոյ Երկրի տապալելոյ : Տապալեալ շրջեցաւ ցանկութի նոցա 'ի վերայ Երկնաւորացն , տապալեցաւ Երկիրնոցա 'ի վերայ բնակչացն իւրեանց : Փութացաւ Երկիրն , առ կուլ զնոսա և ծածկեաց 'ի ներքոյ իւր , զի մի տրամեսցին Երկիրք 'ի տեսիլ այնոցիկ՝ որ անարգեցին զսիրելիսն նորա : Ոչ թողաւ նոցա բնակել 'ի վերայ Երկրի այնոքիկ՝ որք անարգեցին զբնակիչս բարձանց :

« Իշեաց , ասէ , անձ զԱբրահամ , և Ե-Հան արձակեաց զՂաւթ » . զի մեծացուսցէ զԱբրահամ . և զի յայտ արածցէ Եթէ ամենայն որ աշակերտէ և առնէ արդարս , Հաղորդի նա մասին նոցա : Եւ զի ցուցցէ նա զստուգութի նորա , զի փոխանակ միոյն զի ոչ խնդրեաց նա , եղէն կամք նորա վասն բազմացն զի խնդրեաց 'ի վերայ նոցա : Եւ քանզի անբիծ և անարատ էր Աբրահամ , կապեաց զստուգութիւն 'ի սկիզբն բանից իւրոց , զի մի կորիցէ արդարն ընդ մեղաւորին : Ոչ Եթէ 'ի վերայ արդարոցն գլխովին խնդրեաց նա՝ զի ապրեացին 'ի վախճանի , այլ և 'ի վերայ Երկրին՝ զի ապրեացին վասն նոցա : Աովա աղաղակէր յայնմ՝ գիշերի , զի գործս չարս սողովմայեցիքն գործէին . և Աբրահամ քարոզէր՝ թէ որպէս աղաչեաց նա և խնդրեաց , և վասն վկայութե նոցա ասէ՝

նա և աւետիս պարզեաց ետուն ինձ : Այլ իբրև եղև ծնունդն 'ի ժամանակի իւրում, ետուն փառս որդիք մարդկան այնմիկ՝ որ ժամանակս բազումն երկայնամիտ եղև առ սողոմայեցիսն : Փոխանակ զի կռչեաց զանուն նորա Սեգովը, հեբբայեցի ասէ՝ փոքրիկ . «Ահաւասիկ փոքրիկ է » :

«Ահաւասիկ, ասեն, հայր մեր ծերացեալ է, և ոչ որ գոյ յերկրի որ մտանէ առ մեզ . եկ արբուցանեմք զհայր մեր գինեաւ, և ննջեմք ընդ նմա » : Հաւանեցան, ասեն, 'ի պատճառ գինւոյ գործել զցանկուծի մարմնոյ . այլ ոչ եթէ ցանկուծի գործել, այլ ընդդէմ ցանկուծէն գործել : Զի ցանկուծի աղբեւրս բնայ հոսել զնոսա յերկիր, որ զպտուղս ոչ սնուցանէ . այլ ամուսնուծի ուղղուծեակն աղբեւր իւրոյ զերկիր ջեռուցանէ, որպէս զի պտուղ եղիցի նմա ընդ ժառանգաւորս : Արդ ամենայն որ վասն որդւոց զգուշացեալ է 'ի շնուծենէ, զի նա է ապականիչ որդւոց, զի զցանկուծի կամաց բարեաց երթայ կատարել . իսկ այն որ զյղուծի յարովայնի ոչ առնէ, և զծնունդ յարդանդի ոչ կատարէ, թշնամի է նորա, և սպանանէ զնա և ատէ զնա և ապականէ զնա :

Արդ քանզի դատերքն Աուլտայ զաւակ կամեցան յարուցանել, ոչ եթէ ցանկուծի չոգան գործել . այլ ամուսնուծինն արտաքոյ օրինաց, զի աշխարհս մի անզաւակեսցի : Թէպէտ իբրու արտաքոյ կարգաց արարին զայս, սակայն որպէս զի յարուսցեն ժառանգաւորս՝ վասն կարգաց աշխարհի խորհեցան : Թէպէտ ընդդէմ բնուծեց յայտնապէս պատերազմ առնէին, սակայն փոխանակ բնուծ 'ի ծածուկ մարտընչէին : Տեսին զերկիրն զի թափուր եղև 'ի ծննդոց իւրոց յարժանի, և համարձակեցան յանարժանս որդիս յարուցանել նմա . սոյնպէս և Թամար : Զի եթէ զսնդակազմ նահատակս կարող է գինի լուծանել և լքեցուցանել, զիմրդ կարէին զօրանալ տկարքն 'ի վերայ նորա : Վասն էր ոչ կարես դու հակառակել և ընթանալ ընդ շունչ հողմս, կամ նեղել մտանել առ բոց հրոյ . թերևս ասիցես, զի բնուծի իւրեանց խստագոյն են քան զիս : Եւ գինի ոչ ահա բնու

Թէ իւրով ստացեալ ունի զզօրութիւն : Փախչիս դու 'ի բորբոքեալ հրոյ , զի այրէ զքեզ մարմնապէս . արժան է փախչել յայնմանէ՝ որ յամօթ առնէ զքեզ յայտնապէս : Մինչ դեռ 'ի քեզ է խռովութիւն զի նուոյ , աշխատիս ջանաս դու զգաստանալ . իսկ յորժամ հանիցես դու զնա 'ի քէն , ոչ ահա առաւել ևս զգաստանաս դու . զի եթէ մինչդեռ խռովիչն պղտորիչն ընդ քեզ է՝ ծանր լինել փութաս դու , յորժամ մեկնիցիս որոշիցիս դու 'ի նմանէ սրջափ ևս առաւել փառաւոր լինիցիս դու : Զի եթէ խառնակութիւն արտաքին խարդախչացն պարաւանդք են ուղղոյն , սրջափ ևս առաւել այդ որ 'ի փորրիդ քում արգելեալ կայ : Նա և խարդախն նովաւ խարդախանան : Մի հակառակեսցուք վասն բնութեց որ զօրագոյն իցեն քան զմեզ , զի խստանան և թանձրանան ստամոքք 'ի բազում կերակրոց , և փնասին միտք յառաւելագոյն յանչափ գինուոյ :

Յուսահատութիւն հայէին ընդ Սառա ընդ ամուլն ծերացեալ անցեալ ըստ չափ ժամանակի . արդ սա , ասեն , ծնանի : Սոյնպէս հայի ընդ դժոխս վիհս . արդ սա , ասեն , դարձուցանիցէ ինչ : Արդ ընդ պարգեւն զաւակին որ ընկալաւ Սառա , զնորոգութիւն երիտասարդութեան և զտղայութիւն ընկալաւ՝ որպէս զՆէէմանն և զգաւազանն Ահարոնի . ապա թէ ոչ զիարդ եռացին ստինք ցամաքեալք . ապարահութիւն դաշտանին՝ զի դարձաւ նա վերստին , վկայէ վասն տղայութեն դառնալոյ : Եւ զի ցանկացաւ նմա Աբել մեղք , 'ի վկայութիւն տղայութե նորա գրեցաւ այս : Զի որպէս նորոգին տղայանան օձք և արծուիք մարմնովք իւրեանց և ոչ ամօք , սոյնպէս և Սառա և Աբրահամ : Զի այն որ ասացն՝ բայ « Եթէ իցէ ինչ մարթ 'ի հարիւրամենի որդի լինել » , յաւել դարձեալ ամս քսան և մի , և առ զկին , զի ծնցի և թաւաւորս հեթանոսաց որպէս և խոստացաւ նմա : Եւ զի եղիցին հարձորդիքն քարոզիչք , և բերիցեն պատարագս որդւոյն աղատի , ետ նոցա պարգևս և արձակեաց զնոսա առ 'ի Սահակայ . զի առցեն զպարգեւն և եկեսցեն առ այն՝ որ ծնանելոցն իցէ 'ի Սահակայ :

«Ար ինչ, ասէ, ցայժմ ոչ եղև, արդ լինիցի ինձ երիտասարդութի» . վկայեաց զի երիտասարդութի պիտոյ է յղութե, և մարդարեացաւ . զի տղայութի երիտասարդութեն որպէս և խմոր թուեալ ընդ ծերութի նորա և նորոգեաց զնա : Զի զայն ինչ զոր ընկալաւ նա՝ եղև նա նոցա խմոր նորոգութեան, և նորոգեաց տղայացոյց զնոսա : Եւ օրհնութիւն այն որպէս բնութիւն յարգանդէ ծնաւ յետոյ . և իբրև ոչ բնութիւն առանց առն յղացաւ, այն որ կանխաւ մինչև յառաջագոյն ծերացելոց անցելոց ըստ չափ ժամանակի, իբրև բնութիւն տուաւ նոցա նորոգումն երիտասարդութե և տղայութի առանց բնութեան, Եւ զոր օրինակ արար զայս՝ ի գալստեանն իւրում առ Մարիամ, նոյնպէս և արար զայն՝ ի գալստեան իւրում առ Սառուա : Իսկ այն որ մեռաւ, զգործս կանանց գործել ոչ կարէ, բայց կենդանի, սոյնպէս և արգանդ մեռեալ . և այս որ եղեն, զի ոչ իբրև բնութիւն, զի իմասցին և գիտասցեն զտէրն բնութեց՝ զի եղև նա սիրով իւրով՝ ի ներքոյ բնութե . և զի գիտասցեն էթէ պարզ և արտաքոյ քան զբնութի մտանէ բաշխել որպէս առ Սառայի՝ զի յղացաւ զխորհուրդ նորա, և որպէս Մարիամայն զի ծնաւ զձրջմարտութիւն նորա : Այլ և ի ծնանեւն իսահակայ խորհրդեան նորա արարածք կապեալք արձակեցան, և անիծեալք օրհնեցան . արձակեցան արգանդք կապեալք տանն Աբիմեւէբայ, և օրհնեցան անզաւակ որովայնք նոցա : Եւ եղև անդ ծնունդ մի նոր վայելուչ գեղեցիկ քան զառաջինն, զի գոհասցեն վասն խորհրդոյն այնմիկ՝ որ արար ծնունդ նոր ի մկրտութի աւազանին, զի վայելուչ գեղեցիկ է քան ըզծնունդս որովայնի :

Եւ զի յայտ արասցէ զիշխանութի տէրութե իւրոյ, այն զի ամենայն ինչ գիւրին է նմա առնել, արգել զյղութի ի կանանց նոցա բազում ժամանակս . զի անզաւակութիւն կանանց իւրեանց ուսցին գիտասցեն և ծանիցեն զանզաւակն զայն, զի յառնէ իւր մէ ընկալաւ զյղութիւն զայն Սառուա : Արդ ոչ եղև անդ յղութի, զի ծննդականօքն որ եղեն յանկարծակի ամուլք, և լուացան զտերմանիս արանց իւ-

րեանց, յայտ լիցի ամլութին՝ զի մնոյց և աճեցոյց զսերմ մշակի իւրոյ : Նա և ոչ յղութիւն անամնոց եղև անդ . զի ծանիցեն եթէ վասն զի բազմացուցին զՏայՏոյութիւն իւրեանց 'ի վերայ արդար և ստոյգ ծննդեան, անցաւակեցան արգանդք նոցա յուղեղ ծննդենէն . զի ակնարկեալ լիցի անդ հատուցումն այնոցիկ՝ որ հայՏոյեցին և հայՏոյեսցենն 'ի վերայ ծննդեան տեառն մերոյ . զի նա ինքն է լրումն կատարման Սահակայ ստուերի, այս ինքն Ճմարտութի Սահակայ նշմարանի :

Արդ իբրև աղութիւքն Աբրահամու բացան արգանդք կապեալք, քարոզիւք 'ի վերայ արգանդին բացելոյ, ուսան նոքա՝ զի եթէ կանաց ընկերաց իւրոց ետ Աբրահամ ծնունդ աղութիւք իւրովք, յայտ է թէ իւր կինն՝ յօրհնութենէ որ յերանս իւր էր՝ լցեալ էր : Եւ յայնժամ եկին ետուն զերանութիւն այնորիկ՝ որ ոչն ծնանէին, այնմիկ՝ որ ծընաւն . զոր օրինակ երանէր նա յայն ժամանակի այնոցիկ՝ որ ծնանէին, և ինքն անզաւակեալ էր : Արդ շարժեաց խռովեցոյց ծնունդն Սահակայ զաւուսայն բնուիս 'ի ծնունդս . զի տունն Աբիմեէլեայ ծանիցեն և զիտասցեն զանբծութի նորա . զի խորհուրդ է նա այնորիկ՝ որ ոչ եթէ 'ի ձեռն փոքր արգանդին երևեցան յայտնեցան սքանչելիք նորա, այլ առաքինի աստեղն քարոզեցաւ վկայուի նորա : Զի աստղն որ ծագեաց Յակոբայ, հրաման ետ աստեղն բարձանց առաջնորդել որդւոցն Աբրահամու գալ երկիր պագանել որդւոյն Դաւթի : Արդ աստղն կացոյց զնոսա 'ի վերայ աստեղն, զայնոսիկ՝ որ խնդրէին զնա . և մարմինն որ 'ի մարմնոյ անտի նորա է՝ նա կացուցանէ զմեզ 'ի վերայ նորա, զի խնդրեցաք զնա : Զի զոր օրինակ ինքն իսկ աստղն ստոյգ Ճմարտ և հաւատարիմ էր առաջնորդութիւն իւրով առաջի այնոցիկ՝ որ զտէրն մեր խնդրէին, սոյնպէս ստոյգ Ճմարտ և հաւատարիմ է այս մարմին առաջնորդութի իւրով առաջի երեսաց մերոց . զի մի 'ի ժամանակեան յայրն յայն մուծցէ զմեզ, այլ յառաջաստ նորա՝ որ յաւիտեանս յաւիտենից, եւ ոչ մեք մատուցուք նմա զմերն, այլ մեք 'ի նորայոյ անտի առցուք

զամենայն երանուածիւն բարուածեանց :

Եւ զի անխայեցոյց զԱբիմեւէք զի մի՛ մերձեցցի առ Սառայ . մի՛ զի ոչ էր նա չար իբրև զՓարաւոն . « Յան՝ մեղուածէ սրտի իմոյ , ասէ , արարի զայս » . և վկայեաց 'ի վերայ նորա անձ . « Ձի և ես , ասէ , գիտեմ » . և վասն այսորիկ արդելի զքեզ , զի մի՛ մեղիցես » : Եւ միւս ևս , զի մերձ էր Սառայ 'ի ծնանել , արգել զնա զի մի՛ մերձեցցի 'ի նա . զի մի՛ մայրն , որ զԻսահակ ծնաւ , կարծիցէ թէ որդի իցէ Աբիմեւէքայ և ոչ որդի Աբրահամու . զի յղի էր նա յայնմ ժամանակի : Եւ զի ասէ . կապեցեր ծածկեցեր զաչս ամենայն զօրաց իմոց , զի գողացար դու , ասէ , զսիրտս մեր ամենեցուն . և կարծեցաք թէ քոյր իցես դու նորա : Եւ զի ասէ յանդիմանուածք կշտամբեցեր զիս , զի քաջալերեցաւ Սառայ յորժամ ետես թէ անձ օգնական է նորա , յանդիմանուածք կշտամբեաց զնա և ասէ . ընդէ՛ր որպէս յիմար մի անցանես դու ըստ ճանապարհս կնոջ քո . վասն այսորիկ ետ նմա զվարձս յանդիմանուածէ նորա , զի խրատեաց զնա հեղուածք և զգաստուածք իւրով : Եւ զի ասէ « Արգել և փակեաց անձ զամենայն արգանդ տանն Աբիմեւէքայ » . զի հարկանէին ստիպելին երկունքն և ծնանել ոչ կարէին , զի սրբուծի սաստկուածէ էր գիշերոյ միոյ և տուրնջեանս : Այլ Յոյնն ասէ . « Փակելով փակեաց տէր արտաքոյ ընդդէմ ամենայն արգանդի տանն Աբիմեւէքայ » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ի ներքոյ եզլնոյ միոյ » . հերբայեցի ասէ « Ի ներքոյ ծառոյ » :

ԳԼՈՒԽ Է

« Եւ դու զորդիդ սիրելի զմիամօրդ քո , և զնա դու յերկիրն ամուրհացւոց » . հերբայեցի յերկիրն մաուրացւոց ասէ : Եւ զի մի՛ դք կարծիցէ՝ թէ ափշելով ապշեցոյց անձ զԱբրահամ , ասէ ցնա . « Երթ զնա դու երեքօրեայ մի գնաց ճանապարհի » : Արդ Աբրահամու մեռեալ էր Սահակ յայնմ օրէ հետէ , զի ասաց նմա անձ . մատո՛ դու զնա ինձ սրատարագ . և մեռեալ բարձեալ տանէր զնա թաղել , այլ կեն

դանանալով կենդանացաւ նա յաւուրն երրորդում՝
 'ի տեղւոջ մահուան իւրոյ : Զինչ պիտոյ էր զի կա-
 խիցի խոյն զծառոյն , եթէ ոչ առակ օրինակաց նը-
 կարեաց մեզ : Եւ փոխանակ զի ետ Աբրահամ՝ զա-
 մենայն զսէր իւր որդւոյն իւրով այ , ետ անձ զամե-
 նայն զսէր իւր անդրանկաւն իւրով : Եւ զի համբե-
 րեաց Աբրահամ՝ վասն այ մինչ դեռ զորդին իւր զե-
 նոյր , համբեր անձ յանցանաց զաւակին Աբրահամու
 վասն նորա : Աճ՝ զի խնդրեաց զԽաճակ , զի յայտ
 արասցէ զսէր հօր նորա . և զի ոչ ետ թոյլնմա սպա-
 նանել զնա , զի արգելցէ զթողովուրդն զի մի զոհեցեն
 զորդիս իւրեանց կոոց : Աբրահամ զինու սիրոյ որ-
 դւոյն իւրոյ առ զյաղթութի 'ի վերայ ախոյանին իւ-
 րոյ . զի յայնմիկ՝ զի ետ զորդին իւր այ իւրոյ , առ նա
 զյաղթութի յախոյանէ անտի իւրմէ :

Արդ հայեցաւ Աբրահամ թէ ինչ զոր այ տայ՝
 աւանդ յանձն առնէ նմա , զի պահեցէ զնա նմա .
 և զոր ինչ յախոյանէ անտի իւրմէ առնու՝ կորզե-
 լով կորզէ զնա , զի մի կորուսցէ զնա յիւրմէ : Արդ
 փութայր նա տալ զմիամօրն իւր այ , զի առ անձ պա-
 հեալ լինիցի . և փութայր թափել կորզել զպսակն
 իւր յախոյանէ անտի իւրմէ , և զի մի ապականիցէ
 զնա ախոյեանն իւր : Նոյ յանասնոց մատոյց պատա-
 րագ , այլ Աբրահամ զմիամօրն իւր . թէպէտ և եր-
 կորեան արդարք իցեն , սակայն զատեալ մեկնեալ
 են պատարագք նոցա : Յայն յառաջինն 'ի Նոյին՝ ո-
 զորմութի եղև աշխարհի , և յայնմիկ յԱբրահա-
 մուս՝ նկարեցաւ առակ օրինակի միածնին : Արդ
 Աբրահամ զնեաց արեամբ Խաճակայ զերկիրն քա-
 նանացւոց , զի 'ի նմա էին թագաւորք՝ զաւակք նո-
 ցին իբրև զաստեղս , և իբրև զաւաղ : Զայս ամենայն
 երկնելոց էր Աբրահամ յերանս Խաճակայ , որպէս
 և ծնունդքն Աբրամայ յերանս նորա : Զի կեանքն
 որ զինի նորա եղեն ընդունչին պատարագաց՝ այն
 էր , զի զոր ինչ կամիցի արասցէ զպատարագն . իսկ
 մատուցչին այս էր , զի մատուցանելով մատուցէ
 և եթ . իբրև երևեցաւ նմա թէ ո՞րչափ իշխան էր
 ձեռնն Աբրահամու 'ի վերայ պատանեկին , երևե-
 ցաւ թէ ո՞րչափ իշխան էր սէրն բարձրելոյն 'ի վերայ

Աբրահամու : Այլ ոչ յայտնեաց Սառուայի , քան զի նմա ասաց անձ . այլ մատոյց նա նախ զիսոյն պատարագ , և ապա արձակեաց զԻսահակ 'ի կապանաց անտի , թէ գուցէ տեսիլ իցէ : Խնդրեաց անձ զսէրն ճշմարիտ Աբրահամու , և ահա 'ի միամօր նորա էր . վասն այսորիկ նովաւ փորձեաց զնա . և զսէրն Յակովբու , և ահա 'ի Յովսէփ . և զԴաւիթ , և ահա Սողովմոն . և զՍահակ , և ահա յեսաւ : Վասն այսորիկ ծածկեաց յԻսահակայ առաքիչն պարգեւաց , զի մի տացէ զնա տրտմութիւն կամ բռնութիւն . քանզի ընդ բերան նորա անցանէին պարգեւքն այն , զի ձայնիւ ընդունէր նա զօրհնութիւն . զիսորդ օրհնէր նա մինչ դեռ տրտում էր նա : Սոյնպէս խնդրեաց ստուգութիւն զսէրն Քամայ , և ահա 'ի Քանան . և նովաւ տանջեաց զնա , այս ինքն զերկոսեան միմեամբք : Եւ ասէն զի նա ետես յառաջագոյն և ծիծաղեցաւ , վասն այսորիկ անձ եղ 'ի վերայ նորա նշան զուխտի իւրոյ , զի պատուեցաւ և զգաստացաւ անդամն՝ զոր խայտառակեաց Ագամ . և ետ զնա յայսն կատականաց , զի երևեսցի թէ գործք արարչին անձ փառք էն :

Տասն փորձանս փորձեցաւ Աբրահամ . տասն հարուածս անձ 'ի վերայ եգիպտացւոցն , զի հնազանդեացի նա զաւակի նորա : Տասն պատուիրանս ետ որդւոց նորա , զի պահիցեն . տասն ազգ որպէս զտասն պատուիրանս ետ նոցա : Այլ զկենացիս և զկենեզացիս , և զգեղոնացիս որդիքն Մովսէս ժառանգեացեն զնոսս . զի մովաբացւոց , ասէ , ետու ես զնոսս : Եւ յայտ արար՝ թէ տալով ետ նոցա , իբրև զայն զի ասէ՝ « Ետ նոցա զգաւառս հեթանոսաց » : Այլ տասն փորձանքն Աբրահամու այս են . եւ զնա դու յերկրէ քումմէ , և եւ : Երկրորդ՝ և վարեցաւ Սառուա 'ի տուն Փարաւոնի և ոչ տրտնջեաց : Երրորդ՝ և կազն հովուացն Ղաւթայ 'ի ժամանակի իբրև ետ նա Ղաւթայ ընտրել զգաւառ : Չորրորդ՝ զի ոչ առ նա յընչից սողոմայեցւոցն , զոր թափեալ էր նա 'ի կորովս իւր : Հինգերորդ՝ և զի ասէ՝ « Եղիցի զաւակ քո որպէս և աստեղք երկնից » . և հաւատաց նա , և համարեցաւ նմա յարգարութի : Վեցերորդ՝ և զի ետ 'ի ձեռս զՀաբար Սառուայի 'ի ժամանակի

իբրև յղացաւ արհամարհեաց զտիկինն իւր, Եօթներորդ՝ և զի ասէ “Ի բաց հան զաղախինդ”, և հան զնա և ոչ եկաց հակառակ Սառայի, Ութերորդ՝ և զի ետ նմա նշան թլփատութէ՛ ՚ի ժամանակի իբրև փոխեաց զանուն նորա, Իններորդ՝ և զի վարեցաւ դարձեալ Սառա առ Աբիմեէք, Տասներորդ՝ և զի ասէ “Առ դու զորդիդ քո զմիամօրդ զսիրելիդ, և մատո ինձ պատարագ”,

Եւ այն զի ասաց Աբրահամ ցժառայ իւր ցերեց տանն իւրոյ, դիր զձեռն քո ընդ երանովք իմովք, ոչ եթէ վասն զի՛ ՚ի ծննդոց իւրոց ծագելոց էր Բրիստոս. զի ահաւանիկ ծնեալ էր Խահակ. այլ զի ամենայն փոյթ Աբրահամու այս էր՝ թէ յազգէ և ՚ի տոհմէ իւրմէ առցէ կին որդւոյ իւրոյ, ետ նմա երդումն ՚ի տէր անձ երկնի և երկրի: Եւ իբրև եղեալ էր զաջ ձեռն նորա ընդ երանօք իւրովք, զի ՚ի մերձաւորի մարմնոյ ածցէ կին որդւոյ նորա. իբրև ոք զի ասէ. ՚ի տոհմէ աստի յայսմանէ և յազգէ աստի յայսմանէ. իբրև զայն՝ զի ասէ “Ոսկր յոսկերաց իմոց, և մարմին ՚ի մարմնոյ իմմէ”, Եւ ահաւանիկ և Յակօբ ետ երդումն Յովսէփու որդւոյ իւրոյ, Կոյն պէս և “Օրհնեցին, ասէ, ընտանիքն զչուբեկայ քոյր իւրեանց, և ասէն ցնա. քոյր մեր լիցես դու ՚ի հազարս և ՚ի բիւրս. և ժառանգեսցէ զաւակքո զքա զաքս թշնամեաց քոց”, Այս մարգարէութէ նման է. բայց պարզաբար մեկին ասացաւ որպէս մարդք, զի գնացին ՚ի գաւառէ իւրեանց, և պանդխտեցան ՚ի գաւառս հեռաւորս. և առաքէն զգտերս իւրեանց ՚ի գաւառն զոր ոչ գիտասցեն: Եւ լուան յեղիազարէ թէ ամենայն գաւառք պատուադիրք են նոցա, և օրհնեցին պարզ մտօք զգուստրն իւրեանց. իբրև նման է օրհնուի նոցա մարգարէութէ: Փոխանակ այնր զի ասէ “Եւ Սահակ շրջել ընդ դաշտակողմն ընդ երեկս աւուրն”, հերբայեցի “Յաղօթս կալ”, ասէ:

Եւ զի առ Աբրահամ կին յետ մահուան Սառայի. զի ՚ի ձեռն որդւոց իւրոց, որ լինին յազգս և յազինս, և ՚ի տոհմն հեթանոսաց, սիռեցան տարածեցան հաւատք ճշմարտուէ նորա յամենայն գաւառս: Արձակեաց զնոսա առ յինքենէ, զի քարոզեսցեն

զհաւատտօ ճշմարտութե՛հ հօր իւրեանց . զի « Գիտեմ էս , ասէ , թէ պատուիրելով պատուիրէ նա որդւոց իւրոց պահել զճանապարհս տեառն » , ։ Վասն այսորիկ պահեցան Սառուա և Ռեբեկա յամլութե՛հ իւրեանց , զի մի կարծիցին թէ զաւակ նոցա որպէս և զայլոց է . այլ իմասցին զաւետիան նոյ , և ծանիցեն զպարգևան՝ որ տուեալ լինի նոցա : Վամ զի մի պարծիցին հարքն Բափակայի՝ թէ յօրհնութե՛հ անտի բազմացան՝ ծնունդք նորա և ժառանգեցին զհետնսն . վասն այսորիկ կաց մնաց նա յամլութեան , զի ծանիցէ եթէ աղօթիւք Խաահակայ տուեալ լինի նմա զաւակ , որպէս և Հուսքէլայն . թերևս և Սառուա այսպէս օրհնեցաւ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ամենայն հերք նորա զանգուր էին » . հերքայեցի ասէ « Որպէս հանգերձս մազեղէն » , ։

Արդ զինչ ևս ասիցեմք վասն մանկանն որ յորովայնի մօր իւրոյ բուռն հարեալ ունէր զգարչապարէ եղբօր իւրոյ : Եւ զայն ինչ զոր ոչ կարաց նա զօրութիւն իւրով առնուլ ՚ի նմանէ զանդրանկութիւն յայնմ ժամանակի , առ նա ՚ի նմանէ իմաստութիւն յետ ժամանակի . և ոչ եթէ զանդրանկութիւն , այլ և զօրհնութիւն ևս : Թերևս վասն այսորիկ ծանրացան շլացան աչքն Խաահակայ . փոխանակ զի սիրեաց նա զնսաւ վասն որոյ նորա , և ոչ գիտաց թէ ընտրութիւն առ կրտսերն մնալոց իցէ . վասն այսորիկ ծանրացան շլացան աչք նորա , զի մի տրտմիցի նա , և խոժոռեալ մերժեցի յօրհնուէց անտի Յակովբու : Եւ ինքն դարձեալ Յակովբ , զի և նորա ծանրացան շլացան աչք , զի հատուցէ զնորհս որ շնորհեցան նմա . զի ետ նա Յովսէփու զանդրանկութիւն Հուսքէլայ :

« Եւ եկ , ասէ , Աբիմէլէք առ Սահակ , և Փիզող սպարապետ զօրաց նորա » . այլ հերքայեցի ասէ « Իչ խանք զօրաց նորա » . և ուխտ եղին և դաշինս կուցին ընդ Սահակայ . և գնացին առ ՚ի նմանէ խաղաղութիւն : Եւ գրեալ է՝ թէ « Եկին հասին ծառայքն Խաահակայ , պատմեցին նմա և ասեն . փորեցաք զջրը հօր և ոչ գտաք ջուր » . փոխանակ այնր զի ասէ՝ չգտաւ ջուր : Եւ ասէ Խաահակ . զի երգուայ ես փղշտալուոյն , զի մնուացայ ես թէ կտորելոց սատակելոց են

նորա . ապա անէ՛ծ զնոսա ըստ վճռի հրամանին՝ որ 'ի վերայ նոցա . և ահաւանիկ և Աբրահամ երդուաւ նոցա : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ, ջուրս կենդանի . ջուրս զի բղխեն . և ոչ, ասէ, գտին ջուր 'ի ջրհորն յայն . և կոչեաց զանուն նորա երդումն ըստ անուան երդմանն, զոր երդուաւ Աբրիմէլէքայ : Քանզի ջուրք 'ի մարտ և 'ի պատերազմունս առաւելաւ են, զի ծածկեալ են 'ի մտաց՝ որ 'ի միջի նոցա :

Եւտես Յակովբ զանդրանկութիւնս՝ զի անարգեալ անդոսնեալ էր առ Եսաւայ, խորամանկեցաւ և բարձ զնա 'ի նմանէն . թողացո վաճառեա ինձ, ասէ, զանդրանկութի քո . յանձն առ վաճառել : Ո՛վ է սաւ, զիարդ վաճառես որ ինչ ոչն վաճառի . կամ զիարդ առնուս դու գնով, Յակովբ, բանիւք՝ որ ինչ բանիւք ոչ գնի . մի՛թէ կարող իցեն նոքա մտանել յարդանդ և ելանել : Անարգեաց Եսաւ զանդրանկութի իւր . սիրեաց Սահակ զԵսաւ վասն որոց նորա, զի էր կերակուր բերանոյ նորա . զի ոչ էր յայտնի նմա այն՝ զի ասէ «Երէցն կրտերոյն հնազանդեսցի», : Քանզի ծածկեաց 'ի նմանէն Հռեբեկա, զոր օրինակ ծածկեաց Աբրահամ 'ի Սաւայէ զԻսահակ : Վասն այսորիկ եմուտ Յակովբ իբրև զանդրանիկ, և ընկալաւ զօրհնութի նորա . թերևս և ոչ ստեաց յասել իւրում ցհայր իւր, թէ «Ես եմ անդրանիկ որդին քո Եսաւ», . զի գնեալ էր նորա զանդրանկութի նորա : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Կուչեաց զանուն նորա Եդոմ», կարմիր : «Տուր ինձ, ասէ, զճաշ քո», : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ այր վայրագ, այր որսորդ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ առ դու զգործի քո, զսուսեր քո՝ զաղեղն քո՝ զկապարճ քո : Սիրեաց, ասէ, զնա, զի որս նորա կերակուր բերանոյ նորա էր . և 'ի բաց արար զայն՝ զի ասէ «Կառնացուցանէին կանայք նորա զոգի նորա և զՌափակայ», : Բայց համբերէր նա թշնամանաց անարգանաց կանանց նորա վասն անդրանկութեն նորա . և սիրէր զնա վասն հանգստեան իւրոյ : Արդ ոչ էթէ վասն այլոյ իրիք ինչ սիրէր զնա, բայց էթէ վասն որոց նորա . զի յայտ արասցէ՝ թէ չիք ինչ այլ պատճառք 'ի միջի՝ որ նեղեցին զնա սիրել զնա, բայց էթէ այս :

«Մհա, ասէ, հոտ որդւոյ իմոյ իբրև զհոտ անդոյ լիոյ զոր օրհնեաց զնա տէր»։ Անդ, որ օրհնեցաւ և ոչ դարձաւ օրհնութի նորա յանէծս, դրախտան էր, յորում ծառն կենաց էր ՚ի նմա . զի ոչ տուաւ նա Ադամայ զրկողի ճաշակել ՚ի նմանէ, և կեալ յաւիտեանս։ Այն զի ՚ի ժամանակէ անտի յայնմանէ, յորժամ հան զնոսա անտի, ել ՚ի նմանէ մշակն իւր Ադամ, արդելեալ փակեցաւ նա։ Իբրև եկն տէր ել ՚ի խաչափայտն, առ և կախեաց զփականս ՚ի խաչափայտի անդ, և ետ զնա աւազակին, և եբաց և եմուտ ՚ի դրախտ անդր։ Եւ իբրև բացաւ, յորդեալ բուրեաց հոտ ծառոյն կենաց, և եկն պատահեաց առաքելոցն . և ՚ի սաստկութէ հոտոյն իւրոյ բազմութեց գերեաց զառաքեալն, որպէս զի յաղթահարեցին . յասէն՝ բուրէր հոտ նորա որպէս զի սաւտիկ իցէ հողմն ուժգին։ Արդ թուեաւ ՚ի նոսա հոտ օրհնութեան նորա, բուրեցին և տարածեցին զնա ընդ երկիր՝ որ զանէծս նզովից ընկալաւ . մինչև սպառեցան մաշեցան անէծքն նզովից յերեսաց օրհնութեցն, որպէս խաւար յերեսաց լուսոյ։ «Հոտ որդւոյ իմոյ, ասէ . որ որդի նորա, բայց եթէ Յակոբ . այն որ ՚ի նմանէն ծագեաց Քրիստոս։ Զի բուրեաց ՚ի նմանէ հոտ կենաց փոխանակ Ադամայ, զի հարկանէր ՚ի նմանէ հոտ մահու։ Անդ Մարիամ է օրհնեալն ՚ի կանայս փոխանակ Եւայի անիծեալն ՚ի ծնունդան . զի նա զկայէն մարդասպան ծնաւ, և սա զՔրիստոս ծնաւ, որ փոխանակ մարդկան մեռանի, և կեցուցանէ զմարդիկ։

Ետես Սահակ հոգւով իւրով թէ յերանայ Յակոբայ ծագելոց է այն՝ որ հարկանէր զհոտ կենաց նորա դիականց, և զարթուցեալ յառնէին։ Ասէցնա . «Հոտ քո իբրև զհոտ պտղալի անդոյ զոր օրհնեաց զնա տէր»։ Ի ձայնէ անտի բարբառոյ՝ ոչ գիտաց Սահակ՝ այն որ ՚ի մորթոյ անտի կարող էր զի տեւ, մանաւանդ ՚ի մտոյ անտի ուրուցն . զի մեկնեալ զատեալ է միս նոցա ՚ի վայրենի էրէոց, ՚ի կամս բարձրելոյն ոչ գիտաց։ Եւ զինչ պիտոյ էին արդեւք հնարք

1 Յօրինակին Բաբելոն . եղաւ ըստ լուսանցիցն։

և պատճառք յայտնել դարովունն Եսաւայ, և փութոյ յօժարութե նոցա . զի ոչ եթէ նա ոչ կամեցաւ տալ զայս . նա փութացաւ յօժարացաւ յառնուլ, և Եսաւ կամեցաւ վաճառել : Այլ մուտ 'ի դէմն Եսաւայ, որպէս 'ի գարշապարէ նորա զգեցցի զանդրանկութիւն զոր զգեցեալն էր . զգեցաւ զհանդերձ նորա և զմորթն Եսաւայ : Սէր հարանց նորա 'ի միջի կայր . սէր հօրն ձգէր յԵսաւ, և մօրն 'ի Յակոբ . զի նմանօղ եղիցի նա եղբօր իւրում, և մտցէ առցէ նա զօրհնութի օրհնչիւն : Արդ զգեցաւ Յակոբ զանունն Եսաւայ, որ մեռաւ անդրանկութեցն . որպէս մորթ նորա մեռեալ 'ի կենդանութի :

Արդ տես դու որչափ խորամանկութիւք պիտոյ էին արդարոյն առ բարիսն . օրհնեաց Սահակ զՅակոբ, և եղէն պատճառք ինչ՝ զի ռիս պահեսցէ նմա եղբայրն իւր : «Ազգ եղև, ասէ, Ռեբեկայ», Թէպէտ և 'ի ձեռն խրատու նորա առաքեցաւ Յակոբ առ 'ի հօրէ իւրմէ, սակայն ան իմաստութիւն իւրով 'ի ծառ ծուկ դործէր : Զի եթէ էր Յակոբ մնացեալ 'ի տան հօր իւրոյ, և յաճախեալ բազմացեալ էր ընչիցն, ոչ լինէր յայտնի զօրութի անդրանկութեցն և օրհնութեցն . այլ յայտնապէս երևեցաւ 'ի ժամանակի, զի ցուպ 'ի ձեռն անց նա առ ազգ մի օտար, և երկու բանակօք դարձաւ : Տես դու թէ որչափ հասեալ էին 'ի վերայ և գիտէին զօրութի զօրհնութեցն . զի ահաւանիկ Ռեբեկա ապաստան յօրհնութիւն առաքեաց զՅակոբ զի մի զրկիցի : Նա և Յակոբ, զի գիտաց թէ ստոյգ և ճշմարիտ են օրհնութիւքն հօր իւրոյ և անէծքն նորա, 'ի մէջ խիթի ահիւ և երկեղիւ կայր նա յասելն իւրում . «Գուցէ, ասէ, ածից ես 'ի վերայ իմ զանէծս և ոչ զօրհնութիւս», : Նա և Եսաւ թէպէտ և ապստամբ էր, սակայն յայնմիկ զի աղաղակեաց և ելաց դառնապէս, յայտարար թէ որչափ վշտացաւ և չարչարեցաւ . և յայնմիկ՝ զի գիտաց նա թէ յօրհնութի առն արդարոյ զրկեցաւ : Գոյր նոցա օրինակ յառաջ քան զնոսա օրհնութիւք՝ Նոյի և անէծք նորա :

( ) րհնեաց նա զոր օրհնեաց, և անէծ զոր անէծ : «Ծառայեսցենք բեզ, ասէ, ազգք և ազիւք, և երկիր

պագցենք քեզ թագաւորք և իշխանք . և եղիջիր դու տէր 'ի վերայ եղբարց քոյ . և երկիր պագցենք քեզ որդիք հօր քո» : Եւ այս 'ի վերայ Յակոբայ ոչ կատարի , և ոչ 'ի վերայ ծննդոց նորա : Իսկ արդ ո՞ր ազգք և ազինք հնազանդեցան նմա . կամ իշխանք նոցա երկիր պագին նմա . կամ երբ եղև նա տէր 'ի վերայ եղբարց իւրոց , և երկիր պագին նմա որդիք հօր իւրոյ : Նա և ոչ այլ որդիք եղէն Սահակայ արտաքոյ քան զՅակովը , բայց Եսաւ , զի 'ի վերայ նորա կարծիցէ որ՝ թէ լինելոց են : Աւ 'ի տէր մեր կաց մնաց զօրու թի նորա . զի երկրպագութե նորա հնազանդեցան ամենայն ազգք երկրի , որպէս երկրորդեաց Աւաքեալ 'ի վերայ Սահակայ : « Ասացաւ , ասէ , Աբրահամը՝ քեզ և զաւակի քում . ոչ զաւակաց իբրև բազմաց , այլ իբրև 'ի վերայ միոյ » . զի է զաւակ նորա նա ինքն Քրիստոս :

« Այլ ասէ Եսաւ ցհայր իւր . ինձ ո՞չ թողեր և ոչ մի օրհնութի » : Այլ է թէ քեզ ոչ թողի , այլ վասն քո ոչ թողի . ահա աւանիկ գլուխ և տէր կացուցի զնա 'ի վերայ քո , և զամենայն եղբարս նորա ետու նմա 'ի ծառայութի : Իշխանաց որդւոց Եսաւայ ասաց , և թերևս 'ի վերայ Մովաբու և Ամոնայ եղբարց նորա ասաց : Եւ զի ասէ « Ահա աւանիկ 'ի պարարտութե երկրի եղիցի բնակութի քո » . որոշեալ մեկնեալ զատեալ յօրհնութեց անտի Յակոբու . զի աստ երկիր քաջ , զի ըստ քաջութե բնութե իւրոյ միայն տայ զպտուղ իւր . բայց Յակովըու և արտաքոյ քան զբնութիւն իւր : Եւ օրհնեցաւ Եսաւ . « Եւ 'ի սուր քո , ասէ , կեցցես , և եղբօր քում ծառայեսցես . և եթէ դարձցիս և ապաշխարեսցես » : Զի եղիցի գիտել Եսաւայ՝ թէ 'ի մեղս իւր հնազանդեցաւ . վասն այսորիկ « Որ առնէ զմեղս , ծառայ է » . և ծառայ Քրիստոսի՝ ազատ տեսան իւրոյ :

« Այլ Եսաւ 'ի մտի իւրում . մերձեսցին աւուրք կատարածի հօր իմոյ , և սպանից զՅակովը զեղբայր իմ » : « Ազգ եղև , ասէ , Ռեբեկայի զօր ինչ և ' Եսաւ 'ի սրտի իւրում ասաց » : Զիարդ եղև ազգ

Բախակայի . խորհեցաւ թէ այսպէս կամեցաւ ասել . եղ 'ի մտի իւրում', փոխանակ այնք զի ասէ՝ ասաց 'ի սրտի իւրում' : Եւ այն զի ասէ՝ "Ազդ եղև Բախակայի," 'ի սաստիւթէ սրտմտութե բարկութե նորա . որ սպառնայր եղբոր իւրում . և 'ի խոթոտել ականն իւրոյ 'ի միտ առ իմաստութի իւրով Ռեբեկա : Եւ զի ունինդիր եղև Յակոբ հարց իւրոց , և ետես Ռեբեկա զհեղութի զգաստութի նորա . և վկայէ այն՝ զի ասէ՝ "Զօրութի իմ և սկիզբն հաստատութե իմոյ" : Վասն այտորիկ ասաց նմա . բազմացին որդիք քո 'ի կեանս քո , և կացցեն շուրջ զմահձօք քովք , որպէս և ամիսք տարւոյ . և որդիք նոցա որպէս զաւտեղս երկնից անթիւք . զի հանդեան որդի մօր քո 'ի կեանս քո . և աղիք իմ և սրտինք իմ զքեզ օրհնեն : Եւ զի պատուեաց Յովսէփ զՅակովբ , որպէս պատուեաց ինքն զհայր իւր , վասն այտորիկ յաւել նմա հայրն զօրհնութիս իւր՝ զօրհնութի ստեանց և արգանդի :

ԳԼՈՒԽ Ը

ԼԻ ԵՂ Յակովբ և գնաց 'ի Խառան . և եկն Եհաս 'ի տեղի մի : Անդ լուծաւ և ննջեաց , սկսաւ տեսիլ տեսանել տեսլեան գիշերոյ . և տեսանէր զի սանդուխդ կանգնեալ էր յերկիր , և գլուխ նորա հաւսանէր մինչև յերկինս . և հրեշտակք ելանէին և իջանէին ընդ նա : Նշան տեսլեան իւրոյ , զի 'ի ճանապարհին յայնմիկ՝ յորում իջանէր , որ նա ինքն է սանդուխդք իջից իւրոց յերկնից յերկիր . սոյնպէս իջանէն նորա յերկրէ անտի պարգևաց յերկիրն ստորին : Եւ զի ընդ նա ելանէին որք իջանէին , զի ընդ նոյն ճանապարհս հանդերձեալ էր ելանել նա : Եւ գալուստ նորա 'ի տուն Ղաբանու , նշանակ եղև նմա , զի հանդերձեալ էր նմա իջանել յերկիրն եգիպտացւոց : Եւ 'ի դառնալ իւրում բազում ստացուածովք , էր նշան՝ զի հանդերձեալ էր զաւակ նորա ելանել յերկրէն եգիպտացւոց անթիւ բանակօք :

Մտք վասն մխիթարութե նորա երևեցան սանդուղիքն . և յայնմանէ որ ինչ ասացաւ 'ի միտ առ

դու : « Զերկիրդ զայդ յորում դու ննջեցեր , քեզ տաց զգա և զաւակի քում » : Եւ զեւղն զոր արկ 'ի վիմի , զի եղիցի յայտնի՝ զի ոչ գիտէր նա թէ քսան ամ վնեւոյ է անդ : Եւ 'ի կախն իւրում յաղօթս , ասէ « Եթէ իցէ անձ ընդ իս , և պահեսցէ զիս 'ի ճաւնապարհս յայս յոր էս երթամ , և տացէ ինձ հաց ուտելոյ և հանդերձ զգենելոյ » : Եւ յետ փոքր մի ժամանակի ասէ . « Յամենայնէ զոր ինչ տացես ինձ , տասանորդս հանից քեզ յամենայնէ » : Եւ այն որ վասն անարգ կերակրոյ յաղօթս կայր , վասն մեծու թէ տասանորդեալ գտաւ՝ զի խոստանայր . այլ գտան 'ի հացին և 'ի հանդերձի նորա տասանորդս խոստանալ , և 'ի հանդերձեալն մարգարէու թէ ֆոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ոչ եթէ մարթ ինչ իցէ քեզ կալ և ծառայել ինձ ձրի » , հեբբայեցի ասէ . « Ծառայեցեր ինձ ձրի ամն եօթն » . այս ինքն շատ է ասէ այս՝ զոր պատուեցեր զիս :

Առ ձգեաց նախ անձութիւն զՅակովբա առ ջրհորն , զի յայտ արասցէ անդ զողորմութի նորա և զգօրութե նորա առ վէմ՝ անդր , և զողորմութի նորա արբուցանել անդր : Եւ զի մի շնորհս արկանիցէ նմա Ղաբան սակս աներանալ Ղաբանայ վասն նորա . և եգիտ Ղաբան գանձ մի , զի ամենայն օրհնութիք 'ի նմա թաղեալ էին Խահակայ : Յոյց զգօրութի իւր յիսկզբանն իւրում , զի յորդիցէ նոցա ճաշակս ծածուկս զօրութեանն՝ որ էր 'ի նմա : Եցոյց զխոնարհութիւն իւր 'ի հարցանել ողջունին իւրոյ , զի ծանիցեն և գիտասցեն թէ 'ի նմանէ ծագելոց է այն՝ որ տարածելոց է զողջոյն և զխաղաղութի ամենայն հեթանոսաց : Փոյթ եղև նմա վասն ջուր տալոյ և արօտի խաշանց , զի ցուցցէ թէ 'ի նմանէ ծագելոց է հովիւն՝ որ կերակրէ զխաշինս իւր մարմնով և արեամբ իւրով : « Տուք ջուր , ասէ , և երթայք արածեցէք » : « Ետես , ասէ , նա զվէմն՝ որ կապուցեալ էր 'ի վերայ բերանոյ ջրհորոյն » . և ուրախ եղև : Եւ իբրև գիրկս արկ 'ի նմա , բազուկք նորա սիրով զանձն իւր թէթեւացուցանէր . զի ետես նա զնշան այնորիկ՝ որ բառնալոցն էր զծանրութի 'ի թիկանց խորհրդոց հեթանոսաց : Եւ իբրև եբարձ զվէմն , հայեցաւ ընդ

Ջրհորն, և ցնծացան ընդ առաջ նորա ջուրք ջրհորին, և 'ի բազուկս նորա խնդացին ելանել. զի զիտացին թէ 'ի նմանէ ծագելոց է սրբին ջուրցն և փառաւորիչ նոցա : Իբրև մկրտեցաւ, ասէ, տէր մեր, լոյս բազում 'ի ջուրց անտի փայլէր : Խաչինն որում տկար աղջիկն հովուէր նոցա, պատահեաց երիտասարդն հզօր տալ նմա ջուր. ետ առհաւատչեայ բարի ամուսնին իւրոյ և խաչին նորա. խաչինն 'ի ջուրն տալն, և աղջկանն՝ համբուրելովն : Խաչինն՝ որ ընկալաւ զառհաւատչեայ ջուրն ըմպելոյ, յուսացաւ թէ նա է հովուն իւր քաջ. և աղջիկն՝ որ ընկալաւ զառհաւատչեայն ողջունին, գիտաց թէ նա է այր իւր ճշմարիտ : Խաչինն արբոյց ջուր 'ի ջրհորոյ անտի, և աղջկանն արբոյց զողջոյնն 'ի շրթանց իւրոց : Խաչնն որ արբեցաւ ջուրք տալոյ նորա, ըստ հրամանի նորա ծնունդս ծնանէր. և աղջիկն որ արբեցաւ սիրով նորա, որդիս ծնանել խնդրէր 'ի նմանէ : Ոչ հատան 'ի նմանէ ոչ կանայք նորա և ոչ որովք նորա, քանզի 'ի սէր նորա ընդ նմա կապեալ էին :

« Կատարեաց, ասէ, զհարսանիս նորա », և « Տաց քեզ և զնա ևս », Յայնմանէ զի 'ի նմանէ պարսաւ լինի Յակովբ, 'ի նմանէ փառաւորի. զի Ղաբան ստեաց նմա : Հաւանեցաւ հաղորդեցաւ ընդ Կիւս և ոչ եթող զնա, զի եղէն նոքա մի մարմին. և խռաքելի զի ոչ ստեաց. զի այն որ յառաջն հաստեալն լինի մարդոյն՝ նա է կոչեցեալ կին նորա : Կեղեցին զնա հարձքն լինել ընդ նոսա, զի յառաջ քան զանուանել հարձիցն կարող էր լինել նմա ընդ նոսա : Բնու թք արք ընթանան զհետ կանանց, բայց անդ այլն հեղ և ցած էր քան զկանայսն :

Եւ քանզի ետես Հռաքել եթէ կամաց Յակովբու նկարեցան ծնունդք յորովայնի որովայն, կարծեաց նա թէ և 'ի վերայ արգանդի կանանց իշխէ. ասէ ցնա « Տուր ինձ որդիս » : Եւ զի յոյժ տրտմեցի նա, « Ապա թէ ոչ, ասէ, մեռանիմ », իբրև ետես Յակովբ թէ փոխանակ այ եղեալ է 'ի մտի իւրում նորա զնմանէ, բարկացաւ Հռաքելի և ասէ ցնա. « Մի թէ անձ ինչ եմ ես, որ արդէ լի 'ի քէն զպտուղ որովայնի քոյ », և յայսմիկ մեկնեաց նմա ով է տէր

արգանդի և նկարիչ մանկան : Եւ իբրև ուսուս, ընթացաւ առ բժիշկն ամուլութեն . «Վասն այսորիկ յաւելցէ ինձ տէր միւս ևս որդիս» . տէր, և ոչ այր իմ : «Տուր ինձ, ասէ, որդիս . ապա թէ ոչ մեռանիմ» . զի խիթաց նա՛ թէ գուցէ անարգիցի նա վասն ամուլութե իւրոյ 'ի Յակոբայ . բայց խրատեցաւ և ուսաւ՝ թէ չէ ինչ նորա մեղ : Գիտակ է Յակովբ այնմիկ՝ զի ասէ «Ես եմ որ ծնուցանեմ, և ես եմ որ արգելեմ» : Բայց դարձեալ զի լուեալ էր Հռաքէլ թէ Սաուայի տուաւ որդի վասն Աբրահամու . և Սահակ եկաց յաղութս 'ի վերայ Բափակայի, և եղեն նորա որդիք, ասէ ցնա «Տուր ինձ որդիս» : Այս ինքն զի աղութիւք իւրովք խնդրեսցէ, որպէս և Հարք նորա, և անձ տացէ նմա զաւակ : Եւ զի յայտնի լինիցի թէ այս այսպէս իցէ, «Վոչեաց, ասէ, զանուն նորա Յովսէփ» . այս ինքն յաւելու թի . «Յաւելցէ ինձ, ասէ, տէր անձ որդիս մեւս ևս» :

Բայց դարձեալ խօսեցաւ իւր Յակովբ զՀռաքէլ զկրտերն . և ետուն նմա զՎիա զերեցն, զի աշխատ լինէր զոհիւք և պատարագօք . զի գիջագոյն էին աչքն նորա, և ոչ տեսանէր զոր ինչ ընթեռնոյր : «Առագաստեալ էին, ասէ, սիրտք նոցա» : Առ դարձեալ զՀռաքէլ, որ բարեօքն տեսանէր . եկեղեցի սուրբ, այն որ ասացեալ է վասն նորա . յորժամ դառնան առ տէր, բառնայ 'ի նմանէ քօղն : Անդ ժողովուրդն՝ Վիա, որ աշխատ արար զայր իւր . «Աշխատ արարէք զտէր, ասէ, բանիւք ձերովք» . և «Ծնլեցի զմարգարէսն և սատակեցի զնոսա բանիւ բերանով իմով» : Բայց աստ Հռաքէլ, որ յափոյց զզօրութի նորա և նուաճեաց զնա առ Վիա : Նեղեցաւ Հռաքէլ . և աղաչեաց զայր իւր, զի մոցէ նա առ նաժիշտ նորա . սոյնպէս և Վիա : Բայց նեղութի անզաւակութե դատերացն Ղաբանու՝ Հաւասարութի միաբանութե ած զաղախնայսն ընդ ազատս : Յայնմիկ զի սնանէին որդիք աղախնացն, յիտակութե անտի ազատութե խոնարհեսցին ազատքն յազատութի աղախնեացն . և որդւոց նոցա ներեսցի ստոյգն Հաւասարել զամենայն զաւակն իւր 'ի նմին ժառանգութի օրհնութե : Օրինակ կատարեալ, զի 'ի ձեռն

տեառն մերոյ ոչ ծառայ և ոչ ազատ . զի ամենեքեան մեր 'ի միոջէ անտի հացէ առնումք :

Ի իա՛ աշխատեալ ասի , կամ ոչ վայելուչ : Ռուբէն՝ մեծ է ւնծ : « Ետես , ասէ , տէր զտառապանս իմ , և այցելու եղև ինձ իմաստութիւն իւրով . զի ակն առցէ ինձ այր իմ և սիրեսցէ զիս » , և մի՛ դարչեսցի յինէն վասն տգեղութեան իմոյ : Շմաւոն՝ յաւելցէ ինձ . զիտաց նա թէ պատճառս արար ւնծ զի մի՛ ատեցեալ լինիցիմ : Աւելի՛ զի ոչ յարէր 'ի նա այր նորա , զի 'ի Հռաքէլ կոյս միտագոյն էր նա , վասն բազմութե որդւոց « Այսուհետև ընդ ինև է այր իմ » . կոչեաց զանուն նորա Աւելի : Յուդայ՝ երկրպագեալ . սիրեաց զնա այր նորա վասն բազմութե որդւոց նորա , զի ծածկեցին զտգեղութիւն նորա . վասն այսորիկ « Երկիր պագից տեառն Յուդայիւ հանդերձ » : Ի սաբար՝ տուրք վարձուց . « Զի ետուես զաղախին իմ առն իմում » : Զաբուղոն՝ բնակութիւն իմ . « Բնակեացէ այր իմ առ իս » : Դինա՝ դատաստանք նորա : Հռաքէլ՝ գառն , այս ինքն որոջ : Յովսէփ՝ յաւելումն . զի զնա միայն ծնայ ես . միւս ևս խնդրուածք՝ « Յաւելցէ ինձ , ասէ , միւս ևս որդի » : Բենիամին՝ աջոյ որդի . հայր իւր կոչեաց այսպէս . իբրև ոք զի ասիցէ . ցուպ ծերութե իմոյ . մայրն կոչեաց զնա որդի վշտածին , որդի անարգանաց իմոց . այս ինքն որդի ցաւոց իմոց . զի 'ի ծնունդս նորա մեռաւ մայրն : Գան՝ իրաւունք , կամ 'ի վերայ իմ նախատանք իմ , կամ դատաստանք դատապարտութե իմոյ , կամ զի նովաւ եղէ ես դատեալ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Իսնդրեցի ես 'ի տեառնէ , և աղաչեցի ես ընդ քեռ իմում » . թիւրուի դատաստանի . այն զի ասէ « Գատեցայ թիւրեցայ ես ընդ քեռ իմում » . և կոչեաց ասէ զանուն նորա Նեփթաղիմ : Իսնդրուածք են . ընդարձակեսցէ ինձ , կամ յաճախիցէ ինձ ժառանգութիւն և անուն : Գադ , քանզի կացեալ էր նա 'ի ծննդոց , իբրև եղև սա՛ անուանեաց յառաջին պարզւան ւնջ՝ բախտ . « Գարձաւ յիս բախտ իմ » , և Ասեր՝ երանուի . « Զի նովաւ բազմացաւ երանութիւն իմ » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ամենայն խայտախարիւ իմ են » . « Ամենայն՝ որ թխագոյն յոչխարս քո » ա

սէ հէրրայեցին : Գողացաւ Հռաքել զկուռս հօր իւրոյ . և գողացաւ Յակոբ զսիրտն Ղաբանու . այս ինքն գողացաւ զանձն իւր յՂաբանայ , զի ճանապարհ զոր ոչ գիտացէ Ղաբան՝ գնասցէ նա : Այլ զայս ասաւ ցուք . զի ըստ սրտին Ղաբանու նոյնպէս տեսանէր զիաչինս նորա . յայտ արար՝ զի ամենայն զոր ծառայեաց նմա , միամտութիւն ծառայեաց . ոչ գողացաւ զնա ընչիւ . բայց յայսմ գործովս գողացաւ զանձն իւր՝ ի սրտէ անտի Ղաբանու : Եւ զհետ լինէր , ասէ , Ղաբան Յակովբու : Մարդ էլ զկնի աստուածոցն՝ որ ՚ի կնոջէ գողացեալ եղև . զանարգանս աստուածոցն և զփառս նոցա ՚ի մի բան խառնէր : « Ընդէր , ասէ , գողացար զաստուածսն իմ » : Ո՛վ Ղաբան , որչափ պատուեցեր , զի կոչեցեր զնոսա աստուածս . և որչափ անարգեցեր , զի արարեր զնոսա գողացեալս : Բարձրացուցեր զնոսա մինչև առ անձութին . և խոնարհեցուցեր և իջուցեր զնոսա մինչև առ գողութիւն : Ոչ եթէ նոքին իսկ աստուածքն գողացան . և երանի թէ գողացեալ էր նոցա և ոչ լինէին գողացեալք . և լաւ էր ՚եթէ գողք լիեալ էին նոքա և ոչ գողացեալք : Լուաւ Ղաբան ան Յակովբայ , զի զգուշացուցանէր և ասէր . ոչ ինչ կայ քո և Յակովբու : Եւ նա մեծաւ փութով ինդրէր զկուռսն , որ ոչ կարացին անձանց իւրեանց օգնել : Ճշմարիտ ասացաւ այն՝ զի ասէ . մի եթէ փոխանակէն հետանոք զգիս իւրեանց : Ընդէր արարեր զնոսա աստուածս զի պահեսցեն կամ պահիցին : Եթէ զի պահեցին , անօրէնութիւն կաս դու յաղութս զի պահեցին , զի գողացար դու զնոսա . եթէ զի պահեսցեն անիրատուութեամբ , ինդրեաց դու զվրէժ նոցա . զի փորձեցեր դու զնոսա : Եկն Ղաբան առանց անյ , և զնաց առանց անյ . խօսեցաւ ընդ նմա անձ կենդանի , զի տալ պատասխանի վասն մեռելոտի աստուածոցն նմա մի գտցի :

Այլ զի ետ տանել պատարագս Եսաւայ , զի ցածուսցէ զբարկութիւն նորա պատարագօքն : Զի առեալ էր նորա զփորձ նորա յեփեալ ոսպամբ պնական . զի որկորստութիւն ագահութե՛ն՝ որ նեղեաց զնա վաճառել նմա զանդրանկութիւն իւր , նոյն ինքն հաւանեցոյց զնա զի մի յիշեսցէ զօրսն օրհնութեանցն

վասն պատարագացն, Եւ այն զի մարտեալ ընդ հրեշտակին և եղև նա ընդդիմակալ զօրութէ նորա : Ոչ էթէ զգօտեաց կալաւ նա 'ի մարտի անդ և կռուեցաւ ընդ նմա, այլ մարտեալ նա՝ զի օրհնեցեցէ զնա, և ապա արձակեցեցէ զնա : Եւ յայսմիկ յաղթեաց և ընդդիմակալ եղև զօրութէ նորա : Իսկ արդ ո՞վ է որ ոչ յիմարիցի և զարմասցի, զի 'ի հաւասար կշիռս զօրութի մարդոյ ընդ հրեշտակի եղեալ էր, և ոչ էր յայանի, ոչ որ յաղթէր, և ոչ որ յաղթահարեալ լինէր՝ մինչև յառաւօտ . զի տեսիլ էր այլակերպ, Իբրև զայն՝ զի ասէ՝ « Ի բազում նշանս և 'ի բազում արուեստս խօսեցաւ անձ ընդ հարս մեր » . զի յօրհնէն նորա զՅակոբ, Խորայէլ կոչեաց զնա . « Չի մարտեար դու ընդ հրեշտակին, և ընդդիմակաց եղեր զօրութեան նորա », և յսու նմանութիք տեսանէին մարդք անձեղէնք, և փափագեալ ցանկացեալ կատարեալ էին տեսլեան նորա . վասն այսորիկ ասաց Յակոբ . « Տեսի ես, ասէ, հրեշտակ գէմ յանդիման, և ապրեցաւ անձն իմ », և երևեցաւ նմա անձ 'ի ժամանակի զի իջանէր նա . և երևեցան նմա յերանել անդր : Յիջանել նորա միսիթարեաց զնա, զի մի տրտմիցի նա . և յերանել նորա քաջալերեաց զնա, զի մի երկիցէ յեսաւայ . « Եւ մնաց, ասէ, անդէն միայն . և եկն այր մի, մարտեալ ընդ նմա » : Եւ ո՞ր է հրեշտակն . այլ նախ 'ի տեսիլ առն երևեցաւ նմա, և ապա յետոյ ծանեալ : Արդ մարտեալ ընդ նմա հրեշտակն և ոչ յաղթեաց նմա . այս ինքն յասէն իւրում ընդ նմա « Արձակեա զիս », համարձակութի տայր Յակովբու ասել՝ թէ չիք հնար, ոչ արձակեցից զքեզ, եթէ ոչ օրհնեցես զիս : Իբրև զայն՝ զի ասէ՝ « Թոյլ տուր ինձ, 'ի բաց կաց . թող ջնջեցից զժողովուրդդ » :

Եւ իբրև հաւանեցաւ օրհնել զնա, « Եհարց, ասէ, զինչ անուոն է քո . ասէ՝ Յակովբ : Ոչ, ասէ, այսուհետև եղիցի անուոն քո Յակովբ, այլ Խորայէլ, զի կարացեր դու ընդդիմակալ լինել ընդ հրեշտակի և մարդոյ » . շատ իցէ քեզ օրհնութի, զի ընդ հրեշտակին մարտեար : Այս ևս մեծ է, զի Խորայէլ անուանեցաւ . այն զի է նա այր, որ զանձ ետես . ապա

եթէ բնութիւնը իւրով հրեշտակ էր այն՝ որ երևեցան , սուտ եղև բանն որ Խորայէն ասէ յայսմիկ , զի ոչ ետես նա զիմ : Թէ այդ այդպէս է , ինքն հրեշտակն անձ էր , և մարդն անձ էր . այլ մարտնչելն առն , և գործն հրեշտակի , բայց գործին անձ : Հարց զնա . «Արա ինձ , ասէ , զանուն քո : Եւ ասէ ցնա . զի հարցանես զանուն իմ , զի սքանչելի է . և անդէն օրհնեաց զնա : Եւ կոչեաց զանուն տեղւոյն այնորիկ տեսիլ անյ . զի տեսի , ասէ , զհրեշտակ դէմ՝ յանդիման , և ապրեցաւ անձն իմ » : Անտի առեալ է այն՝ զի ասէ «Տրտր մեր , զի սքանչելի է անուն քո յամենայն երկրի » :

Եւ զի ընդարմացոյց զամուլաջիւն նորա , զի սքանչելի են բանքն զոր խօսեցաւ ընդ նմա , և ասաւ որ էր տեսիլն որ երևեցաւ նմա : Զի մի կարծիցի նա թէ առ աչօք ինչ եղև գործն , կամ գուցէ երազ համարիցի նա , ընդարմացոյց զամուլաջիւն նորա . զի դիտասցէ նա ՚ի կաղաւն իւրում՝ թէ ճշմարիտ խօսեցաւ ընդ նմա և երևեցաւ նմա և լուաւ : Կամ զի խոստացաւ տասանորդել անյ , և առ նա նախ տասանորդեաց Եսաւայ . վասն այսորիկ մերձեցաւ առ ամուլաջիւն ազգեր նորա , զի զանոյն մարդոյ մատոյց : Կամ զի երկնչէր նա յԵսաւայ , միսթարեաց զնա ՚ի յԲաբան , և ապա քաջալերեաց զնա հրեշտակն , զի ակն կալցի : Զի թէ այս ամենայն փոյթ եղև անյ վասն իմ՝ զի կարող եղէց յաղթութիւն դիմակալ լինել՝ հրեշտակին . զի եթէ ընդ հրեշտակի մարտեայ և ընդ դիմակալ եղէ զօրութիւն նորա , որչափ ևս առաւել օգնական լինի ինձ անձ եթէ դէպ ինչ լինիցի պատերազմի ՚ի մէջ իմ և ՚ի մէջ Եսաւայ եղբօր իմում : Կամ ՚ի տեսիլս Եսաւայ երևեցաւ նմա հրեշտակն , զի քաջալերեցի և մի երկիցէ . զի ասաց նա և Եսաւայ . «Տեսի ես , ասէ , զերեսս քո , որպէս դք զի տեսանէ զերեսս հրեշտակի » :

Եւ դարձեալ , զի եդ ՚ի նմա արատ խեղութիւն , զի եղբայր նորա կակղասցի ՚ի սաստկութիւն սրտամտութիւն : Զի յորժամ տեսանիցէ աչօք իւրովք զցաւազին տեսիլ նորա՝ զղջասցի նա , և միտք նորա զխոր

հուրդս ողորմութե . և գթասցի նա 'ի վերայ նորա ,
 և մխիթարեսցէ զնա փոխանակ այնր՝ զի եկն տրտմե-
 ցուցանել զնա : «Գոյ և իմ՝, ասէ, շատ . այդ ամե-
 նայն , եղբայր , քեզ բարի շայեսցէ» : Մանաւանդ
 զի եւ ընդ առաջ նորա պատարագօք , զի բարձցէ 'ի
 մտաց նորա զնենդութի երկմտութե : Եւ դարձեալ
 զի կաղացոյց զնա , զի մի մնասեսցի նա յամբարտա-
 ւանէն իւրում . յիշէր նա՝ թէ ընդդիմակալ եղև
 նա զօրութեան հրեշտակին առանց արատոյ , և
 բարձրանայր 'ի միտս իւր իբրև զայն՝ զի ասէ
 «Տուաւ ինձ խայթ մարմնոյ , զի մի բարձրացայց » :
 Եւ զի նկարեսցի 'ի նմա դարձեալ խորհուրդ ժողո-
 վրդեանն . զի թէպէտ և արժանի եղև տեղւոյն հան-
 գըստեանն և պատարագացն և քաւութե , սակայն
 արատ գոյր 'ի նմա , այս ինքն թերի էր 'ի կատար-
 մանէն :

Վատարեցաւ 'ի նմա դարձեալ և օրինակ տեառն
 մերոյ . զի չարչարանօք իւրովք ասրեցոյց զնաշինս
 իւր , և զժողովուրդ իւր յեսաւայ դայլոյ ան-
 տի . զի եւ նա չորեքհարիւր արամբք ընդ առաջ նո-
 րա , զի մի տացէ նմա թոյլ կոխել զսահմանսն՝ զօր
 խոստացաւ նմա հայր իւր : Եւ զի բարձցէ նա զուծն
 առանց ասպաշխարութե , այն զոր եդ 'ի վերայ նորա
 հայր իւր՝ յասելն իւրում . թէ դարձցես և ասպաշ-
 խարեսցես , բարձցի լուծ նորա 'ի պարանոցէ քում-
 մէ . զի կամեցաւ նա սպանանել զնա : Այլ դար-
 ձան ողորմութիւնքն Եսաւայ 'ի վերայ Յակովբու .
 զի կարծեաց նա՝ թէ հնազանդութիւն զորս եդ 'ի
 վերայ նորա հայր նորա , սուտ է : Եւ զոր օրինակ էջ
 Յակովբ առ 'ի հօրէ իւրմէ ցուպ 'ի ձեռն առնուլ
 իւր կին , սոյնպէս և որդի առ 'ի հօրէ իւրմէ առ-
 արարածս իւր , և խաչիւ իւրով էջ 'ի դժոխս միայն ,
 և եւ բանակաւ՝ որպէս Յակօբ՝ առ հայր իւր : Յակովբ
 ցաւովք ազգերն իւրոյ առ զյաղթուի 'ի վերայ հրեշ-
 տակին . և տէր մեր չարչարանօք խաչին իւրոյ թագա-
 ւորեաց 'ի վերայ մահու և փրկեաց զեկեղեցի իւր :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եգիտ աղբււր ջուրց
 իբրև արածէր նա զջորիս հօր իւրոյ» , հերբայեցի
 ասէ . «Եգիտ հսկայս յանապատին , ջորիք ոչ են » :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Կոչեաց զանուն նորա Սա-
քովթ», չեբբայեցի՝ տաղաւարս : Եւ առ գնոյ Յա-
կոբ տեղի մի, հար զխորան իւր. զի յայտ արասցէ,
զի և զբաժինն զոր առին գնոյ արդարքն՝ ՚ի Սիւքէմ
յերկրին իւրեանց զխորհուրդ տեառն մերոյ յայտնե-
ցին. զի իւրով զիւրն գնեաց : Եւ զի ասէ «Ի բաց
առէք զաստուածս օտարոտիս՝ ՚ի միջոյ ձերմէ», վասն
կռոցն Ղաբանու ասէ, և վասն գնդացն՝ զոր ետ նոցա
Ղաբան հեթանոսաբար մինչ դեռ տղայքն էին :

«Եւ այս թագաւորք որ թագաւորեցին յերկրին
եդոմայեցւոց մինչ չև էրերևեալ թագաւոր որդւոցն
Խարայելի» : Քանզի ասացեալ էր. «Ահաւանիկ տէր
և գլուխ կացուցի զնա՝ ՚ի վերայ քո», յայտ առնէր՝ զի
յառաջ քան զայն նախապետուին թագաւորեցին
նոք : Բայց իբրև եկն նախապետութիւնն ՚ի ձեռն
Դաւթի, հար սատակեաց զեդոմ իբրև զծառայ մի
հնազանդ. և գնաց Դաւիթ արկանել զձեռն իւր՝ ՚ի
գետն Եփրատ. այս ինքն՝ զի տիրեցին ՚ի գետոյ ան-
տի մինչև յեգիպտոս, որպէս և ասաց անձ ցԱբրա-
համ. և զի ել ընդ առաջ նորա Աբրայազար, և
հար սատակեաց զնա անդէն Դաւիթ : Կա և ՚ի վե-
րայ Յովբայ ասի այս. զի և նա մի յայնցանէ էր՝ որ
յեդոմն թագաւորեցին. և նա հինգերորդ է յԱբ-
րահամէ, և թուի այսպէս. Աբրահամ ծնաւ զԻ-
սահակ, Իսահակ ծնաւ զԵսաւ և զՅակովբ. և Եսաւ
ծնաւ ՚ի Մազաղթայ ՚ի դստերէ անտի Խամայելի զՀը-
ուարուէլ. Հուարէլ ծնաւ զՉարեհ. Չարեհ ծնաւ
զՅովբար, զի նա ինքն է Յովբ :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Գիտաց Ոփնան թէ նո-
րա լինի զաւակ», հեբբայեցի՝ «Եւ գիտաց Ոփնան
թէ ոչ յանուն իւր կոչի զաւակ իւր» : Ընդ կամս
բժշկի հայիս դու և գովես. կամ ընդ գործն նորա
հայիս դու և արհամարհես. սոյնպէս ընդ կամս
Թամարայ, զի ահա այլում առն նա ոչ եղև : Սոյն
պէս և դստերացն Ղաւթայ. և բարեկամն Յուդայ
ընդ նմա էր. և ոչ ինդրեաց և սա մտանել առ նա :
Եւ իբրև ետես Յուդայ, թէ նոյն ժամայն ընկալաւ
զյղութի, ասէ «Արդարացեալ է Թամար և որդիք
իմ մեղաւորք», Բայց դարձեալ արդարացեալ է

քան զիս . զի ես 'ի դէմն պոռնկուած մերձեցայ առ նա . բայց նա զաւակի և որդւոյս իմոյ սրբոյ ցանկացաւ : Կամ զի զերկուս որդիս իմ ամիօփեաց , և զիս դարձեալ պարտաւորեաց : Բան միջին ասաց .

“ Վասն այսորիկ ոչ ետու զնա Սելումայ որդւոյ իմոյ , ” . այս ինքն զի յաղթահարեաց զորդիս իմ մահուամբ իւրեանց . վասն այսորիկ ոչ ետու զնա նմա թէ գուցէ և զնա ևս մեռուցանիցէ : Զի ահաւանիկ և ինձ յաղթեաց խորհրդովք իւրովք . զի ակն ունէր թէ պարտաւոր իցէ նա արեան որդւոց իմոց . թերևս նա իսկ ոչ հաճեցաւ 'ի սերմն նոցա , մանաւանդ իբրև լուայ ես թէ պոռնկեցաւ նա : Բայց իբրև եցոյց նա զվկայսն , յաղթեաց ինձ . զի սոքա ետուն ընդ նորա պատասխանի . եթէ զգաւակ քո ատեցի ես ասէ , զիսորդ դարձեալ միւսանգամ զինի նորա գնացի : Թէ այդ այդպէս է , բարւոք յաղթահարեցաւ նա , և ասաց

“ Արդարացեալ է քան զիս ” : Զի ոչ ետու ես զնա Սաղումայ որդւոյ իմոյ , ծաղր արար նա զիս , զի մի ծանեայց զնա . զի իբրև 'ի խաւարի որսացաւ զիս , զի մի' սուից զնա 'ի միտ . և ահա աղտեղուծի համարեալ և շնուծի 'ի վերայ հարցն : Իբրև զայն զի ասացին որդիքն Յակովբու . ասեն “ Աչ գործի այսպիսի 'ի միջի մերում ” : Եւ Հռուբէլի և ամուրհացւոյն ես , ասէ , յանցեայ 'ի նա . բայց հեբբայեցի մեկնէ . “ Եւ ոչ , ասէ , յաւել ևս գիտել զնա ինքն Յուդա ” , ասէ : Զիք աստ , ասեն , բող . ահա մի վկայուծի . դարձեալ եկն բարեկամ նորա և ոչ եգիտ . ահա ետու ես և լուաւ . արդարացեալ , ասէ , քան զիս : Ես իբրև առ բող մի չոգայ կորուսանել զգաւակս զայս , որ գտանելոց է զկորուսան հեթանոսաց . և նա հաւատովք իւրովք իբրև զօրհնուի եկն առ նու զպարգևսն , որ սրբէ զայնոսիկ' որ առնուն զնա : Եւ սրբեցաւ Թամար 'ի պոռնկուե իւրում 'ի շնուէ . զի հաւատք որպէս և կուսուծի առաւել է : Զի են բազումք որ վասն ամօթոյ այլոց պահեն զկուսուի . բայց սա իբրև պոռնկուի արտաքոյ օրինացն չարաչար 'ի դէմն շնուե առանց օրինաց յօժարեաց 'ի շնուի կամօք իւրովք , զի զրկեցին զնա 'ի հաղորդուէ առանց կամաց իւրոց : Զի ոչ ետուն նմա 'ի ջուրոց անտիան .

ձին իւրոյ, խնդրուածք նորա արարին զիմաստու-
թի ծարաւ նորա, զի գողացի նա զջուրս՝ որ թա-
ղեալ էր ՚ի միտս ըմպելի հեթանոսաց :

Օ արմանալ է ընդ երկոսին . զի ոչ յառաջ քան
զայս գործ, և ոչ զկնի սորուն գրէ ուրեք վասն նո-
ցա իբրև զայս : Բայց ՚ի վերայ Թամարայ քարոզէ
տուհին, զի մի խնդրուածս խնդրեաց նա, և երկու
տուան նմա զկնի երկուց արանց իւրոց : Չարմանք
են դարձեալ, զի ոչ երկեաւ եթէ գուցէ հայիցի ընդ
երեսս նորա և ծանիցէ զնա . այլ հաւատքն Թամա-
րայ ուսուցին և զԵղիշա՝ թէ կարող են աղօթք զաջ
ունել . և ոչ երկեաւ և զարհուրեցաւ ՚ի ժամանակի
իբրև խօսէր ընդ նմա, թէ գուցէ ծանիցէ զձայն
բարբառոյ նորա : Չի ուսաւ նա ՚ի հօրէ անտի Յու-
դայ, զի չարութի ունէր ձայնն Յակովբու . զի ա-
ռաջի Սահակայ յանդիմանեաց զնա ՚ի ժամանակի
իբրև եմուտ նա զօրհնուինն Եսաւայ յափշտակել .
զի զայն ինչ զոր յափշտակեաց Յակովբ յԵսաւայ ՚ի
ձեռն մորթոյն, զնոյն կորզեաց Թամար երևելի հան-
դերձիւն իւրով : Չի կարծեաց Յուդա թէ ՚ի պատ-
ճառս Թամարայ սատակին որդիք նորա, ելին երկու
որդիքն Թամարայ, որ ՚ի միջի իւրումէին, զի հան-
գուցեն զնա ՚ի կարեաց անտի զոր համբեր յերկուց
արանցն իւրոց՝ որ արտաքոյ քան զնա : Առ իւր Թամար
երիս վկայս յայտնիս, և ապա առ նա զաներևոյթ
երրորդութի նոյ . հան զերիսն վկայս զորս առ իւրն
ունէր, զի մի կորիցէ ինքն երկու որդուովքն իւրովք
հանդերձ : Ելին երրորդքն և ապրեցուցին զերիսն .
զի մի հատցի կարգն երրորդին : Փարէզ՝ խրամատիչ
յանկոյ . Չարեհ՝ ծագումն :

«**Ե**թ Յովսէփ, ասէ, եւթնուտասնամի էր, զի ա-
րածէր եղբարքն հանդերձ զեսալինս հօր իւրոյ . և
ինքն սնանէր ընդ որդիսն Բաղայ և ընդ որդիսն Չեղ-
փայ կանանցն հօր իւրոյ » : Եւ զի ընդ որդիսն աղախ
նացն սնանէր նա, զի ոչ էր նմա փոյթ վասն ազա-

տուութեան , որպէս ազատութեան մտաց . զի ոչ համբեր որդին մատաղ բնակել ընդ Հռուբէլի , որ պղծեաց զանկողինս հօր իւրոյ . և ոչ զի եղիցի նա ընդ Շմաւոնի և ընդ Ղևեայ , որք կործանեցին զպարիսպն բարկութիւն իւրեանց , և կոտորեցին զարս սրտմտութեամբ իւրեանց . և ոչ դարձեալ թոյլ տային նմա խորհուրդք սրտի իւրոյ հաղորդել ընդ Յուդայ , զի պոռնկեցաւ նա ընդ նուոյ իւրում : Հեռացաւ նա յամենեցունց , և ընդ սոսա միայն լինէր նա : Բայց հեբբայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ինքն սնանէր ընդ որդիսն Բաղայ և Զեղփայ » , « Ինքն , ասէ , կրտսեր էր քան զորդիսն Բաղայ և Զեղփայ » :

« Եւ եկն եբեր , ասէ , Յովսէփ զհամբաւ չար զեղբարցն իւրոց առ հայրն իւրեանց , և ամբաստան լինէր զնոցանէ » : Իսկ զի՞նչ էր համբաւն չար . բայց եթէ գործք չար կորստեան խաշինն : Քանզի նա տղայ էր , և իշխանուի հեռի էր ՚ի նմանէ . տրամէր և չար թուէր նմա վասն խաշանցն , զի չարաչար առաջնորդէին նոցա եղբարքն իւր : Եւ զի ետես հայրն նորա զձշմարտութիւն նորա և զհեղութիւն զգաստուէն նորա , արար նմա առ սէր շապիկս թեզանեօք : Բայց հեբբայեցին՝ « Շապիկս նկարէնս ծաղկեայս » . այս ինքն պարեգօտս : Զի սոյն իսկ այս թէպէտ և զՅովսէփ ուրախ առնէր , սակայն եղբարցն նախանձ արկանէր : « Իբրև տեսին , ասէ , եղբարքն՝ եթէ զնա սիրէ հայրն առաւել քան զամենայն եղբարսն , յայնժամ բազմացաւ ոխութիւն սրտից նոցա , և ոչ կարացին խօսել ընդ նմա բանս խաղաղութեան » . զի եմուտ նախանձ ՚ի միտս նոցա , և մերժեաց զհարազատութիւն ՚ի միջոյ սրտէ որդւոցն հօր նորա :

« Երազ տեսանել սկսաւ , ասէ , Յովսէփ . և պատմեաց զայն եղբարցն իւրոց » : Այս ինքն զի մերձեցունցանէր զնոսա բանիւք իւրովք . քանզի նշան էր նա , զի գլխուութիւն և զխաղաղութիւն սիրէր նա : « Եւ առուր , ասէ , երազոյս զոր տեսի ես , պատմեցից ձեզ . թուէր ինձ , ասէ , թէ որայ կապէաք ՚ի դաշտի միջ » . այս սկիզբն միաբանութեան է , և մերձենալն նոցա որ առ միմեանս : « Եւ ահա , ասէ , յարեաւ որայն

իմ և կանգնեցաւ » . այս մեծութիւն փառաց է : « Եւ ահա , ասէ , գային պատէին որայքն ձեր , և խոնարհ երկիր պագանէին որայոյն իմոյ » . այս նշան հնազանդուէ է . և վասն այսորիկ յաւելին և սատել զնա , զի եմուտ լուր կատարածի երազոյն և լոյծ զսէր սկզբան նորա :

Ի մբոստացան եղբարքն և ասեն . « Արդ թագաւորելով թագաւորել կամիս դու 'ի վերայ մեր » : Նոքա մեկնեցին 'ի վերայ անձանց իւրեանոյ . իբրև զայն՝ զի ասէ « Շինեսցուք մեզ աշտարակ , զի մի ցրուիցիմք » , և ցրուեցան . իբրև զայն՝ զի ասեն « Հաներ զմեզ յանապատ զի մեռցուք » , և եղև . և զոր օրինակ հատին 'ի վերայ անձանց իւրեանց մշակք այգւոյն . ասեն « Չարաչար սատակեսցէ զնոսա » : « Թագաւորելով , ասեն , թագաւորել կամիս դու 'ի վերայ մեր . կամ տիրելով տիրես դու 'ի վերայ մեր » : Բարւոք է երազ քո , 'ի գործոյ այտի մեկնութիւն . կանգնեցաւ աջ քո , և եղև ժողովիչ երկրին եգիպտացւոց . ցորեան յտեմարանս քո , և երկիր պագանեն քեզ որդիք հօր քո : Բայց նոքա լի եղեն սրտմըտու թէ բարկու թէ ընդ իմաստու թիւն մեկնութե : Յայնժամ տրտմեցաւ Յովսէփ , զի ոչ կացին մնացին 'ի կատարածն , որպէս և 'ի սկզբանն : Եւ ասէ Յովսէփ ցեղբարսն . ոչ տէրութիւն քարոզեցի ձեզ և ոչ թագաւորութիւն . ես զայն ինչ զոր տեսի՝ պատմեցի ձեզ , և դուք ըստ կամս ձեր արարէք պատասխանի մեկնուէ : Ես երազ միայն ասացի , և դուք թագաւոր արարէք զիս . երազ միայն պատմեցի , և դուք ստացարուք զհնազանդութիւն ձեր . կամ մի մեկնէք զերազսս իմ , կամ մի տրտմիք ընդ մարդարէութիւնդ ձեր . ըստ կամս ձեր որպէս կամեցարուք ասացէք . և որպէս զի ոչ կամեցայ ես , բարկացայք դուք :

Սկսաւ դարձեալ այլ երազ տեսանել : Ոչ դադարէ ճշմարտութիւն 'ի պատմելոյ զկերպարանս իւր հանապազօր . և պատմեացն եղբարքն իւրոց և առաջի հօր իւրոյ : Ո՞վ Յովսէփ , ո՞չ երկեար զարհուրեցար դու յերազոյ անտի յառաջնոյ , զի ոխացան ընդ քեզ ամենեքին : Վասն այսորիկ առաջի հօրն պատմեաց , զի թերևս , ասէ , չըջեսցէ հայր իմ զմեկնութիւն . այլ

ինչ ասացել և հաշտեցին եղբարքն իմ՝ փանն առաջին ցասմանն : Եւ սկսաւ դարձեալ միւսանդամ Յովսէփ , իբրև զհայր հարեալ էր յոխակալ հայերց ան տի եղբարցն իւրոց՝ որ էր առ նա , և ասէ ցնոսա . “Դարձեալ միւս ևս այլ երազ տեսանէի . Թուէր ինձ իբրև արեգակնդ և լուսինդ և աստեղք մետասան գային և ինձ երկիր պագանէին” : Ատ մեկնու թի՛ ի պատմութիւս յաւելլու . զի այն առաջինն որայոյն մատուցանէ զերկրպագութի . և այս վերջինս առ ինքն մերձեցուցանէ զհնազանդութիւն : Եւ իբր ամենեքին սպասէին և ակն ունէին լսել զոր ինչ հայր նոցա առնէր պատասխանի , սկսաւ նախ հայրն նորա սաստիւ պատուհասել զնա . զի սաստել պատուհասելն նորա զնա՝ ցածուսցէ նախ զսպառնուին և զատելութիւն եղբարց նորա : “Արդ գայցեմք , ասէ , ես և մայր քո և եղբարք քո առաջի քո , և բեզ խոնարհ երկիր պագանիցեմք” . և ահա մայրն նորա մեռեալ էր . այլ քանզի մի մարմին էն նոքա , և մայր նորա պագ նմա երկիր ՚ի պագանել երկիրն Յակովբայ : Արդ սաստեաց պատուհասեաց զնա յանդիման նոցա , քանզի ետես նա՝ թէ ներկան նոքա նախանձու . ոչ եթէ զի չէր ստոյգ և հաւատարիմ Յակովբու մեկնութիւն երազոյն , այլ զի պատուհասիւն իւրով զցասումն նոցա ՚ի բաց արասցէ : Զի թէպէտ որպէս զիարդ գործին և իբրն լինելոց էին՝ Յակովբ ոչ գիտէր , սակայն ՚ի միտս իւր հանապազօր այն խորհուրդք բեւեռեալ և տնկեալ էին . “Եւ հայր նորա , ասէ , պահէր զբանսն” :

Եւ եղբարքն Յովսէփու անցին գնացին արածել զխաչինսն ՚ի Սիւքեմ . և զնա ոչ առաքեաց ընդ նոսա հայր նոցա , եթէ գուցէ յիշեսցեն զերազս նորա և տրտմեցուցանիցեն զնա : Իբրև անցին ժամանակք հարուստ մի , Յակովբու այսպէս թուեցաւ՝ թէ յայտմ հետէ մուացեալ է ցասումն ՚ի սրտէ եղբարց նորա : “Եւ ասէ Յակոբ ցՅովսէփ . երթ տես զեղբարսն և զխաչինսն թէ ողջ կայցեն , և բեր ինչ զրոյց” : Թէպէտ և տրտմեալ էր Յովսէփ և երկուցեալ յեղբարց անտի իւրոց , սակայն քանզի ոչ էր սովոր

արհամարհել անցանել զհրամանն հարբն իւրով, ետ զանձն իւր երթալ : Եւ մինչդեռ երթայր 'ի ճանապարհի մուրեցաւ նա ըստ արտուղի, զի բազմացան հոգք խորհրդոց նորա, և մուրեցաւ նա 'ի ճանապարհէ անտի : Իբրև տեսին եղբարքն իւր՝ սկսան կրճտել զատամունս իւրեանց և ասել. ահա երազաւ տեսն՝ որ դիմեալ դայ առ մեզ : Փոխեցաւ բնութի եղբայրութենն 'ի փոփոխումն մտաց, և մոռացեալ եղև եղբայրն 'ի խորհրդոց նոցա. զի բանք դառնութե էին քան զբոստութի խստութե 'ի նմանութի լարեալ աղեղան՝ իբրև զնետս սլաքեալս թռանսին բարկութի առ նա : Յայնժամ կալան զնա և ասեն. հը հը, անկար 'ի ձեռս մեր՝ երազատես. այս է մեկնութի երազոց քոց. արդ ընդ կառափն քո հանցուք զամենայն, զոր և ասացեր դու. և երկիր պագցեն քեզ վէմք հարուածովք, և խաւարեսցի արեգակն 'ի սատակման քում, և լուսին և աստեղք 'ի վերայ քո մթասցին, զի կարծեցեր դու բարձրանալ թագաւորել 'ի վերայ մեր լուսով նոցա :

Իայց ձուռբէլ աղաչէր հաւանեցուցանել զնոսա յասել իւրում. «Մի, ասէ, սպանցուք և ոգեպարտ եղիցուք, և մի արասցուք աշխատ զձեռս մեր 'ի նա, և մի հեղցուք զարիւն նորա յերկիր. ոչ, ասէ, բարւոք է սպանութի. այլ արկցուք զնա 'ի գուբ մի յանապատի աստ, և զձեռս ձեր գուբ աշխատ 'ի նա մի առնէք» : Ո՛վ ձուռբէլ, զինչ գործեսդ. և ո՛չ է լաւ մահ ժամանակեան միոյ քան զտանջանս գբոյ : Այլ ձուռբէլ ոչ եթէ զի մեռցի Յովսէփ 'ի ներքս 'ի գուբն կամէր, այլ զի խելօք թափիցէ 'ի նոցանէն և անդրէն միւսանգամ 'ի հայր իւր հասուցանել մարթասցէ. զի ցանկայր նա բժշկել զցաւս իւր դեղօք իւրովք որպէս բժիշկ իմաստուն՝ որ անձին իւրում յաճախէ զօգտութիս 'ի հալածել իւրում առ յինքենէ զցաւս փաստակարս : «Եւ մատեան, ասէ, ձգեցին հանին զՅովսէփ 'ի գբոյ անտի, և ետուն զնոյ իսմայէլացոց» : Ո՛վ ծառայք, որ վաճառէին ըգտեառնորդին իւրեանց, Դան և Նեփթաղիմ որդիք Բաղդայ միաբանեցին վաճառել զորդին ձաքէլայ, այն որ արար շնորհս ընդ Բաղա աղախին իւր, և ետ

զնա Յակովբու առն իւրոյ : Ո՞վ Յովսէփ , ո՞ւր են երազք քո՝ զոր ասէիր դու . արեգակն և լուսին և աստեղք երկիր պագանէին ինձ : Եւ փոխանակ զի երկրպագիցի՛նա , որպէս երևեցաւ նմա , երթեալ պաշտէր զԾառայուծիւն ՚ի մէջ եգիպտացւոցն :

Եբրև լուաւ Յակովբ թէ մեռաւ Յովսէփ , գրեալ է ասէ . « Դողովեցան ուստերք և դստերք նորա և եկին մխիթարել զնա » : Եւ եթէ դստերք եղէն Յակովբու յետ՝ ելանելոյն , զիարդ ոչ առնէ յայտ . և թէ հաճոյ եղէն Յակովբայ յետ նեղուծէն մխիթարել , զիարդ ոչ առնէ յայտ զդստերսն եթէ իջին յերկիրն եգիպտացւոց , և կամ թէ արանց եղէն նոքա յերկրին քանանացւոց : Քանզի ՚ի նմին իսկ երկրէ և որդիք նոցա առին իւրեանց կանայս , և յիջանէն իւրեանց յերկիրն եգիպտացւոց ամենեքեան կանայս ունէին : Կամ զդստերս որդւոց նորա կարդաց դստերս նմա . Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Գազան ուրեմն եբեկ զՅովսէփ որդեակ իմ » . հերբայեցի , « Գազան ուրեմն չար եկեր զնա » ասէ :

Եթնուտասնամի էր զի վաճառեցաւ Յովսէփ . եղև ՚ի տան Պետափրեայ մետասան ամ . քսանևուծամի էր ՚ի Ժամանակին իբրև յարեաւ ՚ի վերայ նորա տիկին նորա . մատնեցաւ նա ՚ի տուն բանտի զերկուս ամս , և երեսնամի էր զի կաց առաջի Փարաւոնի : Եւ յամին երեսներորդի իններորդի Յովսէփու մուտ Յակովբ յեգիպտոս . զքսան և զերկուս ամս պահեաց Յակովբ սուգ վասն Յովսէփու որդւոց իւրոյ , և ոչ եղև նմա յայտնի թէ կենդանի իցէ և չիցէ մեռեալ : Եւ զի՞ ոչ յայտնեաց անձ Յակովբայ , զի մի խափանեսցին իւքանչեւիքն որ գործեցան :

« Եւ եղև , ասէ , յետ պատգամացս այտոցիկ արկ զմիտս իւր տիկին տեառն Յովսէփու , և ակն եդ նմա և ասէ ցնա . վաղ եկ արա զկամս իմ » : Եբրև ետես Յովսէփ թէ այնչափ շտապ տագնապի ՚ի վերայ հասուցանէր , եթող զձորձս իւր ՚ի նա , և ինքն փախըս տեայ արտաքս ելանէր : Թշնամուծին այն , որ անկաւ զկնի նորա յեղբարց անտի նորա և վաճառեաց :

1 Յորինակին շեք :

զնա, նոյն դարձեալ միւսանդամ պատահեաց առաջին երեսաց իւրոց: Այլ այն անձ որ ասրեցոյց զնա 'ի նոցանէ, նա դարձեալ փրկեաց զնա 'ի տիկնոջէ անտի իւրմէ: «Եւ առ պատեաց, ասէ, և եղ զձորձսրն Յովսէփու առ ինքն», և 'ի դատ պահէր առն իւրում մինչև եկեսցէ տէր տանն: Եւ իբրև եկն տէրն, պատմեաց նմա զչարչարանսն իւր ստուծթ: Այլ թէպէտ նա զրպարտեաց զնա՝ և այրն հաւատաց նմա, սակայն անձ որ դիտէ զծածկեալս, ոչ եթող զնա 'ի ձեռանէ: Այլ դու, ով տէր Յովսէփու, ոչ էր արժան առնուլ քեզ 'ի միտ եթէ ոյր ձորձք գտան առ ընկեր իւր. զի եթէ ձորձք կնոջ քո գտան առ Յովսէփու, բարւոք հաւատացեր դու կնոջն քո. ապա եթէ ձորձք Յովսէփու առ կնոջ քում գտան, ոչ ահա յայտնի է այս՝ եթէ նա եհար բուռն զնմանէ, զի կատարեսցէ զկամս նորա:

Վա զնա տէրն իւր և տարաւ արկ զնա 'ի տուն բանտին. և արգելեալ էին անդ ծառայք Փարաւոնի. և տեսին երկօքինն երազ յաւուր միում, և տըրտմեալ էին: Հարց զնոսա Յովսէփ և յայտնեցին նմա: «Երազ, ասէ, տեսաք. և ոչ որ է որ մեկնէ մեզ զայն: Ասէ զնոսա Յովսէփ. պատմեցէք ինձ»: Ով Յովսէփ, և ահա երազքն զոր դու անձին քում տեսեր՝ առ քեզ ոչ հաստատեցան, զիորդ խոստանաս դու այլոց մեկնուծի երազոց: Այլ յայսմիկ զի յուսացեալ համարձակուծթ հարց զնոսա և վազվազակի մեկնեաց նոցա, յայտ արար թէ հաւատացեալ էր 'ի միտս իւր՝ թէ հանդերձեալ են կատարել տեսիլք նորա: Եւ մինչ դեռ 'ի տան բանտին էր, պատմեաց Յովսէփու նախ տակառապետն: Այս ինքն ամենայն յոյ լինէր, և արկանել զնոսա 'ի բանտ անդր, և զի տեսցեն երազս: Զի թէ պատմեալ էր մատակարարին նախ, քանզի վճիռ մահու զնէր 'ի վերայ նորա 'ի մեկնել երազոյ նորա, երկնէր տակառապետն և ոչ պատմէր նմա զիւրն. այլ նախ պատմեաց տակառապետն, զի վասն բարւոք մեկնուծի երազոյ նորա յուսացի մատակարարն ասել և նա որ ինչ էտես:

Սկիզբն երազոյն Յովսէփու ընդդէմ հուրբէլի լինէր յոյժ, զի նա էր զլուխ և անդրանիկ եղբարց իւր

րոց . արդ տես դու զի որպէս Յովնաթանն յաղթեաց նախանձու և ատելու թէ տանն Վայէնի : Ատելու թի արանց և սէր կանանց արկին զՅովսէփ 'ի բանտ դուբըն . ատեցին զնա արքարկին 'ի գուբն յանապատի : Սիրեաց զնա կին, և արկ 'ի գուբ 'ի տան բանտին . ել 'ի գբոյ անտի ատելու թէ, զի փոխարէն ատելու թէն հատուցանել ոչ կամեցաւ . ել 'ի գբոյ անտի ցանկու թէ, զի փոխարէն սիրոյն ոչ հատոյց : Ոչ հատոյց նա փոխարէն եղբարցն իւրոց . քանզի ոչ եթէ ըստ ատելու թէն, որպէս ատեցին զնա, ատեաց զնոսա . այլ զլացաւ լաւացաւ զփոխարէն կնոջ տեառն իւրոյ, զի ոչ սիրեաց զնա որպէս և նայն սիրեաց զնա : Համբուրեաց զեղբարսն իւր զայնոսիկ՝ որ կրճտէին 'ի վերայ նորա զատամուռնս իւրեանց . բայց դարձոյց զերեսս իւր և փախեաւ յայնմանէ՝ որ փափաքեալ ցանկայր պագանել զնա : Հատոյց ատելու թէն, և զլացաւ զցանկու թին . այս է որ հատոյց և փառաւորեցաւ, զլացաւ և գովեցաւ . հատոյց սիրով իւրով ատելու թէն, և զլացաւ սիրով իւրով զցանկու թին : Ետ նա կրկին պատմուճանս այնոցիկ՝ որ պատառեցին զպարեգօտս նորա . զոր օրինակ պատառիցեն գազանք : Եթող զձորձըս իւր և փախեաւ 'ի գազանէ անտի, որ խնդրէր պատառել զմարմինս նորա և զհեղուի հանդարտուէ նորա : Ատեաց դարձեալ զսենեակ, քանզի յանդորու թէ նորա հեղու թի նեղեալ էր . բայց սիրեաց զգուբն, զի 'ի մէջ նեղու թէ նորա կուսու թի ցնծայր : Ատեաց զսենեակ, այն որ կանայքն 'ի մէջ նորա պատերազմ՝ առնէին . բայց սիրեաց նա զտուռն բանտին, զի անդ և աւազակք դադարեցին յամենայն պատերազմաց :

«Վազան, ասէ, ուրեմն չար երեկ զնա» . արդարեւ գազան չար : Իսկ արդ ո՞ր գազան չար քան զատելու թի : Արդ երկիր դու յատելու թէնէ, զի մի ելցէ ապականիցէ զբազումս, որպէս Վայէնն զՀաբէլ, և որպէս եղբարքն Յովսէփու զՅովսէփ : Վայելէր իսկ գեղ Յովսէփու և ոչ պուռնկաց . և Շուշանայ և ոչ ճնացօղ կանանց . և իմաստու թի Գանիէլի և ոչ մոլորեւրոց . և մեծու թիւն Յովբայ և ոչ ագաւ հաց : Եթէ իբրև զՅովսէփ էին ամենայն երիտաւ

սարգք, այր ընդ կնոջ ընկերի իւրում ոչ չնայր . և եթէ իբրև զՇուշան էին ամենայն կանայք, կին ընդ այլոյ առն ոչ պղծէր . և եթէ իբրև զՅովբ էին ամենայն մեծատունք, ամենայն որբոց հարք էին, և ամենայն այրեաց արք: Սոյնպէս և ամենայն պտուղ արարածոց . առ դու զնոսա յերկուս կողմանս զչարայն և զբարեաց, և տես դու զի զամենայն ինչ զոր և հաստեաց, բարւոք հաստեաց . և ազատուիս մեր ոչ կամի առաքինանալ նովաւ: Յերիս առուրս մոռացաւ տակառապետն զՅովսէփ . և յետ երկուց ամաց յիշեաց զնա . այլ ոչ նա՝ զի մոռացաւ զնա, այլ անձ՝ զի ոչ մոռացաւ զնա:

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Աղազունք և խորշակահարք» . ասէ «Ի սաստիկ հողմոյ արևելից», և Միթէ առանց անց գտանի՞ պատասխանի խաղաղութե փարաւոնի . գիտէ տեսանել, և գիտէ մեկնել . այն զի ասէ «Տեսցէ փարաւոն այր», վասն անձին իւրոյ ասաց . զի ոչ ասաց նա արս, այլ այր: Պատմեաց փարաւոն զերազն իւր առաջի իմաստնոց և կախարդաց եգիպտացւոց, և ոչ կարացին մեկնել: Եւ ահա յայտնի էր երինջքն, զի ուտէին զերինջս . և զի մեկնեսցէ զնա յայտնապէս, հասքն զի ուտէին զհասկս . զի յորժամ եկեսցէ Յովսէփ և մեկնեսցէ զնա, ամաչեցեն կախարդքն այնոքիկ, որ կարծեցին կալ ընդգէմ Մովսիսի արուեստգիտութքն իւրեանց:

«Եւ իջին, ասէ, եղբարքն Յովսէփու յերկիրն եգիպտացւոց գնել իւրեանց կերակուր», և ժողովեցան և եկին վաճառականքն, զի բերան նոցա կշտամբեալ յանդիմանեսցէ զնոսա . զի զտէրն իւրեանց վաճառեցին, երկիր պագին նմա իբրև դատաւորի . աղաղակեցին ՚ի ձայն բարձր բարբառոյ և ասեն . «Ծառայք քո եմք»: Բայց նա ասէ ցնոսա . «Ոչ այդպէս է, այլ լրուտեսք էք դուք»: Զիւրն ասէր նոցա Յովսէփ, զի քննելով քննէր զնոսա գիտել ճանաչել եթէ կայցէ Բենիամին եղբայր իւր: Քանզի ետես նա զնոսա, և զԲենիամին ընդ նոսա ոչ ետես, կարծեաց թէ և զնա սպանին և բարձին գլխատակ հռաքելայ վասն նախանձու Լիայ . վասն այսորիկ ասէ ցնոսա՝ լրուտեսք էք: «Ասեն ցնա . ոչ տէր, այլ ծառայեալ»:

ուայք քո եմք», և Ո՛վ վաճառականք, ո՞վ է ծառայ, դուք՝ եթէ Յովսէփ: Այս են վաճառականք, որ եղեն ծառայք վաճառի իւրեանց: «Երկոտասան եմք մեք, ասէն, որդիք առն միոյ. և որ կրտսերն է, առ հայրն մեր մնացեալ է. և միւսն ևս չիք ՚ի միջի»: Յովսէփ իբրև լուաւ թէ կրտսերն առ հայր իւր է, և վասն նորին հարցուածոյն իւրոյ փոյթ եղև նմա, «Ոչ ելանէք դուք աստի, ասէ, եթէ ոչ զեղբայրն կրտսեր ձեր ածէք դուք առ իս: Արդ առաքեցիք դուք զմի որ ՚ի ձէնջ, և ածէք վաղվազակի զեղբայրն ձեր»: զի կարծեաց նա թէ ուրեք վաճառեալ իցէ կամ գրաւեալ: Ես, ասէ, ոչ առաքեմ, այլ դուք առաքեցէք ուր գիտէք թէ իցէ եղբայրն ձեր. զի ես ինքնին, ասէ, յսյ երկիրաւ յաճեմ:

Ի բարբառ զթոյ ասէր Յովսէփ. փոխանակ բաղմաց, ասէ, մի ՚ի ձէնջ մնացէ աստ ՚ի բանտի: Կուքա իբրև տեսին, ասէն. «Այո այո. արդ յիշեցաք զի հասին մեզ այն մեղք կարեացն եղբօրն մերոյ, զի արհամարհեցաք մեք զնեղութի ոգւոց նորա. զի անկանէր պատէր զմեօք վասն ոգւոց իւրոց, և մեք ոչ անսացաք նմա. վասն այսորիկ հասին այս ամենայն փորձութիւք և նեղութիւք ՚ի վերայ մեր»: Ո՛վ նախանձ չար և հակառակութի դառնութե, զի իբրև նեղեցաւ տագնապեցաւ, դատեցաւ զանձն իւր ստուգութիւք: Զիք ՚ի միջի տանջանք և ոչ քերանք և ոչ կշտամբիչք, և եղեն ինքեանք դատաւորք և ինքեանք կշտամբիչք և ինքեանք յանդիմանիչք միմեանց: Յովսէփ լուաւ թէ լեզուն իւրեանց պարտաւորեաց զնոսա, և իբրև ՚ի վերայ մեռելոյ խօսէին, և իբրև յսյ զհատուցումն ընդունէին, և յուզեցաւ գութողորմութե նորա վասն հնորհացն շուքեղի. և դարձաւ զնաց առ ՚ի նոցանէ մեկուսագոյն և ելաց: Եւ հրամայեաց ունել զՇմաւոն և կապել զնա, և եթող զշուքեղի. զի լուաւ նա, զի ասէր ցեղբարսն իւր. «Ո՛չ ասացի ձեզ այն օր՝ թէ մի մեղանչէք մանկանն և դուք ոչ լսէիք ինձ. արդ աւասիկ արիւն նորա, ինդրի ՚ի ձեռաց ձերոց»: «Եւ ինքեանք, ասէ, ոչ գիտէին՝ եթէ զայն ամենայն լսէ Յովսէփ, զի թարգման կայր ՚ի մէջ նոցա»:

Հրամանն էտ Յովսէփ ընուլ զամանս նոցա ցորենեաւ . և տալ պաշար 'ի ճանապարհ . և զիւրաքանչիւր գինս դնել անդէն 'ի ցորեան անդ յիւրաքանչիւր քրձի : Բարի առնէր նոցա և ոչ յայտնէր , զի մի գիտասցեն զչնորհսն և 'ի համարձակութենէ անտի երկմտիցեն : Խաբեաց զնոսա դարձեալ 'ի սկիհ անդր , զի ունէր և բախէր զնա . զի կարծիցեն թէ դիւթութէ խօսեսցի ընդ նմա . « Եւ 'ի դմին , ասէ , հմայելով հմայէր զամենայն » . յայնմանէ ասեն , զի բազմեցան առաջի նորա երէցն ըստ երիցութե , և կրտսերն ըստ կրտսերոյն . և զարմացան , ասէ , այր ընդ եղբօր իւրում : Եւ զի ասէ « Առ որում սկիհն իմ գտցի 'նա եղիցի իմ ծառայ » , փորձելով փորձէր զնոսա ' թէ արդարեւ տայցեն զԲենիամին 'ի ձեռս նորա . և զի եգ Յուդա զանձն իւր փոխանակ նորա , և յի շեաց զսէր նորա որ էր առ հայրն իւր , յայտնեցաւ Յովսէփ եղբարցն իւրոց . պատուէր տայր նոցա Յովսէփ և ասէր . մի ինչ կագիցէք և զայրանայցէք դուք ընդ միմեանս 'ի ճանապարհի փոխանակ այնր զի վաճառեցէք զիս . զի այն որ արարն զիս զի վաճառեցայց , նա եղև պատճառք բարեաց մերոց . կամ վասն շեղ ջակուտացն զոր բարձին առաջի նորա :

Եւ այց Յովսէփ 'ի գբոյ անտի 'ի թագաւորութի արբայուէ , և յանարգանաց 'ի փառս պատուոյ . և տէր մեր 'ի խաչէ անտի ընդ երկինս , և 'ի դժոխոց անտի յաթու փառաց : ԶՅովսէփ իբրև տեսին եղբարք նորա , ասեն . « Ահա աւանիկ երազատեսն որ գիմեալ գայ առ մեզ . եկայք սպանցուք զնա , և տեսցուք թէ երազք նորա ընդ ինչ ելանիցեն » : Եւ զտէր մեր իբրև տեսին մշակքն , ասեն . « Սա է ժառանգն այդւոյս . եկայք սպանցուք զսա , և եղիցի այնուհետև մեր ժառանգութիս » , Յովսէփ անկաւ յերկուս գուբս , 'ի մի վասն երազոյ իւրոց , և 'ի միւսն ևս վասն յաղթութե իւրոյ 'ի վերայ ցանկութեն : Եւ տէր մեր արգելաւ յերկուս գուբս . 'ի մարմին անդ վասն ողորմութե իւրոյ , և 'ի դժոխս վասն յաղթութե իւրոյ 'ի վերայ մահու : Յովսէփ փոխանակ պուռնիկ տիկնոջ իւրոյ առ նա իւր կին զԼուանէթ . և տէր մեր փոխանակ սպանող առաջին

Ժողովրդեանն ընտրեաց իւր զեկեղեցի սուրբ : Մինչ
 չև եկեալ էր Յովսէփու յերկիրն եգիպտացւոց ,
 շքով և պատուով էր առ հօր իւրում . և տէր մեր
 մինչ չև եկեալ էր յաշխարհ այսր , փառօք և գո
 հուծք էր առ առաքիչն իւր : Երազն առաջին եղ
 բարցն իւրոց , և ապա հարց իւրոց . քանզի և եղբարքն
 նորա պագին նմա երկիր յառաջագոյն , և ապա յեր
 կրորդ գալստեանն հարք իւր : Յովսէփ արգելեալ
 կայր 'ի բանտի անդ իբրև շարագործ 'իբրու զպեցեալ
 էր զամենայն հեզուի զգաստուծէ . և տէր մեր ել 'ի
 խաչ իբրև զմեղաւոր , իբրու նա յաղծեաց աշխարհի :
 Յովսէփ եմուտ յերկիրն եգիպտացւոց , և ցանկա
 ցաւ նմա տիկինն իւր . և տէր մեր եմուտ 'ի գերեզ
 մանն , և ցանկացան նմա դժոխք : Տիկինն ընծացաւ
 ապականել զՅովսէփ . և դժոխք ընծացան ապակա
 նել զտէր մեր : Աչ կինն կարաց յաղծել զօրուծէն
 Յովսէփու , և ոչ դժոխք կարացին յաղծել զօրուծէն
 տեառն մերոյ : Տիկինն Յովսէփու զձորձոց նորա
 բուռն եհար , և Յովսէփ ապրեցաւ . սոյնպէս և
 դժոխք զհանդերձէն տեառն մերոյ բուռն հարին , և
 մարմին նորա յարեաւ և կանգնեցաւ : Յովսէփ զկա
 լանաւորսն կերակրէր . և տէր մեր 'ի դժոխս մեռե
 լոցն լուսատու լինէր : Մուտ Յովսէփ 'ի բանտ անդր
 և մխիթարեաց զկալանաւորսն . մուտ տէր մեր 'ի
 դժոխս և մխիթարեաց զմեռեալս : Եւ զոր օրինակ
 մեկնեաց Յովսէփի ծառայիցն Փարաւոնի , զմինն դար
 ձոյց կացոյց 'ի գործ տակառապետուծէն իւրոյ և
 զմիւսն հան 'ի խաչ , սոյնպէս և տէր մեր զմինն մոյծ
 'ի դրախտն փափկուծէ վասն հաւատոց իւրոց , և 'ի
 վերայ միւսոյն եղ վճիռ պատժոց վասն երկմտուծէ
 իւրոյ : Եւ զոր օրինակ դատեցաւ Յովսէփ զգատիչն
 իւր և արկ 'ի բանտ զայնոսիկ 'որք զնայն արգելին 'ի
 գուբ անդր , սոյնպէս և տէր մեր լինի դատաւոր խա
 չահանուաց իւրոց : Եւ որպէս զենաւ ուրն և ապրե
 ցաւ Յովսէփ , սոյնպէս ետ տէր մեր զմարմին իւր 'ի
 խաչ վասն փրկուծէ եկեղեցւոյ իւրոյ : Եւ զոր օրի
 նակ պարեգօտքն Յովսէփու թաթաւեցաւ արեամբ ,
 բայց մարմին նորա ինչ ոչ մնասեցաւ , սոյնպէս և
 զմարմինն տեառն մերոյ կալան և ոչ զաստուածուի

նորա : Եւ զոր օրինակ երեսնամի էր Յովսէփ 'ի Ժա-
 մանակի իբրև կաց առաջի Փարաւոնի, նա և Դաւիթ
 երեսնամի օժաւ, սոյնպէս և տէր մեր երեսնամի էր 'ի
 Ժամանակի իբրև մկրտեցաւ 'ի Յորդանան գետ : Եւ
 զոր օրինակ յերկրորդում նուագի անդ ծանեան եղ-
 բարքն զՅովսէփ, սոյնպէս և ժողովուրդն յերկրոր-
 զում գալստեան տեառն մերոյ գիտեն ճանաչեն
 եթէ նա է Քրիստոս, որպէս և ասէ . « Հայեսցին առ
 այն զոր խոցեցինն » . 'ի տէր մեր զոր խոցեցինն : Եւ
 Յովսէփ առ 'ի տիկնոջէ անտի իւրմէ առանց բաձկո-
 նի, զոր օրինակ ել նա առ յեղբարց անտի առանց
 պարեգօտից . առաջին պարեգօտիւքն հաւատարիմ
 եղև Յակովբու սուտ մահն Յովսէփու . և 'ի ձեռն
 բաձկոնին հաւատարիմ եղև տեառն իւրոյ զբար-
 տու թի ստու թէ տիկնոջ նորա : Հայեցարուք դուք
 յողորմութի անդր որչափ հանապազորդէ ընդ ար-
 դարս : Անկաւ Յովսէփ 'ի դուք, հան զնա անտի ա-
 ռանց արատոյ . վաճառեցաւ 'ի մէջ եգիպտացւոց, ա-
 ըրար զնա տէր 'ի վերայ ընկերաց իւրոց : Արկին զնա
 'ի տուն բանտի, պատրաստեաց նմա անդ զփառս և
 զպատիւ . մոռոնա առաջի Փարաւոնի, արար զնակե-
 րակրիչ երկրին եգիպտացւոց : Ա՛վ արդար . զի փոփո-
 խեաց նա տեղիս բազումս, և ոչ փոփոխեաց նա ըզ-
 ճմարտուի իւր : Հասին պատեցան զնովաւ նեղուիք
 ճգնութե, և ոչ կարացին փոփոխել զսրբութի նո-
 րա . բազմացան յաճախեցան փորձութիք նորա, և
 ոչ նուազեաց և կարճեցաւ պարկեշտութի նորա :
 Բախեցին զնա ալիք, և ոչ լուծաւ քակտեցու նա
 նորա . անկան 'ի վերայ նորա աւազակք, և ոչ կարա-
 ցին կապուտ կողոպուտ առնել զգանձս նորա : Ան-
 կաւ նա 'ի մէջ զբօսանաց, և ոչ ընկղմեցան վաճառք
 նորա . քննեաց զնոսա ստուգուի, և մեծացոյց զնա
 ողորմութի . փորձեաց զնա ծառայութի, և բարձ-
 րացոյց զնա ազատութի :

ԳԼՈՒԽ Ժ

«**Ժ**» ասէ անձ ցիտրայէլ 'ի տեսլեան գիշերոյ . և ասէ . մի երկնչիւր դու իջանել յերկիրն եգիպտացւոց » . իբրև իշխանուի տէրուէն Յովսէփու էրանդ . Բայց զնոսա թէպէտ և բռնութիւն հնազանդեցուցանէր , սակայն ելանել անտի չկամէին : Երկիւղ 'ի մտանել նոցա , և բռնութիւն յելանելն նոցա : Յակովբ երկեալ , զի մի մտցէ 'ի քաղաքն կախարդաց . և զաւակ նորա ոչ կամէր ելանել 'ի դիւթ երկրէ անտի եգիպտացւոց : Արդ երկեալ իջանել Յակովբ յերկիրն եգիպտացւոց , զի մի մեղիցէ որդւոցն նորա կախարդութիւն եգիպտացւոց . վասն այսորիկ երևեցաւ նմա անձ և ասէ ցնա . «Մի երկնչիւր դու իջանել յերկիրն եգիպտացւոց » : Եւ զի խղճէր նա՝ թէ գուցէ մնայցեն նոքա անդէն վասն սիրոյ երկրին եգիպտացւոց , և խափանեսցին այնուհետև աւետիք հարանցըն , ասէ ցնա . «Ես իջանեմ ընդ քեզ յերկիրն եգիպտացւոց , և ես հանեմ զքեզ անտի » : Զի երկուցեալ խուզեալ էր նա՝ եթէ գուցէ մեռանիցի և ոչ տեսանիցէ զՅովսէփ , մտիթարեաց զնա յասել իւրում . «Յովսէփ , ասէ , սպասեսցէ ձեռօք իւրովք աչաց քոց » : «Ես . ասէ , իջանեմ ընդ քեզ յերկիրն եգիպտացւոց » : Այցելու եղև նոցա և 'ի Բաբելոն կառօքն իւրովք :

Յովսէփ յամեն լիութե՛ հինգերորդէր զերկիրն եգիպտացւոց . և իբրև առ զնոյ զամենայն երկիրն եգիպտացւոց 'ի ծառայութիւն Փարաւոնի , ետ հրաման զի տացեն 'ի հնգէ մի : Արպէս . այլ զի լուալ Փարաւոն՝ թէ սով հանդերձեալ է գալ , հրամայեաց նա զի բռնութե՛ պահանջիցեն . որպէս զի պահեսցի նոցա մնացորդ : Բայց իբրև առ նա զնոյ զերկիրն նոցա , արար զնոսա հարկատուս արգիւնարարս : Բայց հերբայեցի մեկնէ զնա . փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Աւցեն մի 'ի հնգէ » , «Կարգեսցեն զերկիրն » ասէ :

«Վնենայն հողիք , ասէ , որ եկին մտին ընդ Յակովբ

բույրերկիրն եգիպտացւոց, եւ թանասուն » . և ահա վաթսուն և չորք են . Յովսէփ մտեալ էր , և եփրեմ և Մանասէ անդ ծնեալ էին յԱսանեթայ : Եւ փոխանակ այնու՝ զի ասէ « Երկիր եպագ իսրայէլ ՚ի ծայր գաւազանի իւրոյ » : « Ի գլուխ մահճացն իւրոց » . այս ինքն ար : Ուրախ եղեն տունն փարաւոնի ընդ գալ եղբարցն Յովսէփու . այս ինքն է զի յայտնի եղև թէ ազնուական է ՚ի մեծագգեաց տոհմէ . զի մի ասիցեն՝ թէ ծառայ մի գերի եկն թագաւորեաց ՚ի վերայ մեր : Եւ իբրև պատմեաց Յովսէփի զերազն իւր եգիպտացւոցն , յայտնի եղև թէ երազքն փարաւոնի վասն երազոցն Յովսէփու երևեցան : Աւ զեգիպտոս գնոյ , և տանջեաց զնոսա սովով . զի յամթ լիցի եգիպտոս յորժամ կուէ զկախարդան կալ ընդգէմ Մովսիսի : Ժողովեցին ամփոփեցին ետուն եգիպտացիք զարծաթ երկրին . ետուն վարձս վարձկանքն , և ապա գործեցին . և զգինս որդւոց իւրեանց ետուն վարձս : Ի ցող ցորենոյ կերակրեաց և հաստատեաց Յովսէփի զերկիրն եգիպտացւոց . և նա եղև եղէգն ջաղջախ նեցուկ եղբարցն Յովսէփու :

« Եւ Յակովբ ց Յովսէփ . ահաւասիկ տամ էս քեզ բաժին մի աւելի արտաքոյ եղբարցն բաժնի , զոր առի էս ՚ի ձեռաց ամուրհացւոց ՚ի սուր սուսերի իմոյ և ՚ի կորովս կապարճաց իմոց » : Եւ ուր է այն՝ զի ասէ « Ի խորհուրդս նոցա ոչ եմուտ անձն իմ » . և զի ասէ . « Անիծեալ է բարկուի և սրտմտու թի նոցա » : Բայց զայն՝ ՚ի սուր սուսերի իմոյ և ՚ի կորովս կապարճից իմոց , զոր ինչ առին և թափեցին ՚ի Սիւբէմայ նոքա խիստ սրով իւրեանց , նա աւ զթիւք իւրովք կարաց ստանալ զնա երկրորդում : Արդ զողորմուին որ եղև նմա օգնական՝ կուէաց կորով կապարճից , զի կամեցան զորաժողով լինել գալ ՚ի վերայ նոցա , հարկանել կոտորել սատակել զնոսա . և արգել եղև նոցա յայ , այս ինքն վասն Յակովբու : Զի եթէ ըստ Շմաւոնի և ըստ Ղևեայ էր , էս մեռեալ էի : Կամ զժառանգութիւն զոր առ նա գնոյ , կարգաց սուր սուսերի և կորովս կապարճից . իբր ոք զի ասիցէ . առի էս գնոյ ՚ի զորութի բազկաց իմոց , և որովայն զոր թափեցի էս ՚ի Ղաբանայ իբրև

'ի պատերազմի : Իբրև աւերեցաւ Սիւքէմ՝ կալան յետ ամաց զամենայն Սիւքէմ՝ այնու ժառանգութիւն չանդերձ :

Եւ իբրև ասաց Յակովբ վասն ժառանգութեն զոր առ զնոյ, խօսեցաւ նա վասն ամենայն Սիւքէմայ . քանզի Յակովբու անիծիւք անիծեալ էր զաւերիւնն Սիւքէմայ . հայեցաւ Յակովբ և ետես՝ զի տեղին այն որ վասն ցանկութեն աւերեցաւ, խորհեցաւ 'ի միտս իւր և ասէ . եթէ այնմ արժան է տալ զայս ժառանգութիւն, որ ցանկութեն յաղթեաց . զի մի՛ եկեսցէ զկնի ժառանգաւորացն նորա վրէժխնդրութիւն սպանելոց նորա : Զի արժան իսկ էր եթէ տեղին՝ ուր ցանկութիւնն յաղթեաց, իբրև սրակ տացի այնմիկ՝ որում՝ ցանկութիւն յաղթահարեցաւ 'ի նմանէ :

( ) Երհնեաց Սահակ զՅակովբ, և արար զնա անդրանիկ : Օրհնեաց Յակոբ զՅովսէփ, և արար զնա անդրանիկ, յայնմիկ զի ասէ . « Ի գլուխ Յովսէփու և 'ի վերայ գլխոյ պսակի եղբարց իւրոց », և եւ ինքն Յովսէփ, զի ետ զաջն միաբանութե հաւասարութեան 'ի վերայ գլխոյն Եփրեմի, աջն այն արարիչ անդրանկաց էր : Տես դու, զի թէ ոչ աջովն լինէին անդրանիկ, զինչ հարկ էր Յակովբու փոփոխել արկանել զմիմեամբք զձեռս իւր . կամ Յովսէփ ընդէր օգնէր ձեռին հօր իւրոյ հանել զձեռնն 'ի գլխոյ Եփրեմի և արկանել զգլխովն Մանասէի : Այլ մինչ դեռ կամէր Յովսէփ ցուցանել թէ որ զօրութիւն էր յաջու անհօր իւրոյ, փութացաւ հայր նորա եցոյց զզօրութիւն որ էր յաջ նորա : Զի կնքեաց աջն այնորիկ՝ որ առ զանդրանկութիւն Եսաւայ, 'ի վերայ աջոյն այնորիկ՝ որ առ զանդրանկութիւն Հուսէփի . և յաջոյ անտի յերկուց անդրանկացն յորդեալ հոսեցաւ անդրանկութիւն 'ի վերայ գլխոյն այնորիկ՝ որ առ զանդրանկութիւն Մանասէի : « Ոչ այդ այդպէս է հայր, այլ սա է, ասէ, անդրանիկ » : Յովսէփ՝ որ եկն ուսուցանել, ուսուցին զնա այլք . « Գիտեմ և ես, ասէ, որ դեակ, գիտեմ . այլ եղբայրն, ասէ, կրտսեր՝ մեծ լիցի քան զնա » :

Եւ Յակովբ զանդրանկութիւն 'ի Հուսէփայ և ետ Յովսէփու յասել իւրում . « Ահաւադիկ ետու ես քեզ

բաժին մի աւելի արտաբոյ եղբարցն բաժնի» . զի անդրանիկն, ասէ, երկուս բաժինս ժառանգեսցէ, զի նա է սկիզբն ծննդեան նորա, և նմա է արժան անդրանկութիւն: Եւ զոր օրինակ վասն զի պղծեաց Հռուբէլ զանկողինս հօր իւրոյ՝ բարձաւ 'ի նմանէ անդրանկութի, սոյնպէս և Յովսէփու վասն հեզութէ զգաւ տունթէ իւրոյ տուաւ . և վկայէ այն՝ զի ասէ «Եփրեմի, ասէ, և Մանասէդ իբրև զՀռուբէլ և զՇմաւոն եղիցին ինձ» . այս ինքն փոխանակ ողորմութեն զոր արարեր դու եղբարցն քոց, եղիցին որդիքդ եղբարք որդւոց հօր քո: «Իբրև զՀռուբէլ, ասէ, և զՇմաւոն եղիցին ինձ . բայց այլ ծնունդք որ լինիցին 'ի քէն՝ քեզ լիցին» . զի մի երկու միայն Յովսէփ և Բենիամին եղիցին Հռաքէլայ 'ի թիւս ազգաց, այլ չորք: «Եւ փոփոխեաց, ասէ, և արկ զմիմեամբք զձեռս իւր . և եդ զաջ իւր 'ի վերայ գլխոյն Եփրեմի» . ոչ վասն արդարութեն Եփրեմի, և ոչ վասն յանցանաց Մանասէի . պարզեք են իշխանութէ նորա: Սոյնպէս և հեթանոսաց տուաւ անդրանկութի, և բամբասել ժողովուրդն ոչ կարէ . և եթէ բամբասիցէ վասն Մանասէին՝ զի ոչ յանցեալ, բայց 'ի նոցանէ արդարութք բարձաւ անդրանկութիւն . փոխանակ զի 'ի խաչ հանին զտէրն անդրանկութէ:

Օրհնութիք Յակովբու:

( ) րհնեցին արդարք, և եղեն օրհնութիք նոցա ընդունելեացն յաւուրս իւրեանց . զի գիտասցեն՝ զի և որդիք նոցա յորժամ օրհնեն, այսպէս լինին: Եւ յայսմիկ ետուն փառս և մեծվայելչութիւնս, զի կատարեաց զբանս նոցա արդեամբք առ ազգս նոցա: «Բնակիցէ, ասէ, յարկս Շեմայ»: Ետես Շեմ իբրև մտին հրեշտակքն առ Աբրահամ որդի իւր . և ետես դարձեալ զի չոգաւ թափեաց զսողոմայեցիան զորդիսն Քանանու, և կոչեսցին նոքա գերիք Աբրահամու, և եղև Քանան ծառայ: Օրհնեաց Սահակ 'ի միտս խորագիտութէ զլէսաւ, փոխանակ զի խորամանկեցաւ առաւել քան զնոսա Յակովբ:

Հռուբէլ . եթէ հանդերձեալ էին անէծքն Յա.

կովբու՝ զի մի եկեցեան 'ի վերայ Հռուբէլի, զիւրդ ասեր Յակովբ «Եկայք ժողովեցարուք, և պատմեցից ձեզ՝ որ ինչ պատահելոց է ձեզ յաւուրս յետինս ժամանակաց » . և ոչ եթէ 'ի վախճան, այլ յետ ժամանակի : Բայց արդարութեանէ զնա, փոխանակ զի պղծեաց զանկողինս նորա . և քանզի վասն Հնուէ պատուհասէր զնա, յայտ արար վասն անձին իւրոյ՝ զի յայս գործ արտաքոյ քան զամուսնութիւն կանանցն իւրոց ոչ պղծեցաւ, յասել իւրում . « Հռուբէլ անդրանիկ իմեա դու, զօրութի իմ և սկիզբն հարուտութե իմոյ » . այս ինքն դու ես սկիզբն զօրութեան իմոյ . զի յառաջ քան զմայր քո 'ի պէտս կանանց ես ոչ անկայ : Եւ դու զիւրդ յետ հանգչելոյն քո 'ի վերայ ամուսնուէ կնոջ քո, պղծեցեր զանկողինս իմ : « Արդ մոլորեցար դու իբրև զջուր » . զի արձակեալ թողեալ էն, և ուռգանեն զերկիր օտար : Եւ փոխանակ զի արբ նա 'ի ջուրց օտարոտեաց, ասէ ցնա հայր իւր . « Մոլորեցար իբրև զջուր մի մնասջիր, այլ առաւելու թե և զօրութեց » . այս ինքն աւելի մասն էիր դու, և աւելի զօրութի, վասն անդրանկութե նորա . կամ դու զի ես սկիզբն զօրութե իմոյ, և այլ, ասէ, առաւելութե և զօրութե . այս ինքն այլքն ևս եղբարք նորա զինի : Բայց հերբայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Առաւելութեան և զօրութեան », « Այլ առաւելութի զօրութե իմոյ և սկիզբն սաստկութե իմոյ » :

Արդ անիծաւ Հռուբէլ . եթէ անէծք էն, արդարեւ տեսցուք զգործս նոցա որպէս զգործն օրհնութեց, զի յայտնապէս եղէն : « Մոլորեցար դու, իբրև զջուր մի մնասջիր », բայց հերբայեցի « Խրամատեցար դու իբրև զջուրս և ոչ մնացեր » : Եւ զոր օրինակ ջուրք զի ոչ մնան և դադարեն յերկիր, մի մնասջիր դու 'ի մէջ ժառանգութե քո, այս ինքն 'ի թիւ ազգացն . վասն այսորիկ ասաց Մովսէս՝ եղիցի 'ի համար թուոյ, զի 'ի մէջ ժառանգութե իւրեանց ընկալան զօրհնութիւն իւրեանց : Բայց փութացաւ վաղվաղեաց ապաշխարութիւն Հռուբէլի . և արար իւր թիկունս զլեզուն Մովսիսի . ելոյծ զանէծան զոր կապեաց ստուգութիւն Յակովբու : Եւ ահա ետես

իսկ Յակովբ զապաշխարութիւն Հռուբէլի, ընդէր անէծ զնա, Չի 'ի ժամանակի իբրև բաժանեցաւ Կորիս, բաժանեցան ընդ նմա և Գաղան և Աբիրոն որդիքն Փաղէթայ յաղգէ անտի Հռուբէլի, և ընկղմեցան ընդ նմա իբրև զԶուր 'ի մէջ երկրի. գործ անիծիցն հօր նորա: Բայց եկն եհաս նմա ողորմութի, և յիշեաց նմա և զբարիսն զոր արար նա առ Յովսէփ: Եւ զոր օրինակ անիծաւ նա վասն մեղացն, սոյնպէս և օրհնեցաւ նա վասն արդարութեն: Անէծ զնա Հոգին սուրբ 'ի բերանոյ Յակոբու, իբրու պահէր զնա օրհնութիւն Մովսիսի: Չի այն՝ որ ընթեռնու զպատիժս պատուհասից, երկիցէ յանցուածոց. և այն՝ որ թեակոխի 'ի քառութի թողութե, մի անկցի առ յուսահատութիւն. զի ոչ յանցանք ապստամբեցին, և ոչ ողորմութիւն զրկեցաւ: Արդ սկսաւ լինել սատակումն որդւոցն Հռուբէլի յանապատի անդ յընկղմել նոցա 'ի մէջ երկրի իբրև զԶուր, եթէ ոչ էր փութացեալ վաղվաղեալ այնորիկ, զի ասէ «Կեցցէ Հռուբէլ և մի մեռցի»: Առ սակաւ սակաւ մաշեալ և սպառեալ լինէին: Եւ եթէ ասիցես. իսկ ընդէր բազմացան նոքա, զի քան զայն՝ զի բազմացան որպէս Զուրբ, արժան էր ըմպել զնոսա երկրին որպէս Զուրբ. վասն ծածուկ մաշուն ասաց Յակովբ. զի մահ Հռուբէլի իբրև զմահ ամենայն եղբարց իւրոց եղև: Եւ դարձեալ ասաց յՅովսէփ. «Որդիք քո իբրև զՀռուբէլ և զՄաւուն եղիցին ինձ», . ըստ բազմութե Հռուբէլի, և ըստ շինութեն՝ որ 'ի յայտաշխարհ:

Ը մաւունի և Ղևեայ, եթէ էր տուեալ զդստերսն իւրեանց նոցա կանայս, և առեալ էր 'ի դստերաց նոցա իւրեանց կանայս՝ խափանեալ լինէին աւետիքն այն, զի սատակելոց էին քանանացիքն: Բայց հատ Յակոբ, և անէծ զնոսա, զի ոչ համբերեցին որպէս և հարքն նոցա. զի վարեցան 'ի նոցանէ կանայքն նոցա և համբերին, և եղէն նոցա դատաստանք վրէժխնդրութե: Չի փորձեաց նա 'ի Ղաբան աներ իւր, և յեսաւ եղբայր իւր՝ թէ պահասան գոյ նորա: Եւ անէծ զնոսա, զի անձ ոչ կոտորեաց զնոսա. «Չև ևս են, ասէ, կատարեալ մեղքն ամուրհացուց», . և

կանխեցին նոքա յառաջագոյն ցուցին սուր՝ որ ոչ էր յայ՝ Եւ զի յայտ արասցէ, զի ոչ զիտէր զգործն նոցա, ասէ. «Ի խորհուրդս նոցա ոչ եմուտ անձն իմա», զի ոչ կարացին զօրութեան նորա դիմակայ լինել ընակիչք երկրին:

Ըսէ. «Ոչ իջի էս ՚ի պատուէ փառաց իմոց», բայց հերբայեցի՝ «Ի ժողովս նոցա ոչ հաղորդեցաւ պատիւ փառաց իմոց», զի ողորմութիւն, ասէ, անխայեցայ էս յանարգանաց և ՚ի թշնամանաց, թէ պէտ առ ՚ի նոցանէ էս ՚ի սուր հրաւիրեալ էի: «Վասն այսորիկ բաժանեցից զնոսա», այլ գոն բաժինք մարմնոց, և են բաժինք մտաց. արդ բաժանեաց զի միտս նոցա, զի մի ևս միաբանիցեն և հաւասարիցեն երկոքեան գործել ինչ մի. զի Ջամբրի և Փենեհէզ՝ որդիք Շմաւոնի և Ղլեայ՝ ընդդէմ միմեանց գործեցին ՚ի ժամանակի, իբրև բաժանեցան ՚ի վերայ միմեանց վասն այնր անիծից. զի միաբանք և հաւասարք էին երկոքին յամենայն ինչ. զոր օրինակ և ոչ չորիցն եղբարց իւրեանց այլոցն յայտնեցին ՚ի ժամանակի իբրև մտին նոքա ՚ի Սիւքէմ: Տես դու զի ընդդէմ միաբանութե նոցա ած զբաժանելն նոցա. իբրև զայն՝ զի ասէ «Թշնամութի եղից ՚ի մէջ քո և ՚ի մէջ կնոջդ, և ՚ի մէջ զաւակի քո և ՚ի մէջ զաւակի նորա», զի ոչ ինչ օգտութի եղև նոցա առաջին միաբանութեն, բեր եդ փոխանակ միաբանութեան բաժինս երկամութե օգտակար: Իբրև զայն՝ զի ասէ «Եթէ փեսայեսջիք դուք ընդնոսա, եղիցին նոքա իբրև փուշ յաչս ձեր», իբրև զայն զի ասէ. «Մի լուիցէ այր լեզուի ընկերին իւրոյ», «Եղիցին, ասէ, հինգ ՚ի միում տան, և բաժանեսցին», Բաժանեաց զնոսա դարձեալ ՚ի ժառանգութենէ իւրեանց: Ղլեայ ոչ տուաւ ժառանգութի, քանզի մատունս ետուն նմա այր յազգէ իւրմէ. և Շմաւոն՝ զի սակաւ էր ժառանգութի իւր, ետուն նմա վերագիր ՚ի վերայ ժառանգութե եղբարց իւրոց:

Ըրդ քանզի անցոյց ՚ի Հռուբէլայ զօրհնուինս, զի ոչ իսկ էր արժանի նմա՝ թէ իբրև զանդրանիկ օրհնեսցի. բարձ ՚ի նմանէ և զթագաւորութի, զի նմա ոչ վայել էր. զի նա՝ որ զանձն իւր ոչ կամեցաւ ՚ի

կարգի ունել արդարուք, անցոյց 'ի նմանէ զառաջ նորդու թի՛ ժողովրդեան 'ի ժամ օրհնու թեցն : Իբրև անց 'ի Հուրբէլէ և եկն եհաս առ Շմառն, հաւասարեցոյց ընդ նմա և զՂևի և ս . զի հայեցաւ ստուգու թին և 'ի նոսա . զի եթէ մինչ դեռ խոնարհա գոյնք և նուազունք են, վասն փոքր մի յանցանաց զայս ամենայն համարձակու թի՛ գործեցին, զի զքաղաք մի լրիւ իւրով սատակեցին . եթէ մեծասցին և փրկիցեն որչափ ևս չարիս գործիցեն : Զի ոչ էին արժանի թագաւորու թե, և 'ի նոցանէ անցոյց զնա . զի արդ կարէին նոքա՝ որք եղեն անօթք բարկու թե, լինել անօթք շինարար թագաւորու թեան :

Այլ իբրև եկին հասին առ Յուդայ, հայեցաւ Յակովբ՝ թէ արդարու թք նմա արժան է թագաւորու թին . զի թէպէտ և Յովսէփ արդար էր և իմաստուն, սակայն անցանել առ Յուդայէ առանց յանցանաց՝ չէր արդարու թի՛ . իբրու առ Յովսէփ պաշտեցաւ : Իբրև սկսաւ օրհնու թին ծագել 'ի վերայ Յուդայի, ուրախ եղեն 'ի նա եղբարքն իւր և մխիթարեցան . զի 'ի նմա սահմանեցան անէծքն, և եղև դարձեալ սկիզբն օրհնու թեցն : « Զքէն, ասէ, գոհասցին եղբարք քո » . զի անխայեցեր դու զնոսա 'ի սպանու թէ անտի Յովսէփու : Զի եթէ ոչ տուեալ էր նորա խրատ և կեցուցեալ էր զնա, 'ի սովոյ սատակէին : Արդ փոխանակ զի անխայեցեր դու զնոսա 'ի մեղաց սպանու թէ և 'ի մահուանէ սովոյ, « Զքեզ օրհնեսցեն եղբարք քո » : Նա և Յովսէփայ իսկ գոհու թի՛ պարտ էր մատուցանել Յուդայ վասն կենաց իւրոց : Հեբրայեցի զՅուդա՝ երկրպագեալ մեկնէ . և փոխանակ այնք՝ զի ասէ « Զքէն գոհասցին եղբարք քո » : « Քեզ երկիր պագցեն » ասէ :

« Այլ ձեռն քո 'ի վերայ թիկանց թչնամեաց քոց » . զի հնազանդելոց է թագաւորու թի՛ նորա զթչնամիս : « Ի սպանուէ, որդեակ իմ, ելեր » . 'ի դատաստանէ անտի՝ զոր հրամայեցեր 'ի վերայ Թամարայ և երկուց որդւոց նորա : Վամ զի ոչ հաղորդեցաւ ընդ սպանումն Յովսէփայ, վասն այսորիկ ընկալաւ զթագաւորու թին, և հնազանդեաց զթչնամիս իւր . այսինքն Վաւիթ, զի հար սատակեաց զփղշտացիսն այ-

լովք ազգովք հանդերձ : «Ձեռն քո, ասէ, 'ի վերայ
 Թիկանց Թշնամեաց քոց», : Եւ զի ասէ «Ի սպանու-
 Թենէ, որդեակ իմ, ելեր» : Ինքն Գաւիթ 'ի ժամն
 նակի իբրև սպրեցաւ նա 'ի ձեռաց Շաւուղայ . կամ
 զի ինայեաց նա 'ի վերայ Շաւուղայ, և ոչ սպան զնա
 'ի ժամանակի՝ իբրև մատնեցաւ նա 'ի ձեռս նորա .
 այնու հանդերձ Շեմայն, Կաբաղայն, Աբեներայն և
 Յովաբուն : Բայց երբայցի, «Ի կերոյ, որդեակ իմ,
 ելեր . նիստ և բազմեաց իբրև զառեւծ, իբրև զկո-
 րիւն առեւծու», վասն զօրութե նորա :

Այլ զի ասէ «Արդ ո՞վ իցէ որ յարուցանիցէ զնա» .
 զի ոչ որ շարժեաց և յարոյց զնա 'ի Թագաւորութե՛
 իւրմէ յազգաց անտի հեթանոսաց՝ զորս հնազանդե-
 ցոյց . այն իսկ է ասէ, «Ձեռն քո 'ի վերայ Թիկանց
 Թշնամեաց քոց» : «Մի սպակասեցէ ազգ յիշխանու-
 Թի, զի նա է հովիւ և առաջնորդ» : Եւ փոխանակ
 այնր՝ զի ասէ «Եւ մի մարգարէ յերանայ նորա» .
 բայց հերբայցի՝ դատաւոր ասէ . «Մինչև եկեսցէ
 որոյ իւր է Թագաւորութի» : Ո՞վ . Գաւիթ : Եւ զի
 ասէ «Նմա սպասեցեն հեթանոսք» . յօրէ անտի
 յայնմանէ յորմէ հետէ սպան նա զԳողիադ, ակն ու-
 նէին և սպասէին նմա ժողովուրդքն այնորիկ՝ որ հնա
 զանդեալ էին Խորայէլի . մանաւանդ զի չարչարեալ և ս
 էր Շաւուղ յայտոյ անտի պղծոյ : Կամ զազգան Խորայ-
 էլի կարգայ ժողովուրդս . իբրև զայն՝ զի ասէ «Այլ
 մի ևս լինիցին նորա երկու ժողովուրդք, և երկու
 Թագաւորութիք» . և իբրև զայն՝ զի ասէ «Փոխա-
 նակ զի ասաց 'ի վերայ ձեր Թշնամին՝ երկու ժողու-
 վուրդք և երկու քաղաքք այդ իմ են, և ես ժառան-
 գեցից զնոսա» :

«Ապեացէ զգրաստ իւր զօրթոյ» . 'ի ժողովուրդն
 զԹագաւորութի իւր . կամ յԽորայէլ զզաւակ իւր՝
 վասն կարգին իւրոյ, զի ոչ հատանի իշխանութիւն
 նորա յորդուոյ իւրոց . որպէս մի մի յազգաց անտի
 'ի ժամանակի իբրև եղեն 'ի նոցանէ դատաւորք ոչ
 տիրեցին որդիք նորա զկնի նոցա, որպէս և տունն
 Գաւիթի զի տիրեցին : «Առասցէ զպատմութեան իւր
 'ի գինի և զհանդերձն իւր յարիւն խաղողոյ» . վասն
 հարկաց՝ որ ելանէին նմա 'ի ժողովրդենէ անտի 'ի վե-

րայ սեղանոյ նորա . զի գինի և արիւն խաղողոյ պըտուղ են այգւոյ : Եւ զի ասէ “Ջուարթագին են աչքիւր , և սպիտակ են ատամունքիւր ” . վասն գրգուլթեց փափկուլթեց , որ են 'ի նմին հարկաց :

“Յուզայ , զքէն գոհասցին եղբարք քո ” . 'ի վերայ տեառն մերոյ , զի 'ի նմանէն ծագեաց . և խոստովան լինին և գոհանան զնմանէն հեթանոսք և ժողովուրդն , այն իսկ է՝ զի ասէ “Խոստովան եղիցին քեզ ժողովուրդք անծ ” : Եւ յերայեցւոյն դարձեալ 'ի վերայ նորա առաւել և ս կատարի . “Երկրպագեալ , ասէ , քեզ երկրպագեսցեն եղբարք քո . և ձեռք քո 'ի վերայ թիկանց թշնամեաց քոց ” . իբրև զայն՝ զի ասէ “Եդից զթշնամիս քո 'ի ներքոյ ոտից քոց ” : “Ամենայն ծունր , ասէ , կրկնեսցի , և ամենայն լեզու խոստովան եղիցի՝ թէ տէր է Յիսուս . զի զամենայն ինչ հնազանդ արար 'ի ներքոյ ոտից նորա ” : Այն իսկ է՝ զի ասէ “Երկիր պագեսցեն քեզ որդիք հօր քո ” . եղբարք տեառն մերոյ՝ որդիքն Յովսէփու , և առաքեալքն և այլ հեթանոսք : “Կորիւն առեւծու Յուդայ ” . զի 'ի նմանէ ծագեաց : “Ի սպանուլթէ , որդեակ իմ , ելեր ” . այս ինքն խաչին : Ասէ “Ոչ թողեր զանձն իմ 'ի դժոխս , և ոչ սրբոյ քում ետուր տեսանել զսպականուլ ” : “Ի սպանուլթէ , որդեակ իմ , ելեր ” . զի սպան նա զմեղս խաչիւն իւրով , և սպան զմահ յիշխանուլթէ իւրմէ : Բարձրասցի , ասէ , աջ քո 'ի վերայ թշնամեաց քոց , և ամենայն ատելիք քո սատակեսցին . նիստ և բազմեաց 'ի վերայ մահու և սատակեսցի . իբրև առեւծ՝ 'ի վերայ կերոյ իւրոյ : Եւ զի ասէ “Արդ ո՞վ իցէ որ յարուցանիցէ զնա 'ի նոցանէ ” , զի ոչ գոյ պատան բեկման նորա . և “Ո՞վ իցէ , դարձեալ , որ յարուցանիցէ զնա ” յաթոռոյ արքայուլթէ իւրոյ . զի այն՝ որ փոխէ զնա և անցուցանէ , ոչ գոյ . որպէս և Գանիէլ վկայէ . “Տէրուլթի նորա , ասէ , տէրուլթի յաւիտենից , և արքայուլթի նորա ոչ եղծանի ” : Եւ կնքէ Գաբրիէլ . “Տացէ նմա , ասէ , տէր անծ զաթոռն Գաւթի , և եղիցի նա թագաւոր 'ի վերայ տանն Յակովբու յաւիտեանս ժամանակաց , և արքայուլթէ նորա վախճան մի լիցի ” :

Եւ զի ասէ “Մի պակասեսցէ ազգ թագաւոր ” .

իրրև զայն՝ զի ասէ «Բղխեսցէ, ասէ, զաւազան յարմատեաց անտի Յեսսեայ» . և մարգարէ դատաւոր, ասէ հերբայեցի : «Մինչև եկեսցէ որոյ իւրն է», : Զի թէպէտ և խափանեցաւ թագաւորութիւնն նոցա յաւուրս Ծեղեկիայ, զի ասէ այսպէս . «Գրեցէք զայրս զայս տարագիր անժառանգ անորդի», : սակայն զնա ասաց, այս ինքն զգաւազանն՝ որ յարոյց կանգնեաց զխորանն Դաւթի զանկեալն՝ ՚ի ձեռն Զորաբաբելի յովնաբեանց, զոր գերեաց Նաբուքոդոնոսոր արքայ . և կոչեցաւ նա իշխան . իրրև այն Եղեկիելին . «Իշխանն, ասէ, որ ՚ի միջի ձերում իցէ, բարձցէ բեռն ՚ի թիկունս իւր» : Արդ ոչ պակասեաց նահապետութիւնն նոցա ՚ի ժամանակին գերութեանն նոցա . այլ ՚ի ժամանակի իրրև իջին նոքա ՚ի Բաբելոն, զի խրատեսցին անդ, Յորոնիա որդւովք իւրովք հանդերձ անդ էր . և Զորաբաբել՝ որ հան զնոսա, և թագաւորեաց ՚ի վերայ նոցա : Եւ եթէ նեղեցին զնոսա Յոյնք, փոքր մի ժամանակս խափանեցին զնոսա, իրրև զաւակն Դաւթի կայր : «Արարից էս, ասէ, զիշխանն Յուդայ իրրև Զահս վառեալս ընդ եղէզն . և եղիցի՝ որ ակարն իցէ ՚ի նոսա՝ իրրև ըզԴաւիթ, և տունն Դաւթի իրրև զած» :

Ի այց դարձեալ . «Մի պակասեսցէ իշխան Յուդայ» . ոչ եթէ վասն թագաւորութեան միայն . յայնմիկ զի և ոչ մարգարէ . և այլ ևս, զի ասա թագաւորութիւնն խափանեալ էր յաւուրց անտի Յակովբու մինչև ՚ի Դաւիթ . և ՚ի Բաբելոն դարձեալ խափանեալ էր . և ՚ի Զորաբաբել մինչև ՚ի ծնունդն Քրիստոսի այլ բարձ նա զթագաւորութիւն, և ցուցանէ՝ թէ թագաւորութիւն առանց քահանայութեան ոչ օժանի : Թպէտ և յայտնի է՝ թէ ո՞ր ազգ է, սակայն մարգարէ պիտոյ է յասել՝ թէ այս պիտոյ է արքայութե . քաղաք թագաւորութե պիտոյ է . ՚ի նրմա և տաճար ՚ի սպաս պաշտաման, և հանդերձ քահանայութե : Արդ թէպէտ և խափանեցաւ թագաւորութիւնն մինչ կանխաւ որպէս և այս օրս, սակայն լի կատարեալ որպէս և այս օրս՝ ոչ երբէք : Զի յորժամ թագաւորութիւնն խափանեալ լինէր, մարգարէութիւնն գտեալ լինէր . և յորժամ երկոքին խափա

նեալ լինելին, քահանայութիւն հաստատուն կայր
 և տաճարն հանդերձ քաղաքաւն թագաւորութեն .
 և յորժամ քաղաքն և այլ խափանեալք լինելին ,
 մարգարէութիւն հաստատուն կայր :

Արդ Յակովբ զամենեւին կարգաց թագաւորու-
 թի . այս ինքն մի յայտանէ մի պակասեցէ մինչև
 եկեսցէ՝ որոյ իւրն է : Եւ իբրև եկն , թէպէտ և թա-
 գաւորութիւն տանն Դաւթի ոչ կայր , քանզի Հե-
 րովզէս թելակալ պահապան էր տեղւոյն , սակայն
 քահանայութիւնն Շմաւոնի հաստատուն կայր , և
 մարգարէութիւն Յովհաննու , և քաղաքն թագաւո-
 րութե . “Մի , ասէ , այսուհետև պակասեցէ մինչև
 եկեսցէ որոյ իւրն է ” : Իսկ զի նա ինքն է տէր մեր .
 և զի ասէ “Ես է յոյս հեթանոսաց ” , այն իսկ է՝ զի
 ասէ . “Խոստովան եղիցին առ քեզ ժողովուրդք անձ ” :
 Եւ զի ասէ “Վապեացէ զգրաստ իւր զորթոյ ” , ըստ
 բանիցն Զաքարիայ . “Ահաւասիկ , ասէ , թագաւոր
 քո գայ քեզ հեզ և խոնարհ և հանդարտ է , և հե-
 ծեալ է ՚ի վերայ գրաստու ” : Եւ զի յաւել ևս
 յասել . “Ի վերայ յովանակի իշոյ ” . զի ցուցցէ՝ եթէ
 ոչ ՚ի ջորի հեծանի յորժամ թագաւորէ , որպէս Սո-
 զովմոնն և այլ թագաւորք : Արդ “Վապեացէ զգր-
 րաստ իւր զորթոյ ” . այս ինքն ՚ի Մարիամ զմարմին
 իւր , կամ ՚ի խաչն զմարմին իւր , կամ ՚ի ժողովուր-
 դն զիշխանութիւն իւր : “Եւ զյովանակ իշոյն զոր-
 թոյն դնդակէ ” . յաղագս Յուդայ զթագաւորու-
 թիւնն իւր :

Այլ “Սպիտակացուցէ զպատմութեան իւր ՚ի գի-
 նի . և յարիւն խաղողոյ զհանդերձ իւր ” . զի և
 դժուարինք դիւրին են նմա . իբրև զայն՝ զի կաւոյն
 եբաց զաչս կուրին : Արդ “Սպիտակացուցէ զպատ-
 մութեան իւր գինի ” . այս ինքն զմարմինն իւր , վարաւ
 դոյրն նորա ասէ , զի նա ինքն է մարմինն իւր : Սպի-
 տակացոյց դարձեալ ՚ի գինի խորհրդեան իւրոյ զե-
 կեղեցի իւր , զի նա ինքն է մարմին իւր . քանզի մեք
 անդամք եմք յանդամոց նորա : Զի եթէ վասն ճշ-
 մարիտ մարմնոյ իւրոյ ասաց , ո՞ւր է այն՝ զի ասէ
 “Ո՞վ ՚ի ձէնջ յանդամանէ զիս վասն մեղաց ” . և զի
 ասէ “Ես յաղթեցի աշխարհի ” : “Զուարթագին են

աչք իւր իբրև 'ի գինւոյ , . զի սուրբ իսկ էն . "Եւ սպիւտակ էն ատամուռք իւր քան զկաթն" , . "Յա աւետեօքն՝ որ ելանէն 'ի միջոյ շրթանց նորա : Քանզի 'Կաւթի սուտ եղև ակն նորա 'ի հայել տեսանէն , և անօրին նեցաւ բերան նորա 'ի հրաման տալ հրովարտակին . վասն այսորիկ 'ի վերայ տեառն մերոյ կատարի այս : "Սպիտակացուցէ , ասէ , զպատմուճան իւր 'ի գինի , և զհանդերձ իւր յարիւն խաղողոյ " . զի 'ի ձեռն Մովսիսի դարձան շրջեցան ջուրքն յարիւն , և բանիւ տեառն մերոյ եղև գինի : Վասն այսորիկ երկրորդէ զնա Յակովբ 'ի վերայ Յուդայ . "Ղուասցէ , ասէ , զպատմուճան իւր յարիւն , և յարիւն խաղողոյ զհանդերձ իւր " : Եւ որոշեալ մեկնեաց 'ի մէջ արեանն և արեան խաղողոյն . և նորին իսկ տեառն մերոյ են երկոքին , և 'ի վերայ նորա կատարին . զի մարմին նորա լուացաւ արեամբ , և հողին նորա խառնեաց առաքելոցն նորա յարիւն բաժակին նորոց կտակարանայն , զոր ետ աշակերտայն նորա :

" () արուղոն ծովեզերք բնակուածի քեզ , և սահմանք նորա մինչև 'ի ծայդան " : Բայց հեբբայեցի՝ "Վիճակակիցք նաւաց , և ձկտեսցի մինչև 'ի ծայդան " . քանզի 'ի նաւաց անտի էր կերակուր նոցա :

"Իսաքար այր հզօր " : Գեդէոն զի արձակ հրեշտակս հրովարտակօք հանդերձ , զի եկեսցեն հասցեն 'ի վերայ մադիանացուցն : Եւ զի ասէ "Ետես զբնակուելի իւր զի գեղեցիկ է , և զերկիր իւր զի պարարտ է " . զի ետես նա զերկիրն որ հասեալ էր նմա , զի բլխէր զկաթն և զմեղր : Ոչ եթէ զի պարարտ էր քան զբնակերաց իւրոց , այլ զի ոչ տրտնջեաց նա և ասաց որ պէս և այլքն՝ թէ "Երկիր մարդավար է բնակչաց իւրոց " . այլ օրհնեաց նա զայն՝ որ ասացն "Զիթենի , ասէ , զոր ոչ իցէ տնկեալ քո , և ապարանս զոր ոչ իցէ քո շինեալ , տաց քեզ " : Եւ ոչ բարձրացաւ նա և մոլորեցաւ , որպէս և նոքայն . այլ հնազանդ եղև նա որպէս և մշակ մի և պանդուխտ տեառն երկրին . "Երկիր , ասէ , ճշմարտութի մի վաճառիցի , քանզի իմ իսկ է ամենայն " . որ և հնազանդեսցի նմա որ պէս տեառն երկրի : Բայց հեբբայեցի՝ "Իսաքար իբրև էշ մի , զի լայնեալ հանդուցեալ նստցի 'ի մէջ

աղբեաց . և ետես զհանգիստ իւր զի գեղեցիկ է , և զերկիր իւր զի պարարտ է , եդ զուս իւր 'ի գործել ,, այլովք հանդերձ . այս ինքն զի լաւ թուեցաւ նմա գործել զերկիր , և ոչ ելանել 'ի մարտ պատերազմի :

“Եւ յան դատեսցէ զժողովուրդ իւր” . ‘ի վերայ Սամիսոնի ,, : “Զի ինքն է օձ դարանակալ 'ի վերայ ճանապարհի ,, . զի եկն նա և չարչարեաց զփղշտացիսն : Եւ զի ասէ “Ի վախճան փրկութեան մնայ տեառն” . վասն նորին Սամիսոնի , զի խնդրեաց ջուր , և ետ նմա Աստուած :

“Եւ յադ ընդ աւազակս ելցէ ,, . այնոքիկ՝ որ քառասուն հազարաւ սպառազէն վառելովք . զի նա առաջնորդէր գնացից նոցա հանդերձ Յեշու նաւեանց : Եւ զի ասէ “Նա եղիցի վերջապահ” . զի նա ինքն էր առաջնապահ և վերջնապահ . քանզի յառաջագոյն ժառանգեաց նա զերկիրն , և հարստութիւն դարձեալ առաջնոյն 'ի զօրութե վերջնոյն գտեալ լինէր . և 'ի վերայ նորա նախ եկին հասին պաղեստինացիքն , և հար սատակեաց զնոսա : Բայց հերբայեցի , “Գադ՝ աւազակք աւազակեսցեն զնա” . ‘ի վերայ Նափեթայ . զի եղև հալածական յեղբարց իւրոց , և արարին զնա հինահար : Եւ զի ասէ “Կնքն 'ի հինի ելցէ ,, . յետոյ զի կարօտացան նովաւ զօրքն և ածին զնա , և եղև նա դատաւոր . և կորզեաց թափեաց նա զժառանգութիւն իւր յեղբարց անտի իւրոց :

“Եւ սեր , 'ի պարարտութիւն երկրի իւրոյ . և նա եղիցի համբարակ թագաւորաց” . երկիրն ապամացուցուց : “Զի թացցէ , ասէ , զոտս իւր իւղով ,, , ասաց Մովսէս : Բայց հերբայեցի ասէ . “Աշեր՝ ինքն 'ի պարարտութիւն հացի , և համբարակեալ իցէ թագաւորաց” :

“Եւ փթաղիմ երագ հրեշտակ” . բայց հերբայեցի՝ եղջերու երագ , բարակ . զի ետ տանել աւետիս բարեաց ամենայն փախստէիցն , և նա դարձեալ կերակրեաց զԵսայէլ 'ի ժամանակի իբրև եկին նոքա թագաւորեցուցանել զԴաւիթ : Կամ վասն տկարութե նորա , զի էր տկար և վատթար քան զէրէ , կարգաց զնա եղջերու . զի ոչ կամեցաւ նա երթալ

'ի մարտ պատերազմի, մինչև զի չոգաւ Դեբրովրա : Եւ զի ասէ "Որոտայ զխօսս բարւոքս և գեղեցիկս" . վասն օրհնութեանն զոր օրհնեաց զնա Դեբրովրայիւ հանդերձ :

"Յովսէփ, ել դու իբրև զակն շինուածոյ հաստատուն" . զի օրհնելոց էր նա երկու որդւովքն իւրովք հանդերձ, զի հաստատեալ լինէր նա յաջ և յահեակ : Զի "Վասն քո, ասէ, խորհուրդ խորհեցան նենգութիւն, և ռիսացան ընդ քեզ արք աղեղանց" . կամ վասն բազմուէն նոցա, կամ վասն բաւնից նոցա, զի սաստկագոյնք էին, սակայն դարձաւ աղեղն նոցա : Իսկ Յովսէփու զօրութիւն, զի տիրեաց 'ի վերայ նոցա . այլ լուծան ջիւք բազկաց նորա, զի ոչ սպան զնոսա : "Բաւ եղիցի ինձ, ասէ, զի ես 'ի ներքոյ երկիւղի նյ եմ" . վասն անուան զօրութեան Յակովբու : "Վասն այսորիկ, որդեակ իմ, ինքնին անձ հօր քո օգնեսցէ քեզ, զի արարեր դու զողորմութի գթութի 'ի վերայ եղբարց քոց վասն անուան նորա" : Իսկ այն՝ զի ասէ "Վասն անուան զօրութեանն Յակովբու" . այս ինքն՝ զի անուն հզօրին Յակովբու կոչեցաւ 'ի վերայ նոցա, և անուն հովուին վիմին Խարայելի . զի վէմն այն որ հովուեաց նոցա յանապատի անդ յօթեվանաց յօթեվանս՝ որ տուաւ ազգացն այնոցիկ . վասն այնորիկ ոչ սպաներ դու զնոսա . վասն այսորիկ ընկալ դու զամենայն օրհնութիւն օրինաց՝ որ տուեալ լինին ազգացս այսոցիկ զորս կեցուցեր դու . և փոխանակ զի կեցուցեր դու զնոսա, եղիցին նոքա քեզ սրակ փառաց : Եւ յայտ արար՝ թէ թա գաւորելոց է նա 'ի վերայ նոցա՝ սպանանել և կեցուցանել . զի վայելէր իսկ նմա : Զի զոր օրինակ տիրեաց նա 'ի վերայ նոցա յերկրին եգիպտացւոց իբրու յանցաւորք և մնասակարք էին, և ոչ սպան զնոսա, սոյնպէս կեցուցէ զնոսա յերկրին իւրեանց :

Իայց դարձեալ շինուած հաստատուն, զի հաստատեցաւ նա անդրանկութիւնքն և թագաւորութիւնքն . և զսոսա կարգաց պարիսպ : Կա և յերկրին եգիպտացւոց թագաւորեաց 'ի վերայ նոցա . և վասն այսորիկ հակառակեցին և ռիսացան ընդ նմա, և լուծան տկարացան ջիւք բազկաց նորա . զի վաճառեցին զնա՝

փոխանակ թագաւորի իբրև զժառայ մի. սակայն դարձաւ աղեղն նորա զօրութիւն Բան ասաց յետ յառաջ. այլ 'ի ձեռանէ հզօրին Յակովբու դարձաւ. և յանուննէ հովուին վիմի՝ 'ի վերայ թագաւորութեան ակնարկէ. քանզի հանդերձեալ էր նա թագաւորել, դարձոյց զաղեղն նորա զի տիրելոց էր: «Օրհնութիւն հօր քո զօրացան 'ի վերայ օրհնութեց ծնանելեաց քոց» . կամ զի յաւելան օրհնութիւնք իմ 'ի վերայ օրհնութե նոցա . այս ինքն զի առաւել էս օրհնութիւնք զոր օրհնեցի էս զքեզ՝ քան զայն օրհնութիւն զոր էս օրհնեցայ: Կամ մինչև յոյս բարձանց յաւիտենից: Չլեառնն ամուրհացոց ած 'ի մէջ յայսմ վայրի, ուր Սահակն պատարագեցաւ. և բարձր է, ասէ, քան զբարձունս որ էին անդ. և բարձունք, ասէ, որ յաւիտենից իմ էն, կամ բարձունք յաւիտենից մինչև 'ի դրախտն. իբրև զայն զի ասաց Մովսէս՝ 'ի գլխաւոր լեռնէ արևելից: Բայց հերբայեցի, «Որդի պտղալից այդոյ, որ արձակեալ է 'ի վերայ ջուրց գնացից, և մածեալ տարածեցաւ 'ի վերայ շինուածոյ. և անց նա ընդ պարիսպ, և ռիացան ընդ նմա արք աղեղանց» . և այլ ևս: Եւ փոխանակ այն՝ զի ասէ «Մինչև յոյս բարձանց յաւիտենից», ասէ «Օրհնութիւն հօր քո զօրացան 'ի վերայ օրհնութեց ծնանելեաց իմաց» . զի այսմիկ իսկ ցանկացան իշխանքն որ յաւիտենից. այս ինքն 'ի վերայ Եսաւայ ակնարկէ: Եւ զի ասէ «'ի վերայ գլխոյ պսակի եղբարց իւրոց» . ասէ «'ի վերայ գլխոյ ուխտի եղբարց իւրոց»:

«Բենիամին դայլ յափշտակօղ. այգուն կերակուր կերիցէ, և առ երեկս համբար մթերեսցէ, և բաշխեսցէ կերակուր», : Ի ժամանակի իբրև արարին նոքա ժողովուրդ 'ի մէջ Իսրայէլի յետ կոտորածոյ բենիամենեան գնդին, և մնացեալ էին նոքա չորեքհարիւր այր միայն. և յանձն առին նոցա իսրայէլեանքն յօնուլ յափշտակել իւրեանց 'ի ժողովրդէնէ անտի կուսանս, զի մի կորիցէ աղգն ամենայն: Բայց դարձեալ զայլ յափշտակօղ, վասն ժպրհութե համարձակութե նորա՝ որ եղև առ կինն Ղեւայ, և վասն պատերազմին զոր արար ընդ եղբարսն իւր, և ասաց ընդ առաւօթս կերիցէ զկերակուր՝ այլովք հանէ

գերձ : Դարձեալ Բենիամին յորժամ լինի առաւօտ, այս ինքն փրկութի, որպէս յաւուրսն Սինիքերիմ արքայի, քանզի ՚ի տանէ անտի սրբութեւ ելանէր փրկութի . ելանէր աւար հարկանէր, և առ երեկ՝ այս ինքն հանգստիւ՝ որպէս և ընդ երեկս բաշխէր նա որ զինչ առնոյր աւար : Կամ փոխանակ զի չողաւ նա կոտորեաց զամաղէկացիսն, և բաշխեաց զաւար նոցա : Կամ զի ոչ պահեաց նա զպատուէր հրամանի Մովսիսի կամ Շմուէլի՝ զոր պատուիրեաց վասն ամաղէկացւոցն, կարգաց նա գայլ յափշտակօղ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ի ներքոյ ւնյ եմ ես », « Քանզի երկիւղած եմ ես յնյ » :

« Հանջիք դուք, ասէ, և զիմ ոսկերս ընդ ձեզ », զի որչափ գանձն սուրբ եղեալ էր յայն երկիր ՚ի պիղծ, առնէ ՚ի վերայ նոցա ւծ իննայութի . վասն այսորիկ դարձան նոքա ՚ի Բաբելոնէ : Բայց ՚ի ժամաւ նակի իբրև կախեցին նոքա ՚ի վերայ խաչափայտին զմարմինն զայն, զի ՚ի նմա էր գանձն կենաց հեթաւնոսաց, զթացաւ նա ՚ի վերայ երկրին հեթանոսաց . զի ընկալաւ նա զգանձս զայս : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Եգին զնա ՚ի Դովնա ՚ի տապանի », այս ինքն ՚ի յարկեղ :

ՍՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ

Ե Լ Ի Ց

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

Խ Ո Ր Ի Ն Ա Ս Ո Ր Ի Ո Յ

Ե Լ Վ

Գ Լ Ո Ի Խ Ա

Փ Ո Ւ Ա Ն Ա Կ այնր՝ զի ասէ՝ «Ամենայն ոգիք, որ ելին յերանայ Յակովբու, իւթանասուն մարդ. և Յովսէփ անդէն էր յերկրին եգիպտացոց», . բայց հեբրայեցի, «Յովսէփաւ հանդերձ, որ էր յերկրին եգիպտացոց», . և Եւ այն՝ զի ասաց Փարաւոն. ասէ՝ «Կտրհեսցուք վասն նոցա», . այս ինքն հնարեսցուք վասն նոցա : Մանկաբարձքն ապրեցուցին կեցուցին զտղայսն . նա ինքն տոհմ՝ յաւիտենից . «Արարին իւրեանց, ասէ, տունս», . «Եղիցի, ասէ, տուն ծառայիքո», . այս ինքն զաւակ նորա . և «Դատիմ էս, ասէ, զտունն Հեղեայ», . այս ինքն զզաւակ նորա : Կամ իսրայէլացիքն արարին նոցա տունս ՚ի ժամանակի իբրև երկեան մանկաբարձքն ՚ի տեառնէ . քանզի աւերեաց Փարաւոն զտունս նոցա ՚ի ժամանակին իբրև բարկացաւ ՚ի վերայ նոցա : Կամ զի երկեան նոքա ՚ի տեառնէ, յայտ արար նոցա տունս . զի նոքա եղիցին երթալ ծնուցանել զհեբրայեցիս, որպէս զի կեցուցեն զամենայն արու մանուկ . և ոչ առնէին նոքա յայտ զանձինս իւրեանց թէ երթան : Կամ զի առնուին նոքա յանձն մեռանել, և ոչ հեղձուցանել զտղայս, բարի արար նոցա տէր . և ՚ի ձեռն արու տղայոցն շինեցին նոքա զազգան իբրև զտուն, և ոչ

կործանեցին : Իբրև զայն՝ զի ասէ Դաւիթ . “Դու ա-
սացեր շինել քեզ տուն ” :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Տեսին զմանուկն զի գե-
ղեցիկ էր , և թաքուցին զնա ” . եբրայեցի ասէ . “Իբրև
տեսին զմանուկն շոյտ ” : Բայց շոյտ՝ կամ անուն է ,
կամ բարերար՝ իբրև զփրկիչ . քանզի ակն իսկ ու-
նէին թէ փրկիչ ծնանելոց է նոցա . և յայտնեցաւ ,
ասէ , մօր նորա թէ սա է : Արդ տես դու որչափ քրն-
նեցին նոքա . զի ոչ և ս կարացին թաքուցանել զՄով-
սէս : Արդ տես դու որչափ պահեաց զնոսա ողորմու-
թի շնորհաց , զի վեց հարիւր հազար ելին նոքա յեր-
կրէն եգիպտացոց . “Որչափ նոքա , ասէ , ճնշէին
զնոսա , առաւել ևս աճէին բազմանային և զօրա-
նային որդիքն Խորայելի ” : Հնարս ինդրեաց Փարա-
ւոն , զի որք կենդանիքն իցեն , աշխատուի մաշեցոց .
և որ ծնանելոցն իցեն , սպանցէ հրամանաւ . և ան-
արկ զահ և զերկիւղ իւր ՚ի սիրտս մանկաբարձացն ,
զի մի սպանցեն . և պատրաստեաց բանս ՚ի բերան
նոցա , զի մարթացեն պատասխանի տալ թագա-
ւորին :

“Իսկ զքեզ , ասէ , ո՞վ կացոյց իշխան և դատաւոր
՚ի միջի մերում ” : Զարհուրեցաւ Մովսէս . և յայտ-
միկ յայտ արար , զի որում ոչ ակն ունէր թէ զիտի-
ցէ՝ լուաւ նա զբան . զի այն առաջին որ փրկեցան՝
արժանի իսկ էր , զի ոչ եթէ անիրաւութիւն փրկեաց
զնա Մովսէս . բայց նա յայտնեաց ընկերի իւրում
սիրով , և նա կշտամբեաց զնա չարութիւն : Իբրև փա-
խեաւ նա դարձեալ ՚ի Մագիւմ , և ոչ լուեաց դա-
դարեաց նա ՚ի ստուգութենէ . ինդրեաց նա զվրէժ
զրկեալ աղջկանցն ՚ի վերայ ջրհորոյն հովուաց :

“Ի՞նչ գնաց , ասէ , Մովսէս զխաշինսն Յաթրոնայ .
և եկն ել նա ՚ի լեառն անյ ՚ի Քորէր : Անդ երևեցաւ
նմա հրեշտակ տեառն ՚ի բոց հրոյ ՚ի մէջ մորենւոյ ” :
Մորենին այն զի ոչ էր պիտանացու՝ լինել ՚ի նմանէ
պատկեր մեռելոտի աստուածոց , գտաւ զի նկարես-
ցէ ՚ի նմանէ խորհուրդ անյ կենդանւոյ : Եւ առա-
ւել ևս . զի տացէ նա մեզ օրինակ , զի խոնարհութիւն
նորա նմանօրք եղիցուք մեք նմա , զի յանարգ մն-
րենւոյ անտի երևեցաւ նա : “Եւ յի՞ , ասէ , հայեցայց

և բնակեցայց, այլ 'ի հեզս և 'ի խոնարհս » : Զոր օրինակ և 'ի Մովսէս՝ զի բնակեցոյց զփառս իւր, վկայեաց նա վասն նորա՝ թէ խոնարհ էր քան զամենայն մարդիկ հանդերձ այլովք արդարովք : Սոյն պէս և միածին նորա 'ի կուսէ 'ի դատերէ անտի ազքատաց :

Արդ խոտորեցաւ Մովսէս տեսանել զայն տեսիլ պատկերի . և իբրև բազում խորհուրդս խորհէր նա երկուցեալ զարհուրեալ, ձայն բարբառոյ եղև նմա 'ի միջոյ հրոյն և ասէ . Մատիւր մերձեաց, ասէ, Մովսէս՝ հանեալ 'ի ջուրց, զի ջուրք 'ի հրոյ ոչ երբէք երկնչին : Զի եթէ մտնեն ոչ այրեցաւ 'ի հրոյ անտի՝ որ լուծեալ էր 'ի նմա, ո՞րչափ ևս առաւել քաջալերեալ լինէր որդին ջուրց, և մերձենայր առ նա : «Վոչեաց, ասէ, զանուն նորա Մովսէս . քանզի 'ի ջրոյ անտի հանի զնա » : Ահաւասիկ 'ի մանկութէ քուսմէ 'ի խորհուրդ մկրտութեալ աւագանին գրոշմեալ էս դու, 'ի հրոյ զիարդ երկնչիս դու : Այլ ոչ եթէ 'ի հրոյ երկեալ նա, քանզի և 'ի հուր անդ խորհուրդ Արդւոյ գրոշմեալ էր . «Նա, ասէ, մկրտեացէ զձեզ 'ի հուր և 'ի Հոգի սուրբ » : Ի մտնեն դարձեալ չարութիւն Խորայէլի նկարեցաւ . զի յայտ արասցէ մեզ թէ որպիսի ժողովուրդ է հեբրայեցոց : Եւ զի ասէ «Ես եմ անձ Աբրահամու, անձ Սահակայ, անձ Յակովբու » . և ոչ ասաց՝ անձ Աբրահամու, Սահակայ և Յակովբու . զի նկարեացէ զխորհուրդն երրորդուէ, և զկատարումն անուանն, զի ընթանայ զկնի անձանց :

Այլ զի ասէ «Լոյծ զկօշիկս քո յոտից քոց » . զի յայտ արասցէ նմա՝ թէ ո՞յր առաջի կայ . և անդ զի գիտասցէ և ծանխցէ Յիշով որդի Նաւեայ թէ զինչ է պատիւ փառաց այնորիկ՝ որ եկն 'ի թիկունս նորա օգնական լինել նմա : Բայց դարձեալ լոյծ զկօշիկս քո՝ իբրև զայն է, զոր ետես մարգարէն 'ի ժամանակի իբրև զիմեալ գայր յեդովմայ . զի խնդրեաց նա 'ի նոցանէ զվրէժ հատուցման որդւոցն Խորայէլի, զի ասէ . «Ի վերայ եդովմայ լուծից զկօշիկս իմ, և 'ի վերայ փղշտացոց զազաղակ բարձից » : «Հնձան, ասէ, հարի էս միայն, ճմլեցի էս զնոսա բարկութիւն իմով :

և կոխեցի ես զնոսա սրտմտու թիւ իմով, և եւ սոյն պէս և Մովսէսի ասացաւ՝ լոյժ զկօշիկս քո . զի հընձան հանդերձեալ էր նա հարկանել ՚ի մէջ երկրին եգիպտացւոց, այս ինքն վասն զօրու թեցն՝ զօր արար նա անդ . քեզ իսկ, ո՞վ Մովսէս, այս եղիցի քեզ նշան՝ զի տեսեր դու զանձ, զի բնակեալ էր ՚ի մէջ հրոյն . այսպէս իցէ ձեզ պաշտել ՚ի ձեռն հրոյ զանձ՝ որ բնակեալ է ՚ի մէջ հրոյ . «Ես եմ, ասէ, անձ Աբրահամու, Սահակայ և Յակովբու .» զի լուիցեն որ դիքն Աբրահամու՝ որ էին յերկրին եգիպտացւոց . զի եթէ հարքն նոցա իբրու մեռեալ էին՝ կենդանի են ինձ, որչափ ևս առաւել կենդանի են ինձ անուքիկ՝ որ ՚ի նեղու թիւս իցեն : Եւ եթէ մեռեալ քն նոցա իբրև կենդանիք համարեալ են ինձ, զի կենդանու թիւ յարու թիւ նոցա ՚ի դժոխոց դիւրին է ինձ, որչափ ևս առաւել դիւրին է ինձ փրկուի նոցա՝ որ յերկրին եգիպտացւոց : Յորժամ ելանիցեն նոքա անտի փրկու թիւս իմով և կենդանու թիւ, ամաչեսցեն մահն սպանող, և Փարաւոն նեղիչ : Վասն այսօրիկ անարգեաց անգոսնեաց Մովսէս զգանձսն եգիպտացւոց, և փու թացեալ ընթացաւ նա առ ոսկերան Յովսէփու . զի ՚ի նոսա ծածկեալ կայր գանձն կենդանու թիւ, որպէս զոսկերան եղիչայի :

«Վհա, ասէ, ոչ հաւատան ինձ, քանզի ասեն ոչ երևեցաւ քեզ տէր,» և եւ զի ետես տէր եթէ նշան ինդրէ, ետ նմա նշան ՚ի գաւազանն՝ որ եղև վիշապ . զի ուսուսցէ զնա թէ չէ իսիսա Փարաւոն քան զայս վիշապ : Եւ ահա արիւն ձեր ոչ է ծածկեալ յայնմա նէ որ արար զջուրն արիւն, և ոչ ժողովուրդ ձեր ՚ի բորտեալ ձեռանէ անտի . ձեռն քո, ասէ, որ բարոտեցաւ՝ սրբեցաւ ՚ի ծոցոյ բուժմիչ : Դա գրէ օրէնս՝ որ սրբեն և պղծեն, ծոց նորա էր պղծիչ և տեղի սրբու թիւ . «Դարձո անդրէն, ասէ, զձեռն քո ՚ի ծոց քո», և ՚ի միում յանդամի նորա ետ նմա նշան փրկուի . քանզի առ մի ժողովուրդ առաքեաց զնա հա նել զնոսա յերկրէն եգիպտացւոց : Եւ զի ցուցցէ նմա՝ թէ զոր օրինակ բորտեցաւ ձեռն նորա և պղծեցաւ, նոյնպէս և նոքա պղծեցան ՚ի կուռան եգիպտացւոց . և զոր օրինակ սրբեցաւ ձեռնն նորա յետ պղծելոյն :

սոյնպէս և նորա սրբեցան յամսն և 'ի ծովն : Բայց տէր մեր զի փրկիչ էր աշխարհաց ժողովրդեանն և հեթանոսաց , յամենայն մարմին նորա՝ զի մեռաւ վասն մեր՝ տուաւ մեզ նշան փրկութե . և ոչ եթէ որպէս Մովսէսն զի մի անդամ իւր եղև նա նշան որ դուոց ազգի ժողովրդեան իւրոյ , զի յայտ արասցէ՝ եթէ վասն ժողովրդեանն ցոյց նմա զայսպիսի սքանչելիս : Ասէ . «Եթէ ոչ հաւատասցենք քեզ առաջին նշանիդ , հաւատասցենք միւսու՞մդ ևս . ապա թէ ոչ հաւատայցեն այդ երկուց նշանաց , առ դու ջուր 'ի գետոյ այտի և հեղ 'ի ցամաքի . և զջուրսն զոր հեղուցուս դու 'ի ցամաքի անդ , եղիցի նա արիւն » : Եւ այս զի ուսցի նա թէ առաջի աչաց նորա է արիւն տղայոց նոցա՝ զոր հեղձուցին 'ի մէջ ջուրցն . և հաւատասցեն 'ի միտս իւրեանց , զի եթէ 'ի վերայ մեռելոց նոցա փոյթ է նմա , որչափ ևս առաւել 'ի վերայ նոցա , զի կենդանի են :

Այլ իբրև ցարդ չև ևս առեալ էր Մովսիսի յանձն երթալ , ասէ ցնա տէր . «Կապուտ կողպուտ արասջիր զէդիպտացիսն » : Ի ու , ասէ , զայս բարբառս երմանեսջիր յականջս ժողովրդեանն՝ որ ծառայ են մամոնայի . և տես դու՝ զի հաւատանք քեզ : Այլ ոչ երկեաւ Մովսէս 'ի Փարաւոնէ , այլ յարայէլէ . «Ահա , ասէ , ոչ լսեն ինձ » : Մինչև յոր վայր հրաժարեաց նա 'ի նոցանէ , մինչև զի կացցէ հակառակ ընդդէմ նոյ . սակայն դիւրին էր հակառակել նմա ընդ նոյ , քան հակառակել ընդ Խարայէլի . լաւ իցէ գլել վէմն . և «Կաւ իցեն , ասէ , հարուածք բարեկամի » : Թերևս յայսմ վայրի չարախօս եղև Մովսէս զնոցանէ բազում իրօք . զի ոչ ասաց նմա Մովսէս՝ թէ ոչ լսեմ ես քեզ , այլ ասէ . ոչ լսեն ինձ , կակազոտ եմ ես , ասէ : Յայսմիկ , ասէ , փոքր ես դու . այլ ահա նովաւ մեծանաս դու . զի եղիցի քեզ մարգարէ խօսող , որպէս և նոյ :

Բայց դարձեալ զի հրաժարեաց , քանզի յիշեաց նա զնախանձն կայենի և զԵսաւայ՝ երկեաւ և նա . վասն այնորիկ ասէ ցնա . «Ահաւասիկ եղբայր քո ելցէ ընդ առաջ քո , տեսցէ զքեզ և ուրախ եղիցի » : Ոչ եմ ես այր խօսող . կամ քան միջին ասաց .

“Զի այր մինրբաձայն ծանրախօս եմ ես”, ոչ կարեմ ես խօսել առաջի խօսող ժողովրդեանն : Կամ զի լուծցի կապանք լեզուի իւրոյ՝ խնդրեաց նա : “Եթէ առաքես դու զիս, ոչ եմ ես, ասէ, այր խօսող յերեկուստ և յեռանտուստ”, Կամ երկեալ նա՝ ի հէրբայեցւոց անտի, զի առեալ էր նորա զձաշակս չարչարանաց նոցա յայնմիկ՝ զի ասէ “Մի՛թէ և զիս սպանանէ՞ կամիցիս դու որպէս և զեգիպտացիսն”, Կամ՝ ի տանէ անտի Փարաւոնի զգուշացեալ էր նա, զի տեղեկացեալ էր նա և գիտէր զինճիւռն դառնութեան նոցա : Այլ զայս ասասցուք . քանզի նշանք բազումք եղեն աւանդ առ նմա առնել, ծանրախօսութի նորա և կապանք լեզուի նորա ոչ արձակեցան . զի տեղեկ գիտէին զնա եգիպտացիքն . վասն այսորիկ “Առաքեա դու, ասէ, յոյր ձեռն առաքելոցն ես դու՝ որ կարօղն իցէ խօսել”, ոչ եմ ես այր խօսող, այս ինքն համեմատ եգիպտացւոցն : Վասն այսորիկ “Ահաւանիկ կայ Ահարոն մարգարէ քո”, “Առաքեա դու, ասէ, ի ձեռն այնորիկ՝ որ առաքելոցն ես”, այս ինքն զոր հանդերձեալն ես դու առաքել . որ նա ինքն է տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Վասն այսորիկ բարկացաւ ի վերայ նորա սրտմտութէ տէր, փոխանակ զի խնդրեաց նա զնա տարաժամ : Ես, ասէ տէր, ժամուն իւրում պահեցից զնա :

Այլ զի մի օտարացուցէ նա զՄովսէս, ոչ փոխեցաւ անուն նորա, և ոչ լուծաւ կապանք լեզուի նորա : Յայնմիկ մեծացաւ Մովսէս քան զազումսն, իբրու մեծ էր նա իրատուն և իմաստութի եգիպտացւոցն, անգոսնեաց և խոնարհեցոյց զիմաստութի գիտութե իւրոյ վասն սիրոյն ւնի իւրոյ . վասն այնորիկ անուն ւնի և դէմ յանդիման . և վկայ այն, զի իջին փառքն ւնի և նստան ի վերայ երեսաց նորա : Եւ զոր օրինակ ի ժամանակի իբրև ստեղծաւ Աշամ՝ հնազանդեցան նմա ամենայն գաղանք, քանզի ի նմանութի պատկերի կերպարանաց արարչին իւրոյ էր, սոյնպէս ի ժամանակի իբրև առաքեաց զՄովսէս փրկիչ նոցա, քանզի գիտէր նա թէ աղօթս և պաղատանս առաջի տեառն իւրոյ փոխանակ ընդ ժողովրդեան ազգին իւրոյ հանդերձեալ մատուցա-

նեւ՝ զի ինքն կորիցէ և մի ժողովուրդն ջնջեսցի , վասն այսորիկ և ինքն բարերարն իբրև ետես զսո- նարհուծի հեզուծէ նորա , զանուն իւր առանց նա խանձու եղ 'ի վերայ նորա : Վասն այսորիկ պաշտե- ցին զնա արարածք իբրև աղախնայք . զի ծովն առ աջի երեսաց նորա իբրև զծառայ մի 'ի սպաս պաշ- տաման նորա պատրաստեալ էր : Եւ այս են զար- մանք , զի բնուծի որ ոչ ունէր իմաստուծի , ընկա- լաւ 'ի ձեռն հրամանի նորա զչարչարանս գիտուծէ . և երկինք հնազանդեցան բանի նորա , զի յառաւօտէ մինչև յերեկոյ վեց հարիւր հազարին հաց պատ- րաստիցէ :

Եւ զի ասէ «Պատահեաց նմա տէր , և խնդրէր սպանանել զՄովսէս » , ոչ եթէ վասն թլփատուէ , այլ զի առ նա ընդ իւր զկին իւր և զորդիս իւր , և էջ առնել զնշանս և զարուեստս . զի անտի դարձաւ և մնաց կին նորա որդւովք իւրովք հանդերձ : Արդ դու , ասէ , որ մտանես հանել զորդիս ժողովրդեան քո յերկրէն եզիպտացւոց , առեալ վարեալ զկին քո և զորդիս և մտանես անդր : Եւ միւս ևս , զի զօ- րասցի նա 'ի սաստէ անտի հրեշտակին . զի յապրելն իւրում 'ի սպառնուծէ անտի հրեշտակին , թե- թեւասցի յաչա իւր այն՝ զի խիթայր նա երթալ առ Փարաոն , իբրև զայն զՅակովբուն առ Եսաւ : Կամ զի մոծանէր նա զորդիան իւր՝ անթլփատուծիւն 'ի վերայ թլփատուծէ , երկմտուծի անիմաստ ժողո- վրդեանն . վասն այնորիկ երկեցոյց զնա զի թլփա- տեսցէ : Զի մատեալ ծիփորա , բուռն հար զօտից հրեշտակին , և աղալեաց զնա և խնդրեաց 'ի նմանէ վասն Մովսիսի , զի ոչ էր թլփատեալ նորա զմա- նուկն . և իբրև թլփատեաց զմանուկն ծիփորա , ընկալաւ 'ի նմանէ հրեշտակն զաղօթս նորա , և ետ նմա զՄովսէս պարզև : Փոխանակ արեանն , ասէ , զոր հեղի ես առաջի նորա , ետ զքեզ ինձ փեսայ արեան , ուխտ արեան . զի առ Աբրահամ յորժամ թլփատեաց , ուրախուծի և ցնծուծի . և առ մեզ սուգ և տրամուծի :

Իայց դարձեալ , զի խնդրեաց հրեշտակն սպանա- նել զՄովսէս , ետես զնա ստուգուծին՝ զի յերկրին

Եզիպտացւոց նախանձայոյզ եղև Մովսէս, և հար սատակեաց զԵզիպտացիին. և առ կին իւր ոչ եղև նախանձախնդիր, զի խափանեաց զուխտն անորա: Արդ եկն սպանանել զնա հրեշտակն քինայոյզ նախանձախնդիր, զի ցուցցէ նմա ո՞վ բուռն և սատակի իցէ՝ ընդ հրեշտակն և ընդ այն՝ որ զքեզն արգել. և երկու՝ զի օտար էր նա՝ ոչ պահեաց նմա որս վասն ողորմութե գթութե իւրոյ: Եւ զի չորեքհարիւր ամ հաւատացին թլփատութեն, սակայն զայս ասացուք. զի ուսոյց նմա յասել իւրում. ասէ՛ «Ասասջիր գողջիր. անձ հարցն մերոց առաքեաց զիս առ ձեզ»: Ատուած, ասէ, Աբրահամն՝ ի բերանքո, և հակառակութի սրբութե վասն զաւակի քոյ: Եւ զի ոչ առնոյր յանձն նմա կինն իւր, ցոյց նմա զահ և զերկիւղ, զի ինքն ձեռօք իւրովք թլփատեցէ զնա, և զի յամենայն ինչ երկիցէ նա՝ ի Մովսիսէ: Եւ դարձեալ քանզի օրէնսդիր նա երթայր լինել, ցոյց նմա՝ թէ որպիսի ահ և երկիւղ մերձ է առ նա, զի զգուշացի. և զի զգուշացին դարձեալ՝ ի տեսին նորա որդիքն Խարայէլի:

Եւ զի յայտ արասցէ դարձեալ միւսանդամ, զի ՚ի ժամէ անտի յայնմանէ՝ յորմէ հետէ խօսեցաւ ընդ նմա անձ, ոչ մերձեցաւ առ կինն իւր. բայց ինքն կինն ոչ հաւատայր նմա, և դատաստանք էին նոցա վասն այսր: Զի ՚ի տան հօր նորա ոչ կարաց Մովսէս ասել ընդ նմա բան ինչ. այլ յթե վանս ճանապարհին առուրն այնորիկ՝ իբրև ոչ կամեցաւ երթալ առ նա յանկողինս նորա, բայց խառնեաց, և վասն անթլփատութե որդւոյ նորա ասէ այսպէս. հրամայեաց անձ՝ թէ կորիցէ անձն անթլփատ յազգէ տոհմէ իւրմէ, և ահաւասիկ յամենայն իմիք եղեր դու ինձ սատանայ: Եւ իբրև ննջեցին նոքա այսու խօսիւք, եկն հրեշտակն տեառն ՚ի տեսիլ ահագին, իբրև խնդրէր զվրէժ թլփատութե. և խնդրէր սպանանել զՄովսէս զորդին Աբրահամն. որ գիտէր զուխտն Աբրահամն: Ծիփորա իբրև ետես զայն ամենայն ահ և երկիւղ, արար զերկոսին միանգամայն. թլփատեաց զորդին իւր, և սրբեցաւ արեամբ ըն իւրով հանդերձ. քանզի դողաց և զարհուրե-

ցաւ նա 'ի շքեղ տեսլենէ հրեշտակին : Ասէ Մովսէս ցկին իւր . դու 'ի հրեշտակէ անտի այդչափ զարհուրեցար տագնապեցար , և արարեր նմա պատիւ . ես՝ զի տէր հրեշտակաց յայտնեցաւ ինձ 'ի բոց հրոյ , և դարձեալ հանդերձեալ է յայսմ հետէ և անդր յայտնել ինձ , որչափ ևս առաւել արժան է ինձ առնել նմա պատիւ և սրբել նմա զանձն իմ : Ծիփորա իբրև ետես թէ հրեշտակք և տէր հրեշտակաց յայտնի նոցա և այցելու լինի նոցա , մեծացաւ յաչ Ծիփորայ տեսիլ հրեշտակին առաւել քան զամուսնու թի բնու թէ . և ստուգեցան հաւատարիմ եղեն նմա ամենայն քանքն՝ զոր խօսէր ընդ նմա Մովսէս՝ թէ արդարեւ յայտնեցաւ նմա անձ :

Եւ քանզի 'ի պատճառս թլփատու թէ եկն հրեշտակն , այսպէս արժան եղև՝ զի 'ի պատճառս թլփատու թեան եկեացէ , թէպէտ և վասն երկոցուն իսկ եկն . և քանզի ետես Ծիփորա զահն և զերկիւղն մեծ , սիրեաց նա և սրբանալ : Բայց Գանիկէ խոսվեցաւ իբրև ետես զհրեշտակն . վասն այսորիկ անուա նեաց զիրսն յանուն թլփատու թեան . փեսայ , ասէ , արեան է ինձ . իբրև զայն՝ զի ասէ , վէմ օգնու թեան՝ և ձոր ողկուզոյ : Եւ արդ այն փեսայու թի՛ որ եղև մեզ յառագաստի անդ՝ այսօր յուխտն թլփատուէ հարցն քոց ամուսնանամ ես ընդ քեզ . և մի՛ , ասէ , այսուհետև կոչես ջիր դու ինձ այր անկողնաց , այլ փեսայ սուրբ ուխտին հարց քոց : Գարձեալ փեսայ արեան՝ փեսայու թի՛ ուրախու թէ . ուրախու թիւն է ինձ , ասէ , զի զնեցի ես արեամբ որդւոյ իմոյ . քանզի ասաց նմա . ասէ , ուրախու թիւն եղև 'ի տանն Աբրահամու յորժամ թլփատեաց զորդին՝ իւր . յայսմ , ասէ , խորհրդի հաղորդի մարդ ընդ տոհմ մեր : Փեսայու թի՛ դարձեալ ամուսնու թի է . յայսմ հետէ , ասէ , գոյ ինձ հաղորդուի ընդ քեզ յայս նշան ուխտի . խոստովանու թի՛ խոստովան եղև նա Մովսէսի . քանզի յառաջագոյն ոչ հնազանդեցաւ նմա , հաւասարեսցիս , ասէ , յայսմ ուխտի փոխանակ ամուսնու թեան հարսանեաց :

ԳԼՈՒԽ Բ

Լ³¹, զիա՞րդ հաւատացին 'ի Մովսէս յերկրին եւ զիպտացւոց վասն նշանաց իւրոց : Կամ թէ մարգարէք յայտ արարին զնմանէ՝ թէ ահա գալոց է . այլ զի սպասէին և ակն ունէին բանին այնմիկ՝ զի ասէ . զչորեքհարիւր ամ միայն կայցեն 'ի հնազանդութե : Եւ յիստ յառաջագոյն զժողովուրդն հաճեաց և հաւանեցոյց Մովսէս 'ի վիշապ անդր : Ոչ , ասէ , խիստ և բուռն իցէ Փարաւոն քան զայս վիշապ . և ահաւանիկ արիւնն ձեր ոչ է ծածկեալ յայնմանէ՝ որ արար զԹուրան արիւն , և ոչ ժողովուրդդ ձեր 'ի բորոտեալ ձեռանէ անտի վասն ծերակոյտ ժողովւրդեան : Եւ զի լուաւ վասն նշանացն զոր արար Մովսէս առաջի ծերակոյտ ժողովրդեանն , ոչ էլ ընդ առաջ նորա խտուածք : « Ենդէ՛ր , ասէ , Մովսէս և Ահարոն , խախանէք դուք զժողովուրդս զայս 'ի գործոյ իւրեանց » :

« Եւ դու , ասէ , զգաւազանդ քո , և ընկեա առաջի Փարաւոնի , և եղիցի վիշապ » : Զի օձն այն՝ որ եբաց զբերան իւր մինչ կանխաւ , և սիւռեաց տարածեաց զչարութի իւր 'ի վերայ ամենայն մարդկան , նա եբաց զբերան իւր , և առ կուլ զամենայն չարութի կախարդաց : Եւ քանզի երկեալ Մովսէս 'ի Փարաւոնէ , եդ անձ առաջի նորա երկիւղ մօտաւոր քան զՓարաւոնին . զի զգէն նորա արար , զի եղիցի նմա հակառակորդ . և դարձաւ ետ նմա իշխանուի 'ի վերայ նորա , որպէս և 'ի վերայ Փարաւոնի : Եւ փոխանակ զի խնդրեցէ Փարաւոն նշան 'ի Մովսէսէ , և ապա արձակեցէ զժողովուրդն , և ասէ « Ո՞վ է տէր , զի լուայց ձայնի նորա » : Արդ նա ինքն կուլեաց զհարուածսն բանիւ խտուածք , յասելն իւրում՝ ո՞վ է տէր . և զի ասաց՝ բայ « Ոչ գիտեմ զտէր » , հարկ եղև արարածոցն ցուցանել ընկերին իւրեանց թէ ո՞վ իցէ տէրն հասարակաց : Եթէ ոչ գիտես դու՝ թէ ո՞վ է Աստուած , 'ի կախարդաց անտի՛ զոր գիտեսն դու , գիտասջիր դու զայն՝ զոր ոչն գիտես

դու : “Ձեռն , ասէն , Աստուծոյ է այս ,” :

Եւ իսկ յառաջ քան զամենայն հարուածսն , այն մեծ էր քան զամենայն հարուածսն , ասէ Աստուած ցփարաւոն 'ի ձայն բարբառոյ . այն զի ասէ . “Չորդի քո անդրանիկ հարկանեմ” : Բայց գործով զվիշապն որ փոքր էր քան զամենայն հարուածս , ցոյց նմա : Առ կուլ գաւազանն զգաւազանսն , փոխանակ զի կլցէ մահ զանդրանիկս նոցա . մինն եղև յահ յերկիր , և միւսն ևս 'ի պահպանութիւն : Արժան իսկ էր նմա 'ի գաւազանաց անտի որ կլան՝ ուսանել վասն անդրանկացն զի մի ընկլցին : Եւ և երկրորդ հարուածքն ահի երկիր ինն , զի մեռան գարձեալ ձկունքն փոխանակ անդրանկացն . և զի ոչ հաւանեցան նմա մահուամբ ձկանցն , հաւանեցան մահուամբ անդրանկացն . և փոխանակ այնր՝ զի ոչ ած նա զմրտաւ , փութապէս վաղվաղակի տագնապաւ վարեաց հան զնոսա յաշխարհէ իւրմէ : Սատակեցաւ մի ծնունդ ձկանց , և բղխեաց միւս ևս ծնունդ գորտոց : Եւ զի ոչ հաւանեցաւ նա մեռելովքն , ուսաւ կենդանեօքն . “Որդի իմ , ասէ , անդրանիկ Խարայէլ” : զի յայտ արասցէ թէ և այլ եղբարք են նորա , այս ինքն հեթանոսք : Եւ զի կոչեցաւ ամենայն Խարայէլ որդի անդրանիկ , խնդրեաց զվրէժ զամենեցունց յանդրանկաց անտի եգիպտացւոց :

Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ . եղիցի արիւն յեգիպտոս 'ի փայտ և 'ի քար . եղիցին ամենայն ջուրք նոցա արիւն , և ջուրք ևս որ կայր յանօթս փայտեղէնս , և յանօթս քարեղէնս . “Հար , ասէ , գաւազանաւդ քո զջուրսդ , և եղիցին արիւն” : Եւ այս են զարմանք , զի 'ի միում վայրի հարկանէր , և ամենայն ջուրքն յարիւն դառնային , և ձկունք ամենայն գետոյն առ հասարակ սատակէին : Խորհուրդ մեծ , զի 'ի ձեռն տեառն մերոյ . զի 'ի միում տեղով տնկեաց նա զխաչափայտն իւր , և աշխարհս ամենայն լցաւ 'ի նմանէ , և ամենայն պաշտամունք կուոց իսափանեցան յերեսաց ծագելոյ նորա : Ասի գարձեալ , զի 'ի սահմանս եգիպտացւոց միայն եղեն ջուրքն արիւն , և այլքն ևս յստակ էին որպէս յաղբերականց իւրեանց : Այլ առ օրինակի մեծ է անդ . զի գետն

սրբուք իւրով՝ ժողովուրդն խրայելի է, և եգիպտոս օրինակ մեղաց է : Զոր օրինակ դեռն եգիպտացւոց յաղբիւրականց իւրոց սուրբ էր, սոյնպէս և խրայել յԱբրահամէ՛ ՚ի հօրէն իւրեանց յստակք և սուրբք էին . և իբրև ՚ի բնակուածիւն մեղաց եգիպտացւոց մտին նոքա, յարիւն զոհիցն պղծեցան նոքա . որպէս գեռն եգիպտացւոց, զի դարձաւ յարիւն : Որպէս զի և Եօայի յայտնապէս ասաց վասն նոցա . « Զի եթէ եղիցին, ասէ, մեղք ձեր », և այլ ևս : Եւ զի ՚ի գոյն տգեղուածէ արեան զազրուածէ ներկեալ էին, հարկ եղև զի սրբեսցին ՚ի մկրտութի ջուրցն, և ասպ ընկալցին զկերակուրն հոգևոր : « Ամենքին, ասէ, ՚ի ջուրն մկրտեցան, և ամենքեան զկերակուրն հոգևոր կերան, և զամբելի զհոգևոր արբին » :

Եւ զի ետես Մովսէս զՓարաւոն՝ թէ խոսացաւ սիրտ նորա, զի ետես զգաւազանն եգիպտացւոց՝ զի եղէն վիշապք, որպէս և գաւազանն նորին Մովսիսի . և զի դարձոյց զջուրն յարիւն . և իբրև ած ՚ի վերայ նոցա զգորտն, ասէ ցնա Փարաւոն . « Ազօթս աւրարէք վասն իմ, զի ՚ի բաց արասցէ յինէն զգորտս : Ասէ ցնա Մովսէս . ժամ դիր առ երբ ինդրեսցուք, զի թափիցի գորտդ ՚ի քէն և ՚ի զօրաց քոց » : Եւ այս, զի մի կարծիցէ նա՝ թէ իբրու դէպ ինչ կամ պատահար կամ արուեստգիտութեամբն կախարդաց եղև նմա հանգիստ, եդ նմա սահման, զի ցուցցէ նմա թէ հարուածք և բժշկութիւն ՚ի ձեռս նորա եկին . սոյնպէս և այլ հարուածքն՝ որ եկին ՚ի վերայ նորա, գնէր նա ժամ յասել իւրում . « Աւ վաղիւ եղիցի նշանս այս » . իբր ոք զի ասէ՝ թէ կարող իցես դու օգնել անձին քում, ՚ի ձեռն կախարդացն երթայք հնարեցէք և արգելէք՝ զի մի եկեսցէ . կամ խափանեցէք յորժամ եկեսցեն հարուածքն, զոր ածէ Մովսէս ՚ի վերայ ձեր : Թոյլ ետ նոցա կենդանի գորտովք, արգել և յամօթ արար մեռեալ մարմնով զկենդանի կախարդան . տանջեցան կեղովն, և դարձան պատերազմ արարին անդ :

Յետ երկց տանջանաց խոստովան եղէն և աստ : Յետ երկց տանջանաց և մատնցոյց արարին . անդ կարասեալ իւրեանց, և աստ անձամբք իւրեանց :

Այլ որպէս և նկարիչք՝ զկերպարանս և զնշմարանս իրացն ցուցանէին կախարդքն . այլ տանջեցան նոքա կեղովն , զի կերպարանօք և նշմարանօք ՚ի ճըշմարտութենէ զայլս մի մոլորեցուցեն : Եւ յորժամ խոստովան լինիցին և պարտաւորեցին , երևեսցի յաղթութի ճշմարտութե՝ իբրև առաքինանայր ՚ի մէջ քանից նոցա : Եւ եթէ արասցեն դարձեալ և զայս ևս ըստ սովորութեն իւրեանց ընդդէմ Մովսիսի , ահա այնուհետև նկարեցին զյաղթութիւն ճշմարտութե՝ ՚ի մարմինս իւրեանց : Զի եթէ Մովսիսի նմանէին նոքա , ահաւանիկ ինքն Մովսէս հարկանէր զնոսա ՚ի խաղաւարտս կեղոյ . և յորժամ խնդրէին նոքա առնել ընդդէմ Մովսիսի , նկարէին դարձեալ զգործն նորա ՚ի մարմինս իւրեանց . զի գործովն Մովսիսի տանջեցին , և իւրեանց գործով յանդիմանեալ կշտամբեցին : Զի եթէ ընդ Մովսիսի առնէին նոքա , զոր օրինակ հար և չարչարեաց զնոսա Մովսէս , նոյնպէս և նոքա չարչարէին զՄովսէս կեղովն : Այլ քանզի ոչ ուսան նոքա յառաջինսն զոր արարին , եթէ ընդդէմ անձանց արարին զայն , արար զայս զմի զկեղոյս՝ զի ուսցին միանգամայն զերկոսին : Զի եթէ առնիցեն իբրև զնա զկեղան ՚ի մարմինս իւրեանց , տանջեն զանձինս իւրեանց ձեռօք իւրեանց առաջի ամենայն եգիպտացւոցն : Եւ եթէ ուսցին՝ թէ չէր արժան առնել զայս՝ որպէս և նայն , ուսցին եթէ չարաչար գործեցին զոր գործեցինն ընդդէմ առաջնոցն . զի զոր օրինակ այս հարուածք էին մարմնոց նոցա , սոյնպէս և առաջինքն հարուածք էին եղբարցն իւրեանց : Եւ զի ոչ խնայեցին նոքա ՚ի վերայ անդամոց իւրեանց՝ չարչարեաց զնոսա ՚ի մարմինս իւրեանց , զի զիտասցեն եթէ ցաւս ՚ի վերայ ցաւոց յաւելուին բժշկութեն իւրեանց որդւոց ազգին իւրեանց :

Արդ չարչարեաց զչարչարիւնս , զի մի խստացուցեն զսիրտան երկրին եգիպտացւոց , զի մի՛ դարձեալ տանջեցին . «Արարին , ասէ , նոքա որպէս և Մովսէսն » . և ոչ եթէ ընդդէմ Մովսիսի . վասն այնորիկ ոչ սատակեաց զնոսա այն՝ որ խռովեաց զնոսա ՚ի ձեռն կեղոյն : Արդ ընդ նմին իսկ ընդ Մովսիսի հար

կանէին և նոքա ևս զերկիրն եգիպտացւոց . զի կողմն է նա նենգաւոր յայբաժանեալ, և ընդ անձն իւր չէ միաբան : Եւ զի դարձուցանէին զջուրն յարիւն և չարչարէին զերկիրն եգիպտացւոց , զնոյն արիւն ընդէր ոչ դարձուցանէին 'ի ջուր և տրտմեցուցանէին զՄովսէս :

Սակայն Փարաւոն իբրև ետես՝ եթէ ոչ են կարող կախարդքն լուծանել արձակել զոր ինչ Մովսէսն կապէր , 'ի Մովսէս ապաստան լինէր 'ի նեղութեան իւրում . քանզի տեղեակ էր և գիտէր՝ թէ այն որ հարկանէ , նոյն և բժշկէ : Բայց նոքա ոչ եթէ արդարեւ ճշմարիտ փոփոխէին զարարածսն նման Մովսիսի , այլ առ աչօք առնէին և մոլորեցուցանէին զտեսօղս . վասն այսորիկ պատուիրեաց Մովսէս յասել իւրում . ասէ՝ «Մի՛ եղիցի 'ի միջի քում կախարդ » . և այն՝ որ առ աչօք առնիցէ : Զի եթէ զյայտնին և զգիւրին երազն Փարաւոնի նոքա ոչ ծանեան , զիա՞րդ կարէին նոքա փոփոխել զարարածս :

Ըրդ այն զի խստացաւ Փարաւոն 'ի սկիզբն հարուածոցն , իբրև զայն իսկ է՝ որ եղև 'ի կատարած հարուածոց : Քանզի ոչ չարչարեցին զնա հարուածք գետոյն՝ խստացաւ նա , զի եթէ էր հաւանեցուցեալ զնա առաջնոյն , խափանեալ լինէին ևս այն՝ որ վասն վրիժուց ինդրելոյ ապստամբութե՛ նորա և զօրացն իւրոց պատրաստեալ էին : Եւ դարձեալ , զի 'ի խրատեւն նոցա , Խարայէլ իմաստնասցի . իբրև զայն զի ասէ . անզգամ տանջի և իմաստուն խրատի : «Ես , ասէ , խստացուցի զնա հակառակութե՛ք , զի 'ի նմացուցից զզօրութի իմ » : Բայց զի ոչ կազացոյց զազատութի՛ նորա , յայտ արար յայնմիկ՝ զի յորժամ ստիպէին 'ի վերայ նորա հարուածքն , խոստանայր արձակել . իբրև անցանէին հարուածքն , ապստամբ լինէր և դառնայր անդրէն 'ի նոյն յառաջին յամառութի : Զի այն՝ որ իշխան է փոփոխել զընութիւն , զազատութի փոփոխել ոչ կամեցաւ վասն ողորմութե՛ իւրոյ : Բայց թէպէտ և թոյլ տայ վասն ողորմութե՛ իւրոյ , սակայն ցուցանէ ընդ ժամանակս ժամանակս զստուգութիւն իւր . զի 'ի զեղուլ չափոյն մեղաց տանն՝ Նոյի , ջուրքն որ 'ի բարձանց և 'ի խորոց՝ որ

պէս 'ի մէջ երկուց ձեռաց հեղձոյց զնոսա . և 'ի վերայ սողումացուոցն հուր տեղեաց . և ամենայն դար 'ի կարգի իւրում . և վասն խրատու Նաբուքոդոնոսոր արքայի սիրտ գազանի տուաւ նմա :

Արդ ոչ է եպերեալ ստուգութի նորա . զի եթէ նա խտացոյց զնա , ընդէր դատի զնա . “Ես , ասէ , խտացուցից զՓարաւոն” : Յետ եւթն հարուածոց ասացաւ այս . զի եթէ էր յառաջագոյն ասացեալ նախ քան զհարուածսն՝ և ապա էր խտացեալ , յայտ էր թէ նա խտացուցանէր զազատութի նորա հայհոյել ընդդէմ նորա : Զի եթէ անցին եւթն հարուածքն , և ապա ասաց “Ես խտացուցի զնա” , յայտ եղև՝ զի 'ի պատճառս անիոյթ առնելոյն որ 'ի նմանէ՝ խտացաւ սիրտ նորա : Զի եթէ յորէ յառաջնմէ իբրև խտացաւն , և խնդրեալ էր զվրէժս 'ի նմանէ , ոչ ևս յաւելոյր նա և այլ ևս հայհոյել : “Ես , ասէ , խտացուցի զնա” . այս ինքն զի թոյլ ետ նմա . յայնմիկ՝ զի լսէր նա աղօթիցն Մովսիսի , և անցուցանէր զբարկութի յերկրէ նորա :

Բայց որ զինին է այսր՝ նա յայտ առնէ զառաջինն : “Թոյլ ետու ես նմա , ասէ , զի ցուցից 'ի նմա զզօրութի իմ և զփառս իմ” . բայց զօրութի նորա վասն սքանչելեաց նորա , և փառք նորա վասն համբերութեան նորա . կամ ես խտացուցի զնա կալ և հակառակել : Աչ եթէ նա խտացոյց զնա , զի մի հաւանիցի և աւցէ յանձն . այլ զի յայտ արասցէ՝ զի ոչ եթէ հակառակուք կամ զօրութի կարող եղև հանդարտել գիմակալ լինել նմա Փարաւոն՝ զի մի արձակեսցէ զժողովուրդն , այլ ոչ կամեցաւ՝ զի վարեսցէ բռնութի զազատութիւն նորա և զյամառոտ կամս նորա : Զի եթէ ոչ էր ասացեալ զրոց՝ ես խտացուցի զնա , կարծիք իմն էին՝ թէ իբրև այլով իմն զօրութի հակառակեաց և եկաց ընդդէմ նայ . և զի գիտաց թէ ոչ էր արժանի՝ թէ եղիցի 'ի վերայ նորա ողորմութիւն , արդ “Ես խտացուցի զնա , ասէ , զի 'ի նմա ցուցից զզօրութի իմ և զփառս իմ” :

Բայց յայտ առնէ , զի այս որ եղեն՝ զի սքանչելիքն յաճախեսցին , և հեթանոսք լուիցեն և փութացեալ տաղնապետցին , և ժողովուրդն մխթարեալ

քաջալերեսցի . զի «Բարոզեսցի , ասէ , անուն իմ ընդ ամենայն երկիր » . բայց քարոզեսցի , որպէս զի հաւատալի եղիցի : Արդ յայտ արար՝ թէ վասն այսորիկ անփոյթ արար և թոյլ ետ նա Փարաւոնի , որպէս զի եղիցին և կախարդքն ևս քարոզք անուան նորա յաղաղակել յասել իւրեանց . «Ձեռն ւնյ է այս » . զի 'ի լսելն հեթանոսաց՝ եթէ ձեռն ւնյ՝ որ ընդ ժողովրդեանն էր , սատակեաց զկախարդսն : «Լուաք մեք , ասէ , զհամբաւ և զլուր ձեր , և խոռվեալ գողացին սիրտք մեր » :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Գարին ջովացեալ էր , և կտաւն 'ի ծաղկի էր » , հերբայեցի ասէ . «Գարին հասեալ պարարեալ էր , և կտաւն ընտացեալ էր » : «Բայց ցորեանն և հաճարն ոչ հարաւ , զի ոչ էր բուսեալ » . քանզի անազանավար էին : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Հան ւնծ հողմ խորշակի , և յարոյց զմարտին » , հերբայեցի «Հողմ յարեւելից » ասէ : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Մի մնասցէ և մի մի եղունդն » , հերբայեցի «Եւ մի կճղակ մի » ասէ :

Բայց դարձեալ ասի . զոր օրինակ զգուշացեալ էր Փարաւոն 'ի ժողովուրդ անդ , և տանջէր չարչարէր զնա . զի ոչ ելանել յերկրէ իւրմէ թոյլ տայր նմա , և ոչ հանգչել 'ի մէջ աշխարհի իւրում տայր նմա : Սոյնպէս և արար նմա ստուգութիւն , զի զգուշացեալ էր 'ի նմա զի մի տացէ 'ի ձեռս զժողովուրդն . և զի հարկանէր զնա , զի թոյլ տացէ ժողովրդեանն . քանզի մի պատիժ պատուհասի փոքր և սակաւ էր խրատել զՓարաւոն , հար զնոսա տասնհարուածեայ գաւազանաւն , այնոքիկ՝ որ հարիւր հարուածովք ոչ էին կարող հատուցանել զփոխարէնս զոր պարտ էին նոցա վասննոցա : Եւ քանզի աւաջին հարուածովքն մատաղելով մատաղեցոյց նա զՓարաւոն , որպէս զի կակղասցի նա ընդունել զխրատ նորա : Ի ժա մանակի իբրև արար նա զԱհարոն միջնորդ 'ի մէջ Մովսէսի և Փարաւոնի , որպէս մարգարէ 'ի մէջ ւնյ և մարդկան . և իբրև սկսաւ նա խստանալ և գալ , սկսաւ Մովսէս աստուածն Փարաւոնի երևել նշանօք իւրովք :

«Եւ ցանեաց , ասէ , Մովսէս զմխիթն ընդ եր-

կինս'ի վեր, և եղիցի փոշի երևիլ, ասէ, այս ինքն դա-
լուկն, և հատցի 'ի վերայ ամենայն մարդոյ կեղ, և
խաղաւարտք եռասցեն », ։ Եւ իբրև տեսին կախարդ-
քնն եթէ տանջեցան նորա 'ի մէջ երկրին եգիպտա-
ցւոց, ասեն . « Ձեռն ւնի է այս », ։ Ձի որչափ առա-
ջին հարուածովքն, որչափ և է՝ սաստկացեալ հա-
կառակէին . այլ և յորժամ հայեցեալ երևեցաւ 'ի
վերայ նոցա աստուածն եգիպտացւոցն, եկին և ժո-
ղովեցան առ միսեանս ահիւ և երկիրդիւ : Վասն այ-
սորիկ և Փարաւոն իբրև ետես զնոսա՝ թէ տկարա-
ցան լքան ձեռք նորա, և լուծան անկան ջիւք բազ-
կաց նորա 'ի բռնութի գործոյն . և զի գիտաց Փա-
րաւոն թէ հաստատեցան կացին 'ի վերայ նորա չա-
րիքն հանել արձակել զորդիսն Յակովբու 'ի ծառայ-
ութենէ անտի հնազանդութե՛ն նորա, ցոյց նա Մով-
սիսիւ 'ի դէմն ցասման յասել իւրում ցնա . « Այլ
մի ևս յաւելցես դու անկանել յակն իմ . զի յաւուր
յորում երևեսցիս դու ինձ, նոյն օրին մեռցիս », ։ Եւ
զի անց նա զսահմանաւ, և ետ վճիւ մահու 'ի վե-
րայ ւնին՝ որ տուաւ նմա, սատակեցան և ամենայն
երկիրն եգիպտացւոց . զի անուռն ւնի որ կուցեցեալ
էր 'ի վերայ Մովսիսի, անմահ էր : Եւ զի վճիւ մա-
հու ետ 'ի վերայ նորա, յայնժամ եկն եհաս 'ի վե-
րայ նորա պատիժք մահու :

ԳԼՈՒԽ Գ

« **Լ**ՄԻՍՍ այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց » . զի 'ի
նմա արար ւնձ փրկութիւն հեթանոսաց և ժողովրդ-
դեան . ժողովրդեանն 'ի ձեռն Մովսիսի, և հեթանո-
սաց 'ի ձեռն մահուն կենարարին : Ի նմա հանդեան
աշխատեալքն՝ որ վաստակէին առանց վարձուց . և
ազատեցան նորա 'ի խիստ տէրուէ անտի . և 'ի նմա
ազատեցան արարածք և բնակիչք նորա 'ի հնազան-
դութե՛ն անտի սատանայի : Ի նմա ելին արգելեալքն
'ի հանդիստ, և 'ի նմա զգեցան մերկացեալքն ըզ-
փառս : Ի նմա արձակեցան կապեալք յաւերակ գբոյ
անտի, և 'ի նմա մեծացան աղքատք և ստացան զոր

ինչ ոչ ունէին : Ի նմա հորդեցաւ ճանապարհ յանապատ անդ, և 'ի նմա արձակեցաւ արգելեալ ճանապարհն 'ի դրախտն փափկութե : Ի նմա արգելաւ գառն փրկութե, և 'ի նմա արգելաւ գառնն ճշմարտութեան 'ի յարգանդ կուսին : Ի նմա յաղթեաց լոյս, և 'ի նմա ծագեաց լոյսն մեր :

Եւ զի ասէ «Ընդ երեկս զենցեն», . 'ի մէջ երկուց լուսաւորաց, 'ի մտանել արևու և 'ի ծագել լուսնի . որպէս զի երբ իցէ՝ հասցէ լոյս 'ի լոյս, և մի տիբեսցէ խաւար 'ի մահու անդ նորա : Բայց դարձեալ զի ասէ՝ ընդ արևուն մտանել սպանցեն զնա, զի հանդերձեալ էր արևն 'ի մառն դառնալ . զի ժամ նորա 'ի վերայ նորա մարգարէացաւ, իբրև զայն զվրան ժամուն : Մտին նոքա յեգիպտոս իբրև յերկիր խաւարին, և իբրև 'ի խաւարի և 'ի գիշերի բնակեալ էին 'ի նմա . սոյնպէս և 'ի գիշերի ելին նոքա անտի, որպէս և գրեալ է . ասէ . «Այս գիշեր յառաջապահ պահեստ տեառն», : Եւ զի ասէ «Առցեն յարենէ անտի, և նշանեսցեն 'ի վերայ սեմոցն չորեցունց», . զնշան խաչին դրոշմէ մեզ՝ որ 'ի բարձրութեան և 'ի խոնարհութեան, յաջ և յահեակ : Եւ զի ասէ «Խորովեալ հրով», . խորհուրդ կենդանի հացին զսրառնումք մեք . և զի մի յամիցեն յեփեղն նորա, և զի բաղարջ կերիցեն, զի յիշեսցեն զշտապ տագնապի իւրեանց . զի ոչ ետուն նոցա թոյլ խմորել զհայնս իւրոյ : Քանզի թռեաւ տարածեցաւ հին խմորն Եւայի, որ հնացոյց զամենայն . եկն եհաս խորհուրդ բաղարջին, զի նորոգեսցէ զամենայն : Եւ զի ասէ «Եղէգ կերիցեն», . զի յիշեսցեն զգառնութի եգիպտացւոցն հնազանդեցուցացն իւրեանց : «Գառնացուցանէին, ասէ, և կեղէին զկեանս նոցա խիստ հնազանդութեն», : Եւ զի ասէ «Նխար ինչ մի թողուցուք», . զի մի արհամարհեալ եղիցի նա իբրև ըզկերակուր ինչ դոյզն և անցաւոր, զի եղիցի քեզ իբրև զգեղ կենաց : Եւ զի մի որ կերիցէ զնա իբրև նսացի, խորհուրդ մարմնոյ նորա սրբոյ . զի եթէ սրովէք փութացեալ տագնապեալ ահիւ և երկեղիւ կան առաջի նորա, իսկ ուլ ուտէր զնա 'ի նստելեաց : Եւ զի

ասէ՛ «Գօտիք ընդ մէջ» . փուլթապէս , ասէ , որպէս մարդք պատրաստեալ են ելանել երթալ ճանապարհ , 'ի դրոշմեւն նորա զայն՝ զի ասէ՛ «Եղիցին մէջք ձեր սնդեալ» , այլովք հանդերձ : Եւ զի ասէ՛ «Յուպք 'ի ձեռին» . խաչք իւրեանց 'ի վերայ ուսոց իւրեանց : Եւ զի ասէ՛ « Ոսկր մի՛ բեկանիցէք » . այն իսկ է՛ զի բեկին զբարձս աւազակացն , և զնորայն ոչ բեկին : Եւ զի ասէ՛ «Անհետք առնիջիք զամենայն խըմոր 'ի տանց ձերոց» , այս ինքն զեգիպտացւոց , այն իսկ է՛ զի ասէ՛ «Արասցուք տօնս մի՛ 'ի իմորս հինս , և մի՛ 'ի խմորս չարութէ և անօրէնութէց , այլ յանխմոր ստուգուէց և ողորմութէց և ճշմարտուէց» , Եւ «Ամենայն անձն որ կերիցէ հաց 'ի հայսէ խմորելոյ , սատակեսցի անձն այն յորդւոց Խորայէլի՛ 'ի բնակաց և յեկաց» . հերբայեցի՛ «Հրէից և 'ի պանդըխտաց» , ասէ :

Փրկուածի՛ մեծ Խորայէլի ելքն իւր էին յերկրէն եգիպտացւոց . և ծանր պարծանք նորա այն են՝ արիւնն որ նշանեցաւ 'ի վերայ դրանց նոցա . և փակեալ դրամիք իւրեանց՝ ամենայն մարդ 'ի ներքս 'ի տան իւրում քահանայ անձին իւրում լինէր . և ոչ Ղևի պիտոյ եղև անդ և ոչ Ահարոն , ոչ քահանայուածին և ոչ պաշտօն և ոչ եւթնոստեայ աշտաւ նակն և այլ պահպանուածիք օրինացն : Եւ եթէ անդ՝ զի խորհուրդ էր՝ այսպիսի կատարումն դրոշմեցաւ անդ , առ ճշմարտունին որչափ և ս առաւել . զի անդ գառն սպանեալ , և աստ մարմին կենդանի : Այլ ոչ եթէ գառն մաքեաց զօրագոյն ինչ էր քան զամենայն նշանս , և վասն այսօրիկ նովաւ փրկեցաւ ժողովուրդն . այլ զօրագոյն է նա , զի եղև նա օրինակ հզօրին : Սոյնպէս և գաւազանն որ փրկեաց , և փայտըն որ քաղցրացոյց զճուրն գառնուէ , և օձն պղնձի որ բժշկեաց զհարուածս օձիցն :

Այլ զի մի կարծիցեն՝ թէ սղբին իրքս այս ընտրեալ և սուրբ են , անիծեալ օձիւն արար սքանչելիս յառաջագոյն առաջի Փարաւոնի : Զի նոյն իսկ զայն գաւազան զսուրբն՝ արար օձ անիծեալ , խորհուրդ սրբոյն այնօրիկ՝ որ առն զմեղս բազմաց յանձն իւր . զի քննեսցեն և զիտասցեն՝ թէ այս անիծեալ զիարդ

եղև 'ի փրկութիւն, եթէ ոչ խորհուրդ ինչ օրհնելոյ հանդերձեալ էր նա, Զի եթէ էր գնացեալ նորա ոսկումը ասէին, վասն զի պատուական է. և հրով զի ահագին է. այլ գնաց նա 'ի պէտս պիտոյից անիւ ծեալ օձիւն և անարգ մորենոյն և անբառաչ գաւառմբն, որ զվրէժ անձին իւրոյ ոչ կարէր խնդրել:

Բայց տես դու զսքանչելիս, զոր արար Մովսէս հրով և յիրս ահագինս, որ կարեն խնդրել զվրէժ անձանց իւրեանց. և ժողովրդեանն՝ զի խնդրեսցէ առցէ զվրէժ՝ ոչ կարաց, մինչև առ խնդրեաց զվրէժ ժողովրդեանն գաւառմբն՝ որ զանձին իւրոյ զվրէժ ոչ կարէր խնդրել: Զի այն իննհարուածեայ գաւառանն զիստ պարանոցն նորա ոչ խոնարհեցոյց, 'ի սատակել անդրանկացն իւրեանց լուծան լքան ձեռք նորա, զի Իսրայէլ ապրիցէ, և անժ բարձրացի: Զի զոր օրինակ նեղեաց զկախարդան նորա խորհուրդ խաչին խոստովան լինել նոցա յասել իւրեանց՝ թէ «Զեռն անցէ», սոյնպէս հնազանդեցաւ և նա 'ի զեւնուլ անդ գառինն, որ նկարէր զխորհուրդ կատարեալ լումանն. զի զԻսրայէլ անդրանիկ ազատեսցէ 'ի հնազանդութիւն անտի ծառայութե նորա: Այլ ոչ սրբեցաւ Եգիպտոս տասն նշանօքն, մինչև զի գառն զենաւ. զոր օրինակ և ոչ Ագամ փրկեցաւ քարոզութիւն մարգարէիցն, մինչև զի գառն ճշմարտութե 'ի վերայ խաչափայտին կախեցաւ:

«Այլ որդիքն Իսրայէլի արարին, ասէ, ըստ բանիցն Մովսէսի, և խնդրեցին նոքա յեգիպտացւոց անտի զհանդերձս զարդու զզարդ ոսկոյ և զզարդ արծաթոյ, և կապուտ կողոպուտ արարին նոքա զեգիպտացիան», Զի եթէ այս կամք էին անց, նախ Մովսէսի իսկ արժան էր կողոպտել յափշտակել զեգիպտացիան. այլ Մովսէս՝ զի ոչ ծառայեաց և աշխատեցաւ յաղիւսարկի անդ, վարձս կողոպտոյ նա ոչ առ. բայց առ նա զոսկերսն Յովսէփու, զի յամօթարասցեն հաւատքն մեռելոյն զթերահաւատութիւն կենդանեաց. զի մեռեալն փութայր մտանել յայն երկիր պարգևաց, և կենդանիքն փութային փախչել յերկրէ անտի պարգևաց: Արդ առ նա զոսկերսն Յովսէփու, զի երգմնեցոյց զնոսա. և կշտամբեաց

նորօր զորդի ազգի ժողովրդեան իւրոյ, որ պառնկեցան ընդ դատերսն մադիանացւոց :

Օ գուշացեալ էր Խիմի միտս ժողովրդեանն . վասն այսորիկ որչափ զեզիպտացիսն տանջէր և չարչարէր, նոցա թշնամութի յաճախէր առ հերբայեցիսն . և որքան թշնամութիւն արտաքոյ յաճախէր և բազմանայր, խեթ և խիղճ ՚ի ներքոյ սաստկացեալ զօրանայր : Այլ քանզի ոչ էր բաւական այս միայն՝ զի նեղեսցէ զնոսա ելանել, դարձաւ ետ զնոսա յողորմութի, զի ևս քան զևս սաստկացեալ զօրասցի թըշնամութիւն . զի կապուտ կողոպուտ առնէն զբանչելի գանձսն եզիպտացւոց և ելանէն : Զի թէպէտ և վասն երկիւղի ոչ ելցեն, սակայն գոնեայ վասն ճրի գանձուցն հարկ լիցի նոցա ելանել . վասն այսորիկ դարձեալ միւսանգամ անդրէն յերկիրն եզիպտացւոց մի մտցեն : Կամ վասն զի սիրէին, զի բմբոխնետցեն զոր ինչ առինն . կամ վասն զի երկնչէին, զի մի տուժիցին զոր ինչ բարձին անտի, վիհ մեծ արար Խիմի մէջ իսրայէլացւոցն և ՚ի մէջ եզիպտացւոցն : Թէպէտ և նոքա զվարձս վաստակոց իւրեանց և զգինս կենաց որդւոց իւրեանց առին և ելին արգարութի, սակայն զայն զոր խնդրեցինն և առին ՚ի զարդու՝ գողութի եղև նոցա . և այնքիկ որ ետուն ՚ի զարդու, դարձաւ եղև նոցա խաբէութի : Արդայն՝ որ արար զխաբէութիւն, փախչելով փութայր փախչել . և այն՝ որ ծաղըն եղև, սպառնութիւն մերձ էր ՚ի բերան նորա :

Արդ որչափ և փախուսան ժողովրդեանն հեռանայր, սպառնութի եզիպտացւոցն զօրանայր . արդ ՚ի մէջ փախստեանն և սպառնութիւն արար Խիմի մէջ իսրայէլացւոցն և եզիպտացւոցն, լինել օգնական անապատն անապատութի իւրով, և սոյն խղճիւ իւրով, ծարաւն նեղութի իւրով . մանաւանդ ծոյն պարիսպ՝ տալ տեղի առաջի երեսաց նորա ոչ առնոյր յանձն : Եւ այս ամենայն ոչ եթէ զի մի եկեսցէ եզիպտոս զինի նոցա, այլ զի նոքա մի դարձցին անդրէն յեզիպտոս : Բայց իբրև տեսին՝ թէ ոչ կարեն մարմինք նոցա հատանել անցանել զայս ամենայն պարիսպս ամրացեալս, և դառնալ միւսանգամ յե-

գիպտոս, փոխանակ ընդ մարմնոց նոցա՝ դարձան սիրտքիւրեանց : Զի գիտակ և խելամուտ էին այսմիկ, զի եթէ դառնային, ծոփն այն՝ որ իբրև զբարեկամս գիտաց զնոսա, յանցանել անդ նոցա՝ իբրև զթշնամիս ճանաչէր զնոսա, թէ դառնայցեն : Արդ իբրև ետես Մովսէս՝ թէ զօրագոյն է զէնն զոր ետ անձութին, և կարող է բռնութին Փարաւոնի հնազանդել նովաւ, և խստութին Խորայէլի զի կակղասցի նովաւ, դարձաւ նա տեսանել թէ իցէ պատերազմօղ զօրագոյն քան զնա, զի զգեցցի նա զզէնն նորա :

Այլ յայնմիկ՝ զի ասէ՝ «Առաքեա դու յոյր ձեռն առաքելոց ես», . զի լաւ թուէր Մովսիսի՝ փոխանակ թէ ինքն եղիցի փրկիչ, թէ այնու որ զօրագոյն իցէ քան զնա՝ փրկեսցի Ժողովուրդն . որպէս զի եղիցի փրկիչուին կատարեալ այնմիկ՝ որ նեղեցաւ նեղութի կատարեալ : Սակայն անձն ոչ եթէ զօրութի զօրաւորաց տուեալ լինի յաղթութի նորա, այլ տկարութեամբ տկարաց քարոզի առաքինութի նորա . զի ոչ եթէ պատուական ամանովք արբուցանէ անձ զգեղ կենաց, զի մի թողուցուն ըմպողքն զըմպելն և զարմասցին ընդ անթան . և ոչ եթէ կշռաւոր մեծամեծ արամբք ցուցանէ զփրկութիւն իւր, զի մի թողուցուն զյաղթութի և զարմասցին ընդ երկարս հասակաց : Այլ ետ պտուղ կենարար յանարգ արմատոց, զի երկ պատիկ յաճախեսցեն բազմասցին փառք նորա, թէ որպիսի մեծութիւն յորպիսւոյ գանձուց, և որպիսի սքանչելի յորպիսւոյ տկարութեանէ : Զի թագաւորաց յորժամ փառաւորեալ լինին հրեշտակք իւրեանց, նոքին իսկ թագաւորքն մեծացեալ բարձրանան նոքօք . այլ անձ զնոյն իսկ զայն զոր առաքէն՝ կամի մեծացուցանել, և ընդ նմա և ՚ի ձեռն նորա և զայնոսիկ ևս՝ առ որս առաքինա :

Արդ եթէ տկար ես դու, ո՞վ Մովսէս, ահա տկարութիդ քո մեծացուցանէ զքեզ, և զԺողովուրդդ քո և զթշնամիսն քո զարմացուցանէ . զի անձն քո փառաւորեալ գովէ՝ զի դու մեծացեալ բարձրանաս : Զի կակազոտ ծանրախօսն՝ որ ոչ կարէր խօսել զճմարտութի առաքչի իւրոյ, խօսեցան նշանքն և սքանչելիքն փոխանակ ընդ նորա զփրկութիւնն՝ որ

առաքեցաւ 'ի ձեռն նորա : Եւ իբրև լեզուն թոթով
'ի բերան նորա , խօսէր գաւազանն լուծթ՝ զոր ու-
նէր 'ի ձեռին իւրում . զի յորժամ լեզուն նորա
հասկոտոր էր ձայնիւ , գաւազան նորա մեծ էր գոր-
ծով . զի բան բերանոյ Ահարոնի էր , բայց զգործ
բանին գաւազանն ցուցանէր : Զի յորժամ արուեստ
գիտութի բանիցն պատերազմէր , լեզուն Ահարոնի
պարտաւորէր զնա . և յորժամ թերահաւատութիւն
մարտնէր , գաւազանն նշանօքն կշտամբէր զնա :

Սակայն զնոյն իսկ զգաւազանն յերկրին եգիպտա-
ցոց Ահարոն ունէր 'ի ձեռին . սրպէս զի եղիցի ու-
րոշեալ մեկնեալ և զատեալ պատիւ փառաց այնու-
րիկ՝ որ զգեցեալ էր զզէնն , քան զայն՝ որ բարձեալ
ունէր զզէնն . զի Ահարոն՝ մարգարէ էր Մովսիսի և
կապարձակիր : Եւ այս են զարմանք սքանչելեաց , զի
ամենայն պատերազմօղք յորժամ զգեցեալ են զզէնս
իւրեանց՝ պատերազմին . բայց Մովսէս յորժամ այլք
բարձեալ ունէին զզէնն նորա՝ մարտնէր . այլ ոչ
եթէ նա մարտնէր , այլ զէնն մարտնէր ընդ նորա .
որպէս զի յայտնի եղիցի՝ թէ որչափ ինչ պատուական
էր Մովսէս , զի եղբայրն նորա խօսէր ընդ նորա , և
գաւազանն նորա մարտնէր ընդ նորա : Այն՝ զի ա-
սաց « Առաքեաց յոյր ձեռն առաքելոց ես դու » . և
այսպէս կարծեաց նա՝ թէ արք հզօրք պիտոյ իցեն նյ .
ուսոյց նմա՝ թէ և ոչ զայս՝ զոր կարէրս Մովսէս առ-
նել , ետ նմա առնել : Զի ամբառնալն զգաւազանն
իւր և հարկանել , և առնուլ հող և ցանել ընդ եր-
կինս կարօղ էր նա : Թէպէտ և կարօղ էր , և ոչ որովք
կարողս էր՝ աշխատ ինչ արար զնա . զի յայտ արասցէ
նմա՝ թէ ինքնին իսկ քնարն յանձնէ իւրմէ երգեաց
աղեօք իւրովք փրկութի իսրայէլացոց :

Այլ քանզի և ոչ եթէ ամօթ ինչ էր նմա բառ-
նալ զխորհուրդս տեառն իւրոյ , յետ ելից նոցա
յերկրէն եգիպտացոց Ահարոն այլ 'ի գաւազանն
ոչ մերձեցաւ . որպէս զի յայտնի եղիցի՝ թէ 'ի զարդ-
երկուց եղբարցն տուաւ գաւազանն՝ խորհուրդ խա-
չին և փայտին միածնին : Այլ բարձեալ ունէր զնա
Ահարոն յերկրին եգիպտացոց , զի ծանիցեն եգիպ-
տացիքն՝ թէ որչափ պատուական է Մովսէս քան զԱ-

Հարոն : Բայց բարձեալ ունէր զնա Մովսէս յանապատի անդ , զի գիտացէ Խորայէլ՝ Թէ որչափ պատուական է որդի քան զծառայ : Զի եթէ Ահարոն յերկրին եգիպտացւոց իբրև հրամանաւ Մովսէսի գնայր՝ մեծացեալ բարձրանայր նշանօքն զոր առնէր , որչափ ևս առաւել բարձրացեալ մեծանայր Մովսէս , զի զնշան որդւոյ բարձեալ ունէր : Արդ ոչ հար Մովսէս նովաւ զգեան փոքր յերկրին եգիպտացւոց , զի հանդերձեալ էր նա հարկանել նովաւ զծովն մեծ . և ոչ համբարձ զնա ՚ի վերայ ջրչեղջաց և ջրժողովից , զի հանդերձեալ էր նա համբառնալ զնա ՚ի վերայ վիմին , զի բղխեսցէ գետս :

Արդ տես դու , զի անձ միով յայսցանէ՝ զոր և խօսեցաւ Մովսէս , ոչ բարկացաւ . բայց յայնմիկ զի ասաց՝ բայ «Առաքեաց յոր ձեռն առաքելոցն էս » . զի զզօրութիւն զոր ընտրեաց Մովսէս , տկարութիւն զայլ ցուցանէր : Զի եթէ հզօրօք կարող է անձ փրկել , ո՞վ Մովսէս , դու զի ա՞րդ տեսեր զմորենին տրկար , զի ոչ այրէր ՚ի սուրբ հրոյ անտի : Այլ այն՝ որ էտ մորենւոյն զի մի շնասիցի ՚ի հրոյ անտի , մեծասցի և փառաւորեսցի քան զամենայն ծառս փառաւորեալս , նա էտ և քեզ , զի այսու առաքելնու թեամբ մեծասցիս և փառաւորեսցիս քան զամենայն պնդակազմ՝ հզօրս : Եւ ընդէր բարկացաւ ՚ի վերայ նորա անձ : Այլ մինչև առաքեալ էր այլ զծանրախօսն վասն փրկութե , էտ նմա օրինակ ՚ի լուռ մորենին , զի ոչ շնասեալ լինէր նա ՚ի խօսուոն հրոյ անտի : Զի զոր օրինակ հաղորդ եղև մորենին ըստ սիրոյ հրոյն՝ զի արար զնա հաղորդ զօրութե իւրում , սոյնպէս հաղորդեաց զնա ընդ ինքն աստուածութիւն ՚ի մէջ մորենւոյն զայն՝ զոր ասաց արտաբոյ քան ըզմորենին . «Առաքեաց յորս ձեռն առաքելոցն էս » : Եւ այս յետ բազում նշանացն՝ զոր ցոյց նմա , ասաց «Առաքեա յոր ձեռն առաքելոցն էս » : Արդ յայտարար նմա , զի ոչ եթէ նովաւ ինչ կարօտեալ էր անձ , այլ զի ինքն Մովսէս մեծասցի , և եղիցի նա անձ՝ այն որ բնութիւն իւրով ոչ էր անձ . այս է անձ մեր՝ որ նեղէ սիրովն իւրով զմահկանացուս , զի եղիցին անձք :

Չար Թուեցաւ նմա վասն Մովսիսի, զի ոչ կամեցաւ իջանել լինել անձ ՚ի վերայ Փարաւոնի. և ոչ վասն Մովսիսի բարեկամի միայն, այլ և վասն Փարաւոնի Թշնամոյ. զի ՚ի տեսանելն Փարաւոնի Թէ որ պիտի սքանչելիս կարող են հաւատք գործել, հաւատասցէ նա՝ Թէ կարող է ողորմուի բարերարին քաւել և արդարացուցանել զբազում չարիսն նորա: Բայց Մովսէս պաշտելով պաշտէր, այլ Խորայել պաշտելով պաշտեցաւ. զի ՚ի կարծել մեծամեծացն՝ Թէ պատուականք իցեն, ծանիցեն և գիտասցեն կրտսերքն՝, Թէ ինքեանք են պատուականք, այս է Մովսէս՝ ճրարագ օրինակ Նուսաւորին մերոյ՝ որ պաշտեաց յերկրին եղիպտացոց զխաւարեալ տեղին. զի յայտարասցէ վասն լուսոյն՝ որ հալածեաց զխաւարն մեր ՚ի մէնջ. այս է Մովսէս՝ որ բանիւ առանց աշխատուեմեծամեծ սքանչելիս որպէս զանձ առնէր, այն որ յառաջագոյն զիտքը նշանս առանց աշխատուեմ առնել ոչ կարէր: Զի իշխանութի ունէր ձայն բարբառոյ իւրոյ լուծանել զառաջին նշանսն, զի անցցեն. և կոչէր զվերջին նշանսն, զի եկեցեն: Զի զառաջինսն ողորմութի սահմանէր վասն խտտանալոյն Փարաւոնի, և զվերջինսն արդարութի ածէր վասն զրկելոյն Փարաւոնի:

Այլ այս՝ որ յաղթեաց ամենայն եղիպտացոց, յաղթահարեցաւ նա վասն Թերահաւատութե՝ իւրոյ ՚ի վերայ ծովուն: Այլ ստոյգն իբրև ետես զԱստուածն Փարաւոնի՝ Թէ երկեաւ նա յերեսաց Փարաւոնի, յանդիմանեաց զնա՝ Թէ այլ ՚ի մարդկանէ երկնչել չէր արժան: Զի, ասէ, անկեալ կաս դու հզորդ առաջի տկարի. արի և արկ ամա ՚ի ծով զգա և զամենայն զօրս դորա, զի ծանիցէ եթէ որչափ յոյժ բազում է զօրութի գաւազանին քան զօրութի մարդոյն: Արդ համբարձ դու զձեռն քո ՚ի վերայ ծովուդ իբրև զանձ: Իսկ արդ դու երբ համբարձեր զձեռն քո ՚ի վերայ արարածոց, և ոչ տագնապեալ փութացան յերեսաց զինուդ՝ որ ՚ի ձեռին քո: Զի գրեցաւ նմին Փարաւոնի անուն այ տասն

1 Յօրինակին իրաւերն:

2 Յօրինակին Թերահաւատութեան:

հարուածովքն, որպէս և տասն նշանօքն, զի նորօք կուեսցէ և ծանխցէ զայն՝ զոր ոչն ճանաչէր : Խրատեաց զնա Մովսէս իբրև զվարդապետ մի քաջ . և զի ոչ կամեցաւ ընդունել զվարդապետութիւն Մովսիսի, առ ընկալաւ զնա ծովն, և խրատեաց զնա ՚ի մէջ ալեաց իւրոց : «Փախիցուք, ասեն, յերեսաց իւրայելացւոցն, զի տէր ինքնին ետ պատերազմ ընդ զօրսն եգիպտացւոց » : Արդ տես դու, զի այն ինչ որ եղև յերկիրն եգիպտացւոց, անդէն յեգիպտոս ոչ ծանեանս, մինչև եկին ուսան զայն ՚ի մէջ ծովուն : Բայց հերբայեցի ասէ . «Փախիցուք յերեսաց իւրայելացւոց, զի այս այն տէր է՝ որ արար մարտ պատերազմի փոխանակ նոցա յերկիրն եգիպտացւոց » : Արդ ՚ի սպանանել և արու մանկանցն՝ որդիքն Խրայելի ոչ սպառեցան, և Մովսէս ոչ սպանաւ : Մոյնպէս և ՚ի Քրիստոսին ոչ եսպան զարու մանկունսն, զի էգ մանկունքն եղիցին ստացուածք նորա . և ոչ գիտէր եթէ ՚ի նոսա ծածկեալ էին սնդակազմ նահատակքն, որ հարին վանեցին զնա . զի թէպէտ և զպտուղն ապականէր նա, սակայն ակամայ կամօք պահապան լինէր արմատոցն նորա . և ստուգութիւն համբարձաւ վրէժ խնդրել ՚ի նոցանէ : Եւ ՚ի ժամ առաւօտու, զի ՚ի նմա թագաւորէ լոյս՝ և գործք նորա ՚ի վերայ խաւարի, զգայլն ժպրհութիւն իւր եթող զնա, և դաւազանաւն՝ խաղաղութե եղև կործանումն նորա . և զժանխն նորա զչարչարիչս խըզեաց ընկէց ստուգութիւն, և ՚ի խզելն նոցա ճաշակեցոյց նմա զչարչարանսն, զի ամենայնի ճաշակեցուցանէր նա զչարչարանսն : Այ մնաց մնացորդ յազգէ նորա, և ոչ ապրեալ զերծեալ ՚ի տոհմէ նորա . ՚ի վերայ ամենայնի ամբարտաւանեաց նա մեղանչել, և առ յամենեցունց ելանէր հեծութիւն վասն նորա . վասն այսորիկ յամենայն տեղիս արկ կործանեաց զնա աջն : Ուրախ եղեն թելակալք ընդ լիութի, և խոստովան եղեն հովիւք ընդ կերակրութիւն . և ՚ի դիպել այսր ամենայնի, հաւատք ՚ի հովուաց սնտի ոչ գտան զրկեալ . փոխանակ զի խորհեցաւ նա հինգ

չարարանս 'ի վերայ ժողովրդեանն, մինչև եկն եհաս
'ի վերայ տասնհարուածեան ցասումնն . և ընդ միոյ
երկու հատուցաւ նմա : Եւ որդիք ազգի ժողովրդ-
դեան իւրոյ , զի զլացան զրկեցին զվարձս ազիւսար-
կին , թօթափեցան 'ի դանձից իւրեանց . կամ զի մի
դարձցին նոքա անդրէն յերկիրն եգիպտացւոց , զօ-
րացոյց զնոսա կապուտ կողոպուտ առնել զստա-
ցուածս նոցա . կամ զի հանդերձեալ էր հանել առ-
նուլ 'ի նոցանէ զկեանս նոցա , հան առ նախ յառա-
ջագոյն զստացուածս նոցա : Ապրեալք 'ի ջուրց ան-
տի ընկղմեցին զեգիպտոս՝ որ ընկղմէր զտղայսն . և
զերծեալքն յառեւծուց անտի , սպանին զՆաբուգո-
զոնոսոր առեւծ :

էտ երկերիւր հինգետասան ամի ելին նոքա յեր-
կրէն եգիպտացւոց : Իսկ արդ ո՛ւր է այն՝ զի ասէ չո-
րեքհարիւր . այս ինքն յօրէ անտի՝ յորմէ հետէ ա-
սացաւ բանն . ասէ «Պանդուխտք եղիցին» : Նա և
եղէն իսկ նոքա . իբրև զայն՝ զի ասէ «Եին նոքա 'ի
թիւ սահաւք նուազք և պանդուխտք 'ի նմա» : Եւ
զերեսուն ամն աւելի զոր ասաց Առաքեալ , զի 'ի ժա-
մանակի իբրև կատարեցան չորեքհարիւր ամն՝ առա-
քեցաւ Մովսէս փրկել զնոսա : Եւ իբրև ետ նա զնը-
շան փրկութեն Իսրայէլի , և զօրինակ ընկղմելոյն ե-
գիպտացւոց՝ որպէս և Ստեփաննոս ինքնին վկայեաց ,
ոչ ընկալան , ասէ , զառաքելութի նորա , և հալա-
ծեցին զնա . վասն այսորիկ յամեցին նոքա անդէն
զայն զերեսուն ամ :

Եւ առաջնորդեաց անձ Իսրայէլի ընդ անապատ
կողմն , զի մի նեղեացէ տրտմեցուցէ զհեթանոսս
յանցանէն նոցա ընդ աշխարհ նոցա . և նոքա ոչ
ուղղեցին զսիրտս իւրեանց 'ի գործ պաշտամանն նո-
րա : «Իբրև ետես , ասէ , Իսրայէլ զձեռն բարձր և
զբազուկ հզօր՝ զոր արար 'ի վերայ նորա , և զի սա-
տակեցան եգիպտացիքն , յայնժամ հաւատացին 'ի
տէր և 'ի Մովսէս ծառայ նորա» : «Յայնմ ժամա-
նակի , ասէ , Մովսէս և որդիքն Իսրայէլի օրհնեցին
զԱստուած զօրհնութիւնս զայս , և մատեան յա-
սել» : Զի 'ի ժամանակի իբրև զօրացան խորհուրդք
նոցա , և իբրև 'ի կաթ մի 'ի Հոգւոյն սրբոյ հա-

զորդեցան նոքա, խոստովան եղեն և ասեն. «Ո՞վ է իբրև զքեզ տէր», այլովք հանդերձ. այս ինքն ընդդէմ Փարաւոնի՝ զի ասաց, ասէ «Ոչ գիտեմ զտէր», Ի նախատել իւրեանց զնա, ասեն. «Սա է իմ անձ, և փառաւոր արարից զսա», Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Աճցես զնոսա և անկեցես զնոսա՝ ի լեառն ժառանգուածք, ի պատրաստութիւն բնակութեք. արարեր դու, տէր, զսրբուիք. տէր պատրաստեաց զնա ձեռօք իւրովք», հերբայեցի ասէ. «Տարցես զնա, և անկեցես զնոսա՝ ի լեառն ժառանգութեք. և ի տեղի պատրաստութեք, զոր պատրաստեցեր, տէր, սրբութեք. զոր պատրաստեցին ձեռք քո»,

ԳԼՈՒԽ Դ

Եւ եկն, ասէ, Իսրայէլ ի Մառաթ. և սկսան տրտնջել. «Եւ զի յայտ արասցէ՞ զի ոչ եթէ վասն ջուրց տրտմեցան նոքա, այլ զի հեռացան նոքա յերկրէ անտի եգիպտացւոց. և զի մի գտցի նոցա պատճառք ասել. զի ոչ գիտէաք մեք զօրէնս, «Գրեաց, ասէ, անդ. ետ նմա զիրաւունս և զգատաստանս», Զինչ են. «Եթէ լսելով լուիջիք, ասէ, ձայնի տեառն այ ձերոյ, զամենայն ախտս չարչարանաց հարուածոցն զոր ածի ի վերայ եգիպտացւոցն, զայն ոչ ածից ի վերայ քո»,

Եւ իբրև եկին դարձեալ յեղիմ ի տեղին ցանկալի, յայտնի եղեն խորհուրդք նոցա և ասեն. «Ուրեմն լաւ էր մեզ եթէ մեռեալ էաք անդէն յերկրին եգիպտացւոց, զի ուտէաք անդ և յագէաք», Եւ զի ցուցին նոքա կարծիս՝ թէ վասն քաղցոյ իւրեանց տրտնջեցին, ոչ արգել զխնդրուածս նոցա. և ոչ որպէս խնդրեցին միայն, այլ առանց աշխատութե՝ յերկնից տեղեաց նոցա, զի պատճառք ինչ մի գտցի նոցա: Սակայն նոքա ոչ համբերեցին խնդրել որպէս և կարօտեալք, այլ որպէս և փորձիք. զի եթէ ոչ տացէ նոցա զխնդրուածս նոցա, ոչ արասցեն զինչ և պատուիրեաց նոցա: Սակայն և ոչ այսպէս պահեցին նոքա զուխտն նորա. զի նա զհաց հրեշտակաց ետ նոցա,

և նոքա զխորհուրդս մարմնաւորս ստացան : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ընդ ցածնուլ ցօղոյն” : Հերբայեցի , “Ամս ցօղոյ” : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Համ իւր քաղցր էր իբրև զխորիստ մեղու” : Հերբայեցի , “Համ իւր իբրև կնճիթ ՚ի մեղր” :

Այլ զի չափով առին նոքա հրաման, զի կարճեսցին յորկորստուծէ անտի , և եղիցին նոքա ՚ի ներքոյ պատուիրանին . և զի ոչ յաւելաւ՝ որ շատն քաղեաց , զի ընթացաւ նա որկորստուծք յաւելի անդր . և որ սակաւն ժողովեաց՝ ոչ պակասեաց , զի կաց նա ՚ի պատուէր հրամանին և չափով ժողովեաց : Զի նեխեցաւ զոր թողին , զի խնդրեցին և առին . հրամայեցաւ նոցա և ոչ պահեցին : Եւ զի ծանիցես թէ այս այսպէս է , ահա աւանիկ հանդերձն նոցա որ բնուծի իւրով մաշելոց էր , ոչ մաշեցաւ . և մանանայն զի ոչ մեղանչէր , ապականեցաւ . զի պահեցի խորհուրդն , և յայտնի լիցի առահն օրինակի : “Մի՛ որ , ասէ , ՚ի ձէնջ եթէ ՚ի վաղիւ որ թողուցու յայնմանէ” : Այն իսկ է զի ասէ . “Մի՛ հոգաք վասն վաղուի” : Ոչ ինչ յաւելու՝ որ շատն ժողովեաց . և ոչ ինչ պակասեաց՝ որ սակաւն ժողովեաց : Խորհուրդ մարմնոյն տեառն մերոյ . զի եթէ շատ որ առնուցու և եթէ սակաւ , մի պարգևս առնուն : Բայց գոյ և նմա և առակ օրինակի տկար բնուծես մերոյ . զի այն՝ որ շատն ժողովէ , ոչ ինչ երթայ ընդ նմա . սակայն և այն՝ որ սակաւն ժողովեաց , ոչ ինչ պակասեաց . զի նեղուծիւնք նորա աստէն ընդ մարմինս մնան , և կարօտուծիւնք նորա աստէն յաշխարհի թողեալ լինին : Եւ զի ասէ “Որ ինչ մնայ ՚ի ձէնջ առ վաղիւ , ոյժ պահեսջիք” : Հերբայեցի ասէ . “Զոր ինչ պատրաստէք դուք՝ պատրաստեցէք մինչև յառաւօտ” :

“Այլ մի ելանէք դուք , ասէ , յաւուրն եւ թներորդի . և ոչ անսացին” : Զի եթէ մինչ դեռ զգործն տեսանէին՝ երկմտեալ բաժանէին , եթէ զհանդերձեալն խոստացեալ էր նոցա՝ զի արդ լսելին նոքա : Եւ այս ոչ եթէ մոլորուծէ նոցա էր , այլ ապստամբուծէ նոցա է : Եւ զոր օրինակ զնոսա բռնուծիք հանգոյց ՚ի քաղելոյ անտի մանանային , այսպէս բռնուծիք նեղեաց զնոսա , զի հանդուսցեն զծառայս իւրեանց . զի այն

ազահուլութի՛ որ զնոսանեղեաց զի աշխատեսցին, նոյն ազահուլութի՛ դարձեալ նեղէր զնոսա աշխատ առնել զծառայան իւրեանց: Զի առին նոքա հրաման զի մի թողուցուն, և թողին. և զի մի ելցեն յառուրն եւթներորդի քաղէլ, և ոչ անսացին. վասն այսորիկ զբազումն սակաւացոյց ՚ի չափ անդր, և զաւելին զազրացոյց յեռալ որդանն, և զեւթներորդն սահմանեաց պատուիրանաւ:

Եւ զայս զոր արար՝ զի եղիցին նոքա ՚ի ներքոյ լծոյ, և ամենայնիւ ՚ի լծոյ անտի ապստամբէին. մինչև ցանկացան և խոնարհ եղեն, և նուաղեցին և մտին ՚ի փորձանս: Եւ ոչ առին ՚ի միտ, զի անցին նոքա ընդ ծովն առանց նաւաց, և ընդ անդունդս առանց կարկուրէից. և կապեցան ջուրքն զօրութիք, և կացին իբրև պարիսպք հրամանաւ. և գործեցաւ խորհուրդ ՚ի մէջ ջուրցն, և ամենայն նշմարանք և կերպարանք իբրև ճշմարտութի՛ երևեցաւ նոցա: Եւ եղև յոյս ապաստանի իւրեանց ՚ի տաճարն քարեղէն, և փրկուլութի՛ նոցա ՚ի դառն մտեղի. և սրբութի՛ նոցա յորոշել կերակրոցն, հանգիստ նոցա ՚ի բազում արմտիս, զարդ նոցա ՚ի գոյնագոյն հանդերձս, մեծութիւն նոցա ՚ի ստացուածս անասնոց, պարծանք նոցա յաղթութի՛ սրոյն՝ կոտորել զընկերս իւրեանց: Այլ իմաստունք նոցա որոշեցին մեկնեցին զնշմարանսն՝ որ առաջի երեսաց իւրեանց. և ՚ի միտ առին զառակս օրինակաց մարգարէից, և զխորհուրդս զոր գրուցմեաց հոգին սուրբ վասն դաւստեանն Քրիստոսի: Զի թէպէտ և յառակս օրինակաց կային նոքա, սակայն ճշմարտութեանն որ հանդերձեալ էր յայտնել, ակնուկնէին: Բայց բազումք ՚ի նոցանէ այսպէս կարծէին՝ թէ Մովսէս ՚ի կամս իւր առաջնորդէ նոցա. և վկայեաց այն՝ զի ասէ «Վոչեաց զանուն տեղոյն այնորիկ փորձութիք և տանջանք. եթէ իցէ՞, ասեն, անձ ընդ մեզ թէ ոչ»: Վասն այսորիկ գրգռեցաւ ել ՚ի վերայ նոցա Ամաղէկ, զի անկցի ՚ի վերայ նոցա ահ և երկիւղ հեթանոսաց, և զի եղիցին դառնալ առ Մովսէս ՚ի տեսանէն իւրեանց զի ՚ի ձեռն նորա փրկեալ լինէին յամենայն փորձութենէ, և նա է փրկանք կենաց նոցա, իբրև նոքա կամէին սպանանել զնա:

«Յայնմ ժամանակի, ասէ, յարեալ ժողովեաց պատրաստեաց Ամաղէկ դալ տալ պատերազմ ընդ որդիսն Խորայէլի», : Վասն այսորիկ Ամաղէկ սկիզբն հեթանոսաց . այս ինքն զի նա յառաջագոյն արար ընդ նոսա մարտ պատերազմի : Արդ որովհետեւ եղև նա սկիզբն, սատակելով սատակեսցի, կատարած նորա յաւիտեանս ժամանակաց : Սոյնպէս և Համան որդի նորա պահեաց զոխս, և նեղեաց զժողովուրդն վասն Մուրթբէի . իբրև զի զԵսաւ նորա ոչ էր տեսեալ՝ այն որ պահեաց զոխս յաւիտենից : Իբրև զնա ոչ էր տեսեալ քո, զմիտս նորա ո՛վ ուսոյց զբեզ : Արդ կամեցաւ Ամաղէկ խափանել զօրհնութիւնսն Սահակայ, քանզի երկուցեալ զարհուրեալ էր նա՝ ի բանէ անտի յայնմանէ՝ որ ասացաւ՝ Խաւայ . ասէ «Եղբօր քում ծառայեսցես», . քանզի Ամաղէկ հարձորդի էր եղև փազու որդւոյ Խաւայ : Եւ զի հնազանդեցոյց Սահակ զԵսաւ ՚ի ներքոյ ձեռին Յակովբու փոխանակ կանանցն զոր առ նա, որ դառնացուցանէին զուխս հարցն նորա, և նոքա էին դստերք Քանանու, այն որ անիծաւ ՚ի Նոյէ . և զի կամեցաւ Ամաղէկ խափանել զանէծան Նոյի և զօրհնութիւնսն Սահակայ, և առնել մարտ պատերազմի ընդ որդիսն Յակովբու . վասն այսորիկ արդարութիւն գրեաց ՚ի վերայ նորա զպատիժս պատուհասից, զի ջնջեսցի յիշատակ Ամաղէկի ՚ի ձեռն որդւոցն Հաւքէլայ : Նախ Յիշով որդի Նաւեայ յազգէ անտի Յովսէփու, և ապա Սաւուղ բեւիհամիսեանց . և զմնացորդսն որ մնացեալ էր նորա, բարձաւ ՚ի ձեռն Աղթերայ և Մուրթբէի :

«Եւ շինեաց, ասէ, անդ սեղան, և կոչեաց զանուն նորա՝ Տէր փորձեաց» . զի փորձեցին անդ հեթանոսք և որդիքն Խորայէլի . այնորիկ, զի թէ պատերազմ տացեն՝ սատակեսցին . և այսորիկ, եթէ հաւատասցեն՝ յաղթեսցեն . ցոյց երկոցունց կողմանց՝ եթէ օգնութիւն այլուստ ելանէ նոցա, այս ինքն ՚ի ձեռաց Մովսիսի : «Արդ ահա, ասէ, ձեռն ՚ի վերայ աթուոյն», . այս ինքն ձեռն տեառն ՚ի վերայ աթուոյն՝ յորոյ վերայ նստէր Մովսէս, զի եղիցի պատերազմ տեառն ընդ Ամաղէկ : Քանզի պատերազմ առաջին էր, շինեաց սեղան ՚ի վկայութիւն Խորայէլի

և հեթանոսաց, զի մի ժպրհեացին և համարձակեացին առ զօրու[թի] որ զօրագոյն և բռնագոյն է քան զնոսա . [թէպէտ և տեսին նոքա [թէ 'ի ձեռս Մովսիսի կախեալ կայ օգնու[թի] նոցա և փնաս նոցա, սակայն ոչ խնդրեցին ձեռնս : Ասէ տուր ձեռն քաղաքաց, նախ զորս պաշարես դու :

Արդ շինեաց սեղան, սեղան 'ի տեսիլ : “Գրեա դու, ասէ, և 'ի մատեանս յիշատակաց . և զհամբաւն լուիցեն ամենայն հեթանոսք՝ [թէ ջնջելով ջրն ջեմ ես զյիշատակ նորա , , . զի [թէ [թերևս կամ նոքա երկիցեն, կամ սոքա ապաշխարեացեն, և դարձուցէ 'ի նոցանէն . իբրև զայն՝ զի ասէ “Տարաւ մոյժ զգաբաւոնացիս և զմովաբացիս , , : Եւ զի ասէ դարձեալ “Գրեա 'ի մատեանս յիշատակաց . . զի հեռագոյն էր վրէժն հատուցման . և ձեռն 'ի վերայ ա[թուոյ, շարժումն և խուովու[թի] ա[թուոյ [թագաւորու[թե] նորա, զի մի տացէ նմա [թոյլ դադարել՝ մինչև խնդրեցի 'ի նմանէ վրէժն հատուցման : Արդ հար սատակեաց զԱմաղէկ, զի ոչ ողորմեցաւ 'ի վերայ նոցա . զի յանողորմու[թե] անտի նորա ուսցին նոքա զյորդու[թի սիրոյ՝ որ առ միմեանս :

Արդ տուր իրաւ, ո՛վ որ պատուհասեսդ, և լեր միջնորդ արդար 'ի մէջ իրատչին և 'ի մէջ յանցաւորաց . մի[թէ արժան ինչ էր Սեհոնի և Ովգայ՝ յետ ծովուն բաժանելոյ, և յետ ընկղմելոյն Փարաւոնի գալ և աւնել մարտ պատերազմի ընդ զօրս՝ որոյ այսպիսի առաքինու[թի]նք դործեցան : Նա և օրէն ինչ էր՝ յետ բաժանելոյն Յորդանան գետոյ, և կործանման պարսպացն յերիբով քաղաքի, ժպրհել համարձակել քանանացւոյն գալ և աւնել մարտ պատերազմի ընդ ձեռին այնմիկ՝ որ 'ի վերայ ամենայնի իշխանն էր : Պարտ ինչ էր դարձեալ՝ յետ նշանացն այնոցիկ, որ եղեն յերկրին եգիպտացւոց, և սքանչելեացն այնոցիկ՝ որ եղեն յանապատի անդ, փոխանակել Խարայէլի ընդ որ[թուն զտէրն նշանաց և զարարին սքանչելեաց : Եւ պատշաճ ինչ էր դարձեալ և մեզ՝ զի 'ի լսելն մեր զվրէժ հատուցման չարաց, և զդառն տանջանս՝ որ եկին հասին 'ի վերայ մեղաւորաց, մեղս 'ի վերայ մեղաց յաւելուլ :

ԳԼՈՒԽ Ե

«Եւ եկին ելին, ասէ, յանապատ 'ի Սինէ . և խօսեցաւ տէր ընդ Մովսիսի 'ի մառախուղ ամպոյ անտի», զի երկիցեն այնօրիկ՝ որոյ խաւարեալ են սիրտք իւրեանց, իբրև ինքն Մովսէս լուսաւոր ամպոյն տեառն մերոյ արժանի եղև : Բայց 'ի Հերբայեցի՝ մըրիկ ամպոյ գրեալ է փոխանակ մառախոյ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Վկայեա զգուշացո ժողովրդեանն, զի մի՛ հեռացին հայել մերձենալ», . հերբայեցի, «Գուցէ ժտիցին հայել մերձենալ» :

«Եւ եմ տէր անձ քո՝ որ հանի զքեզ, ասէ, յերկրէն եգիպտացւոց . մի՛ արասցես դու քեզ այլ աստուածս բայց յինէն, զի ես եմ տէր անձ քո . անձ նախանձոտ եմ, հատուցանեմ զմեզս հարցն յորդիս մինչև յերիս և 'ի չորս դարս», . հերբայեցի «Վնգրէ զվրէժ մեղաց», . իբրև զայն զՍմովսայն՝ զի ասէ «Զի 'ի չորս չորս անօրէնութիւննոցա, և առնէ զողորմութի՛ն հազար դար», . զի յիշէր նա զտէր արդարոյ իւրոյ, և քաւէր զմեզս որդւոյ նոցա : «Մի՛ սպանաներ . մի՛ դողանար . մի՛ սուտ վկայութի՛ն վկայեր 'ի վերայ ընկերի քո», . Եւ այս սերմանեալ լի են 'ի սիրտս մարդկան 'ի սկզբանէ յաւիտենից, և սոքօք առաւելան հարքն արդարք : Բայց եղև 'ի սոսա փոփոխումն իբրև սքանչելեօք յօգտութի ըստ կամացն ան . զի յայսմիկ յայտ արասցէ վասն լուծանելոյ օրինացն ան . զի գրեալ է, ասէ «Մի՛ շնար», . և դարձեալ ասացաւ մարգարէին . ասէ «Գնա և առ դու քեզ կին մի պուռնիկ և շուն», . զի այսուիկ զարմացին, զի 'ի հարցանելն իւրեանց զնա՝ յանդիմանեացէ զնոսա պուռնիկութիւն իւրեանց, որ պուռնիկեցան և ելին յայ : Վասն այսօրիկ եղեն նմա մարգարէքն 'ի նշան, այլ ոչ պղծեցաւ մարգարէն, զի հրամանաւ ան գործեաց . յայնժամ պղծեալ լինէր նա՝ թէ ոչ էր առեալ զկինն, զի զպատուէր հրամանին անգոսնէր : Եւ դարձեալ ասէ «Մի՛ դողանար», . և Մովսէս, և որ ընդ նմա էին՝ զեգիպտացիսն կապուտ կու

դոպուտ արարին . և քանզի պատուէր հրամանի նոյ էր , ոչ եպէրեցան . թէպէտ և եգիպտացիքն տրբումեցան , և գող համարեցան զնոսա , որպէս և համարեցաւ մարգարէն պոռնիկ՝ իբրև նոյ իւրոյ սուրբ էր նա : Եւ դարձեալ ասէ “Մի ստեր” . և Մովսէս ստեաց , և ոչ պատուհասեցաւ . ասէ “Երեքօրեայ մի գնաց ճանապարհ երթիցուք , և եկեսցուք” . և Շմուէլ դարձեալ զոյնպէս գործեաց պատուիրանաւ յերթալն իւրում օծանել զԴաւիթ , և յասել անդ “Պատարագ մատուցանել տեառն եկի ես” : Ասէ “Մի սպանաներ” . և Մովսէս նախ սպան զեգիպտացին . և զի ոչ կամեցաւ սպանանել Շաուղ զԱզագ , անարգեցաւ յարքայութենէ իւրմէ . և Շմուէլ՝ զի պատառեաց զնա , առաքինացաւ . և Ախաբ՝ զի ոչ հար սատակեաց զԲարհադադ , ինքն սատակեցաւ . և Եղիա՝ զի կոտորեաց նախանձու իւրով զպաշտօնեայն Բահաղու , արդարացաւ և ընդ երկինս վերացաւ . և Դաւիթ բազում արիւն եհեղ , և ոչ համարեցան նմա մեղք : Եւ եթէ որ ասիցէ . ահա արգելաւ նա , զի մի շինիցէ զտաճարն վասն արեանն , զի եհեղ : Իսկ ընդէր զամենայն թագաւորս արդարս նմա համեմատէ , և Զորաբաբէլ ՚ի նա անուանէ , և յիշատակ անուան նորա փրկեաց զբաղաքն և զթագաւորն . թէպէտ կարի յոյժ արդար էր Եզեկիա : Բայց այն՝ զի արգել զնա՝ զի մի շինեսցէ զտունն , զայս յայտ առնէ . յոյժ աշխատեցար դու , ասէ , ՚ի մարտ պատերազմաց . մի յաւելուր դու այլ աշխատութիս քեզ : Եւ զի մի տրտմեսցի նա , ուրախ արար զնա յայնմիկ՝ զի ասէ . “Որդի քո , ասէ , որ ելանէ յերանաց քոց , նա շինեսցէ” : Եւ այս ոչ եթէ պատուհասից ինչ է , այլ պատուոյ և փառաց . զի ահա աւանիկ Սողոմոն՝ որ շինեաց զտաճարն , զկուռս պաշտեաց :

Եւ զայս՝ զի ասացաք , զի յայտ արասցուք՝ զի ոչ երբէք պահեցան օրէնք՝ որ ՚ի գիրս էին : Այլ ոչ երբէք լուծանելով ինչ լուծաւ ստուգութիւն . այլ իշխանութիւն Աստուծոյ երևեցաւ պէսպէս սքանչելեօք , որպէս կատարեցին ճշմարտութիւք արարածոց . թէպէտ և փոփոխեցան նոքա ՚ի ձեռն Մովսիսի ,

առ ժամանակ մի վասն Փարաւոնի : Բաժանեցաւ ծով, պատառեցաւ վէմ, և հան զլորամարգին, և իջոյց զմանանայն : Եւ յաւուրս Յիշովայ բաժանեցաւ գետ, և արգելաւ կաց արեգակն և լուսին : Եւ յաւուրս Եզեկիայ դարձաւ յետս արեգակն . և ոչ եթէ հանապաղ լինին, այլ յօգտութի եղեն յորժամ եղենն, և ընտութի նոցա չէ անցեալ : Եւ ստուգութին թէպէտ և փոխեցաւ առ ժամանակ մի 'ի ձեռն արդարոց իւրոց վասն օգտութե, սակայն հաստատուն կայ 'ի ճշմարտութե իւրում, զի ոչ փոփոխի . և նովաւ արդարացան առաջինքն . և յայտնի եղև լուծումն օրինացն յայլակերպս լինելոյն նորա 'ի ժամանակի իւրում . և նովաւ առաքինանան ամենեքեան 'ի հեռանալն իւրեանց 'ի պահպանութեց անտի օրինաց, այն՝ որ երբէք ոչ կատարեցան, և 'ի ստուգութենէ սրտից իւրեանց արդարացան :

Իսկ ընդէր պատուիրանքն՝ որ գրեալ էին 'ի տախտակսն, մի՛ շնար ասեն, և ոչ ասեն մի պոռնկիր : Այլ քանզի ժողովրդեանն Խորայելի պատուիրեցաւ պատուէրն այն՝ զի ասացաւ 'ի միւսում պատուիրանի . ասէ «Պոռնիկ 'ի դստերս Խորայելի մի՛ եղիցին» . որպէս ժողովուրդ մի՝ որ արգելեալ կարձեալ իցէ 'ի պոռնկութե, պատուէրն որ վասն պոռնկութենէ կը և վասն չնութեցն՝ որ լինելոց կը յերկրի նոցա, 'ի կանայս նոցա և 'ի դստերս նոցա, նովաւ ուսոյց և պատուիրեաց նոցա : Եւ երկու՝ զի մի՛ անուանեսցէ և անուանելով ընաւ ամենեկն պոռնկուի 'ի մէջ նոցա . զի գոն իրք յորժամ պարսաւէ զնոսա բանիւք իւրովք, յիշեցուցիւ լինի նոցա, և յիշատակք նոցա ոչ ինչ բարի գործ գործեն 'ի միտս լսողի . զի չէր ինչ մարթամենայն լսողաց պնդակազմ լինել մտօք խորհրդովք իւրեանց : Եւ խորհուրդք՝ յորժամ դառնին լուծութի յայնմ ժամու, վասն լուծութեան իւրոյ խառնեալ լինի ընդ նմանոյն, իսկ յիշատակն խտրղտելով իւրով . և իբրև տնկեալ լինինա՛ 'ի նմա, հարկ է զի և պտուղ և սնորա երևեսցի 'ի նմա :

Վասն շաբաթու :

“Յիշեցիր դու, ասէ, զօրն շաբաթուց սրբել և փափուկ ունել զնա . զվէց օր զգործ զամենայն զքո գործեցիր . և օրն եւթներորդ՝ շաբաթ փափուկ տեառն նյ քո . մի գործեսցես դու 'ի նմա զամենայն զգործ քո ” : Վասն էր . “Զի 'ի նմա հանգեալ, ասէ, անձ յամենայն գործոց իւրոց ” : Եւ ուր է այն՝ զի ասէ “Ոչ տառապի և ոչ աշխատի և ոչ վաստակէ ” : Այլ այն՝ զի ասէ հանգեալ, այն իսկ է՝ զի կատարեաց զարարածս . և զի յիշեցուցէ թէ անձ է հաստիչ և արարիչ ամենայնի : Բայց պատուիրանս այս զչարու թի նոցա յայտ առնէ, և վասն անողորմ կապեալ գթութեան նոցա՝ որ էր առ անասունն իւրեանց : “Զի հանգիցէ, ասէ, ծառայն քո և աղախինն քո ” : այլովքն հանգերձ : Արդ ասաց՝ բայ հանգեալ, զի մեք հանգուցուք . իբրև զայն՝ զի ասէ . “Զղջացայ զի արարի զմարդ 'ի վերայ երկրի ” . զի յայտ արասցէ թէ նա է արարիչ նորա . և զի մեք 'ի միտս մեր զղջացեալ վշտասցուք, թէ անձ զղջացալ վասն մեր :

Արդ շաբաթու մեկնութի նորա հանգիստ է : Եւ եթէ 'ի հանգիստ տուաւ նա, առանց շաբաթու եթէ որ հանգուցանէ զծառայ իւր՝ պահէ՞ նա զշաբաթ եթէ ոչ . այլ ասէ՝ ոչ հրամայեաց անձ : Իսկ արդ երբ հրամայեաց անձ . ոչ ասես ինձ յԱդամայ արդեւք, եթէ 'ի Շէթայ, յԵնովքայ և 'ի Նոյէ . զի եթէ անձ ոչ արգելու յաւուրն շաբաթու զգործս իւր, զի ոչ անձրև արգելաւ 'ի Ջրհեղեղի անդ, և ոչ մինչև ցայս օր ժամանակի արգելեալ լինին գործք նորա 'ի գրնացից իւրեանց . զի արեգակն ծագէ զճառագայ թս իւր յաւուր շաբաթու, և լուսին տայ զլոյս իւր, և աղբէւրք բղխեն, և գետք գնան, և աստեղք ընդ ալ մենայն երկիր տան զլոյս իւրեանց . արդ զի՞նչ օգուտ է խտրանել շաբաթուն : Եւ եթէ վասն թլփատութե, ցուցաք մեք՝ եթէ ինչ մի փոքր է . բայց ոչ ինչ արգելեալ լինին նորա յաւուրն շաբաթու թլփատել . ահաւանիկ և ինքն թլփատութին տկար՝ ելոյժ

զշաբաթն խափանեալ : Եւ եթէ քահանային՝ զի արժան էր փութապէս և առանց բամբասանաց պաշտել զօրէնսն , հրաման տան նմա օրէնքն գործել յաւուր շաբաթու , և փոխանակ տօնից տարեկանաց՝ որ դիպեալ պատահելին նմա , և քահանայն՝ վարդապետն օրինաց՝ ոչ պահէ զօրէնս շաբաթուն . այլ որպէս օրէնսգէտի միոջ հրաման ետ նմա գործել , իբրու նա այլոց խափանել հրամայէ :

Արդ զի պատուհաս ետ , բամբաստս դու՝ եթէ ըստ հանդստեան քահանայից գնամք մեք . և եթէ սրբութիւն շաբաթու է խափան , ահա պղծեաց նա զմեռեալ , և մեռանի՝ ի նմա . և պղծեաց զգնացս գիջութեւ երազոց , և լինի՝ ի նմա . և ծնունդ ամենայն աշխարհի պիղծ . « Զբառասուն օր , ասէ , պիղծ է կինն որ ծնանի » . և ահա բազում շաբաթք անցաւ նեն՝ ի վերայ նորա , և ոչ կարաց արգելուլ շաբաթն սրբութիւն իւրով զգործան սրբութեւ , զի մի՛ պաշտեսցին : Եւ եթէ վասն զի բնութիւնք են՝ զի այսպէս են հաստատեալ . ահա բաժանեցաւ ծով , և կաց արեգակն և լուսին , զի պատուեսցեն զպատուէր հրամանի նորա . սոյնպէս և սոքա եթէ յօգտութի եղեալ էր նախ յառաջ զբնութի նոցա , լուեցուցանէր ի նմա , որպէս և զայլ բնութիւնս կապեալս , զի հրամանաւ արձակեցան :

Արդ շաբաթ զգործս բարիս անուանեաց . զի ոչ եթէ շաբաթն պահէ զմեզ ի բարիս , և ոչ այլ աւուրք մնլորեցուցանեն զմեզ ի չարիս . ոչ եթէ առնեմք մեք ի բարիս յաւուրն շաբաթու՝ պատուհասիմք , զոր օրինակ և ոչ եթէ առնեմք զչար յայլ աւուրս՝ պարտաւորիմք մեք : Զի թէ արդար են գործք բարիք՝ հանապազորդ , թէպէտ և յաւուրն շաբաթու արասցեն . և չարիք կարճեալ արգելեալ են հանապազօր . ոչ ահա աւասիկ յայտնի է այս՝ թէ վասն խստուէ պարանոցի նոցա ետ նոցա , զի գոնեայ յաւուրն շաբաթու մերձեսցին նոքա ի գործան բարութեց . զի շաբաթ սակաւ ինչ ժամանակս ծաղկեաց : Եւ դարձաւ եցոյց նա զխստապարանոցութի՝ դարձուցանել զթիկունս՝ փախստեայ գնալ տկար պարգևօքն իւրովք , և փոքր չափովն իւրով յերե-

ասաց հօրն որ ծնինն էր ամենայնի . զի նա ինքն է միաշաբաթի : Սա՛ որ եղև անդրանիկ գործոց և սկիզբն եղեւոց , զի ՚ի նմա հաստատեցան երկինք և երկիր . այս է չափ որ կապէ զլոյս իշխանութիւն իւրով , և կըշուորդ ճշմարտութիւն պակասէ խաւար յիշխանութիւն իւրմէ : Ի նմա որոշեցան մեկնեցան աւուրք ՚ի միմեանց . իբրու լեալ է նա նոցա գլուխ , և առաջնորդ միաշաբաթին :

Արդ եթէ օգտութի ինչ լեալ էր ՚ի շաբաթուանդ՝ հարցն տայր զնա , այնօրիկ՝ որ անուանք նոցա փրկեցին ապրեցուցին զպահօղս շաբաթուցն : Եւ Յիշով յայտնապէս խափանեաց զնա յերիբով քաղաքի ամենայն ժողովրդեամբն հանդերձ . և յայտ արար մեզ , զի ոչ եթէ պահպանութիւնք ինչ շաբաթուց պիտոյ են առ կատարեալս . և եթէ յոչ պահէն շաբաթու՝ ոչ ինչ եղև արգել փրկութեն լինելոց , այլ առանց ձեռացն զօրութի պարսպացն անկեալ կործանեցաւ . իբր ոչ եթէ մոռացեալ ինչ էր նոյ , զի հրամայեաց շուրջ գալ զերիբով քաղաքաւ . և հրամայեաց զի պահեսցի շաբաթ : Եւ ոչ եթէ Յիշով միայն լոյծ և խափանեաց զնա , այլ և Մովսէս ՚ի լեւրին անդ , և քահանայք ՚ի տաճարի անդ , և Եղիա ՚ի Քորէբ լեառն , և Դանիէլ պահօքն իւրովք , և մակաբայեցիքն պատերազմօք . ՚ի լուծանէն ՚ի խափանէն զնա՝ ապա յաղթեցին . և ՚ի պահէն իւրեանց զնա՝ պարտաւորեցան և յաղթահարեցան . և Աքար իբրև անց զնզովիւքն , նա ամենայն ընչիւքն իւրովք քարկոծեղև , և ոչինչ օգնական եղև նմա շաբաթն և թլփատութին :

Քանզի ոչ ինչ օգուտ են զօհք հանդերձ թլփատութեն և շաբաթու . զի ոչ ասաց՝ թէ որ սպանանէ՛ զօհիւք քաւեսցի , և ոչ՝ որ հայհոյէ զամ՝ թլփատութի ապրեցուսցէ . և որ զայն՝ որ պոռնկին՝ թէ շաբաթ փրկեսցէ . այլ ասէ՝ «Սպանող մահու մեռցի » . և ո՛ւր են զօհքն , զի ոչ քաւեսցին : Եւ այն «Որ հայհոյէ , ասէ , մահու մեռցի » . և ո՛ւր է շաբաթն , զի ոչ փրկեաց : Եւ զայն «Որ շնայ՝ քարկոծ լիցի » . և ո՛ւր է թլփատութին , զի ոչ օգնեաց . և զի պատճառք ժամանակաց էին , անարգեցան և անցին : Արդ

ոչ կարացին քաւել զոհքն և թլփատութիւն և շաբաթ վասն սպանութեց և չնութեց . քայց զեղջ և ապաշաւ մտաց քաւեաց , «Մեղայ , ասէ , Դաւիթ , » : Ասէ ցնա . «Եւ տէր թողցէ զյանցանս քո » :

Արդ որ մարմնով իւրով խափանեալ է 'ի չարեաց յաւուր շաբաթու , և մտօք իւրովք գործէ զչարիս , զիարդ կոչեսցուք զնա՝ պահօղ շաբաթու , թէ լուծիչ օրինաց : Այլ խափանեաց զբարիսն մի օր՝ եթէ գոնեայ բռնուք 'ի չարեաց անտի լուեցուսցէ զնոսա . քայց 'ի տաճարի անդ քանզի ոչ կարէին չար գործել , ոչ կապեաց զնոսա յօրէնս շաբաթունս . քանզի գիտաց եթէ կապեալ են 'ի բռնութի սպասունս պաշտաման : Եւ դարձեալ , զի ուսուսցէ թէ մարմինն իւր տաճար նոյ է , համարձակէ մտացն նորա որպէս և քահանայի , զի պաշտեսցէ զածուութին՝ որ բնակեալ է 'ի խորանի իւրում : Այլ քանզի կուպաշտու թիւնն բնակեալ էր 'ի նոսա , այն զի 'ի ժամանա կի իբրև վերացաւ 'ի նոցանէ բռնութիւնն Մովսիսի՝ երկիր պագին կուպաշտութեանն , և պաշտեցին զնա յայտնապէս , զայն՝ որ ծածուկն պաշտեալ լինէր 'ի նոցանէ . վասն այսորիկ կապեաց զնոսա բռնութիւնս աւուրն եւթներորդի , զի կապեսցէ զձեռսնոցախաւ փանելովն՝ զի դադարեսցեն 'ի չարեաց անտի : Եւ զի խլեսցէ զկուպաշտութինն 'ի մտաց նոցա , խափանեաց զնոսա զի մի զոհեսցեն կուպաշտութեանցն . զի եթէ քահանայիցն իւրոց համարձակեաց մատուցանել զպատարագս , յայտ է ամենայն՝ զի կապեալ էին նոքա , զի կուպաշտութեն զոհէին : Եւ զի յետ ամենայն պատուիրանի երկրորդեաց նա յասել իւրում , թէ «Ես եմ տէր նձ քո » . զի յայտ արասցէ՝ եթէ որպէս մերձենայ գրովք առ պատուիրանն իւր , սոյն պէս մերձ է և գործով առ անցանել զպատուիրանաւն : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Սեղան հողեղէն շինես՞ ջիբ ինձ » . հերբայեցի , «Սեղան յերկրի շինես՞ ջիբ ինձ » :

Իրաւունք գատաստանի :

«Եթէ զնեսցես դու քեզ ծառայ 'ի հերբայեցւոց , զվեց ամ ծառայեսցէ քեզ . յամին եւթներորդի արձակեցես զնա , և զնասցէ նա ձրի 'ի քէն » : Եւ ուր է այն՝ զի ասէ «Եղիցի Քանան ծառայ նորա » . և այն՝ զի ասէ «Մի ծառայեցուցես զեղբայրն քո զհերբայեցի , մի զայր և մի զկին » : Այլ յորժամ վաճառիցի քեզ եղբայրն քո , այն իսկ է՝ զի ասէ . եթէ ոչ ինչ իցէ գողոյն տալ զտոյժս , վաճառեսցի 'ի գողութե իւրում . կամ այն՝ որ վասն աղքատութե իւրոյ վաճառի , վասն այնպիսւոյն ասաց . ասէ , «Յամին եւթներորդի ազատ զնասցէ 'ի քէն » : Երիս պատուիրանս եդ նմա . մի՛ զի յամին եւթներորդի . և երկու՝ թէ մեռցի տէրն նորա , ոչ , ասէ , ունինա իշխանութի ժառանգել զնա որդւոյ իւրում կամ դստեր . իբրև զայն՝ զի ասէ «Երկիրն , ասէ , ճշմարտութե բնութե մի վաճառեսցի , զի իմ է , և նոքա ծառայք իմ են՝ զոր հանի ես յերկրէն եգիպտացւոց . մի վաճառեսցին նոքա ըստ վաճառի ծառայից » : Երրորդ՝ եթէ հասեալ իցէ ամն յրելեան , զի նա ինքն է ամն յիսներորդ : « Զվեց ամ , ասէ , ծառայեսցէ քեզ , և յամին եւթներորդի ազատ զնասցէ » : Ապա եթէ կապեսցի նա 'ի սէր աշխարհին և 'ի տեառնն՝ որ անուանեցաւ նմա , անցեալ է 'ի նմանէ գիր կատարեալ ազատութե իւրոյ . և ընդունի նա դրոշմ յականջի իւրում , նշան՝ որ ոչ լսէ , զի մոռացաւ նա զազատոհմ ազատութե իւրոյ :

«Եթէ հարցէ որ զոր և մեռցի , մահու մեռցի : Իսկ եթէ որ ոչ յիւր կամս հար , այլ անձ ետ զնա 'ի ձեռս նորա , այս ինքն օրհասն եկն հաս , իբր ոչ 'ի կամս առնն սաշտեցան 'ի նմա կամք այ , փախիցէ նա 'ի քաղաքն ապաստանի » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եթէ որ հարցէ զծառայ իւր ձերբ իւրով և մեռցի 'ի ձեռն նորա , իրաւունք գատեսցեն զնա » . հերբայեցի , «Կնդրեսցեն զվրէժ արեան նորա » : « Ապա թէ կուուրցին արք երկու , և առ ոտն հարկանիցեն զկին յղի , և անկանիցի սաղմն կերպարան աննկար , այս ինքն է

Թէ ոչ իցէ կատարեալ, զարժանն տուժեացի», Եւ զի չիք վրէժխնդրութի անկերպարան սաղմին, զի մի կորիցէ անձնն կատարեալ փոխանակ փոքր ընչի: «Եւ եթէ կատարեալ իցէ, ասէ, սաղմն նկարեալ կերպարանեալ, տացէ անձն ընդ անձին», Բայց հերբայեցի՝ «Եւ առ ոտն հարկանիցեն զկին յղի, և անկանիցի սաղմն անկերպարան աննկար յորովայնէ անտի, և ինքն կինն ոչ մեռանիցի, զարժանն տուժեացի, որպէս զինչ և արիցեն դատաւորք. ապա եթէ մեռցի և ինքն կինն հանդերձ սաղմուն, տացէ անձն ընդ անձին»,

Այդան իրաւունք դատաստանի, զի յաւելցին օրէնքն արժանաւորութի: Զի եթէ մի ակն իցէ մարդոյ և կուրացելոյն՝ որ կուրացոյցն գնա՝ զակն նորա զինչ արասցեն. զի ահա ոչ լինի հատուցեալ, եթէ մի ակն իւր կուրանայ. զի նա զամենայն զլոյս նորա բարձ՝ ի նմանէ, և զնորա զմի կուրացուցանեն: Եւ եթէ կուրացուցանէ այն՝ որոյ մի ակնն է, զայն՝ որոյ երկուքն են, զինչ ինչ է՝ արժան է զի բարձցի լոյսն նորա ի նմանէ: Վասն այսորիկ եդան իրաւունք դատաստանի, զի ըստ տեսանելոյն խնդրեացեն զվրէժն: Այլ ոչ եթէ զի հատուցեն զփոխարէն հրամայեաց, այլ զի հատցէ զժպրհութի համարձակութե զառաջ նոյն: Եւ զի դէպ եղև՝ վասն էր կուրանայ միւսն ևս. զի մի եղիցին նոքա կարծել՝ թէ սաստ միայն է և սպառնութի դոյզն առանց խրատու, և արհամարհեացեն: Արդ երևի թէ վասն անձետութե մարդկութե են պատուիրանքս «Որ սպանանէ՝ մեռցի», վասն բազմութե մարդկութե է. զի մահուամբն միոյն զբազումն ՚ի մահուանէ խնայեաց, նա և զնոյն իսկ զսպանողն ահիւն և երկեղիւն:

Այլ այն զի ասէ «Քարկոծ լիցի ցուլն հարկանօղ», զի եղիցի պակասութի, և զի հանգիցէ և վրէժխընդիրն. իբրև զայն՝ զի ասէ «Քարկոծ լիցի անասունն ընդ որում՝ մարդն պղծիցի», զի մի յիշեցին ՚ի միջի նոցա իբրն այն՝ «Ապա թէ ցուլ ուրուք զցուլ սպանցէ, ցուլն կենդանի տուժեացի ընդ մեռեալ ցուլն. և եթէ հարկանիցէ զայր, քարկոծ լիցի», այն իսկ է՝ զի ասէ «Ի ձեռաց ամենայն գազանաց խնդրեցից զնա», խորհուրդ կատարելոյն. զի պահանջէ զնա

'ի վախճանի յամենայն գազանաց: "Ապա եթէ զծառայ, ասէ, կամ զաղախին հարցէ, երեսուն սատեր տացէ տեառն նորա. և ցուն քարկոծ լիցի" . խորհուրդ տեառն մերոյ և Յուզայ:

"Այ՛ եթէ յական գտցի գող, և հարցի 'ի գիշերի և մեռցի անդէն, արիւնն այն 'ի մահ մի գրեցցի: Ապա թէ արև 'ի վերայ հասցէ, գոյ նորա վրէժխնդրութի. մահապարտ է՝ որ հարկանէն" . Իբրև զայն՝ զի ասէ "Զի եթէ 'ի հալածել մերձաւորի արեանն, եթէ գտցէ արտաքոյ քան զքաղաքն ապաստանի և հարցէ սպանցէ զնա, անդատ լիցի. ապա եթէ արև 'ի վերայ հասցէ՝ պահանջեսցի, տուժելով տուժեսցի ընդ միոյ չորս. և եթէ ոչ ինչ իցէ գողոյն, զնա իսկ վաճառեսցեն" .

"Այ՛ եթէ որ ընկերի իւրում յաւանդ տացէ արծաթ կամ այլ ինչ կարասի զիւր, և գողք գողացցին 'ի տանէ առնն, եթէ գողքն 'ի մէջ եկեսցեն՝ կրկին տուժեսցի. ապա եթէ ոչ գտցի գողոնն, առաջի դաւ տաւորաց մտցեն բանք երկոցունց, և որ պարտիցին առաջի դատաւորաց՝ կրկին տուժեսցի ընկերի իւրոյ" . Այս ինքն զի երկեցուսցեն զնոսա դատաւորքն պատուհասիւ խրատու, զի գուցէ վասն երգման լինին նորա զրկել զբազումս, որպէս և ասէ. "Եթէ տացէ որ ընկերի իւրում յաւանդ գրաստ, և եզն կամ ոչ խար, կամ զինչ անասուն և իցէ. կամ բեկցի, կամ մեռցի, և ոչ որ գիտասցէ, երգումն այ եղիցի 'ի մէջ նոցա. ապ՛ եթէ 'ի նմանէ գողացցին՝ տուժեսցի նա տեառն կարասոյն. և եթէ բեկցի, բերցէ զնա 'ի վկայուի. և ընդ բեկելոյն մի տուժեսցի" . Փոխանակ այնր՝ զի ասէ "Եթէ վարձու առեալ իցէ, վարձուց իւրոց գինք են" . Հեբրայեցի, "Թէ վարձուց է, յաւելցէ տեառն նորա 'ի վարձս նորա" .

Այլ զի ասէ "Մի մատուցես 'ի վերայ խմորելոյն զարիւն զոհից քոց, զի աղտեղեալ են և շարաւոտեալ" . զի բազում անգամ խմոր յորժամ թրեն յանօթս բազումս փոփոխեն՝ որ ոչ իցէ սուրբ. կամ թէ պէտ և սուրբ իցէ, սակայն դարձեալ կարգինա, և այնորիկ որ գալոցն է ոչ պահէն զնա. իբրև զայն զի ասէ. "Մեղր մի մատուցես պատարագ վասն մե-

զուրի, զի իջանէ 'ի վերայ մեռելոտուոյ և 'ի վերայ ամենայն պղծութեւ . կամ զի ոչ անկանի 'ի նա աղ :
 «Չամենայն զպատարագ քո, ասէ, աղիւ համեմե-
 ցես » :

«Մի եփեսցես զուլ 'ի կաթն մօր իւրոյ » : Կամ զի մի զոհեսցէ զնա մինչ դեռ յղի է նովաւ, կամ մինչ չե լցեալ է նորա ութ օր, մի պատարագեսցի նա ընդ մօր իւրում 'ի զոհս պատարագաց . քանզի գրեալ է վերագոյն քան զնա, ասէ . «Որթ կամ գառն յորժամ ծնցի, նոյն օրին մի զոհեսցես ինձ . այլ զի լցցի նա կաթամբ իւրով զութ օր, և ապա մատուցես » : Այլ այս ինքն զի գառն մօրն այրէ զգութ աղեաց իւրոց 'ի բորբոքել սիրոյ մանկանն 'ի սիրտ մօր իւրոյ : Արդ զի մի ցաւեցուցէ զգութ աղեաց նորա, ընդերկարեաց զութ օր, որպէս զի ցածիցէ և զովասցի այրումն գթոյ աղեաց նորա, և ապա մատուցեալ ինիցի նա 'ի զոհս պատարագաց : Սոյնպէս և զթլիատութիւն՝ յաւուրն ութերորդի, ասէ, թլիատեսջիք, զի մի 'ի ձայնէ ճշելոյ 'ի ցաւոց անտի չարչարանաց թլիատութե մանկան՝ նեղիցի չարչարիցի գութ աղեաց մօր նորա . մանաւանդ զի չէ 'ի մանուկն համբերութիւն, և յանդամն նորա զօրութի : Կամ պարզ ուղիղ՝ զի մի ոք զենցէ ուլ և եփեսցէ զնա 'ի կաթն մօր իւրոյ . կամ զի մի եփեսցեն զուլ և զմայր 'ի միասին . կամ զի կաթն սնուցիչ նորա՝ մի եղիցի եփիչ նորա . այն զի և պահեն իսկ հովիւք մինչև ցայսօր ժամանակի, զի ոչ եփեն զուլ 'ի կաթն մօր իւրոյ : Գարձեալ, մի եփեսցեն զուլ 'ի կաթն մօր իւրոյ . այս ինքն զանդրանիկս խաշանց քոց վաղ վաղակի մատուցես ինձ, զի մի ագահեսցես դու 'ի վերայ նորա յորժամ աճիցէ : Այս իսկ է՝ զի ասէ . «Մի գործիցես դու անդրանկօք զուարակաց քոց, և մի կտրեսցես դու զանդրանիկս խաշանց քոց » : Կամ այն իսկ է՝ զի ասէ . «Մի հատուցէ որդի զմեզս հօր իւրոյ » :

«Ալ զթիւ աւուրց քոց կատարեցից » . զի ոչ եթէ կէտ ինչ էր, ոչ ամենայն մարդոյ, այլ Խորայէլի, այս ինքն զի մի եղիցի կին ամուլ, և այր անսերմն . այլ բազմասցի զաւակ քո, և մի մեռցի յառաջ քան զձե-

րանալ, այլ կատարեալ աւուրբք իւրեանց. իբրև զայն՝ զի ասէ Դաւիթ. «Բայց եթէ մեռցի՛ ՚ի պատերազմի, կամ տէր հարցէ սպանցէ զնա, կամ օրհաս իւր հասցէ», ։ Եւ եթէ օր նորա է՝ զիսրդ՝ ՚ի պատերազմի. և եթէ ՚ի պատերազմի՝ ոչ էր օր նորա ։ Երիս զնէ անդ. եթէ ապրեսցի յերկուց անտի, հարկ է ծերանալ և ՚ի մահի՛ն իւր մեռանել ։

«**1**) Եղուս, ասէ, առաքեսցէ տէր առաջի քո» . զի յայտ արասցէ զքաղցրուի պտղոյ երկրին պարգևաց սիրելեաց իւրոց, և դառնուի սրոյ ատելեաց իւրոց . զի քաղցրուի ՚ի բերանոյ նորա ճաշակեալ լինէր, և դառնուի ՚ի խայթոց նորա չարչարէր ։ Կամ զի լուան նոքա՝ թէ ազգք բազումք են, զի մի յորժամ յաղթեսցեն, ասիցեն՝ թէ մեք յաղթեցաք . իբրև զայն զԳեղէնին . «Ես, ասէ, առաքեմ՝ զօրս» . իբրև որ զի ասիցէ՝ իբրև զմտրախ ։ «Մեղուս առաքեսցէ տէր» . զայնոսիկ՝ որ ՚ի ձեռս ձեր հանդերձեալ էր անձ հարկանել սատակել զնոսա վասն անհաւատուե նոցա ։ «Առաջի մեղուաց», այս ինքն առաջի անարգ և արհամարհ մեղուաց տկարացուցէ զնոսա ։ Փոխա նակ այնր՝ զի ասէ «Առաքեցից զմեղուդ առաջի քո» . հերբայեցի, «Առաքեցից զհարուածս իմ առաջի քո, և սատակեցից զքանանացիս», այլովք հանդերձ ։

2 Եւ այն՝ զի ասէ «Առ սակաւ սակաւ սատակեցից զնոսա, զի մի գազանք անապատի բազմասցին», ։ զայս կամեցաւ նա ասել . զի մի բազմասցին ՚ի վերայ քո մեղք շնութե՛ . զի նորօք ուսանէին նորա ոչ եթէ յայտնի պատերազմ, այլ ծածուկ . զ՝ ՚ի դադարել ՚ի մէջ՝ արտաքին թշնամեացն՝ զարթիցեն ՚ի վերայ մեր ներքին թշնամիք ։ Արդ զարթնուն ՚ի վերայ յայտնի թշնամիքն, զի մի երբէք զարթիցուք և ցածուացուք զծածուկ զթշնամիսն, և զի թերևս ապաշխարեսցեն և հեթանոսք ։ ՅՅակովբ ասէ . «Ես իջից ընդքեզ, և ես հանից զքեզ անտի», ։ Եւ զի ցուցցէ՝ թէ ոչ մոռացաւ զնոսա, հնազանդեցան նոքա ՚ի գործ աղիւսարկին, ցոյց նոցա յետ փրկելոյն նոցա աղիւս մի շափիւղայ, այս ինքն խորհուրդ ծովու . և աղիւսն

1 Յօրինակին շեռ-իւտն ։

2 Յօրինակին ՚ի ձեջ ։

նշան հնազանդութեւ Եւ այն՝ զի ասէ՝ «Իբրև զըտու-
թիւն երկնից» . հերբայեցի , «Իբրև զտեսիլ երկ-
նից» . այս ինքն սուրբ : «Եւ ՚ի վերայ ծերոց ոչ
ձգեաց զձեռն իւր հովանի առնել ՚ի վերաց նոցա ,
զի մարդարէասցին» . զի վասն տեսանելոյ ելեալ
էին նոքա անդր : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ՝ «Ի վերայ
ծերոց ոչ ձգեաց զձեռն իւր» . հերբայեցի , «Եւ առ
Մովսէս զարիւնն և ցանեաց , ասէ , ՚ի վերայ սեղա-
նոյն և ՚ի վերայ ժողովրդեանն» . այս ինքն՝ զի ոչ
կարաց նա ՚ի վերայ ամենայն ժողովրդեանն ցանել
զարիւնն . բայց միայն ՚ի վերայ այնոցիկ որ մօտն էին
առ նա , ասէ . «Եւ տեսին զմծ Խարայէլի և այլքն ևս ,
յորոց վերայ ոչ եհաս արիւնն . կերան և արբին և
ուրախ եղէն» . Եւ այն՝ զի ասէ՝ «Ըստ նմանուէն որ
երևեցաւ քեզ ՚ի լերին անդ» , զի կարծիս տացէ նո-
ցա թէ այսպէս իցէ յերկինս , զի եղիցին շքեղ և
ահագին . և զի մի կարծիցեն եթէ այսօր խորհեցաւ
թէ եղիցի այսպէս :

ԳԼՈՒԽ 2

«Ի ԲԲԵՒ ետես , ասէ , ժողովուրդն թէ յամեաց
Մովսէս ՚ի լերին անդ , կուտեցան ՚ի վերայ Ահարո-
նի և ասէն ցնա . այրն այն , ասէն , Մովսէսն՝ որ ե-
հան զմեզ յերկրէն եգիպտացւոց , չգիտեմք զի՞ եղև
նմա . արդ ծն արի արա մեզ աստուածս , որ առաջ-
նորդեսցեն մեզ» . Եւ յայսմանէ ուսաւ և Յորոբո-
վամ , զի ոչ եթէ մի որթ միայն խնդրէին նոքա .
բայց Ահարոն զմին արար , և զմիւսն արգել . զի այ-
նու զոր արարն՝ ժողովեսցէ զանօրէն զբարսն . և այ-
սու զոր ոչ արար՝ հաւանեցուցէ զանձն իւր հա-
ւատացելոց : Եւ զի արդ արգեւք խնդրեաց Ահա-
րոն իւր պատճառս՝ թէ մի է մծ , միայն արժան ձեզ
առնել . զհաւանութիւն նորա ընկալան , և ձայն բար-
բառոյ նոցա ՚ի բազմաց անտի ոչ դադարեաց . ասէն .
«Այս են աստուածք քո , Խարայէլ» : «Եւ ընդէր , ա-
սէն , հաներ զմեզ յերկրէ անտի՝ որ բղխեր զկաթն և
զմեղր» . Եթէ չար եղև՝ որ ելինն , թշնամանեցին

զկուռսն իւրեանց . և եթէ բարի էր , զրկեցին զաստուածն իւրեանց : Կշռեաց ծովն զժողովուրդն և զՏեթանոսս , զի մի ասասցեն իբրև զայն . «Աճ լեւրանց է անձ նոցա » :

«Արա դու մեզ , ասեն , աստուածս » : Ո՛վ մոլորութիւն բազմաց . զի անդ նեղէր նա զմարդն լինել նմա արարիչ աստուածոց , Զի այն՝ որ արարն նոցա աստուածսն , զնա իսկ արժան էր նոցա առնել իւրեանց աստուած : այլ նոքա՝ որ մոլորութիւն կուրացան , այսպէս կարծէին եթէ մեծ իցէ գործն քան զառնելի գործոյն : Զի այն՝ որ զմանանայն և զլորամարգին հանդերձ ամենայն բարութիւնք՝ զոր հանդերձեալ էր և տալ նոցա , ետ նոցա . զի ոչ եթէ գնով տայր նոցա կերակուրս , այն՝ որ մեծամեծ փորձանօք գնեաց զնոսա յեգիպտոսէ . և ոչ եթէ տրբ տրնջելով տայր նոցա զվերջինսն , այն որ ողորմութիւն և գթութեամբ արար զառաջինսն . զի զփոխարէն չարեաց ընդդէմ եգիպտացւոց՝ ի մէջ եգիպտոսի ընդունէին . այլ պահէր նա զբարիսն զոր առնէր . զի յառնելն նոցա եղիցին նոքա բով քննութեան առողջն իւրեանց . զի յանդիմանեալ կշտամբեսցին նոքօք եթէ այտօքիկ չէին արժանի : «Ահա , ասեն , աստուածք քո , Խարայէլ » : Եւ եթէ էր նոցա պագեալ երկիր գառինն փոխանակ որթուն , գոյր՝ ի նմա հաւանութիւն . Թէ վասն փրկութե գառինն զատկաց մոլորեցան նովաւ , և երկիր պագին նմա : Այլ ոչ պագին նոքա երկիր գառինն զատկաց , զի տեսին ի նմա զխորհուրդ անութեն . ատեցին նոքա զանութիւն և զխորհուրդս նորա , իբրև զայն՝ զի ասէ «Մի մարգարէնայք դուք մեզ յանդիմանութի . և բարձէք խափանեցէք դուք ի մէջ զսուրբն Խարայէլի » :

«Ի՞նչու տուր ինձ , ասէ , ՚ի բաց կաց . Թող հարից՝ սատակեցից ջնջեցից զժողովուրդդ » : Ես հողս զտէր , մոխիրս զանձ . արարեալս զարարիչ , հաստեալս հաստիչ : Եւ եթէ մեծարել մեծացուցանել կամիս դու զիս , յոյր աչս մեծացուցանես դու զիս . եթէ յաչս ժողովրդեանն , ժողովուրդ փպիրհ յամառոտ է նա .

և փոքրկանաս դու 'ի միտս նորա , և լինին նոքա ասեւ լեթէ ոչ Մովսիսի լեալ էր , սատակէր զմեզ յանապատի անդ : Բայց զի ասես դու զիս՝ թոյլ տուր ինձ . զինչ արասցես : Զի ջնջել զժողովուրդն : Մի՛թէ դարձեալ զեգիպտացիսն՝ որ մնացինն . ոչ : Իսկ ապա զամսղէկացիսն , կամ զքանանացիսն . ոչ : Ապա թէ ոչ զո՞ ջնջես . զժողովուրդն , զզաւանին արրահամեան , զորդին Սահակայ , զԾնունդս Յակովբու . զայս՝ զոր հաներ դու յերկրէն եգիպտացոց . զայս՝ զոր կոտորեցեր զեգիպտոս , և սատակեցեր 'ի ծովու անդ զեգիպտացիսն վասն դորա . զայս՝ զոր փրկեցեր դու առաքինութիւն . զայս՝ զոր լուան հեթանոսք ամենայն զփրկութիւն դորա :

Օ ինչ ասիցեն հեթանոսք որ շուրջ իցեն , կամ եգիպտացիքն . զրպարտեն զքեզ հեթանոսք և եգիպտացիք , և լինին նոքա ասեւ . ոչ գիտէր նա զայս ժողովուրդ մինչև փորձեաց և առ զչափ նորա . ապ' եթէ գիտէր նա զնոսա , ընդէր յետ փրկելոյն զնա դարձաւ սատակեաց զնոսա յանապատի անդ : Եւ եթէ այս 'ի մտի էր քո , թող փրկեալ էր զնոսա դոյզն փրկութեամբ , և ոչ էր զգացեալ հեթանոսաց զփրկութիւն նոցա , քան այսօր՝ զի լուան հեթանոսք զառաքինութիւն զոր արարեր դու նմա . և արդ կամիս դու սատակել կորուսանել զնա : Զինչ ասիցեն . ոչ ահա համարին նոքա զողորմութիւնսն շնորհաց քոց չարութիւն , և լինին ասեւ՝ զի եթէ վասն այսր հան զնոսա յերկրէն եգիպտացոց սատակել զնոսա յանապատի անդ , մի՛թէ գերեզմանք ոչ էին յերկրին եգիպտացոց . կամ ոչ էին արժանի թաղել անդ , և վասն այնորիկ հան զնոսա . և զինչ հարկ էր առաքինութիւն այնոքիկ փրկել զժողովուրդն , զի դիակունք նոցա գերեզմանաց արժանի ոչ եղեն : Կամ զեգիպտացիսն ընդէր կոտորեաց սատակեաց վասն ժողովրդեանն , զի այսպիսի վախճան կատարածիպահեւոց էր նմա : Կամ թերևս ոչ կարաց տանել զնոսա յայն երկիր խոստացեալ երդմամբ հարցն իւրեանց , վասն այնորիկ հար սատակեաց կորոյս զնոսա 'ի մէջ լերանց :

Օ իս իսկ չարարին յամօթ եգիպտացիքն 'ի ժա-

մանակի՝ իբրև չողայ ես փրկել զնոսա, ասելին զիս . զո՞վ եկեալ փրկելդ դու : Ասեմ՝ ցնոսա՝ զժողովուրդ անյ : Ասեն նորա երբ . յորմէ հետէ և այսր եղև այս ժողովուրդ՝ ժողովուրդ անյ, ահա ընդ մեզ երկիր պազանէ սա կռոց, և առաւել ևս քան զմեզ նորա նուիրին նոցա : Մուտ դու, և տես ՚ի սենեակս նոցա զհարդ պագանեն նորա երկիր որթուցն՝ զոր ուղղեալ և եդեալ է նոցա : Եթէ ընդունիս դու զհեբբայեցիս հանդերձ որթուքն իւրեանց, ապա մի փրկեր զնոսա, զի ՚ի պաշտամանէ մերմէ նորա ոչ փոխին : Եւ եթէ ոչ հաւանիս դու, դայ գործն ՚ի մէջ, և հաւանեցուցանէ զքեզ : Երէկ ընդ մեզ որթուց երկիր պագանելին . և յորմէ հետէ դու եկիր եղէն նոքա ժողովուրդ որոյ մի անձ է : Չայս նախատինս լուան ականջք իմ յերկրէն եդիպտացուց . և չար թուեցաւ ինձ, զի զայս ասացին նորա յականջս իմ, քան զայն՝ զոր արարին կախարդքն յանդիման իմ : Եւ ես ՚ի բանս քո հաստատեալ կայի, զի առաքեցերն զիս . նա փոքր մի և ես գիտէի զնոսա, զի ընդ նոսա իսկ մնեալ էի ես : Կարէի ես թաքչել անդէն յերկրին եդիպտացուց . ՚ի նոցանէ իսկ երկեայ ես առաւել, քան ՚ի Փարաւոնէ . զի նորա իսկ չարախօսեցին զինէն, և դառնային մատնելին զիս : Իսկ առաքեցեր զիս յետ փախչելոյ իմոյ . և ես այսպէս ակն ունէի՝ թէ փոխեցան նորա ՚ի բարոյից անտի իւրեանց, և վասն այնորիկ առաքեցեր դու զիս . և վասն յուսոյ ապաստանի բանիցն քոց անգոմնեցի անարգեցի զարհամարհանս և զչարախօսութիս եդիպտացուց :

Արդ զի՞ ասացեր դու ինձ, բամ “Թոյլ տուր, ՚ի բաց կաց . թող հարից սատակեցից ջնջեցից զնա” : Եւ զբարեոքս որեն ՚ի նմա՝ և զնոսա՝ ջնջիցես, և ըզծերն կորուսանիցես դու, և զտղայսն սատակիցես դու . և զիս զինչ առնիցես դու, և զին սպանանիցես դու . կամ զիս միայն թողուցուս դու : Եւ ոչ լաւ իցէ ինձ մեռանել առաջի նոցա, քան եթէ ՚ի կեանս իմ տեսանիցեմ ես զայն աղէտ տարակոյս ապակա նութեան : Թէ այդ այդպէս իցէ, էս ուրեմն մեղայքեզ, և ինձ բազմացուցանել յաճախես զտանջանս չարչարանաց ՚ի թողուլ քո զիս տեսանել ինձ զգա-

զանս երկրի և զԹուչունս երկնից, զի գայցեն ուտիցեն զմարմինս զայնոցիկ՝ զոր հաներ դու յերկրէն եւ գիպտացւոց առաքինութիւնք : Արդ զինչ արարից յետոյ, կամ յո՞ երթայց ես, կամ ո՞վ առնուցու յանձն դարձեալ ընդունել զիս . յեգիպտոս երթայց, կամ առ ամաղէկացիսն և առ քանանացիսն երթայց պանդրխտուք . զպաշտօնն նոցա պաշտիցեմ, թէ՛ ՚ի քեզ հաստատեալ կայցեմ :

Արդ յորժամ հարցանիցեն զիս և ասիցեն . զո՞վ պաշտես դու . զինչ ասիցեմ : Ասեմ զիմ խարայելի : Ասիցեն զիս . զայն անձ պաշտես դու, որ սատակեաց կորոյս զժողովուրդն իւր . ոչ ահա նա ասէր՝ որդի իմ է . ոչ ասէր՝ անդրանիկ իմ է : Զխորդ գգուեաց սիւրեաց բարձրացոյց զնա, և դարձեալ միւսանգամ անդրէն խոնարհեցոյց կործանեաց զնա . արդ դու ո՞վ ես . եթէ՛ ՚ի նոցանէն իցես դու, զխորդ ոչ սատակեցար դու ընդ նոսա յանապատի անդ . և եթէ՛ չիցես ՚ի նոցանէ, զխորդ պագանես դու երկիր նյն նոցա : Զինչ ասացից նոցա . ստեցից, դանդալեցից . ասիցեմ թէ՛ չեմ ՚ի նոցանէ . նա թլիփատու թիս և շարաթն և ընտրու թի կերակրոցն յանդիմանեն զիս : Եւ եթէ՛ ասիցեմ՝ թէ՛ ՚ի նոցանէն եմ, ասեն . իսկ դու զխորդ ապրեցար : Զինչ ասիցեմ ցհեթանոսան՝ առ որս եսն երթանայցեմ . ասեմ Մովսէս եմ ես : Անին նորք նախատել զիս և ասել . ոչ շատ իցէ քեզ այն, զի աւերեցերն դու զԵգիպտոս և սատակեցեր կորուսեր զժողովուրդն . զի՞ եկիր դու դարձեալ այսր . մի՞թէ պատրել հանել կամիս դու զմեզ յանապատ սատակել կորուսանել և զմեզ ևս, որպէս սատակեցեր կորուսեր դու զժողովուրդն՝ զոր հաներ յերկրէն եգիպտացւոց :

Արդ զայս արասցես դու ժողովրդեանն, որ չորք անկիւնք լուան զիրկու թիւն՝ զոր արարեր դու նմա : «Թոյլ տուր ինձ, ասէ, թող սատակեցից ջնջեցից զժողովուրդն» : Եւ յորժամ ջնջես դու զնոսա, ես ՚ի մէջ հեթանոսաց վասն օրինաց քոց և վասն այլոյ ընչի ոչ կարեմ երթալ . զինչ արասցես դու զիս, եթէ՛ չնորհս ողորմութե անիցես ընդ իս, յայսմիկ՝ զի միայն թողուցուս զիս . մահ լաւ իցէ ինձ քան

զայս կեանսս . [Թափուր է ինձ անապատս աւերակ : Արդ զինչ առնիցես , զի մնամ ես միայն 'ի սատակման նոցա . կամ [Թէ զորդիս նոցա [Թողուցուս դու , և այն որդիքն ո՞չ ահա որդիք են նոքա հարցն այս նոցիկ :

Ս'ի տրտմիր դու , ո՞վ Մովսէս . յազգ մեծ և 'ի հզօր արարից զբեզ : Տէր , ազգին՝ որում իշխան կացուցանես զիս , ուստի՞ իցէ . յոչնչէ՞ հաստիցես զնա , [Թէ յերկրէ աստի ստեղծուցուս զնա . կամ [Թէ 'ի վերայ եգիպտացւոց դարձուցանիցես կացուցանիցես զիս , [Թէ 'ի վերայ քանանացւոցն այնոցիկ՝ զորս մեքն երթամք հարկանել և սատակել զնոսս վասն գործոց իւրեանց չարաց . [Թէ զհեթանոսս ածիցես դու 'ի հեռաստանէ , և կացուցանիցես զիս իշխան 'ի վերայ նոցա : Եւ այն ժողովուրդ՝ զոր ածիցես դու կամ յարուցանիցես , ո՞չ մեղանչիցէ . կամ յորժամ մեղանչիցէ , և զնա նոյնպէս առնիցես դու : Եւ եթէ այսպէս առնիցես դու զնա , լաւ իցէ նմա [Թէ ոչ հաստիցի և ոչ եկեսցէ , քան եթէ յետ հաստելոյն դարձեալ միւսանգամ այսպիսի կատարած լինիցի նմա :

Մ'րդ զիարդ ընդունիցին զիս ժողովուրդն՝ զոր ածիցես դու , կամ առ քեզ զիարդ հաւանիցին գալ . նշանս և սքանչելիս մեծամեծս քան զայս՝ որ եղեն յերկրին եգիպտացւոց և յանապատի անդ՝ [Թէ առնիցեմ ես 'ի մէջ նոցա , փոխանակ զի ընդունելով ոչ ընդունիցին զիս , և դարձեալ նախատիցեն զիս և կարգայցեն զիս սպանօղ ժողովրդեան իւրոյ և սատակիչ որդւոց ազգի իւրոյ , և գալ ընդ իս ոչ հաւանիցին . և զի՞նչ քարոզիցեմ ես նոցա . զառաքինութիւնն՝ որ յերկրին եգիպտացւոց արարեր , [Թէ զըսքանչելիսն՝ զոր արարեր յանապատի աստ : Եւ յորժամ հարցանիցեն զիս և ասիցեն . ո՞ւմ եղև այս զոր քարոզես դու . արդ զի՞նչ ասիցեմ : Ասեմ՝ ժողովուրդեանն . և եթէ ասիցեն ո՞ւր է . ասեմ՝ սատակեցան . ասիցեն ո՞ւր են աւետիքն և պարգևքն տանն Աբրահամու , և ո՞ւր է այն զի ասէրն « Ի դարս չորրորդ դարձցին նոքա այսրէն » . կամ զերգուծին զոր երգուաւ Աբրահամու և ասէ . « Ի զաւակի բու՞մ օրհնես յին ամենայն ազգք » : Զայս յորժամ երկրորդեսցեն

ինձ, զինչ ասիցեմ նոցա : Ասեմ համարձակ . վասն զի երկիր պագին նոքա որթուն, դարձաւ և նա յայնմանէ զոր ինչ և խոստացաւ նոցա : Եւ զինչ, ասեն, հարկ էր նմա խոստանալ երդնուլ, իբրու գիտէր զնոսա՝ թէ այսպէս են : Արդ մեզ զի քարոզես դու և ասես . մտանեմք մեք ժառանգել զերկիրն զոր երդուաւ տալ Աբրահամու և զաւակի նորա : Եւ զաւակ նորա, որ հաճոյ եղև նմա և երդուաւ նմա, ոչ կարաց մտանել, արդ զմեզ տանի՞ նա և մուծանէ այն՝ որ զայնոսիկ ոչ տարաւ մոյծ : Եւ յայսմիկ իբրև զխաբեբայ թուիցիմ, և իբրու աղուփոխ համարիցիմ էս նոցա, և հաւանել չառնուցու յանձն :

« Թոյլ տուր ինձ, ասէ, թող կոտորեցից ջնջեցից զժողովուրդդ » . և այս՝ զի բացցէ նմա դունն՝ խընդրել վասն նոցա : Զի եթէ սատակել զնոսա խընդրէր, Մովսիսի ոչ յայտնէր . և եթէ ջնջել զնոսա կամէր, խրամակարկատի ժողովրդեանն ոչ ցուցանէր . դատաւորն առ ինդրոյ բարեխօսն ոչ գայր . և պատժարարն առ այն՝ որ ունէր զնախապետութիս ժողովրդեանն : « Թոյլ տուր ինձ, ասէ, թող սատակեցից ջնջեցից զժողովուրդդ, և զբեզ արարից յազգ մեծ » : Եւ ոչ առ յանձն Մովսէս, զի եղիցի և այս ևս վասն փառաց նորա . զի փոխանակ փոքր ժողովրդեանն իւրոյ աղաչեաց զի ապրեսցին, և մեծ իշխանութեն ակն ոչ առ . զի ՚ի փորձ քննութեան մոյծ զնա և յայսմիկ ևս : Եւ զի ետես նձ զճամարտութի նորա, առ ակն աղօթից ինդրուածոց նորա : « Արարից, ասէ, զբեզ յազգ մեծ » . և ոչ կամեցաւ նա հրաժարել յայնցանէ, որք հրաժարեցինն ՚ի նմանէ : « Ո՛վ, ասեն, արար զբեզ իշխան և դատաւոր ՚ի վերայ մեր » : Ո՛չ կամիս դու քարոզել այլոց, ասա քարոզէ զբեզ ազգն մեծ : Ո՛ր . հեթանոսք : Եւ զօրագոյն է քան զժողովուրդն . այո . զի ասէ նա վասն Խարայելի . « Դուք նուազ էք քան զամենայն հեթանոս » : Եւ բանն նորա վկայեաց՝ թէ լաւագոյն է ազգն այն քան զայն, որում Մովսէսն առաջնորդէր : Եւ եթէ վասն դարուն այնորիկ ասաց, որդիք նոցա ոչ ասա անդ էին . զի որդւոց նոցա ոչ էր լեալ Մովսէս առաջնորդ : Եւ զիարդ ասաց « Արարից զբեզ

յազգ մեծ և 'ի հզօր քան զնոսա » : Այլ այս՝ փոխանակ զի տրտմեցաւ Մովսէս վասն նոցա . որպէս Շմուէլ՝ զի տրտմեցաւ վասն Շաւուղի , ասէ ցնա . «Երթ օժ դու զԴաւիթ » :

Օ ի տեսին նոքա զպայթիւն երկնից , և զփայլիւն փայլատականց , և զթանձրութիւն ամպոցն զօրութե . և իբրև այն՝ թէ անդ միայն իցէ և ոչ ընդ ամենայն տեղիս . այլ զի արկցէ զահ և զերկիւղ իւր 'ի վերայ նոցա . «Քաջալերացարուք պինդ կացէք , զի փորձել , ասէ , եկն առ ձեզ տէր անձ . զի տնկիցի 'ի սրտի ձերում՝ զերկիւղ զահի իւրոյ » : Թէպէտ և զայս արար ընդ նոսա , սակայն կալ մնալ զայն զքառասուն օր ոչ կարացին համբերել :

Այլ ցՄովսէս . «Անօրինեցաւ , ասէ , ժողովուրդն քո » : Եւ իբրև ետես Մովսէս՝ թէ մեղան նոքա , զի ցրեաց զնոսա Ահարոն . և եթէ Ահարոն յանցոյց զնոսա , զիարդ ոչ ընկալաւ նա զպատիժս պատուհասից : Այլ քանզի Մովսէս զԱհարոն և զՈվր հրամայեաց 'ի վերայ ժողովրդեանն . և ինքն գնաց , յայտ առնէ մեզ քանն Ահարոնի՝ եթէ զՈվր քարկոծելով քարկոծեցին . յասել իւրում «Սակաւիկ միւս ևս քարկոծ առնէին զիս » : Եւ տրտմեցաւ Մովսէս վասն նորա . զի երկեաւ նա , զի մի քարկոծ լիցի՝ որպէս ընկերն իւր : Բայց ոչ լի կատարեալ տրտմեցաւ վասն նորա . զի և ոչ անձ աժ 'ի վերայ նորա զպատիժս պատուհասից , և ոչ Մովսէս գրեաց 'ի վերայ նորա խըրատ ըստ անուան յանցանացն : Եւ զի գրեաց զկնի նորա պակասութիւն , իբրու չիք զկնի նորա յանցանք , զի մի եղիցի զրոյց նոցա գայթաղղութիւն . և կարծիցեն թէ ակնառութիւն թոյլ ետ՝ անփոյթ արար 'ի նրմանէ : Յայնմիկ՝ զի ասէ «Սակաւիկ միւս ևս քարկոծ առնէին զիս » , յայտ արար՝ թէ աւելի քան զզօրութիւն նորա հակառակեաց կաց ընդդէմ նոցա , զի խըստանայր սիրտ նոցա . զի եթէ մեռեալ բարձեալ էր նա յերեսաց նոցա , զի այլ առաջնորդ և գլուխ էր հրամայեալ նոցա առ 'ի Մովսէս : Զի եթէ զերկոսին քարկոծեալ էր նոցա , ով կարէր կալ առաջին նոցա . նոյն ժամայն անդրէն դառնային , և մտանել յեղիպտոս փութային : Զօրացան 'ի վերայ եղիպ-

տացւոցն . և Փարաւոն և զօրուիք նորա ընկղմեցան :
 Եւ փոխանակ զի գոհասցին , սկսան սիրաք նոցա եր-
 գիծանել մեղօքն . և 'ի նշանաց և 'ի սքանչելեաց
 անտի՝ որ շուրջ պատեալ էր զնորօք , ոչ ամաչեցին .
 և 'ի Մովսիսէ ոչ երկնչէին՝ թէ գուցէ իջանիցէ վաղ
 վաղակի :

Արդ եթէ Ահարոնի զկամս նոցա չեր արարեալ ,
 անդրէն յեղիպտոս դառնային նորա . վասն այսորիկ
 համբեր Ահարոն յանձն իւր և հաւանեցաւ նոցա ,
 զի մի ժողովուրդն սատակեացի յայ խտուութի , և մի
 ինքն քարկսծ լիցի , և մի Մովսիսի տրտմութի եղի-
 ցի : Արդ արար նա խորհրդիւ , զի մի ժողովուրդն ա-
 ռանց առաջնորդի եղիցին , և ապստամբեացին . և
 հնազանդ եղև կամաց նոցա : Քանզի գիտաց նա՝ թէ
 այն ինչ ոչ նկարեցաւ 'ի խորհուրդս նոցա՝ 'ի ծածուկ ,
 արժանի է պատժոց պատուհասից . և զի խրատեցին
 նորա մինչ դեռ 'ի ծածուկ է , գայթակղութիւն էր
 այն բազմաց : Արդ արար նա զկամս նոցա , քանզի
 գիտէր իսկ եթէ վասն այնորիկ մերժեցաւ հեռացաւ
 'ի նոցանէ Մովսէս առ ժամանակ մի : Եւ զի ստու-
 զեալ էր՝ թէ իջանէ Մովսէս , և ինդրէ զվրէժ 'ի նու-
 ցանէ , անփոյթ արար . որպէս զի յայտնի եղիցին ա-
 մենայն սիրելիք որթուն :

Այլ էջ Մովսէս և պատուհասեաց զԱհարոն . ոչ
 եթէ զի ոչ գիտէր՝ թէ ոչ է Ահարոն հազորդ յան-
 ցանացն նոցա , այլ իբրև ետես թէ Ուր մեռաւ , և
 'ի միտ առ՝ թէ իմաստութի մեծաւ արար Ահարոն .
 և ունէլ շնորհս նմա 'ի ծածուկ էր յարայէլէ , և
 յայտնի էր որթն ձուլածոյ : Եւ զի ժամանակ էր
 վրիժուց ինդրելոյ , զի մի եղիցի տեղի կարծեաց
 ակնառութեանն վասն նորա՝ իբրու նա է առնելի որ
 թուն , սակայն ազատեաց զնա 'ի բամբասանաց , և զնու-
 սա սատակեաց : Նախ ընդհարաւ ընդ նա , զի իբրև
 ետես խրայէլ՝ եթէ Ահարոնի ցասեաւ , երկեան
 զարհուրեցան յոյժ տալ պատասխանի Ահարոնի : Եւ
 անփոյթ առնէլն այ , զի ոչ յիշեաց զյանցանս նորա ,
 կամ ամենայն՝ զի ոչ յիշեաց նա՝ 'ի վրէժխնդրութե-
 անդ զյանցանսն Ահարոնի , զի աղօթս մատոյց վասն
 նորա Մովսէս առաջի տեառն Աստուծոյ : Զի 'ի

զգուշացուցանելն Մովսիսի զժողովուրդն յերկրորդ յօրէնսն, բերէ զնա 'ի մէջ իմաստուածեամբ և ասէ. «Նա և 'ի վերայ Ահարոնի աղաչեցի ես յայնմ՝ ժամանակի», . այս ինքն՝ ոչ եթէ ակն ինչ առ Աստուած, զի ոչ ամ 'ի վերայ նորա զպատիժս պատուհասից. զի ես աղաչեցի վասն նորա: Այլ այս՝ զի ասէ աղաչեցի, 'ի հարցանել խնդրել եդ զնա: Վասն էր զամենայն խորայել որպէս զԱհարոնն ոչ ապրեցուցեր, ո՛վ Մովսէս: Սակայն և այս 'ի միջի եդեալ է: Զի եթէ գիտէր անձ՝ եթէ չարաչար խնդրեաց Մովսէս, ոչ առնու յանձն. և այն՝ զի ասէ «Ողորմեցայց որում ողորմեցայց, և գթացայց 'ի վերայ՝ յորոյ վերայ գթացայց»: Եւ իբրև այն՝ զի 'ի վերայ Ահարոնի և 'ի վերայ զևտացուոց ասացեալ է՝ գթացայց. և 'ի վերայ այլոցն, զի ոչ հաւանեցան՝ ողորմեցի ողորմելով: Բայց ոչ դարձեալ պատուհասեցաւ, զի առ յայ եղև քննութիւն փորձանաց նոցա. և ոչ կարէր նա արգելուլ զնա. իբրև զայն զԴաւածին, իբրև կամեցաւ անձ խրատել զժողովուրդն, ոչ եղև կարող Դաւիթ արգելուլ. քանզի 'ի ձեռն նորա իսկ սկիզբն արար խրատն ամենայն ժողովրդեանն:

Արդ յանիոյթ առնելոյ անտի անյ, և 'ի տալ պատասխանի Ահարոնի, գիտասջիր՝ զի վասն էր ոչ ընկալաւ նա զպատիժս պատուհասից, զի հազարապետ եղև նա կամացն անյ. զի կամեցաւ նա քննել զնոսա յայն 'ի քառասնօրեայ ժամանակի: Արդ խելամուտ լեր դու, զի ոչ եթէ ըստ մեծուէ գործոյն պատուհասեաց զնա Մովսէս. վասն այտորիկ և Դաւիթ, զի գիտաց նա՝ թէ ոչ գտաւ 'ի նմա արատ ինչ, ասէ սուրբ է Մովսէս. և ոչ դադարեաց. այլ անձ հաւասարեաց ընդ Մովսիսի զԱհարոն ևս. «Եւ Ահարոն, ասէ, 'ի քահանայս նորա»:

ԳԼՈՒԽ Է

Լի իբրև ել Մովսէս'ի լեառն , Յիշով ընդ նմա էր . ապա թէ ոչ՝ ոչ տայր նոցա թոյլ անուռնն Յեշու վայ երկիր պագանել կուոց : Այլ իբրև ելին նոքա 'ի լեառն անդր , Յիշով մնաց 'ի խոնարհ անդր , և Մովսէս ել 'ի վեր . զի ահա 'ի դառնալ անդ Մովսիսի և իջանել ասէ ցնա Յեշով . « Չայն պատերազմի լսեմ՝ ես 'ի բանակէ անտի » , Զի եթէ 'ի բանակի անդ լեալ էր նորա՝ զայն ոչ ասէր , զի գիտէր նա թէ որթու երկիր պագին . և եթէ ընդ Մովսիսի էր՝ զայս ոչ երկրորդէր նմա , զի լսէր նա զայն . զի ասաց « Անորինեցաւ ժողովուրդն քո » , Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Զձայն բարբառոյ մեղաց լիտու թեան լսեմ » . Հերբայեցի , « Չայն բարբառոյ երգոց լիտու թէ » :

Եւ եղև իբրև մերձեցան 'ի բանակ անդր , հայեցաւ ետես , ասէ , Մովսէս զորթն , և շուրջ զնովաւ զկաքաւիս պարուն . բարկանայր 'ի սրտմտութի իւր , զձեռն զձերբ ածէր , և ընկենոյր զտախտակն քարեղէնս՝ խորտակէր անդէն առ ստորոտ լերինն : Ընկէց զտախտակն ընտիրս , զի ձեռք պիղծք զնա մի՛ ընկայցին . ջնջեաց զգիրն սրբութե , զի աչք պիղծք ընդ նա մի՛ հայեսցին . ընկէց զօրէնսն 'ի ձեռաց իւրոց , զի անիծեալ բերանոջն՝ որով զորթն համբուրեաց , մի՛ ընթերցցի զնա . զոր օրինակ որ զձեռն զօձեօք արկանէ և զպատմուճան պատառէ՝ յորժամ տեսանիցէ թշուառութի ինչ 'ի տան իւրում , սոյն պէս և Մովսէս բուռն հար և ձգեաց յինքն , և պատառեաց զպատուիրանսն իբրև զպատմուճան մի՛ 'ի տեսանել նորա զկուռսն , որ կապուտ կողոպուտ արարին զսիրտ որդւոց ազգի ժողովրդեան իւրոյ : Իբրև ետես չարն զանժութին՝ թէ 'ի ձեռն տախտակացն իջանէ և խառնի ընդ մարդկութի , 'ի ձուլել որթուն խառնեաց զնոսա ընդ կռապաշտութի :

Խորտակեաց Մովսէս զտախտակն սրբութե , զի յայտ արասցէ՝ թէ ոչ եղև ժողովուրդն վասն տախտակացն , այլ տախտակքն վասն ժողովրդեանն . սոյն

պէս և տաճարն և քահանայութիւն և թագաւորութիւն, Ոչ եթէ հրեշտակ գրեաց զպատուիրաննս 'ի վերայ տախտակացն, զի ոչ եթէ նա է տուիչ օրինաց. կոփածոս մարդոյ, և գիրն նոյն. զի յայտնի լիցի եթէ հաղորդեալ է անձ ընդ մարդոյ օրինօքն. անձ 'ի տալ իւրում, և մարդ 'ի պահել իւրում: Ետ նա մեզ զգիր օրինաց, զի տացուք մեք նմա զպահել օրինացն. գրեաց զնա ձեռնն տիրացեալ, զի թեւակոխիցի նովաւ ազատութիւն տիրացեալ. գրեաց զնա անձ, իջոյց զնա մարդ: Մովսէս քանզի անձ էր ժամանակեան միոյ, և կտակարանք ժամանակեան տուան 'ի ձեռս նորա. այլ տէր մեր քանզի անձ կատարեալ է, և կտակարանք նորա յաւիտենից են: Վասն Մովսիսի ասէ. «Ետու ես զքեզ աստուած Փարաւոնի», «բայց վասն Որդւոյ ասէ. «Անձ ամենայն երկրի կուէսցի», «Կտակարանքն Մովսիսի անկեան միջ գաւառի միոյ փոքու. և Որդւոյ կտակարանք ամենայն ծագաց երկրի:

«Եւ առ, ասէ, Մովսէս զորթն՝ զոր արարեալ էր, այրեաց զնա 'ի հուր, և խարտեաց զնա մանր և ցանեաց զնա 'ի վերայ ջուրցն, և արբոյց որդւոցն Խորայէլի», «Եւ իբրև մտին ջուրքն ազացեալ որթուն առ սիրտ նոցա, այն՝ որ սիրեաց զորթն, պատահեաց որթն ազացեալ սիրով իւրով, և գոչեաց նա 'ի մէջ որովայնից նոցա թէ այս սէր՝ սէր մեղաց է. և իբր սք զի ասիցէ, զի բերան չիցէ նորա խօսելոյն, իբրու զգլուխս իւրեանց առաջի նորա խոնարհեցուցանէին, որ պէս իբրև բանիւ արգելցէ և կարճեսցէ զժպրհուն համարձակութեան նոցա: Իբրև եղև նմա տեղի և առ սեղան 'ի պատուէր հրամանի, յայտ արար զկամս բնութե իւրոյ, զի ոչ հաւասարէր նա ցանկութեան ժպրհութե համարձակութեան նոցա: Արդ գոչեաց նա յորովայնի այնոցիկ՝ ոյք սիրեցինն զնա, և մեծաւ նախանձու զերկրպագուս իւր հեղձ պայծոյց. այս է որթ՝ որ ծնաւ պոռնկութիւն, և ազացաւ նախանձու, և արբաւ օրինօք, և յղացաւ 'ի քննութիւն. զի ամենայն սիրտ ամուլ՝ որ ոչ ընկալաւ զսերմն զամուսնութե սիրոյ նորա, ոչ ապականեաց զնա նշանն քննութե. քանզի ոչ գոյր 'ի նմա յղութիւն պաշտա-

ման նորա : Նա և աստի իսկ տուաւ օրինօքն , և Հաստատեցաւ պատուիրանն , զի ամենայն կին որ զանցաւ նիցէ զարամբ իւրով , եկեսցէ նա առ քահանայն . զի 'ի գալն նորա առ քահանայն , 'ի ցուցանել զյատակ նախանձ իւր որդւոցն Ահարոնի՝ թէ ատեամ՝ ես ըզհնու թիս , և ոչ եմ ես հաճեալ ընդ ումուսնանալ ինչ կնոջն իմոյ՝ եթէ անցցէ նա ըստ ճանապարհ ամուսնութե իմոյ , եղիցի 'ի յիշել և յիշեցուցանել զպոռնկութիւն որթունս : Զի յայտնել կնոջն նորա , Զուրբքն քննութե զգուշասցի ինքն յանցանելոյ ըստ ճանապարհ ւոյ իմոյ . մանաւանդ զի նախանձունս իւրով ազատի նախանձն ւոյ . և 'ի գալն նորա առ քահանայն , բարձցէ զեպերանսն յայնմանէ՝ որ արդարութիւն ինդրեաց զվրէժն պոռնկութե ժողովրդեանս իւրոյ : Վասն այսօրիկ գրէ 'ի ժամանակի իբրև յաիրջ տակեցին հեթանոսք զժողովուրդն նորա յասել իւրում . “ Նախանձեցայ ես 'ի Սիոն նախանձ մեծ ” :

“ () Ետղ առ , ասէ , Մովսէս առաջի գրան բանակին և ասէ . հապա , եթէ որ 'ի տէր պանձացեալ իցէ , առ իս մատիցէ : Յայն վայր վաղվաղակի հասանելին որդիքն Ղևեայ : Սկսաւ խօսել Մովսէս և ասէ ցնոսա . այսպէս ասէ տէր ւնձ խորայէլի . լցէք կատարեցէք զձեռս ձեր այսօր տեառն յարենէ եղբարց ձերոց , զի տուեալ լիցի 'ի վերայ ձեր օրհնուի ” : Ո՞ր այն զոր ասաց , զի զեղբարս իւր ոչ ծանեաւ , զիցէ նա խոռնկս 'ի բարկութե քում : Եւ զիարդ , ով տէր Մովսէս . առ վրէժիսնդրուի անձին քո հեզ և հանդարտ ես դու , և առ գործ ւոյ խիստ և սաստիկ ես դու : Սակայն նմին իսկ Աստուծոյ նման լինին երկրբ պագուք՝ նորա . այն որ զիւրն անփոյթ առնէ , և զծառայիցն իւրոց վրէժ ինդրէ : Զի թող նա այնօցիկ՝ որք երկիր պագին որթունս , և առ խընդրեաց զվրէժ յայնցանէ՝ որք բամբասեցինն զՄովսէս . սոյնպէս և Մովսէս : Իբրև աղաչեաց Մովսէս , եթող ւնձ զմեղս ժողովրդեանն : Եջ Մովսէս , և առ խընդրեաց զվրէժ հատուցման 'ի նոցանէ նշանաւ Զուրբքն քննութե , և 'ի սուր սայր սուսերի զևտացւոցն :

1 Յօրինակին երկրագոյն :

Թէպէտ և սպանութի պղծիչ է սպանողի, սակայն առ որդիսն Ղևեայ սուրբ է և յստակ, զի 'ի սպանանէն իւրեանց արդարացան, և 'ի հեղուլ իւրեանց զարին քաւեցան. որպէս Մովսէս 'ի սպանանէն իւրում առաքինացաւ. և Փենեհէզ յաշտիճան մեծութե քահանայութե եհաս. և Եղիա զքուրմս, և Շմուէլ զԱգագ:

«Ղթէ թողուս նոցա, ասէ, զյանցանս թող. ապա թէ նոցա զյանցանսն ոչ թողուս, և զիս ջնջեա 'ի դպրութե քումմէ՝ զոր գրեցեր կենաց» : Բայց բազմացաւ դուժ ողորմութե այ քան զաղօթս խնդրուածոց նորա. զի պատրաստեալ էր բարերարն հաշտել յասել իւրում. «Թոյլ տուր ինձ» : սակայն Մովսէս եղև ձեռնկալու շնորհացն ողորմութե նորա, զի մի յառաջագոյն կանխիցէ թողուցու ողորմածն իբրև չիցէ միջնորդ՝ որ խնդրիցէ 'ի նմանէ. և լինին այսուհետև բազում չար գործել:

Եւ ընդէր յետ թողութե յանցանաց էջ Մովսէս կոտորեաց զթողութեւրդն. և յետ թողոյն տեառն գրեալ է, ասէ «Հար տէր զթողութեւրդն անհնարին հարուածովք» : փոխանակ զի պաշտեցին նոքա զորթ, և երկիր պագին նմա : Զի եթէ էր թողեալ զնոսա Մովսիսի առանց պատժոց պատուհասից, ժպրհէին համարձակելին նոքա յապտամբութի, և ուսուցանելին ևս որդւոցն իւրեանց զժպրհութի համարձակութե անօրէնութե մեղացն իւրեանց. վասն այսորիկ առ խնդրեաց զվրէժ հատուցման 'ի նոցանէն : Եւ եթէ ոչ էր առեալ նոցա զպատուհաս խրատու յայ, այսպէս կարծելին՝ թէ Մովսէս 'ի կամս իւր խընդրեաց զվրէժն 'ի նոցանէ, և այ ընդունելի լինէր գործըն նոցա : Մովսէս եղբարբքն իւրովք որդւովքն Ղևեայ կոտորեաց զնոսա, և ան նշանաւ ջուրբքն քըննութե խայտառակեաց զնոսա :

«Ղթէ ոչ, ասէ, դու ինքնին երթիցես առաջի մեր, մի հաներ զմեզ աստի : Եւ զիարդ, ասէ, զիտասցեն» : Եւ իբրև հաւանեցաւ առ յանձն, ասէ. «Յոյց ինձ զփառս քո» : Զիարդ լինիցիմք մեք որոշեալ մեկնեալ զատեալ յամենայն հէթանոսաց. այնօրիկ՝ որ հրեշտակբ նոցա 'ի սպասու առաջնորդու-

Թի՛, եթէ ոչ դու ինքնին երթիցես առաջի մեր :
 « Եւ կոչեցի զքեզ յանուն իմ տէր » . իբրև զի ասէ .
 « Արարի զքեզ անձ Փարաւոնի » : Եւ աստ կատարեաց
 արդեամբ յայնմիկ, զի իջին նստան փառք ՚ի վերայ
 երեսաց նորա : « Քաւեմ զանօրէնուի՛ն և զմեղս և զա-
 նիրաւուի՛ն, և ոչ առնեմ անպարտ զպարտաւորն » .
 Հերբայեցի, « Եւ խնդրելով ոչ խնդրեմ, ածեմ զմեղս
 հարց յերիս և ՚ի չորս դարս » : Աչ եթէ զմեղս հարց
 կուտէ ՚ի վերայ նոցա, այլ մինչև յերիս և ՚ի չորս դարս
 ներէ և երկայնամիտ լինի առ նոսա . յիշեցուցանէ զնա
 ՚ի վերայ նոցա, զի խնդրեսցէ ՚ի նմանէ, յայնմիկ զի
 ասէ . « Աչ երթամ ես ընդ ձեզ, այլ հրեշտակ իմ » :
 « Տեսէք, ասէ, մի մեղանչիցէք . գուցէ ոչ թողուցու
 զմեղս անօրէնու թէ՛ ձերոյ » : Ես, ասէ, թողում . և
 ՚ի մէջ այսց ասէ . « Ես եմ տէր անձ ողորմած և գը-
 թած, հատուցանեմ զմեղս յերիս և ՚ի չորս դարս
 ատելեաց իմոց » . այս ինքն այնոցիկ՝ որ կատարեալ
 լինին ՚ի կարգս մեղաց հարցն իւրեանց քանանա-
 ցուոյ : Այն իսկ է՛ որ Աբրահամն ասացաւ . ասէ
 « Հնազանդեսցի զաւակ քո զչորեքարիւր ամ » : « Եւ
 յորժամ ընուն, ասէ, մեղքն ամուրհացուոց, ապա
 ելցեն նոքա ՚ի դար չորրորդ » : Զի չոգաւ նա ներե-
 լովն և երկայնամտութիւն իւրով ընդ մեղաւորս մինչև
 ՚ի դար չորրորդ . և իբրև ոչ դարձան յապաշխարու-
 թիւն, առ խնդրեաց զվրէժ հատուցման ՚ի նոցանէն
 ստուգութիւն նորա : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Յոյց
 ինձ զճանապարհքո, և ծանեայց զքեզ » . Հերբայե-
 ցի, « Յոյց ինձ զճանապարհքո » . այս ինքն յաւուրցն
 Ադամայ : Եւ անդ, ասեն, յայտնեցաւ նմա այն՝ որ
 գրեաց վասն արարածոց :

Աչ զի ասէ « Տեսցես զթիկունս իմ » . այս ինքն յետ
 հաստատելոյ աշխարհիս : « Եւ երեսք իմ քեզ մի երեւ-
 եացին » . մինչև հաստատեալ էր աշխարհ . տիամար-
 քըն մտօք ասեն զայս . տէր մեր ասէ այն որ է առ անձ
 մտօք իւրովք, նոյն իսկ է նմա տեսիլ առ աներևոյթ
 անձ : Արդ Մովսէս ոչ եթէ տեսանել զանձ գոյիլ իւ-
 րով խնդրէր, այլ ՚ի սպառնալու խնդրելոյ նորա տե-

1 Յօրինակին 4-րդ տող :

սանել զնա, քարոզեցի՝ թէ ոչ երևեցաւ և ոչ երևի :
 Իբրև զայն՝ զի ասէ “Թոյլ տուր ինձ, թող ջնջեցից
 զնա” . և մատեաւ նա խնդրել ստուգու թք . իբրև
 այն՝ թէ արդարեւ խնդրէր Աստուած ջնջել զնա .
 բայց եթէ որ ժողովեցէ զնոսա ամենեւին ՚ի Հարցա-
 նել, ՚ի հարկէ մնացեալ լինին : Մովսէս իբրև լուաւ
 զձայնն անձեղէն, իմացաւ թէ այս ձայն օտար է ՚ի
 լեւեաց իւրոց, և գովելի է . վասն այսորիկ ասէ
 “Յոյց ինձ զփառս քո” : Եւ զի ասէ “Այ կարէ տեսա-
 նել զիս մարդ և ապրել” . և զոր օրինակ օտար են
 լեւիք քո այնմ ձայնի՝ զոր լուար դու, սոյնպէս և
 օտար է ակն քո այնմ տեսլեան՝ զոր խնդրեցեր դու
 տեսանել : Մուտ նա յայրն, փայլեաց ՚ի վերայ նո-
 րա լոյս . եղև նմա իբրև երկինք, անկաւ ՚ի վերայ նո-
 րա ահ և երկիւղ . սկսաւ աղաղակել և ասել . “Տէր
 անձ ողորմած և գթած” , այլովքն հանդերձ :

Բայց դարձեալ զի յօժարէր նա տեսանել զանձ,
 վասն սիրոյ կարծէր նա՝ թէ և տեսանել կարեմ .
 քանզի սէրդ ըստ ամենայն չափս զանցանէ : Այլ
 անձ իբրև ետես զնա թէ ոչ մնայ ՚ի խնդրուածոց իւ-
 րոց, և ոչ տեսանել զնա բովանդակ է վասն բնութե
 իւրոյ, ցոյց նմա որպէս և կարող էր տեսանել : Եւ զի
 յայտ արասցէ՝ եթէ այն՝ որ հայի ընդ անձ՝ ծնեալ
 լինի նա վերստին, զի եղիցի նա իբրև զորդիս ան-
 մոյծ զնա յայրն իբրև յորովայն . և ծնաւ այլ ծնունդ
 զգեցեալ փառօք՝ որ ոչ ՚ի բնութե իւրում : Եւ զի
 ասէ “Յոյց ինձ զփառս քո” . զայս կամեցաւ խնդ-
 րել նա, զի ընդ նմա ճշմարտապէս խօսեցեալ լիցի
 յայ, և ոչ միջնորդաւ . այս ինքն կամ հրով, կամ
 հրեշտակաւ, կամ բարբառով . այն իսկ է, զի խօսե-
 ցաւ ընդ նմա բերան ՚ի բերան, և ձեռն ՚ի ձեռն
 դէմ յանդիման : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Առաջի
 իմ երթիցես դու, զետեղեցից զքեզ” , հերբայեցի՝
 “Ես ինքն իսկ երթայցեմ առաջի քո” : Եւ փոխա-
 նակ այնր՝ զի ասէ “Յականէ յանուանէ զիտեմ ըզ-
 քեզ” . հերբայեցի, “Ծանուցից քեզ” ասէ . իբրև զայն
 զԴաւթին, ասէ “Արարից քեզ անուն” , Փոխանակ
 այնր՝ զի ասէ “Փառաւորեցան երեսք Մովսիսի” , հեր-
 բայեցի՝ լուսաւորեցան . այս ինքն իբրև զարեգակն :

Այլ զի երկիցս անդամ քառասուն քառասունս մնաց 'ի լեբինն, ուսուցանելով, ասէն, ուսուցանէր նմա՝ թէ զինչ արասցէ 'ի սպաս պաշտաման խորան ժամուն : Եւ ահա ոչ կարէր նա ուսանել առանց պարգևաց . և եթէ պարգևօք ուսանէր, յական թօթափել ուսանէր . ամենայն իմաստութեամբ խելամուտ առնէր զնա : Այլ զայս ասասցուք, եթէ վասն քրննութե ժողովրդեանն արգել զնա անդ զքառասունօք զառաջինն : «Գնա էջ դու աստի, ասէ, զի անօրինեցաւ ժողովուրդն քո» : Եւ էջ խորտակեաց զտախտակսն, և ոչ պատուհասեցաւ . զի ժողովուրդ պիղծ և անօրէն էր : Եւ քառասուն ևս օր վասն էր . զի մի եղիցին նոքա ասել՝ թէ չեն այս նոյն օրէնք : Զի եթէ էր նա իջեալ վաղվաղակի, լինէին նոքա ասել՝ թէ զինչ է, զի առաջին կտակարանքն քառասնօրեայ ժամանակօք տուան, և վերջինն փոքր աւուրբք . ոչ են հաւասար վերջինքս առաջնոյն : Մանաւանդ զի յայսմ ուխտի աղաչել վասն նոցա ելեալ էր նա, զի մի թեթեւ իցեն ալօթք նորա որ վասն նոցա . կաց մնաց զքառասուն օր, որպէս զի մեծասցին և յանցանք նոցա յաչս իւրեանց :

Այլ զի յերկուս տախտակսն տուան օրէնքն, առակ օրինակի երկուց կտակարանաց, իբրու մի է տուիչ նոցա : Եւ զի տախտակքն փոխանակ տախտակաց տուան, երկուս ժողովուրդս յայտ առնէ . այն՝ որ խտտեցան անարգեցաւ, և եկեղեցի՝ որ ընտրեցաւ : Բայց է դարձեալ, զի մի արհամարհեսցին տախտակքն վերջինք Մովսիսի քան զառաջինսն նայ, զգեցոյց նմա շուք փառաց և անուն երկրպագեալ . զի անդ ասացաւ նմա, ասէ՝ «Կոչեցից զքեզ յանուն տեառն», . զի ըստ նմանուէ նայ եղիցի նա : Յորժամ գիշերի ելանէր Մովսէս, խաւարն յամենայն յանապատէ անտի փախուցեալ հալածական լինէր, և լոյս 'ի վերայ ամենայն անապատին սփռեալ տարածեալ լինէր : Զի լոյսն՝ որ յերեսաց նորա ծագէր, հալածական առնէր զխաւարն յերեսաց յաչաց իւրոց : Այլ իբրև տեսանէին զնա որդիքն Խորայէլի և քանանացիքն, ոչ նոքա երկնչէին և տային զանձինս իւրեանց 'ի ձեռս նորա, և ոչ սոքա հաւանէին աչա-

կերտել նմա : Վասն այսորիկ քանանացիքն , զի ոչ ետուն ձեռն Մովսիսի , հրաւիրեցան նորա 'ի սուր սուսերի յեշովայ աշակերտէ նորա . և որդիքն Խրայէլի աշակերտեցան նմա , հար սատակեաց զնոսա հրամանն յայն Մովսիսին : Այլ աչացն Մովսիսի լոյսն որ 'ի նոցանէն հաղորդեալ էր ընդ տեսանելիս նոցին . այս ինքն լոյս՝ որ ոչ 'ի բնութե ընդ տեսանելիսն՝ որ 'ի բնութե . զի ամենայն աչաց տեսիլ գոյ , այլ ոչ ամենայն աչաց լոյս գոյ : Սոյնպէս ոչ են կարօտ աչք արդարոց լուսով , զի լոյս նոցա խառնեալ է ընդ հայելիս նոցին . որպէս և Մովսէսն , զի մուրացեալ լուսոյ ոչ էր կարօտ , և մարմինն նորա զայսպիսի փառս զգեցեալ էր , զամօթ խայտառակունէն Ագամայ ոչ ստացալ :

Տասն պատուիրան յերկուս տախտակս . հինգ մի՝ և հինգ միւս . և համեմատին ընդ միմեանս այսպէս : Առաջինն ընդ վեցերորդին . երկրորդն ընդ եւթներորդին . երրորդն ընդ ութերորդին . չորրորդն ընդ իններորդին . հինգերորդն ընդ տասներորդին : Առաջին՝ Ես եմ տէր անձ : Երկրորդ՝ Մի արասցես դու քեզ այլ անձ : Երրորդ՝ Մի երգնուցուս յանուն տեառն : Չորրորդ՝ Յիշեալիր դու զօրն շաբաթու սրբել : Հինգերորդ՝ Պատուեա դու զհայր քո և զմայր : Վեցերորդ՝ Մի սպանաներ . եթէ ես եմ , մի սպանաներ : Եւթներորդ՝ Մի շնար , պուռնկութի է քեզ խոտորել յԱստուծոյ քովմէ : Ութերորդ՝ Մի գողանար . եթէ գողանաս երգնուս : Իններորդ՝ Մի սուտ վկայութիւն վկայեր 'ի վերայ ընկերի քո . ապ' եթէ չաւատաս դու՝ թէ նա արար զերկինս և զերկիր , վկայութիւն ստութեան վկայես : Տասներորդ՝ Մի ակն դներ տան ընկերի քո . և որպէս պատուես դու զհարսն քո , սոյնպէս պատուեսցես զընկերն քո : Եւ մի ակն դներ ամենեւին զինչ ընկերին քո իցէ : Այս իսկ է՝ զի ասէ «Սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո » :

ՍՐԻՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵՎԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՂԵԻՏԱՅԻՈՅ

Տ Ե Ա Ռ Ն

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐՐՈՐԴ

Գ Ե Ի Տ Ա Յ Ի Ո Յ Ն

ԳԼՈՒԽ Ա

ԼՍՏՈՒԱԾ, զի առ յանձն զսպասարադն Խօրայէլի, թէ գուցէ լռելն իւր 'ի զոհից անտի օգնական աստամբուլթէ նոցա լինիցի, և եղիցին նոքա այնուհետև զոհել դիւաց. զի յիշէին նոքա զփափկուլթիս իւրեանց՝ որ յերկրին եգիպտացոց, դառնային նոքա յերկիւղէ նորա, 'ի տալ նոցա ձեռն յայսմիկ իսկ եղև քաւուլթի մեղաց: «Ինձ, ասէ, զոհեսջիբ» . այս ինքն ըստ օրինաց՝ զոր պատուիլ րեմ . և անասուն՝ զոր որոշեաց մեկնեաց և զատեաց նոցա, զոր զոհիցեն նոքա¹. զի ծանրասցին իրքն յաչս նոցա, և մեծասցին քան զհեթանոսացն. զի մի կարծիցեն թէ զոհք դիւաց սուրբ են քան զսյ, և զգուշուլթի մատուցեալ լինին. և դառնայցեն նոքա: Զի թէ ասացեալ էր նոցա անասուն մատուցանել, զայն զոր ոչ միտք մարդկան ախորժէին, այն զի ոչ դիւաց մատուցեալ լինին նոքա, զիարդ ոչ դառնային նոքա առ նոսա: Ապա թէ դք ընդդէմ դարձցի և ստիցէ՝ թէ վասն դիւաց առ նա յանձն զոհսն Խօրայէլի: Իսկ Աբրահամ, Նոյ և Հաբէլ, որ յառաջ

1 Յօրինակին նոցա:

քան զօրէնան մատուցին պատարագ, զի՛նչ են : Այլ զայս ասասցուք . զի ուսուցէ զԽորայէլ՝ թէ ոչ նորինչ է այս, և երկմտեալ բաժանեացի նա՝ թէ յառաջագոյն են զոչք հեթանոսաց քան զնորայն : Սակայն և ոչ առաջնոցն ասաց նա ըստ գրոց մատուցանել զոչս պատարագաց . այլ և զայս ևս արար նա, զի մի պարծիցէ Խորայէլ՝ թէ՛ ՚ի հեթանոսաց ուսան և ընկալան նոքա . անուանեաց ՚ի վերայ առաջնոցն, զի յընթեռնուլ իւրեանց զգիրս՝ ծանիցեն և գիտասցեն, թէ յառաջագոյն է հարց նոցա քան զհեթանոսաց :

Օ ՚ի բազում են զոր պատուիրեցին օրէնք՝ զոր ուտիցեն, և զոր ոչ ուտիցեն . որպէս սովորու թիւնն հաւանեցուցանէ, և ՚ի նոցանէ անխայեաց : Զի զայնինչ՝ որ ոչ իցէ նոցա սովորու թիւն, մի ուտիցեն . զի քաղցրացի նոցա օրէնսդրու թին, և ուրախ եղիցին ՚ի նա ՚ի մեծարել իւրեանց զնա . և զորս բարձն ՚ի նոցանէ, զի եղիցի օտար փոքր մի և նորոգ յաչս նոցա . և ՚ի նոցանէ հրամայեաց, զի կերիցեն զայնսսիկ՝ որոց եգիպտացիքն երկիր պագանէին : Զի ՚ի զենուլն իւրեանց զնոսա, իմասցին և գիտասցեն ՚ի ձեռն չարչարանաց նոցա՝ թէ ընդունայն և տարապարտուց երկրպագութի նոցա, այն՝ որ են զուարակք և ոչ խարք և այլ ևս :

Բայց զայնսսիկ՝ որ յերկրին եգիպտացւոց առանց կարգաց ՚ի պէտս իւրեանց գնային, և որկորստու թէ ագահութի ուտէին, հեռանալ ՚ի նոցանէն հրամայեաց, և զնոսա ՚ի նոցանէ կարճեաց . զի նա ինքն է խող, այն զի խնդրեցին յանասպատի անդ : Բայց դարձեալ, քանզի միտք մարդկան կանխեցին յառաջագոյն խտտեցին անարգեցին զբազումս ՚ի պատճառս պատճառս, և զնոյն իսկ զսովորուին յորում կապեալ էին նովաւ դարքն կարգելովն ոչ շրջեցին օրէնքն . բայց զայս նեղեցին, զի կերիցեն զայնսսիկ՝ որոց երկիրն պագանէին եգիպտացիքն . և զայս զի մի կերիցեն, զորս ագահութի և որկորստութեամբ ուտէին յերկրին եգիպտացւոց . զի բնաւ ամենայնիւ խլեացէ զԵգիպտոս ՚ի մտաց նոցա հանդերձ զոհիւք իւրովք :

Եւ ոչ եթէ մի կարգ էր զսհիցն և պատարագացն . զի է՛ որ փոխանակ զսհից և վասն սրբութե՛ , և է՛ վասն օրհնութե՛ կամ շնորհ ունելոյ , և է՛ որ ըստ կարգի մասին , և է՛ վասն ողջակիզաց : Զի յորժամ ՚ի հիւանդութե՛ , կամ ՚ի պատերազմէ , կամ եթէ պատճառք ինչ ապրելոյ ՚ի նեղութե՛ մատուցանէ , իբրու յիշեցուցանէ զայն զԴաւթայն . « Զի՛նչ տաց , ասէ , տրիտուր տեառն ընդ ամենայնի զոր ետ ինձ » , Եւ զայս զի ետ նոցա , զի որոշեցեն . ոչ եթէ սուրբ էին նոքա քան զհեթանոսս : Զի ահաւանիկ և ոչ զամենայն՝ որ սուրբ էր , հրամայեաց նոցա ուտել . ասէ « ԶՃարս գոցա մի ուտիցէք , այլ ՚ի վերայ սեղանոյ հանջիք : Եւ զարիւն , դարձեալ , մի ուտիցէք . ՚ի վերայ սեղանոյն սրսկեցի » , Եւ տես դու՛ զի արիւն պիղծ է առ ուտել , և Ճարս սուրբ է . և երկոքին ՚ի վերայ սեղանոյ ելանեն : Եւ իբրև համարեցաւ զսուրբսն , համարեցաւ անդ և զայծեամն և զեղջերու : « Եւ ՚ի վերայ սեղանոյ , ասէ , մի հանիցէք , այլ ՚ի տան քում կերիցես զնա : Եւ զՃարս նոցա , դարձեալ , մի ուտիցէք » : Կա և զմեղր սուրբ արար առ յուտել . « Եւ ՚ի վերայ սեղանոյ , ասէ , մի մատուցեն » , Եւ կին մարդ սուրբ է յամուսնութի բնութե՛ , և պիղծ է նա պուշնկութե՛ արտաքոյ բնութե՛ն . զի ամենայն ինչ պատուիրանաւ որոշի : Եւ ՚ի տեղի ուրեք զամենայն զծնունդ այգւոյ պղծէ , և առ պատարագս սուրբ է : Եւ Սամիսոն ոչ պատուհասեցաւ , զի եկեր նա զմեղրն ՚ի նեխեալ ՚ի մեռելոտի մարմնոյ անտի պիղծ գազանի : Եւ յայտմիկ յայտեղև՝ թէ ոչ լի կատարեալ սրբէին նոքա ՚ի ձեռն այնր՝ զի ոչ հրամայեաց նոցա մատուցանել պատարագ ՚ի նոցանէ : « Անասուն , ասէ , անարատ մատուցես » , խորհուրդ այնորիկ՝ որ առանց մեղացն էր , որ քաւեաց զմեղս մարդկութեան : Այ անասուն արատաւոր կարէր քաւել , և ոչ մեղաւորն և լի արատով պիտոյ էր մեռանել փոխանակ մարդկութե՛ : Եւրդ տես դու զի և Յոթորքրմասպետ էր հեթաւնոսաց , և արգարացաւ . և գաբաւոնայիքն յոյս ապաստանի արարին զԺողովուրդն . և զի կամեցաւ Շաւուղ կոտորել զնոսա , արգելան երկինք ՚ի ցօղոյ .

և զբարկութի՛ զոր խորհեցաւ նա՛ ՚ի վերայ նոցա , յեւթն որդիս նորա եւ : Եւ Ովբար եղովմայեցի՛ օրհնեցաւ տուն նորա , փոխանակ զի պատուեաց նա ըզտապանակն կտակարանաց առաւել քան զբաճանայս : Եւ Աթի գեթացի կերակրեաց զԴաւիթ ՚ի ժամանակի իբրև հալածական էր նա յերեսաց Աբիսաղովայ որդւոյ իւրոյ : Եւ Աբեղովէք քուշացի հնդիկ հան զԵրեմիայ ՚ի գբոյ անտի տղմոյ , զի արկին զնա անդր որդիք ժողովրդեան իւրոյ . նոքա գերեցան , և նա ապրեցաւ : Եւ Ուրիա քետացի մի յիշխանաց էր Դաւթի . և Բահաբ յազգն Յուդայ յարեցաւ , և ՚ի տոհմ տանն Դաւթի իսառնեցաւ . և Հրութ մովսբացի , և Նեէմի ամովնացի : Սոյսպէս և ոչ եպերեցան որք ընկալան զնոսա , այլ ՚ի նոցանէ ծնան թագաւորք օծեալք և մարդարէք , և ոչ կարաց կալ ընդդէմ նորա պատուիրանն . այն՝ զի ՚Կսէ «Մի մտցէ ամնացի և մովբացի ՚ի ժողովուրդ տեառն» : Եւ ոչ ՚ի դար տաներորդ . այլ զոր ինչ ստուգութիւն հատանէ վասն օգտակարութե , ողորմութիւն արձակէ վասն ապաշխարութե . զի առանց օրինաց է :

Արդ քանզի մի արարիչ է այս , որ զամենայն զոր և արար բարի է յոյժ , եթէ անուանեաց սրբութիւն և պղծութի՛ յայտ է թէ պատճառք են այս . այսպէս և ՚ի նմին յօրինաց . զի ահա աւասիկ որք ընտրեցինն և կերան , ոչ արդարացան . և որք անփոյթ արարին , վասն նոցա ոչ պատուհասեցաւ արդարութի՛ նոցա . և ահա սուրբքն՝ եթէ մեռելոտի լինին , պղծին : Արդ ո՛ւր է սրբութի՛ նոցա . և զոր զենոյին , ոչ լինէր պղծեալ՝ թէ այսպէս էր , զի երկաթ սրբէ զնոսա , և ոչ երկաթն դարձեալ սրբէ զնոսա . զի եթէ պեղծ է այն՝ որ զենուն , նովաւ պղծուի է . և ՚ի մերձենալ սրբոյն ՚ի պղծութի՛ պղծեալ լինէր : Թէ այդպէս է , զօրագոյն է պղծութի՛ քան զսրբութիւնն : Այլ յայտ է այս՝ թէ առակք օրինակաց և պատճառք ինչ են . զի ահա Եղիս ոչ պղծեցաւ յազուաւուց անտի և ՚ի մոյն , այն զի չէր իսկ յայտնի թէ ուստի էր , կամ երևէր . և յօրէնս ասէ . «Ետուես ձեզ զամենայն միս» զպիղծն և զսուրբն , որպէս

զայծեամն և զեղջերու : Եւ ահա արիւնն՝ որով պրղծեալ լինէր մեռեալն , նովաւ սրբէր սեղանն , և ՚ի վերայ նորին սրսկեալ լինէր , և ոչ ինչ էր այլ պիտոյ . ասէ «Ոչ ուտեմ ես միս զուարակաց , և ոչ զարիւն նոխազաց ըմպեմ ես» :

Արդ տեսցուք եթէ կացին մնացին սուրբքն և պիղծքն ՚ի կարծիս իւրեանց : Արդ գիտեմք՝ եթէ անիծաւ օձն , զի եղև նա պատճառք մահու , և ապա յետոյ եղև նա պատճառք կենաց : «Ամենայն որ հայեր , ասէ , ընդ օձն պղնձի , կայր և ապրէր» : Արդ յայտ եղև՝ եթէ պատուիրանն եթէ վասն պատճառանաց ընչի պիղծ է՝ և սրբէ , և ոչ եթէ բնութի նոցա պիղծ է : Եթէ բնութեամբ չար էին օձք , զապստամբօղս պահէին , և զհլուս ապականէին . զոր օրինակ և առեւծքն զի պահեցին զԳանիէլ , և կերան զչարախօսան՝ ոչ եթէ որպէս պիղծք , այլ որպէս և ստոյգք և արդարք . և ագուաուցն դարձեալ զԱխաբ արժան էր կերակրել և ոչ զեղիւս : Այսու իրիք ՚ի վերայ ամենայն սողնոց թռչնոց և գազանաց հաւանեցուցաք՝ եթէ չիք պղծուի ՚ի բնուէ , այլ կամք են . և պատուիրանն ընտրեաց և անարգեաց զգոհս :

Արդ եթէ օգուտ ինչ էր ընտրութի կերակրոց , ահա զբառասուն ամ յանապատի անդ զմանանայն կերան , և ոչ կարաց սրբել զհիւանդացեալ միտս նոցա : Եւ տապանն սրբեաց զամենայն՝ որ ՚ի նմա , զի հաւատովք ապրեցան ՚ի ջրհեղեղէ անտի : «Եւ զի՞նչ , ասէ , պիտոյ է ինձ բազմուի զոհից ձերոց . և զճարպ գառանց և զարիւն ցլուց և նոխազաց ձերոց ոչ կամիմ տեսանել . յագեալ եմ ձեօք» , չիք հնար յայսմ հետէ , այլ ոչ ևս ներեցից մեղաց ձերոց : Եւ զազրացաւ նա և յայնցանէ՝ որ զպատարագն մատուցանէին , յայնմիկ՝ զի ասէ «Մերթեցից զնոսա յերեսաց իմոց» . և զի ասէ «Բնաւ ո՞ իսկ խընդրեաց զայդ ՚ի ձեռաց ձերոց . կոխել դուք ամենևին այսուհետև զգաւթիս իմմի յաճախիցէք : Եթէ մա տուցանէք դուք զնաչիհ պատարագ , այն զուր է ձեզ . եթէ արկանէք դուք ինձ խունկս , և այն պիղծ համարեալ է ինձ» : Եւ համարեցաւ զնոսա իբրև սպանութիւն , յայնմիկ՝ զի ասէ «Բայց անօրէնն՝ որ

մատուցանէ ինձ եղն պատարագ՝ այնպէս իցէ, որպէս զի հարկանիցէ որ զկառավին մարդոյ», եւ համարեցաւ զսուրբսն իբրև զպիղծս, յայնմիկ՝ զի ասէ «Եւ որ մատուցանէ որ զոյխար պատարագ՝ այնպէս իցէ, որպէս թէ մորթիցէ որ զշուն. և որ մատուցանէ որ զնաչիհ պատարագ՝ այնպէս իցէ, որպէս հեղուցու որ զարիւն խոզի», յայնմիկ՝ զի անարգեալ է նա ՚ի սրսկելոյ, եթէ բնութիւն իւրեանց սուրբք և պիղծ էին, ոչ փոփոխեալ լինէին նորա. այլ պատճառք են, զի նօրօք մերձեցին տգէտք ՚ի գիտութի ճշմարտութի:

Արդ պատարագք վասն նշանակի տուան. զի ահա ոչ արդարք կարօտ եղեն նորօք, և ոչ մեղաւորացն օգուտ ինչ եղեն նորա. յայնմիկ՝ զի ասէ «Մի քաւիցին մեղք և անօրէնութիւք տանն շեղեայ զոհիւք և պատարագովք ՚ի ձեռն տօնիցն զոհից», Յայտարար զգոհսն օգտակարս, յայնմիկ՝ զի ասէ «Լաւ է լուր քան զպատարագ», «Մատո Ատուծոյ պատարագ օրհնուէ», և «Պատարագ խոնարհ և սիրտ աշխատեալ», եւ զի հպարտացեալ էին ՚ի տաճարն, «Տաճար էք դուք, ասէ, տեառն Ատուծոյ՝ եթէ հաճոյ արասցէք զգործս ձեր», և այսու խափանեաց զտաճարն, «Եւ ես յո՞ հայեցայց և բնակեցից, բայց ՚ի հեզս և ՚ի խոնարհս և յայնսմիկ՝ որ դողան ՚ի բանից խնց»,:

Վպա եթէ ասիցեն. եթէ պատարագք արդարոյ ընդունելի եղեն, զինչ օգուտ է յանասունս՝ զի զմեղաւորս ոչ արդարացուցին. և արդարոցն եթէ ոչ էր զոհեալ, ոչ մեղանէին. առանց զօհից առաւելան և առաքինացան, և յիշատակք նոցա օգնական եղեն այնոցիկ՝ որ զգոհսն մատուցանէին. և ՚ի զոհսն չիք ինչ պէտք: Եւ զի հրամայեցան զօհքն վասն նշանակի գիտուէ նյ. զի Մովսէս ոչ եթէ զօհիւք հաշտեցոյց զանձ ՚ի ժամանակի՝ իբրև մեղաւ ժողովուրդն, բայց աղօթիւք հանդերձ այլովք առաքինութիւք: Եւ եզեկիա ոչ եթէ զօհիւք հաճոյ եղև նյ և փրկեաց զբաղաքն, այլ աղօթիւք: Եւ Յեշու ոչ եթէ զօհիւք հանդերձ բաժանեաց զՅորդանան, և կործանեաց զպարիսպն երիբով քաղաքի, և արգել զարե-

զահն և զլուսին, և հար վանեաց զթագաւորս, այլ 'ի տարածանել ձեռաց աղօթիւք: Եւ Փենեհէս աղօթիւք առաքինացաւ առանց զոհից. և Եղիա ցլովք հանդերձ: Զի ոչ քաւեցին զոհք վասն սպանութեց և շնութեց, բայց զեղջ և ապաշաւ ոգւոց քաւեաց: «Մեղայ, ասէ, Գաւիթ», Եւ սէ ցնա. «Եւ տէր թողցէ զմեզս յանցանաց քոց»:

Վանդի զոհէին նոքա դիւաց 'ի դաշտս, ասէ, և 'ի լէրինս, հրամայեաց զի նմա զոհեսցեն. զի 'ի ձեռն այսր՝ կապեսցին նոքա 'ի սէրն նորա. զոր օրինակ և տօնքն զի պատուիրեցան, զի յիշեսցեն զողորմութի շնորհաց նորա, և խոստովան եղիցին նմա այնքիկ՝ որ կատարեալն են սիրով նորա. բարձրագոյն են նոքա 'ի պատճառանաց օրինաց: Տօն առաջին բաղարջակերաց, զի խոստովան եղիցին այնմիկ՝ որ փրկեաց զնոսա յերկրէն եգիպտացւոց: Եւ տօն երկրորդ պէնտակոստէից, զի 'ի նմա տուան նոցա օրէնք, զի մի մոռացեն զտէր պատուիրանաց: Եւ տօնն երրորդ 'ի սկիզբն տարւոյն ըստ թուոյ ամաց նոցա, զի խոստովան եղիցին տեառնն կենաց իւրեանց: Եւ տօնն չորրորդ յաւուրն տասներորդ յամենանն եւթներորդի. պահք, խոնարհութի, որ վասն որթութուն. «Պահեսցեն, ասէ, վասն ամենայն մեղաց և յանցանաց իւրեանց». զի յիշեսցեն նոքա զստուգութիւն՝ որ խնդրեաց 'ի նոցանէ զլրէժն, և արգելեալ կարձեսցին նոքա 'ի մեղանչելոյ: Եւ տօն հինգերորդ տաղաւարահարաց, զի մի մոռացին զայն՝ որ ծածկեաց զնոսա 'ի ներքոյ ամպոյն յանապատի անդ: Արդ վասն յիշատակի դժուարին մտաց նոցա տուան նոցա տօնք տարեկանաց, զի 'ի պատճառս տօնից նորոգեսցէ 'ի նոսա զսէրն այ իւրեանց, որպէս և ասաց իսկ. ասէ «Ամենայն՝ զի ետու ես զօրէնս զայստսիկ, զի ծանիցես դու զտէր անձ քո»:

Ղէ թողցուք անդր զօրէնս, և տեսցուք յետ այսորիկ 'ի ձեռն աղօթից: Եւ եղև փրկութիւն զերոյն. ոչ ահա աղօթիւք Երեմիայի. այն՝ որ յորովայնէ մօր իւրոյ սրբացեալ էր 'ի կերակրոց. այն զի ասէ «Եւ ոչ Մովսէս և Շմուէլ, որք ընտրեցինն իսկ զկերակուրս, թէպէտ և կացցեն յաղօթս առաջի իմ

յայսմ ժամանակի, սակայն ոչ լուայց նոցա, և Եւ տունն Անանիայ թէպէտ և ունդս ուտէին, սակայն ոչ կարացին ապրեցուցանել զորդիս ժողովրդեան ազգին իւրեանց յերկրպագութիւն անտի պատկերին, բայց միայն զանձինս իւրեանց: Եւ Եսթեր, զի ուտէր 'ի խորտկաց անտի թագաւորին, և ըմպէր 'ի գինւոյն նորա, և ննջէր 'ի ծոց նորա, կայ յաղօթս զերիս աւուրս, և լսելի եղեն աղօթք նորա. և ոչ համարեցաւ նմա պղծութիւնս:

Եւ զայս դարձեալ ասասցուք. եթէ վասն կերակրոց՝ որ մերժեալ ընկեցեալ լինի յորովայնէ արտաքս, ցոյց եթէ պղծէ զայն՝ որ կատարէ զպէտս իւր նոքօք, որչափ ևս առաւել պղծեն գործք չարք որ 'ի կամաց լինին: Զի եթէ որք ոչ 'ի կամսն մեր պատահեն մեզ, պղծիմք մեք. արդ յորժամ լինի 'ի մարմինս մարդոյ արիւն կամ աղտեղութիւն դաշտանի, կամ աղտեղութիւն սերման ելանելոյ գիշերի, և եթէ մերձենայ 'ի նոսա՝ որ սուրբն իցէ՝ պղծեալ լինի նա, որչափ ևս առաւել արժան է մեզ զգուշանալ 'ի սպանող մեղաց՝ որ կամաւ գործեալ լինին:

ԳԼՈՒԽ Բ

ԸՆՏՐԵՑԱԻ Ժողովուրդն յամենայն ժողովրդոց. ընտրեցաւ տոհմն յամենայն տոհմաց. ընտրեցաւ ազգ յամենայն ազգաց. ընտրեցաւ այր յամենայն արանց առանց արատոյ: Արդ տես դու որչափ ընտրուիք են, զի եղիցի ընտրուին կատարեալ. և եթէ էր արատ ինչ յանձն քահանային, կամ եթէ լինի արատ 'ի մարմին նորա, և տես դու զի՞նչ մարդ՝ յորում արատ գուցէ 'ի մարմին նորա, մատուցանէ պատարագ՝ յորում լիցի արատ, և ընդունելի լինի: Եւ մարդն անարատ մարմնով իւրով մատուցանէ պատարագ՝ յորում արատ իցէ, և ոչ լինիցի ընդունելի: Եւ իբրև այս հոգաբարձութիւն եղև 'ի վերայ քահանայից, մեռան նոքա յօտար հրոյ անտի, և ընտրութիւն նոցա ոչ ինչ օգնեաց նոցա: Արդ վրան ժամուն նշան եղև խորանին. և ժողովուրդն որ խա-

փանեցաւ, եկն տաճարն և խափանեաց զխորանն, և զտաճարն քակեցին թշնամիք. և քահանայն խորհուրդ Քրիստոսի է, զի չիք ՚ի նմա արատ. զի արատ մարմնոյ՝ խորհուրդ է յանցանաց անդամաց ողւոյ։ Արդ զոր օրինակ մերժէ երիտասարդուի զաղայուի, և ծերուծի զերիտասարդուծի, սոյնպէս մերժեաց անցոյց հրէուծի զհեծանոսուծի, և քրիստոնէուծի զհրէուծի. որպէս մերժեաց անցոյց կրտսերուծի զանդրանկուծիւն։

Այլ զզոհս զոր սիրէր՝ զայն մատուցէք նմա. այն զի յայտնի զոհքն ՚ի վերայ նոցա վկայեն՝ եթէ հայելի են արարածք գեղոյ ծածուկ պատարագին, զի ՚ի նմա կապեալ լինիցի խորհուրդք, սէր, գուծ և աղօթք մատուցողացն։ Եւ յորժամ ընդունելի լինիցի, եղիցի վկայուծի ՚ի վերայ ծածուկ և գեղեցիկ մտացն մատուցչին նորա. և յանարդէն նորա դարձեալ, յայտնապէս եղիցի վկայուծի յայտնի առաջի ժողովրդեանն, որ ատեայ զներքին պատարագս, և ընթանայ հաճոյ լինել արտաքին պատարագօք։ Արդ արտաքին պատարագօքն հանապազորդ մերձաւորուծքն իւրեանց յանդիմանիչք ոչ են այնոցիկ՝ որ ոչն են հանապազորդ ներքին պատարագօք։ Սոյն պէս սեղանն արտաքին՝ մարգարէ է ամենայն իրովք ծածուկ սեղանոյն. և քահանայն՝ խորհուրդ է ծածուկ քահանային։

Արդ ժողովեցէք զանդամս ձեր, և արարէք նմա մի խորան սրբուծե, և զխորհուրդս ձեր պատարագ հաճոյուծե, և զկնձիւնն ձեր արարէք սեղան հաշտուծե, զի ՚ի վերայ նորա նուիրեսցէ սիրտ զծածկեալ խորհուրդս իւր հատուցչին ծածկելոց։ Զի առ ամենայն յստակ խորհուրդ եկեղեցի է ՚ի ծածուկ, և սիրտ՝ սեղան ընտրուծեց եղեալ է ՚ի նմա։ Յանդիմանեա զնոսա յայսմիկ. զի եթէ մարմնոյ նոցա տաճար նոյ լիեալ էր, ոչ լինէր նա ծածուկ հակառակ անձին իւրոյ՝ թէ ՚ի տաճար քարեղէն պաշտեալ լինիցի, և տաճար մարդկուծե ոչ պաշտեսցի։ Վասն այսորիկ եդ զնշանս իւր ՚ի վերայ պատկերի մերոյ, զի յայտ արասցէ՝ եթէ նա է յամենայն մարմնոյ խորան նախուծեան։ Արդ ամենայն պատարագք կրկին դառնան

առ մատուցին իւրեանց, զի խնդրուածք իւրեանց ոչ են կարօտ նոքօք. զի վասն պատճառանաց բարեաց անուանեցաւ կարօտութի՛ն ՚ի միջի, զի նովաւ եզիցի մեզ հանապազորդ յորդորումն բարեաց նորա : Զի ՚ի տալն մերում նմա, զարթուցուք ՚ի վերայ մեր զպարզեանն նորա . և ՚ի թօթափելն մերում զգանձսն մեր փոխ տալ նմա, փախուցուք զնա ՚ի խղճէ աստի ՚ի տուն գանձի նորա : Եւ զի եղեալ է ՚ի վերայ պատարագաց մերոց անուն կարօտութե՛ն նորա, և յանփոյթ առնելոյ ստուգութե՛ն նորա՝ երկեցուցէ զտուրան մեր, զի մի ննջեսցեն, կապեաց դարձեալ զգոհս պատարագաց նոցա ՚ի միում վայրի . և յայտ արար նոցա, զի եթէ բարկացուցեն՝ հատանէ նա զարմատսն՝ յորում կապեալն են, և լուծեալ արձակեալ և խափանեալ լինին տեղեաւն հանդերձ :

Բայց հանդերձն՝ որ էր ՚ի վերայ լանջաց քահանայապետին, զոր օրինակ դատաւորք՝ զի ածեն սուր ընդ մէջ իւրեանց վասն ահի երկեղի իշխանութեան իւրեանց, և վասն պատժոց պատուհասից անցելոցն զօրինովք, սոյնպէս և այն՝ որ եղեալ էր ՚ի վերայ լանջաց քահանայապետին, կատարումն իշխանութեան նորա և խոստումն պատժոցն պատուհասից անցելոցն զպատուիրանօքն : Արդ ամենայն հանդերձն լանջաց նորա իրաւունս դատաստանի քարոզէ :

Թէպէտ և պատուական էր քահանայն յայտնի հանդերձիւն, սակայն յոյժ փառաւոր և քան զնա քահանայն ծածուկ : «Քահանայ, ասէ, յորժամ մտանիցէ ՚ի խորան, գինի մի արբցէ» : Բայց ուխտաւորն բնաւ ամենեւին գինի և ցքի մի ճաշակեսցէ, և բնաւ որ ինչ ծնունդ որթոյ իցէ : «Եւ առ մեռեալ, ասէ, մի մտանիցէ, քանզի պսակ նայ իւրոյ ՚ի վերայ գլխոյ նորա» : Յայսմ վայրի յայտ արար մեզ՝ եթէ առաւել է պսակ ուխտաւորին, որպէս և քահանայապետին . զի պսակ նայ իւրոյ ՚ի վերայ գլխոյ նորա՝ այս ինքն աղօթք ուխտի նորա :

Իծութիւն յայտնեցաւ ՚ի վերայ առաջին զօհիցն ՚ի խորանի անդ, և հուրն ել և կեր . և նոքա հպարտութիւն պարծանօք արբեցան փոխանակ ընդ գինւոյ,

և չօգան արկանել նոքա խոունկս առանց հրամանի՝ քանզի ոչ էր նոցա զենեալ : Զի զնոխազն զվասն մեղաց յերկիրէ իւրեանց ոչ կերան , այլ այրեցին զնա . բարկուի , ասէ , եղև . կամ զի յամեցին նոքա 'ի գիւնւոջ , շիջաւ հուրն . այն զի պատուիրեցաւ նոցա հանապազօր դարման ունել նմա փայտիւ : Եւ վասն այսորիկ բերին նոքա հուր օտար արտաքուստ . և վառեցաւ բորբոքեցաւ 'ի նոսա , և անդէն սատակեաց . զի ոչ պատուեցին նոքա զպաշտօնն իւրեանց քան զգինի . և «Որ զինն , ասէ , պատուիցեն , պատուեցից զնոսա . և որ զինն անարգիցեն , անարգեցից զնոսա» :

Վարձեալ ասի . զի ոչ եթէ շիջաւ հուրն , այլ իբրև արբեցան նոքա յանցանել զգինեաւն իւրեանց , ասէն այր ջընկեր . արիք թող արկցուք խոունկս . և 'ի պատճառս ինկոցն արկանելոյ , արկին նախ ըստ սովորուէ բնուէ իւրեանց հուր օտար 'ի բուրուառս իւրեանց . այն զի արժան էր նոցա 'ի ներքուստ առնուլ . և վասն այնորիկ այրեցան նոքա : Եւ 'ի սուրբն սրբոց մտին նոքա , ուր ոչ ունէին նոքա իշխանութի մտանել . զի սեղանն ինկոց և սեղանն ողջակիզաց արտաքոյ էր , և անտի 'ի ներքուստ ել հուրն . և վասն այսորիկ ասէ . «Վ ժամանակի իբրև մտանիցէ քահանայն , յոր ժամ և իցէ , գինի մի ըմպիցէ» . զի գոյր ժամանակ՝ թօթափել զսպասն մտանէր : Զի եթէ վասն հրոյն շիջանելոյ ոչ խոունկս մուծանէին բուրվառօքն՝ այլ հուր , քանզի հրամայէր նա վասն հրոյն՝ զի մի շիջցի , զինչ օգուտ էր այն՝ զի ասէ «Մի ըմպիցէ գինի՝ յորժամ մտանիցէ» : Ապա թէ յառաջ քան զմտանելն շիջեալ էր , գոգցուք ընաւ թէ ծարաւի իսկ էին :

Մըդ յայնմանէ զի պատուիրեաց նա Ահարոնի՝ զի մի եղիցի մտանել 'ի ներքս քան զվարագոյրն , զի մի մեռանիցի , յայտ է թէ 'ի սուրբ սրբոցն , համար ձակեցան ժպրհեցան մտանել արկանել խոունկս : Բայց դարձեալ , խոունկքն հանապազօր ընդ առաւօտս եղեալ լինէին , նա և եղեալ իսկ էր այնր առուր Ահարոնի , և աւելի իմն գործ գործեցին որդիք նորա : Այլ 'ի միջ սրբոյն սրբոց և ընդ սրահն արտաքին սենեակ էր , զի 'ի նմա եղեալ էր սեղանն

Հանապազորդ Հացիցն, և սեղանն ոսկի խնկոյն, և աշտանակքն վեցոստեան, խոռնկքն Հանապազորդք, և հացն պատարագաց շաբաթէ շաբաթ, և ճրագարանքն մշտնջենաւորք: Բայց 'ի ներքս մի անգամ 'ի տարւոջն մտանէին խնկովք և արեամբք. բայց Մովսէս Հանապազոր մտանէր, զի ժամադիր լինիցի նմանդ, զի խօսեսցի ընդ նմա. և վասն այնորիկ ասէ. «Ամենայն 'ի տան իմում հաւատարիմ է. բայց ընդ ձեզ երազովք և տեսլեամբք»:

Բայց յետ այսորիկ իբրև լաց ժողովուրդն 'ի վերայ այրեցելոյն, մատոյց զնոխազն վասն մեղաց. և առին Եղիազար և Իթամար որդիքն Ահարոնի և ոչ մատուցին զնա, այլ պահեցին. վասն այսորիկ գրէ. «ասէ «Եւ զնոխազն զվասն մեղացն խնդրելով խնդրեաց Մովսէս»: Ի բորբոքել նախանձուն իւրոյ, յայտ առնէ՝ թէ ժողովրդեանն էր, յասել իւրում. «Չնա, ասէ, ետու ես ձեզ», զի բարձցէ զմեզս ժողովրդեան. և քաւել վասն նորա: «Առէք դուք, ասէ, զնչխարողճակիզաց պատարագաց ընծայիցն տեառն, և կերիջիք դուք բաղարջ առաջի սեղանոյն, զի սուրբ սրբոց է. զի օրէնք են քեզ այդ, և որդւոց քոց»: Եւ բարկացաւ նա 'ի վերայ որդւոցն Ահարոնի, զի ոչ մատուցին Ահարոնի առ սեղանն՝ զի քաւեսցեն մեղք բանակին. և կերիցեն զայն նորա: Ասէ ցնոսա Մովսէս. եթէ նոխազ էր նա, որ մատուցեալ լինէր յողճակէզ պատարագաց, բարւոք անփոյթ առնէիք. զի յայսմ սգի մտանել 'ի սուրբ սրբոց ոչ կամէիք դուք. այլ ըստ մեղաց՝ սոյնպէս և պատարագ նորա. այլ թող կերեալ էր ձեր զնա 'ի տեղւոջ մի սուրբ, այս ինքն 'ի սրահի անդ վրան ժամուն:

Ահարոն իբրև ետես զՄովսէս թէ սաստիւ խօսի, ետ նմա պատասխանի տրտմութի խոնարհութի, զի քաղցր բարբառովն և աղերս բանիւք խոնարհեցուցէ և ձգեսցէ զգութ ողորմութեն Մովսիսի առ տրտմութին իւր: Ահա ասէ, տէր, օր ութերորդ է օծման իմոյ այսօր, զի 'ի սմա եղև յորդիս իմ խրամ. զի այսօր մատուցին պատարագ զվասն մեղաց և զողճակէզդ առաջի տեառն, այս ինքն ժողովուրդն: Եւ այնպիսի ինչ անցք անցին ընդ իս: Արդիսի՛: Արդիքն

իմ, զի այրեցան բարկուծք. միտք իմ, զի վառեալ բորբոքեալ են 'ի սէրն նոցա, և չիք նմա մխիթարուծ թիւն սփոփուծէ 'ի սահմանէ անտի զոր եղիր դու՝ ոչ զգլուխ իմ բանալ, և ոչ զհանդերձ իմ պատառել, և ոչ ձայնս արկանել, և ոչ 'ի խորանէ անտի ելանել, և ոչ զորդեակս իմ համբուրել և թաղել զնոսա: Այս ամենայն յետ ողջակիզացն մատուցանելոյ անցք անցին ընդ իս: Եւ յայսմիկ, տէր, բարձեալ են միտք մեր, և չիք 'ի մեզ միտք հաստատուն առողջուծէ: Ի տրտմուծէ աստի նուաղեցաւ սիրտ իմ յայս ինչ՝ զոր ետես անձն մեր. խռովեաց զմեզ ստրջուծն յանկարծակի, զի 'ի մէջ սկիզբն արար տէր տիրել հարուածովք, զի չիցէ նորա բժրչկուծի. և գելուն աղիք մեր, զի այսօր մատուցին ժողովուրդն զողջակէզն զվասն մեղացն, և ոչ ինչ յամեաց պատուհասն խրատու, և արբեցոյց զմեզ 'ի բաժակէ անտի բարկուծէ տեառն: Եւ արդ ահա աւասիկ պահանջէ զմեզ նախանձդ քո. մարդ՝ որ բնաւ իսկ և գիտեն ոչ զանձինս իւրեանց՝ ուր իցեն: Այլ դու, տէր, բարեոք և արդարուք պատուիրեցեր, և զիսորդ մարթէաք ուտել այն օրին զպատարագ՝ որ վասն մեղացդ էր. գուցէ արդեւք ոչ հաճէր տէր: Իբրև լուաւ Մովսէս, և հաճեցաւ: Փոխանակ այնր՝ զի ասէ՝ «Ոչ մտանէ արիւնն նորա առաջի սրբբուծէ», . հեբբայեցի, «Ոչ էր արիւնդ դորա մտեալ առաջի սրբուծէ. թող կերեալ էր ձեր զգա»:

Իհահանայուծին՝ որդւոցն Ահարոնի, այլ սպաս պաշտաման խորանին վկայուծեանց և այլ ևս որդւոցն Ղևեայ: Ստէ Մովսէս ցկորիս. «Ոչ շատ իցէ ձեզ այդ, զի ընտրեաց և զատեաց զձեզ անձ յամենայն ժողովրդենէ աստի, և մերձեցոյց առ իւր պաշտել զպաշտօն վրան ժամուրդ, կալ յանդիման խորանիդ և սպաս ունել դմա, նուաճել ինքն զքեզ և զորդիս քո և զեղբարս Ղևեայ ընդ քեզ. արդ քահանայուծեան ևս ցանկայք»: Իսկ արդ զորդիան Մովսիսի որ պատճառք կոչեցին զի 'ի քահանայուծիւն մի մերձեսցին: Թերևս ասիցես. ընդ մօրն իւրեանց դարձան անդրէն 'ի Մադիամ. զի կամեցաւ մայրն՝ թէ զպաշտօն հարց իւրոց եղիցին պաշտել

որդիքն , սակայն և հայրն նորա կատարեալ էր զինի Մովսիսի : Ապ' եթէ այդ այդպէս իցէ , որ պատճառք կոչեցին զնոսա թողուլ զպատիւ հարց իւրեանց , և երթալ 'ի տուն մօր իւրեանց : Նա և ոչ տունն մօր իւրեանց փոքր ինչ էր , զի քրմապետ էր նա ամենայն մագիանացոց : Եթէ պատճառք պատուոյ են , յոյժ փոքր էր հայրենի տունն նորա քան զՄովսիսին . եթէ վասն պաշտաման հօր իւրոյ , նա և ինքն հայր նորա կատարեալ էր զինի Մովսիսի . ապա եթէ վասն թլփատութե նոցա , թլփատեալ էին . և եթէ վասն նեղութեց երկնէին , միանգամ զնաց և եկն կինն : Եւ եթէ պիտոյ ինչ իցէ այս յասել , նա և որդիքն Ահարոնի ընդէր ոչ մտին ամենեքին 'ի քահանայութի , բայց միայն Եղիազար . նա և ոչ որդիքն Մարեմու յայտնապէս :

Յաներևութէ աստի փոքր մի ճաշակս ցուցից քեզ : Քանզի հօրեղբօրն իւրեանց որդի Կորիս է . զի եթէ նա եղբայրաթիւ հեռաւոր էր , լրբութիւն լրբեցաւ յափշտակել առնուլ զքահանայութին Մովսիսի : Բայց զինչ ասասցուք վասն Կորիսայ . նա և Ահարոն իսկ և Մարիամ նախանձեցան ընդ նա . զոր օրինակ և Աբեշաղովմ ապստամբեաց 'ի Գաւթայ , իբրու որդի աղեաց էր նորա : Սոյնպէս եթէ էր տըւեալ Մովսիսի պատճառս լինել որդւոց իւրոց քահանայք , հօգարտացեալ բարձրանային նոքա 'ի վերայ նորա և 'ի վերայ ամենայն ժողովրդեանն . մանաւանդ զի Ահարոն ընտրեցաւ , և ոչ որդիք նորա : Եւ դարձեալ , զի զաւակ էին նոքա Մադիամու , և սնունդ մայրենի 'ի տանն իւրեանց , վասն այսորիկ ոչ մերձեցոյց զնոսա . բայց զի անարգեաց զնոսա , անխայեաց զանձն իւր 'ի տրտնջելոյ անտի ժողովրդեանն : Եւ մի դարձեալ պակասութի ինչ լինիցի նմա , իբրև զայն՝ զի փոքր մի իրք արդէլին զնա յերկրէ անտի պարգևաց : Արդ անխայեաց նա զանձն իւր յաշխատութի բժոց . զի 'ի պատճառս որդւոցն Շմուէլի ինդրեաց ժողովուրդն թագաւոր , և 'ի պատճառս որդւոցն Հեղեայ եղև բարկութի 'ի վերայ որդւոցն Իսրայէլի : Կամ զի անուանեցաւ նա անձ , ոչ մոյժ զորդիս նորա՝ զի եղիցին քահանայա-

պետք , զի պակաս էր նա 'ի կատարելոյ . զի Որդին
նոյ միայն եղև քահանայապետ , և քաւեաց զմեղս
աշխարհի իբրև զայն զՍահակայն :

Բայց հրամայեաց վասն մեղու , զի մի մատուցեալ
լիցի նա 'ի պատարագս , զի ոչ անկանի 'ի նա ալ . ա
սէ “ Զամենայն զպատարագս քո աղիւ համեմեցես , ”
Կամ զի իջանէ հանգչի մեղու 'ի վերայ մեռելոտւոյ
և 'ի վերայ ամենայն պղծութեան՝ որ ըստ օրինայն
պղծէ : Բայց երբայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ “ Զա
մենայն խմորեալ , զամենայն մեղրեալ , ” . “ Զամենայն
խմոր և զամենայն մեղր , ” :

ԳԼՈՒԽ Գ

“ Ա՛րն , ասէ , եթէ յղացի և ծնցի արու մանուկ ,
պիղծ կացցէ զեւթն օր և երեսուն և երիս աւուրս , ”
Եւ վասն էգ ծննդեան չորեքտասան օր և վաթսուն
և վեց , “ Եւ ապա եկեսցէ նա առ դուռն խորանին
վկայութե մատուցանել պատարագ . և ապա իշխես
ցէ նա կալ յաղօթս 'ի տեղին սրբութեանց , ” : Իսկ
ընդէր 'ի ծնանել արու մանկանն նստի նա յաղտե
ղութի պղծութե իւրոյ զքառասուն օր , և 'ի ծնա
նել էգ մանկանն զութսուն օր : Զի 'ի քառասուն
օր կատարի մանուկն կերպարանօք իւրովք , և աղ
ջիկն զութսուն օր . վասն այսորիկ 'ի կատարել ժա
մանակին մինչ չև կատարեալ էր այն ինչ՝ որ յոր
վայնի նորա էր , նստցի յաղտեղութի պղծութեան
իւրոյ մայրն . զի արգելեալ էր 'ի նմա մեռեալ : Զի
մինչ չև կատարեալ էր մանուկն կերպարանօք իւ
րովք , ոչ փչեցեալ լինի 'ի նմա ոգի , և ընկալեալ
լինի զկենդանութի : Արդ որչափ ժամանակս զի ոչն
էր 'ի նմա կենդանութի , նա մեռեալ էր , և մայրն
նորա գերեզման էր : Արդ զայս ամենայն աւուրս որ
չափ եղև նա գերեզման դիականն՝ որ 'ի միջի նորա ,
ըստ թուոյ աւուրցն նոցա եղիցի նա պիղծ , և մի իչ
խեսցէ նա մերձենալ 'ի սուրբ ինչ : Եւ վասն էգ ման
կանն զութսուն օր : Եւ ընդէր էգն յութսուն , և
արուն 'ի քառասուն : քանզի յաջակողման է արուն

իբրև սրատուով, և յառաջագոյն կանխէ հասանէ նա 'ի հասուեցանելոյ անդի ղեղոյն . այլ էգն մասնուկն, քանզի 'ի ձախ կողմն կայ հանդարտութիւն, ընդ երկար առնու զաճումն սննդեանն . զոր օրինակ երկուք մասամբք հեռի է արուն 'ի ղեղոյ անտի, նոյնչափ ևս հեռի է 'ի նմանէ և էգն :

ՄԼ յայտնեսցուք զառակս օրինակաց՝ որ 'ի միջի նորա . քանզի պահեաց Մովսէս զքառասուն օր, և եղիա զքառասուն, զի տացէն առակ օրինակի եկեղեցոյ : Զոր օրինակ Մովսէս արգելաւ անդ զքառասուն օր, թէպէտ և ոչ 'ի սկզբանն վասն այլոց ընչի, զի հանդերձեալ էր նա գործել, զի չև ևս էր լիեալ նոցա արժանի ընդունել զկտակարանն : Վասն այսորիկ և ոչ կնիքն կտակին լի կատարեալ գործեցաւ . այլ կրկնեցան առուրքն, զի մի պակասեալ տկաւրացի խորհուրդն և ասիցէ՝ թէ տկարագոյն և թելի այս քան զառաջինն . զի առաջինն 'ի քառասուն օր տուաւ, և այս 'ի քանի և իցէ : Արդ ծնաւ յառուրս քառասուն, և փառաւորեցան զէմք երեսաց նորա, զի նկարեսցին 'ի նմա երկոքին . զի եկեղեցի 'ի նման արու մանկանն, զի 'ի քառասուն օր փառաւորի պահովք իւրովք, և ընդունի զողի 'ի ջուրց անտի աւազանին մկրտութեն, որպէս և մանուկն զողի . և ժողովուրդն Իսրայէլի որպէս էգ մանուկն յուրստուն օր, զի յետ ութսուն առուր՝ և ապա եղև արժանի ընդունել, Անդ օրէնքն պղծուի ընդ երկար, և աստ սրբութի մերձաւոր :

«ՄԼ յս, ասէ, օրէնք են բորոտուէ, որով սրբեսցի . առցեն 'ի սրբելոյն հաւս երկուս կենդանիս, և փայտ նոճի» . այլովք հանդերձ . զի եղիցին իբրն շքեղ, և զի անկցի 'ի նմա պատճառս նոցա հոգի Աստուծոյ . և զի գնեսցէ գնա, զի մի եղիցի անարգ ձրի :

Վասն կանանց :

Այլ վասն կանանց հրամայեաց, ասէ «Առ դունս խորանին վկայութե կայցեն յաղօթս, և 'ի ներքս մի մտցեն» . իբրև զայն՝ թէ սրբութիւն կանանց պիղծ է, և քան զայր ոք դոյզն : Մի եթէ ծնունդ կանանց

այլ իցէ : Իսկ արդ ո՛ւր է այն՝ զի ասէ “Թողցէ այր զհայր իւր և զմայր իւր , և երթ իցէ զհետ կնոջ իւրոյ , և եղիցին երկոքեան ՚ի մարմին մի ” : Արդ ոչ եթէ վասն պղծութե արգելան կանայք զի մի մտցեն ՚ի խորան վկայութեց , այլ վասն այլոց պատճառանաց : Ապ՝ եթէ պղծ իցէ կին մարդ , իսկ ընդէր էջ հանդեաւ Հոգին ՚ի Մարիամ քոյրն Ահարոնի . և զԴերովբայ ընտրեաց և առաքինացոյց . և Հոգի մարգարէ էր . և Խաննա մայրն Սամուէլի առաքինացաւ . և դուստրն Փանուէլի մարգարէացաւ , հանդերձ այլովք՝ յորս պաշտեցան կամք անյ : Ապ՝ եթէ վասն աղտեղութե դաշտանի արգելեալ են նոքա , նա և արանց ինի այսպիսի իրք : Կամ վասն յղութե արգելք արգելան . նա և արանց իսկ սերմն ՚ի նոսին կայ : Եւ եթէ յղութի պղծութի իցէ , ո՛ւր է այն՝ զի ասէ ցերեմիայ . “Մինչ չև նկարեալ զքեզ իցէ՝ յորովայնէ ծանեայ զքեզ . և մինչ չև ելեալ իցէ քո յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզ ” :

Ապա եթէ անկարէ մանկունս յարգանդի , ո՛ւր է պղծութիւն . և “Ես եմ՝ , ասէ , որ ծնուցանեմ և արգելում ” , ասէ անծ . և ո՛ւր է այն՝ զի ասէ “Սիրուցից յոգւոյ իմմէ ՚ի վերայ ծառայից իմոց և ՚ի վերայ աղախնաց իմոց . և մարգարէացին ուստերք ձեր և դատերք ձեր ” : Եւ եթէ այս ճշմարիտ է , ընդէր արգելան կանայք ՚ի խորանէ անտի վկայութեց . միթէ զի մի պղծ իցեն զօրէնսն կտակարանաց : Եւ առաւել արգելք իցեն օրէնքն քան զտուիչ օրինացն . և ահա խոստացաւ նա՝ թէ խափանելոց են , և նոր կտակարանք տալոց են : Այլ թերևս ասիցեն . անէծքն օրինաց խափանելոց են ՚ի դարձի անդ , և ոչ եթէ օրէնքն ամենայն : Սակայն ոչ տայ թոյլ մարգարէն յասել իւրում . ասէ . “Առաջինն մի անկցի ՚ի սիրտ . և տաց նոցա իբրև զայն զհարցն իւրեանց ” : Եւ յայտ է թէ հարցն նոցա ամենայն օրէնքն լի կատարեալ տուան օրհնութիւնք և անիծիւք . և ամենայնիւ խափանի և անցանէ , և ապա տուեալ լինի մեւս ևս այլ . զի նա ինքն է գիտութի սրտի , որպէս և գրեալ է . ասէ . “Ի փոքրկանց մինչև ցմեծամեծս ծանիցեն զիս ” :

Մասնակցեալն 'ի սիրտս երևի անձ և պաշտի, և չիք պղծութի՛ն եթէ յայտնիցի արանց և կանանց, որպէս և ասէ. «Սփռեցից յոգւոյ իմմէ 'ի վերայ ծառայից իմոց և 'ի վերայ աղախնաց իմոց. զոր օրինակ և առաջին օրէնքն հասարակաց տուան, և եղան 'ի սուրբն սրբոց վասն նոցա. զի ահա հրամայեաց Յեշուվայ առնել սեղան, և գրել 'ի նմա յայտնապէս զամենայն օրէնսն, և ոչ արգել ընթեռնուլ օտարաց: Այլ եթէ զի զրկեալ էին նոքա 'ի նոցանէ, այլ զի եղիցին նոքա յիշեցուցիչք օրինացն մտացն նոցա: Եւ յայտ եղև թէ ոչ ինչ աւելի ետ նոցա. զի ահա օրէնքն նոցա յանապատի անդ յանդիման ամենայն մարդոյ գրեցաւ: Այլ յաւելուածքն թլիատութեան և շաբաթուցն և ընտրութե կերակրոցն հանդերձ այլովք՝ որ յաւելան 'ի վերայ օրինացն մտաց, վասն յանցաւորութե 'ի ստուգուէ անտի. այն՝ որ բղիտէր և գնայր յաւիտենից 'ի սկզբանէ 'ի միտս ամենայն արդարոց: Վասն այսորիկ յաւել նոցա մանունս, զի 'ի պատճառս նոցա պահեսցին մեծամեծք: Եւ յօժարեցութիւն մարգարէից եղև 'ի վերայ նոցա, մինչև երևեցաւ զաւակն՝ որ խոստացաւ անձ Աբրահամու, զի 'ի նա օրհնեցին ամենայն ազգք հեթանոսաց. և ըստանան զգիտութի՛ն ճշմարտութե, և յիշեն զօրէնս ընտրութե իւրեանց, զի 'ի նմանէ դատելոց են. և առնուն՝ զհատուցումն ամենայն որդիք մարդկան, լուսաւորս և կատարեալս: Յորժամ զգենոյր քահանայ, ընդունէր նա զգիտութի՛ն և զյայտնութի՛ն. կամ զլուսաւորսն և զկատարեալս դարձաւ կարգաց գիտութիւն և ճշմարտութիւն:

Վասն բորտութեան և այլոց արատոց:

Գարձեալ հրամայեաց. ասէ. «Յորում արատ ինչ մարմնոյ իցէ, մի մերձեցի 'ի սեղան»: Եւ այս ոչ եթէ 'ի մէջ մեղաց և արդարութեան որոշեն. զի խեղութիք արատոյ յայ են, և մեղք անօրէնութե 'ի կամաց են. և ազատութիւն առնու զհատուցումն,

և նոյն դարձեալ պատուհասի։ Այլ եթէ ոչ, եթէ ամենայն յորում խեղուծիւն արատոյ իցէ, խոտեալ անարգեալ է, թէպէտ և յառաջագոյն ընտրեալ էր։ Թէ այդ այդպէս իցէ, Սահակ՝ զի շացան աչք նորա՝ խոտեալ անարգեալ է. և ահա ՚ի խեղուի արատոյն իւրոյ առաւել ևս եղև նա ընդունելի. օրհնեաց և եղև հաւատարիմ։ Նա և Յակոբ յետ ընդարմանալոյ ամուսնի իւրոյ՝ և եղև ՚ի նմա արատ կաղուծի, արժան էր նմա լինել խոտան անարգ, և ոչ շինել սեղանն նոյն, և ոչ տասանորդել, և ոչ ստուգել օրհնութեցն մարգարէութիւն. և առաւել ևս յետ կաղալոյն իւրոյ կոչեցաւ անունն նորա Խորայէլ։ Եւ Մովսէս կակազոտ էր, ընդէր ոչ անարգեցաւ. և ոչ բժշկեաց զնա նախ, թէպէտ և կարի շատ խնդրեաց ՚ի նմանէ. այլ հաւանեցուցանէ զնա և ասէ. «Ո՞ր տուեալ է մարդոյ բերան, կամ ո՞ր արարեալ է զհամերս և զխուլս և զականիս և զկոյրս. ո՞չ էս տէր նախ, և իբրև ընտրեաց զնա, զգեցոյց զնա բորոտութիւն, և այլ արատ ՚ի վերայ արատոյ նորա յաւելնմա. և ոչ միայն զի ոչ անարգեցաւ նա, այլ առաւել ևս հաւատարիմ եղև, և տուաւ նմա առնել նշանս և սքանչելիս։ Եւ Հեղի իբրև ծերացաւ և շացաւ աչք նորա, ընդունելի էր նոյն, և ՚ի քահանայութե կայր. և որդիք նորա՝ զի ողջք էին, խոտեալ անարգեցան։ Եւ Դանիէլ և ընկերք իւր, և նորա ներքինիք էին և արատ գոյր ՚ի նոսա. և ոչ միայն զի ոչ անարգեցան նորա, այլ և առաքինացան ևս։ Եւ որդիքն Խորայէլի հնազանդեցան ծառայելին Եգիպտոս արքային մովաբացուց ՚ի ձեռն Ահարոն, որոյ ձեռն իւր աջ կարկամեալ էր. և եղև փրկութիւն ամենայն ողջոցն։

Եւ յայսմիկ յայտ եղև՝ թէ ոչ եթէ արատք մարմնոյ անարգեալ էն յնոյն, այլ գործք չարք որ ՚ի կամաց լինին։ Եւ օրէնք զի հրամայեցին՝ ոչ եթէ վասն ողջոց, այլ վասն տղայոց անմեղաց. զի յայտնի տեսլեամբ շքեղացուցէ զպաշտօնն յաչս նոցա. և զի սուսուցէ նոցա ՚ի ձեռն յայտնի արատոցն, զի զգուշասցին ծածուկ արատոյ անտի ոգուց։ Այլ ՚ի նմանէ ոչ եղեն պղծեալ. զի ահաւանիկ ոչ արգել և կար-

Ճեաց զնոսա ուտել 'ի պատարագաց անտի իւրոց, այլ վասն տղայոցն անմեղաց ասէ՝ արտաքս մի երևեացին : Զի ոչ եթէ պատիժք պատուհասի եղեալ են 'ի վերայ արատոյ մարմնոյ, այլ 'ի սպասուէ անտի պաշտաման մերժէ զնոսա և հեռացուցանէ վասն լքանելոյ լուծուէ տեսողաց . և ոչ եթէ սպանանելով սպանանեն արատք մարմնոյ : «Որ գնայ, ասէ, ոչ եթէ անարատ մարմնով, այլ ճանապարհ անբիծ, նա պաշտեսցէ զիս», եւ ցԱրահամայսպէս ասէ. «Հաճոյ լեր առաջի իմ», մարմնով արդեւք, եթէ հոգւով : Եւ «Վեր դու անարատ», մտօք արդեւք, թէ մարմնով : Ոչ ասա յայտնի է այս՝ թէ գործովք և ոչ անդամովք :

Եւ որք արատք մարմնոյ հանդերձ դաշտանի վասն տղայոց անմեղաց . և վասն զի խորհէին զայն 'ի մէջ հեթանոսաց, ետ և նոցա, զի մի կարծիցեն թէ պաշտօն կուոց սուրբ է քան զայն . և վասն այնորիկ ետ նոցա քնարս և սաղմոսարանս և զամենայն երգս արուեստականաց . այլ սրբեաց նա զճարսն, զի նա ինքն յատակութի և սրբութի մնայ . և պղծեաց զբրտութի, զի չիք 'ի նմա արիւն, զի նա սրբէ զսեղանն և զսպաս նորին : Եւ զի նա ինքն է կեանք մարմնոյ, և առանց նորա մեռեալ է նա : Եւ զի եւթն ազգասաց վասն բորտուէ . 'ի յաճախել անդ և 'ի տուն ուրուք, ասէ, և յանօթ, 'ի մեծացուցանել անդ, և կարծեսցի թէ ինչ աւելի կայցէ նոցա քան զհեթանոսաց, զի կապիցին 'ի նա իբրև զայն, զի առ յանձն զզոհն նոցա . զի արգելցէ զնոսա առ 'ի դիւաց՝ զի 'ի նմա կապեսցին, առաջի խորանին, ասէ, վկայութեց . և բանիւ քահանային սոյնպէս . և այն երկուցն հաւուց . ասա, ասէ, սրբիք դուք . որպէս զի ուրախ լինիցին ընդ քաւութին՝ որ լինի նոցա 'ի ձեռն թռանելոյ հաւուն : Եւ իբրև զայն զնոխազն ազազայելի . և իբրև զայն զի ասէ «Բարձցէ զմեզս մեր և ընկեսցէ 'ի խորս անդնդոց ծովու», Այլ քանզի 'ի խորհուրդս գրեցան՝ զոր գրոյմեալ է Մովսիսի, զի վկայէ նորն հնոյն՝ թէ «Այս գրեցաւ վասն մեր, զի ոչ եթէ, ասէ, վասն եզանց ինչ փոյթ էր այն», Արդ բորտան այն որպէս իբրև զխորհրդիւ յաւնուլ զսրբ-

բուժիչնն եղև պատարագ վասն նորա փոխանակ
քառութե նորա :

Հաւն որ զենեալ լինէր և հեղեալ լինէր արիւն
նորա 'ի վերայ ընկերին իւրոյ, այն զի ոչ հաւասարեալ
լինէր ընկերութե մահունն նորա, խորհուրդ
նկարեալ էր նա 'ի ծննդոցն Ադամայ. զոր օրինակ
լի էր բորոտութեամբ մարմին նորա, սոյնպէս և
Ադամ մահուամբն իւրով : Եւ զոր օրինակ պիտոյ
լինէր կենդանի վասն պարտեաց նորա, զի կորուսցէ
զկենդանութիւն իւր փոխանակ սրբութե բորոտին,
սոյնպէս պիտոյ էր միջնորդ 'ի սրբութիւն հին մար-
դոյն. զի եթէ հաւն, զի ոչ էր մերձ 'ի բորոտն, և
դատապարտեցաւ 'ի մահ, սոյնպէս և Որդի իբրև
զմեղս ոչ գործեաց. «Ոչ, ասէ, գործեաց զանօրէ-
նութիւն», և «Ո՞ 'ի ձէնջ յանդիմանեացէ զիս վասն
մեղաց», և տա զանձն իւր վասն սրբութե պղծութե
հօրն մերոյ, այն՝ որ բորոտեալն էր մահուամբ : «Թա-
ղաւորեաց, ասէ, մահ և 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ ոչն
մեղան», : Արդ որ խորհուրդ առաւել է քան զայս,
կամ առակ օրինակի՝ որ յայտնապէս ցուցանէ զխոր-
հուրդս նորոյն կտակարանաց : Իբրև զայն՝ զի բորոտն
սրբեցաւ իբրև զԱդամ, և քահանայն իբրև զՅով-
հաննէս : Աղբիւրն իբրև զմկրտուի աւազանի, փայտ
նոճի իբրև զփայտ խաչին. և երկու հաւքն՝ մին որ
զենեալ լինէր, և միւսն որ ոչն մեռանէր, երկու զօ-
րութիւք մարմնեղէնք և անձեղէնք :

Այլ քանզի ցայնժամ նշմարանք էին և ոչ մար-
մինք, և խորհուրդք էին և ոչ լրումն ճշմարիտ,
ակնարկեաց 'ի ձեռն խորհրդոցն գործ հին հանդեր-
ձեալ. զի ամենեքին այնոքիկ՝ որք կային 'ի վերայ
աղբերն, որոշութե առն որ անդ՝ մի եղեն և խառ-
նելով : Եւ զի հանդերձեալ էր տէր մեր մատնել
զմարմին իւր 'ի մահ, զի ոչ կարէր տիրել 'ի վերայ
այնր բնութեան գաւազան ժպրհին, յառաջագոյն
կանխեաց նկարեաց 'ի հաւսն երկոսին. զի այն՝ որ
մեռանէրն, եղիցի օրինակ մարմնոյն. և փայտն՝ որ
թանայր արեամբն նորա, եղիցի խաչն՝ որ ընդունի
զարիւն 'ի կողից նորա. և աղբերն խորհուրդ ա-
ւազանին մկրտութե : Եւ զի բարձ այն՝ որ ոչն հա-

զորդեցաւ 'ի մահն նորա, զչարչարանս արեանն այնորիկ որ զենաւն : Որպէս և անձուծին, զի կարծեցաւ թէ չարչարեցաւ ցաւովք խային. որպէս զի եղիցի կենդանի մեռեալն արեամբ՝ որ հեղեալ է 'ի վերայ թիկանց հաւուն թռուցելոյ . խորհուրդ տեառն մերոյ, զի վերացաւ ելնստաւ ընդ աջմէ աթուոյն անձուծեան :

Արդ ել 'ի խաչ Որդի, իբրու անձուծին ոչ չարչարեցաւ. որպէս հաւն՝ զի բարձեալ ունէր 'ի վերայ թեւոց իւրոց զչարչարանս մեռելոյն և թռչէր : Այլ չարչարեցաւ, զի զարիւն չարչարանաց բարձեալ ունէր 'ի վերայ թեւոց իւրոց . այլ ոչ չարչարեցաւ, զի ահա կենդանուծի նորա քարոզ է 'ի վերայ զրպար տուեն՝ որ եդեալ էր 'ի թիկնամէջս նորա : Եւ Յովսէփու հեղի խոնարհի, զի բարձ տարաւ պատմունքանն նորա զչարչարանս մահու առ հայրն նորա . և ցաւք ուլոյն առ եղբարս նորա : Զի զոր օրինակ նկարեալ էին նշանքն տեառն մերոյ 'ի Յովսէփի, սոյն պէս գրոշմեալ էր խոնարհուծի նորա յուլն՝ որ ընկալաւ զմահ նորա : Զի թէպէտ և արիւն ուլոյն 'ի վերայ պատմունքանին Յովսէփու հեղաւ 'ի ձեռաց անտի եղբարցն իւրոց, սակայն 'ի միտն Յակովբու հօրն իւրեանց Յովսէփի սպանեալ էր, իբր ոչ կարացին սպանանել զՅովսէփի, զվիայուծի բերանոյ իւրեանց առ հայրն իւրեանց հաստատէին՝ եթէ զարիւնն զոր հեղին ձեռք իւրեանց, Յովսէփու է . զոր օրինակ և Հրեայքն որդիքն նոցա ժխտին՝ թէ զայն զոր արարին ընդ նա, յայն՝ զոր խոստովանիմքն մեք՝ թէ անձ է նա, մարդոյ գործեցին : Այլ ոչ Յովսէփի վնասեցաւ, և ոչ անձուծիւնն չարչարեցաւ :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Ազուամազ» . 'ի հերբայեցի, «Մազ խարտեալ» : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Զբերան իւր պատեալ կրեցէ» . հերբայեցի, «Յաղբւս նստցի» : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Յառէջ կամ՝ յոզումն» . հերբայեցի, «Յառէջ կամ՝ 'ի թեզան» : Ի հայելեաց անտի կանանց, 'ի տեղ ո՞ջ յորում եդեալ էր զաւազանն արուրի 'ի վերայ աչտիւնանայն պղնձեաց, զի 'ի նմանէ արբուցանէին զջուրն քննուծէ . կամ 'ի հայելեաց անտի, զի գային կա-

նայք յաղօթս կային առ դուռնն վրան ժամուն, զի տեսցեն զնա կանայք և երկիցեն: Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Զենցեն զհաւն 'ի վերայ աղբեր ջուրցն կենդանեաց », հերբայեցի, « Զենցէ զհաւն յաման մի՛ յորում իցէ ջուր աղբեր կենդանի », :

Վասն մեռելոյ :

« Որ մերձենայ, ասէ, 'ի մեռեալ, պիղծ կացցէ », : Եւ ընդէր եկն լուսացի և սրբեսցի, և եթէ մարմին պղծէ. թէ այդ այդպէս իցէ, ամենայն սըբութի ոգւոյ իցէ: Կամ զիարդ ոչ սրբեաց նա ըզմարմին 'ի մերձենալն իւրում. և եթէ այս այսպէս իցէ, ընդէր պղծին կենդանիք վասն արատոց և մեղաց. և ընդէր անուանք և մարմինք Աբրահամու Սա հակայ և Յակովբու սուրբ են հանդերձ ոսկերօքն Յովսէփու և Կալթի և Եղիշայի, հանդերձ այլովքն: Այլ յայտ է այս՝ թէ ամենայն որ արդարքն էին գործովքն իւրեանց, և մարմինք իւրեանց սուրբ և սիրելի են. և այնոքիկ որք մեղաւորքն էին 'ի կեանքս իւրեանց, և յիշատակ նոցա ատելի է, և զազրացեալ ազտեղեալ են մարմինք նոցա իբրև զԱխաաբուն, զՄանասէին և զԵրօբովամուն հանդերձ այլովք: Եւ Եղիշայի մարմինն առաւել քան 'ի կեանս իւր առաքինացաւ: Մովսէս ոսկերօքն Յովսէփու առաւելաւ, և ած թաղեաց ծածկեաց զնա. և չիք պղծութի առ առողջս: Եւ Սամիսոն իշու ոսկերովքն առաքինացաւ. և ոչ պղծեցաւ, բայց իբրև մեղաւ և անց ըստ ուխտ իւր, և լաւ թուեցաւ նմա կինն իւր քան զած: Եւ Եղիշայ 'ի մերձենալն իւրում առ մեռեալն նա և ոչ պղծեցաւ, 'ի ժամանակի իբրև եղ զբերան առ բերան և զամենայն առ ամենայն, այլ սրբութիւն նորա և ս քան զևս յաճախեաց և բազմացաւ, և մարմնով վերացաւ ընդ երկինս: Արդ գործք սրբեն և պղծեն, և ոչ եթէ մեռելու թիւն և կենդանութի, այլ պատուիրանն՝ զի տուաւ :

Եւ վասն կերակրոցն զի զգուշացոյց, ասէ « Զմեռելոտի մի ուտիցէք », և ահա յառաջ քան զօրէնսն

այս սովորութիւն սուրբ մտացն , և երկու՝ զի յուտելոյ անտի իւրոյ ծանրանան մարմինք : Իբրև զայն՝ թէ ընդ մեռելու թիւորա հաղորդին , « Բնաւ , ասէ , ամենեւին մի մերձեցայք » . զի յայտ արասցէ ինչ մի նոր զի չիցէ 'ի մէջ հեթանոսաց , սրբութիւն պարկեշտութե , սիրեցեալ 'ի վերայ բնութե : Քանզի զերկրաւորս խոստացաւ ժողովրդեանն այնմիկ , պարտ էր՝ թէ 'ի վերայ այսր սրբութե պարկեշտութե պատուիրեսցէ : Արդ զգուշութիւն բորոտութե և յայլոց արատոց անտի՝ վասն խիթի խղճի նոցա , զի երկիցեն յայ : Իբրև զայն զննութե , ասէ « Որ չնայ , մեռցի » . զի յերկիւզէ պատժոցն պատուհասից պահեսցէ նա զպատուիրանն : Արդ որ առին զարատն , խնդրեն յայ զի վերկեսցին . և որ ոչն առին , աղաչեն զի ապրեսցին . և զի յամենայն ժամ յիշեսցի արդարութիւն , այս ինքն ան առաջի երեսաց իւրոց :

« Երկէ , ասէ , Ահարոն 'ի վերայ երկուց նոխազաց վիճակս երկուս . վիճակ մի յանուն տեառն , և վիճակ մի ազազայելի՝ յանապատ » : Մինն երթայր և դառնայր տարոյ տարի : Կարմիրն մանեալ զի սպիտականայր . և զի ոչ հաւատան այլք , զենցի նոցա միւսն ևս 'ի քաւութի : Իբրև զայն՝ զի ասէ . « Թէ եղիցին մեղքն ձեր իբրև որդան կարմիր . և եթէ եղիցին իբրև զճանճրախարիթ , իբրև զձիւն սպիտակ արարից : Եթէ խորոժեսցիք և լուիցէք ինձ բանից իմոց , զերանութիւն երկրի կերիցէք » . որպէս նոխազն զի արածի զերանութիւն երկրի և դառնայ . այլ ոչ եթէ զօրութիւն ինչ այլ է ազազայել , այլ որպէս առնապատն Կադէս : Կամ իբրև զայն՝ զի ասէ « Բարձրցէ զմեղս մեր և ընկեսցէ 'ի խորս անդնդոց ծովու , և իբրև զմատեանս յեփրատ » : Բայց դարձեալ ասասցուք . և զոր օրինակ ետ նոցա զտոնս տարեկանաց , զի նոքօք յիշեսցեն զքանչելիս նորա՝ որ առնոսա . և 'ի միտ առցեն զի ոչ ընդդէմ մեղաւորաց փակեաց զդուռն , և ոչ յապստամբողաց արգել զխրատ իւր : Սոյնպէս և ազազայել , զի յիշեսցեն ըզսաստկութիւն նորա և զբարկութիւն նորա՝ որ եղև 'ի վեր

1 Յօրինակին ազգէլի . ուղղեցաւ ըստ այլ տեղեացն :

րայ նոցա յանապատի անդ . և արդելցին նոքա 'ի մեղաց , զի ազազայելդ՝ սաստկու թի' նյ անուանի : Արդ ուսոյց նոցա նովին գործովն նյ :

Այլ զի եդ նա զօրէնսն , այլ ոչ եթէ 'ի ներքոյ ուխտի օրինաց իւրոց է նա , յորժամ անցանէն զուխտիւ նորա : Խոստացաւ հարցն նոցա . ասէ « Ի դարս չորրորդ մտցեն յերկիրն քանանացոց » : Եւ փոխանակ զի անցին նոքա զուխտիւ նորա , առ ցրուեաց զուկերս նոցա յանապատի անդ : Եւ ցոյց նոցա ըզսաստկուէ' իւր , իբր ոչ ստէ նա զուխտ իւր . զի յամենայն ժողովրդէնէ անտի զերկուսն տարաւ մոյծ : Մնացորդք են , որչափ և էն , 'ի դարէ անտի յայնմ ամանէ . արժանի արար երկիրն պարզեաց , զի զուխտն իւր հաստատեացէ , և 'ի ժողովրդէնէ անտի վրէժ խնդրեսցէ , և վկայքն մի՛ զրկեսցին :

Օ այս անապատ , որ այսպիսի իրք գործեցան 'ի սման , և զայս սաստկու թիւն ստուգու թէ , զի ոչ անխայեաց 'ի նոսա , արար զի յիշեսցեն յանապատի անդ՝ յորում հարու թող լինէր նոխազն : Եւ զի մի լքցին մեղաւորք 'ի կենաց իւրեանց յորժամ լսիցեն զսաստկու թի' նորա , և հատցեն զոյս անձանց իւրեանց , ետ նոցա նշանակ շինու թէ 'ի պատարագել նոխազին զենոյ . զի թէպէտ և իցէ նյ սաստկու թի' , զի ոչ ընդունի զզոհս պատարագաց առանց արդարու թէց ողորմու թէ , սակայն գոյ նորա և ողորմուէ' , զի հրամայեաց նա մատուցանել զզոհս պատարագաց՝ անասուն փոխանակ մարդկան : Զի երկու իրօք՝ որ միմեանց ոչ նմանեն , զի անկեալ կայցեն նոքա 'ի մէջ ծփանաց , զի մի՛ յողորմու թիւն նորա ապաստան լինիցին վանս սաստկու թէ նորա . և մի՛ 'ի խստու թէնէ անտի նորա զարհուրեալ երկիցեն վանս քաղցրուէ նորա . և զի մի՛ 'ի պատարագան ապաստան լիւնիցին առանց արդարու թեան . և մի՛ 'ի ստուգու թէ անտի զարհուրեալ երկիցեն յորժամ յապաշխարու թիւն ապաստան լինիցին , որպէս և յայլում վայրի գրէ . ասէ . « Հատուցանէ զմեզս հարց յորդիս՝ յերիս և չորս դարս » : Եւ զի եղև ժպրհու թինն որ գողու թինն ոչ հաստատեաց առ Աքար զխոստովանօղն իւր : Եւ 'ի միւսում վայրի լոյծ զուխտ օրինաց իւրոց ար-

դարու թիւ, որ պատահեաց նմա՝ ի ժամանակի իբրև անարգեաց զՀեղի, և ընտրեաց զՇմուէլ: Զի այնոքիկ որ լսեն՝ թէ մինչ ՚ի չորս դարսն ներէ և երկայնամիտ լինի, և լքանին լուծանել ՚ի մեղանչել, զարհուրեալք երկիցեն ՚ի հարուածոց անտի Աբարայ. զի ոչ ապրեցան որդիքն նորա՝ որ հեռի էին ՚ի յանցանաց անտի նորա՝ ՚ի բարկութէ անտի, որ եկն ՚ի վերայ նորա: Եւ քահանայքն որդիքն Ղլեայ, թէ կարծիցին՝ զի իբրև մեղաւորք իցեն, փութացեալ ընթանան աւետիքն պարգևաց Ահարոնի առ նոսա, արգելեալ կարճեսցին Շմուէլի զևտացւով, որ ընտրեցաւ ՚ի քահանայութիւն: «Որ զիսն պատուիցեն, ասէ, պատուեալ լիցին. և որ զիսն անարգեսցեն, անարգեալ լիցին»: Իբրև ակնարկեաց դարձեալ վասն տեառն մերոյ, զի նոխազն՝ որ փոխանակ յանցաւորաց զենեալ լինէր, զԱգամ երկրորդ նկարէր. զի փոխանակ մեղաց դարուց նորա՝ ի խաչ մատնեալ լինէր: Իբրև զայն զուարակին, զի արտաքոյ բանակին այրեցեալ լինէր, այլ և Քրիստոս արտաքոյ բանակին յանձն առ զչարչարանս: Եւ զի վիճակ որպէս այլ ելանէր նմա, զի յայտ արասցէ վասն այնորիկ որ ծածկեալն էր. և կարմիրն մանեալ՝ նշան արեան նորա, զի բառնայր նոխազն զմեզս և ելանէր. իբրև զայն՝ զի ասաց մարգարէն վասն Որդւոյ. ասէ. «Նա զմեզս բազմաց բարձցէ և ընդ անօրէնս համարեսցի»: այլովք հանդերձ:

ԳԼՈՒԽ Դ

«ՅԱՄՍԵԱՆ, ասէ, եւ թներորդի ՚ի տասն ամոյն պահեսջիք և խոնարհեցուցիք զանձինս ձեր. ամենայն ինչ գործ գործուն յայն առուր մի գործիցի»: Եւ եթէ յայտ պահս, որ տարւոյ տարի լինի, ամենայն մեղք թողեալ լինին. զոչք և քաւութիք ընդէր: Արդ ոչ եթէ ՚ի պատճառս որթուն են այս պահք միայն, այլ վասն ամենայն մեղաց և անօրէնութեան նոցա: Որ օր եւ թնս և տասն էր մարգաց ամոյ, էջ ՚ի լեռնէ անտի Մովսէս, և խորտակեաց զտախտակ-

սըն , և խարտեաց մանրեաց զորթն . և ամիսն եւթնեփորդ , զի՛ ՚ի նմա ետ նոցա պատուէր հրամանի պահել զպահան , հոռի ամիս է : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Որ ոք և արկցէ զսերմն իւր ՚ի կին օտար ,” . հեբրայեցի , “Մի տացես ՚ի սերմանէ քու մմէ պատիւ Մեղքումայ” . այս ինքն , զի դատերք հէթանոսաց յառաջ մինչև արանց լինէին , նախ պոռնկէին և ապա արանց լինէին , և զվարձս պոռնկութեան կուսութե իւրեանց կռօցն նուիրէին : Ասէ “Մի տացես դու ՚ի սերմանէ քու մմէ Մեղքումայ” . զի նա ինքն է Թարհաթայ կուռքն որդւոցն Ամոնայ :

“Վեր ոք , ասէ , որ և տացէ զանձն իւր ՚ի խառնս անասնոյ , մահու մեռցի , և զանասունն քարկոծ արասցեն” : Զի այն օրէնսդիրն , որ զքարինսն զգեցեալ բորոտութեամբ հրաման ետ խլել յորմոյ՝ զի յստակեցուսցէ և պարզեցցէ զմիտս բնակչաց աշխարհին , նա դարձեալ հրամայեաց քարկոծ առնել զանասունսն՝ որ պղծեցաւ . զի մի՛ վնասիցին ՚ի դնել մտաց իւրեանց տեսողքն նորա , և զի մի՛ դարձեալ յիշեցին ՚ի մէջ նոցա իբքն այն :

“Վուտոր քահանայի , ասէ , եթէ յաղտեղութե պղծութեան հայհոյիցի , կենդանւոյն այրեսցեն . և դուստր դոյզն մարդոյ դոյզն մահու մեռցի” : Բայց նա քանզի ՚ի սրբութե անտի ուտեր , որչափ ևս առաւել այն՝ որ ուտէ զմարմինն կենդանի , կամ պղծէ զխորանն սրբութե :

Վասն ավինեաց և հասկաքաղաց և ճաքաղի զոր պատուիրեաց , զի ուսուսցէ նոցա ողորմութիւն , զի հաղորդեսցին որոց ոչն իցէ աստ ընդ այնոսիկ՝ որոց իցէ : Եւ զի ոչ ետ սրբանալ քահանայիցն յամուսնութե , զի մի՛ խափանեսցին , և նուազեսցին զաւակ քահանայութե . զի ահա հրամայեաց զի մի՛ արբցեն քահանայքն գինի յորժամ ՚ի սպաս պաշտաման մերձենայցեն . և որդիքն Յովնադաբու բնաւ ամենևին գինի ոչ արբին , և ոչ ագարակ ստացան . արդ եպերեալ ինչ իցեն նոքա՝ թէ ահա յաւելլով յաւելին յօրէնսն . ոչ :

Վեր ոք , ասէ , եթէ իշխեսցէ հայհոյել նզովել զմեծ , մեղք լիցին ՚ի նմա” : Այս ինքն ամենայն որ

իշխեսցէ ասել, այսպէս եղիցի տեառն նոյ խորայելի, այնպիսին մահու մեռցի: Կամ որ հայհոյիցէ զկուռս ՚ի կարգալ իւրում նմա զանունն նոյ. և այսպիսի ինչ եղիցի այսր անուանն նոյ, մահու մեռցի. փոխանակ զի հայհոյեաց նա զանունն երկրպագեալ, և ետ զնա կուոց: Բայց հերբայեցի, «Որ հայհոյեսցէ զգատաւոր իւր, մեղք լիցին նմա. այլ որ իշխեսցէ անուանել հայհոյութիւն զանունն տեառն, մահու մեռցի», և եւ այն՝ զի ասէ «Յետ յիսուն ամի դարձցի մարդ ՚ի սահմանն իւր, զի եղիցին արմտիքն յիսունն ամի ՚ի տեղ զնոց. և ապա անցէ զսահմանս իւր»,

ԿԱՏԱՐԵՑԱԻ ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ ՂԵՒՏԱՑԻՈՑ

ՄՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՈՑ

Տ Ե Ա Ռ Ի Ն

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐԱԾՈՅ

Թ Ի Ի Վ

ԳԼՈՒԽ Ա

ԽՍՍԵԼ սկսաւ տէր ընդ Մովսիսի և ասէ .
« Խօսեաց դու ընդ որդիսդ Իօրայէլի և ա-
սասցես . այր կամ կին որ՝ որ որ արասցէ ինչ մի յա-
մենայն մեղաց մարդկօրէն յանցանս , դատապարտեա-
ցի անձն այն . և խոստովան եղիցին վաղվազակի ըզ-
մեղս իւրեանց՝ զոր արարին , և դարձցին մեղք նորա
'ի գլուխ նորա » : Բայց հերբայեցի , « Մատուցէ
զվասն գողման , նախ զգլուխսն , և ապա զհինդերորդ-
մասն 'ի վերայ . և տացէ այնմիկ՝ որում յանցեաւն :
Ապա թէ չիցէ որ առնն մերձաւոր , ածցեն զնա առ-
քահանայն , ժողովուրդն տասանորդել զլատացւոց .
և զլատացիքն Ահարոնի , և Ահարոն ան » : Եւ իշխան
որդւոցն Գադայ , Եղիփաս որդի Հուաբուէլի . անուն
է հերբայեցերէն Յոթորայ : Որդիք Գեթանեայ յե-
տոյ խորանին բանակեալ էին յարեւմտից կողմանէ ,
և դուրք նորա ընդ արեւելս :

« Ի՞նչ ուրուք , ասէ , եթէ ելցէ 'ի վերայ նորա ոգի
նախանձու , և նախանձեացի ընդ կնոջ իւրում , ածցէ
զկինն առ քահանայն » , այլովք հանդերձ : « Ապա թէ
ոչ իցէ , ասէ , պղծեալ կինն , քաւեալ եղիցի , և ծնցի

արու մանուկ » : Եւ եթէ ամուլ իցէ զիարդ ծնցի . սակայն և այս ողորմուի նորա է : Եւ որպէս զի եղիցին վարձք զրպարտութե նորա , բանալն արգանդի իւրոյ , « Բաւեալ լիցի նա , ասէ , և ծնցի արու մանուկ » : Բայց եբրայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Եւ ջուրս քննու թե » . « Ջուրս անիծեալս նզովեալս » ասէ : « Այ՛ եթէ չիցէ , ասէ , պղծեալ , բերցէ նա պատարագ քաւել զինքն , և այրն անպարտ եղիցի » : Իսկ արդ կինն զի՝ մեղաւ . բերցէ զպատարագն այր նորա , որ զրպարտեաց զնա : Այլ քանզի նախանձ զայրման առն իւրոյ այրն պահապանէ նորա , և ոչ կա մի նա ընդ կործանելն նորա . այն՝ որ արթունն կայր վասն պահպանութե նորա : Այլ թերևս ինքն կինն ետ պատճառս ՚ի լկտութեն իւրում . զի կարծիցէ ՚ի վերայ նորա , այսպէս և յանցոյց զնա . թէպէտ և յաղթեաց նա արդարութե , սակայն ՚ի ներքոյ բծի դնէ զնա , զի զգուշացի նա : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Նաչի՛հ է նախանձու զայրման » . հեբրայեցի , « Պատարագ է նախանձու զայրման » ասէ . զի դարոյ չիք նաչիհ : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ջուր սուրբ կենդանի խեցեղէն ամանով » . « Ջուր աղբեր » ասէ : « Այլ խառնիճաղանճն , ասէ , որ ելեալ էր ընդ նոսա , ցանկացան զցանկութի յանապատի անդ . և դարձան լացուցին ևս և զորդիսն Իսրայելի » : Այս ինքն՝ զի նոցա անօրէն գործովն ուսան և նոքա ևս տրտնջել : Արդ տես դու , խմորն չար զիարդ դառնացուցանէ զամենայն քաղցր զանգուածն . զի որչափ և հեռանայր Իսրայել յերկրէն եգիպտացոց , ևս քան զևս յաճախէին բամբասանք նորա յարժանաւոր պատճառս : Անարժան սրտմտութե ըսոյր նա . բայց կուրացոյց զնա սրտմտութիւն՝ տրտնջելովն իւրով : Կուրացեալ էր նա՝ զի տրտնջէր , զի դարձցի նա մտանել յերկիրն ապականիչ եգիպտացոց , քան մտանել յայնմ երկիր ազատութեան : Լաւ համարեցաւ նա ընտրել իւր զճառայութի հնազանդութե երկրին եգիպտացոց , քան զլինել ներքոյ հնազանդութե օրինաց . զի ամենայն խրատ նորա որ ընդ ամե-

1 Յօրինակին հրատարակչի .

նայն տեղիս է, զի լուծն օրինաց 'ի վերայ պարանոցի նորա մի դիցի :

Ընայ իբրև ետես խրատին՝ թէ կամօք հաճու թեամբ ոչ խոնարհեցուցանեն զպարանոցս իւրեանց 'ի ներքոյ լծոյն օրինաց, զարթոյց բռնութի 'ի վերայ կամակար կամացն. զի « Ի բազուկ, ասէ, բարձր, և մեծաւ բարկութեամբ թագաւորեցից 'ի վերայ նոցա », Ած 'ի վերայ նորա 'ի սկզբան նախ զամաղէկացիսն, զի երկիցեն նոքա դառնալանդրէն յերկիրն եպիպտացւոց 'ի պատերազմէ անտի հէթանոսաց : Օգնական եղև նոցա 'ի ձեռն Մովսիսի, զի կարծեսցեն նոքա թէ յաղթուի նոցա 'ի ձեռն Մովսիսի, և սիրեսցեն զնա : Թող դարձեալ ան զմեզս յանցանաց նոցա վասն աղօթիցն Մովսիսի, զի մի ևս տրտնջեսցեն վասն նորա : Բնակեցոյց 'ի վերայ նորա զփառս անութե, զի մի բարկոծ արասցեն զնա :

« Ըրասցուք, ասեն, մեզ իշխան, և դարձցուք անդրէն յեպիպտոս », Ասէ ցնա տէր . « Ի բաց կաց, թոյլ տուր ինձ, թող սատակեցից և ջնջեցից զնոսա, և զքեզ արարից յազգ մեծ », Խռովեցան նոքա, զի ոչ ոք էր իբրև զՄովսէս, զի եղիցի փոխանակ ընդ նոցա բարեխօս : « Զինչ, ասէ, առնեմ ես զժողովուրդս զայս, զի սակաւիկ միւս ևս քարկոծ առնեն զիս », Զբեցոյց նմա զփառսն այ, զի փոխանակ քարկոծելոյն երկրպագուի մատուցեն նմա : Սրբեաց զնոսա զերիս աւուրս, և խօսեցաւ ընդ նոսա որոտամբք և փայլատակամբք . զի կարծիցեն թէ փառք ինչ յորդեցան 'ի վերայ նոցա, զի եղիցին շքեղ անձինք իւրեանց յաչս իւրեանց : Նա և այն՝ որ ընդունի զպատիւ փառաց նախապետութե և թագաւորութեան, շքեղանայ անձն նորա յաչս նորա : Եւ խնայեաց նա 'ի պատիւ փառաց իւրոց . զի յիրս անարգս մի թեթեւացուցէ զնա :

Ի ժամանակի իբրև սկսան նոքա տրտնջել, յայտնեցաւ նոցա սիւն . զի ծանիցեն եթէ այն՝ որ երևեցաւ 'ի սիւն հրոյ եպիպտացւոց և խռովեաց զնոսա, ոչ եթէ խտագոյն են նոքա քան զնա : Այլ այն՝ որ յայսմ նշանի խրատեաց զժպիրհսն յամառոտս, նովին իսկ ցոյց զողորմութի գթութե իւրոյ : Իբրև

ոչ տանջին նորա, երկեցուցէ զնոսա . զի 'ի զնացս այնոցիկ՝ որ տանջեցան, մի՛ հասցեն : Եւ եղև սահման նոցա դարձեալ Եգիպտոս և Սոդոմ . մի՛ որ տանջեցաւն, և միւս ևս՝ որ կործանեցաւն . զի 'ի լինել նոցա սահմանք երկրի նոցա յայտնապէս, եղիցին և սահմանք խորհրդոց նոցա 'ի ծածուկ . զի կործանումն Սոդոմայ և տանջանքն Եգիպտոսի յիշեցուցանէին նոցա յամենայն ժամու, զի զգործան Եգիպտացւոց և սոդոմայեցւոց մի՛ գործեսցեն :

Հար սատակեաց նա զանդրանիկսն Եգիպտացւոց, և կապեաց զյիշատակս ելից նոցա 'ի դառին անդ : Հերձ բաժանեաց զծովն, կապեաց զյիշատակ փրկուածեան նոցա յօրհնուի անդ : Քաղցրացոյց զջուրսն դառնուածէ, կապեաց զքաղցրութի նոցա 'ի դրնել օրինացն և իրաւանց դատաստանի : Փրկեաց զնոսա յամաղէկացւոց անտի, կապեաց զյիշատակ յաղթութեան նոցա 'ի մատեանան յիշատակաց : Ետ նոցա զմանանայն, կապեաց զյիշատակս նոցա 'ի սափոր անդ : Եւ բժշկեաց զնոսա 'ի հարուածոց օձից անտի, կապեաց զյիշատակ բժշկութեան նոցա յօձն պղնձի : Եւ զոր օրինակ 'ի բարձրանալ օձին 'ի վերայ փայտին, կեցին և ապրեցան այնոցիկ՝ որ հայէին յօձն պղնձի անիծեալ, սոյնպէս 'ի բարձրանալ մարմնոյն տեառն մերոյ 'ի վերայ խաչափայտին : կեցին և կեան ամենեքին ոյք հային ընդ այն՝ որ եղև անէծք վասն մեր :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Աին նորա իբրև զակն բիւրեղ .” . հերբայեցի, “Իբրև զտեսիլ մարգարտի .” ասէ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Առնէին 'ի նմանէ նկանս .” . հերբայեցի, “Իբրև զջութս .” : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եղիցի ձեզ 'ի դառնութի .” . հերբայեցի, “Իբրև 'ի զազրութիւն, մինչև այսրէն, ասէ, ընդ թիծս ձեր դարձցի .” :

“Վ եց հարիւր հազար, ասէ, զօրք են արք հետեակք ժողովրդեանս, ուր կամես 'ի մէջ նոցա . և դու ասես . տացես նոցա միս և կերիցեն ամսօրեայ մի ժամանակըս . և զի՛նչ խաչինք, ասէ, արջաւոց կամ ոչխարի բաւական լիցին դոցա . զի եթէ ամենայն հեղեղքն ձկանց որ 'ի ծովու անդ իցեն՝ որսասցին, բաւակա՛ն

կարիցեն լինել դոցա՛րի կերակուր» : Եւ այս ոչ էթէ երկմտեաց նա, այլ զի ցուցցէ՛ էթէ այն ինչ՝ որ մարդկան դժուարին իցէ, բանն նոյ բաւական է՛ ՚ի կերակրել զնա, ըստ նմանութե՛ այն զի ասաց Փիլիպպոս. ասէ «Չինգ հարիւր դահեկանի հաց ոչ է բաւական նոցա, իբրու առ սակաւ սակաւ կերիցեն» : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Ձեռն տեառն բաւական է» : հերբայեցի, «Մի՛թէ ձեռն տեառն տկար և փոքր ինչ երեւեցի քեզ» :

«Այ, ասէ, կարեմ ես հանդարտել միայն ժողովրդեանս այսմիկ : Ասէ ցնա տէր, ժողովեա դու առ իս արս իւթանասուն, և առից ես յոգւոյ անտի քումմէ, և արկից զնորօք : Եւ եղիցին նորա քեզ օգնական՝ դիմակալ լինել նորօք հանդերձ ժողովրդեանն, և քեզ միայն մի ծանրասցին» : Արդ այն հոգին՝ զոր բաշխեաց նոցա, զարմատս նորա ՚ի մի անդկապեաց, զի մի բաժանեցեն զնա որդիք մարդկան ՚ի բազում արմատս : Արբոյց նոցա նժ ՚ի միոջէ աղբերէ անտի, զի մի արբցեն բազումք ՚ի բազում աղբերաց. զի իւրաքանչիւր յեւթանասուն ծերոց անտի իմանայր և սգայր ՚ի մտանել հոգւոյն՝ որ մտանէր ՚ի փոր նորա, գիտէր թէ ՚ի Մովսիսէ ընդունիմ : Եւ զոր օրինակ ընդունի պտուղ ծառոց զզօրութիւն ջուրցն յարմատոց անտի, վասն այսորիկ և նորա ՚ի Մովսէս իբրև պտուղ յարմատս իւրեանց ուրախ լինէին : Նա և Մովսէս իբրև ծառ մի ՚ի պտուղ իւր ցնծայր :

Այլ իբրև կամեցաւ Յեշով որդի Նաւեայ՝ զի արկիցէ բաժինս ՚ի մէջ պտղոյ և ՚ի մէջ ծառոյն նոցա, դարձաւ ծառն խոնարհեցաւ բանիւք իւրովք իբրև ոստովք իւրովք և առ չարս, զի պատուատեցին նորա յոստ նորա : «Ո՛տացէ ինձ, ասէ, տեսանել զամենայն ժողովուրդս տեառն ՚ի մարգարէութի՛ դարձեալ» : Եւ զի ասէ. «Յոգւոյ քումմէ առից և արկից զնորօք» : զի մի բարձրասցին նորա ՚ի վերայ նորա : Բայց ինքն Մովսէս զի և զայս ևս նոյ տացէ, ասէ. «Բանզի արկ տէր զհոգին իւր ՚ի վերայ նոցա» : Բայց հերբայեցի, «Յորժամ արկից տէր զհոգին իւր ՚ի վերայ նոցա» գրեալ է : Զայս մարգարէանային ելլադ և Մովզադ հանդերձ իւթանասուն ծերովքն,

յասէն իւրեանց . «Մովսէս եհան զմեզ յերկրէն եւ գիպտացւոց , և Յիշով տանի յայն երկիր պարգեւաց » : Վասն այսորիկ ասաց Յեշով . «Տէր իմ Մովսէս , հրաման տուր դու արանցն այնոցիկ , զի արգելցին նոքա 'ի մարդարէնութենէ անտի » : Կամ զի ահա մարգարէանային նոքա առանց քո , ասէ « Հրաւման տուր և արգելցին » : Բայց լուեցոյց կարճեաց , զի գիտաց թէ նախանձու ասաց : «Մի , ասէ , նախանձեցուցաներ դու զիս » : Բայց հեբբայեցի՝ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Մարգարէացան , և այլ ոչ ևս յաւելին » . «Մարգարէացան , ասէ , և այլ ոչ ևս հատան » : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Որ ընաւ սաւ կաւ ժողովեաց տասն շեղջ » . ասէ «Տասն քու » :

ԳԼՈՒԽ Բ

«**Ե**ւ սկսան , ասէ , բամբասել Մարիամ և Ահաբոն զՄովսիսէ վասն կնոջն այլազգւոյ » . քանզի կին 'ի Հնդկաց ունէր Մովսէս : Եւ վասն այսր ցուցանէ և Յովսէպոս , ասէ 'ի մատեանս իւր . ասէ այսպէս : Ի ժամանակի իբրև աճեաց , ասէ , Մովսէս , առաքելցին զՄովսէս առնել մարտ պատերազմի ընդ Հնդիկս՝ ընդ թշնամիսն եգիպտացւոց . զի յուսացեալ յայս ապաստանէին Հնդիկք , եթէ ընդ ճանապարհսն անապատի ոչ որ կարէ գալ 'ի վերայ նոցա վասն թեաւոր օձիցն խարամանեաց՝ որ էին անդ . և զսահմանս իւրեանց՝ որ յայլոց կողմանց էին՝ պահէին զգուշութիւն : Բայց Մովսէս այսմ խելամուտ և տեղեակ էր , և ելս եգիտ նա գործոյն . և չոգաւ նա ընդ անապատ կողմն . և ածին թռչունս , զի 'ի ձայնէ թռչնոցն փախչէին օձքն թեաւորք . և արձակեցին առաջի զօրացն : Եւ որչափ ևս լսէին զձայնս թռչնոցն օձքն թեաւորք , տեղի տային . մինչև եկն եհաս 'ի վերայ թշնամեացն իւրեանց , և փախստեայ հալածականս արար զնոսա : Եւ զի յանկարծակի հաս 'ի վերայ նոցա և պաշարեաց զնոսա , և լուծան լքան ձեռք նոցա , և փախստական անկան 'ի կողմի՝ զի անուէն էր նորա Սաբա . այս իսկ է՝ զի ասէ «Թագաւորք Աբաբայ և

Սաբայ » . և ապա յետոյ կոչեցաւ Մըիայ 'ի Կրամբեսասեայ ըստ անուան քեռ նորա : Եւ իբրև մերձեցոյց Մովսէս զզօրսն իւր առ 'ի պարիսպն մարտնչել, տես զնա թերբաս գուստր թագաւորին Հնդկաց՝ թէ զօրապէս մարտնչէր, և ընդ գիւտս խորագիտու թէ նորա զարմանայր . և ապա յետոյ անկաւ պարտասեցաւ նա 'ի գու թ սիրոյ նորա . և առաքեաց առ նա : Իբրև պաշարեաց Մովսէս զկղզին և նեղեաց զնոսա, և հուպ յառնուլ արար, սկսաւ աղաչել զՄովսէս տիկինն Հնդկաց, զի տացէ Մովսիսի զանձն իւր . և առցէ զնա իւր կնու թէ, բայց միայն զքաղաքն մի նեղեսցէ : Եւ ետես Մովսէս ե թէ հնար ինչ գիւրին յաղթել ոչ գոյ բայց յայամիկ, և նստել պաշարել զնոսա ընդ երկայն ժամանակս ոչ կարէր, ձեռն ետ նմա Մովսէս և առ զնա իւր կնու թեան, որպէս զի տացէ զզօրսն և զաշխարհսն իւր 'ի ձեռս եգիպտացոց : Վասն այսորիկ ասացին . ասէն « Կին այլ ազգի արար նա » : Եւ գիրք ևս կնքեն վասն այսորիկ . այո, ասէն, և կին հնդիկ արար : Եւ այս յառաջ քան զփախելն յեգիպտոսէ, և յերթալ առ Յոթոր, և առնուլ զգուստր նորա զԾիփորա իւր կնու թէ :

Եւ միւս ևս այլ մատենագիր Յունաց, որ անուանեալ կոչի Արտեմենոս, գրէ այսպէս . ասէ : Իբրև եղեն թագաւորք յեգիպտոս, թագաւորեաց Փաղմոն թէս յԱրեգ քաղաքի . և էր նա թնամի ազգին Հրէից : Եւ եղև նորա գուստր մի, զի անուն էր նորա Մառի . և ետ զնա կնու թէ Քանեփրայ թագաւորի մենիեսացոց քաղաքի, զի նա ինքն է շռազուսա, այն՝ որ առն զՄովսէս յորդեգիր : Եւ իբրև զօրացաւ, ասէ, Մովսէս, և շինեաց նա զՀերմոպօլիս քաղաք . և արար նա մարտպատերազմի ընդ Հնդիկս և ընդ թերայեցիսն զտասն ամ : Եւ յետ մահուն այնորիկ՝ որ առն զՄովսէս յորդեգիրս, Քանեփրա այրն նորա սպառնայր Մովսիսի սպանանել զնա : Եւ թաղեցաւ ինքն Մառի յեգիպտոս . և 'ի նմանէ կոչեցաւ Մոռիա քաղաք : Եւ իբրև գիտաց Մովսէս զնէն գու թիւնն Քանեփրայ, սպան նա զՔաննո թէսայն, այն որ կամէրն սպանանել զնա . և ինքն փախստեայ

գնաց յԱրարիա առ Հռագուէլ . և առ զգուստրն նորա իւր կնուծէ :

«ՂԸ սկսան , ասէ , Մարիամ և Ահարոն բամբասել զՄովսիսէ վասն կնոջն այլազգոյ զոր առ » : Եւ ահաւասիկ պատճառքն հրաժարեցուծէն Մովսիսի մերձեցուցին զԱհարոն . թէպէտ և այս այսպէս իցէ , սակայն մարգարէ անուանեցաւ աստուծոյն Փարաւոնի : «Զիարդ ոչ , ասէ , զանգիտիցէք և ոչ զարհուրեցարուք բամբասել զՄովսէսէ ծառայէ իմմէ » : Իբրև Մովսէս վասն այսր ոչ եղև ամբաստան , սակայն անձ ոչ անփոյթ արար . զի ստոյգքն և արդարք առ վրէժխնդրուծի անձանց իւրեանց հեզք քաղցունք լինէին , և ողորմուծք և անմեղուծք գնային ¹ . բայց որ այ իրք էին , իբրև զբոց բորբոքէին նախանձուն իւրեանց . նմա իսկ նմանօղք լինէին , զի վասն իւրոյն անփոյթ առնէ , և զծառայիցն իւրոց վրէժ խնդրէ : Գրեալ այսպէս է . ասէ . «Խօսեցան որդիքն Խարայէ լի զբան հայհոյուծեան 'ի վերայ այ » : Եւ ոչ ուրեք յայտ առնէ՝ թէ ասաց . զիարդ ոչ զանգիտիցէք և ոչ զարհուրեցարուք 'ի բամբասել զինէն . որպէս և ասացն , ասէ «Զիարդ ոչ զանգիտիցէք և ոչ զարհուրեցարուք բամբասել զՄովսէսէ զծառայէ իմմէ » :

Փուծացաւ վաղվաղակի վրէժխնդրուծիւն զկնի պատգամին , որպէս զի փուծացեալ տագնապեսցին տեսօղքն , և 'ի նշանն պատժոց յայտնի եղիցին յանցաւորքն : Արդ սկիզբն արար վրէժխնդրուծին այնմիկ , զի սկիզբն արար նախանձու . և բորոտուծիւնն եղև յայտնիչ և ծանուցիչ 'ի վերայ այնորիկ՝ որ վաղհասուկ եղև 'ի ժպրհուծի համարձակուծե . որպէս զի փուծացեալ յօժարեսցի ապաշխարոյն յապաշխարուծի , և ապրեսցէ 'ի բարկուծէ խրատու : Արդ յայս ամենայն փառքն այ քարոզեցան , և խոնարհուծի հեզուծե Մովսիսի յայտնի եղև : Եւ փոխանակ զի ոչ եղև նա ամբաստան զայնմանէ՝ որ յանցեան նմա , այլ աղօթս փոխանակ ընդ նոցա մատուցանէր : Բայց անձ աղօթից նորա առ ժամանակ մի ոչ անսաց . ոչ եթէ զի ոչ էր հաճեալ ընդ նա , զի ահա

¹ Յօրինակին գնացի :

աւանիկ 'ի Քորէր լեառնն զմահն և զապականիչն սահմանեաց աղօթիւք իւրովք՝ 'ի ժամանակի իբրև փոխանակեցին նորա ընդ որթուն զնձ . այլ զի քարոզեսցի նախ ժպրհուծի համարձակութե Մարեմուն առաջի տեսողաց , ասէ “Խրատեսցի զեւթն օր” . որպէս զի լուիցէ ամենայն ժողովուրդն : Ոչ եթէ զի խայտառակեսցէ զնա , այլ զի դիցէ ահ և երկիւղ առաջի նոցա . զի “Ի մերձաւորս իմ , ասէ , փառաւորեցայց ես յանդիման ժողովրդեանդ” : Եւ զի ցուցցէ ինքն Մովսէս՝ թէ առաւել են հաւատք քան ըզպատուէր հրամանի :

Իբրև բորոտեցաւ Մարիամ , ոչ եթէ օրինօքն այնօրիւք՝ զոր ետ նա վասն բորոտութեանն՝ բժշկեաց զնա , այլ հաւատովք և աղօթիւք : Բայց Ահարոն զի ապրեցաւ , զի զղջացաւ և ապաշխարեաց : Զի զոր օրինակ 'ի ժամանակի իբրև էանց Ադամ զպատուիրանաւն , ոչ վաղվաղակի եդ 'ի վերայ նորա զպատիժսն պատուհասից , այլ թոյլ ետ նմա՝ զի ապաշխարեսցէ , յայնմիկ՝ զի հարց զԵւայ , և անէ՞ զօճն նախ : Եւ զի արար նա զայս վասն յանդիմանութե նորա , սակայն ոչ զղջացաւ և ապաշխարեաց . և կարգեցան եկին հասին պատիժքն պատուհասից 'ի վերայ Եւայի , և Ադամ ոչ կակղացաւ . ապա և զնա ևս հան ընկէց արտաքս ստուգութիւն 'ի դրախտէ անտի : Սոյն պէս Ահարոն . իբրև ետես եթէ ընկալաւ Մարիամ զպատիժս պատուհասից իւրոյ , գիտաց թէ և ինքն չէ ապրելոց , զի հաղորդակից էր նա յանցանաց նորա , որպէս Ադամ ընդ Եւայի . վասն այսօրիկ փութացաւ վաղվաղեաց ապաւենի իւր արար զՄովսէս : “Ազաչեմ” , ասէ , զքեզ տէր , մի շտապ տագնապի հասուցաներ 'ի վերայ մեր , զի յանցեաք և մեղաք մեք 'ի տգիտութե մերում” : Եւ քանզի փոխանակ անձին իւրոյ և քեռն իւրոյ հասարակաց աղաչեաց , որպէս զայն զՀմաւոնին Վիմի . “Զինչ , ասէ , եղիցի մեզ” : Եւ զթածն քաւեաց վասն յանցանաց նոցա : Որպէս և Դաւիթ ասաց ցՆաթան , ասէ “Մեղայ” . ետ նմա անդրէն պատասխանի և ասէ . “Եւ տէր թողցէ զյանցանս քո և մի մեռցիս” :

“Սի , ասէ , եղիցի պատուհաս մինչև 'ի մահ . որ-

պէս և մեռեալ՝ զի ելանէ յարգանդէ մօր իւրոյ, և կերեալ է կէս մարմնոյ նորա » . այս ինքն զի մեռաւ մորթ մարմնոյն, զի վառեցաւ նա բորոտութիւն, զի ոչ զեռաց 'ի նաարիւն կենդանի : Բայց 'ի հերբայեցի ասէ . ասէ «Մի եղիցի իբրև զմեռեալ մի, զի մինչև ելեալ իցէ նա յորովայնէ մօր իւրոյ, կերեալ իցէ զկէս մարմնոյ նորա անդէն 'ի նմին » . քայց պատճառք, զի տրտնջեցին նոքա վասն նորա՝ կարծիք այս են : Քանզի խրատատու եղև Մովսիսի աներն իւր, և հաճոյ թուեցաւ նմա խրատն նորա : Եւ ասէ ցնա Մովսէս . «Մի թողուր զմեզ յայս անապատի . լեր դու մեր առաջնորդ » . այս ինքն իբրև զմարգարէ մի 'ի նմանութի Ահարոնի : Եւ իբրև տեսին Ահարոն և Մարիամ՝ նախանձեցան . քանզի Ահարոն էր Մովսիսի 'ի տեղ մարգարէի : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եղեր դու մեզ առաջնորդ » . ասէ «Եղեր դու մեզ վկայութի » :

«Վառքեա դու, ասէ, արս ընտիրս երթալ դիտել զերկիրն քանանացւոց » : Եւ այս ոչ եթէ յայտնի եղև Մովսէսի ազգն քանանացւոց՝ ասաց նմա . ասէ «Վառքեսցես արս լրուտեսս անդր » . այլ զի հանդէս արասցէ, և զչափ առցէ զանհաւատ դառնացօղ ժողովրդեանն . և յանդիմանեալ դարովեսցի 'ի Հուախաբ հաւատացեալ : Իբրու մեծամեծ սքանչելի էին նշանքն որ շուրջ էին զնոքօք, յամենայն ժամ երկմըտեալ բաժանէր նա 'ի նշան անդ պտղոյն, այն՝ որ ըստ համեմատի յոյժ փոքր և նուազ էր նա քան զընկերս իւր, իբրև զայն զՅեշովայն որդւոյ Նաւեայ և զՀուախաբայն : Բայց ողկոյզն բաժակ փրկութեան նորոցն կտակարանաց . և դարձեալ խորհուրդ խաչին որ 'ի միջի, և երկու որ բարձեալն էին զնա, իբրև զայն՝ որ ելն 'ի խաչ 'ի մէջ երկուցն անօրինաց :

«Վրկիրն, ասեն, մարդածախ մարդավար է » : Եւ զիարդ տեսէք դուք անդ սկայս որդիք սկայից 'ի հըսկայազանց . երկիր մի՝ որոյ այսպիսի պտուղ է, զիարդ է նա չար : Եկն պտուղն, և եղև երաշխաւոր . քանզի սուտ համարեալ են յաչս նոցա աւետիքն և պարզևք, հայհոյեցին վասն բարութեան երկրին այնորիկ . զի պտուղն՝ որ բերին յերկրէ անտի յայնմանէ,

յանդիմանեալ կշտամբեաց զհամբաւան՝ զոր հանին
'ի վերայ նորա : Զի եթէ չար էր երկիրն այն , իսկ
զիւրդ պտղալծով քարձին զողկոյզն և բերին : Եւ ե-
թէ երկիրն արդարեւ մարդավար մարդածախ է ,
իսկ զիւրդ սնոյց աճեցոյց երկիրն սկայս և սկայա-
զունս . և դուք , զի սնայք յերկիրն եգիպտացւոց
իբրև նստէիք դուք առ կատսայս լի մնով , զիւրդ եղե-
րուք դուք յայս նոցա իբրև զմարախ :

Աբրահամու զի ասացաւ նմա , բայ « Բեզ տաց զեր-
կիրս զայս և զաւակի քում յետ քո » , ցանկայր՝ զի
'ի քայլել ոտից զաւակին իւրոյ հաստատեսցի ուխտն
այն իւրոյ : Եւ 'ի ժամանակի իբրև մտին լրուտեալն ,
զի խրամատեսցեն զցանկն հին և զսահմանն՝ որ յա-
ւիտենից՝ զի ժողովուրդն երթիցէ մտցէ առ հարս
իւր . ընթացոյց Աբրահամ թաղեալ յերկիր զպտուղ
երկրին առ որդիս իւր , որպէս աղաւնին զպտուղ ձի-
թենւոյն առ 'նոյ արդար : Եւ զի ոչ էին նոքա որդիք
Աբրահամու եթէ փափագիցեն և ցանկասցին , եւա
նել ընդ առաջ պարգեացն հօրն իւրեանց ոչ կամե-
ցան : Եւ զի ոչ էին զաւակ նորա , ոչ վասն պարգեացն
հօրն իւրեանց խոստովան եղեն , և ոչ աւետեաց նորա
արժանի եղեն , զի սնունդ էին նոքա եգիպտացւոց և
ոչ Աբրահամու : Առաքեաց ընդ առաջ նոցա զերկիրն
օրհնեալ աւետեօքն , այն՝ որ ժողովեաց ամփոփեաց
'ի ներքոյ թեւոց իւրոց զհարսն օրհնեալ , զպտուղն
բաղըր և զանոյշ . խորհուրդ գործոյ հարցն նոցա՝
ստուգաց և արդարոց : Այլ ոչ գործոցն հարցն իւ-
րեանց նմանօք եղեն , և ոչ բարւոք առ հաւատչիւն
ճշմարիտ աւետեաց խոստովան եղեն նոքա : Եւ զի
ոչ եթէ զպտուղ երկրի նոցա զրկեցին նոքա , այլ զա-
ւետիսն անգոսնեցին նոքա . ընդդէմ այնր՝ զի ասէ
« Երկիր է որ բղխէ զմեզր և զկաթն » , դարձուցին
յասել իւրեանց . ասեն « Երկիր մարդավար մարդա-
ծախ է » :

Այս ողկոյզ նմանու թի Աբրահամու , զի բարձեալ
ունէր 'ի թեւս իւր զժողովս խաղողոյ իւրոյ , և մտանէ
առ զաւակ իւր բաժանել բաշխել ծննդոց իւրոց ըզ-
բաղըրութի աւետեաց իւրոց : Սակայն ոչ փափագեաց
և ցանկացաւ նմա ժողովուրդն . զի խաղող նոցա խա-

զող դառնու թիւ . վասն այսորիկ մատնեցան նորա 'ի ձեռս մահու հնծանահարին իւրեանց . փոխանակ զի անարգեցին խոտեցիննորա զողկոյզն՝ որ մտանէր խորհրդիւ , զի քաղցրացուսցէ զդառնու թիւս զողկուզացն որ ելին յերկրէն եղ խպտացուոց : «Խաղող նոցա , ասէ , խաղող լեղի , և ողկոյզ նոցա ողկոյզ դառնու թեան » : Եւ զի գիտաց թշնամին զխորհուրդն , խռովեաց զժուղովուրդն յորինակ անդ : Այս է զլացու թիւ առաջին որ եղև օրինակ զըպարտու թեան վերջնոց . զի հարքն զրկեցին զլացան զերկիրն և ասէն . «Մարդածախ մարդավար է » . և զողկոյզն զվկայն ճշմարիտ պարարտ երկրին . և որդիք նոցա զըպարտեցին զՄարիամ և պտուղն որ 'ի նմանէ , որ հալածէ քաղցրու թեամբ իւրով զդառնու թիւն հեթանոսաց : Զի վասն այսորիկ ողկոյզն խորհրդիւ իւրով սահման հաստատեաց և եղ , զի զըպարտիւքն իւր յերկիրն պարգևաց մի մտցեն . զի նկարեացէ գործովն իւրով զխաճն , այն՝ որ զժողովուրդն զլացող 'ի ժողովուրդենէ իւրմէ եհան , և փոխանակ նոցա տնկեաց տունկ նորատունկ՝ որ խոնարհի յըմպելի արեանն ազատչին իւրոյ 'ի դրախտի անդ իւրում , զի նա ինքն է աւետիք պարգևաց իւրոց . զի հինն նորովն սիրեցցի , և նորն հնովն հաւատարիմ լիցի : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Կենդանի եմ ես . և լցան փառքն տեառն յամենայն երկիր » . հերբայեցի , «Կենդանի եմ ես , և փառք իմ ընդ ամենայն երկիր » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եւ ընկալցին զպոռնկու թիւս իւրեանց » . հերբայեցի , «Զմեղս իւրեանց » :

«Վեհայն որ արացէ , ասէ , 'ի ձեռն բարձր » . այս ինքն՝ որ յաճախէ մեղանչել հպարտու թեամբ պարծանօք . կամ անգոսնէ՝ իբրև գիտէ թէ մեղանչէ . կամ իբրև յիշէ մեղանչէ . յակամայ խաբէու թիւ ոչ մատուցանէ : «Հանէք , ասէ , զայրն զայն՝ որ քաղեաց զփայտն յաւուրն շաբաթու , և մեռցի » : Քանզի ամենայն ժողովուրդն խափանեալ նստէր , և նա հպարտացաւ ամբարտաւանու թիւ , որպէս զԶամբրին : Եւ զի մի խորամանկեցին , որպէս և այրն որ զփայտն քաղեաց : «Մոռանալով , ասէ , մոռացայ ես » : Ասէ «Արարէք դուք ձեզ արկանելիա քղանցա-

ւորս, զի մի մոլորիցիք դուք զկնի սրտից ձերոց » :

“Օ այս գիտասջիք, ասէ, եթէ տէր առաքեաց զիս, և ոչ եթէ յանձնէ ինչ գործեցի որպէս և դուք կարծէք” : “Ասացից, ասէ, և յանուն տեառն, և եղիցի : Արդ եթէ ըստ օրահասի մահու ըստ ամենայն մարդոյ մեռանիցին մարդիկս այս, և այցելու թի պատուիրանի լիցի սոցա իբրև այլոց, ապա զիս տեառն չիցէ առաքեալ գործել զայդ գործ : Իսկ եթէ արարածս ինչ հաստատիցէ, և ցուցցէ զգօրու թիւն տէր, և բացցէ երկիր զբերան իւր, գիտասջիք, ասէ, եթէ ոչ ՚ի կամս իմ ինչ բանամ ես զբերան իմ” : Եւ եթէ բարկացողացն սրբեցան բուրվաւք իւրեանց յանձինս իւրեանց, ո՞րչափ և ս առաւել սրբին մարմինք մարտիրոսաց յանձինս իւրեանց : “Մի, ասէ, մերձեցի օտարածինն արկանել խունկս առաջի իմ, զի մի եղիցի նա իբրև զՎորիս և զԺողովուրդն իւր” : Եւ ՚ի վաղիւ անդր յարեան ժողովեղբարք և թայրա թոտք և ամենայն ազգատոհմք . “Դուք, ասէ, սպանէք կոտորեցէք ջնջեցէք զայնչափ ժողովուրդն նոն” : այս ինքն, զի կացէք դուք, ասէն, յաղօթս, և արար զկամս ձեր Աստուած : Եցոյց զըպարտեալն զտէր իւր զոր ունէր առ նոսա : “Առ դու, ասէ, բուրվաւ մի և արկ խունկ և քաւեա ՚ի վերայ նոցա” : Եւ ապա ըստուգեցաւ նոցա այն՝ զի ասէ . “Արարից զքեզ յազգմեծ” : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Զի մի մտանիցեն տեսանիցեն զսրբութիւն մինչ դեռ ընկղմեսցի” : Տերբայեցի, “Մինչ դեռ յայտնի է” ասէ :

“Դոցեն քեզ, ասէ, երինջ մի կարմիր տրմուղ անարատ” : Եւ եթէ զոհիւքն կարօտ էր, իսկ մոխրովն երնջոցն՝ զոր ետ ՚ի սրբութի կարօտելոցն, զինչ կարօտ էր նա : Սկիզբն արար ՚ի զուարակէ մինչև ՚ի տատրակ, զի յայտ արասցէ՝ զի զոր օրինակ ոչ բռնադատեաց զնոսա յայտնի պատարագօքն աւելի քան զգօրու թի նոցա, սոյնպէս և ոչ բռնադատեաց զնոսա ծածուկ պատարագօք . այլ թաղեաց ՚ի զոհս անդ և զմոխիրն և ս երնջոյն իրս անարգս : Զի յորժամ կարծիցեն՝ թէ զոհիւք ինչ կարօտ իցէ, յանդիմանեալ կշտամբեացին ինքնին զոհքն . և եղիցի լուծանել նոցա յանձանց իւրեանց : Սոյնպէս մոյծ թաղեաց զամե-

նայն յամենայն ինչ . զի այն ինչ զոր թաղեացն 'ի նմա, այն ինքն լուծցէ զնա: Եւ զի ելցէ զենցէ զքօշն, 'ի վաստակելն իւրում՝ քահանայն՝ տացէ նա զվարձս քահանային, այն որ սրբին, զվարձս ոտից նորա:

ԳԼՈՒԽ Գ

«Մօսեսցես դու, ասէ, ընդ վիմիդ, և արձակեսցէ ձեզ ջուրս»: Եւ փոխանակ զի բարկացաւ նա, և ոչ արձակեաց զջուրս իւր, յաւել ևս Մովսէս և եհար զնա, և ապա արձակեաց զջուրս իւր: Այո, տէր Մովսէս . իսկ արդ դու երբ համբարձեր զձեռնքո 'ի վերայ արարածոց, և ոչ փութացեալ տագնաւ պեցան 'ի զինէ անտի՝ որ 'ի ձեռինքում: Զի եթէ կամեցեալ էր Մովսիսի առնել մի 'ի նշանաց անտի գաւազանաւն և ոչ էր լեալ, բարւոք երկմտեալ բաժանէր նա 'ի վերայ գաւազանին . ապ' եթէ յամենայն տեղիս, ուր և կամեցաւ առնել նշանս և սքանչելիս, փութացեալ վաղվաղակի լինէին, չարաչար անարգեաց թերահաւատութիւն իւրով զվէն՝ որ պաակեացն զնա իբրև զարդար: Այս է Մովսէսի, զի 'ի բարձրութիւն անտի աստուածութեն իւրոյ էջ նա 'ի թերահաւատութիւն: Ասէ. «Ի վիմէ աստի յայսմանէ հանէ ձեզ տէր ջուրս»: Եւ եթէ զանձն իւր միայն տկարացոյց յայսմ՝ վայրի ինքնին աստուածն Փարաւոնի, այլ զԱստուածն ևս Իսրայէլի փոքրկացոյց ընդ իւր: Այլ պարգեքն այն և իբրև ոչ կամէին՝ ցուցին զզօրութիւն իւրեանց առ ասօղս իւրեանց . զի ուսուցէ, զի եթէ թերահաւատութիւն ասողին՝ իւրոյ այս պիսի զօրութիւն գործեաց, սրչափ ևս առաւել հաւատովք նորա առաքինանայր նա:

Ըրդ «Հար, ասէ, Մովսէս զվէմն», . զի ցուցցէ եթէ ոչ կարեն ելանել ջուրք փափուկք 'ի ցամաք վիմէն: Բայց վէմն վաղվաղակի փութապէս բղխեաց գետս, զի ելցեն ջուրք և կշտամբեալ յանդիմանիցեն զայն՝ որ երկմտեալն բաժանեցաւ . զի խորհուրդ էր

նա այնորիկ՝ որ յորժամ երկմտեալ բաժանէին 'ի վերայ նորա որդիք ազգի ժողովրդեանն Մովսիսի, գործ սքանչելեացն նորա յանդիմանեալ կշտամբէր զնոսա : Արդ փոխանակ զի երկմտեալ բաժանեցաւ նա, զրկեաց և արդեւ զնա յերկրէ անտի պարգևաց : Այլ ոչ եթէ 'ի սրտի իւրում անգոննեաց նա զպատուիրանն, «Դառնացուցին, ասէ, զոգի նորա, և խօսեցաւ շրթամբք իւրովք : Փոխանակ, ասէ, զի ոչ հաւատացէք դուք զիս՝ փառաւոր առնել զիս 'ի մէջ ժողովրդացն Խրայէլի, մի մտցէք դուք յայն երկիր պարգևաց » :

Արդ Մովսէս, այն որ պէսպէս նշանն գործէր, ուզղէլ զսիրտ ժողովրդեանն առ Աստուածն իւր հնարէր նա գործօնն իւրով որ 'ի վերայ վիմին եղև, իբրև մարդ : Այս 'ի մտաց անտի նորա վրիպեցաւ, և աղօթսնս վասն յանցանացն ոչ մատոյց. վասն այնորիկ եղաւ 'ի վերայ նորա փնաս յանցանացն, զի զժողովուրդն իւր առ Աստուածն իւր ոչ հայեցոյց նոցա. իբրու զամենայն զգործս իւր՝ որ ինչ միանգամ գործէր նա՝ Աստուծով իւրով գործէր, և առանց գայթաղութէ լինէրն նա ժողովրդեանն : Յայսմիկ իսկ զի Աստուած մի՛ անձամբ իբրև 'ի պատիւ փառաց նորա և յաշակերտութի ժողովրդեանն՝ բազում սիրոնն իւրով զոր ունէր առ նա՝ խոստացաւ նմա, զի ընդ նմա և առ նմա և առաջի նորա կայցէ նա : Իսկ նա բարկանալովն իւրով 'ի վերայ վիմին հաղորդ և կցորդ լինէր նա ուրացողացն. զի վէմն այն ցամաք որ նկարեալն էր 'ի հիմն հաւատարիմ, այն որ ծնուցին էր օրինացն, զպտուղս զոր յղացեալ ունէր վէմն, ոչ եթէ սրամտութի ինչ արժան էր ծնուցանել զնա, և ոչ բարկութի ինչ պարտ էր հանել զնոսա : Վասն զի աղօթիւք և ինդրուածովք պարտ և պատշաճ էր խորհուրդն փառաւորեալ կատարեալ հօրն փառաւորի զխոստումն իւր 'ի ձեռնկալոյն իւրոյ կատարէր նա. և զխորհուրդն Որդւոյ դպուել Մովսիսի արժան էր : Քանզի խորհուրդն Երրորդութեանդ նկարեալ լինէր. զի ահա աւանիկ շայրն անդ էր, և ծնունդն որ ոչ 'ի բնութե՛ 'ի խորհուրդ վիմին առաջի նորին : «Վէմն, ասէ. զի նա ինքն է Քրիստոս » : Եւ Հոգին՝ որ

'ի Մովսիսի անդ է, այն որ առանց Հոգւոյ մի ինչ 'ի գործոց իւրոց նա ոչ կատարեաց: Նա և մարգարէն իսկ նովին տրտմութիւն գործոյն այսպէս ասաց, եթէ «Դառնացուցին զՀոգի նորա, և խօսեցաւ շրթամբք իւրովք» . այն՝ որ այսու գործով միայն և եթէ եպե-
րեցաւ, զի եղև նա առանց աղօթից . զի վասն այսորիկ իսկ պատուհասեցաւ նա, քանզի ըստ օրինակի գոր-
ծոյն զժողովուրդն առ ինքն դարձոյց . իբրու զի թէ ինքն զօրութիւն անձին իւրոյ զովացոյց զպապունմն ծա-
րաւոյն նոցա: Զի թէպէտ և ոչ այսպէս կամէր նա, սակայն ժողովուրդն այսպէս խորհեցաւ . զի վասն այսորիկ արգել և զրկեաց զնա յերկրէ անտի պար-
գեաց:

Այլ ոչ եթէ վասն այսր ինչ առաւել ցաւէր Մով-
սիսի արդարոյն մտանէն յայն երկիրն պարգեաց . այլ զի արգելեալ կարճեցան զնացքնորա, զի մի տար-
ցէ մուծցէ զարդարն առ հարսն իւր, այս ինքն զՅով-
սէփ առ ծնանելիսն իւր . զի ոչ տուաւ նմա մտանել
տարածանել զձեռս իւր 'ի վերայ տեղոյն՝ ուր ե-
ղեալ էին հարքն իւր, և գոհասցի զայնմանէ՝ որ եղ-
զնոսա յերկիրն քանանացւոց մեռեալ կռապաշտու-
թիւն . և պահեաց զնոսա 'ի միջի նորա իբրև շունչ 'ի
մէջ մարմնոյ: Զի վասն այսորիկ գրեալ է, թէ «Մի-
րեաց Աստուած զերկիրն զայն» . ոչ զի արժան էր նա
սիրելոյ, զի ահա աւանիկ պիղծ էր նա իբրև զայլ ըն-
կերնսն իւր . այլ վասն սղայուն ամանոցն՝ որ պաշտեցաւ
'ի նոսա աստուածուին 'ի ժամանակի անդ իւրեանց:
Արդ զի ոչ առ նա ակն յանցանացն Մովսիսի և ոչ
աչառեցաւ նմա, զի եղիցի և այս ևս վասն փառաց
նորա . զի եթէ անփոյթ արարեալ էր, կարծիք լինէ-
ին թէ և այլ ևս բազում յանցանս յանցուցեալ էր
նորա, և ոչ յայտնեաց վասն նորա: Արդ 'ի պատու-
հասէն նորա զնա վասն այսր յանցանաց, յայտ ա-
րար թէ այլ յանցանս նորա չէր յանցուցեալ . ապա
թէ ոչ և ոչ զայն թողոյր նմա, իբրև զայն զԴաւ-
թայն . զի յայտ արասցէ՝ թէ և ոչ արդարոց իւրոց
ակն առնու նա:

Այլ եթէ ասիցես, թէ ահաւանիկ և 'ի միւսում
վայրի երկմտեալ բաժանեցաւ Մովսէս, զի ասէ այս

պէս . « Զինչ խաչինք արջառոյ կամ ոչխարի բաւական լիցի դոցա . զի եթէ ամենայն հեղեղքն՝ որ ՚ի ծովու անդ իցեն՝ բաւական կարիցեն լինել դոցա ՚ի կերակուր » : Բայց այս ոչ եթէ նորա է , այլ զերկմտութի ժողովրդեան առ նա յանձն , և մատոյց առ Աստուած , որպէս զի լուիցէ ժողովուրդն յնյ եթէ ձեռն տեառն բաւական է , և հաւատայցեն : « Փոխանակ զի ոչ , ասէ , հաւատացէք դուք փառաւոր առնել զիս ՚ի մէջ որդւոցն Խորայելի , մի մտանիցէք դուք յայն երկիրն պարգեաց » : Եւ ահա ամենիկ յետ այսր կաց նոցա յաղօթս վասն այնոցիկ՝ որ խաժատեցան յօձից անտի , և լսելի եղեն աղօթք նորա , զիսրդ վասն անձին իւրոյ ոչ լինէր նա լսելի՝ թէ արդարեւ յանցուցեալ էր նորա : Թէպէտ և ինդրեաց նա և վասն այսր , այլ մտանել յերկիր անդր պարգեաց ինդրեաց նա աղօթիւք , և ոչ վասն զի մեղաւ նա : Այն զի թէ արդարեւ ճշմարտիւ մեղուցեալ էր նորա , վասն լաւութե անձին իւրոյ փոյթ յանձին ունէր նա , և ոչ եթէ մտանել յերկիրն քանանացուոց . զի լաւ էր նմա ընդունել զբաւութիւն և մեռանել յանապատի անդ , քան մտանել լի մեղօք յայն երկիրն պարգեաց : Զի թէպէտ և զայն՝ որ ինդրեաց՝ ոչ տուաւ նմա , սակայն զայն ինչ՝ որ լաւ և սէր՝ արար նմա . զի ՚ի լեռնէ անտի ցոյց նմա զայն երկիրն պարգեաց :

Արդ զի ոչ ետ Մովսէս փառս գաւազանաւն իւրով ՚ի վերայ վիմին , ասէ « Խաղաց առաջ ջուր հորոց » : Արդ ժողովելով ժողովէին ծերակոյտն յօթե վանաց յօթե վանս , և օրհնէին ՚ի վերայ գաւազանացն իւրեանց . և ապա յայտնի լինէր վէմն՝ ուստի ջուրքն բղխէին : « Եւ յայտնեցին զնա , ասէ , գաւազանօք իւրեանց » : Բայց հերբայեցի , « Փորեցին զնա , ասէ , իշխանք ժողովրդեանն , և յայտնիչքն գաւազանօքն իւրեանց » . այս ինքն Մովսէս և Ահարոն : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Եւ ապա յանապատէ անտի տուաւ ՚ի Մանթանին , և ՚ի Մանթանեայ ՚ի Մանայէլ , և ՚ի Մանայէլայ ՚ի Բեմոնթ » . հերբայեցի ասէ . « Եւ յանապատէ տուաւ նոցա . և յորմէ հետէ տուաւ նոցա , էջ նա ընդ նոսա ՚ի ձորոն , և ՚ի

ձորոց անտի 'ի բարձունս՝ որ հայեցեալ երևին դէմ յանդիման Աշիմոն անապատին » : Մանթանին՝ հերբայեցերէն՝ տուաւ նոցա թարգմանի , և Մանայէն՝ ձորք , և Բեմոթն՝ բարձունք :

Առ դուռն խորանին եղ զօճն , զի դարձուցեն զերեսս իւրեանց անդրէն , զի դարձուցեալ էին անտի . և ծանիցեն ամենքին թէ ուստի ելանէ բժշկութիւնս եւ զոր օրինակ նոքա որով խոցեցան՝ նովին բժշկեցան , սոյնպէս փայտիւն մեռաւ Ադամ և փայտիւն եկեաց : Եւ զի ժողովուրդ էր նա անիծեալ , անիծեալ օձին փրկեաց զնոսա . և հեթանոսք կենդանարարաւն ամենայնի բժշկեցան : Բայց դարձեալ , զի 'ի ձեռն օձիցն խրատեաց զնոսա . փոխանակ զի ետ օձին հող կերակուր , և ոչ տրտնջեաց , առաքեաց զնա 'ի վերայ ժողովրդեանն՝ որ ուտէին զհացն հրեշտակաց և տրտնջէին : Կանգնեաց հաստատեաց կացոյց նոցա զօճն իբրև զնշան , զի յայտ արասցէ՝ թէ սպասումն յուսոյն նոցա անիծեալ է 'ի նկարել անդ զխորհուրդ խաչին , այն՝ որ առ զանէծսն յանձն իւր :

Արդ խրատու օձին մեռան մարդիկ յանցանել զպատուիրանաւն . և տեսլեամք օձին կեցին 'ի պահել զպատուիրանն : Եւ զի կարծեցին տուն Ադամայ՝ թէ օճն կարող եղև լինել հակառակորդ նոյ , արար նժ զօճն հակառակորդ անձին իւրոյ . զի եղիցի խափանել օճն պղնձի զթոյնս հարկանօղ օձին կենդանուոյ : Եւ զի եղև նա նշան կենդանութե մարդկան , վասն այսորիկ "Որպէս բարձրացոյց , ասէ , Մովսէս զօճն յանապատի անդ » . և զոր օրինակ մաքառեցան առաջինքն յայսմիկ՝ թէ զիարդ պահեսցուք մեք և հաւատասցուք յայն յանիծեալն և 'ի սպանօղն , այլ ընդ պատուիրանն հայելին և զբժշկութիւն հայեցեալ տեսանէին , սոյնպէս արժան է և վերջնոցս՝ զի մի դայթաղըսցեն խաչիւն , այլ ընդ զօրութիւն նորա նայեցին և դարձցին :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ "Անձինք մեր վշտացան նեղեցան սակաւ հացիւս » . հերբայեցի , "Բալախ հացիւս » , ասէ : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ "Արա դու քեզ օձ պղնձի , և դիր զնա 'ի նշան » , հերբայեցի , "Ի տեղուջ միում 'ի բարձու » : Եւ փոխանակ

այնր զի ասէ, եթէ «Բանակեցան յականս հերբայեցւոց» • այլ հերբայեցի, «Ի ձոր մի ջուրց 'ի տեղւոջ՝ ուր հուն է» ասէ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Վասն այտորիկ ասացեալ է 'ի դպրութե մատենից պատերազմաց տեառն» • հերբայեցի, «Վասն այտորիկ ահա գրեալ է 'ի մատենս պատերազմունք տեառն» :

ԳԼՈՒԽ Դ

ԼՈՒՔԵԱՅ Մովսէս հրեշտակ առ Սեհնն թագաւոր ամուրհացւոց 'ի պատգամս խաղաղութեան և ասէ • «Տուր մեզ տեղի անց ճանապարհի ընդ երկիր քո» : Եւ եթէ էր տուեալ նոցա տեղի անցանել, ոչ կոտորեալ լինէին նոքա 'ի նոցանէն • այլ յառաջագոյն կանխեաց դիտաց նա՝ թէ ոչ տան տեղի, վասն այտորիկ ինդրեաց նա 'ի նմանէն կերպարանս, զի մի երևեսցին թէ նոքա յառաջագոյն գրգռեցան 'ի մարտ պատերազմի : Զի թէպէտ և վճիռ հրամանին և դատակնիքն եղեալ էին 'ի վերայ նոցա, սակայն քարոզըն ցոյց զողորմութիւն իւր • զի և ոչ յայնցանէ, որ չենն արժանի, արգելեալ լինի ողորմութիւն նորա : Զի կանխեաց յառաջագոյն խօսեցաւ 'ի վերայ նոցա սուր, և քարոզեաց նոցա զխաղաղութիւն • զի եթէ հաւանեսցին նոքա, ձեռն շինութեան տացեն նոցա, իբրև զայն զերիբով քաղաքին • զի երկայնեաց նոցա զքարոզութի 'ի ձեռն շուրջն գալոյ, և արկ 'ի վերայ խտացեալ սրտից նոցա զխռովութի և զահ և զերկիւզ զձայն փողոյն • զի եթէ կակղացին և խոնարհեսցին, տացեն նոցա ձեռն 'ի շինութի, զի «Հուր, ասէ, ել յԵսեբոնայ, և եկեր զՄովսէս և զպաշտօնեայս մեհէնին Աւնոփնայ» • հերբայեցի, «Զտեարս քաղաքացն Աւնոփնայ» ասէ : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Սատակեցար ժողովուրդ Բամոնայ» • հերբայեցի, «Սատակեցար կորեար ժողովուրդ՝ որ ծառայէք Բամոնայ» : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Իշխանութիւն տէրութե Եսեբոփնայ սատակեցաւ կորեաւ» • հերբայեցի, «Պաշտօն կռօցն Եսեբոնեայ սատակեցաւ կորեաւ» : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Բաղաամ՝ որդի Բամփրայ

'ի Փիթովը քաղաքէ 'ի Միջագետաց , . հերբայեցի ,
 « Բաղաամ որդի Բեովրայ հարցուկ 'ի Միջագետաց » ,
 Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Եւ դիւթուիք իւրեանց
 'ի ձեռս իւրեանց » . հերբայեցի , « Հրովարտակք իւ-
 րեանց 'ի ձեռս իւրեանց » :

Եւ զի լուաւ Բաղակ զսքանչելիսն որ եղեն յերկ-
 րին եգիպտացւոց և յանապատի անդ , առաքեաց նա
 զկնի Բաղամու , զի եկեսցէ նա յանիծանել 'ի նզու-
 վել զժողովուրդն իսրայէլեան . որպէս զի անէծքն
 և նզովքն նորա արգելեալ կարձեսցեն 'ի նոցանէն
 զօրհնութիսն այ : Վասն այսորիկ և անձ 'ի ձեռն այ-
 նորիկ՝ յորմէ սիրեացն լսել 'ի նմանէն զճշմարտու-
 թիսն արքայն մովաբացւոց , 'ի ձեռն նորուն ծանոյց
 նմա անձ զճշմարտութիսն : Եւ զի թոյլ ետ անձ Բա-
 ղամու , ոչ եթէ վասն ժողովրդեանն միայն , այլ զի
 և այլ հեթանոսք դարձցին 'ի գիտութի նորա , որ-
 պէս և ինքն իսկ ասաց . « Ի քեզ , ասէ , ցուցից զօ-
 րութի իմ , և քարոզեսցի անուն իմ ընդ ամենայն
 երկիր » : Այլ քարոզելն՝ որպէս զի հաւատարիմ լի-
 ցի տեսչութիսն այ , կարծիցի յամենայն ժամու : Զի
 իբրև զայն՝ թէ մի գործ և եթ զտեալ իցէ 'ի նմա ,
 և մի ինչ և եթ ինչդրէ հաստատել և ուղղել : Այլ
 քաղում և սոյսմիկ կատարէ , զի զԱբրահամ պա-
 տուէ , յայնմիկ՝ զի զաւետիսն նորա կատարէ . և
 Փարաւոնի դարձեալ հատուցանէ , և զհաւատսն այ
 հաստատեալ ստուգէ . և հեթանոսքն՝ որ ընդ ա-
 մենայն երկիր , զգիտութի նորա 'ի ձեռն համբաւուն
 զսքանչելեաց իւրոց սերմանէ . և այլ պատճառս՝ որ
 վասն նորա արար , զի մեք նոցա խելամուտ չեմք , զի
 և ինքն Բաղամու դարձցի յապաշխարութի ահիւ և
 երկեղիւ 'ի տեսանելիւրում թէ գոյ զօրութի հա-
 րուստ և սաստիկ քան զնա , յայնմիկ՝ զի զկամսն իւր
 առնել ոչ ետ թոյլ նմա : Զի շատ ինչ իրք գործեալ
 լինին 'ի ձեռն մեղաւորաց վասն արժանաւոր պի-
 տոյից , որպէս և յաւուրսն Աբայաբու . զի եղև այնս
 պեղծ յերեսաց տեառն , և ել մոլորեցուցանել զսուտ
 մարդարէսն . բայց Միքա յայտնեաց . « Թէ ելանես
 դու , ասէ , մեռանիս » : Փորձեաց զնա անձ մարդա-
 րէիւքն նորա ստութիք , և ինայեաց 'ի վերայ նորա

ի ձեռն Միքէի ողորմութիւնք : Սոյնպէս և երազքն Փարաւոնի երևեցան վասն կերակրելոյն՝ որ հանդեր ձեալն էր , այլովք հանդերձ :

Որպէս և տայր խրատ երբեմն Ախիտոփէլ Գաւթայ և լինէր , սոյնպէս և Բաղաամ , “Իբրև ոք զի հարցանէ , ասէ , յից ” : Այլ զի խաբեսցէ և մեծացուցէ զզոհսն Բաղաամ , զանուն ից դնէր ՚ի վերայ նոցա : Եւ այն՝ զի ասէ “Եթէ տացէ ինձ Բաղալ լի տամբն օսկի կամ արծաթ ” . որպէս զի վաճառեսցէ զերթալն իւր ծանր գնոց՝ խորամանկեցաւ : Նա և զի գիտասցես դու՝ եթէ նիւթ շահու օգտութիւն արկ նա իւր . ահա աւանիկ ասաց նմա Աստուած , բայ “Մի երթար ” . և յաւել ևս դարձեալ հարցանել . և յերթալն իւրում դարձեալ ասէ . “Օրհնեա ” . և նա ետ նմա խրատ անիծից : Եւ եթէ աւսացեալ էր՝ թէ երթ , զնոյն իսկ զոր խրատ ետ՝ տայր նմա , և նովաւ և ընդ նմա և անիծանէր ևս , և զերկոսին ընդ միմեանս յեռոյր նա , որպէս և սովոր իսկ էր նա . զի յանիծանել անդ իւրում եհան նա զդրստերսն մադիանացւոց ՚ի պոռնկութի :

Այլ իբրև այս խորամանկութի նորա սպանանէր զժողովուրդն , սակայն անմեղաց մոլորութի էր այս յոյժ . ասէին՝ թէ անէծքն Բաղաամու սատակեցին զնոսա : Բայց իբրև արգելաւ նա՝ զի մի անիծանիցէ , գիտաց նա՝ թէ նոյնժամայն վնասեցաւ . զի ոչ ասէն մովաբացիքն՝ թէ անիծանելով անէծ . բայց սակայն նոյն իսկ նենգութի խրատուն նորա կայր : Զի եթէ գիտէր Բաղաամ՝ եթէ ոչ է զօրութիւն ՚ի խրատու անդ նորա , այլ յանէծս և յօրհնութիւն նորա , ոչ տայր նա խրատ չարի , զի չգոյր ՚ի նմա զօրութի վասն ժողովրդեանն՝ որ օրհնեցաւ ՚ի նմանէ : Եւ զի զկնի օրհնութեն ետ նմա խրատ չարի , յայտ արար եթէ խոտան և անարգ են անէծք և օրհնութիւնք նորա , զի կերպարանօք ունէր նա զնոսա . զի տացէ կարծիս մարդկան՝ թէ անձ գոյ ընդ նմա , զի մի ոք մեղիցէ նմա . և զի մեծացի քան զիմաստունս և զխորհրդականս : Զի փոյթ ամենայն Բաղաամու այս էր , զի ուսցի թէ զինչ իցեն ամենայն օրէնքն՝ զոր ետ անձ ժողովրդեանն : Ետես նա՝ թէ այս երկու են՝ որ սա-

տակէն զժողովուրդն, կուսպաշտուածի՛ իբրև զորթն զի լուաւ թէ արարին և սատակեցան . և պոռնկուածի՛ զի գիտաց նա՛ թէ գեղ կանաց ածցէ զնոսա՛ ՚ի Բեղբեգովր : «Մի, ասէ, փեսայեօջիբ դուք ընդ դրս տերս նոցա, զի մի խոտորեցուսցեն նոքա զսիրտ ձեր զՏեա գից իւրեանց » :

Արդ զի մի ասասցեն, զի եթէ էր ելեալ Բաղամու, անիծանէր զնոսա՛ և սատակէին, ոչ արգել զնա անձ երթալ . և ոչ Տրեշտակն դարձոյց զնա՛ ՚ի ճանու պարհէ անտի, իբրև զի ցուցցէ թէ ՚ի ներքոյ իշխանուէ նորա է : «Թերևս, ասէ, հաճոյ եղիցի տեառն » . ապա այսուհետև տէր է՛ որ անիծանէ, «Եւ եթէ էր, ասէ, սուր ՚ի ձեռս իմում, աստէն սպանանէի զքեզ» : Ասէ ցնա էչն . վեց հարիւր հազար բանիւ ելանես դու անիծանել սատակել ՚ի հեռաստանէ, ես զի անցեալ նստիմ ՚ի ներքոյ քո, առանց սրոյ ոչ կարես դու յաղթել զօրուծէ իմոյ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Ասաց Բաղամ գէշն իւր . փոխանակ զի այսն կատականաց արարեր դու զիս » , հեբրայեցի ասէ . «Փոխանակ զի չարչարեցեր ճմլեցեր դու զիս ընդ որմն » : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Տարաւ զնա ՚ի քաղաքն Եծրովթայ » . հեբրայեցի, «Ի քաղաքս Բակաց » ասէ . զի Եծրովթ՝ բակք են : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Հան զնա ՚ի բեմովթ Բահաղու » . հեբրայեցի, «Ի բարձաւանդակ Բահաղու » ասէ :

Շինեա դու, ասէ, ինձ աստ եւթն սեղան, և պատրաստեա դու ինձ եւթն զուարակ և եւթն խոյ » : Արդ զոհիւք և սեղանովք կամէր Բաղամ խողել զանձ, որպէս ինքն խողեցաւ պատուովքն և պատարագօք : Բայց յայտ արար նմա Աստուած ՚ի վերայ զօհից իւրոց, և յամօթ արար զնա ՚ի վերայ սեղանոց իւրոց, յայնմիկ՝ զի փութացոյց զնա, և եդ բանս ՚ի բերան նորա, զի օրհնեսցէ : Բայց կորոյսնա զպատիւ մարգարէութեանն ագահութիւ իւրով . զի քաղցրացան նմա իրքն մամնայի առաւել քան զմարգարէութիւն շոգւոյ : Բայց հաւանեցուսցէ զքեզ այս . զի զոր օրինակ իբրև ստեաց յառաջին նուագի անդ, զի ասաց նմա անձ՝ բայ «Մի երթար » . և նա յաւել ևս հարցանել : Եւ իբր եցոյց նմա դարձեալ Տրեշ-

տակն՝ թէ մահու արժանի էր, յայնմիկ՝ զի դարձան միաք նորա ՚ի ճանապարհի անդ, և խորհեցաւ նա անիծանել զնոսա. ասէ ցնա հրեշտակն. «Ելի ես լի նել քեզ սատանայ, փոխանակ զի կամակորեալ են ճանապարհք քո առաջի իմ.», որպէս և գրեալ է ՚ի հերայեցի:

Այլ իբրև դարձեալ փորձեաց զոհիւքն միանգամ և երկիցս, և գիտաց ՚ի ձեռն այսոցիկ՝ թէ կամք այ այս են, զի ժողովուրդն օրհնեսցի, յերկրորդել և յերրորդել սեղանոցն իւրոց՝ զկամն այ հնարս խընդրէր փոփոխել շրջել, զոր ինչ մարդարէքն ճամբրիտք այսպէս ոչ գործէին: Արդ զոր օրինակ զկնի այսր ա մենայնի յաւել և խօսեցաւ ընդ նմա անծ ոչ վասն արդարութե նորա, այլ քանզի պատշաճ իսկ էր, կապեցան ՚ի նմին ՚ի Բաղաամու իրքն այն, և նովին իսկ մարգարէութի իւրով մարթ էր լուծանել, սոյնպէս վասն սորին իսկ այսր կամեցաւ խօսել ընդ նմա անծ ՚ի սկզբանն. իբր ոչ էր սովորութիւն Հոգւոյն սրբոյ՝ եթէ պղծոյն զխորհուրդս իւր սուրբս յայտնեսցէ: Զի եթէ ոչ էր յայտնեալ նմա այ, և արգելեալ էր զնա ՚ի ներքոյ ահի երկեղի իւրոյ, ՚ի տեսանելն Բաղաամու՝ զի ոչ ետ նմա անծ պատասխանի, գտանէր իւր պատճառս, և երթայր անիծանէր զնոսա. և լինէր այնուհետև գրգութի ՚ի մարտ պատերազմի ՚ի մէջ եղբարցն: Զի եթէ իբրև անծ յայտնեցաւ և հրեշտակ երևեցաւ և էչն խօսեցաւ, նա զթոյնս իւր դառնութի իւրով չար խորհրդովք իւրովք որպէս և չար խայթոցիւք արկանէր, և քսան և չորս հազարս ՚ի նոցանէն սատակէր, որչափ ևս առաւել արկանէր նա զթոյնս իւր՝ եթէ ոչ էր տեսեալ նորա զայս ամենայն. այլ եկն նա հարցանել, իբրու այն թէ զանձ պատուիցէ:

Յայտնեցաւ նմա անծ, և արգել և փակեացն զնա ՚ի ներքոյ պահի և երկիւղի. իբրու էր անդ բեւր խորամանկութի ՚ի միջի: Զի եթէ արգելեալ էր զնա այ, բռնութի թագաւորեալ լինէր մոլորութիւնն յարգելով անդ նորա. և լինէին նորա ասել. վասն զի զօրութի գոյր յանէծս նորա, արգել զնա անծ, զի մի երթիցէ նա: Եւ եթէ կամեցեալ էր հրեշտա:

կացն ասել վասն նորա մինչ դեռ հեռի էր՝ թէ անէծ նա զժողովուրդն, նա և այսպէս խռովեալ լինէր Խրայէլ . և լինէին այնուհետև ճշմարիտ անէծք նորա ՚ի վերայ նոցա ՚ի պարտաւորութիւն : Վասն այսորիկ հնարեաց իմաստութիւն բարձանց, լոյծ իմաստութիւն զամենայն կամակորութիւն՝ որ մի ըստ միովէ, զԲաղամու, զԲաղակայ և զԽորայէլի : Բայց եկն Բաղամու պահանջել զվարձս իւր, և սպանին զնա ՚ի Մադիան, զի առաւել ևս լուծցի մոլորութիւն օգնականին Բաղակայ . զի անձին իւրում նա ոչ կարէր օգնական լինել : Եւ յայնմ ժամու իբրև եկն Եհաս Խորայէլ ՚ի վերայ մադիանացւոցն մարտիւ պատերազմաւ, ոչ արդեւք անիծէր և պարտաւորէր նա զԽորայէլ, և օրհնէր և տայր յաղթութիւն մադիանացւոցն, գոնեայ վասն անձին իւրոյ՝ զի մի մեռցի :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եւ գնաց նա ուղղորդ ընդդէմ”, հեբրայեցի, “Եւ գնաց նա միայն առանձինն”, ասէ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ի հեթանոսս մի համարիցի”, հեբրայեցի, “Եւ ընդ հեթանոսս մի խառնեացի, ասէ, որպէս զի եղիջիք դուք ինձ սիրելիք քան զամենայն հեթանոսս”, Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ո՞ համարեացի զհամարս յակովբեան զաւակին”, հեբրայեցի, “Զհող նորա, ասէ . կամ ո՞ կարացէ զթիւ ունել զգործորդ մասին զխորայէլեան զնդին”, այն իսկ է՝ զի ասէ . “Իբրև զհող բազում եղիցի զաւակ քո”, փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ըստ ժամանակի ժամանակի խօսեացի և այլ ևս”, հեբրայեցի, “Ոչ գոն հմայք ՚ի տան Յակովբու, և ոչ դիւթութիւնք ՚ի մէջ Խորայէլի . այլ ըստ ժամանակի ժամանակի խօսեացի ընդ Յակովբու և ընդ Խորայէլի զինչ գործեւոց էր ընդ նոսս անձ”, այն իսկ է զի ասէ . “Ոչ ինչ առնէ տէր տերանց, թէ ոչ յայտնէ նախ զխորհուրդս իւր մարգարէից”, փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Այնր՝ որոյ յայտնի է անին իւր”, հեբրայեցի, “Այն՝ որում ծածկեալքն յայտնի էին նմա”, Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Այր որ տեսանէր զտեսիլն այլ աչօք բացօք”, հեբրայեցի, “Այրն որ պագանէր երկիր ՚ի վերայ երեսաց իւրոց, և երեւէր նմա”, :

«Իբրև ետես նա, ասէ, զբանական խորայէլացւոց, զի գունդագունդ բանակեալ էին ՚ի դաշտի անդ, ասէ. իբրև զի գեղեցիկ են բանակք՝ քո, Յակովբ, և պարկեշտ են խորանք քո, Խորայէլ»։ Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Իբրև ուղիք զի գնան, և իբրև զբուրաստան առ ամին գետոյ», չեբրայեցի, «Իբրև զբուրաստան լի ծաղկաւ վտակալից առ ամին գետոյ», և Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Իբրև զխորան՝ զոր ձեռին տեառն կանգնեալ», չեբրայեցի, «Իբրև զգարաստան սոսախոյ յանցս վտակաց՝ զոր տնկեաց տէր», և «Յարիցէ այր յորդւոց նորա», Եւ Եւ Եւ «Եւ զաւակ նորա ՚ի ջուրս բազումս», զի զօրացաւ և մեծացաւ նա ՚ի վերայ մարդկայնոցն։ «Եւ բարձրացի առաւել քան զԱգադ Թագաւոր, և բարձցի Թագաւորութի նորա», այս ինքն սպառեցի։ Ընդէր. փոխանակ զի կոտորեաց սատակեաց նա զգաբաւոնացիսն ՚ի ժամանակի իբրև կոտորեաց նա զԱբիմեէք և զտուն Տօր նորա։ Եւ գաբաւոնացիքն որ հաղորդք էին սեղանոյն, զի փայտաբաղք էին նոքա և ջրբերք։ Բայց չեբրայեցի, «Բարձրացի առաւել քան զԱգադ Թագաւոր նորա, և մեծացի Թագաւորութի նորա»։

«Եւ այց եկ յայտնեմ քեզ զինչ գործ գործեսցեն զօրքս այս ընդ զօրս քո յետին աւուրց ժամանակի», այն իսկ է՝ զի ասէ. «Հարցէ սատակեսցէ զիշխանսն Մովաբու», և Եւ իբրև զայս լուաւ Բաղակ, նմա այս պէս Թուեցաւ՝ Թէ հասեալ է սատակումն նորա ՚ի կարծել իւրում դարձեալ՝ Թէ Բաղաամու է այս և ոչ այլ. ասէ ցնա Բաղակ. «Ես ասացի՝ բամ մեծարելով մեծարեցի զքեզ, արդ կորոյս ՚ի քէն տէր զփառս քո», և Ասէ ցնա Բաղամ. մի այդպէս փութացեալ տաղնապիր դու. ոչ եթէ սատակումն քո է. Թէ պէտ և խրատիս դու սակաւիկ մի, սակայն ոչ եթէ բարձեալ լինի Թագաւորութի քո. զի հայեցայ ես յայնմիկ՝ որ առնեն քեզ սատակումն. և ոչ է մերձ, այլ յետ բազում դարուց։

«Եւ այգեսցէ աստղ Յակովբայ, և հարցէ սատակեսցէ զիշխանսն Մովաբու», այլովք հանդերձ։ Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Յարիցէ այր յորդւոց նորա, և զաւակ նորա ՚ի ջուրս բազումս», չեբրայեցի,

“Ելցեն ջուրք 'ի բազկաց նորա, և զաւակ նորա իբրև ջուրս բազուամս”, Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եղիցի 'ի Սէիր ժառանգութիւն թշնամեաց իւրոց”, հերբայեցի, “Եղիցի Սէիր ժառանգութի թշնամեոյ իւրոյ”, Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Զօրասցի և զարթիցէ 'ի Յակովբայ, և սատակեսցէ զմնացորդս քաղաքի”, հերբայեցի, “Եւ իջցէ տկարութիւնն տանն Յակովբայ, և սատակեսցէ զքաղաքն, և մի ոք մնասցէ 'ի նմանէ մնացորդ”, իբրև զայն՝ զի ասէ “Սակաւաւորն հազարաւոր եղիցի”, իբրև զայն՝ զի ասէ “Մինն հալածէր զհազարս, և երկու զբեւրս”,

Արդ իբր ոչ կարաց Բաղաամ ապուել գերբիել 'ի ձեռն աղտեղի արուեստագիտութե իւրոյ զչաճ և զօգուտ անօրէնութե ըստ սովորութե իւրոյ, յայնմիկ՝ զի ոչ ետ նմա ըստ կամաց նորա օրհնել, խորհուրդ խորհեցաւ նա ընդ Բաղակայ և ասէ. Որչափ, ասէ, զմծն իւրեանց յոյս և ապաւէն արարեալ է նոցա, ոչ կարէք դուք յաղթել զօրութե նոցա. այլ առէք զարդարեցէք դուք զգստերս ձեր. և ահա այնուհետև կապին նոքա յերկրպագութի կռոց դատերացն ձերոց, և հարկանէք կոտորէք դուք զնոսա 'ի վերայ դատերացն Մադիամու: Բայց զնոյն զմադիանացիսն կոտորեցին, և ոչ զմովբացիսն. այլ մծ ոչ զԽարայէլ եթող առանց վրիժուց ինդրելոյ. և ոչ զԲաղաամ եթող առանց պատժոց պատուհասից: Բայց զժողովուրդն իւր ինքն խրատեաց, և զմադիանացիսն 'ի ձեռն ժողովրդեան իւրոյ կոտորեաց սատակեաց:

Աւ զի ոչ եղև մծ երկայնամիտ առ Խարայէլի 'ի ժամանակի իբրև պոռնկեցան նոքա ընդ դատերան մադիանացւոց. զի կատարեսցէ երկուս, մի՛ զի յանդիմանեալ կշտամբեսցին օրհնութիւնն Բաղաամու, և միւս ևս՝ զի պատիժքն պատուհասից փութացեալ կարճեսցէ զնոսա 'ի պոռնկութե անտի: Բայց ուսանանդ զՃամարտութիւն սիրելիք Ճամարտութե. զի ոչ յօրհնութիւնն նորա պէտք ինչ էին, և ոչ յանէծս նորա, այլ ստուգութի տեառն հատուցմանց. ուսան՝ թէ որչափ իշխանութի ունին աղօթք քան զմտորութի, այս ինքն նախանձայոյզ Փենէհէսայ քան

զԲաղաամու գիւթի, Նա և ժողովուրդն կոյր իբրև լուան զի ասաց նմա Աստուած, բայ «Օրհնեալ է ժողովուրդն, մի անիծաներ դու զնա», նոքա այս պէս կարծեցին ՚ի միտս իւրեանց, ասեն. թէպէտ և պոռնկիցիմք, սակայն օրհնեալ եմք, ոչ ինչ պատու հասիմք:

Բայց անձ ուսոյց մովաբացւոցն և ամենայն հեթանոսացն՝ թէ ամենայն հեթանոսք զի անիծեալ են վասն դործոց իւրեանց. ահաւանիկ տեսէք զինչ անցս անցոյց ընդ օրհնեալսն՝ որ պոռնկեցան: Եւ զի յայտ արասցէ ժողովրդեան իւրում, զի եթէ մեղք իւրեանց ոչ պարտաւորեն զնոսա՝ չիք այն ձեռն՝ որ կարէ տիրել ՚ի վերայ նոցա: Եւ եթէ ոչ կուրացեալ էին մովաբացիքն, դիւրին էր նոցա դառնալ ընդդէմ Բաղաամու և ասել, թէ զիարդ հարկանին նոքա պոռնկութիւնք, ազգ մի՞ զոր դու ինքնին օրհնեցեր զնոսա: Եւ այս վկայ իսկ էր, զի գիտակ և խելամուտ իսկ էր Բաղաամ՝ թէ չիք զօրութի յօրհնութի և յանէծս նորա: Եւ զի յայտ արասցէ՝ թէ ստուգութիւն ասաց Բաղաամ, այն զի ասէ. «Զոր ինչ ասէ ինձ տէր, զայն գործեմ»: Ասէ. «Մի մըտցէ ամոնիւացի և մովաբացի ՚ի ժողովուրդ տեառն, փոխանակ զի ոչ հանին ընդ առաջ ձեր հաց և ջուր, և փոխանակ զի ՚ի վարձու կալան վասն քո զԲաղաամ յանիծանել ՚ի նզովել զքեզ, և ոչ կամեցաւ տէր լսել նմա. և դարձոյց զանէծսն նորա յօրհնութիւնս»:

Արդ իբրև հպարտացեալ մեծացաւ Բաղաամ, եցոյց անձ եթէ ելեալ էր հրաման վասն նոցա, ասել զինի նորա դարձեալ. «Հանդէս արա, համար կալ զօրաց ժողովրդեանդ այդորիկ ՚ի քսանամեսից և ՚ի վեր», յետ սատակմանն նոցա: Զի վասն այսորիկ ոչ ետ նմա թոյլ անիծանել զնոսա, զի մի ասիցեն՝ թէ յանէծսն Բաղաամու սատակեցան, և ոչ ՚ի մեղս իւրեանց մեռան: Արդ նախատէ բանն. զմեռեալսն, ասէ, սպանանես դու, ո՞վ Բաղաամ, և ոչ զկենդանիս:

Երկայնագոյն է մարգարէութի Բաղաամու քան զՄովսիսի. զի Մովսէս զպատմութիւն դառնացւոթ

նոցա ցուցանէ՝ զանցելոյն զմերձաւորացն . զի յօրհնու թէ իւրում այսպէս ասէ . «Մեղան՝ այլ ոչ եթէ նմա» . զի զինքեանս ապականեցին . բայց ազգ թէւր և կամակոր վասն հանդերձելոցն : Զի ահա աւանիկ յանդիմանէ զնոսա և ասէ . «Ո՛չ սա ինքն է հայրքո՝ որ ստացաւ զքեզ և հաստատեաց զքեզ» : Յիշեաց զօրէնսն որ յաւիտենից : Իբրու յայտ առնէ թէ վասն որոյ ժամանակի ասաց . ասէ «Բնակեցոյց զնա՝ ի վերայ զօրու թէ երկրի , և ջամբեաց նմա կերակուր ի վայրէ» : Զի մինչ դեռ յանապատի անդ էր , մեղր ի վիմէ ցոյց նմա՝ յասել իւրում զայս ցուցանէր . «Գիրացաւ , ասէ , իսրայէլ և կիցս ընկէց . գիրացաւ յօրացաւ և մոռացաւ զարարիչ իւր , և անարգեաց զսփ որ ստացաւն զնա , և հայհոյեաց զԱստուած փրկիչ իւր» : Իբրու յայտ առնէ դարձեալ , եթէ հանդերձեալ ծառայել կուոցն օտարոտեաց . ասէ «Գրգռեցին զնա օտարոտեօք իւրեանց , և կուլք իւրեանց բարկացուցին զնա» :

Ըրդ գտանի մարգարէութիւն Բաղամու երկայնագոյն քան զՄովսիսի . ասէ «Տեսի զնա , և ոչ առարգ . և հայեցայ ՚ի նա , և ոչ էր մօտ» . հեռի է ասէ . զի քաջալերեցէ զայն՝ որ ածն զնա ՚ի յայտնել իւրում նմա : Ասէ ոչ եթէ արդէն լինիցի սատակումն քո . զի հայեցայ ես այնմիկ՝ որ առնելոց է քեզ սատակումն , և ոչ է մօտ : «Ծագեցէ , ասէ , աստղ ՚ի Յակովբայ , և յարիցէ իշխան ՚ի յիսրայէլէ , և հարցէ սատակեցէ զիշխանս Մովսեօս» : Եւ զի յայտ արասցէ նմա՝ և զի ոչ եթէ նմա միայն ասաց , այլ և ամենայն որդւոցն Շէթայ . այս ինքն որդւոցն Աբամայ : Քանզի Աբամանիծաւ և Կայէն երեր և տատան եղև , և Հաբէլ մեռաւ անորդի , կուչեցաւ Շէթ՝ Աբամա :

Ըրդ ծագեցէ ՚ի վերայ Զօրաբաբէլի . զի երեմիայ այսպէս ասէ . «Ծագեցից Դաւթի ծագումն , և կուչեցէն զնա Տէր բաժին մեր» . այս ինքն մասն մեր : «Եւ ահա այր , և անուն նորա ծագումն» : Եւ այս ամենայն ՚ի վերայ նորա կատարի . զի յերկրորդում ձեռինն , այս ինքն՝ զի նա կաց ՚ի տեղի Յեշովայ որդւոյ Նաւեայ , և նա ժառանգեցոյց զնոսա յերկրոր-

դու մ' նուազի անդ զերկիրն պարգևաց . և նա դարձեալ նորագեաց զառաջարկ երկրորդում . և 'ի ձեռն նորա էին սատակելոց հեթանոսքն այնքիկ , ամովնա ջիքն և մովաբայիքն և այլ ևս : « Եւ սատակեսցէ զքաղաքն » , զի նա ինքն է Եսաւայ . զի վասն սորին իսկ այսր ասաց Դանիէլ . ասէ . « Տեսանէի ես զգազանն զի սատակեցաւ և կորեաւ մարմին նորա » . այս ինքն չիք ուրեք :

Եւրդ Մովսէս զսատակումնն Խարայելի յայտարար . « Օրհնեսցէք , ասէ , ազինք ժողովրդովք նորա , և դարձուցանէ զվրեժ հատուցման 'ի վերայ ատելեաց իւրոց » : Բայց Բաղաամ , « Ծագեսցէ ասող և սատակեսցէ զորդինն Եսաւայ » : Եւ այն՝ զի ասէ . « Եթէ եղիցի ճառքաղեալ կինացին , մինչև յասորեստան վառեսցի » : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Լեզէոնք ելանել » . հերբայեցի , « Ելցեն դեզրացիք 'ի կիտացւոց » : այս ինքն է Յոյնք : « Եւ հարցեն և չարչարեսցեն զասորեստան և զՄիջագետս » : Եւ զի ասէ « Ինքեանք անդէն միանգամայն առ հասարակ սատակեսցին » . զի ոչ հաստատեցաւ թագաւորութիւն արքայութեան նոցա . կամ 'ի վերայ տանն Անտիոքայ , զի հարին կոտորեցին սատակեցին զհերբայեցիսն յաւուրս մակաբայեցւոցն :

Եւրդ գտանի զի յառաջագոյն է քան զԲաղաամ Մովսէս յասել իւրում զկատարած սատակման Իւրայելի . զի իբրև ետես զնոսա խաղող լեղի և ողկոյզ դառնութե , և լցան նոքա սրտմտութիւն վիշապաց . « Սրտմտութիւն , ասէ , վիշապաց սրտմտութիւն նոցա » : Եւ զի յայտարասցէ՝ թէ հատուցանէ նոցա , յասել իւրում . « Իմ է հատուցումն զոր հատուցանեմ ես նոցա » : Ե՞րբ . 'ի ժամանակի իբրև սխալէ ոտն նոցա : Ոչ , ասէ , հեռի է , այլ մերձ է ժամանակ կորստեան նոցա . և փութացուցանէ որ ինչ պատրաստեալ է նոցա : Այլ իբրև մերձեցաւ ժամանակն , ասէ վասն նոցա . « Համբարձի յերկինս զձեռն իմ և երդուայ յաջ իմ և ասացի . կենդանի եմ ես յաւիտեան » : Եւ զի յայտարասցէ՝ թէ սրով բարկութիւն սատակէ զնոսա , փոխանակ զի պաշտեցին նոքա զկուռս , ասէ . « Սրեցից իբրև զփայլակն զուր

սուսերի իմոյ, և բուռն հարեալ կալցի 'ի դատաստանի ձեռն իմ», այս ինքն ստուգութեան ձեռն իմ, «Եւ արբեցուցից զնետս իմ յարենէ, և սուր իմ կերիցէ զմարմին յարենէ վիրաւորաց և գերեաց, և 'ի գլխոց թագի թշնամեաց», Եւ յայս 'ի Յեշովայ մինչև 'ի Նաթանայէլ որդի Մակաբէի գործեալ լինէին նոցա յորժամ յանցանէին. այս ինքն յիշխանաց իւրեանց :

Եւ իբրև խրատեաց զնոսա սրով իւրով, բարկացաւ 'ի վերայ նոցա յաւիտեանս ժամանակաց : Ասէ 'ի թողուն զնոսա, և յերթաւն իւրում 'ի մէջ հեթանոսաց, «Օրհնեցէք ազինք ժողովուրդք նորա, զի խնդրէ զվրէժ արեան ծառայից իւրոց, զմարդարէիցն, զքահանայիցն և զարդարոցն՝ որ հեղաւ 'ի մէջ ազգաց նոցա » . այն զոր երկրորդեաց փրկիչն մեր յասել իւրում. «Զի եկեսցէ 'ի վերայ նոցա արիւնն ամենայն արդարոց », Եւ գարձուցանէ, ասէ, զվրէժ հատուցման 'ի վերայ ատելեաց իւրոց, և վրէժ հատուցման ամենեցուն. որոց բանքն իւրեանց հասանեն, ասէ. թէպէտ և ողորմէր 'ի հրամանն անարգութեան, սակայն ետ նոցա զանարգն և զխոնարհըն՝ որ մեռանէր և արդարացուցանէր զարդարս : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Առակելով առակեալ իր զնոսա առաջի տեառն յանդիման արևու », «Վանգնեա զնոսա յանդիման արևու » :

ԳԼՈՒԽ Ե

Եւ ՅԵՅ Բասթի դուստր էր թագաւորի. և ուր խորանն հարեալ էր նորա, ներքինիք շուրջ կային ըզնովաւ : Ետես զնա Զամբրի, և մուտ առ նա : Եւ ասէ զնա կինն. ես Մովսիսի կամ միոյ ումեք 'ի գլխաւորաց անտի հրամանն ունիմ տալ զանձն իմ : Ասէ զնա Զամբրի. ես լաւ և սեմ քան զնոսա : Ասէ զնա կինն. ին գիտացից : Ասէ զնա. ահաւասիկ առաջի նոցա ցուցանեմ ես զի մտանեմ, զոր ինչ այլք 'ի ծածուկ գործեն : Եւ «Զողաւ մուտ, ասէ, յանդիման Մովսիսի և յանդիման ծերակոյտ ժողովրդեանն », Եւ

ետես փենե-հէզ և խրոխտացաւ 'ի վերայ նորա : 'Ներքինիքն այսպէս կարծէին՝ թէ 'ի պռռնկել մտանէ, և ոչ ետուն նմա թոյլ : Ասէ ցնոսա . մտէք ասացէք նմա, թէ փենե-հէզ կամի մտանել այդր : 'Նա իբրև լուաւ, ուրախ եղև . նա այսպէս կարծեաց 'ի միտս իւր, թէ ամենայն ժողովուրդն 'ի պռռնկու-թի դարձաւ . և մնտ խոցեաց զնոսա զերկոսին, և բարձ եդ զնոսա 'ի վերայ ուսոյ իւրոյ : Վասն այսորիկ առնու-քահանայ զթեկնն և զծնօտն :

Փենե-հէզ խոցեաց զնոսա, և հին համար թուոյն սատակեցաւ սպառեցաւ . վասն այսորիկ մեծացաւ փենե-հէզ, զի կաց նա 'ի մէջ նորոցն՝ որ ժառանգե-լոցն են, և 'ի մէջ հնոցն՝ որ ոչն ժառանգեցին : Փռ-խանակ այնր՝ զի ասէ "Եղեն որ մեռան յանկարծակի 'ի մահուանէ անտի", . "Որ մեռան բարկուք", ասէ : "Փենե-հէզ, ասէ, նախանձեցաւ զնախանձ 'ի միջի ձե-րում", . ասէ ցնա Մովսէս : Եւ յայնմիկ և զՄովսէս ևս 'ի ներքս արկ . ասէ "Յանդիման Մովսիսի և յան դիման ծերակոյտ ժողովրդեանն", . զի ոչ է թէ վասն չար խօսելոյ զնմանէ ասեմք մեք զայս, այլ զգրեալն երկրորդեմք մեք :

Արդ Մովսէս, այն որ լիեալ էր առաջնորդութիւն նորա ժողովրդեանն՝ որպէս և ոգիք զի բարձեալ ու-նիցին զմարմին, զիարդ տկարացաւ նա քան զնա-խանձն փենե-հէզայ 'ի ժամու անդ ցորժամ պռռնր-կեցաւ ժողովուրդն ընդ դստերսն Մադիամու, որպէս 'ի յրնթերցուածոյ աստի : Մովսէս կամ վայրապար կայր, կամ խղճիւ և հեռիւ էր վասն գործոյն փե-նե-հէզայ : Արդ զիարդ դադարէր նա, և վասն էր ե-թէ էր նա 'ի ժամու՝ յորում արհամարհեալ լինէին օրէնքն, զոր եդ նա : Զի առաջի ամենեցուն եդ նա զպատուէրն յասել իւրում . "Մի եղիցի պռռնիկ 'ի դստերացդ Խարայէլի", . և զկնի բանին ժողովուրդն իւր յոչ ժողովուրդ զգործ պռռնկութեան գործէր : Այլ զայն ասասցուք . զի փենե-հէզ, այն որ այսու միով գործովս իւրով առաքինացաւ, մի 'ի գործոց իւրոց ուրեք ոչ առնէ յայտ՝ եթէ սրակեցաւ նա : Բայց Մովսէս յամենայն գնացս իւր առ խնդրուա-ծըս մերձեալ ունէր զանձն իւր, և գործ մատակա-

ըրրու թէ նորա 'ի կատարածի իւրեանց զինք աղօթից նորա առնուն . թէպէտ և մինն գործ ցասման իւրոյ կարաց կողոպտել յափշտակել զնա :

Արդ այն՝ որ յամենայն տեղիս աղօթիւք նորա առաքինացան , և ուրեք 'ի նախանձու իւրմէ յետս նա ոչ եկաց , զիարդ 'ի ժամու անդ՝ յորում լուծեալ լինէր բանն նորա , և անարգեալ անգոնեալ լինէր պատուէր հրամանի նորա , և հայհոյեալ բամբասեալ լինէր անձն նորա , դադարէր նա 'ի գործոյ անտի՝ որ պարտուպատշաճ էր նախանձու նորա : Բայց սակայն քանզի գործով իւրով ոչ էր տկար , և այն որպէս այր մի՝ զի չէր նորա ընկեր , ընտրեալ էր նա յայնմիկ՝ զի իբրև զնա խոնարհ 'ի ժողովրդեան նորա ոչ գտաւ 'ի ժամու անդ՝ յորժամ ժողովուրդն նորա 'ի համարձակու թի պոռնկու թէ գայ թաղեցաւ . զի ժողովուրդն որ ոչ անսայր բանից , 'ի տիղմ պղծութեան իւրոյ եթող , և առ տէր իւր աղօթս և խնդրուածս մատուցանէր , և իբրև դաստիարակ իմաստուն զաղօթս իւր առաջի տեառն իւրոյ սիւեք :

Արդ տես դու զցաւն խրատ՝ որ տարածեցաւ 'ի ժողովուրդն նորա . և հարուածքն խտու թէ՛ որ տիրեցին 'ի վերայ նոցա , ուղղեաց զանձն իւր և դիմեաց չոգաւ առ բժիշկն , զի փութացեալ ընթացի եկեսցէ սուր բժշկու թիւն 'ի վերայ անդամոց : Արդ ժողովուրդն պոռնկէր , և Մովսէս աղօթս մատուցանէր , և Փենեհէզ ընկեր լինէր նոյն նախանձու իւրոյ : Զի ետես նա՝ թէ մահ տիրեաց , և Մովսիսի չև էր յաղօթիցն յարուցեալ . զի կամեցաւ նա՝ թէ զօրացեալ սաստկասցի խրատն ժողովրդեանն , որ դառնացոյց զանձն իւր պոռնկու թիւ իւրով . և խորհեցաւ Փենեհէզ զի ընկեր եղիցի Մովսիսի , և հաղորդ գացի նոյ , սպան ընդ նոյ , և կաց յաղօթս ընդ Մովսիսի :

« Հարեաւ , ասէ , Փենեհէս կաց յաղօթս , և արգելաւ մահ » . զի ոչ եթէ հակառակորդ ինչ եղև Փենեհէս Մովսիսի գործովն իւրով թէ Մովսէս յաղօթս կայր վասն սատակման ժողովրդեանն , և Փենեհէս խնդրուածս խնդրէր վասն փրկու թեան ժողովրդեանն . այլ Մովսէս իբրև արբեալ մի 'ի գործ իւր հանապազօրդ զբաղեալ էր . և Փենեհէս 'ի տեսին

չարութիւն նախանձուն իւրով իբրև հրով վառեալ բորբոքեալ էր. և դիակունք յամենայն կողմանց անկեալ դնէին : Բայց տէրն որ հարեալ կարեցաւ ընդ լանջս այնոցիկ, եղև իբրև սահման անչափ հեղեալ բարկութիւն ստուգութեն. և շտապ տաղնապի և գոչունն աղաղակի ժողովողեանն զՄովսէս յաղօթից անտի դարձոյց, զի հանգիցէ նա ՚ի տրտմութիւն անտի իւրմէ, և ելցէ տեսցէ զխրամատու թիւն որ եղև ՚ի դիակունս նոցա : Արդ երրորդութիւն առ դու ՚ի միտ, վասն զի ոչ հաւասարութիւն համեմատին . զի ՚ի ժամու յորժամ տեսանէր զանկեալ վիրաւորս, աղօթիւք իւրովք զանձն իւր ցածուցանէր ՚ի բարկութիւն . զոր օրինակ և Փենեհէզ ՚ի հաղորդութիւն գործոյն մեր ձեցաւ, որպէս եղև հրամանաւ բանին իւրոյ Ահարոնի բուրուառան ՚ի ինդրուածս աղօթից իւրոց : Այլ ոչ ետ յայտնապէս Մովսէսի զփրկութիւն, զի մի տկարացեալ աղքատացին խորհուրդքն Փենեհէզի, այն որ զայս գիւտս նախանձու հնարեաց գտանել վասն պսակելոյ անձին իւրոյ :

Բայց Մովսէս, այն որ առաքինութիւնքն բազում էին, ոչ եթէ միովս յայտուիկ մեծանան պարծանք գուլութիւն նորա . զի մի գործ էր երկոցուն . և եթող զմին և գովեաց զմիւսն միայն առանձինն : Զի յետ գործոյն գրեցաւ . և փրկութիւն զի սովոր է ողորմութիւն կերակրել զբազումս իբրև զմի, և միով որպէս և բազմօք . զի ՚ի վաստակել յաշխատելն իւրեանց յայտնապէս՝ գոն ընդ նոսա հաղորդք իւրեանց ՚ի ծածուկ գեւթն հազար եգեալ էին այ իբրև ՚ի գանձի ՚ի ծածուկ հանդերձ միովս յայտնի մշական, որ կարծեաց թէ վասն աղօթից իւրոց եղև նա լսելի, ՚ի ժամանակի իբրև կոտորեաց նա զքուրմնն Բահաղու, և ոչ գիտէր նա՝ թէ գունդ մի մեծ է նոցա յաղօթս ինդրուածոց իւրոց : «Ահա, ասէ, թողի անձին իմոյ եւթն հազար» . այս ինքն ընտրեցի ես ՚ի սպաս պաշտաման իմոյ զայնոսիկ՝ սրբ արժան իսկ էին ընտրութեան :

Վոխանակ այնր՝ զի ասէ «Արդիքն կորխայ ՚ի թիւ համարու ոչ մտին» . հեբրայեցի, «Եւ որդիքն կորխայ, ասէ, ոչ մեռան» : Եւ զի ամենայն մարդ յաղ-

զի տոհմի իւրում սերասցի, զի մի եղիցին խառնել ազգքն ընդ միմեանս: Եւ այն՝ զի ասէ «Մինչև մեռցի մեծ քահանայն», • վասն էր • այլ զի զգուշացուցէ զնա, զի ընաւ ամենեւին մի փրժանիցի երկաթ՝ զի եղիցին զգուշացեալք յամենայն ինչ: Եւ դարձեալ, զի ասէ «Յորժամ մեռցի քահանայն մեծ, դարձցի սպանողն անդրէն յերկիր ժառանգութեան իւրոյ», • ակնարկէ մեզ յայնմիկ՝ զի 'ի մեռանել մեծ քահանային դառնայ Ագամ՝ ի դրախտն ժառանգութե իւրոյ:

ԿԱՏԱՐԵՑԱԻ ԹԻՒԳ ՈՐԴԻՈՑՆ ԻՍՐԱՅԷԼԻ

ՍՐԻՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԳ՝ ՕՐԻՆԱՅ

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY

BERKELEY, CALIF.

Տ Ե Ա Ռ Ե Ն

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Օ Ր Ի Ն Ա Յ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա

Որ Գ Ե Ս անձրե կանուխ զի զարթուցանէ զսերմանիս, և գայ հասանէ անձրեն անագան կատարէ ըզմնունդս նորա, սոյնպէս իբրև լուան զօրէնան՝ ի լեառն Սինայ իբրև զանձրե կանուխ ընկալան զնա . և զերկրորդ զօրէնան իբրև զանձրե անագան . զի զտարերս զարդարէ և ծաղկաց զփառս զգեցուցանէ : Ասան այսուրիկ «Յօղեսցէ իբրև զանձրե վարդապետութիւն իմ, և իջցէ որպէս ցօղ խօսք իմ», : Կամ զի եղծան ապականեցան յետ առաջնոյ որթուն, յաւելաւ նոցա երկրորդուն . զի եթէ էր կատարեալ նոցա զպահպանութիւն առաջնոյն, ոչ լինէր պետս նոցա երկրորդն : Կամ զի այնոքիկ՝ որ լուան զառաջինսն սատակեցան ըստ հրամանին՝ որ ել՝ ի վերայ նոցա, հարկ եղև նորոգել առ որդիսն նոցա յերկրորդէն նորա ի զգուշացուցանել զնոսա, զի մի եղիցին որպէս և հարբ իւրեանց : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եւ հալածիցեն զձեզ իբրև զմեղուս ծխալիցս» . հերբայեցի, «Իբրև զմեղուս՝ որ հալածիցին», : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Վնացիք յառաջագոյն բնակեալ էին ի նմա» . երբայեցի՝ սկայս ասէ . և դարձեալ մովբացիք սկայս

կարգան նոցա : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ՝ «Ալիքակ երգորայ» : Տերբայեցի ասէ, Ալիքակ դերբակի» :

Եւ այն՝ զի ասէ. «Տէր անձ քո որոշեալ զնոսա» . վասն մտաւորութե խորայելի և վասն հեռաւորութե Տեթանոսաց՝ կամեցաւ ասել զիւրաքանիւր ՚ի հեթանոսաց : Ընտրեցին կալան իւրեանց կուռս, և նա ոչ բռնադատեաց զնոսա . բայց զի որոշեաց զնոսա՝ ոչ եթէ զի երկրպագեցին . զի եթէ վասն երկրպագելոյ եղեն, ահաւանիկ բազում հեթանոսք են՝ որ ոչ պագանեն երկիր լուսաւորաց՝ քան զայնոսիկ՝ որ երկիր պագանեն նոցա : Եւ Տերբայեցւոց ոչ հրամայեցաւ երկիր պագանել լուսաւորաց զիւրք պագանելին նոքա երկիր . զի ահա աւանիկ եզեկիկէլ, զի պագին նոքա երկիր արեգական, յանդիմանէ զնոսա . և Երեմիայ զայնոսիկ, որ արկանելին զխոռնկս պաշտամանն երկնից, կշտամբեաց զնոսա . և Մանասէ ՚ի սրահ տաւարին տեառն շինեաց սեղանս ամենայն զօրութեց երկնից . և Անուխ, զի առին նոքա զվրանն Մողղբայ և Քեանայ պատկեր զաստղն՝ զոր արարին իւրեանց աստուած, նախատեցին զնոսա այլովք հանդերձ :

Եւ եթէ յայտնի՝ եթէ հեթանոսք ազգի ազգի կուոց երկիր պագին, յայտ է եթէ այն որոշեաց զնոսա, զի եղիցին նոքա լուսատու հեթանոսաց՝ ասացան, և ոչ եթէ զի երկրպագեցին նոքա ՚ի նոցանէ : «Եւ զբեզ, ասէ, մերձեցոյց առ իւր տէր անձ առաւել քան զամենայն հեթանոս» . իբրև զայն՝ զի ասէ՝ «Ոչ արար այսպէս ամենայն ազգաց» . այս ինքն նշանս և պանչելիս՝ զոր արար առ նոսա : «Եւ զգատաստանս իւր ոչ յայտնեաց նոցա» . որպէս և ցոյց նոցա որդւոցն Յակովբայ : Վասն պարծանաց խորայելի ասացաւ այսպէս . և զի բարձր արասցէ զգլուխ նորա . իբրև զայն՝ զի ասէ՝ «Եթէ լուան այլ ժողովուրդ ըզձայն ան, որպէս զի տէր անձ մեր մերձ է առ մեզ» : Զի ՚ի ցուցանելն նոցա՝ թէ որպիսի տէր գոյ նոցա, զի մի թողցեն և դարձցին առ կուռս հեթանոսաց :

Բայց դարձեալ, զի որոշեաց զնոսա՝ իբրև զայն զՓարաւոնին : «Ես, ասէ, դրգուեցի զնա» . զի եթէ նա դրգուեաց, իսկ էր ընդէր դատի . և եթէ որոշեաց, իսկ ընդէր պատուհասէ : Բայց Տերբայեցի այսպէս

ասէ զբանն յայտնապէս. «Մի, ասէ, յորժամ հայիլ ցիւք դուք ընդ երկինս, տեսանիցէք դուք զարեգակն և զլուսին և զաստեղս և զամենայն զարդ երկնից, պակչիցիք յիմարիցիք մատչիցիք երկիր պազանիցէք նոցա, կամ սպաս պաշտաման տանիցիք նոցա, զոր հաստեաց տէր անձ ձեր», . այս ինքն հաստատեաց կացոյց զնոսա 'ի սպաս պաշտաման ամենայն հեթանոսաց՝ որ 'ի ներքոյ երկնից, հեթանոսաց և ժողովրդեանն : Եւ զի ասէ . «Զձեզ ընկալաւ անձ, և հան զձեզ 'ի հնոցէ երկաթոյ 'ի միջոյ Եգիպտոսի», . հնոց զնեղուծին անուանէ, և երկաթ զԽարայէլ, կամ զԵգիպտոս և զխստուծիւն նորա՝ որ հնազանդէ զլեառն որպէս և զերկաթ :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Կամ փորձեցին զանձ, զի չողաւ նա և առ իւր ազգ մի յազգէ միոջէ», . հերբրայեցի, «Եթէ է իցէ՞ յազգաց ուրուք, ասէ, լուեալ զձայն ան կենդանւոյ 'ի միջոյ հրոյ . կամ փորձեաց անձ երբէք մտանել առնուլ հանել իւր ազգ մի յազգէ միոջէ փորձանօք նշանօք սքանչելեօք և արուեստիւք, որպէս և արար մեզ տէր անձ մեր, և հան զմեզ յԵգիպտոսէ», . Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Սիրեսցես զտէր անձ քո յամենայն սրտէ քումմէ», . հերբրայեցի, «Յամենայն մտաց քոց», . Փոխանակ այնր՝ զի ասէ . «Եղիցին այս պատուիրանք նշան 'ի ձեռին քո», . հերբրայեցի, «Իբրև զնշան 'ի վերայ ձեռին քո», . Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Առաքեցից զպիծակն և զմեղուդ առաջի երեսաց քոց», . հերբրայեցի՝ հարուածս ասէ :

Որպէս ցուցանէ յերկրորդ օրէնսն, երիցս անգամ պահեաց Մովսէս քառասուն քառասուն օր : Այն զի ասէ . «Կացի ես յաղօթս առաջի տեառն», . «Յամենայն տեղի, ուր և, ասէ, յաղօթս կացի, պահեցի», զրեալ է 'ի հերբրայեցի : Եւ զոր օրինակ վասն ժողովրդեանն պահեաց, սոյնպէս և վասն Ահարոնի զքառասուն օր պահեաց : Զի մեղք քահանայի քան զամենայն ժողովրդեանն խիստ է . զի փոխանակ ժողովրդեանն ամենայնի զուարակ միմատուցեալ լինել, և փոխանակ քահանային զուարակ մի : Արդ ասաց նա «Եւ 'ի վերայ Ահարոնի, ասէ, բարկացաւ տէր

սատակել զնա, և վասն նորա պահեցի», ։ Արդ զաւաճիսն զոր պահեաց, զի առ զօրէնս. և զերկրորդն վասն ժողովրդեանն. և զերրորդն վասն Ահարոնի ։

Եւ զի ասէ. «Չարչարեաց խոնարհեցոյց զքեզ և սովաբեկ արար զքեզ, և ետ ուտել քեզ զմանանայն յանապատի անդ՝ հաց խոնարհութե տառապանաց, զի յայտ արասցէ քեզ՝ թէ ոչ հացիւ միայն կեայ մարդ» ։ Բայց հաց խոնարհութե և տառապանաց՝ զի ասէ, զի չափով կշռով հրամայեցաւ նմա ուտել օր ըստ օրէ ։ Վասն այսորիկ կարգաց նա հաց խոնարհութե տառապանաց, զի ոչ տուաւ նոցա համարձակութի՝ թէ ըստ կամաց իւրեանց առցեն և կերիցեն. և հաց խոնարհութե՝ զի ասէ. «Անձինք մեր ձանձրացեալ նեղեալ են՝ ի հաց սակաւ» ։ այս ինքն բալախ հացիւս, որպէս և գրեալ է ի հեբրայեցի. այլ «Ամենայն բանիւ», ասէ ։ Զի եթէ անձրև ոչ իջանիցէ, և երկիր զպտուղ իւր ոչ տացէ. և դուք զհաճոյս արասցիք, մի կարճամիտ լինիցիք դուք՝ թէպէտ և անցեալ իցէ ժամանակ հնձոց. զի ամենայն բանիւ կարող է կեցուցանել զձեզ. այս ինքն, զի եթէ քարանց հրամայիցէ հաց լինել, կամ երկնից հնարս լիութե՝ կարող է ։

Փոխանակ այն՝ զի ասէ «Ոչ պահէ ատելեաց իւրոց» ։ հեբրայեցի, «Ոչ յամէ առ ատելիս իւր» ։ Փոխանակ այն՝ զի ասէ «Երկիր է, որ տէր անձ քո վրէժխնդիր է նորա» ։ ի հեբրայեցի, «Այցելու է նորա» ։ Փոխանակ այն՝ զի ասէ «Տացես դու օրհնութիւնս՝ ի վերայ լերինն Գարիզի, և զանէ՛ծս տացես ի լեառն Գեբաղ» ։ հեբրայեցի, «Ի Գարիզին և ի լեառն Գեբաղ յամենայն տեղիս, ասէ, ուր և անուանիցես զանուն իմ՝ եկից իջից և օրհնեցից զքեզ» ։

Յայնմիկ՝ զի ասէ «Մի՛ ժաիր դու, ոչ ունիս իշխանութի մատուցանել քեզ պատարագ յամենայն տեղիս անխտիր» ։ տես զի արգելու և կարճէ զնոսս, զի մի յաճախեսցեն զոհեսցեն և ջեռցին ի զոհսն ։ Այլ զի մի զոհեսցեն, զաղօթան՝ որ ընդ ամենայն տեղիս

է, ոչ արգելէ: “Եւ յորժամ արասցես, ասէ, զայս ամենայն, և կատարեսցես զպահպանութիւն օրինաց որպէս պատուիրեցի քեզ, եկից իջից ես առ քեզ յամենայն տեղիս ուր և յիշեսցես զանուն իմ՝ ի նեղութե և յանդորրութե, և օրհնեցից զքեզ ամենայն որ պիտոյն իցեն, ”: Եթէ այդ այդպէս իցէ, ՚ի սկզբանէ գրեցաւ յայնմանէ ՚ի սուրբ անասնոց անտի՛նոյի:

Արդ տեսցուք թէ իբրու գիտէր զնոսա՛նոյ յառաջագոյն պատուիրեցաւ, ապա թէ ոչ զզոհման զայն զոր զօհեցին արդարքն առաջինք, թերևս ՚ի պիղծ անասնոց անտի էին: Եւ եթէ գիտէին թէ այդ այդպէս իցէ, վասն զի մոռացին և այն քերքն իւրեանց և զչարթութեց և զմկրտութեց և թլփատութեն. և զոր օրինակ ոչ յայտնեաց անթլփատիցն Ենոքայ և ՚նոյի՛ եթէ հանդերձեալ է նա պղծել զթլփատութի, և ոչ Սէթայ և Ենոփսայ՝ և եթէ սրբելոց իցէ նա զչարթան. սոյնպէս ոչ յայտնեաց՝ եթէ հանդերձեալ է նա լուծանել զչարթան, և արձակել զթլփատութիւն: Եւ եթէ ոչ էր յայտնի արգելք, յանձանց իւրեանց՝ իբրև մեղք էին առնուլ զքոյրս իւրեանց՝ առնոյին: Սոյնպէս անփոյթ արար զառաջինն և կապեաց զմիջինն և թոյլ ետ վերջնոցն. զի յայտ արասցէ զիշխանութի իւր օրէնսգիրն, ոչ յայտնեաց մինչև ինքեանք օրէնքն յայտնեցան, իւրաքանչիւր օրէնքն ՚ի ժամու իւրում: Եւ եթէ դարձեալ հատեալ և յայտնեալ յառաջ քան զժամանակն՝ եթէ անցանելոց են, անարգեալ անգոսնեալ էին ՚ի ժամանակս իւրեանց, և փութացեալ ընթանային առաջինքն թլփատել ՚ի տարաժամ ժամանակի. կամ լուծանելն միջինքն զթլփատութիւն ՚ի ժամանակի իւրում. ոչ է արժան լուծանել, եթէ յայտնեալ էր նոցա՝ թէ իստիանելոց է զնոսա: Եթէ լուծեալ էր զթլփատութիւն յանապատի անդ, ոչ ահա յոյժ անմտութի էր: Իսկ զի՛ տայր զնա յայնմ ժամանակի, զի ոչ ինչ էր պիտոյ, և եթէ պիտոյ էր, զի՛արդ լուծանէր զնա միանգամայն և յաւիտեան: Սոյնպէս դարձեալ զչարթան. այսպէս և զամենայն ժամանակեան օրէնսն: Այլ կուրացոյց զնոսա յայնմիկ, զի

անցանէին զօրինօքն , և ոչ լինէին պատուհասեալ :

Արդ 'ի լուծանէն աւուրց աւուրցն կամ ժամ ընդ ժամ , յայտ առնէր վասն օրինացն՝ թէ ոչ էին յաւիտենից : Արդ օրէնքն բազում են , և 'ի զոհս անդ կապեալ են . և ընդ լուծանէն նորա , լուծանին նորա . ոչ ունիս իշխանութիւն յամենայն տեղիս անխտիր մատուցանել : Այլ օրէնքն ճշմարիտք՝ առանց սեղանոյ , առանց պատարագաց , ամենայն տեղի՝ տեղի իւրեանց է , և ամենայն ժամ՝ ժամ իւրեանց է : Արդ երկիցուք մեք 'ի թոյլ տալոյ փոքունց , գուցէ մեծամեծ բիծ դնիցեմք յանձինս մեր . զի ահա աւանիկ յորմէ հետէ պատուէրն եղաւ , յաւելլով յաւելաւ առաջինս 'ի միջինս , և միջինս 'ի վերջինս : Զոր ինչ մեկնեաց որոշեաց 'սոյ 'ի կերակուրսն , պահեաց Աբրահամ թլիատու թէն , և զշաբաթն՝ որ 'ի Մովսիսէ , կապեալ է 'ի թլիատու թէ անդ՝ որ յԱբրահամէ : Եւ ընդէր Մովսէս՝ որ ետես զօրինակ խորանին , ոչ տուաւ նմա զի շինիցէ զտունն . այլ զխորանն անցոյց տաճարն , և զտաճարն քակեաց ձեռն թշնամւոյ :

«Յամենայն քաղաքս , ասէ , և 'ի գեօղս՝ որ պիղծն իցէ 'ի քեզ և որ սուրբն իցէ , 'ի միասին կերիցեն առհասարակ » . այլ ոչ եթէ վասն պիղծ գաղանաց ասաց՝ և որ սուրբ իցէ և պիղծ , այլ վասն մարդկան ասէ . «Ամենայն որ սուրբ և պիղծ իցեն 'ի գեօղս քո , կերիցեն զնա » : Քանզի յանապատի անդ հրաման ետ նոցա և ասէ . «Ամենայն որ զենուցու ոչխար կամ զուարակ , առաջի սեղանոյն մատուցէ զնա զի սրբեցին , և ապա կերիցեն » : Արտ ասէ . «Յորժամ մտցես գու յերկիրն , զորտ տէր անձ քո տացէ քեզ , զեն և կեր ըստ ցանկութեան ձին քո . բայց միայն արիւն մի ուտիցես » :

Իչւ այն՝ զի ասէ . «Թէ յարիցէ 'ի մէջ քո մարգարէ 'ի տեսիլս երազոց , և տացէ նշան , և եկեսցէ նշանն մոլորութեան զոր խօսեցաւ նա ընդ քեզ , եթէ երթիցուք դից օտարոտեաց երկիր պագցուք՝ զոր ոչ ճանաչիցէք , մի հաւատասցես վասն նշանին մոլորութեանորա , այլ վասն ճշմարտութեան քո երկիր պագցես գու այլ քում : զի ես տէր մոլորեցուցի զնա . և սատակեսցես կորուսցես զնա 'ի միջոյ ժողովրդենէ իմմէ » :

Արդ ուսուցանէ քեզ օրինակ սպանանել զայնոսիկ . զի Աստուած ոչ եթէ 'ի նշանաց անտի իւրոց արժան է երկրպագել : Երկու բանք աննմանք միմեանց 'ի վերայ երկուց մարգարէից . մի այն՝ որ խոտորեցուցանէն , գայ հասանէ բան նորա և կատարի , բայց յանդիմանեալ կշտամբի նա յայնմիկ՝ զի խոտորեցուցանէ զքեզ . և միւսն այն՝ որ համարձակի ժպրհուք և ոչ ուրացուցանէ զքեզ , կշտամբեալ յանդիմանի յայնմիկ՝ զի ոչ կատարի բան նորա :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ թէ «Մի ցտիցէք զմարմինս ձեր ,» . հերբայեցի , «Մի մոլեգնիցէք , որպէս և այնորիկ՝ որ մոլեգնեցանն , մինչև հեղաւ արիւն նոցա 'ի վերայ նոցա ,» : «Մի տնկիցես դու քեզ պէսպէս տունկս ծառոց ,» . իբրև զայն՝ զի ասէ «Մի խառնիցէք 'ի խառնս այլազգի զանասունս ձեր . և մի սերմանիցէք զայգիս ձեր խառնակ սերմանեօք ,» . զի զերկիրն ազատեսցէ յաւելի աշխատութիւն անտի , և ըզտէր երկրին 'ի բազում ագահութիւն : «Եւ մի , ասէ , լծիցես դու զեզն և զէշ 'ի միասին ,» . մինն անթլւփատ , և միւսն թլւփատեալ : Ողորմուէ նորա է այս . զի չէ ինչ իչոց 'ի լուծ մտանել և ձգել յակօս , զի զօրագոյն է եզն քան զնա . և եզն վաստակէ , զի չիք իբրև զնա 'ի վար լծոյ , և էշ տկարանայ և մաշի :

Եւ վասն հանդերձից դարձեալ հրամայէ՝ եթէ խառնուածոյ մի՞ զգե՞նօւցուն . զի ամենայն գնացիւք իւրեանց զգօւշացեալք լինիցին նոքա յօրինաց անտի պահել զնոսա : Զի ամենայն , ուր և գնայցեն նոքա , օրէնքն ընդ առաջ դիպեսցի նոցա . առաւել ևս յայնմիկ , զի ուսուցէ նոցա՝ թէ ընդ հեթանոսս մի՞ խառնակեսցին և գնացից նոցա մի՞ ցանկասցին . իբրև զայն՝ զի ասէ «Արասջիք ձեզ արկանելիս քղանցաւորս , և ճամուկս դարձիւք ,» :

Եւ զամբ դարձեալ և իշով՝ զոր պատուիրեաց , բայ «Մի սերմանիցես նոքօք միանգամայն ,» , զի զորդիս ժողովրդեանն իւրեանց մի՞ ստանայցեն իւրեանց ծառայս յաւիտեան , իբրև զօտարս : Եւ այն՝ զի ասէ «Զարտավար ձեր մի՞ սերմանիցէք խառնակ սերմանեօք ,» , զի զդաստերս իւրեանց հեթանոսաց մի՞ տայցեն : «Եւ մի՞ սերմաներ զայգի քո խառնակ սերմանեօք , զի մի՞ նը

ւերիցի ծնունդ սերմանեաց երկրի քո » : զի լինի նա
այնու հետեւ նզով երախայրեաց բաժին քահանայիցն :

ԳԼՈՒԽ Բ

« **Մ**ԱՐԳԱՐԷ մի, ասէ, 'ի միջոյ եղբարց քոց կանգ-
նեսցէ քեզ տէր անձ քո իբրև զիս » : Զի զոր օրի-
նակ ետ նա զկտակարանսն, այնպէս տացէ այն որ գա-
լոցն է՝ կտակարանս նորս : Եւ եթէ ասիցեն, թէ
վասն Յեսու վայ որդւոյ Նաւեայ, կամ վասն Սամուէ-
լի ասացեալ է, յանդիմանեալ կշտամբին նոքա յայն
մանէ, զի մարգարէ ասաց նա, և ոչ բազում մար-
գարէս : Եւ առաւել ևս, զի ոչ եթէ կտակարանք
ինչ նորոգեցան 'ի ձեռս նոցա, և ոչ պահպանու թիք
և ոչ սահմանիչք եղեն նոքա մարգարէութի : Արդ-
յայտ եղև՝ թէ մարգարէ իբրև զՄովսէս՝ վասն
տեառն մերոյ ասացեալ է . զի զնոր կտակարանսն ետ
նա՝ որ գրեալ են 'ի տախտակս սրտից : « Այ, ասէ,
իբրև զայն՝ որ ետու ես նոցա 'ի ժամանակի իբրև 'ի
ձեռն առի ես զհարս նոցա հանել զնոսա յերկրէն ե-
գիպտացւոց . այլ տաց ես զօրէնս իմ 'ի խորհուրդս
նոցա, և 'ի վերայ սրտից նոցա գրեցից զնոսա » : Եւ
յայնմիկ՝ զի ասաց բայ նոր՝ զառաջինն հնացոյց :

Այլ զայս ասասցուք, թէ 'ի ժամանակի՝ յորում
հան զնոսա Մովսէս, թող նա զձանապարհ կարճոյն
և զգիւրիինն՝ որ յեգիպտոսէ 'ի հրէաստանս պարզ ու-
ղեղ տանէր, և յանապատի անդ քառասունս ամ
չըջեցոյց զնոսա . որպէս զի ընդ երկար ժամանակօքն
փոխեսցին նոքա 'ի սովորութի անտի չարութեն իւ-
րեանց՝ զոր ունէին նոքա յերկրին եգիպտացւոց : Իբրև
յաւելու նոցա օրէնս ևս՝ զի խառնեսցին 'ի նոսա,
որպէս զի 'ի մոլորութի անտի կռոցն կարացէ փո-
խել զնոսա : Զի գլուխն պատուիրանաց նորա այս է՝
եթէ « Մի՛ եղիցին քեզ աստուածք բաց յինէն : Մի՛
արասցես քեզ կուռս պատկեր նմանութեան, որ ինչ
յերկինս կամ յերկրի » :

Այլ զի գիտաց Մովսէս՝ թէ ոչ կարէ բնաւ ամե-
նելին իսէլ զցաւսն և զսովորութի վերկրպագութի

կուոցն 'ի մտացն անտի նոցա , հրաման ետ նոցա զո-
հել , այս ինքն անուան այ . զի գոնեայ զկէս ցաւոյն
հատցէ և խափանեսցէ . և վասն ուղղութե միւսոյն
և կիսոյն յայլում ժամանակի 'ի ձեռն այլոյ ուրուք ,
որպէս և արժան իցէ , լինիցի : «Նմին , ասէ , մարգա-
րէին լուարուք» . զի յորժամ յայտնեսցի 'ի ժամա-
նակի , յորում կարիցեն նոքա լսել՝ զի անձ զողոր-
մութիս կամի և ոչ զպատարագս : Եւ որք միանգամ
յանձն առնուեն և անսան նմա , արժանի եղիցին նո-
քա կենացն յաւիտենից . և որք միանգամ ոչ հա-
ւատասցեն , 'ի սուր 'ի սատակումն մատնեսցին նոքա :

Արդ քանզի ինքն իսկ գիտութիւն ուղղութիւն մար-
գարէին կարօտ էր , ժամանակն՝ յորում պարտուպատ
շաճ էր առ նա յայտնել , նախ խրատեաց զնոսա լուել
գաղարել նոցա 'ի զոհից անտի : Եւ զի մի կարծես-
ցին նոքա՝ եթէ զրկեալ լինիցին նոքա 'ի թողութե
անտի փոքր մեղացն՝ որ 'ի ձեռն զոհիցն լինէր նոցա ,
և կարձեալ լինիցին նոքա 'ի հաւատոց անտի , ետ
նոցա մկրտութի . զի 'ի ձեռն ջուրցն զձյմարիտ քա-
ւուրն արասցէ ամենայն մեղաց նոցա : Եւ ոչք միան-
գամ միաբանին նմա , 'ի կեանսն յաւիտենից պա-
հեսցէ զնոսա . և յորժամ այ հաճոյ լինիցին՝ ըստ
կամաց նորա , ապրեալ լինիցին նոքա : Եթէ և սոքա
այսպէս հեռացեալ մերժեցան , սակայն մարգարէն
երևեցաւ , և նշանս գործեաց . և նախ զերկոտասան
սըն ընտրեաց և ապա զիւթանասուն և զերկուսն ,
թէ գոնեայ այսպէս 'ի ձեռն նմանութեանն Մով-
սիսի իմասցին ժողովուրդք նոցա՝ թէ այս այն մար-
գարէ է՝ զոր Մովսէսն քարոզեաց : Այլ թերևս
թիւ ամենայն ումք դիւրին է առնել , բայց նշանս
և սքանչելիս դժուարին է գործել . այլ ահա աւա-
նիկ աւելի քան զնշանսն զՄովսէսի 'ի մէջ ժողովրդ
դեանն՝ անթիւ և անբաւ նշանս և սքանչելիս ցոյց նա :

«Յորժամ , ասէ , ելանէք դուք 'ի գործ պատե-
րազմի , մի երկնչիք դուք . զի տէր անձ ընդ ձեզ է , » :
Եւ ասէ դարձեալ , եթէ «Վայցեն , ասէ , դպիրք օ-
րինադիրքն ժողովրդեանն , և ասիցեն . եթէ իցէ կին

1 Յօրինակին լինիցի :

դք որումն խօսեցեալ իցէ նորա , և չիցէ ածեալ , դարձցի անդրէն՝ զի մի մեռցի » , այլովք հանդերձ : Եթէ տէր անձ է ընդ նոսա , զի անդ կարէ մի ՚ի նոցանէ փնասել . այլ զի մի երկմտեալ բաժանեսցին միտք նորա , և դիցէ դայթազուծի սրտից ընկերաց իւրոց , և առնիցէ զնոսա իբրև զինքն , իբրև այն զԳեդէոնին : Զի իբրև ոչ առին նոքա յանձն մնալ ՚ի պատերազմէ անտի ըստ բանի նորա , իջոյց զնոսա ՚ի վտակն ջուրց , և որոշեաց զնոսա , որպէս զի յայտ լիցի՝ եթէ ոչ բազմուծի զօրաց առնէ զյաղճուծի . քանզի տեառն ան է պատերազմ : Եւ զի ասէ «Տէր անձ քո երթիցէ առաջի քո » , զի քաջալերեսցին նոքա ՚ի վերայ հեթանոսաց . զի ահաւանիկ դարձաւ ասաց նա՝ բայ «Գուցէ մեռանիցի , և այլ այր երթեալ նաւակատիս առնիցէ » :

Այլ զի ասէ «Մի մտցէ բողոքի ՚ի ժողովուրդ տեառն » . զի յամօթ եղիցին հայր և մայր նորա : Եւ զի ասէ «Շան գինք և բողի կապէնք » . զի անուամբ մեկնեսցէ վասն շանն և վասն յորջորջման նորին , և յանուն շան զպատարագ բողին գարշեցոյց : «Մի , ասէ , տարցիս զնոսա ՚ի տուն ան քոյ » , զպատարագ պիղծ ՚ի գիջուծենէ : Եւ զի ասէ «Ղուսսցեն զձեռս իւրեանց ՚ի վերայ երրնջոցն » . զի յայնմիկ որ իբրև զերդումն եղև նոցա՝ երկնչին և քննեն զիրսն , զի մի գտցին սպանօղ . և զի մի ննջեսցեն նոքա յայսմ վրիժու խնդրելոյ և ՚ի քինուծէ : Բայց հերբայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Եւ զենցեն զերինջ ՚ի ձոր անդր » , «Հատցեն զգլուխ նորա » , ասէ :

«Ապա եթէ իցէ ուրուք որդի խեռ և անզգամ և հակառակօղ , և ոչ լիցէ ձայնի հօր և մօր իւրում , կալցեն զնա հայր և մայր իւր , և ածցեն առաջի ծեւրակոյտ ժողովրդեանն . և դիցէ զձեռն իւր ՚ի վերայ գլխոյն , և քարկոծ լիցի » , Երևի՛ թէ առանց ողորմուծեց է , այս ինքն զի ողորմուծի է : Եւ զի ցուցցէ՝ թէ հայրն ծերունի եթէ յանցանիցէ , խրատեւցեն զնա . ապա թէ առանց յանցանաց ատիցէ զորդին իւր , ոչ միաբանին ընդ նմա ծերակոյտ ժողովրդեանն , բայց եթէ մեծ ինչ իցեն յանցանք որդւոյն , մինչ զի յայտնի կալցին զմիջնորդսն՝ ածել նոցա ՚ի

վերայ նորա զպատիժ պատուհասից : «Դիցեն , ասէ , հայր և մայր նորա զձեռս իւրեանց 'ի վերայ գլխոյ նորա » : Զուգեաց զերկոսին զնոսա , զի ոչ կարէին երկոքին միաբանել և լինել առանց ողորմութեան . որպէս զի արդարեւ ոչ նա կարէ զերկոսին ատել լի կատարեալ . զի այն՝ որ ոչ լի կատարեալն ատեցաւ , ոչ կարէ լի կատարեալ ատիլ :

«Եւ յորժամ գտանիցես դու , ասէ , ձագս մարրն հանգերձ , զմայրն արձակիցես , զի բարի լիցի քեզ » . որպէս զի բարի արար նա հաւուն , բարի առնէ նմա անձ . և որպէս բազմացոյց նա զկեանս հաւուն , բազմանան կեանքն իւր : Ա՞՞յն որ երևեցաւ առանց ողորմութեաւ յառ յանցաւորսն , այսպիսի սփռեալ սէր նորա 'ի վերայ թռչնոյն : Զի եթէ 'ի վերայ թռչնոց ասաց քեզ ողորմել , քանի ևս առաւել մարդոյ . և եթէ առ հաւու անդ բարի է քեզ , առ մարմնակիցսն քո քանի ևս առաւել :

Եւ եթէ ճշմարտիցի 'ի վերայ կնոջ շութիւն , քարկոծ լիցի . և եթէ ճշմարտեսցի զրպարտութիւն 'ի վերայ առն , տուժեսցի նա հարիւր կշիռ արծաթոյ : «Մի՛ , ասէ , իշխեսցէ անարդել զնա զամենայն աւուրս կենաց իւրոց » . զի թէպէտ և ոչ կարաց ըս պանանել զնա յայտնի զրպարտելովն իւրով , սակայն սպան զնա ծածուկ ատելութիւն իւրով , և օտարացեալ մերժեցաւ կինն զրպարտեալ վասն դիւրութե իրիք , այն՝ զի տացէ նմա թուղթ ապահարզանի : Տես դու իբր սպանանէին նոքա զկանայսն իւրեանց զրպարտութիւն : «Մովսէս , ասէ , վասն խտատորտութե ձերոյ հրամայեաց ձեզ արձակել զկանայս ձեր » :

«Եթէ որ գտցէ , ասէ , զկին կոյս՝ որ ոչ իցէ խօսեալ առն , և բռնադատիցէ զնա , տացի հօր աղջկանն յիսուն սատեր արծաթոյ , և կինն նմա լիցի » : Կուսութի կուսին օգնեաց նմա : Իսկ այրն՝ որ շնացաւ գիջութիւն իւրով , կարող էր նա առնուլ զնա օրինօք , զի չէր նմա խօսեալ ումեք : Իսկ առնակոյսն որ 'ի խօսման կայ , և առնակին յետ գլորմանն՝ սուր սուսերի կայ 'ի վերայ այնորիկ՝ որ անկանին . զի ծարաւի է սուր սուսերի արեան այնորիկ՝ որ արք զջուրս օտարս : Առնակինն վասն զի ամուսնացաւ

յայտ համարձակ և զանց զամուսնու թիւն, չնու թիւն պարտաւորեցաւ . աւելին զոր գողացաւ և եկեր, երգիծ զնա : Իսկ կուսու թիւն վասն զի քաղցեալ էր և ոչ գոյր նորա, և վասն քաղցու թիւն իւրոյ գողացաւ, և զի ոչ գոյր նորա ուտել, եգիտ զողորմու թիւն, նա և զգողոնն 'ի ծանրու թիւն բռնու թիւն կուսու թեանն : Ծանրու թիւն կամաց է կուսու թիւն . թիւն իջանէ յաշտիճան ամուսնու թեւ, ամօ թիւն նմա . և ամուսնու թիւն թիւն իջանէ յաշտիճան պոռնկու թեան, մահ է նմա : Իսկ եթէ յաշտիճան ամուսնու թեւ գտանիցի կուսու թիւն, ամօ թիւն նմա և նախատինք . յաշտիճան չնու թեւ և պոռնկու եթէ գտանիցի, որպիսի ամօ թեւ բաւական իցէ նմա : Զի եթէ ուր գովեալն լինի ամուսնու թիւն, կուսու թիւն անդ ամօ թեւ լից լինի, ուր և ինքն ամուսնու թիւն ամօ թիւն կրէ, կուսու թիւն ուր գտանիցի :

“Սի, ասէ, գարշիցիս դու յեղովմայեցւոց անտի, զի եղբայր քո է . և մի յեգիպտացւոց անտի, զի պան դուխտ լիեալ է իր դու յերկրի նոցա „ : Ծնունդք՝ որ ծնանին նոցա 'ի դարի անդ չորրորդում, մտցեն 'ի ժողովուրդ տեառն . զի 'ի փոփոխել նոցա 'ի դարէ 'ի դար, մինչև 'ի չորրորդ դարս փոփոխեսցին սովորու թիւն նոցա, և կր թու թիւնն չարաչար վարդապետու թեւ հարց նոցա : Եւ զի մի զրկիցէ զեղբայրու թիւն Եսաւայ, և մի զեգիպտացւոց . զի ձեռնկալու եղեն նոքա նոցա յաւուրն Յովսէփու :

“Սի մտանիցես զծառայ 'ի ձեռս տերանց իւրեանց՝ որ 'ի քեզ ապաստան գայցէ 'ի հեթանոսաց . այլ ընակեցուցես դու զնոսա առ քեզ 'ի միում ուրեք 'ի քաղաքաց քոց „ ըստ օրինաց Հուռմոց և Պարսից . այն իսկ Սողոմոնին . վասն որդւոց ժողովրդեան իւրոյ ասաց նմա, զի մի լաւացի զկորուստ ընկերին իւրոյ : “Սոյնպէս, ասէ, արասցես դու զեզն և զգըրաստ և զծառայ և զաղախին ընկերի քո „ :

“Սը յորժամ, ասէ, մտանիցես դու յայգի կամ 'ի հունձս ընկերի քոյ, առ դու, ասէ, 'ի ձեռն . և մանկաղ, ասէ, մի արկանիցես յոճ ընկերի քո „ : Զգեա, ասէ, զձեռն քո վասն քաղցու թեւ : Համարձակեաց թողացոյց վասն քաղցու թեւ, և արգել կար

Ճեաց զագահուածի : Չորովայն քո լցցես դու լիութիւն վասն քաղցուածի իւրոյ , բայց գողքն քո ունայն լիցի . զի ունայն լիցի խորհուրդ քո յագահուածի : Մի կամիր դու՝ թէ ունայն իցեն ձիթենիքն քո՝ ի ճուղ , զի մի ունայն գտցին նորա . և ՚ի բերոյ անտի պողոյն թող սակաւիկ մի , զի գտցես բազում . զի բազման զոր առեր դու , յաճախեսցէ օրհնութիւն քո . և սակաւուն զոր թողուս դու , հանգիցէ աղքատն և տնանկն :

Այլ զի համարձակեաց նոցա արձակել զկանայս իւրեանց՝ որ ատեցեալ լինէին ՚ի նոցանէ , զի անխաբէսցէ զկանայս ՚ի սպանմանէ , և զարսն ՚ի վրիժուց ինդրելոյ սպանմանն և ՚ի պուռնկութենէ . զի երեքին այս եկեալ հասանէին ՚ի վերայ նորա , և եթէ ոչ էր թողեալ զնա : Բայց զայս ոչ եթէ Աստուած հրամայեաց , այլ Մովսէս . զի բազում ինչ եղ նա յիւրմէ վասն խտասրտուէ ժողովրդեանն : Եւ վկայէ այն՝ զի ասէ , եթէ «Մովսէս , ասէ , վասն խտասրտութե ձերոյ հրամայեաց արձակել ձեզ զկանայս ձեր , բայց ՚ի սկզբանէ ոչ այսպէս էր» : Եթէ երթիցէ , ասէ , կինն այն և լինիցի առն այլում , և մեռցի այրն յետին՝ որ առ զնա , մի իշխիցէ այրն առաջին՝ որ արձակեացն զնա՝ դառնալ առնուլ զնա իւր կնուածի ՚ի վերայ պղծութե նորա . ապա թէ համարձակեսցի որ և առնուցու զնա , ահա բնակեալ է նա խեթիւ և խղճիւ . զի թերևս դառնայցէ սիրտնոցա առ միտանս , և նա դարձեալ արկանիցէ զճառս վերջին առն իւրոյ : Եւ եթէ որ ոչ համարձակի առնուլ զնա յայնմանէ՝ զի երկնչին , ահա ելանէ նա ՚ի դերև . զի ոչ այրն իւր դառնայ առ նա , և ոչ այլ այր առնու զնա : Եւ եթէ էր ասացեալ օրինացն եթէ յետ մահու առնն վերջնոյ դարձցի նա առ առաջինն անդր , սակայն և այնպէս խեթիւ և խղճիւ բնաւ էր ՚ի կնոջէ անտի իւրմէ վասն կենաց իւրոց . կամ ՚ի նենդութե առն առաջնոյ , և զբարտութի լինէր այնուհետև , թէպէտ և յօրհաս իւրում մեռանէր նա . և ամենայն զի եհատ նա , զի մի դարձեալ դարձցի լինիցի նա առն առաջնում . զի բնակեսցին նորա խաղաղութե , զի երկեցուսցէ՝ զի մի որ թողցէ զկին :

“Մի իշխան լինիցիս երբէք զրկել զվերին երկան և զներքին . մի հատաներ զյոյս ընկերի քո , զի իբրև զոգիս գրաւէ այն՝ այնպիսին որ գրաւէն ” . այս ինքն զի հատեր զյոյս նորա , և զի չիք պէտք ինչ օգտի ՚ի վերին երկանն միայն : Ապ՝ եթէ գրաւեսցես դու ըզ վերին երկանն , և զներքին զատար նորա խափանես դու , և զվարձս նորա պահանջես դու . իբրև զայն , “Եթէ կալցես գրաւ զանասուն ” : Զայս ասացուք , թէ ողորմութիւն ուսոյց նոցա յայնմիկ . իբրև զայն՝ զի ասէ “Ընդ երեկս աւուր ժամանակի դարձուսցես նմա զգրաւն ” . բայց հերբայեցի , “Մի գրաւեր զերկան և զուծ նորա ” ասէ :

“Օ գոյշ լեր դու , ասէ . հայեաց յանձն քո ՚ի նըշանեալ բորտութենէ . և պահեսջիք զնոսա յոյժ . և յուշ լիցի քեզ զինչ արար տէր անձ քո ընդ Մարիամ ՚ի ճանապարհի անդ ” : Զի թէ ես , ասէ , և Ահարոն և Մարիամ պահեցաք , դուք որչափ ևս : Եւ եթէ Մարիամ պատուհասեցաւ՝ զի այսին արար , որչափ ևս առաւել դուք :

“Եթէ ոչ , ասէ , կամիցի եղբայր առն իւրոյ առնու զնա , մատիցէ կին եղբօրն նորա առաջի ծերակոյտ ժողովրդեանն , և հանցէ կօշիկ յոտանէ և թքցէ ընդ երեսս նորա ” : Այ եթէ ընդ երեսս եղբօր առն նորա , այլ ընդ կօշիկն , այս ինքն ընդ ներբանս կօշիկ նորա . վասն զի պատուիցէ նա զայն՝ որ ըստ նմանութե պատկերի կերպարանաց անջ հաստատեցաւ , ասէ՝ թքցէ ՚ի կօշիկ նորա . “Եւ անուանեսցի , ասէ , անուն նորա ՚ի մէջ Իսրայէլի՝ տուն բոկացելոյ ” :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Յատրեստան վարեցաւ հայր իմ ” . հերբայեցի , “Ասորի էր կորուսեալ հայր իմ ” . որպէս և հեթանոսք մնորեալ , խոստովանելով խոստովանի : Եւ զի ասէ “Այ կերայ ես ՚ի նմանէ՝ ՚ի սգաւորութեան իմում ” . հերբայեցի , “Ի ցաւս իմ ” : Եւ զի ասէ “Քննեցի ես զսրբութի իմ ” . “Կատարեցի ես ” ասէ . այս ինքն հանի ես զտասանորդել պտղոյն , և ետու ես անտի զլատացւոյն , և տասանորդեցի ես զնա , և ապա կերայ : “Եւ ոչ սիւռեցի ես զնոսա ՚ի սիղծս ” . այս ինքն սրբեցի ես ՚ի տասանոր-

դեւն իմուժ զնա : « Եւ ոչ ետու ես անտի մեռելոյ » . այս ինքն սեղանոցն , որ դնէին մեռելոցն ըստ սովորութեն՝ որ գործէին 'ի մէջ հեթանոսաց :

Վարձեալ ասէ ցնոսա . « Եթէ պահիցէք դուք զօրէնս զայս , եկեսցեն 'ի վերայ քո օրհնութիւնս այս , և գտցեն զքեզ » . իբրև կնքէ և մարդարէն յասել իւրում . « Զի եթէ լուեալ էիր քո պատուիրանաց իմոց , եկեալ էր այնուհետև խաղաղութի՛ն քո իբրև զգետ , և արդարութիւնս քո իբրև զալիս ծովու , և եղեալ լինէր զաւակ քո իբրև զաւազ առ ափն ծովու » . իբրև զգուշացուցանէր զնոսա յասել իւրում . « Եայեցարուք , ասէ , ընդ Աբրահամ հայր ձեր , և ընդ Սաուայ՝ որ ծնաւն զձեզ , զի մի էր նա , և կուէցի բազմացուցի զնա » :

Եւ եթէ այս իցէ Քչմարիտ օրհնութի՛ն օրինացն , եթէ այդ այդպէս իցէ՝ ամենայն հեթանոսք՝ որ հեռի իցեն յօրինաց , ոչ ծնանին և ոչ սերանան : Եւ եթէ տեսանեմք մեք , զի ամենայն հեթանոսք որ 'ի ներքոյ երկնից են , առաւել են քան զԽորայէլ ծնրնդօք , խաղաղութք և լիութք , և նոքա 'ի գերութե . և լաւ են քան զնոսա մովաբացիքն , զի ոչ երբէք վարեցան 'ի գերութի՛ն . լուեալ է , ասէ , և դադարեալ , և հանգուցեալ են նոքա 'ի մանգութի՛ն իւրեանց , և նոքա համբերին զգերութի՛ն և զանզաւակութի՛ն որովայնի : Եւ եթէ ասիցեն , եթէ իբրև զորդիսն Իսրայէլի խրատեաց զմեզ անձ , ահա աւանիկ և ծուրացիքն խրատեցան և ցրուեցան . և 'ի կատարել եթեթանասուն ամին՝ դարձոյց ընակեցոյց և շինեաց զնոսա . և որպէս զի մարդարէացան վասն նոցա մարդարէքն , սոյնպէս և վասն հեթանոսացն . և ահա աւանիկ ասէ « Իբրև որդիք Հնդկաց էք դուք ինձ որդիք Խորայէլի » :

Վրդ ո՞ր առաւելութի՛ն գտանին առ նոսա՝ որ օրինօք պարծին : Եւ եթէ օրհնութի՛ն ամուսնութեան ընտրեալ էր այ՛ , ընդէր պատուիրէր նա վասն սրբութե . « Սրբեա , ասէ , դու զժողովուրդն , զի մի՛ մերձեսցին ինչ 'ի կին մարդ . և ապա երևեցայց ես նոցա » : Եւ յայսմ վայրի գարշեցոյց նա զամուսնութիւնս . « Եւ քահանայն , ասէ , յաւուրս ժամանակի պաշտա

ման իւրոյ՝ ի կին իւր մի մերձեցի » : Եւ ընդէր զրկեաց զպաշտօնեայնս իւր յօրհնութենէ անտի օրինաց : Եւ ահաւանիկ ոչ միայն զի մի մերձեցին ՚ի կին մարդ՝ պատուիրեաց նոցա , այլ թէպէտ և յերազս ոք տեսանէ , պարտաւորեալ լինի : Եւ զի՞նչ ևս ասասցուք . զկամս նորա գարշեցոյց , եթէ զգործս նորա անարգեաց : Եւ ահա աւանիկ նա ինքնին զուգեաց զնոսա : Այլ զի յայսմիկ ուսցին նոքա զգաստութիւն հեզութեան , Զի թէպէտ և նա ետ զամուսնութիւն , սակայն զի մի զանցանիցեն մոլեբար իբրև զգազանս աղտղիս , և ուսցին դարձեալ թէ սուրբ է նա և պաշտօնեայք իւր : Վասն այսորիկ և քահանայիցն հրաման ետ նա՝ թէ յորժամ մատչիցին նոքա ՚ի պաշտօն նորա , սրբեցեն զանձինս իւրեանց : «Մի , ասէ , ասացէ ներքինին՝ թէ ես եմ փայտ չոր . քանզի տաց ես նոցա ՚ի տեղւոջ իմում անուն՝ որ առաւել իցէ քան զուստերաց և զգոտերաց յաւիտեանս ժամանակաց » : Եւ Եղիսէէ առաւելաւ յայնմիկ՝ զի ոչ ամուսնացաւ . և Եղիս վերացաւ յերկինս . և Գանիէլի հրեշտակք իջին յողջոյն նորա : Եւ եթէ ասիցեն՝ եթէ ունիցին նոքա կանայս , և ահա գրեալ է վասն Եղիսէի՝ թէ սուրբ էր և յայնմիկ , զի նախա տեաց նա զԳեհէզի վասն ստացուածոց . յայտ է թէ ինքն չունէր ինչ ստացուածս , և յամենայն երկրաւոր գնացից ազատ էր : Սոյնպէս դարձեալ և Եղիս : Եւ առաւել համարեցաւ նոյ՝ սրբութի քան զամուսնութի . յայնմիկ՝ զի ընդ սրբութին խօսեցաւ , և նմա հրամայեաց մերձենալ ՚ի սպաս պաշտաման իւրոյ . ետ նմա անուն՝ որ առաւել իցէ յաւիտեանս ժամանակաց : Զայս ընդդէմ այնոցիկ ասացաք , որ օրինօքն պարծին . այլ մեք զերկոսին ընդունիմք ըստ կամաց նոյ . զի նա ինքն է տէր ամուսնութե , որ նկարէ մանկունս յարգանդի . և նա ինքն է Աստուած սրբութեան , և բնակի և հանգչի ՚ի սուրբս՝ որք յաղթեցին բնութեան իւրեանց կամօք իւրեանց , և նրամանօղք եղեն հրեշտակաց :

ԳԼՈՒԽ Գ

ՎԵՐԱՄԱՆ էտ Մովսէս և ասէ . «Յորժամ անցանիցէք ընդ Յորդանան գետ , կանգնեսջիք դուք անդ արձանս . և բռեցես զնոսա բռով , և գրեսցես 'ի վերայ նոցա զպատճէն օրինաց , և թողջիք զնոսա անդր . և շինեսցես անդ սեղան 'ի բոլորակ վիմաց , և մի մխեսցես 'ի ներքս երկաթ » : Եւ ահա աւանիկ տախտակք՝ որ գրեալ էին 'ի վերայ նոցա , 'ի տապանակի անդ եղան . և նա և սեղանն՝ որ գործեալ էր երկաթով Բեսեթիէլի որդւոյ Ովրայ , անդ էր 'ի մէջ որդւոցն Խրայէլի : Իսկ օրէնքն՝ որ թողան 'ի մէջ հեթանոսաց , զի ճաշակեսցեն հեթանոսք զճորհս և զողորմութիւն՝ որ եղեն 'ի մէջ որդւոցն Խրայէլի . զի յորժամ ընթեռնուցուն նոքա զօրէնս , մեծասցի նոցա գիւտք օրինացն , կամեսցին նոքա դառնալ առ Աստուած , իբրև տայ ձեռն անթլիատութեան նոցա սեղանն՝ որ շինեցաւ 'ի բոլոր վիմաց , զի չիցէ մխեալ 'ի նոսա երկաթ : Եւ զի ակնարկեսցէ , զի և հեթանոսաց տուեալ լինէին օրէնքն և սեղան 'ի վախճան ժամանակի : Զի ահա աւանիկ 'ի սկզբանէ իսկ առ ինքեանս թողին զնոսա , զի թեակոխեսցին նոքօք . վասն այսորիկ և ասէ . «Շունք ուտեն և 'ի փշրանաց սեղանոյ անտի տեառն իւրեանց և կեան » :

Եւ քանզի գործեցաւ նա 'ի լուր խրատուն եգիպտացւոց 'ի զգուշացուցանել անդ՝ զի մի մեղիցեն , ոչ կաց մնաց նա մինչև յայսմ միայն . զի որ միանգամ զխրատ զոր լուեալ էր նոցա , թէպէտ և մեծամեծք էին , սակայն ոչ խռովեցուցանէին . վասն այսորիկ ասէ ցնա . «Եթէ ոչ լուիցես դու ձայնի տեառն այ քո , ածցէ տէր անձ 'ի վերայ քո » . ոչ դադարեաց . «Այլ և զամենայն ակտոս չարհարանաց՝ որ չիցէ գրեալ 'ի գիրս օրինացս այսոցիկ » . իբրև զայն՝ զի ասէ , եթէ «Ահա աւախիկ էս հաստատեմ 'ի վերայ ձեր չարիս , և նիւթեմ 'ի վերայ ձեր զխորհուրդս բարկութե » : Զոր օրինակ և գործեցաւ իսկ արդեամբք . «Զի եթէ , ասէ , արարածս նոր հաստատեսցէ անձ , և բացցէ

Երկիր զբերան իւր և կլցէ զնոսա », այլովքն հանդերձ : Զի յորժամ լուիցէ նա զսպառնումն բանիւ , և ընկալցի զպատիժս պատուհասից արդեամբք , խրատեսցին նոքա պահել զպատուիրանն : « Եւ զայլ ախտս չարչարանաց , ասէ , որ ոչ իցէ գրեալ , ածցէ 'ի վերայ քո » : Եւ եթէ առ չարիսն ունի անձ յաւելուլ 'ի վերայ խրատուն առաջնոց՝ որ չիցէ գրեալ , քանի՛ ևս առաւել առ արդարսն ունի անձ յաւելուլ զբարիս՝ զոր ինչ ակն ոչ ետես , և ունին ոչ լուաւ , և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ :

Եւ զի ասէ « Հարցէ՛ զքեզ տէր անձ քո 'ի բոց և յայրումն » . հերբայեցի ասէ . « Ի սառսուռ սաստկացեալ ջերմամբ » : Եւ զի ասիցէ « Ընդ մի ճանապարհ եկեսցեն 'ի վերայ քո թշնամիք քո , և ընդ եւթն ճանապարհ փախիցեն յերեսաց քոց » . յաւուրս Գաւթայ և Ելիկիայ : Եւ իբրև մեղան նոքա՝ դարձաւ եղև 'ի վերայ նոցա յետս ընդդէմ . զի փախեան նոքա ընդ եւթն ճանապարհ յերեսաց թշնամեաց իւրեանց : « Սերմն բազում հանցես , ասէ , և սակաւ ինչ ժողովեսցես » . այն իսկ է՝ զի ասէ . « Բոռս սերմանեսցես , և արասցես գրիւ մի , և դարձուցցէ զքեզ տէր անձրէն յերկիրն եգիպտացւոց հազարաւոր զօրօք » . այս ինքն թշնամեաց՝ որ գերեն զքեզ : Եւ զի ասէ « Ոչ ետ ձեզ տէր սիրտ գիտել , և այս տեսանել , և ականջս լսել » . յայլ բարբառ ասի այս . այս ինքն ետ ձեզ . զի ասէ իսկ զկնի նորա , եթէ « Հանդերձք ձեր ոչ մաշեցան և կոշիկք ձեր » և այլն ևս :

Եւ զի ասէ « Պաշտեցին նոքա զաստուածս՝ որ ոչ գիտացին նոքա » . այս ինքն յերկրպագութի . այն իսկ է զի ասէ . « Բաժանեաց ետ զնոսա անձ հեթաւնոսաց » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Ոչ եթէ ընդ ձեզ միայն կացուցանեմ զուխտս զայս , այլ և ընդ ամենեսին որ աստ իցեն » . հերբայեցի , « Այլ և ընդ այնոսիկ որ չիցեն աստ ընդ ձեզ » . այս ինքն ընդ այնոսիկ որ ոչն իցեն ծնեալ : Այն զի ասէ , եթէ « Եղիցին ցրուեալք քո » . եղև յաւուրս Զորբաբելլի : Եւ զի ասէ « Եղիցին երկինք 'ի վերայ քո պղնձի » , յաւուրս

Աբայաբու : Եւ զի ասէ “Մի՛ի ձէնջ հալածիցէ զհալազարս ”, յաւուրս Գեղէոնի և Դաւթայ : Եւ զի ասէ “Նախանձեցուցի զձեզ յազգս անպատումս ”, վասն ազգին քրիստոնէից . այն է զի ասէ . “Օրհնեցէք հեթանոսք ժողովուրդ նորա ” :

“1) Ժամանակի իբրև բաժանէր , ասէ , բարձրեալն զազգս ամենայն , և սփռէր զորդիս մարդկան , կացոյց զսահմանս հեթանոսաց՝ի թիւ որդւոցն Խորայէլի ” . բայց հերբայեցի , “Ըստ թուոյ որդւոցն Խորայէլի ” : Վասն զի իւթանասուն լեզու բաժանեցան հեթանոսք ըստ նմանութի իւթանասուն որդւոցն՝ որ իջանէին յԵգիպտոս : Բայց դարձեալ կացոյց սահմանրս հեթանոսաց , վասն եւթն ազգայն՝ որ բաժանեցան ՚ի ժառանգութի ըստ թուոյ որդւոցն Խորայէլի : Եւ զի սահմանեցան դարձեալ հեթանոսք՝ի ձեռն երկոտասան առաքելոցն : Զի դարձեալ միւսանգամ յերկրի զկուսպաշտութի փայտեղէն քարեղէն կոոցն նորա մի ելցեն :

Փոխանակ այնր՝ զի ասէ , թէ “Տէր արգել զնոսա ” . հերբայեցի ասէ , “Արհամարհեաց զնոսա , և թշնամիք մեր վրէժխնդիրք մեր ” . այն է զի ասէ . “Մորքա ժողովուրդ են նոյ ” : Եւ զի ասէ “Բուռն հարեալ ունիցի ձեռն իմ՝ի դատաստանի իբրև զլուծ կշոց , զի չափիցէ նոցա և թշնամեաց նոցա ” որպէս Մովսէսն զԱմաղէկն և զԽորայէլ . խորհուրդ խաչին՝ որ հատուցանէ իւրոցն և թշնամեացն իւրոց : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եւ ընդ նմա՝ի բիւրոց սրբոց ” . հերբայեցի ասէ “Եւ գայ նա ՚ի մեծ սրբութենէ ” . այս ինքն՝ի լեռնէ անտի ՚ի Սինէ . այն է զի ասէ . “Ի տեղի ուր հասեալ կաս դու ՚ի վերայ նորա , սուրբ է . և յաջմէ նորա հուր կիզելոյ ” : Նշան ետ մեզ , այն է հուրն՝ որ ՚ի գլուխ լերինն երևեցաւ : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Նորքա հասանեն յոտս քո ” . հերբայեցի ասէ , “Եւ նորքա երթան և յոտս նորա , և ընդունին ՚ի բանից անտի նորա զօրէնս՝ զորպատուիրեաց Մովսէս : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եւ եղիցի ՚ի մէջ Խորայէլի նշան , և եղև ՚ի մէջ Խորայէլի իբրև զթագաւոր ” . վասն նորին Մովսիսի ասէ , ՚ի ժողովել իշխանացն ժողովրդոց ՚ի միասին ազգօքն հանդերձ Խորայէլի :

( ) օրհնեաց Սահակ զՅակովբ 'ի յերկրին քանա- նացուց : Օրհնեաց Յակովբ զերկոտասանսն յերկրին եգիպտացուց , զի ցուցցէ եթէ Յուդայէ է ընտրու- թի՛ թագաւորութե . և զի քաջալերեսցէ զնոսա ելա- նել նոցա յերկրէ անտի եգիպտացուց : Եւ Մովսէս յա- նապատի անդ օրհնութեք իւրովք . զի զօրացուցէ և յորդորեսցէ զնոսա 'ի մտանելն նոցա յերկրն պար- գեաց , և յերկրն եգիպտացուց մի՛ դարձցին նոքա :

Օրհնութեք Մովսէսի 'ի վերայ որդւոցն Խրայելի երկոտասանիցն :

Վարչմեաց ստուգութիւնն 'ի ժամանակ խրատու որդւոցն արդարոյ մինչև ցայս վայր : « Կեցցէ , ասէ , Բուբէլ » : Եւ օրհնութիւնք Յակովբայ , « խողովեցա- ըրուք զի պատմեցից ինչ ձեզ զինչ պատահելոց է ձեզ յաւուրս յետինս ժամանակաց » : Իբրև կիսուց 'ի նոցանէ անէծք են , ընդէր եղև Մովսէս Տակառակ ընդդէմ Յակովբայ , յայնմիկ՝ զի ասէ՛ բայ « Կեցցէ Բուբէլ » : Բայց ոչ եթէ զօրհնութիւն նորա փոխէ , այլ զանէծս նորա : Սակայն և ոչ արժան իսկ էր Մովս սիսի անիծիւք սկսանել առ Հուբէլ . զի պարտէր նա նմա զվարձս խրատուն նորա՝ որ եղև առ Յովսէփ . վասն այսորիկ իբրև աղօթիւք ասաց . ասէ « Կեցցէ Բուբէլ և միմեռցի » : Զի 'ի ժամանակին իբրև մեղաւ Բուբէլ , գիտացին զնմանէ հայրն և եղբարք նորա : Իսկ իբրև արդարացաւ նա Յովսէփաւ , ոչ ոք գիտէր զնմանէ . բայց անձ որ սրտագէտն է : Եւ զի գիտէր անձ՝ եթէ կորզէ նա զՅովսէփ 'ի ձեռաց նոցա , ոչ գի պեցոյց զնա անդ 'ի ժամանակի իբրև վաճառելին զնա . վասն այսորիկ ոչ ծածկեցաւ ապաշխարութի՛ նորա . այնմիկ՝ որ թէպէտ բաժակաւ ջուր ցուրտ տացես դու յանուն նորա ծարաւոյ՝ ոչ զրկէ զքեզ : Այլ կա- րաց ոչ Բուբէլ հանել զՅովսէփ 'ի գբոյ անտի . զի խորհուրդք եղբարցն Յովսէփու յայնմ ժամու սպան- ման էին . և եթէ էր նորա մեռեալ , ազգ մի ջնջեալ լինէր 'ի թուոյ անտի երկոտասանիցն : Վասն այսորիկ « Կեցցէ Բուբէլ » . վասն զի կամեցաւ նա կեցուցա- նել : « Եւ եղիցին թիւք նոցա 'ի համար ազգաց » . զի խորհեցաւ նա սրահել զազգ մի թուովք իւրովք :

Ետեւ իսկ Մովսէս՝ եթէ ընկալաւ զաւակ նորա ըզպատիժս պատուհասից իւրոց, Գադան և Աբիւրոն որդիք Եղիաբու որդիք Բուբէլայ, ետ նմա կեանս . և այն Յակովբայն ոչ խափանեցաւ, և ոչ շնորհքն՝ որ եղեն առ Յովսէփ՝ զրկեցան :

Արդ Մովսէս ասաց նախ 'ի վերայ Բուբէլի վասն անդրանկութեցն . ապա 'ի վերայ Յուդայի վասն թագաւորութեց . և ապա 'ի վերայ Ղևեայ վասն քահանայութեան . ապա 'ի վերայ Բենիամինի վասն տեղոյն թագաւորութե և քահանայութեան . ապա 'ի վերայ Յովսէփու դարձեալ վասն թագաւորութեան :

“Եւ զայս, ասէ, ասաց Յուդայի, զինի այնր Բուբէլայն : Եւ յայսմիկ զի ած յարեաց և խառնեաց զնա ընդ նմա, յայտ է՝ թէ և զնա ևս 'ի չար իրաց ընչէ անցուցանէ նա . այս ինքն յայնմանէ, զի եմուտ Բենիամին փոխանակ ընդ նորա : Եւ վասն զի գողացաւ Յուդայ 'ի քաղաքէ անտի յանդրանիկ քաղաքացն՝ որ տասանորդեցաւ, գողացեալ եղև նա 'ի թագաւորութէ անտի Յուդայ զքառասունս ամ : “Եւ 'ի ժողովն նորա, ասէ, ժողովեցին, զի ձեռք նորա ընտրեսցեն նմա . ինքն զինքն դատիցի, լսի այս և վասն այնր՝ զի բարձաւ թագաւորութին Բենիամինի, և եմուտ Յուդայն . և վասն դարձին որ 'ի Բաբելոնէ, զի յեւանէն նորա անտի նա թագաւորեաց : Բայց հերբայեցի փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Եւ 'ի ժողովս նորա ժողովեա զնա, ՚՝ “Հան զնա, ասէ . այս ինքն տիրեցո զնա : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Ձեռք նորա ընտրեսցեն նմա, և օգնական 'ի թշնամեաց իւրոց լեր նմա, ՚՝ . հերբայեցի ասէ . “Ձեռք նորա խնդրեսցեն ըզվրէժ նմա 'ի թշնամեաց իւրոց, և օգնականք և պաշտպանք եղիցին նմա, ՚՝ :

Արդ ելաւ Շամաոն յօրհնութենէն, զի մի՛ արգելցէ նա զբազումս 'ի յօրհնութենէ . և եղև նա 'ի կողմ անիծչացն, զի մի՛ ընկալցին բազումք զանէծ : “Զայր, ասէ, անօրէն որդիք իւր արդարք անիծցեն, ՚՝ . զի վասն նորա եղեն նոքա նախատ յաշխարհի . բայց ստուգութին՝ իբրև խորհրդիւ անէծ զՇամաոն 'ի բերան

Մովսիսի, յայնմիկ՝ զի զօրհնութիւնն Ղևեայ հնա
րեցաւ արար զնա անէծս Շմաւոնի :

«Վորտակեա դու, ասէ, զզօրութիւն թշնամեաց
նորա», ասաց վասն Ղևեայ: Զի թէպէտ և կատարի
այս 'ի վերայ Մովսիսի, որ կոտորեաց նա յանցս Յոր
դանան գետոյ զթագաւորսն ամուրհացուց, սակայն և
ոչ առ Փենէհէս օտար է այս, այն որ ցցեաց զտէգն
իւր 'ի քամակ Զամբրեայ նահապետին շմաւոնեանց
գնդին՝ թշնամուոյն Ղևեայ: Եւ եթէ ասիցես, ընդէր
ոչ քաւեաց Մովսէս զՇմաւոն որպէս զԲուբէլն, յիշեա
դու՝ զի սկիզբն երազոյն Յովսէփու ամենայն ընդդէմ
Բուբէլի անդրանկան էր. և փոխանակ զի նա ատես
ցէ աւելի քան զեղբարսն իւր, աւելի քան զամենեսին
սիրեաց զնա: Արդ տես դու՝ զի որպէս Յոննաթանն
յաղթեաց նախանձու և ատելութե տանն Վայէնի,
Զանացաւ ասրեցուցանել զՅովսէփ, և ոչ կարաց: Եւ
զի ետես Մովսէս զլալիւնն և զարտասուս Ռուբէնի
'ի վերայ գբոյն Յովսէփու, քաւեաց զնա: Կամ վասն
Զամբրեայ ոչ օրհնեցաւ Շմաւոն: Զի զոր օրինակ
Յակոբ հան զԲուբէլ 'ի թուոյ անտի ազգաց մինչև 'ի
Մովսէս, զի ած խառնեաց զնա, սոյնպէս վասն Նա
քովրայ յապաղեալ խափանեցաւ թագաւորութին
Յուդայ 'ի նմանէ մինչև 'ի Դաւիթ: Սոյնպէս և
պատճառքն՝ որ մերժեցին զՇմաւոն, չէին սակա
ւինչ. զի քսան և չորք հազարք սատակեցան 'ի պատ
ճառս նորա: Արդ թող նա, զի մի եկեսցեն 'ի մէջ
յանցանք նորա, և անիծիւք նզովեսցի նա: Կամ
վասն այսր ոչ օրհնեցաւ Շմաւոն 'ի Մովսիսէ, զի
կացցեն մնացեն 'ի վերայ նորա անէծքն Յակովբու
հօր իւրոյ: Եւ եթէ ասիցեն՝ թէ ահաւանիկ Ղևի
ընկեր նորա օրհնեցաւ, այլ Ղևի ելոյծ զանէծս հօր
իւրոյ գործով նախանձուն իւրով 'ի Քորէբ լերին.
զի զեղբարսն իւր նա ոչ ծանեաւ:

«Վատարումն քո, ասէ, և լոյս քո առն արդարոյ»,
այս ինքն գիտութի քո և ճշմարտութիւն քո իբրև
առն կատարելոյ: «Փորձեցի զնա, ասէ, 'ի վերայ
ջուրցն հակառակութե, զի արբոյց նոցա. և վասն
զի զհայր իւր և զմայր իւր ոչ ծանեաւ, պահեցին
նոքա զպատուիրանս քո». զայն ինչ՝ որ ասացաւնսն

ցա գործել, եթէ “Հարէք սատակեցէք, ասէ, իւրաքանչիւր զեղբայր իւր”, Վասն այսորիկ “Ուսուցեն զիրաւունս քո Յակովբայ”, զի մի մեծասցին նոքա, և երկու՝ զի նոցա վայելէր ուսուցանել: Որովհետև ուսուցին նոքա, “Դիցեն խունկս բարկութեան քո՝ ի հանգիստ”, յորժամ անցանիցէ Խորայէլ զվարդապետութեամբ նոցա: “Եւ կատարումն ՚ի վերայ սեղաւնոյ քո”, նոյն իսկ է: Եւ որպէս և նոքայն ոչ ծանեան զհարս իւրեանց, “Խորտակեա և դու զգօրութիւնս թշնամեաց նորա”, ՚ի վերայ փղշտացւոցն՝ որ խորտակեցան առաջի Սամուէլի որդւոյ Ղևեայ. և Յոյնքն դարձեալ, զի ոչ կացին առաջի տանն Յուդայ Մակաբէի:

Եւ ցԲենիամին ասէ. “Միրեցեալն ՚ի տեառնէ բնակիցէ յուսով. և Սստուած հովանի իցէ ՚ի վերայ նորա, և ՚ի մէջ ուսոց իւրոց հանգուցէ զնա”. քանզի երուսաղէմ միջնորդ է սահմանաց, և հանգիստն անդ է՝ ուր Հուսաբէլն մեռաւ ՚ի սահմանս Բենիամինի:

Օ Յովսէփ օրհնեաց Մովսէս աւելի քան զՅակոբ զօրհնութիս զերկնից և զերկրի և զանդոց և զցօղոյ և զարեգական և զլուսնի և զգրախտի և “Ի գլխաւոր լերանց արևելեց”, հերրայեցի ասէ, “Եւ ՚ի քաղցրութենէ լերանց առաջնոց”, “Աղբանիկք, ասէ, զուարակաց գեղ նորա”, փոխանակ մեծամեծ պարգևացն՝ զոր մատուցանէ նա իբրև զԹագաւոր, և ոչ եթէ ուլս և ամիկս իբրև զանանկս և զաղքատս. կամ վասն պարգևացն զոր առնու նա ՚ի ժողովրդենէ անտի: Բայց հերրայեցի ասէ. “Իբրև զանդրանիկս զուարակաց գեղեցիկ է նա, և եղջերք նորա իբրև եղջերք միեղջերոյ”. վասն թագաւորութեան՝ զոր թագաւորէ նա:

Բայց դարձեալ, նա՝ թէ ունի և տիրէ, մեկնէ զնա յասել իւրում, թէ “Այս բիւրաւորք Եփրեմի”. Յեսու որդի Նաւեայ, որ կոտորեաց զբիւրս հեթաւնոսաց, որ կոտորեաց զհազարս Գեդէոն յազգէ անտի Մանասէի. իբրև զայն՝ զի ասէ “Ետուն Գաւթայ զբիւրս, և ինձ զհազարս. և նորա է արքայութի”, Սոյնպէս և Եփրեմի վասն բիւրուցն: Բայց դարձեալ, “Եղջերք նորա իբրև եղջերք միեղջերոյ”, զի ոչ ՚ի վե-

րայ միեղջերոյ լուծ, և ոչ 'ի վերայ Եփրեմի հնազանդութի : «Եւ նորք զհեթանոսս խեթկեացե », իշխանութի անձին իւրոյ . եւ զի ասէ «Մինչև 'ի ծագըս երկրի », զի յայտ արասցէ՝ զի եթէ նորք արդարասցին, 'ի նմանէ չիք ինչ արգելումն ինչ 'ի ծագս երկրի : «Այս բիւրաւորք Եփրեմի », զի նա թագաւորեաց, այս ինքն Յորորովամ : եւ զի ոչ ցուցցէ՝ թէ յաւուրն՝ յորում թագաւորէ Յորորովամ, պատառի 'ի նմանէ եղբայրն իւր լինել ընդ Հուովրովամու : Իբրև ակնարկէ վասն պատուոյ փառացն, որ լինէր նմա վասն իշխանութե տերութե զոր առնոյր նա 'ի վերայ եղբարց իւրոց, ասէ «Այս բիւրաւորք Եփրեմի, և այս հազարաւորք Մանասէի », :

«Աւրախ լեր Ջաբուղոն յելս քո » . այս ինքն 'ի վաճառս քո : Յորոշէն իւրում 'ի վերայ ծովու, զի 'ի վերայ նաւահանգստացն բնակեալ նստէր նա 'ի շաւեղս հեթանոսաց . մուտս արմտեաց՝ որ մտանէին նմա 'ի նաւաց անտի . զի յամենայն ազգաց հեթանոսաց առնոյր նա և զպտուղ տուրեւառ բազում աշխարհաց . «Վասն այսորիկ զկաթն հեթանոսաց ծծեացէ նա » :

Իայց Իսաբար, «Յարկս քո գեղեցիկ բնակութիւն իւրով » . հեթանոսքն՝ որ շրջին 'ի ծովու անդ, ուխտս ուխտիցեն նաւահանգստին . վասն զի զլրութիւն ծովուն դիւիցեն նորք : Տեարք լերին, և նաւք՝ որ թաղեալ են աւազով՝ յորժամ թափէին զերանութիւնն, բառնային աւազ և դնային՝ զի մի տապալիցին : Բայց հերբայեցի, «Նաւք որ կայցեն 'ի վերայ աւազոյ, և հեթանոսք 'ի լեառն անդր կարդայցեն զմիմեանս . զի ժամադիր լիցին, և երթիցեն 'ի նաւահանգիստն տանն Իսրայէլի, և զոհեացեն անդ զտուրս ողորմութե իւրեանց » : եւ դարձեալ . հեթանոսք 'ի լեառն անդր կարդասցեն ըստ սովորութե նաւալարաց՝ որ երթան և կարդան, եթէ յոր քաղաք երթայցեն :

Իսկ «Անդ զոհեացեն զզոհս արդարութե » . Ջաբուղոն և Իսաբար, զի լինի հաւասարութի միաբանութե յերկրի նոցա . այս ինքն՝ զի մեծանան յղիութե կարօտեալք, և յագին լիութե քաղցեալք : Ընդէր ասէ : Այլ քանզի լիութիւն մեծութե ծովուց

դիւեն նոքա : Բայց դարձեալ հեթանոսք՝ի լեառն ան դըր կարգայցեն . այս ինքն ՚ի տեղւոջ՝ ուր յարկքն խաքարու էին , որ անցանէն ընդ ծով և հային ընդ լեառնն խաքարայ . զի անտի ելանէր նոցա օդ խազաղու թեան , և լինէր նոցա ցածունն և դադարունն հանգստեան : Եւ քանզի ՚ի հանդիպէ անտի նորա գըտանէին հեթանոսք հանգիստ նաւաց իւրեանց , իբրև խոտորէին անդ հանգչել , ելանէին ՚ի լեառն զոհել : Եւ քանզի հրեութի չառնուին յանձն աշակերտել զոհել նոցա յերուսաղէմ , ոչ տային նոցա թոյլ՝ զոհել դիւաց , այլ անուանն նայ : Եւ զի յանձն առնուին նոքա , յայսմիկ ասաց Մովսէս վասն զոհից նոցա՝ թէ արդարութի էին : Եւ յայսմիկ՝ զի յորժամ ելանէին բնակիչք ծովուն ՚ի լեառնն ՚ի յարկս խաքարու գնէին և վաճառէին , թէ զլիութի մեծութե դիւիցեն նոքա . այս ինքն բնակիչք աշխարհին : Խառնեաց նա զանէծս ՚ի բերան Յակովբու , և ցանեաց ՚ի մէջ ամենայն Խորայելի ՚ի ձեռն Շմաւոնի և Ղևեայ : Խառնեաց դարձեալ նա զօրհնութիս ՚ի բերան Մովսիսի ՚ի ձեռն Խաքարու և Չաբուղոնի , և սերմանեաց ՚ի մէջ ամենայն հեթանոսաց՝ որ զոհեն զզոհս արդարութե :

“ ( ) րհնեալ է այն , որ ընդարձակեաց Գաղայ յաշխատութե անտի ” . քառասուն ամ նախկին նա հանգեալ , խորտակեաց զբազուկ և զիշխան յայն կողմ Յորդանան գետոյ , և յայս կողմն կոտորեաց նա : “ Եւ ետես , ասէ , նա ՚ի նմա . զի նա նախ ժառանգեաց զառաջինն . զի անդ թաղեալ վիճակ մարգարէին ” . այս ինքն զի անդ թաղեալ է Մովսէս : Եւ փոխանակ այնր՝ զի ասէ “ Ետես նա ՚ի նմա ” . հէբրայեցի “ Ետես այլ ևս՝ որ արժան էր նմա , զի անդ թաղեալ է բաժին մարգարէութեան . և գայ նա զօրավարօք զօրացն ժողովրդեան ” . վասն նա փեթայ “ Չարդարութիս տեառն գործեաց ” . զի մատոյց նա զդուստր իւր պատարագ . “ Չիրաւունս և զօրէնս նորա ՚ի մէջ Խորայելի ” . այն իսկ ՚ի՝ որ երթան դատերքն Խորայելի տարւոջէ ՚ի տարի , և լան վասն դատերն նա փեթի :

1 Յօրինակին նախ նա . ուղղեցաւ ըստ յաջորդին :

“Դան կորիւն առեւծու”, որդի 'ի Մանթանեայ 'ի թագաւորութիւն անտի Ուլգ արքայի, զի է զբարութիւն Բայց դարձեալ “Դան կորիւն առեւծու”, Սամիտովն . որ առնոր աւար 'ի Մենթենայ, այս ինքն 'ի փղշտացւոց անտի :

“Եփթաղիմ յագուրդ յագեալ, լցեալ բարւոք կամօք ւնյ . ծով և հարաւ ժառանգութիւն նորա ” : Եղև նա նաւահանգիստ ծովու, և բանակեաղ 'ի ցաւ մաքի . վասն այսորիկ յագեցան կամք նորա ամենայն բարութիւն, և լի է օրհնութեամբ տեառն, և տայ նա զպատարագս բարիս, զի օրհնեաց նա գովութիւն զթագաւորս : “Եփթաղիմ յագեալ կամօք”, վասն Բարակայ որ օրհնեցաւ, և Դեբովրայ :

“() րհնեալ յորդիս Ասեր”, զի տասանորդէր . զի զամենայն զոր միանգամ տացես ինձ, տասանորդելով տասանորդեցից քեզ : “Եւ եղիցի, ասէ, ընդունելի կամքն յեղբարս իւր”, զի գտանին կամք նոցա առ նա : Եւ զի եմուտ Ղևի փոխանակ ընդ նորա, նա ոչ նախանձեցաւ . վասն այսորիկ օրհնեաց նա : Եւ զի ետ նա զօծումն իւր եղբօր իւրոյ, “Մխեսցէ 'ի ձէթ զոտն իւր”, ցոյց թէ պարարտ է երկիր նորա և հզօր : Եւ քանզի քահանայութիւն և թագաւորութիւն էր՝ առաջնորդութիւն խառնեալ է 'ի նմա, և հզօր է նա իբրև զերկաթ և զպղինձ՝ զի խառնեալ են ընդ միմեանս, ասէ ցնա . “Երկաթ և պղինձ կօշիկք քո” . զի կոխիցես զթնամիս քո : “Որպէս աւուրք քո, ասէ, զի բազում իցեն, բազմացի զօրութիւն քո” : Կամ զի երկիր նորա ապամացւոց երկիրն էր, ասէ “Մխեսցէ 'ի ձէթ զոտն իւր”, Եւ զի մերձ էր նա 'ի կողմանս մարասացւոց, ասէ “Երկաթ և պղինձ կօշիկք քո” : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Որպէս աւուրք քո և զօրութիւն քո”, և այլ ևս . հերբայեցի, “Որպէս մանկութիւն քո, ծերութիւն քո” :

“Ոչ գոյ իբրև զւծ խորայելի, որ նստի յերկինս վասն օգնականութե քո՝ և մեծվայելչութիւն իւրով զբարձունս հնազանդէ . ած նախ և 'ի ներքոյ ըզբռունս աշխարհի”, այս ինքն զպատերազմօղս : Իբրև զայն զԵսայեայն՝ զի ասէ “Հրամայեցէ տէր ւծ 'ի վերայ զօրութեանց բարձանց 'ի բարձունս, 'ի վերայ

Թագաւորութեց երկրի յերկիր » : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ « Օգնական իցէ քեզ տէր անձ քո , և ոչ եթէ 'ի սուր սուսերէ պարծանք քո » . հեբրայեցի , « Վահան է նա , ասէ , օգնականութեան քո , և սուր պարծանաց քոց » :

Յակովբ զյանցանս Ռուբէնի յիշատակէ ¹ , վասն զի պղծեաց զանկողինս նորա : Իսկ Մովսէս վասն բարոյ խրատուն՝ զոր ետնմա վասն Յովսէփու , քաւեաց զմեղս նորա , և ան խառնեաց 'ի թիւ համարուց :

Յակովբ զՇմաւոնի և զՂևեայ դարձեալ զյանցանսն երկրորդէ . և զինչ ասէ . « Յրուեցից զնոսա » : Դառնայ այնուհետև յօրհնութիւն Մովսէս , մեկնէ զնա գործովն՝ որ եղև 'ի Գորէք լեառն , և ստուգէ զբանն Յակովբայ իբրև ցարդ չև ևս լեալ էին քահանայք : Զի միաբանեցին , ասէ , քահանայքն , և դիցեն խունկս 'ի բարկութե քում . և զի ասէ բաժանեցից զնոսա . Ղևեայ ոչ տուաւ ժառանգութի Շմաւոնի , զի սակաւ էր . ետուն նմա վերադիր յիւրաքանչիւր ժառանգութի եղբօրն իւր :

Յակովբ վասն Յուդայի ասէ . « Ի սպանմանէ , որդեակ , ելեր » . վասն այնր թամարայն և Յովսէփու : Մովսէս ասէ . « Լուր , տէր , ձայնի Յուդայի , և 'ի ժողովս նորա ժողովեա զնա » . յայտ առնէ զգերութի նորա : « Զեռք նորա ընտրեսցեն նմա » . զի ինքն յինքենէ թագաւորեսցէ :

Իւ Յակովբ ասէ Զաբուղոնի և Խաբարու վասն ժառանգութե նոցա . մարդարեացաւ՝ զի Զաբուղոն 'ի նաւահանգիստ ընակեալ էր , և Խաբար 'ի ծովեզերի և 'ի լերին . և Զաբուղոնի դարձեալ 'ի նմին լերին մինչև 'ի Սիդոն : Մովսէս թարգմանէ զնա . « Ուրախ լեր , ասէ , Զաբուղոն , յեր քո . Խաբար , յարկս քո . հեթանոսք՝ որ առ լեառն՝ կարդասցեն » . և այլ ևս :

Յակովբ ասէ . « Դան դատեսցէ զժողովուրդ իւր » , վասն Սամիսոնի : Մովսէս մեկնէ զնա . « Դան կորին առեւծու » . որդի է 'ի Մենթանոյ :

Յակովբ վասն Գադայ ասէ . « Ընդ աւազակս ել

1 Յօրինակին յիշատակէ :

ցէ, և նա առաջնորդեցէ զնացից նոցա » . քանզի 'ի ժամանակի իբրև ժառանգեցուցանէր Մովսէս զՌուբէն և զԳադ , ասաց՝ թէ անցէք առաջի եղբարց ձերոց , և հարստութի վերջնոյն 'ի զօրութի առաջնոյն գտեալ լինէր : Մովսէս մեկնէ զնա . «Օրհնեալ այն՝ որ ընդարձակեաց Գադայ » :

Յակովբ վասն Ասերայ ասէ . «Ի պարարտութեան հացի , և համբարակ դնէ զնա թագաւորաց » : Մովսէս թարգմանէ զնա . «Եւ եղիցի , ասէ , ընդունելի յեղբարս իւր , և մխեսցէ 'ի ձէթ զոտն իւր » . ցոյց՝ թէ պարարտ է երկիրն նորա և հզօր :

Յակովբ վասն Նեփթաղիմայ ասէ . «Հրեշտակ թեթեւ երագութեամբ » : Մովսէս թարգմանէ զնա , «Նեփթաղիմ՝ յագեալ կամօք , և տայ զխօսս՝ զի օրհնեաց նա զթագաւորս » :

Յակովբ վասն Յովսէփայ յայտ առնէ՝ թէ ռիսցան ընդ նմա եղբարք իւր , և օրհնէ զնա օրհնութի զերկնից և զերկրի և զանդոց՝ , իբրև յայտ առնէ եթէ մինչև յոյս անդր մշտնջենաւոր բարձանց մինչ 'ի դրախտն անդր : Մովսէս թարգմանէ զնա , և օրհնէ զնա աւելի քան զՅակովբ՝ օրհնութի զերկնից և զերկրի , զարեգական և զլուսնի և զդրախտի , իբրև յայտ առնէ՝ եթէ թագաւոր լինելոց է 'ի նմանէ : «Եղջերք նորա , ասէ , իբրև միեղջերոյ եղջերք . այս բիւրաւորք եփրեմի » . զի թագաւոր է նա :

Յակովբ զԲենիամին գայլ յափշտակօղ զնէ վասն իրաց հարձին , կամ վասն Ամաղէկայն և Շաուղի : Իսկ Մովսէս ասէ . զամենայն աւուրս 'ի մէջ ուսոց իւրոց հանգստեան , որ էր յԵրուսաղէմ . զի նա ինքն է 'ի մէջ սահմանաց՝ ուր Հռաքէլն մեռաւ 'ի սահմանս Բենիամինի :

Յօրինակին զանդէոյ :

ԳԼՈՒԽ Դ

«Եւ ասէ տէր ցՄովսէս . ել դու 'ի լէառն , և նայեաց տես զամենայն երկիրն քանանացւոց , և ժողովեաց դու առ հարս քո յազգի քում , » : Են ոմանք՝ որ ասեն թէ անցուցանելով անցոյց անձ զերկիրն առաջի նորա , և ետես նա զնա : Այլ էին նման այս . ոչ եթէ զի այդ դժուարին է այս , զի այն՝ որ ետ զգեհուը զփառս երեսաց նորա , նա ետ նմա աչս լուսաւորս իբրև զարեգական տեսանել զայն երկիր պարզեաց , որպէս զի ետես նա զնմանութիւն խորան ժամուն 'ի լերին անդ , և որպէս զի ետես նա զգրախտն փափկութեան 'ի ճանապարհի անդ : «Ել դու , ասէ , 'ի լէառն անդրր և մեռիր » : Եւ ոչ ասաց նմա թէ անձ արարեր զիս , ոչ մեռանիմ . այլ ուրախ եղև նա ընդունել զմեռելու թի պահելով զպատուիրանն , և ոչ անձութիւն անցանելով զպատուիրանաւն : Նա և Պաւղոս և Բառնաբաս՝ 'ի ժամանակի իբրև արարին զնոսս աստուածս , ոչ կամեցան թաքուցանել զանձութիւնն զայնորիկ՝ որ զնոսայն առաքեաց . այլ յայտնեցին նոքա զանձութիւն նորա , և ոչ թաքուցին զմարդկութիւնն իւրեանց . պատառեցին զհանդերձս իւրեանց և ասեն . «Եւ մեք , ասեն , իբրև զձեզ մարդիկ եմք » :

Փոխանակ այն՝ զի ասէ «Եւ ել Մովսէս յՌաբովթ Մովաբու » . հերբայեցի ասէ «Ի դաշտէ անտի Մովաբու » : Եւ զի ասէ «Ոչ վատեցին աչք նորա , և ոչ թարչամեցան երեսք նորա » . խորհուրդ աչ խարհի նորոյ նկարեաց մեզ : Եւ զի ծածկեցաւ գերեզմանն Մովսիսի , զի մի եղիցի հայհոյութի 'ի վերայ այն նորա . մանաւանդ զի Աստուծոյ իսկ արժան էր թաղել զաստուածն . այս ինքն՝ այն ճշմարիտն զայս , որ ըստ կրեւոյն տուեալ էր : Եւ զի մի դարձեալ նուաղեալ Կոցի մեծութիւն օրինաց յայնմ ժամու , զի տեսանէր ակնն գայթաղեալ զլոյսն զայն՝ որ սփռեցաւ 'ի վերայ երեսացն Մովսիսի , 'ի ժամանակի իբրև նուաղեալ շիջանէր առ սակաւ սակաւ : Ամ զի մի կանգնիցեն արձան 'ի վերայ գերեզմանի նորա ,

և պագանիցէն նմա երկիր . կամ զի մի եկեացէն մովաբացիքն և հանցէն զոսկերս նորա և ցրուիցէն . զի մի հէբրայեցիքն արտաքոյ կարգի պատուիցէն զնա , և հեթանոսք անարգեացէն զնա : Փոխանակ այնր՝ զի ասէ «Մեռաւ Մովսէս , և թաղեաց զնա անձ» . հէբրայեցի , «Մեռաւ Մովսէս ըստ բանի տեառն» : Մնունզն Մովսիսի և թաղելն նորին՝ երկոքին այլ էին :

Ետապեալ տագնապեալ զարհուրելին մարգարէքն և երկնչէին , իբրև հոգին՝ որ ՚ի նոսա էր , ՚ի ներքոյ այսր չարչարանաց չէր եղեալ : Զի ոչ եթէ ինքն ՚ի նոսա փոփոխեալ լինէր , այլ զնոսա զինի կամաց իւրոց ձգէր . զի պարզև էր նա՝ որ բնակեալ էր ընդ ազատութեն . և զազատութին բռնի ոչ վարէր նա . թէպէտ և խօսել զայն ինչ զոր կամէին նոքա՝ ստիպէր ոչ զնոսա , սակայն գործք՝ զայն ինչ զոր կամէին նոքա՝ բռնադատէր զնոսա ՚ի հնազանդել զբեզ բնութեան մարգարէութեան իւրում . այլ ոչ հնազանդէր զազատութի նոցա բռնութի՝ ՚ի գործ պաշտաման իւրոյ : Նա և այս է , զի հնազանդեաց զբերանս մարգարէիցն խօսից իւրոց , զի ետես նա՝ զի հնազանդեցին նոքա զկամս իւրեանց օրինացն նորա , և որպէս քանից իւրոց զձայնս նոցա , և խօսից իւրոց զբերանս նոցա , սոյնպէս պարզևքն հաւատոցն նոցա , և հարցմունքն նորա վաստակոց նոցա , և յաղթութիւնն հազուոյն՝ մարտից նոցա : Եւ զի միանգամ բնակեալ էր ՚ի նոսա անութիւնն , կայր ՚ի վերայ նոցա և կարգ մարգարէութե . թէպէտ և բնակեալ էր ՚ի նոսա հոգին ծածկոյթ , սակայն տեղի տայր նա , զի մի մարգարէութին խափանի , և զի մի զրկեսցի անութին յիւրոց անտի : Եւ եթէ զի յանդիմանեալ կշտամբեսցի փոքրկութին , և մի տրտմեսցին . այլ վասն զի յայտ լիցի խառնեալ մեծութի , և ընդ նմա է՝ իբրև ամփոփէր հոգին զպարզևս ՚ի նոսա : Եւ էր՝ որ սրբուէր զնոսա արտաքս քան զնոսա , և զինքն նոցա ոչ յայտնէր . և էր՝ որ և այլոց ընդ նոսա յայտնէր , զի և մարգարէն եղիցի կատարեալ , և լսողքն եղիցին փափագեալ . և ծանիցի մարգարէն՝ թէ չնորհաց է այս , և գոհացէ զնմանէ : Գիտասցէ և լսողն՝ թէ ստացուած է սա հասարակաց , և ցանկացի նմա :

Մարգարէք վարիւք իւրեանց առ հոգին առաքեալ լինէին, և նա առ նոսա նշանօք հաւատարիմ լինէր: Յուցին մարգարէքն գործօք իւրեանց զչարչարանս վասն նոցա. և հոգին ՚ի ձեռն նշանաց ըզպսակումն պատերազմի. զի ՚ի ժամանակի իբրև համբեր Մովսէս փափկասուն խիստ հովուութե զքառասուն ամ, չարչարանքն էին նմա ՚ի մարտ պատերազմի: Այլ և դարձեալ եղև նա հրամանատար զքառասուն ամ մարդկեղէն խաչին: Այս հատուցումն է այնորիկ՝ որ փախչէր նա ՚ի Փարաւոնէ, մարտ պատերազմի եղեալ վասն ժողովրդեանն այ: Եւ իբրու հարկանէր զԾովն, և նա փախչէր յերեսաց նորա, այս փոխանակ իւր փախստեանն լինէր: Սոյնպէս և ամենայն մարգարէքն ընդունէին զպսակն ՚ի Հոգւոյն սրբոյ:

ԿԱՏԱՐԵՑԱՒ ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԱՐԱԾՈՑ ՄԵԿԵՈՒԹԵԱՆՍ

ՍՐԻՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՄՈՒԱՅ

Յ Ե Ս Ո Վ Լ Ն Յ

Ո Ր Դ Ի Ո Յ Կ Ա Ի Ե Ա Յ

Զ Ո Ր Ա Ր Ա Ր Ե Ա Լ Ե

Տ Ե Լ ՈՒՆ Լ Բ Ի Մ Յ Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ՅԱՆՁՆ ԵՂԸ Ժողովուրդն Յեսովայ տանել ժա-
ռանգեցուցանել նոցա զԵրկիրն պարզեաց ։
Եւ իսկ և իսկ առաքեաց լրուտեսս յԵրիբով, զի հզօ-
րացուցէ զփոքր Թերահաւատութի ժողովրդեանն ։

Բաժանեաց զգետն . զի արկցէ զահ և զԵրկիւղ
քանանացւոցն, զի մի եկեացեն մարտնչել ընդ նմա և
կոտորեսցին ՚ի սուր սուսերի նորա ։

ԹՎփատեաց զժողովուրդն կրկնակի ։

Կործանեաց զպարիսպն Երիբովի ։

Քարկոծեաց զԱքար, և արար զինամա ողորմուէ
՚ի վերայ Ռահաբու ։

Կոտորեաց զԹագաւորսն քանանացւոց, զի ժլպր-
հեցան յանդգնեցան մարտնչել ընդ նմա ։

Արար ողորմութի գաբաւոնացւոց, զի երկեան և
ապաւինեցան ՚ի նա ։

Արգել զարեգակն և զլուսին, զի տացէ զհաւա-
նութի քանանացւոց . կամ զի եթէ աշակերտեսցին
նմա, կամ զի եթէ առցէ զտեղի ՚ի գալայ անտի մար-
տնչել ընդ նմա ։

Ըն զերկիրն պարգևաց որ 'ի յԱբրահամէն և այսր
խոստացեալ էր նոցա . բաժանեաց ազգաց ժողովրդ-
դեանն , որպէս և հրամայեցաւ նմա :

Օ այսոսիկ և որ սոցին նման են և որ ինչ եղև 'ի
ձեռն նորա՝ գրեաց :

Ի ՍԿԶԲԱՆ ԲԱՆԵՒՑ ԻՒՐՈՑ ԱՍԱՑ ԱՅՍՊԵՍ

ԳԼՈՒԽ Ա

ՅԵՑ մահուն Մովսիսի ասաց տէր ցՅեշով պաշտօնեայ Մովսէսի, : Ջայս զի ասաց է թէ «Պաշտօնեայ Մովսիսի», խոնարհութիւն է Յեշովայ . քանզի 'ի ժամանակի իբրև հաւասարեաց զնա անձ ընդ Մովսիսի՝ ասէ ցնա, եթէ «Որպէս եղէ ընդ Մովսէսի, եղէց և ընդ քեզ», : Բայց ոչ կամեցաւ հա մարել զանձն իւր գոնեայ աշակերտ Մովսիսի, այլ պաշտօնեայ Մովսիսի : «Անց դու, ասէ, և ժողովուրդս այս ընդ Յորդանան», : Եւ ամենայն գաւառ՝ զոր կոխեսցեն ոտք ձեր, ճշմարտեալ հաւատասջիք, զի լինի նա վիճակ ժառանգութե՛ ձերոյ, որպէս և խոստացայ էս Մովսիսի . զի յանապատէ անտի՝ որ եղերուքն դուք քառասուն ամ, և լեառնս այս Լիբանանու զոր տեսանեն աչք ձեր, և մինչև ցգետն մեծ Արածանի, եղիցի սահմանք ձեր : Բայց ոչ կամեցան նոքա ժառանգել մինչև յԱրածանի . քանզի և ահա և յաւուրսն իսկ Դաւթի մինչև յանցս Արածանուոյ գետոյ կոտորեցին և հրձիգ արարին : Բայց զի «Մի՛ ոք կացցէ առաջի ձեր զամենայն աւուրս կենաց ձերոց», : այլ և այնմ՝ ազգի՝ որ ժառանգեաց զերկիրն՝ ի ձեռն Յեսուայ, որ զկնի նորա գալոց են, որ պահեն զպատուիրանս տեառն իբրև զԴաւիթ՝ խոստացաւ : Եւ զոր օրինակ եղէ ընդ Մովսիսի զօրութիւն և նշանօք, եղէց և ընդ քեզ, և ոչ թողից զքեզ 'ի ձեռանէ, և ոչ անտես արարից զքեզ յամենայն մարտ պատերազմի, մինչ զի ժառանգեցուցէս զերկիրն ժողովրդեանն, որպէս խոստացայ էս արբահամենց հարց նոցա : Բայց այսու ուխաիւ եղէց ընդ քեզ, որպէս եղէ

ընդ Մովսիսի, «Եթէ պահեսցես զամենայն օրէնս՝ զոր պատուիրեաց քեզ Մովսէս ծառայ իմ» . որպէս և ինքն իսկ Մովսէս պահեաց զնոսա :

«Վսէ Յետու ցժողովուրդն . պատրաստեցէք ձեզ պաշար իւրաքանչիւր» : Եւ զի՛նչ պիտոյ էր նոցա պատրաստուիլն , զի մանանայն մինչև ցայնժամ ոչ էր արդէլեալ ՚ի նոցանէն . այլ վասն զի ընդ գետն անցանէին նոքա , ետ նոցա հրաման աւուրք յառաջ պատրաստել պաշար իւրաքանչիւր ՚ի մանանայէ անտի , որպէս զի պարապորդք լիցին կալ և տեսանել զսքանչելիսն՝ որ լինելոց էր ՚ի գետ անդ ՚ի վաղիւ անդր : Եւ զգունդն Ռուբէնի վառեաց ընդ իւր քառասուն հազար կուռ վառեալ . այլ զի գուցէ մնալովն իւրեանց յայն կոյս Յորդանան գետոյ բեկցեն զսիրտս եղբարց իւրեանց :

Եւ զի առաքեաց երկուս արս , և լրուտեսցին զԵրիբով . Թէպէտ և առ ՚ի քաջալերել ժողովրդեանն առաքեցան , այլ վասն Բահաբու պոռնկի առաքեցան արբանեակքն յԵսովեայ . զի ՚ի դէմն բազմաստուած բազմասիրդէին Բահաբու՝ որ ՚ի ձեռն կարմիր նշանին՝ որ ՚ի փայտն էր , միում՝ Աստուածոյ և միում առն համարեցաւ և անուանեցաւ , նկարագրեսցի խորհուրդ բազմապատկեր եկեղեցւոյ : Զի ՚ի ձեռն երկուտասան առաքելոցն Յիսուսի հանդերձեալ էր օտարանալ յամենայն կուոց և յամենայն չարեաց , և ՚ի մի անձ բարի գործովքն՝ զոր ընտրեալն է իւր՝ ապաւինելոց էր :

Բախաբ՝ որ իջոյց սարանօք զառաքեալսն Յետուայ ընդ պատուհան պարսպին , զխորհուրդն եկեղեցւոյ գրեալ նկարէր , այն որ զՊաւղոս առաքեալն Յիսուսի իջոյց վանդակաւ ընդ պարիսպսն Դամասկոսի : «Գիտացի , ասէ , զի մատնեաց տէր զերկիրս ՚ի ձեռս ձեր» . և մեք և ամենայն բնակիչք երկրին քանանացւոց զահի հարեալ ՚ի մեծ երկիւղի կամք յերեսաց ձերոց . վասն զի լուաք մեք զի բաժանեաց զճուրս կարմիր ծովուն առաջի որդւոցն Խորայելի ՚ի քառասուն ամէ և այսր , երկիրս այս ձեր է : Եւ արդեւք

1 Միւս օրինակն Բառն 15) և Բառն սուս :

վասն զի ապաշխարեսցուք, բնակեցաք 'ի սմա մինչև
ցայսօր. այլ յօրէ՛ զի բաժանեցաւ ծովն և կոտորե-
ցան երկու թագաւորքն ամովրհացւոց, զահի հա-
րեալ դողացին սիրտք մեր, և ոչ մնաց 'ի մեզ շունչ: Եւ
սակաւ որ 'ի ձէնջ՝ եթէ անցեալ յայս կոյս միով փոքր
զնդաւ՝ կարող էիք ունել զամենայն երկիրս քանա-
նացւոց: Արդ անձն ձեր նա իսկ է յերկինս 'ի վե-
րուստ, այնու զի իջոյց զհօւր և զկարկուտ յերկնից
'ի վերայ եգիպտացւոցն: Եւ նա ինքն է յերկրի 'ի
ներքոյ, զի բաժանեաց զներքին անդունդս ծովու ա-
ռաջի ազգաց ձերոց: Արդ այսուհետև եկայք եր-
դուարուք ինձ. մի 'ի կուռս և 'ի պատկերս Երեքովի
զոր անարգեցի, այլ երդուարուք ինձ 'ի տէր՝ եթէ
հատուցանէք ինձ շնորհս երախտեացս այսոցիկ, և
կեցուցանէք զիս 'ի ժողովրդեանն ձերում: Եւ որպէս
կեցուցի ես զձեզ 'ի մէջ քանանացւոց, կեցուցիք և
դուք զիս և զհարս և զեղբարս իմ վասն հաւատոց
նոցա, որ կարմիր նշանաւն 'ի պատուհանի կապեմ
ես, և վասն դառնալոյն նոցա 'ի կուոց պատկերաց, և
վասն հաւանութեանոցա՝ որ գալոց են 'ի մեծ հաւա-
նութի ճշմարիտն Աստուծոյ:

Ըսենցնա, զի եթէ այսօր ոչ կարեմք մեք հա-
տուցանել քեզ զշնորհ երախտեացն զոր արարեր մեզ.
այլ յորժամ մատնէ տէր զերկիրն քանանացւոց 'ի
ձեռս մեր, հատուցուք քեզ յայսնապէս 'ի լոյսն
արեգական զփոխարէնս շնորհիդ՝ զոր արարեր մեզ
'ի ժամն խաւարի. բայց միայն կապեսցիր 'ի պատու-
հանիդ քում զնշանն: Մի զայլ գոյն՝ որ պատշաճ և
պիտոյ է նշանի և ոչ խորհրդոյ. այլ զկարմիր նշանն՝
որ պատշաճիցի՝ յերկոսին դէմս: Եւ զի զգուշացու-
ցին՝ եթէ որ ելցէ 'ի տանէ անտի յայնմանէ՝ ուր նը-
շանն կապեալ է՝ և մեռցի, արիւն նորա 'ի գլուխ
իւր, յայտ արար և եցոյց՝ թէ զոր օրինակ ամենայն
որ արտաքս քան զտունն գտանէր, ոչ կարէր գտա-
նել զկեանս ժամանակեանս. սոյնպէս և ամենայն՝ որ
'ի խորհուրդն անդր Բրիստոսի չհաղորդի, ոչ կարէ
գտանել զկեանս յաւիտենից: Ի տանն Բախարու

1 Միւս օրինակն գաւթեայի:

կեանք ժամանակեան, և արտաքս քան զնա մահ ժամանակեան: Խսկ յեկեղեցւոջ գոն կեանք յաւիտենից, և արտաքս քան զնա դարձեալ մահն յաւիտենից: Եւ որ հանդուրժէր ժուժկալել 'ի կարմիր նշանն, 'ի ժամ կործանման պարսպացն ոչ երկնէր նա: Սոյն պէս և որ 'ի խաչն հաւատայ 'ի ժամանակի զի կործանին և քակտին արարածք, ոչ զարհուրի և ոչ շտապի: Ի ժամուն զի կապէր Բախաբ զնշանն 'ի փայտի, զխորհուրդ ժողովողեանն՝ որ կապելոց էր զորդին միածին 'ի փայտի՝ նկարէր նա: Ա՛. Բախաբ դուստր հեթանոսաց. զի մտանելովն իւրով՝ գրէր նկարէր զեւանել այնոցիկ՝ առ որս երթայրն, մինչ չև խառնեալ էր ընդ ժողովուրդս նոցա. հան ընկէց զժողովուրդս նոցա: Եւ քանզի ոչ գրեալ անուն իւր 'ի համար բանակի նոցա, թուղթ ապահարզանի գրեաց և ետ բանակի նոցա:

Արդ 'ի ժամուն իբրև առ նա զնշանն կարմիր 'ի ձեռն իւր, օտարացաւ նա 'ի կողմ պատկերաց. զի նկարեացէ և նշանակեացէ զխորհուրդ խաչին. զի ամենայն կուռք և պատկերք հանդերձեալ էին խափառնել յամենայն հեթանոսաց: Ձեռք նորա կալան ըզնշանն կարմիր, այլ ոչ մերձեցան 'ի զոհս դիւաց: Եւ 'ի ժամանակէն զի ներկեաւ՝ սէր նշանին 'ի սիրտ նորա, փարատեցաւ 'ի սրտէ նորա սէր բազում հոմանեաց՝ որ 'ի սրտի նորա տնկեալ կայր: Չգաստացոյց սրբեաց զանձն իւր, և սպասէր և դէտակն ունէր Յեշովայ կուսանի, զի նկարեացէ զխորհուրդն եկեղեցւոյ, այն՝ որ սրբովքն և ընտրելովքն իւրովք սպասէ և դէտակն ունի ճշմարիտ Յիսուսի:

Արդ լրուտեաքն չոգան պատմեցին որ ինչ դէպն տուաւ նոցա, բայց ոչ բեկին զսիրտս եղբարց իւրեանց իբրև զընկերս իւրեանց՝ որ ասէին թէ՛ « Համարեցաք մեք յաչս նոցա իբրև մարախ », և յլ թէպէտ և դառն նեղութի պատահեցաւ նոցա, սակայն քաջալերեցին զժողովուրդն և ասեն. եթէ մատնեաց տէր 'ի ձեռս մեր. ոչ զերիքով միայն, այլ և զամենայն երկիրն քանանացւոց. ահաւասիկ ուսաք և տեղեակ եղեաք,

զի և 'ի համբաւոյն մերմէ անգամ զահի հարեալ և 'ի դողման կան բնակիչքն քանանացւոց յերեսաց մերոց :

Գ Լ ՈՒ Խ Բ

Չու արարին ժողովուրդն, և եկին հասին յափն Յորդանան գետոյ . բանակեցան զերիս աւուրս զգե տոյն, և այսր ոչ անցին . զի գուցէ թէ լուիցեն բնա կիւք Երիբովի, երկիցեն բնակիւք Երիբովի և ինդրեացեն զաջն խաղաղութե Յեսովայ և կեցցեն : Եւ զի յաւելցէ և ածցէ անձ զահ և զերկիւղ յամենայն ազգն քանանացւոց, զի մի եկեացն մարտնչել ընդ զօրութենս Որ բաժանեաց զԾոյն կարմիր 'ի ձեռն Մովսէսի, յաւել բաժանեաց զգետն Յորդանան 'ի ձեռն Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ . զի զիտացեն և ծանիցեն զի եթէ քան մարտնչել ընդ զօրութենս՝ որ բաժանեաց զՅորդանան առաջի Յեշովայ, կոտորէ զնոսա իբրև զամովրհացիս զօրութիւնն այն՝ որ բաժանեաց զԾոյն կարմիր առաջի Մովսէսի : Եւ վասն զի հանդերձեալ էր բառնալ՝ 'ի նոցանէ ամսն և սիւնն հանդերձ մանանայիւն, ցոյց նոցա զի յայսմ հետէ տապանակն կտակարանաց երթալոց էր առաջի նոցա : Ետ նոցա հրաման հեռանալ 'ի տապանակէ անտի իբրև երկուս հազարս կանգուն . վասն զի մեծաւ պատուով փառաւորեսցի սուրբ զօրութիւնն որ բնակեալ էր 'ի նմա : Հրամայեաց նոցա դարձեալ սրբել զանձինս իւրեանց աւուրք յառաջ վասն սքանչելեացն՝ որ լինելոցն էր 'ի Յորդանան գետ . որպէս զի նշանակեսցէ զխորհուրդն սրբութե, որ 'ի ձեռն ճշմարիտ Յիսուսին տարածանելոց էր ընդ ամենայն ազգս ազգաց :

Եւ իբրև չուեաց խաղաց տապանակն կտակարանաց, և ժողովուրդն զինի նորա, ասաց տէր ցՅեշով . «Յայսմ օրէ և անդր սկսայց» . այս ինքն 'ի նշանէ անտի յայսմանէ, զոր առնելոց եմ ես 'ի ձեռն քո այսօր, «Սկսայց յարգել փառաւորել զքեզ յայս ամենայն

1 Միւս օրինակն բաժանել . . . զսոյն և զիւնն :

Խորայէլի , • զի գիտասցեն և ծանիցեն՝ թէ որպէս եղէ ես ընդ Մովսէսի 'ի բաժանել անդ ծովուն , սոյնպէս լինիմ ես ընդ քեզ 'ի բաժանել աստ գետոյդ :

Արդ տապանակապիքն եկին հասին 'ի Յորդանան . և իսկ և իսկ իբրև հասին ոտք նոցա 'ի ջուր անդր , կացին և զտեղի առին ջուրքն , այս ինքն է բաժանեցան : Քանզի ջուրքն ստորինք՝ որ իջանեն՝ 'ի ծովն արեւմտից՝ հատան սպառեցան , և ջուրքն վերինք դարձան անդրէն զանձամբք . որպէս զի բացէ 'ի բաց պահեցին՝ 'ի տեղւոյն անտի ընդ որս անցանէին ժողովուրդն : Զի մի զահի հարեալ երկիցէ ժողովուրդն վասն յողողոցմանն կուտակադէզ մերձաւորու թէ ջուրքն վերնոց , իբրև 'ի տիկս արգելեալ կային : Բացէ 'ի բաց հեռացան յերեսաց նոցա , որպէս զի և ահամբ անգամ մի տեսցեն . զի քաջալերու թէ վըստահասցին անցանել ընդ գետն : Բայց ոչ միայն քաջաբքն , որ նստէին յստորին ամին Յորդանանու՝ որ տեսին զցամաքել գետոյն՝ գիտացին եթէ բաժանեցան , այլ որ և զվերին կողմն նստէին՝ իբրև տեսին զանհաւան խաղաց բնութի ջուրքն՝ որ յետն ընդ գէմն գնայր՝ գիտացին եթէ բաժանելով բաժանեցաւ :

Սեճ սբանչելի էր այն , զի ցամաքեսցի ստորին կողմն գետոյն . բայց ոչ էր իբրև զայն զարմանալի , զի մեծահասան ջուրքն անդրէն կուտակեալ յետս դարձան , զի մի իբրև խաղացել ըստ իւրում սովորունն , բազմացի կուտակադէզք ջուրքն պարսպեալք , ելցէ և գերիտեսցէ զքաղաքսն 'ի հեղեղատէ ջուրքն մթերելոց՝ որ 'ի հնէն և 'ի վեր նստէին . և իբրև գիմեսցեն դարձեալ ջուրքն իջանել ըստ իւրեանց գնացիցն , յորդու թիւքն իւրեանց հեղեղատեսցեն զգեողս և զագարակս՝ որ զնեքնակողմն ամին գետոյն կարգեալ նստէին , դարձան ջուրք վերինք ընդ արեւելս զի հեռացին բացուստ 'ի բաց յԱրամ գեղջէն , որ էր առ կողմն ժարթանունն³ , տեղի անցանելոյ՝ ընդ որ անցին ժողովուրդն : Եւ արգելան յորդաբուխ ջուրքն Յորդանանու . զի գուցէ թէ ժողոված ջուրքն

1 Միւս օրինակն իջանէին 'ի ծովն արեւմտից :

2 Միւս օրինակն գահանջեսցին :

3 Միւս օրինակն Ծարթանուն :

կուտածոյ լինիցի ծով երկրորդ , և լինիցի վնաս վեր-
նակողմանցն և ներքնակողմանցն . և զի ցուցե՛ և
յայտ արասցե՛, զի ոչ յաւելան ջուրքն , վասն զի արգե-
լաւ և զտեղի առ բղխումն ջուրցն :

Եւսայ՝ թէ դարձան ջուրքն Յորդանանու 'ի տեղիս
իւրեանց , և գնացին իբրև յառաջագոյն փամբ ընդ
ամենայն երկարութի գետոյն Յորդանանու վերուստ
'ի վայր : Եւ զի ոչ միայն ազգքն հեթանոսաց , յորոց
աւուրս բաժանեցաւ Յորդանան , գիտասցեն զբաժաւ
նել գետոյն , յաւել և եհան երկոտասան վէմն 'ի
գետոյ անտի . զի տեսլեամբն իւրեանց լիցին քարոզք
ամենայնի որ անցանէ՝ եթէ բաժանեցաւ գետն Յոր-
դանան 'ի ժամանակին՝ զի ժառանգեցին հերբայ-
եցիք զերկիրն քանանացւոց , և տապանակ կտակա-
րանացն երթայր առաջի ժողովրդեանն մինչև ցՅոր-
դանան : Իբրև էջ 'ի գետ անդր , կաց և զտեղի առ
'ի մէջ նորա , որպէս զի տեսլեամբ տապանակին կտա-
կարանաց՝ որ կայր ընդ երեսս ջուրցն վերնոց , քա-
ջալերեացին փութասիրտքն և ծանծաղասիրտ կա-
նայք և տղայք՝ յապահով յաներկիւղ անցանել ընդ
Յորդանան :

Եւ իբրև անց ժողովուրդն ամենայն , քահանայքն
տապանակակիրք՝ որ ընդ իջանել նոցա 'ի ջուրս անդր՝
բաժանեցան ջուրքն գետոյն , դարձեալ և ընդ ելա-
նել նոցա 'ի ցամաք անդր դարձան ջուրքն Յորդանա-
նու 'ի խոնարհակողմն անդր ընդ ճանապարհ ճապաղ
գնացից իւրեանց : Բայց ջուրքն գետոյն զի բաժա-
նեցան վասն քանանացւոց , զի զահի հարեալ երկի-
ցեն և մի կոտորեցին 'ի սրոյ սուսերի Յեշովայ որ-
դւոյ Նաւեայ . որպէս և ջուրքն ծովուն զի բաժանե-
ցան վասն ամովրհացւոց , զի դողացեն զանգիտաս-
ցեն և մի սատակեցին . ոչ երկեան քանանացիքն ,
որպէս և ոչ ամովրհացիքն : Եւ զոր օրինակ եկին ա-
մովրհացիքն յետ ծովուն բաժանելոյ տալ զմարտ
պատերազմի ընդ Մովսիսի և կոտորեցան , սոյնպէս
և ժողովեցան քանանացիքն յետ բաժանելոյ Յորդա-
նան գետոյ գալ միագունդ միահամուռ 'ի մարտ պա-
տերազմի ընդ Յեսովայ և սատակեցան :

Եւրդ 'ի ամին յայսմ ժամանակի հրամանն թլփա-

տուութեան, որ խափանեալն էր յանապատին քառասուն ամ, դարձաւ նորոգեաց զնա 'ի ձեռն Յեշովայ որդւոյ 'Նաւեայ: Եւ իբրև մտանէին՝ խառնակել ընդ ազգան հեթանոսաց, թլփատեաց Յեսու զանթլփատսրն՝ որ ծնան յանապատին. վասն զի անթլփատութիւն իւրեանց պահեաց զնոսա 'ի ժամանակի՝ զի մահն իշխեցեալ տիրէր 'ի վերայ թլփատութեան վեց հարիւր հազարին: Եւ զի հրամայեաց նոցա թլփատել գայլախազիւն, վասն զի դիւրին է հարուած նորա, և արագագոյն էր առ 'ի բժշկել քան զվէրս երկաթոյ, և դարձեալ ամենայն մարդոյ գտանէր. և զի 'ի ձեռն գայլախազին զարտաքին անդամս նոցա դրոշմէր, զի սիրտք նոցա գայլախազեայ կակղասցին, և օրինօքն այն անթլփատութիւն նոցա թլփատէր:

Արարին զգատիկն, և արգելաւ մանանայն. զի գուցէ թէ որպէս փոխանակեցին զնա հարք նոցա յանապատին ընդ խտորոյն և ընդ սոխոյն, արհամարհեցի նա և յաչս որդւոցն յերկիրն պարգևաց, յորժամ տեսանեն զերկիրն ժառանգութեան իւրեանց լի ամենայն երանութեք²:

Աւ իբրև թլփատեցաւ ամենայն ժողովուրդն նորոգապէս, և նստան յիւրաքանչիւր տեղիս անխիղճ մինչ զի բժշկեցան, ասաց տէր ցՅեսուլ՝ եթէ «Այսօր անցուցի զնախատինս եգիպտացւոց 'ի ձէնջ», կամ զի թլփատեալ էին, և չէր որ հալածէր զթլփատութիւնն իբրև զտղայան յեգիպտոս, զի վասն թլփատութեն ընկենուին զնոսա 'ի գետ. կամ զի յայնժամ պանդխտութիւն նստէին 'ի մէջ եգիպտացւոց, և այսօր կոխեցին ոտք իւրեանց զերկիր ժառանգութե իւրեանց. և կամ վասն զի նախատէին զնոսա յանապատի անդ եկն և խառնակն եգիպտոսի՝ որ էին ընդ նոսա թլփատեալք, զայսոսիկ՝ որ ոչ էին թլփատեալ. և զի կոչեաց զանուն տեղւոյն այնորիկ Գեղգով. այս ինքն է բլուր. անուն բոլորակ

1 Աստի մինչև ցհադարին այսպէս ունի միւս օրինակն հրանէին 'ի հարգ պարերազի ընդդէմ հեթանոսաց, թլփատեաց Յեսու զանթլփատսրն. զի յանապատի անդ սա... քաղցան անթլփատսրն. և զան այնօրի թլփատեաց զնոսա. և 'ի ժամանակի... 'ի վերայ անթլփատսրն վեց հարիւր հազարին:
 2 Միւս օրինակն բարոնեմայ:

ԹլփատուԹե՛, զի յայնմ տեղւոջ նորոգեցաւ ԹլլփատուԹին՝ ՚ի վեց հարիւր հազարսնոցա :

Ալ իբրև անդ էին նոքա , երևեցաւ Յեսուլայ այր մի զի կայր ընդ երկինս և ընդ երկիր , իբրու ունէր ՚ի ձեռին իւրում սուսեր մերկացեալ : Եւ զի մի ըշտապեցի ժողովուրդն տեսեամբ նորա , ոչ ցոյց վան ձրն իւր ժողովրդեանն . զի յայտ լիցի Յեշուլայ և զիտացէ , Թէ հրեշտակ երթայ առաջի աչաց նոցա կոտորել զԹնամիս իւրեանց , նմա միայն յայտնեցաւ . և ապա յետ այտորիկ նովաւ եղև ազգ ամենայն ժողովրդեանն : Բայց Յեշուլ իբրև ետես զայն , համարեցաւ նմա Թէ մի ոմն ՚ի զիցն հեթանոսաց ժպրհեցաւ երևել նմա ՚ի ձեռն սուսերի , որպէս զի արկցէ ՚ի վերայ նոցա զահ և զերկիւղ : Բայց Թէ զիտացեալ էր զնմանէն՝ եթէ նա է զօրագլուխ զօրաց տեառն , ՚ի վերայ երեսաց իւրոց խոնարհ երկիր պագանէր նմա . և եթէ զինչ հրամայէր տէր Ծառայի իւրում՝ ասէր ցնա , և ոչ եթէ՛ ՚ի մէջ ես դու , և կամ ՚ի Թնամեաց մերոց՝ հարցանէր ցնա : Եւ զի ասաց հրեշտակն՝ եթէ “Չօրագլուխ եմ ես տեառն ,” զի ուսուսցէ զնա , և տեղեակ արասցէ նմա՝ Թէ հրեշտակն գլխաւոր եկեալ է ՚ի Թիկունան երկնաւոր օգնականուԹեան մանկանց ժողովրդեան նորա :

Ալ զի ասաց՝ եթէ “Այժմ եկի ,” , յայտ արար եթէ՛ որչափ յանապատին էիք դուք առանց մարտի , ոչ եկի ես . բայց այժմ , զի սկսարուք դուք տալ ձակատ և իջանել ՚ի մարտ պատերազմի ընդ քանաւնացիս , ահաւասիկ եկեալ հասեալ եմ ՚ի Թիկունս օգնականուԹե ձերոյ : Եւ զի ասաց ցնա՝ Թէ “Լոյծ զկօշիկս քո յոտից քոց ,” , այս ընկեր է այնր՝ որ ըշտուսերն ցոյց նմա : “Լոյծ , ասէ , զկօշիկս քո հարկա նել հնձան դիԹաւալ դիականցն՝ որ հանդերձեալդ ես կԹեւ ՚ի ձեռն մերկ պողովատիկ սուսերիս այտորիկ՝ որ ցուցի քեզ :” :

Ալ զի ասաց՝ եթէ “Տեղիդ յորում կաս դուդ սուրբ է ,” , զի ցուցցէ նա Թէ առաջի ոյր կայր նա . զի զոր օրինակ այն՝ որ բնակեալն էր ՚ի մօրենին՝ անձ էր , զի ՚ի ձեռն հրեշտակին որ յայտնեցաւ ՚ի նա՝ ասաց

ցՄովսէս հանել զկօշիկս 'ի յօտից իւրոց . իջանել կոխել հարկանել հնձան զեգիպտացիսն, սոյնսպէս և աստ մեծու[թիւնն բիւրապատիկ որ բնակեալ էր 'ի զօրագլուխ զօրաց տեառնն , որ երևեցաւս քեզ՝ հրամայէ քեզ հանել զկօշիկս քո յօտից քոց՝ հարկանել վանել կոտորել սատակել և քեզ զքանանացիս՝ որպէս և կոտորեաց Մովսէս զեգիպտացիսն և զամուրհացիսն : Բայց գաւառքն սուրբք որ անուանեցան , յայտ եղեն վասն անծու[թեանն՝ որ 'ի մորենին՝ , և 'ի զօրագլուխ անդ՝ որ եկեալ էր . և զի գիտացեն քանանացիքն՝ եթէ գան մարտնչել ընդ նոսա , կոտորին սատակին նոքա յետ բաժանելոյն Յորդանանու : Վասն այնորիկ յաւել դաշտաձև կործանեաց զպարիսպն Երիքովի . որպէս զի կործանեալ պարսպօքն և 'ի խրատոյս բարբառոյ ժողովրդեանն զահի հարցին քանանացիքն , և մի եկեսցեն 'ի մարտնչել ընդ նմա յանկարծակի պատերազմաւ : Արար զքաղաքն նզով , վասն զի անցցեն նովաւ ընդ փորձ հանդիսի հեբբայեցիք : Եւ զի պարտ և պատշաճ էր քաղաքն առաջին զոր աւերեցին նոքա՝ 'ի քանանացւոց անտի , տալ մի 'ի տասանէ այնմիկ՝ որ ետ նոցա զերկիրն ամենայն քանանացւոց :

Եւ զի պատեաց պաշարեաց ժողովուրդն զքաղաքն առաջին օրն և զերկրորդն և մինչև ցվեց օրն լուրեայն , և ոչ դողացին և զահի հարան որդիքն Երիքովի : Եւ յեւթներորդ աւուրն յորում ակն ունէին եթէ ոչ պաշարեն զնոսա հեբբայեցիքն վասն աւուրն շաբաթու , գտան նոքա՝ զի նոքին անձամբ իւրեանց լուծին զշաբաթն իւրեանց յառաջին մարտ պատերազմի . զի գուցէ վառեսցին պատրաստեսցին հեթանոսք գալ տալ ընդ նոսա ճակատ յաւուր շաբաթուն : Լուծին այսուհետև զշաբաթն 'ի սկիզբն յառաջին մարտին իւրեանց . զի ազգ լիցի հեթանոսաց և գիտացեն , թէ երբ և եկեսցեն՝ պատրաստ են հեբբայեցիքն ելանել ընդդէմ նոցա՝ 'ի մարտ պատերազմի : Որդիքն Երիքովի ելին՝ 'ի պարիսպ անդր վասն նոր գործոյն զոր գործեցին հեբբայեցիքն . զի բազում անգամ շուրջանակի պատեալ պաշարէին զքաղաքն .

1 Միւս օրինակն 'ի մտերեսոյն , և զօրագլուխն :

մանաւանդ վասն այնր կարի, զի դիտէին և վստահ էին, զի ոչ նետիւ և ոչ քարիւ մարտնչէին ընդ նոսա արտաքինքն արտաքուստ 'ի ներքս : Իսկ պարիսպքն, իբրև բարձին համօրէն միահամուռ զնակիչս քաղաքին, ներքուստ 'ի վեր անկան կործանեցան 'ի խրախոյս բարբառ աղաղակի արտաքնոցն, և սպանին զորդիս իւրեանց որպէս զի արգելցեն զէբրայեցիս յաշխատութէ անտի կորստեան թնամեացն իւրեանց :

Բայց պարիսպն այն՝ յորում Բախաբն նստէր, ոչ կործանեցաւ . զի եթէ կործանեալ էր, կորուսանէր զԲախաբ և զտուն հօր իւրոյ : Արդ հրամանն՝ որ կործանեաց զպարիսպն Երիբովի, իբրև ետես զնշանն կարմիր՝ որ կապեալ էր 'ի փայտի անդ, արգելաւ կաց և զտեղի առ : Եւ այն՝ որ զաշտարակն յաղթս և բարձրապարիսպն կործանեաց, զմահարձանս պարսպացն՝ յորում Բախաբն նստէր, վասն խորհրդոյն՝ որ փայտինն 'ի պատուհանի անդ կապեալ էր՝ ոչ շարժեաց : Բայց ոչ միայն 'ի ժամ կործանմանն պարսպին պահեաց խորհուրդն զպարիսպն, զի մինչև ցայսօր իսկ կան . այլ վասն զի եղիցի նա վկայ խորհրդոյն՝ որ պաշտեցաւ 'ինմա : Քանզի ինքն խորհուրդն յամենայն ազգս պահէր զնա, իբրև տրւուածք ազգի ազգի եղիցի նա կարգեալ զպատմութի նորա . հանին զԲախաբ և զտուն հօր իւրոյ յԵրիբովի : Եւ յորում աւուր Աքար յուղայեանց 'ի Թուոյն Յուղայի Տնջեցաւ, Բախաբ 'ի հեթանոսաց 'ի Թիւ ազգին Յուղայի խառնեցաւ : Եւ զի նստուցին զտունն Բահաբու արտաքոյ բանակին, մի՛ զի սրբեսցի 'ի պղծութենէ պոռնկութե զոր պաշտէրն . և դարձեալ զի Թլիատեսցին արուք նոցա, և ուրասցին 'ի ձուլածոյ դրօշեալ կռոցն իւրեանց, և ապա խառնեսցին ընդ նոսա :

Յայսմ աւուր անէծ Յեշով զայրն՝ որ յարիցէ յետ անցանելոյ ժամանակաց, և շինեսցէ զԵրիբով . մի՛ վասն զի ժպրհեցաւ մարտնչել ընդ նոսա յետ բաժանելոյն Յորդանանու . և երկրորդ՝ զի զեւթն օր երկայնամիտք եղեն տալ զաջ խաղաղութեան առ 'ի կեալ զկեանս իւրեանց, և ոչ կամեցան : Եւ վասն զի արար զնա նզով յաւիտենից, խորհեցաւ նստուցանել զնա 'ի վերայ ապականութե . հատ և զդատաւ

վճիռն մահու և 'ի վերայ որդւոցն այնորիկ՝ որ շինես-
ցէ զնա . զի վասն գթոյ աղեացն խնայելոյ որդւոց իւ-
րոց արգելցի այն՝ որ կամիցին շինել զնա :

ԳՂՈՒՆ Գ

Լու Աբար յուղայեանց 'ի նզովածոյ անտի և
թաքոյց . բարկացաւ տէր 'ի վերայ ամենայն ժողովը-
դեանն առ հասարակ : Եւ որք յառաջ քան զնզովնս
պարիսպըն Երիքովի մարտնէին ընդ նոցա ընդ բնա-
կիչսն Երիքովի , յետ նզովածոյ անտի ձախողակի շա-
ռափնատ՝ կապարձս դարձուցեալ փախստեայք լի-
նէին յերեսաց բնակչացն Գեհայ՝¹ փոքր և սակաւա-
զօր քաղաքին սկայազունք և քաջամարտիկքն իս-
րայելացւոց :

Արդ սրովն Գեհայ զի իշխեցաւ Խորայել յետ յաղ-
թութեանն իւրեանց՝ որ եղև յԵրիքով , զխորհուրդ
աւերածին իւրեանց 'ի քանանացւոց՝ որ ուխտէին
ընդ նոսա ուխտ՝ գրէր և նշանակէր նոր կոտորածին
որ եղև 'ի ժողովրդեան անդ , եղէն իբրև ջուր յեր-
կեւղէ իւրեանց : Անդ պատուէր Յեշով զհանդերձ
սըն իւր , անկանէր 'ի վերայ երեսաց իւրոց հանդերձ
ծերակոյտ ժողովրդեամբն մինչև յերեկոյ , և ասէր
ցտէր . անցուցեր զմեզ ընդ Յորդանան՝ մասնել
զմեզ 'ի ձեռս ամովրհացւոց՝² և դու զի՞նչ արասցես
զանունդ քո մեծ զոր երդուարն առնել զմեզ քեզ
ժողովուրդ սեփհական յաւիտենից :

Ի այց ոչ կամեցաւ ան լսել Յեշովայ և ծերակոյտ
ժողովրդեանն զօրն ամենայն . զի թերևս եկեսցէ Ա-
բար և խոստովանեսցի , և ապաշխարութիւն իւրով
անցուցէ զբարկութի յանձնէն և յրնտանեացն իւ-
րոց : Աղերսէր Յեշով , վասն զի ոչ գիտէր խիղճ ինչ
մտաց յանձին իւրում . և ասէր՝ թէ այժմ լսեսցեն
քանանացիք եթէ տկար որդիքն Գայեայ կոտորեցին
զմեզ , և վաղվաղակի զօրաժողով լինին կորուսանել

1 Միւս օրինակն կոտորեալ : Գայեայ :

2 Յօրինակին 'ի լուսանցան

3 Միւս օրինակն կէտանայ :

զմեզ, և դու զինչ արասցես զանունդ քո, այն՝ որ յԵգիպտոսէն ամենայն նահատակուածքք կոչեցաւ և անուանեցաւ 'ի վերայ մեր :

Իսկ տէր ցՅեշով . զի՞ անկեալ կաս դու 'ի վերայ երեսաց քոց զօձիս արկեալ՝ պատառեալ զգեստ քո, իբրև ցարդ ևս այն՝ վասն որոյ անկան վիրաւորեցան սպանեալք 'ի պատերազմի, զսիրտն իւր ոչ կամեցաւ պատառել . արդ մի կարասցեն որդիքն Խորայելի ունել զդէմ թշնամեաց իւրեանց . քայց եթէ անցուսցեն զնզովն 'ի միջոյ իւրեանց : Զի ցուցցէ և յայտարասցէ Աքարայ, զի եթէ ապաշխարուած իւնն իւր յայնմ գիշերի ոչ ապրեցուսցէ զնա, վիճակն ստուգուած էան մատնէ զնա և զընտանիս իւր 'ի մահակողմն անդր ընդ մերկ լուսանալ առաւօտուն :

Ետ նմա հրաման մատուցանել նմա զազգս և ըզտոհման և զտունս և զարս . այրն՝ զոր որսասցէ տէր, կորիցէ նա և ամենայն տունն իւր հանդերձ ամենայն ընտանեօքն իւրովք : Յաճախեցոյց արկ նմա սպառնալիս, զի երկիցէ . և յաւել և զայն ևս՝ եթէ « Զոր տէրն յանդիմանեացէ » . զի ճշմարտեալ գիտասցէ Աքար՝ եթէ ոչ կարասցէ զերծանել և ապրել : Իսկ իբրև յանդիմանեցաւ ազգն Աքարայ՝ և Աքար ոչ երկեաւ, յանդիմանեցաւ և ազգատոհմն և նա ոչ զահի հարաւ, յանդիմանեցաւ և տունն իւր՝ և նա ոչ ամաչեաց, ապա իբրև ձեռն արկին և կալան զԱքար, այն՝ որ առանձինն ընդ ինքն և ընդ Յեշով ոչ կամեցաւ խոստովանել վասն իւրոյ գողութենն, յանդիման Յեշովայ և ամենայն ծերակոյտ ժողովուրդեանն ակամայ կամօքն՝ իբրև ոչ կամէր՝ եկն խոստովանել վասն նզովածին, որ 'ի վրանի նորա թաղեալ կայր :

Իսկ կինն և որդիք նորա զի՞ մեռան : Վասն զի գիտակ էին գողութե նորա, և ոչ կամեցան խոստովանել : Եւ զի՞ քարկոծեցան դարձեալ ստացուածք նորա : Զի արկցէ զահ և զերկիւղ 'ի վերայ ժողովուրդեանն . զի իբրև տեսցէ ժողովուրդն թէ զորպիսի զինչս և զմեծութի՞ ունէր նա, յաճախեցի ցատումն սպառնալեաց նոցա՝ 'ի վերայ նորա : Զի ոչ եթէ վասն աղքատութե ինչ անց նա ըստ նզովն, այլ վասն ազահութենն . քարկոծեաց զնա ժողովուրդն, զի բաւա-

կան լիցի նմա քարակոյտն՝ որում ոչն եղև նմա բա-
ւական ստացուածքն որ յԵղիպտոսէն էին և որ ՚ի
Թագաւորացն ամովրհացուց աւարի առեալ էր նորա :

Իսկ իբրև անցուցին զնշուիս ՚ի միջոյ իւրեանց , ե-
լին ՚ի վերայ Գեհայ և հրձիգ արարին զնա : Եւ զի
հրամայեաց նստել ՚ի դարանի ՚ի վերայ փոքր քաղա-
քին , վասն զի ուսուցէ որդւոցն Խորայէլի զտեղե-
կուծի ճարտարուծէ պատերազմի : Եւ զի հրամայ-
եաց դարձուցանել զնիզակն զոր ունէր ՚ի ձեռին իւ-
րում Յեշուվ , նշան ետ այնոցիկ՝ որք դարանամուտքն
էին , եթէ յորում ժամու պատշաճ էր նոցա ելա-
նել ՚ի դարանէ անտի իւրեանց : Եւ զի ասաց՝ եթէ
“Ոչ դարձոյց Յեշուվ զձեռն իւր՝ որով բարձեալ ու-
նէր զնիզակն , մինչ զի կոտորեսցեն զամենայն բնա-
կիւն Գեհայ ” . իբրև այն՝ զի ասէ , թէ “ Ի կարկա-
ռու ձեռացն Մովսիսի կոտորեաց Յեշուվ՝ ՚ի սուր սու-
սերի համօրէն զամաղէկացիսն ” :

Իսկ սեղան՝ զոր շինեաց Յեշուվ տեառն ՚ի լերին
անդ Գաբաղայ , թէպէտ և զհրամանն Մովսիսի կա-
տարէր նա , այլ ոչ եթէ առ ՚ի մատուցանել զող-
ջակէզսն շինեաց զնա . զպատուիրանսն օրինացն զրէր
՚ի վերայ նորա , զի ցուցցէ և յայտ արացէ , զի թէ-
պէտ և օրէնք էին ժամանակեանս , այլ և օրէնք էին
հասարակաց : Քանզի ժողովրդեանն , տախտակօք՝
որ ՚ի տապանակի անդ էր , ետ զօրէնսն . հեթանո-
սաց , քարամբքն՝ որ ՚ի վերայ սեղանոյն եղեալ էր ,
գրեաց և ետ զնա : Ընթերցան անդ առաջի ժողո-
վրդեանն զօրէնս , զի և այսու զհրամանս Մովսիսի
կատարեսցէ : Ընթերցաւ դարձեալ զօրհնուծիս և
զանէծս նորա . զի վասն օրհնուծեանն փութասցին
պահել զպահպանուծի օրինացն , և վասն անիծիցն
նորա զահի հարեալ երկիցեն՝ առ ՚ի հարկանել ընդ
ոտն զհրաման պատուիրանի օրինացն :

Սամ եղին , ազգ արարին քանանացիք գալ միա-
բունդ միահամուռ միաժողով տալ զմարտ պատե-
րազմի ընդ Խորայէլի : Իսկ բնակիչք դաբաւոնա-
ցուց՝ ոչ անկան ՚ի խորհուրդս հեթանոսաց՝ որ շուրջ

1 Միւս օրինակն գաբաւոնացն :

զնորօք բնակեալ էին, վասն զի զարհուրեցան 'ի դիւպաց անտի՝ որ ինչ եղև որդւոյն Երիքովի և որդւոցըն Գեհայ : Եւ խորամանկեցան պաշարաւն և խաբեպատիր զգետուք և սուտ բանիւք, զի մարթասցեն գտանել զհնարս խաղաղութե յԵշովայ և յիւրայէլացւոց, որով կարիցեն կեալ զկեանս ժամանակեան : Բայց ամենայն խորամանկութիւնք նոցա, յոր ապաւինեցանն, եթէ 'ի հեռի աշխարհէ եմք մեք . վասն զի լուան զի ասացաւ Մովսիսի եթէ «Մի դիցեն ուխտ ընդ բնակիչսն քանանացւոց, այլ կուտորելով կոտորեսցեն զնոսա . և ընդ այնոսիկ՝ որ յանցս Արածանի գետոյ իցեն, արասցեն խաղաղութի, եթէ կամեսցին լինել նոցա հարկատու՝ կալնոցա 'ի ծառայութե » : Իսկ իբրև տեսին որդիքն Խաբայէլի զդաբաւոնացիս, վասն բանիցն իւրեանց և զգետտին, և պաշարին, հաւատացին եթէ 'ի հեռաստանէ են նոքա . ետուն նոցա զօրհնութի՝, և արարին ընդ նոսա խաղաղութի, մանաւանդ զի ասացին ևս թէ 'ի լուր տեառն եկաք մեք . «Լուաք, ասէ, զամենայն ինչ զոր արար յԵգիպտոս և ընդ երկուս թագաւորս ամսվրհացւոց », : Ետուն նոցա զաջն խաղաղութե՝ իբրև ոչ հարցին 'ի բերանոյ տեառն :

Արդ յետ երկոց աւուրց եկին որդիքն Խաբայէլի և բնակեցան 'ի գեօղս նոցա . եղև ամբոխ մեծ 'ի ժողովրդեանն սպանանել զնոսա ըստ հրամանացն Մովսիսի . բայց ոչ թողին մեծամեծք ժողովրդեանն վասն երդմանն՝ զոր երդուան նոցա : Եւ զի ապրեցուցէ զնոսա Յեշով 'ի արտնջոյ ժողովրդեանն, յանիծանել անդ իւրում օրհնեաց զնոսա, արար զնոսա փայտաբերս և ջրկիրս 'ի տուն² տեառն : Զի այնորիկ որ ոչ կամէին թողուլ զնոսա կենդանի 'իմէջ իւրեանց, յանուն անիծից արար զնոսա կցորդս և զովօղս սպասաւոր քահանայիցն տան տեառն :

Արդ դաբաւոնացիքն որ հազիւն ապրեցան 'ի սրոյ սուսերի իսրայէլացւոց, գրգռեցան թագաւորքն քանանացւոց ելանել կոտորել հրձիգ աւուսել զքաղաքսն գաբաւոնացւոց : Քանզի երկեան զահի հարան 'ի գա-

1 Միւս օրինակն հոտանութիւն : 2 Միւս օրինակն յանուն :

բաւոնացւոց անտի՝ զի գուցէ միաբանեցին ընդ Խաւրայէի, ուխտ դնիցեն և դաշինս կռիցեն՝ յորում աւուր քայցեն նոքա մարտնչել ընդ որդիսն Խաւրայէի : Աւաքեցին ալդ արարին քաբաւոնացիքն Յեշովայ, եկն եհաս ՚ի Թիկունս օգնութեան նոցա : Եւ իբրև հարին վանեցին կոտորեցին զնոսա, և բազում եղեն մեռեալքն որ մեռան ՚ի քարանց անտի կարկտի՝ զոր արկ տէր ՚ի վերայ նոցա, քան զկոտորեալսն և զվիրաւորսն՝ որ կոտորեցին որդիքն Խաւրայէի ՚ի սուր սուսերի, ձայն ետ և խօսեցաւ Յեշով առաջի տեառն և առաջի զնդին Խաւրայէլացւոց : Արդեւ զարեգակն և զլուսին առաջի սպանողացն և անկելոցն . զի անկեալքն ջնջեցին նոքօք, և սպանողքն՝ որ տեսանեն զվատութարութի նոցա, մի խաբեսցին ՚ի նոսա : Արդ զդիսն հեթանոսաց և զհեթանոսսն առ հասարակ յաղթեաց . զի ցուցցէ և յայտ արասցէ, եթէ Յեշովն՝ որ յաղթեաց զդոդան աստուածոցն ՚ի Ժամ ճակատին, խորհուրդ էր Յիսուսի, այն որ հանդերձեալն էր յաղթել զամենայն դիս դիակունս հեթանոսաց ՚ի ձեռն խաչին իւրոյ :

«Վաց, ասէ, արեգակն ՚ի Գաբաւոն, և լուսին ՚ի դաշտ Իլոնի » : Արդ նոքա զնան ըստ բանին Յեշովայ, և ոչ եթէ երկինք շրջին . զի եթէ երկինք շրջին, ոչ հրամայէր նա կալ և զտեղի առնուլ լուսաւորացն, զի՝ զսաստիկ շրջուածսն երկնից արդելոյր նա : Այսուհետև լուսաւորքն զնան . և վկայէ այն՝ որ բանիւն արդել զնոսա : Եւ զի եթէ երկինք շրջին, զերկինն և զլուսաւորս միանգամայն արդելոյր . զի գուցէ ՚ի կացուցանելն արեգականն ՚ի Գաբաւոն, և արդելուլ լուսնին ՚ի դաշտ Իլոնի, զերկինս շրջանակաւն իւրով յայլ տեղի ածիցէ նա : Իսկ երկու աւուրքն զոր արար Յեշով մի օր, զխորհուրդն զայնր նկարէր՝ որ ՚ի միջէ օրէ երկուս աւուրս հանդերձեալ էր առնել յաւուր խաչելութեանն իւրոյ : Եւ զի ասաց՝ եթէ «Գրեալ էր ՚ի դպրութիւն օրհնութեանց », արդեւք այն իսկ է՝ զի արեգակն և լուսին կացին ՚ի յարկս երկնից, այս ինքն արդելան և

1 Միւս օրինակն այլ զաստիկ շրջանս երկնից ընդ լուսաւորսն արդելոյր նա զնա :

կացին 'ի շաւղաց գնացից իւրեանց :

Արդ կոտորեցին զթագաւորսն հանդերձ զօրօքն իւրեանց . և նոքա՝ որ կոտորեցան վասն պատուիրանազանցու թէն , երեսուն և երկու արք կոտորեցան 'ի նոցանէն 'ի ձեռն որդւոցն Գայեայ : Իբրև պահեցին զհրաման պատուիրանին մեծ կոտորածիւն՝ զոր արարին 'ի զօրսն բազմաժողովսն հինգ թագաւորացն , ոչ մի այր յիսրայէլացւոցն վնասեցաւ : Զայսու սիկ թագաւորս հանդերձ զօրօք իւրեանց կոտորեաց Յեշով , և զաշխարհս նոցա հար վանեաց 'ի սմբակս երիւարաց , և ոչ մնաց գոնեայ գեօղ մի փոքրիկ՝ որ ապրեցաւ 'ի նոցանէն՝ բայց թէ Գաբաւոն , զորս ինքն կացոյց պաշտել ծառայել իսրայէլի :

Աւ զի ասաց եթէ « Ի տեառնէ եղև այս » , զի հզօրասցի սիրտն թագաւորացն քաջալերու թեամբ տալ զմարտ պատերազմի ընդ Խարայէլի . յայտ արար և ցոյց՝ զի այնքիկ որ հարցուկքն և դիքն իւրեանց խոստացան նոցա յաղթու թի , և ոչ գիտացին զի և այս 'ի տեառնէ եղև՝ ելանել կոտորել սատակել 'ի սուր սուսերի , լինել անժառանգ : Վասն զի ոչ հաւանեցան աշակերտել այնմիկ՝ որ զծովն բաժանեաց , և ընկղոյզ զՓարաւոն , և կոտորեաց զամովրհացիս , բաժանեաց զՅորդանան , կործանեաց զպարիսպս Երիբովի , արդէլ զարեգակն և զլուսին . դիքն անարիք անուանիքն՝ յորս հպարտացեալն էին քանանացիքն : Եւ զի յաւել ևս ասաց՝ վասն զի կոտորեսցին և մի եղիցի 'ի վերայ նոցա ազաչանք՝ և պաղատ . այս ինքն՝ զի մի եղիցի 'ի վերայ նոցա խնայու թի 'ի ժողովրդէնէ անտի :

Յետ այսորիկ կոտորեաց զսկայազունսն զլեռնայինսն 'ի Գեբրովնէ և 'ի լեռնէն Յուդայի և Խարայէլի , և ոչ մնաց այր յերկիր որդւոցն Խարայէլի , բայց թէ 'ի Գազա և 'ի Գադ և յԱսեղովթ փղշտացւոց . և այսորիկ կամ վասն Աբիմեւէքայ և Փիզողայ՝ որ պատուեցին զբրահամեանսն , և կամ զի փորձեսցին նոքօք որդիքն Խարայէլի , որպէս և ասացեալ իսկ է վասն նոցա : Իսկ իբրև ծերացաւ Յեսու , և ոչ կոտորեաց

1 Միւս օրինակն գտնուեցաւ : 2 Միւս օրինակն վնասեց և ոչէր :

զերկիրն ամենայն կարի, մանաւանդ զի և բաւական իսկ ոչ էին երկրին որդիքն Խորայէլի, խոստացաւ նմա տէր, և Հանգոյց զնա՝ եթէ «Ես կոտորեցից զԹագաւորսն Հեթանոսաց որ մնացին» : Բայց ՚ի ժառանգութիւն Ռուբէլի սպան Խորայէլ զԲաղամ գիտուն, իբրև կոտորեցին զիշխանս Սեհոմի՝ որ բնակեալ էին յերկրին : Արդ կէս երկրին որդւոցն Ամոմայ՝ զոր ժառանգեցին ազգքն Գադայ, ոչ եթէ յորդւոցն Ամոմայ առ զնա Մուլսէս, այլ Սեհոն արքային Եսբոնայ առեալ էր զնա . և առ ՚ի նմանէն, և ետ որդւոցն Գադայ : Եւ ժողովուրդն Թլփատեցաւ ՚ի Գադաղայ . անդ նստան մինչև կոտորեցին զամենայն Թագաւորսն քանանացւոց անդէն ՚ի Գադաղայ :

Ըսաց Քաղեբ որդի Յեփոմեայց Յեսով . դու քեզէն գիտես զպատգամսն՝ զոր խոստացաւ տէր վասն իմ և վասն քո . այս ինքն, զի մեք միայն մտցուք յերկիրն պարզեաց յամենայնէ՝ որ ելին յեգիպտոսէ . և ետու ճշմարիտ պատասխանի Մուլսիսի, որպէս էր ՚ի սրտի իմում, և ոչ ինչ զահի Հարայ խօսել զայլ ինչ ՚ի շրթունս իմ յերկիւղէ ժողովրդեանն՝ որ խռվեցուցին լուստեսք ընկերք իմ : Եւ վասն զի ասաց Մուլսէս, եթէ «Երկիրն զոր կոխեսցես դու ոտիւք քովք՝ քեզ և որդւոց քոց եղիցին յաւիտեան», և ահա եղև աւասիկ : Արդ քառասուն և Հինգ ամ է յորմէ հետէ ասաց տէր զբանս զայս . և այս օր ութսուն և Հինգ ամ է իմ, և կար զօրութե իմոյ յայնժամ և այժմ նոյն է ՚ի մարտ պատերազմի . այս ինքն, որ մանկացոյց զքեզ կերպարանացն Մուլսիսի վասն վայելութե փառացն զոր ընկալաւ ինքն, մանկացոյց և զզօրութի իմ վասն օրհնութե նորա : Եւ այժմ տուր ինձ զլեառնդ զոր ասաց տէր, և դու քեզէն լուար, այս ինքն «Չտեղի զոր կոխեսցեն ոտք քո՝ քեզ տաց», : Թէպէտ և անուանիք քաջութեամբ և սկայազունք ՚ի մարտ պատերազմի, և քաղաքք ամրաշէնք ամրապարիսպք անյաղձք Թուին՝ եթէ կայցեն անդ, բայց սակայն դու տուր ինձ քոյով բանիւդ, զի եղիցի տէր ընդ իս, որպէս և խոստացաւ . և կոտորեցից զնոսա, և ժառանգեցից զերկիր նոցա, որպէս զի ասաց զիս յայնմ աւուր իբրև դարձաք մեք ՚ի լրտեսութե երկրին :

Եւ ետ Յեշով Քաղեբայ զՔերբոմն 'ի ժառանգութեմն, այնոցիկ՝ որ 'ի վերայ տկար և անպիտան որդւոցն Գեհայ զահի հարեալ երկնէին ելանել 'ի վերայ Քերբոնի սկայազանցն՝ յաներկիւզ յանհոգ յապահով վստահութիւն փութացեալ ելանէին մարտնչել. կոտորեաց Քաղեբ 'ի սուր սուսերի իւրոյ զերիս որդիս սկայազանցն Գարձեալ թէպէտև զթագաւորն Յեբուսայ սպան Յեշով, այլ զընակիչն յեբուսացոց՝ զինա ինքն է եբուսադէմ՝ ոչ կոտորեցին որդիքն Յուգայ: Եւ եփրեմեանք ոչ կոտորեցին զքանանացիս որ 'ի Գազարն՝ էին. բնակեցան ընդ նոսա և եղէն նոցա հարկատուք 'ի ծառայութեմն:

ԳԼՈՒԽ Դ

ՅԱՅՐ ժամանակի ժողովեցան որդիքն Խորայելի 'ի Սելով, և եղին անդ զվրան ժամուն, և չոգան արք յազգաց և գրեցին զգեողսն յեւթն բաժինս. և վիճակեաց նոցա Յեշով վիճակս 'ի Սելովմ առաջի տեառն: Աւ և Յեշով գեող մի 'ի լեառնն եփրեմեան, և շինեաց և բնակեցաւ 'ի նմա: Եւ զի ասաց դառնալ սպանողին՝ որ սպանանէ ահամայ կամօքն 'ի մեռանել մեծի քահանային, յայտ արար և ցոյց՝ զի զգուշացին և յայնոցիկ չարեաց՝ որ ահամայ կամօքն մարդոյն գործին: Եւ իբրև զատան մեկնեցան քաղաքքն ապաւինութեմն, ետուն զքաղաքս 'ի մէջ ազգացն առ 'ի բնակութիւն քահանայից որդւոցն Ահարոնի՝ երեքտասան քաղաքս գեղիւք և ագարակօք հանդերձ: Եւ այլոց որդւոցն Կահաթու գեողս և քաղաքս տասն ագարակօք հանդերձ: Եւ որդւոցն Գեթսոնի երեքտասան քաղաք ագարակօք հանդերձ: Եւ որդւոցն Մերարեայ երեքտասան քաղաքս ագարակօք հանդերձ: Եւ ետ տէր անձ Խորայելի զերկիրն ամենայն և ժառանգեցին, և որ 'ի թշնամեաց նոցա ոչ կալաւ զգէմ նոցա, որպէս և խոստացաւ. և ոչ խափանեցաւ բան մի յամենայն բարեացն՝ զոր ասաց

1 Միւս օրինակն 'ի Գորգարի:

տէր տանն խարայէլի : Բայց նոքա զուխտիւն՝ որ ուխտեցին պաշտել զտէր, մօտ 'ի մօտոյ վաղվաղակի անդրէն անցին, և փոխեցին զբիւն գիակունս ընդ այ կենդանւոյ :

( ) Երհնեաց դարձեալ տէր և զգունդն Ռովբէնի, զի անցին առաջի եղբարց իւրեանց կազմն վառեալս 'ի Թիկունս ազգի իւրեանց, արձակեալ զնոսա դառնալ 'ի վիճակ ժառանգութե իւրեանց : Եւ իբրև բաժանեցաւ երկիրն ինն և կէս ազգաց, բայց սակայն ընչիւք և մեծաւ աւարաւ դարձան . որպէս և 'ի Մովսէսէն կանխեցան և օրհնեցան : Արդ 'ի գալն իւրեանց 'ի ժառանգութի անդր, շինեցին իւրեանց սեղան, և առաքեցին առ նոսա ինն և կէս ազգքն զՓենէհէս քահանայ, և զտասն նահապետն ազգաց, և ասէն ցնոսա . ընդէր 'ի ձեռն սեղանոյդ զոր շինեցէք, ցուցէք վասն ձեր և յայտ արարէք՝ եթէ զատեալ և որոշեալ էք դուք յերկրպագութեն տեառն : Քանզի համարեցան նոքա, եթէ նախանձելով ինչ նախանձեցաւ Ռովբէլ անդրանիկ ընդ կրտսերոյն Բենիամինի, զի բնակեալ էր տէր 'ի մէջ ուսոց նորա, և վասն այնր շինեաց զսեղանն յիւրում ժառանգութե . զի վասն այսորիկ պահանջէին նոքա զպատասխանի տալն 'ի նոցին զնդէն ռովբէլեանց :

Ղարին նոքա անդրէն պատասխանի և ասէն . եթէ զխարայէլ՝ որ երկիր պագանէ առաջի ճշմարիտ սեղանոյն, թէ զիարդ և կամ որպէս պագանէ, ինքն ծածկազէտն գիտէ . և զմեզ թէ վասն էր շինեցաք զայս սեղան, ինքն գիտէ . զի ոչ եթէ առ 'ի դառնալ 'ի տեառնէ շինեցաք զնա, այլ զի մի ասիցեն վաղիւ որդիքն ձեր ցմեր որդիան՝ եթէ ոչ գոյ ձեզ մասն և բաժին 'ի յարկս տեառն, ահաւաղիկ Յորդանան զատանէ և որոշէ ընդ մեզ և ընդ ձեզ : Շինեցաք մեզ 'ի նմանութի սեղանոյ, զի եղիցի առ 'ի վկայութի որդւոց մերոց . զի առաջի այնր ճշմարիտ սեղանոյն երկիր պագանէին հարքն մեր 'ի ձեռն պատարագաց խոյոց և զուարակաց, և առաջի այսր 'ի ձեռն պատարագաց մտաց և խորհրդոց : Արդ 'ի նշան արարաք . շինեցաք զսեղանս զայս, զի գիտասցեն ծանիցեն ազգքն մեր՝ զի տեառն պագանեմք երկիր, և

գնասցեն ընդ հետ շաւղաց գնացից մերոց . և ոչ եթէ զի արդէն իսկ խոտորիցիմք 'ի տեառնէ՝ շինեցաք զնա որպէս դուք կարծէք : Արդ զի մի ասասցեն ցնոսա բուբինեանք՝ եթէ ձեզ զի՞ փոյթ է եթէ դառնամք 'ի տեառնէ , ցուցին նորա՝ զի վասն անձանց նոցա սրտում էին , զի մի հարցին և մաշեցին : « Այ , ասէ , սրբեցաք մեք 'ի մեղացն Փեղփեգովրայ » . այս ինքն ոչ կատարեցաւ խրատն՝ որ եկն 'ի վերայ մեր ամենեցուն վասն նուազ սակաւուցն՝ որ երկիր պագին Փեղփեգովրայ , և ոչ առ մխիթարութիւն ժողով բանակացն մերոց յանկելոց վիրաւորացն՝ որ կոտորեցանն 'ի մէնջ վասն մեղացն Աքարայ : Նորա առին կալան գնոցա հաւանութիւն , և եկին միաբանեցին ցածուցին զմանկունս ժողովրդեանն իւրեանց , որք ժամ եղեալ ժողովեալ պատրաստեալ էին գալ կորուսանել սատակել զնոսա :

Սերձեցան առուրք Յեշովայ մեռանելոյ , և ասէ ցնոսա . տեսէք աւաղիկ , զի ոչ ինչ պակաս արարի ձեզ , և ոչ մի բան յամենայն բանից բարեաց զոր ասաց տէր ածել 'ի վերայ ձեր զբարիսն՝ զոր խոստացաւ ձեզ : Սոյնպէս ածէ 'ի վերայ ձեր զգատամալձիւն չարեացն՝ զոր հատ համառօտիւք 'ի վերայ ձեր , եթէ անցանիցէք զպատուիրանօք նորա : Եւ հեթանոսքն աղագցն՝ որ մնացին , եթէ խառնիցէք ընդ նոսա ինա մութք փեսայ լինել և հարսն առնուլ 'ի նոցանէն , ոչ կոտորեսցէ ցնոսա տէր յերեսաց ձերոց , որպէս և խոստացաւն ձեզ . և լինիցի ձեզ յորոգայթս պոռնկութե և 'ի գայթազղութի կռապաշտութե , և կորնչիցիք յերկրէ . վասն զի նմանեցարուք դուք գործովք ձերով բնակչաց երկրիս : Եւ ժողովեաց ցնոսա Յեշով 'ի Սիւբէմ առաջի վրան ժամուն՝ ասելով ցնոսա . « Այսպէս ասէ տէր . յանցս Արածանւոյ գետոյ բնակեցան թառա և Նաքովր , և պաշտեցին զգիս դիակունս . և ետ Աքրահամու և որդւոց նորա զՔանան , և Եսաւայ զԷտուն Սէիրա » : Եւ սկսան այնուհետեւ երկրորդել զգործսն և զերախտիսն՝ որ եղեն առ նոսա 'ի ժամանակէն Յակովբու մինչև յոր մահուանն Յեշովայ : Եւ յետ այսորիկ ասէ ցնոսա . « Անցուցէք զգիսն օտարոտիս , որոց տունն Նաքովրայ՝ որ 'ի Խա-

ուան¹, երկիր պագաներ նոցա, և հարք ձեր յեղիպտոս պաշտեցին զնոսա, և պաշտեցէք զտէր: Արդ ընտրեցէք ձեզ մինչ ես կենդանի եմ, զո՞ պաշտէք. զդինն զոր պաշտեցին հարքն ձեր, եթէ զաստուածս ամուլըհացուոց՝ որ մտէք և բնակեցէք 'ի մէջ նոցա», Եւ զի յորդորեսցէ զնոսա երթալ զինի նորա, ասաց՝ թէ «Ես և տուն իմ զտէր պաշտեմք»:

Ուստ եդին և դաշինս կուեցին և ընդ Յեշովայ յերկիրն քանանացուոց, որպէս և ուխտեցին ընդ Մովսէս յանապատի անդ պաշտել զտէր: Եւ ասեն ցնա. «Զտէր պաշտեսցուք, և նմա երկիր պագցուք, որ կորոյսն առաջի մեր զամուլըհացիսն, և աստուածքն նոցա ոչ կարացին լինել նոցա թիկունք օգնականուլ թեան», Երկրորդեցին դարձեալ և ասեն առ 'ի հանդուցանել զկամսն Յեշովայ, եթէ ոչ լինի մեզ այլ պաշտօն դից դիական, բայց եթէ զտէր պաշտեսցուք, և զձայն նորա լուիցուք: Եւ կացոյց Յեշով զուխտ կտակարանաց ժողովրդեանն յաւուր յայնմիկ: Եւ զորպիսի՞ կտակարանս. բայց եթէ զայս՝ զի ուխտեցին և երդուան եթէ զտէր պաշտեմք մեք: Եւ իբրև գրեաց զբանս նոցա, կանգնեաց զարձանն 'ի տան սրբ բուժե և ասէ. «Արձանս այս՝ որ ոչ անցանէ, եղիցի 'ի վկայութի. վասն զի ինքնին լուաւ զբանս տեառն՝ որ խօսեցաւ ինև ընդ ձեզ, զի մի ստեսջիք յամենայն բանիցն՝ զոր խօսեցայք առաջի նորա այսօր»,

Պաշտեցին որդիքն Իսրայէլի զտէր զամենայն աւուրս կենաց Յեշովայ և ծերակոյտ ժողովրդեանն՝ որ կեցին ըստ նմանէն:

¹ Յօրինակին խոսակ:

ՍՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՏԱԻՈՐԱՑ

Տ Ե Ա Ռ Կ

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՐՈՅ Ա.Չ.ԳԱՅ

ԳՐԻՔ ազգաց դպրութի է դատաւորաց, որ կացին 'ի ժողովրդեանն յետ մահուանն Յեշովայ որդւոյ Նաւեայ:

Գրեցան 'ի զիրս յայսմ առաքինութիք նահատակութեց, և փրկութիք զոր արար մի մի 'ի նոցանէ 'ի նահապետաց անտի ժողովրդեանն և 'ի հեթանոսս:

Գրեաց և զժամանակս առաջնորդութեան նոցա՝ թէ զորչափ ինչ ամս մի մի 'ի նոցանէ դատեաց զժողովուրդն: Քանզի որպէս յար է սկիզբն առաջնորդութեն Յեշովայ 'ի կատարումն մարգարէութեան և առաջնորդութեանն Մովսիսի, սոյնպէս և խառն է սկիզբն առաջնորդութե և դատաւորութե դատաւորացն՝ որք կացին յետ Յեշովայ, 'ի կատարումն առաջնորդութե և դատաւորութեն Յեշովայ:

Օ այս և որ սոցին նման են, գրեալ է 'ի դպրութի դատաւորաց:

Ի ՍԿԻՋԲՆ ԲԱՆԵՑ ԻՌՈՑ ԱՅՍՊԷՍ ԱՍԱՑ

ԳԼՈՒԽ Ա

«**Լ**ՆՅԵՏ մահուանն Յեշովայ խնդրեցին որդիքն Խարայէլի՝ ի տեառնէ և ասէն. ո՞վ ելցէ մեզ զբարագուրս ի մարտ պատերազմի տալ ճակատ ընդ քանանացիսն : Եւ ասէ տէր . Յուդայ ելցէ » . քանզի ՚ի նմա իսկ խոստացեալ է առաջնորդութի նահապետութեն ըստ օրհնութեան Յակովբու : « Ետ պատասխանի Յուդայ և ասէ ցՇմաւոն . եկ ընդ իս յիմում վիճակիս ՚ի թիկունս օղնականութե՝ ՚ի մարտ պատերազմի » . այս ինքն եկ ընդ իս տալ ճակատ ընդ քանանացիսն , որ բնակեալ նստին ՚ի Ժառանգութեանն՝ որ եհաս ինձ վիճակաւն . և ապա յետ այսորիկ տացուք ճակատ և մարտիցուք ընդ ընկերս նոցին , որ բնակեալ նստին ՚ի Ժառանգութեն՝ որ եհաս քեզ ՚ի վիճակի անդ :

Չու արարին խաղացին գնացին կոտորեցին զքանանացիսն . հատին զթաթս ձեռաց և զոտից զարքային Բեզեկայ , որ եւ թանասուն թագաւորք թաթահատք ձեռաց և ոտից իւրեանց քաղէին հաց ՚ի ներքոյ սեղանոյ նորա : Արդ այսու միով , որ յայտնեցան անօրէնութիք նորա ընդ բաժին պատուհասից՝ որ եկն ՚ի վերայ նորա , յայտ եղև՝ թէ ամենայն քանանացիքն՝ որ կոտորեցան ՚ի մեղս և յանօրէնութիս իւրեանց , սատակեցան ջնջեցան յերկրէ իւրեանց : Եւ վասն զի ոչ կամեցան որդիքն Խարայէլի ջնջել սատակել զքանանացիսն , որպէս և հրամայեցաւ նոցա , եւ ճրեշտակ տեառն ՚ի Գաղգաղայէ : Կամ Յեշով էր այն , որ ցարդ ևս ՚ի բանակի անդ էր՝ որ բնակեալ նստէր ՚ի Գաղգաղայ . և կամ այլ մարգարէ էր , զի

Վասն արբանեկութեանն իւրոյ կոչեցաւ հրեշտակ . և կամ ճշմարտիւ իսկ հրեշտակ էր, զի առաքեցաւ առ նոսա 'ի նմանութիւն առն : Զի թէպէտ և ասաց 'ի սկիզբն գրոցն ազգաց, եթէ «Յետ մահուանն Յեշովայ» 'ի սկիզբն անդ գրոց, այլ գոյ ճառն Յեշովայ 'ի սկիզբն պատմութեանն . և ապա դառնայ և գրէ զմահուանէ նորա : Յանդիմանեաց զնոսա վասն քանանացւոցն, զի թողին . և լաց ժողովուրդն առաջի տեառն, վասն զի ցարդ ևս ոչ էր թողեալ նոցա :

Եւստել սկսաւ տէր և ասէ . «Վասն զի անց ժողովուրդն զուխտիւ իմով, ոչ կորուսից սատակեցից զհեթանոսան՝ զոր եթող Յեշով» : Եւ արդ որ ուխտ էր այն՝ զորով անցին, բայց եթէ զայնու՝ զոր ուխտն եղին և դաշինս կուեցին, զի մի արկեան ինամութիւն ընդ քանանացիսն : Քանզի հեթանոսօքն որ մնացին, նորօք փորձէր զնոսա տէր՝ եթէ պահեն զճանապարհս տեառն ըստ ուխտին զոր ուխտեցին, եթէ ոչ : Բայց հեթանոսք որ թողան՝ այնք են, որ բնաւ ամենեւին ոչ մարտեաւ ընդ նոսա Յեշով . վասն զի ոչ էր կարօտեալ ինչ ցարդ ևս յերկիր նոցա . զի ասէր, թէ գիտասցեն և իմասցին ազգն որ 'ի յետոյն գալոց են՝ ուսանել զմարտ պատերազմի . քանզի ոչ գիտէին առաջինքն զտեղեկութիւն ճակատի 'ի մարտ պատերազմի, վասն զի ինքն մարտնէր փոխանակ նոցա, և առանց աշխատութե և խորամանկութե մատնէր զթշնամիս իւրեանց 'ի ձեռս նոցա :

Մտք խօսեցին որդիքն Խորայէլի ինամութիւն ընդ քանանացիս . 'ի նոցանէն առին, և նոցա՝ Էտուն, և խոտորեցան զինի Բահաղու և դիցն օտարոտուոց, և մատնեցան 'ի ձեռս Բուսարսաթեմայ արքային ասորուոց, և ծառայեցին նմա ութ ամ : Եւ կացոյց տէր փրկիչ զԳոթանիէլ զորդի կենեզեայ՝ զեղբայր Բաղեբայ զկրտերն : Եւ սպան զԲուսար անօրէն՝ որ անօրիւնեցաւ 'ի ժողովրդեանն : Եւ հանգեաւ երկիրն քառասուն ամ :

Եւարձեալ արարին որդիքն Խորայէլի չար առաջի տեառն, և մատնեաց զնոսա տէր 'ի ձեռս Եգղով արքային մովաբացւոց : Կացին 'ի ծառայութեան, և պաշտեցին զնա ութ և տասն ամ : Ապա բողոք կալան

որդիքն խորայելի առաջի տեառն նոյ, և յարոյց նոցա տէր փրկիչ զԱռովդ որդի Գերեայ՝ որդւոյ Ամենեայ, Եւ սպան զԵզդով արքայ մովարացւոց, և տասն հազար այր վառեալ ՚ի զօրաց անտի նորա: Եւ դադարեաց երկիրն ութսուն ամ: Ապա յետ սորա եղև նոցա Սամեգար որդի Անաթայ՝ փրկիչ, այն՝ որ կոտորեաց յայլազգեացն վեց հարիւր այր մաճիւն արօրոյ:

Ապա դարձեալ յաճախեցին որդիքն խորայելի գործել զչարիս առաջի տեառն. և մատնեաց զնոսա ՚ի ձեռն Յամին արքային քանանացւոց և զօրավար զօրացն նորա Սիսարա: Եւ հար վանեաց հնազանդեաց զժողովուրդն խորայելացւոց, և կացոյց ՚ի ծառայութե քսան ամ: Եւ Գեբովրա մարգարէ՝ կին Ազփիզովթայ, և վասն մարգարէութե իւրոյ ինքն դատէր զխորայել: Եւ կոչեաց զԲարակ և ասէ ցնա. ոչ հրամայեաց քեզ տէր, յայտ արար՝ եթէ քեզ ետ տէր հրաման վարել ընդ քեզ տասն հազար յորդւոց՝ Նեփթաղիմայ յազգէ քումմէ, և յորդւոցն Չարուզովի սահմանակցացն քոց, և եկեսցեն ընդ քեզ ՚ի մարտ պատերազմի ՚ի վերայ Սիսարայ, և մատնեցից զնա ՚ի ձեռս քո: Բայց մի իցէ եթէ պարծեսցիս ինչ, վասն զի ՚ի ձեռն կնոջ, այս ինքն ՚ի ձեռն Յայելի կնոջ Բաբերայ կենացւոյ աներոյն Մովսիսի մատնեսցէ տէր զՍիսարա:

Իսկ իբրև հրձիգ եղեն և կոտորեցան, և առին յաւարի զկառան Սիսարայ ՚ի ձեռն Բարակայ, և մեռաւ Սիսարա ՚ի ձեռն Յայելի, օրհնեցին Գեբովրա և Բարակ որդի Աբեհնէեմայ յօր փրկութե իւրեանց յասել: Եւ զիարդ օրհնեցին երկոքեան իբրև ինքն Գեբովրա օրհներ և մարգարէանայր. բայց օրհնեաց Բարակ և ոչ օրհնեաց. օրհնեաց ընդ նմա ՚ի սկզբան օրհնութե՝ զոր ասէր ընդ նմա ՚ի յօր կոտորածին Սիսարայ, իբրև զայն՝ թէ «Օրհնեցէք զտէր, զի փառօք փառաւորեալ է», զոր օրհնեաց Մարիամ հանդերձ կանամբ յօր ընկզմելոյ եգիպտացւոցն: Բայց ոչ օրհնեաց ընդ նմա. վասն զի Գեբովրայ էր օրհնութին և ոչ Բարակայ: «Արեժխնդրութիւն, ասէ, զոր ինդրեաց խորայելի օրհնութի ժողովրդեանն՝ որ օրհնեցին զտէր», յայտ արար, զի վասն վրէժխնդրու-

Թէն՝ զոր խնդրեաց Խորայէլի՝ ՚ի Սիսարայ և ՚ի զօրացրն՝ օրհնեցին ժողովուրդն զօհնութիւն զայս տեառն : Արդ զայս ՚ի սկիզբն օրհնութեն ասացին երկոքեան . և աստի և անդր ինքն Գերովրա ասէր զոր ինչ ասաց :

« 1) ուարուք թագաւորք՝ որ նմանէքդ Յաբինայ, և պարծուկ՝ պետք և զօրավարքդ՝ որ նմանէքդ Սիսարայ . ես զտեառն օրհնութի օրհնեցից » . վասն գործոցն զոր գործեաց ընդ հալածիչս ժողովրդեանն : « Եւ տամնաղեալն սաղմոսարանան սաղմոս ասացից Աստուծոյ » . վասն որոյ իրիք հանդերձեալն է առնել աստի և անդր ընդ թշնամիսն խորայէլացոց : Եւ արդ սկսաւ ՚ի պատճառ այսր փրկութե յիշատակել զառաջին երախտիս փրկութեանն : « Տէր, ասէ, յեւրանն քում ՚ի Սէիրայ » . վասն առաջին փրկութեանն՝ որ եղև Յակովբու հօր նոցա, Խաւայ՝ որ բնակեալ նստէր ՚ի Սէիր, յիշատակէ : « Եւ սուրբն ՚ի Փառան լեռնէ » . զփրկութի այն՝ որ եղև յեգիպտոս, յիշատակէ : « Իբրև գնացեր դու ՚ի մէջ անդաստանացն եդովմայեցոց՝ երկիր շարժեցաւ » հանգերձ այլովք . զնոյն զապրումն, որ եղև Յակովբայ յԽաւայ և յայլոց թագաւորաց հեթանոսաց՝ որք ոչ ինչ մեղանչեցին նմա վասն կոտորածոյն Սիբեմայ, յիշատակէ : « Աերինք շարժեցան առաջի տեառն, և լերինք դողացան իբրև զլեառն Սինայ » . զհսկայագունսն՝ որ էին ընդ Եսաւայ, և զթագաւորսն հեթանոսաց՝ որ բնակեալ նստէին շուրջ զՍիբեմաւ, յորջորջեաց ՚ի լերինս :

« 2) Նաւուրս Սամազարայ որդւոյ Քառնաթայ » . այն որ մաճիւն արօրոյ կոտորեաց յայլազգեաց վեց հարիւր այր յաւուրս Յայէլի՝ որ առաքինեցաւն և սպան նահատակութեն զՍիսարա : « Հատան կորեան ճանապարհք քաղաքացն և ճանապարհքն ընդ որս երթայինն » . տեղին՝ ուր բնակեալն էր սրբութիւնն, թողան լքան շաւիղքն հորդեալք, և գնացին զարտուղի յերկիւղէ կառացն Սիսարայ : « Հատան մնացին դաշտք Խորայէլի » . այս ինքն ՚ի Գաղութ . ելին ՚ի բնա-

1 Միւս օրինակն գարնի :

կուէ՛ր դեօղքն և քաղաքքն և ազարակքն՝ որ անպարիսպ բնակեալ նստէին . մինչ զի եկի հասի կայի ես Գեբուլրա , և մարգարէացայ և զօրացուցի զԲարակ :

« Ընտրեսցուք անձ նոր , կամ Յայէլ նոր » . վասն զի ՚ի ձեռն զածածկողին՝ սատակեաց անձ զՄիսարա զհսկայաղնն հեթանոսաց : Կամ զի թէ՛ ՚ի ձեռն դըւտերն հեթանոսաց եղև փրկութիւն հերբայեցւոցն , կամ մարգարէն որով մարգարէացաւ յաւուրս փրկկութե Բարակայ վասն մեծ փրկութեն՝ որ հանդերձեալ էր լինել ՚ի ձեռն Գեղէոֆնի . քանզի և անդ նոր գործեցաւ , զի ՚ի ձեռն ջուրցն փորձեցան և ընտրեցան սակաւքն և նուաղքն , փորձեցան քննեցան և բազումք անարգեցան : Եւ կամ թէ այսու նորն սափորոցն և կանթեղացն և փողոցն , « Ընտրեսցուք , ասէ , Աստուած նոր » . այս ինքն եղիցի նոր ինչ , այնու՝ որ ՚ի ջուրն եղև , և կամ այնու՝ որ ՚ի կանթեղն և ՚ի փողն եղև : Եւ ապա եղիցի կոտորածն ՚ի մահիւնացիս . այն՝ որ առակեցաւ ՚ի նկանակն գարեղէն : « Եւ սուսեր և գեղարդն մի երևեսցի ՚ի մէջ քառասուն հազարացն Խրայէլի » . վասն զի այս քառասուն ամ , զոր տիրեաց նոցա Բարակ , հանդէլոց էին ՚ի պատերազմէ . և ոչ էր երևելոց ՚ի մէջ նոցա սուսեր և գեղարդն , այն որ վառեցոյց Յեշով զքառասուն հազարն՝ որ առաջի որդւոցն Խրայէլի անցին յերկիրն պարգևաց : Իսկ ըստ հերբայեցի բարբառոցն փոխանակ այսորիկ զոր ասէս , թէ « Ընտրեսցուք անձ նոր » , ասէ « Ընտրեսցէ անձ նոր դատաւորս , և ուղղեսցէ նոքօք զիրաւունս և զարդարութի . սուսեր և գեղարդն մի երևեսցի ՚ի մէջ քառասուն հազարացն Խրայէլի » . յայտ արար՝ եթէ յորժամ կան ուղիղ դատաւորքն , իշխէ սուր նոցա ՚ի թշնամիս իւրեանց . որպէս և յաւուրս Յեշովայ , զի վառեցոյց զքառասուն հազար :

Եւ այն՝ եթէ « Միրտ իմ ասաց ցքննիչ » , յայտ արար եթէ սիրտս իմ միաբան է ընդ վարդապետս Խրայէլի , որք մեկնեն և ընտրեն ՚ի միտս իւրեանց ՚ի ժողովրդեանն օրհնեն զտէր : « Եւ որք նստիք յէշ

1 Միւս օրինակն ծածկուի :

սպիտակս, և որ բնակեալն են յապարանս, և որք ճանապարհորդքն են, ընդ միտ ածէք 'ի բանից այտի քննողաց, » • յայտ արար՝ եթէ մեծամեծք և փռքունք՝ և որ 'ի շէնս նստին, և որ ընդ ճանապարհս անցանեն, առ հասարակ օրհնեն յորժամ տեսանեն զի կատարի արդեամբք կոտորածն Սիսարայ՝ որ կանխեցաւ և ասացաւ 'ի ձեռն բանի : Եւս առաւել անկանի զարմացումն յօրհնիցս և յերգարկս¹, յորժամ տեսանեն եթէ 'ի ձեռն վատթարի և ծանակի² անկաւ պարծոյկ քաջամարտիկն հեթանոսաց : Իսկ ըստ հերբայեցւոց բարբառոյն փոխանակ այնր՝ թէ «Մնդ միտ ածէք 'ի բանից քննողացն, » , ասէ՝ թէ «Մնդ միտ ածէք 'ի բարբառոյն փայտահարացն և ջրկրացն³ սեղանոյն ամենայն իսրայէլացւոց, » : «Մնդ տացեն զարդարութի տեառն, » • և զի ասաց՝ թէ որ հեծեալ յէշս, հանդերձ այլովք, յայտ արար՝ թէ երկիրն շինի, և լինին գաբաւոնացիքն փայտակիրք⁴ և ջրբերք • և օրհնէ ժողովուրդն և վասն այսր առաջի դրան վրան ժամուն : «Եւ ապա եկն էջ ժողովուրդն 'ի դուռն տեառն, » • վասն զի փախստեայք եղեալ էին, և 'ի դառնալն իւրեանց եկին իջին 'ի դուռն վրան ժամուն օրհնել զտէր :

« () արթիր Գեբուլրա և մարդարեաց, զարթիր զարթիր և քաջալերեաց զԲարակ, զարթիր և զարթիր երթալ գերեզ զգերիցս իւր » • այս ինքն աւերել յաւարի զաւարիցս իւր : «Յայնժամ էջ զօրագլուխն զօրավարն օրհնել առաջի տեառն, » • յայտ արար և ցոյց՝ եթէ գալոց է Բարակ հատուցանել զխոստովանուի նյ, զարթոյց զօրացոյց զնա 'ի վերայ Յարին արքային քանանացւոց : Բայց ըստ հերբայեցւոց բարբառոյն փոխանակ այնր՝ եթէ «էջ ապրեցուցին օրհնել, » , ասէ «Յայնժամ իշխեսցէ մնացորդն որ գտանիցի յԻսրայէլ 'ի հսկայազնն հեթանոսաց, զի էջ ընդ իսարամբն յեփրեմէ, և գործք իւր յԱմազէկ, » • Յեշոփն՝ որ կոտորեաց զամազէկացիսն յանա-

1 Միւս օրինակն յերգարիս :

3 Միւս օրինակն ջր-կրացն :

2 Միւս օրինակն ծանայ և գա-

4 Միւս օրինակն փայտակիրք :

բայ քաջամարտիկն :

սլատի : « Զինի քո Բենիամին սիրով քո », Սաուուդ , այն՝ որ կոտորեաց սատակեաց և ինքն զմնացորդս աւմաղէկացւոց : « Ի Մաբերայ ել քննիչն » . այս ինքն վարդապետ և ուսուցիչ : « Եւ՛ ՚ի Զաբուղովն որ զրէին յեղէգն գրչի՝ դպիրք են նոքա » . յայտ արար և ցոյց՝ թէ դպիրքն վարդապետքն , որ մեծամեծք Խաբարայ , միաբանին ՚ի մարտ պատերազմի ընդ Գեբուլայ և ընդ Բարակայ : Եւ Խաբար իբրև առակի ՚ի Հեթանոսս . վասն զի և նոքա իբրև զԲարակն քաջ եղէն ՚ի մարտ պատերազմի :

« Վաբեցաւ յոտս իւր բաժինն Հուուբէլի » . այս ինքն ՚ի բաժինն Հուուբէլի նահապետ եղբարց իւրոց կարգեցաւ երթալ մարտնչել Բարակ նեփթաղիմեանց , միջնորդ եղբարց իւրոց : « Մեծամեծք են ճշդուիք քննուէ սրտի » . վասն զի քննեցին Հուուբէլեանք զսիրտ որդւոցն՝ որ ոչն էին ծնեալ , թէ « Մի , ասէ , ասացեն որդիքն ձեր ցմեր որդիսն » : Սկսաւ ուսուցանել նմա , թէ « Զիարդ նստիս դու ՚ի մէջ շաւղաց լսել զխանչիւն ցուուց » . այս ինքն է , զի թէ մեղիցէք և խոտորիցիք ՚ի տեառնէ , և երթիցէք ՚ի վերայ թշնամեաց ձերոց ընդ մի ճանապարհ , ընդ եւթն ճանապարհ փախստեայք լինիցիք յերեսաց նոցա :

« Դադ յանցս Յորդանան գետոյ բնակեալ է » ՚ի բաժինն Ուլգայ . և յաղթ և հզօրագոյն է քան զամենայն թագաւորս : Եւ Դան , զի անուանեցաւ օձ խարամանի¹ , որ հարկանէ զգարչապարս երիւարաց : 'Հա գայ² նաւովք իջանել լինել պանդխտու թեամբ ՚ի մէջ սոցա յերկիւղէն քանանացւոց : « Սսեր բնակեալ էր զծովեղերաւ . զի յորժամ լսէ զհամբաւն , և նա փախստեայ լինիցի , և բնակեսցէ ՚ի խրամատս նորա » . այս ինքն յամենայն աւերակս նորա բնակեսցէ զօրուի յերկիւղէ գերեվարացն : « Զաբուղովն՝ ժողովուրդն որ նախատեաց զանձն իւր ՚ի մահ » . այս ինքն զի խրոխտացաւ և ընկէց զանձն իւր ՚ի մահ : « Նեփթաղիմ՝ յետ յաղթութեն իւրոյ ՚ի բարձունս ագարակաց բնակեսցէ » , հնձել զհունձ , և կթել զկուծ .

1 Միւս օրինակն խորամակ :

2 Միւս օրին . գան տասար+ իջանել :

և ոչ եթէ 'ի մէջ նաւաց նստել պանդխտութիւն :

“Այկին թագաւորըն ժողովեցան ” . յաւուրսն Յեշովայ : “Եւ եղև բեկումն նոցա 'ի վերայ ջուրցն Մեգեգովնեայ ” . զի 'ի վերայ նոցա ժողովեցան : “Զարծաթ և զոսկի ոչ առին ” . վասն զի կոտորել յօժարէին և ոչ յաւարել : “Աստեղք ետուն ճակատ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց ” . կամ զի զտունն Բարակայ առակեաց յաստեղս , իբրև եղբարքն Յովսէփու՝ որ առակեցան յաստեղս 'ի ձեռն երազոյն Յովսէփու . և կամ զի 'ի ձեռն աստեղացն ծանուցէ , զի յերկնս ից եղև նոցա փրկութի 'ի ձեռն Բարակայ : “Գերփեաց զնոսա ձորն Ախոնի ” . կամ ջուրքն որ բըղխէին 'ի նմա , կամ արեամբն որ հեղաւ 'ի նմա . նա և Գաւիթ իսկ ցուցանէ՝ եթէ 'ի ձորն Աիշովնի կոտորեցան սիսարայեանք : “Հաս անձն իմ 'ի զօրութե վերայ ” . այս ինքն ստացաւ զզօրութի : “Յայնժամ անկան կորեան սմբակք երիւարաց սիսարայեանց , և մունչիւն զօրութեան պատերազմողացն Բարակայ : ‘Նզովեսլիք զՄրովգ ասաց հրեշտակն տեառն ” . որ էլ 'ի գլուխ՝ տասն հազարացն Բարակայ : “Նզովեսլիք զնա և զբնակիչս իւր , զի ոչ ելին ընդ արս յօնականութի ժողովրդեանն տեառն ” :

“( ) րհնեսցի 'ի կանայս Յայէլ ” . ոչ յամենայն կանայս՝ որ յերկրի են , այլ “Ի կանայս որ 'ի վրանի են ” : Քանզի Յայէլ՝ որ սպան զԹշնամին ժողովրդեանն , տիպք եղեն Մարիամու . զի 'ի ձեռն պտղոյն՝ որ 'ի նմանէն եղև , վանեցաւ թշնամին սատանայ հեթանոսաց և ժողովրդեանն : Մարիամ՝ որ հնեսցի յամենայն կանայս . վասն զի 'ի ձեռն որդւոյն՝ որ 'ի նմանէն ծնաւ , եղև փրկութի ճշմարիտ ամենայն բնակչաց երկրի : “Օրհնեսցի 'ի կանայս Յայէլ կին Քերբայ կինացւոյ աներոյն Մովսիսի ” . զի ետ Աստուած փրկութի 'ի ձեռն նորա , զի եղիցի նոցա պարծանք 'ի մէջ ժողովրդեանն՝ ուր նստէինն՝ 'ի պանդխտութե , և 'ի հեթանոսս՝ զի նախատէին զնոսա . վասն զի թողին զերկիրն և զգիս նոցա , և եկին բնակե-

1 Երբնակին դժուարութեանն իւր բառք . և 'ի միւս օրինակն պա. կասէր ամբողջ բանն :

ցան 'ի մէջ խորայելացւոց: Արդ "Գտին , ասէ , զաւար , և բաժանեցան : իւրաքանչիւր առ այր ջորի " : Արդ նայեաց և տես , զի զոր ինչ ասացն՝ եթէ "Մի տայք զանասունս ձեր 'ի խառնս " , զնա առաւել փութացաւ առնել ժողովուրդն . և ողորմութիւնք նորա իբրև ծագել արեգական տապեռանդն զօրութիւն իւրով , յայտ արար՝ զի 'ի վերայ ամենայնի փռեալ են ողորմութիւնն նոյ . զի իբրև ծագումն արեգական , զի անկանի համօրէն 'ի մարգաց ամենանն 'ի վերայ ամենայնի գոլախառն տապն արեգական :

ԳԼՈՒԽ Բ

ՅԵՏ այսորիկ տիրեցին մագիանացիքն 'ի վերայ ժողովրդեանն զեւթն ամ վասն մեղաց ժողովրդեանն . և ոչ տային նոցա նստել բնականալ յերկիր ժառանգութե իւրեանց , վասն զի խաղացեալ գային ամենայն մագիանացիքն ոչ իբրև զերիւք՝ որ զերեն և թողուն մնացորդ , այլ գային հասանելին ամենայն ստացուածովք իւրեանց , և լինէին անդ բազում ժամանակս . զի որ ինչ 'ի նոցանէն մնայր , աւերէր անստուն նոցա : Բողոք բարձին ժողովուրդն վասն այսր առ տէր . և առաքեաց առ նոսա մարգարէ , և եկն պատմեաց վասն մեծի փրկութեն զոր արար նոցա յերկրպտոսէ . և վասն զի զբարտեցին զնա , և կցորդեղեն կռօցն ամովրհացւոց , ած 'ի վերայ նոցա զայս ամենայն : Եւ երևեցաւ հրեշտակն տեառն Գեդէովնի , և խոստացաւ նմա՝ զի 'ի ձեռն նորա փրկէ տէր զժողովուրդ իւր : Իբրև եբեր զպատգամն , մատոյց զողջակէզն , վառեցաւ հուր 'ի վիմէ անտի , և եկեր զպատարազն , և վերացաւ : Եւ վասն զի երկեաւ Գեդէոն՝ զի գուցէ մեռանիցի 'ի տեսլենէ անտի հրեշտակին , ասէ ցնա տէր 'ի տեսլեանն , և կամ 'ի ձեռն մարգարէի որ յաւուրս նոցա էր . "Ողջոյն ընդ քեզ , մի երկնչիւր , ոչ մեռանիցիս " : Գարձեալ քակեաց զմեհեանն Բահաղու՝ որպէս ասացաւ նմա , և կոտորեաց

1 Միւս օրինակն Բաժանեաց իւրտանէիւր այր Ըրի :

զանտառն . և զի մոտնեաց զանձն իւր 'ի մահ , ապ-
րեցոյց հայր իւր 'ի ձեռաց ժողովրդեանն , որ կամե-
ցան սպանանել զնա :

Հայնմ ժամանակի ժողովեցան մադիանացիքն . և
ինդրեաց Գեղէոն նշան , որ պաշտէր զԿէմն փրկու-
թէ նոցա , և նկարէր 'ի նմա խորհուրդ յաւիտեան
խոտելոյ նոցա : Քանզի գեղմնն ասու , զոր խնդ-
րեաց տեղալ 'ի վերայ նորա միայն անձրև , Երուսա-
ղէմ էր . զի 'ի նմա միայն բնակեալ էր սրբութիւնն
քան յամենայն քաղաքս . և զի մզեցաւ և լցաւ 'ի նը-
մանէ կրաւ միաւ ջուր , յայտ արար և եցոյց՝ զի մեր-
կացաւ և կաց իսայտառակ . վասն զի թողին զխոր-
հուրդսն մկրտութե՝ որ նկարեալ էին 'ի նմա : Եւ
զի երկրորդեաց և ինդրեաց՝ թէ 'ի վերայ ամենայն
երկրի եղիցի անձրև , և 'ի վերայ գեղմանն ոչ , նոյն
ինքն է Երուսաղէմ . զի ել սրբութի 'ի միջոյ նորա .
և փոխանակ միոյ սեղանոյն , որ կանգնեալ էր 'ի նմա ,
սեղանք բազումք եղեն ընդ ամենայն երկիր , այս
ինքն է ընդ ամենայն եկեղեցիս Քրիստոսի ահակազ-
մեալ կարգին :

Աւ զի մի՛ պարծեսցին ժողովուրդն՝ թէ բազմու-
թիւն իւրեանց յաղթեցին մադիանացւոցն՝ և ոչ օգ-
նութիւն տեառն , և զի ծանուցէ նոցա՝ թէ պահեն
զօրէնս Ճամարտիւ , պաշտի 'ի նոսա այն՝ զոր ասացն՝
թէ «Մինն 'ի ձէնջ զհազարսն հալածեսցէ , և եր-
կուքն զբիւրսն» , դարձոյց անդրէն զքսան և զեր-
կուս հազարսն վատասիրտս . և տասն հազար՝ որ մնա-
ցին , զատան մեկնեցան 'ի ջուրսն քննութե . զի որք
լափեսցեն զջուրսն լեզուաւ իւրեանց , նոքա են տի-
րասէրք իբրև շունք միամիտք , և նոքա են արժանի
հաղորդել քեզ 'ի փրկութե յայս՝ որ լինի 'ի ձեռն
քո որդւոցն Խարայելի : Զի եթէ ոչ էին նոքա հա-
ւատացեալք , ոչ իջանէին նոքա երեքարիւր արամբ
'ի վերայ բանակին՝ որ բազում էր իբրև զմարտի ,
ընդ որում ամենայն զօրք նոցա միահամուռ զահի
հարան մարտնչել ընդ նոսա . վասն զի մեկուսի եղև
Գեղէոն 'ի զօրուէ անտի զոր ժողովեաց , զի քաջա-
լերեսցի 'ի վերայ մադիանացւոցն : Առաքէ 'ի բանակ
անդր լրտես , զի լուիցէ թէ զինչ ինչ մարգարէանան

տեսիլքն մադիանացւոց :

Արդ 'ի նկանակ գարեղէն 'ի փոքրն և յանարզն առակեաց զսուր իւր . վասն զի նուազովք և սակաւութիւն կոտորելոց էր զմեծ բանակն մադիանացւոց : Իսկ իբրև լուաւ Գեղէոն զերազն և զմեկնութիւն երազոյն , և ետես զի սուրն նորա առակեցաւ 'ի նկանակ գարեղէն , նկանակն գարեղէն՝ զոր կանխեաց մարգարէացաւ Գեբովրա վասն նորա , դարձաւ և ասաց՝ եթէ մատնեաց տէր 'ի ձեռս ձեր զբանակն մադիանացւոց . ոչ կարէր համարձակել և ասել՝ եթէ մատնեաց տէր զբանակն 'ի ձեռս ձեր , եթէ ոչ զի ամենեքին ճշմարտիւ հաւատացեալ էին 'ի տէր :

Այլ զի բարձցէ զպարծանսն հպարտութեան և 'ի սոցանէ , առ 'ի նոցանէն զսուսերս իւրեանց , և եղ 'ի ձեռս նոցա զփոզս և զկանթեղս . զի 'ի բարբառոյ աղաղակի նոցա զարթիցէ Մադիան և վառեսցի 'ի պատերազմ , և 'ի լուսոյն կանթեղաց ելցէ այր ընդ սուր ընկերի իւրոյ : Բարբառեալ կոչէին սուր . ոչ զգորուն իսրայէլացւոց՝ որ երկեաւ և փախեաւ , այլ տեառն՝ որ զԳեղէոն առաքեաց : Եւ Գեղէոնին՝ զի ասէին , վասն զի 'ի ձեռն նորա կամեցաւ տէր փրկել և տալ զնահատակութիւն ժողովրդեանն : Եւ զի ցուցցէ և յայտ արասցէ անձ , զի եթէ մատնեալ զՄադիամ 'ի ձեռս ժողովրդեանն պատժէր , ինթոյլ տայ փախստեայ լինել երկուց զօրավարաց Մադիամու , զի եղիցին ձերբակալ լինել 'ի ձեռաց եփրեմեան գնդին :

Արդ նոքա փոխանակ զարմանալոյ ընդ մեծ հաւատս առնն , որ երեքարիւր մերկանդամ արամբքն քաջալերեաց ելանել 'ի վերայ կուռ վառեալ բանակին , որ բազում էր իբրև զաւազ առ ավին ծովու , և թէ զիսորդ ինքն զինքն կոտորեաց Մադիամ , և անձամբ կոտորածոյն ետ զնահատակութիւնն Գեղէոնի , եկին վասն երկուց փախստեից նորա նկանս 'ի ձեռս նոցա . ճառ արկեալ և կազէին ընդ նմա կագ չար , և ասեն՝ եթէ «Ընդէր ոչ կուէցեր զմեզ յերթալն քո 'ի վերայ մադիանացւոցն 'ի մարտ պատերազմի» : Իսկ Գեղէոնի արար իւր թիկունս և տուն ասպաւինութե զխոնարհութիւն իւր . զի գուցէ՝

Թէ ասպրեցաւ նա 'ի մադիանացւոցն , սպանանիցեն զնա գունդն եփրեմեան , ետ պատասխանի և ասէ , եթէ « Լաւ է ճաքաղուծին Եփրեմի , քան զկուծան իսրայէլեան » : Այս ինքն , լաւագոյն է փրկուին՝ որ եղև ժողովրդեանս 'ի ձեռն այդ երկուց փախստէիցդ զոր կալարուքդ , քան զբեւրսն և զհազարսն մադիանացւոց , որ կոտորեցան 'ի կանթեղաց և 'ի բարբառոյ մերոյ : Այսու միով բանիւ խոնարհուծէ փարատեաց յիւրմէ զմահաբեր սպանալիսն :

Արդ Գեղէոյնն՝ այն որ կանթեղօքն և աղաղակաւ կոտորեաց 'ի գիշերին հարիւր և քսան հազար , առաջի արկեալ փախստեայ տանէր 'ի տուէ զհնգեւտասան հազարն որ մնացին : Եւ ասէ ցորդինն Սակքովթայ և ցընկերս նոցուն , զի տացեն հաց զօրուն՝ որ նքողեալ էին 'ի սովոյն : Դարձուցին նոքա նմանդրէն անարգանս փոխանակ ընդ հացին : Բայց ոչ համբերէր նոցա իբրև զեփրեմեան գնդին . վասն զի իբրև կալաւ Ձերէէ և Սաղմանա զթագաւորսն Մադիամու , որովք նախատեցաւն , մերկաց զոգիսն 'ի մարմնոյ նոցա 'ի ձեռն սրոյ սուսերի , վասն զի ոչ կամեցան արկանել զոյժ զօրուծէ 'ի ձեռն հացին արանցն որ ընդ նմա էին . սպան և զտունն Ձերէէայ : Արէժիսդիր եղև 'ի նոցանէն երկոցունց զվրէժ արեան եղբօր իւրոյ , որ սպանին սրով : Եւ հանգեաւ երկիրն յաւուրս նորա ամս քառասուն :

Յետ Գեղէոյնի կաց Աբիմէլէք հարձորդին Գեղէոյնի երիս ամս , և սպան զեւթանասուն զեղբարսն իւր . բայց Յովաթամ միայն ասպրեցաւ : Բայց որդիքն Սիբէմայ և ընկերքն իւրեանց , որ թագաւորեցուցինն զնա , կոտորեցան 'ի նմանէն . սատակեցաւ և ինքն 'ի ձեռաց նոցա : Եւ եղև 'ի նոցանէն վրէժիսդրուծի որդւոցն Գեղէոյնի՝ զորս սպանն Աբիմէլէք 'ի ձեռն ասիրատ մարդոց զոր վարձեացն եւթանասուն արծաթոյ . այսոքիկ որ 'ի Բագնեայ կոոցն իւրեանց թաշակեցին նոքա : Ապա յարեաւ յետ Աբիմէլէքայ Թովա որդի Փուայ , և դատեաց զժողովուրդըն իսրայէլի քսան և երիս ամս : Եւ յետ նորա յարեաւ Յայեր դաղաադացի , և առաջնորդեաց իսրայէլի քսան և երկուս ամս :

Այս յետ նորա գործեցին որդիքն Խրայէլի զւարիս առաջի տեառն , և մատնեցան 'ի ձեռս որդւոյն Ամոնայ ութ և տասն ամ : Այս բողոք բարձին որդիքն Խրայէլի առաջի տեառն , և ոչ լուաւ նոցա : Առաքեցին առ Նափեթ գաղաադացի գալ լինել նոցա զօրավար զօրաց 'ի մարտ պատերազմի . և վասն զի տես նա՝ զի անարգեաց ժողովուրդն զիւրաքանչիւր կուռն , և ոչ եղէն ընդունելի առաջի տեառն , մատուցին զպաղատանս , և ոչ լուաւ : Ասէր ընդ անձն իւր , Թէ ես իսկ ո՞վ իցեմ , զի ինձ լուիցէ այն՝ որ ոչ լուաւ ամենայն Խրայէլի . զի յաղթս կաց և խնդրեաց 'ի նմանէն . և վասն զի ուխտել զանասուն անարգ էր , և ուխտել զմարդ բամբասելի էր . և Թէ իւր ցուցից զսէրն իմ առ նա , զայն ոչ գիտեմ : Ահա և զաւասիկ բանամ զբերան իմ 'ի ծածուկ առ նա , Թէ որ ելցէ 'ի տանէ իմմէ ընդ առաջ իմ , մատուցից նմա պատարագ : Եւ արդ այսուհետեւ 'ի ձեռս նոյ է , զի պատրաստեսցէ զպատարագն 'ի փառս ծառայից իւրոց , որպէս զի և երբեմն պատրաստեաց ըզգառն իւրում պատարագին :

Իսկ իբրև յաղթեաց և դարձաւ , և ուխտեաց յայտնապէս զոր ուխտեալն էր 'ի ծածուկ : Զի Թէ ուխտեալ էր զնա յայտնապէս մինչ դեռ ելթայր 'ի պատերազմ , լսէին զհամբաւ ուխտի նորա , և զգուշանային ընտանիք նորա յելանելոյ ընդ առաջ նորա . նա և բարեկամքն իսկ և հարազատքն յետ յաղթութեն որք ընթանային 'ի տուն անդր , զի պատրաստեսցեն հանել ընդ առաջ նորա որ ինչ պատշաճ էր առ 'ի մատուցանել զպատարագ ուխտից իւրեանց : Նա և աւետաբերք յաղթութեան նորա պատմէին վասն ուխտից նորա , և կարճէր դուստր իւր յելանելոյ ընդ առաջ նորա : Արդ ո՞վ հան զդուստր իւր ընդ առաջ նորա , եթէ ոչ աւետաբերք յաղթութե նորա : Արդ այնոցիկ՝ որ ընթացան առնուլ զառհաւատչեայն , որ զաւետիսն յաղթութե բարձեալ ունէին , եթէ գիտակ էին ուխտից նորա՝ յառաջ քան զտալ աւետեացն՝ նախ զգուշուի տային ընտանեաց նորա , զի մի մեռցին :

Արդ ուխտեաց զդուստր իւր , և ոչ ուխտեաց .

ուխտեաց զնա, զի ընդ բնակիչս տան իւրոյ համարեալ էր նմա իբրև ուխտերն. բայց ոչ ուխտեաց զնա, զի ոչ զանուն դաստերն իւրոյ ասաց յայտնապէս 'ի ժամ' ուխտից իւրոց: Ճաճուկ էին ուխտքն Նափեթայ. և առ 'ի փորձել մտացն նորա ել միամօրն ընդ առաջ նորա. և իբրև կարէր՝ ճաճկել զուխտսն, ոչ ճաճկեաց զնա, այլ տրտմեցաւ. զի ցուցցէ զսէրն իւր առ դուստրն իւր: Եւ դարձաւ ուխտեաց զնա յայտնապէս առաջի ամենայն ժողովրդեանն 'ի ժամանակի՝ զի ամենայն զբօսանք ալեաց ստուծէ յարուցեալ էին 'ի վերայ նորա ճաճկել զուխտ ուխտից իւրոց:

Արդ որդիքն Եփրեմի ոչ վասն յաղթուծէ նորա, և ոչ վասն տրտմտուծեան դաստերն իւրոյ զոր ուխտեաց՝ զի մատուցանէր զնա պատարագ՝ պատկառեցան, այլ եկին մարտ եդին, սկսան կագել ընդ նմա, որպէս և կագեցան վասն Գեդէոնի. վասն զի ոչ կուչեաց զնոսա յերթալն իւրում՝ 'ի մարտ պատերազմի: Արդ ոչ եթէ Նափեթայ էր այս, զի կուչեցէ զնոսա, վասն զի հալածական էր նա. և զնա իսկ կոչելով կոչեցին յաւուր ճակատին, յորում աւուր եկեալ հասեալ էր՝ 'ի մարտ պատերազմի 'ի Թիկունս նոցա: Վասն զի ոչ եթէ կագելով միայն կագեցան ընդ նմա, որպէս և ընդ Գեդէոնի, այլ և զտուն նորա այրել կամեցան: Մարտեան ընդ նոսա գաղայադեան գնդաւն, և կոտորեաց 'ի նոցանէն քառասուն և երկուս հազարս: Եւ վրէժխնդիր եղև 'ի նոցանէն զամբարտաւանուծեանն՝ որ յետ պատերազմին 'ի վերայ քաջացն յաղթողացն հպարտանային նոքա: Գատեաց Նափեթ զԽորայէլ զվեց ամ:

Ապա կաց իշխան յետ նորա Եսթրոն 'ի Բեթղէէմ գեղջէ, և առաջնորդեաց Խորայէլի ամս եւծն: Ապա առաջնորդեաց յետ նորա տանն Խորայէլի Ելովմ զաբուղոնեան, և կաց նա իշխան 'ի վերայ տանն Խորայէլի ամս տասն: Ապա կաց իշխան յետ նորա 'ի վերայ տանն Խորայէլի Ղաբդոն որդի Սիդիմայ ամիրաթոնացոյ, և առաջնորդեաց տանն Խորայէլի ամս ուծ:

ԳԼՈՒԽ Գ

ՄԱՐԶԵԱԼ անօրինեցան որդիքն Խորայէլի առաջի տեառն, և մատնեցան ՚ի ձեռս այլազգեացն քառասուն ամ: Աւետարանեցաւ Սամիսոփն ՚ի հրեշտակէ, զի ծնցի յամուլ կնոջէ անտի. և երևեցաւ հրեշտակն երկրորդ անգամ՝ կնոջն վասն խնդրուածոցն Մանուէայ առն իւրոյ, զի յայտ արասցէ և ցուցցէ՝ եթէ հրեշտակ ասաց ցՄանուէա, զի եթէ մատուցանիցես զողջակէզս՝ տեառն մատուցիր: Եւ զի ցուցցէ դարձեալ, եթէ անձ յայտնեաց՝ նովաւ, ասաց «Զի հարցանես վասն անուան իմոյ, զի նա է սքանչելի»:

Եւ իբրև ծնաւ մանուկն և եղև այր երիտասարդ, եղև ՚ի կամաց տեառն առնուլ նմա կին ՚ի դստերաց այլազգեաց, նա իբրև իջանէր յայլազգիս ընդ հօր և ընդ մօր իւրում վասն այսր իրաց, և ահա կորին մի առեւծու գոռեաց ընդդէմ նորա. վառեցաւ ՚ի նա հոգին զօրութէ զոր զգեցեալն էր, և հեղձոյց զնա իբրև զուլ մի, և հօր և մօր իւրում ոչ ցոյց: Իբրև դարձաւ յետ աւուրցն առնուլ զկինն զոր խօսեցաւ, խոտորեցաւ ՚ի ճանապարհէ անտի երթալ տեսանել զոսկր յայրն առեւծու. և տեսանէր զի գնդակ մեղուաց սարս տուեալ էր ՚ի բերան առեւծուն, և այն լի էր խորսխով մեղու. մատեաւ վաղվաղակի և յինքն կթեաց զխորխոսն մեղու. գնայր գայր և ուտէր: Եկն առ հայր և մայր իւր, և ետ նոցա ՚ի խորս խէ անտի մեղու. առին կերան և նոքա, բայց նա ոչ պատմեաց նոցա եթէ յառեւծու բերանոյ առեալ բերէր նոցա զմեղրն. քանզի թէ յայտնեալ էր նոցա, ոչ ուտէին նոքա զմեղրն՝ եթէ ՚ի բերանոյ առեւծուն բերէր նա. վասն զի զօրէնս լուծանէին մեղուն, զի ՚ի մեռեալ մարմնոյ առեւծուն ուտէին: Արդ քաղցր մեղրն որ ՚ի դառն առեւծն գտաւ, խորհ հուրդ նկարէր զայսորիկ՝ որ ՚ի ձեռն սպանօղ մարմ-

նոյն գտանէր զկեանս ամենայն որդւոց մարդկան :

Արդ առակեաց զառակն , և յայտնեաց զնա կնոջ իւրում , և Թափեցին զնա 'ի նմանէն , զի զխորհուրդ ըս սրտի իւրոյ այլ կնոջ մի յայտնեսցէ : Բայց սակայն վառեցաւ 'ի նա հոգի զօրուԹե , և հատ յունկանէն այլազգեաց և եդ 'ի բերան նոցա . այնու՝ զի 'ի ձեռն կոտորելոյն զոր կոտորեաց 'ի նոցանէն , նոքօք հատոյց նոցուն զպարտս պատմուճանացն . վասն զի նենգեաց զնա կինն իւր , զի պարտաւորեսցի յիւրոց սպասաւորացն : Արդ իբրև կոտորեաց զերեսուն այրն այլազգի , և աղուեսօքն այրեաց զամենայն արմըտիս անդաստանացն նոցա , եկին հասին այլազգիքն 'ի վերայ տանն Յուդայի , և կապեցին մատնեցին ըզՍամիսոն այլազգեացն :

Իսկ իբրև յարեան այլազգիքն սպանանել զՍամիսոն , նա հատ կոտորեաց զկապանս իւր , և ծնօտիւ իշոյն՝ զոր եգիտ նա առաջի իւր՝ սպան 'ի նոցանէն հազար այր : Արդ ծնօտ իշոյն՝ որ 'ի ժամ պատերազմին ելից նմա զտեղի սրոյն սուսերին , 'ի ժամ ծարաւոյն դարձաւ և եղև նմա քաղցր աղբերակն : Արդ այն՝ որ սակաւիկ միւս ևս յառաջ զաղբերս արեանն հոսէր 'ի մարմնոցն այլազգեաց , յետ սակաւ մի կնքն անձամբ անձին աղբերս հով ջուրց գտեալ լինէր առ 'ի հանգուցանել զծարաւն Սամիսոնի : Արդ այն՝ որ 'ի ժամ կոտորածոյն մերկանայր զօգիսն 'ի մարմնոցն այլազգեացն , 'ի ժամ աղբերն զնուաղեալ ոգին արկանէր 'ի մարմինն Սամիսոնի : Ունայն էր ծնօտն , և լի էր . ունայն էր 'ի ժամ պատերազմին , և լի էր 'ի ժամ ծարաւոյն : Արդ այն՝ որ յաջողեաց զնա 'ի ձեռն Սամիսոնի կոտորել նովաւ հազար այր , ինքն մեծացոյց յղփացոյց զնա բղիմամբ աղբեր , որով բաւական եղև յաղեցուցանել զմեծ ծարաւն Սամիսոնի : Արդ ծնօտն որ հզօրացոյց զնա ջուրքն կակուղք՝ որ էին 'ի ներքոյ նորա , ոչ կարացին ծակել և ելանել արտաքս քան զնա , զկառափունս իշխանաց այլազգեացն խորտակէր , և զմարմինս նոցա յարին գլխոցն իւրեանց լուանայր :

Այց զնաց անտի 'ի Գազայ : Ազգ եղև գազացւոյն . եկին պատեցին պաշարեցին զքաղաքն զգիշերն

ամենայն . և վասն զի յուսացեալ էին եթէ այսուհետև անկաւ նա 'ի ձեռս նոցա , վասն զի մուտ նա 'ի քաղաքն՝ որոյ դրուներն աղիւիւ փակեալ էին , յարեաւ զարթեալ 'ի կէս գիշերի , և բարձ զգրունս քաղաքին սեմօքն և դռնափակօքն հանդերձ . առ ըստ անձին , և բարձ գնաց տարաւ եհան 'ի վեր 'ի լեառնն , և անդ 'ի գլուխ լերինն կանգնեաց դէմ յանդիման Քերրոնի , և ինքն գնաց :

Արդ չափով զօրութէն Սամիսոնի՝ զանչափ զօրութի տեառն իւրոյ նկարէր , որ զանյաղթ նիգս դժոխոց խորտակեալ հանդերձեալ էր : Սամիսոն զարմանալեօքն զոր արար , զանձն իւր միայն ապրեցոյց 'ի մահուանէ . իսկ տէր մեր զմարմին իւր ապրեցոյց , և զամենայն մարմին ըստ նմանութեան իւրոյ մարմնոյն ապրեցուցանէ յիշխանէն մահու յօր գալստեան իւրոյ : Իսկ իբրև սիրեաց զԴաւիթ , և նեղեաց զնա զի յայտնեսցէ նմա թէ իւ է մեծ զօրութի նորա , խաբեաց զնա եւթն զուարակեան ներդիւք դալարուովք , և եւթն կարիւք՝ որ բնաւ ոչ էր 'ի գործ մատուցեալ , և եւթն գիսակօքն գլխոյ իւրոյ յուսանելովն՝ ազգամբն ընդ նիւթս ոստայնոյ : Իսկ իբրև յաճախեաց բազմացոյց առ նմա զպատրանս խաբելութեն , այր ծածկամիտ և խորախորհուրդ՝ որ հարցն իւրոց ոչ յայտնեաց վասն հեղձուցանելոյ առեւծուն , և վասն մեղուն՝ որ գտաւ 'ի նմա , պոռնկին առ յայտնեաց զուխտաւորութին իւր : Արբեցոյց և տքնեցոյց զնա . արկ զնա 'ի քուն խոր , և գերծ զգէսս գլխոյ նորա : Եւ վասն կաշառոցն զոր ընկալաւ յայլազգեացն , զհսկայազն և զքաջամարտիկն Իսրայէլի իբրև զաղուէս մատնէր 'ի ձեռս այլազգեացն : Արդ զոր օրինակ զօրութին Սամիսոնի՝ զօրուին տեառն նկարեցաւ , սոյնպէս և խոնարհութի վատթարութեն նորա՝ կորստախառն խոնարհութի աշխարհիս նկարեցաւ : Քանզի որպէս Սամիսոն առաջի Դաւիթայի 'ի ժամ գերծելոյն գլխոյ իւրոյ , այսպէս տկարացեալ վատթարեալ էր աշխարհս առաջի մեղացն և անօրէնութեանն՝ 'ի ժամանակի զի ժողովուրդն

1 Միւս օրինակն 'ի հիսուելոյ :

և հեթանոսքն կորացուցանելին զգլուխս իւրեանց առաջի ամենայն կռոցն և պատկերաց :

Ղեպեցին փութացան այլազգիքն և բրեցին զաչս նորա առ ՚ի խնդրել զքէնս վրիժուցն զանուանի հազար առնն՝ որ կոտորեաց ՚ի նոցանէն : Ազդ արարին ժողովեցան մատուցանել զողջակէզս դիցն իւրեանց . վասն զի մատնեաց զթշնամին ՚ի ձեռս նոցա , այն՝ որ հրձիգ արար զերկիրն յարմտեաց . բազմացոյց յաճախեաց զսպանեալս և զվիրաւորեալս նոցա ծնօտիւ իշոյն : Արդ ՚ի կուրուծեան անդ շարժեաց զերկուս սիւնս տաճարին , և կործանեաց ՚ի վերայ բազմականացն , և արկ միատարած զամենեսին առ հասարակ : Եւ բազում եղեն մեռեալք վիրաւորք մահուամբն նորա քան զայն՝ զոր սպան ՚ի կենդանուծէ իւրում : Նոյն ինքն Սամիստփս այս առաջնորդեաց Խորայելի քսան ամ :

Իսկ Միքայն՝ զի ասաց ցմայր իւր , եթէ հազար և հարեւր արծաթն որ կորեաւ քո , այս ինքն զոր գողացանն ՚ի քէն , և երդուար և ասացեր յականջս իմ , զի եթէ գտից՝ արարից ՚ի նոցանէն պատկեր ձուլածոյ , ահա արծաթն քո . իմ առեալ էր զնա . առ զքոյն ՚ի քեզ , և արա ՚ի նմանէն պատկեր ձուլածոյ , որպէս և ուխտեաց բերան քո : Օրհնեաց զնա մայր իւր . ոչ վասն զի դարձոյց անդրէն զարծաթն , այլ զի ասաց զնա՝ թէ արա պատկեր ձուլածոյ : Եւ արար կինն պատկեր ձուլածոյ քանդակագործ դրօշեալ , և եդ զնա Միքա ՚ի բագնին կռոց՝ զոր շինեաց նա ՚ի տանն իւրում , արար և վակաս ՚ի նմանուծի ճշմարիտ վակասին : Եւ եկն մի ոմն յղևտացւոցն և ետ զինքն ՚ի վարձու տասն արծաթոյ լինել քուրմ տանն Միքայի : Արդ եկին հասին որդիք դանեան գնդին , և առին բռնաբար զպատկեր ձուլածոյ , ոչ թէ բեկանել խորտակել զնա , այլ առնել իւրեանց կուռս օտարոտիս : Տարան եդին զնա ՚ի քաղաքն Գէս¹ , և զոր գերեցին . և կոչեցին զանուն նորա Դան՝ զամենայն առուրս օրչափ եղև տունն Աստուծոյ ՚ի Սելով :

1 Միւս օրինակն Գեւէի :

Յետ այսորիկ էր այր մի, և ունէր հարձ. և պուռնը կեցաւ հարձն նորա, և փախեալ 'ի նմանէ: Իբրև չոգաւ ածել զնա 'ի տուն իւր, ետ պատասխանի և ասէ ցպատանին իւր. մի մտցուք ուրեք 'ի քաղաք՝ որ ոչ է յԽարայէլի: Եւ եկին հասին 'ի Գաբա Բենիաւ մինի 'ի ժամ երեկորին. և ոչ էր ոք՝ որ մուծանէր զնոսա: Տես զնոսա այր մի ալևոր յեփրեմեան զնդէն անտի, և տարաւ զնոսա 'ի տուն իւր: Եւ իբրև կերան և արբին, և ուրախ եղէն, ազգ եղև արանցն քաղաքին այնորիկ. եկին պատեցին առ հասարակ զտունն, սկսան խորտակել զդուռնան, և ասնն ցալևորն. հան արտաքս զայրոք՝ որ եմուտ առ քեզ 'ի տուն քո, զի գիտասցուք զդա՝ ով է դա: Իսկ իբրև խոստացաւ ալևորն զդուստրն իւր կոյս և զհարձ առնն՝ և ոչ կալան յանձին, կալաւ այրն զհարձն իւր և հան զնա արտաքս առ նոսա: Տարան չարչարեցին զնա զգիշերն ամենայն: Իբրև այգ եղև, յարեաւ այրն երթալ զձանապարհ իւր. տես զհարձն իւր զի անկեալ կայր զսեմօք դրացն, արկ զձեռն իւր 'ի դարչոյն և պատառեաց զնա յերկոտասան մասունս, և ետ տանել ընդ ամենայն սահմանս Խարայէլի:

Իբրև ետես զայն ժողովուրդն Խարայէլի, նախանձայոյզ եղէն ամենայն ժողովուրդն առ հասարակ: Ազգ ետուն ժողովեցան 'ի Մասեփա չորեքհարիւր հազար այր վառեալ. առաքեցին առ որդիսն Բենիամինի տալ 'ի ձեռս զվրիժագործսն չարեաց, և ոչ կամեցան. կամ զի թէ ամենեքին իսկ այնպէս էին, և կամ զի թէ 'ի պատճառ դրգուութե՝ կնոջն լիցի վրէժինդրութի յայնցանէ՝ որ մոլորեցան 'ի պատկերն Միքայի. զի յազգէն Գանայ աւին զնա: Ազգ ետուն, ժողովեցան գունդն բենիամեան 'ի մարտ պատերազմի. և եղև քսան և հինգ հազար և եւթն հարիւր: Հարցին գունդն իսրայէլեան ցնծ թէ ո ելցէ մեզ զօրավար զօրաց 'ի մարտ պատերազմի: Ասէ ցնոսա տէր. Յուդայ: Եւ վասն զի 'ի պատկերան և 'ի կուռսն ձուլածոյս յառաջինս՝ զոր արարին՝ ոչ նախանձեցան, և վասն պատկերին՝ զոր առ ազգն դանեան 'ի տանէն Միքայի, ոչ նախանձեցան, և վասն պուռնկին՝ որում փոխարէնն հատուցաւ՝ նա.

խանձեցան : Վասն զի ծուլացան 'ի մեծամեծսն , և վասն փոքուն առ 'ի կորուսանել որդւոցն Բենիա մինի փուլթացան ժողովել , տայր նոցա հրաման ելանել 'ի մարտ պատերազմի . ոչ զի խրատեսցին բենիամինեանք՝ որպէս և կարծեցան , այլ զի նոքա խրատեսցին 'ի ձեռն նոցա . զի էր հակառակ նոցա կարծեացն :

Իսկ իբրև կոտորեցան յԽրայէլէ յառաջին կոտորածին քսան և երկու հազարք , և ոչ իմացան ընդ միտ ածել՝ թէ ընդէր կոտորեցան , տայ նոցա միւսանգամ հրաման ելանել 'ի վերայ նոցա 'ի մարտ պատերազմի : Զի եթէ գիտացեալ էր նոցա յառաջին կոտորածին զյանցանսն իւրեանց , յերկրորդ հարուածի աստ ոչ կոտորէին նոքա . և զի ետուն ըզպարտութին իւրեանց զիւաց և ոչ այ , յաւելան կոտորել կրկին անգամ , և անկան 'ի նոցանէն երեքտասան հազար : Իսկ իբրև սատակեցան՝ որ եղեն պատճառ առաջին կոտորելու և ձուլածոյն պատկերին տանն Միքայ , և խնդրեաց զիւր վրէժսն ստուգութին 'ի չարացն և յանօրինացն 'ի ձեռն այնոցիկ՝ որ չարն էին և անօրէն քան զնոսա : Ապա յետ լալոյն և ծովելոյն նոցա , և զողջակէզն մատուցանելոյն 'ի ձեռն Փենեհէս քահանայի առաջի տեառն , ետ նոցա հրաման յերրորդ նուազին ելանել 'ի պատերազմ : Իբրև խոստանայր նոցա զճշմարիտ յաղթութիւնն , ապա խորհուրդս խորհեցան և դարանամուտ եղեն առ Գաբայ Բենիամինի , որպէս և 'ի վերայ Գայեայ : Հարին վանեցին կոտորեցին 'ի Բենիամինէ քսան և հինգ հազար և հարիւր այր : Եւ վեց հարիւր այրն՝ որ ապրեցան , փախստեայք եղեն և արարին ապաւէն զքարանձաւսն Ռեմոնեայ : Եւ յետ կոտորածոյն ազգին բենիամեան հանդերձ կանամբն և որդւովք և ընչիւք իւրեանց , երդումն երդուան և դաշինս կուեցին , զի մի տայցեն զդատերս իւրեանց կնութ որդւոցն Բենիամինի :

Ղրդ յետ երդմանն անկաւ զիղջ և ապաշաւ 'ի միտս նոցա . եկին սկսան լալ և մեղ դնել , ոչ մեղացն իւրեանց , այլ տեառն : « Ընդէր , ասեն , տեր՝ եղև այս , բնաջինջ լինել դնդի միջ 'ի միջոյ իսրայէլացւոց » :

Եւ վասն զի մի ստեցեան զերդուամն իւրեանց, և գտին 'ի տանէ Յաբիսայ Գաղայադու չորեքարիւր աղջիկ կոյս՝ որ ոչ գիտէին զայր, հարին սատակեցին զընակիւն Յաբիսայ գաղայադացւոյ 'ի սուրսուսերի. վասն զի ոչ ելին ընդ նոսա 'ի մարտ պատերազմի 'ի վերայ Բենիամինի. և զչորեքարիւր կուսանսն զոր գտին 'ի նոցանէն, և ետուն զնոսա որդւոցն Բենիամինի: Ետուն զհաւանու թիս և այլոցն՝ որ ոչ առին յառնուլ իւրեանց 'ի դատերաց Սելուվմայ, իբրև տայցեն ժողովուրդն պատասխանի ընդ նոսա որդւոցն Սելուվմայ՝ զի ոչ եթէ կանայս տարան ընդ իւրեանս և չոգան փախստեայք, և արդ եկին յուսան առնուլ զկանայս 'ի վերայ այլոց կանանցն: Բայց շինեցին ազգըն Բենիամինի գեօղս և բնակեցան 'ի նմա: Եւ 'ի սակաւ ամս հազարքն որ կոտորեցան, նուազունքն որ մնացին՝ լցին զհետս նոցա: Աստուծոյ՝ որ կացոյց զգատաւորս 'ի ժողովրդեան անդ՝ մինչև զի սահմանեցան թագաւորօք և կարգեաց զթագաւորս. դարձեալ մինչև բովանդակեցաւ մինչև 'ի տէրն թագաւորու թէց՝ որ էն օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

ՄՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԵՒ Բ. ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԵԱՆՑ

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

130 St. George Street, Toronto, Ontario

Տ Ե Ա Ռ Ի Ն

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Ս Ա Մ Ո Ւ Լ Լ Ի

Ք ՐԻՔ Սամուէլի, որ պատմեն զԵղիանայէ և զԵրկուց կանանցն նորա :

Ս անն ծննդեանն Սամուէլի և աղօթիցն Աննայի մօրն նորա :

Ս անն ագահութե՛ր որդւոցն Հեղեայ, և քահանայութեան անարգելոյ՝ որ յազգի նոցա կարգեալ գայր :

Ս անն յայտնուէն ան առ Սամուէլ, և սպանման որդւոցն Հեղեայ :

Ս անն գերի երթալոյ տապանակին կտակարանաց, և հարուածոց յայլազգիսն և ՚ի դիս նոցա և յերկիրնոցա :

Ս անն դառնալոյ տապանակին առ հէրբայեցիս, և անարգելոյն Սամուէլի ՚ի ժողովրդենէն՝ խնդրելոյ զթագաւորն իւրեանց :

Ս անն յանդիմանութեան Սաւուղի մատուցանել զողջակէզսն ՚ի Գաղգաղայ :

Ս անն յանցանելոյն Յովնաթանու ըստ նզովս հօրն իւրոյ . և ապրեցոյց զնա ժողովուրդն ՚ի ձեռաց հօր նորա, զի մի սպանցէ զնա :

Ս անն առաքելոյն Սաւուղի կոտորել զամաղէկա

ցիսն, և զի կեցոյց զԱզազ արքայն, և անխայեաց 'ի գեղեցիկ խաշինս ամաղէկացւոց :

Ս) ասն օժման Դաւթի . և զի խնդրեցին զնա մատնել 'ի տունն Սաւուղի :

Ս) ասն սպանանելոյն Դաւթի զՏոկայազնն այլազգեացն, և զի դովեցին յարգեցին զնա կանայք յերգըս վիպասանաց, և նախանձեցաւ ընդ նմա Սաւուղ :

Ս) ասն փեսայ լինելոյ նորա Սաւուղի յերկու դըստերս նորա . և զի ձգեաց նմա զգեղարդն միանգամ և երկիցս, և զի փախոյց զնա Մեղքող դուստր Սաւուղի, և եդ ընդ նորա պատկեր 'ի դաՏոյսն . և զի չուգաւ առ Սամուէլ . և զի չոգան Տրեշտակք Շաւուղի և Շաւուղ զկնի նորա և մարգարէացան . և զի չուգաւ ինքն և խնդրեաց Տաց և սուսեր, և կոտորեցան քահանայքն վասն նորա . և զի մուտ 'ի Գաղայաթ և ել պատգամաւ տեառն 'ի նմանէն, զի մի մատնեսցեն զնա 'ի ձեռս Շաւուղի բնակիչք քաղաքին . և զի ել Սաւուղ 'ի խնդիր Դաւթի, և ագաւ յայրին . և զի Տատ Դաւիթ զգրօշակ վտաւակաց Սաւուղի և զղջացաւ :

Ս) ասն մահուն Սամուէլի, և անարգութեն Նաբաղայ, և իմաստութե կնոջ նորա :

Ս) ասն ելանելոյ Սաւուղի զկնի Դաւթի, և քուն 'ի տեառնէ անկանելոյ 'ի վերայ նորա . և զի առ նա զստոմանն և զգեղարդն Սաւուղի, և նա ոչ գիտաց :

Ս) ասն երթալոյ Դաւթի առ Անբուշ արքայն այլ ազգեաց, և նստելոյ 'ի Սիկեւակ :

Ս) ասն երթալոյ Սաւուղի յԱգոյիբ և Տարցանելոյ զվճուկն :

Ս) ասն երթալոյն Դաւթի 'ի Սիկեւակ, և գտանելոյն զնա Տրձիգ արարեալ :

Ս) ասն առնն՝ որ եկն ետ զաւետիսն Դաւթի :

Ս) ասն մահուն Սաւուղի և Յոնաթանու :

Ս) ասն սգալոյն և ողբս ասելոյ Դաւթի զերկուցունց :

Ս) ասն թագաւորելոյն Դաւթի 'ի Քերթոն, և զի խաղացին մանկտին 'ի գնդէն Աբեներեայ ընդ մանկտի գնդին յովաբեան, և դարձաւ խաղ նոցա 'ի սուր սուսերի :

Ս անն գրգռելոյն Մեմփոսթեայ ընդ Աբեներեայ
'ի պատճառս հարձին Սաւուղի . և զի եկն նա ուխտ
եդ ընդ Դաւթի դարձուցանել առ նա զամենայն Իս-
րայէլ :

Ս անն մահուն Աբեներեայ , զի սպան զնա Յովաբ .
և վասն մահուն Մեմփոսթեայ , զի մեռաւ նա 'ի Բա-
նեայ և 'ի Հուաքերայ :

Ս անն գալոյն Դաւթի յԵրուսաղէմ :

Ս անն հանելոյ տապանակին . և սատակելոյ Ողայ
քահանայի՝ որ ձգեաց զձեռն իւր յարկղն կտակարա-
նացն առ 'ի կանգնել զնա :

Ս անն զի կամեցաւ Դաւիթ շինել տուն տեառն
և արգելաւ :

Ս անն մեղացն՝ որ մեղաւ յՈւրիա քետացի :

Ս անն պատերազմին՝ որ արար յԵդոմ , և ետ ճա-
կատ ընդ որդիսն Ամոնայ հանդերձ այլովք հեթաւ
նոսօք :

Ս անն անարգելոյն Ամոնի զթամար , և մեռա-
նելոյն յԱբեսողովմայ :

Ս անն փախստեայ լինելոյ Աբիսողովմայ :

Ս անն կնոջն թեկուացւոյ՝ որ իմաստուածէն հա-
ճեցոյց զնա ընդ Դաւթի :

Ս անն ապստամբելոյն Աբիսողովմայ և Աբիտո-
փէլի :

Ս անն փախստեայ լինելոյն Դաւթի յԵրեսացնու-
րա , և զի անարգեաց զհարձս հօրն իւրոյ :

Ս անն Սիբայ , որ պատուեաց զԴաւիթ 'ի հալա-
ծանսն :

Ս անն Մեմփոսթեայ՝ որ խնդրեաց զթագաւո-
րութիւն Սաւուղի :

Ս անն ելանելոյն Աբիսողովմայ զկնի հօր իւրոյ :

Ս անն մեռանելոյն Աբիսողովմայ , և սուգ ունե-
լոյ հօրն վասն նորա :

Ս անն ամբարհաւաճելոյն Յովաբու 'ի վերայ
Դաւթի :

Ս անն դառնալոյն Դաւթի 'ի հալածանացն , և
ընդ առաջ լինելոյն Սեմեայ առ ալինն Յորդանանու :

Ս անն հակառակելոյն ազգաց ցուցանել զսէրն
իւրեանց առ Դաւիթ յետ մահուանն Աբեսողով-

մայ, որք յուրաստն եղեն յամենայն երախտեացն
Դաւթի՛ի կեանսն Աբիսողովմայ :

Սասն ապստամբելոյն Սամուայ, և զի հատին
զգլուխ նորա և ընկեցին զպարսպէ, և ապրելոյն քա-
ղաքին :

Սասն սովոյն, որ եղև զերիս ամս :

Սասն որդւոցն Սաւուղի զորս սպանին :

Սասն զինախանձ առ սպանանել զգաբաւոնացիս :

Սասն բանիցն օրհնութե՛, թէ սիրեցի զքեզ տէր
զօրութի՛ իմ և ապաւէն իմ, և վասն այլոց բանիցն
Դաւթի :

Սասն անուանց նախարարացն Դաւթի՛ որ բազ-
մէին՛ի բարձի :

Սասն գրգռելոյ տեառն զնոսա առ՛ի թուել հա-
մարել զժողովուրդն :

Սասն մարդամահին՛ որ կոտորեաց՛ի նոցանէն յա-
ռաւօտէն մինչև ՛ի վեց ժամն եւթանասուն հազար
այր :

Սասն սեղանոյն՛ որ շինեաց՛ի կալն Արանայ յե-
բուսացւոյ :

Սասն ընդունելոյ պատարագին նորա, և զի ար-
գելաւ մարդամահն՛ի ժողովրդենէն նորա :

Օ այս ամենայն և որ սոցին նման են՛ գրեալ է՛ի
դպրութին Սամուէլի :

Ի ՍԿԻԶԻՆ ԲԱՆԻՑ ԻԻՐՈՑ ԱՅՍՊԵՍ ԱՍԱՑ

ԳԼՈՒԽ Ա

ԼԵՐ մի էր յարիմաթեան Սիփայ յեփրեմ
 լեռնէն . այս ինքն զի բնակեալ էր նա 'ի
 լեռննն եփրեմի : « Եւ անուռն նորա էր Եղկանա որդի
 երեմիայեանց Թովկեայ 'ի Նասիփ եփրեմի » : Արդ
 զի համարեաց զանուանս նոցա , զի յայտ արասցէ և
 ցուցցէ՝ թէ քահանայ իսկ էր , և 'ի ցեղէ անտի զև-
 տացւոց . որպէս և գիրք մնացորդացն գրէ և ցուցա-
 նէ : Եւ վասն այսորիկ ուխտեաց Խաննա զՍամուէլ
 տեառն . քանզի ոչ տային որդիքն Հեղեայ Սամուէ-
 լի կալ 'ի սպասու 'ի տաճարին տեառն , եթէ ոչ զի
 յազգէ անտի քահանայից էր նա : Այլ զի ինքն իսկ
 Սամուէլ հանդերձեալ էր համարձակիլ մատուցա-
 նել զպատարագսն տեառն , վասն զի յորդւոց անտի
 Ղևեայ էր նա : Եւ զի ելանէր Եղկանա հանդերձ կա-
 նամբք իւրովք Աննայիւ և Փեննայիւ 'ի տօնս տարե-
 կանս մատուցանել զպատարագ տեառն 'ի Սելով :
 Արդ նայեաց և 'ի միտ առ , զի ոչ եթէ մի 'ի տասա-
 նէ բերէր նա մատուցանել , զի ինքն զայլս տասանոր-
 դէր . այլ զպատարագս փոխանակ մեղաց անձին իւ-
 րոյ գայր մատուցանել , որպէս և առեալ իսկ էր
 հրաման քահանայիցն յորինաց անտի : Բայց մատու-
 ցանէր զպատարագսն իւր 'ի ձեռն Ոփնեայ և Փե-
 նէսի որդւոցն Հեղեայ քահանայից՝ որ պաշտէին 'ի
 Ժամանակին յայնմ :

Արդ Փեննա՝ կին Եղկանայի յայնմ աւուր ուրա-
 խութէ նախանձաբեկ առնէր զԱննա բարկութիւն . և
 զի ծանուցցէ եթէ ամուսնութիւնն նորին նախատէր զնա ,
 ասաց . « Ցասուցանէր , ասէ , զնա » . վասն զի տրրտ.

մեացի նա , զի փակեաց տէր զգուռն արգանդի նորա ։ Եւ զի մի ոք ընդ միտ ածիցէ , եթէ երբէք ուրեք ինչ յանկարծակի տրտմեցոյց զնա , ասաց՝ եթէ այսպէս սարտուցանէր Փեննա զխաննա ամ յամէ յամենայնի յորժամ ելանէին նոքա մատուցանել զպատարագս առաջի տեառն ։ Արդ իբրև եղև մի յաւուրց անտի , և տրտմեցոյց զնա ներն իւր , անդստին 'ի տեղւոջէ անտի եղև նմա մխիթարել 'ի տեառնէ իւրմէ ։ Բաջալերել սկսաւ Եղկանա զխաննա և ասէ . « Ոչ լաւ եմես քան զտասն որդի » ։ Արդ իբրև եկեր և յագեցաւ՝ ոչ անչափ , այլ իբրև առ 'ի հանգուցանել զկամս առնն իւրոյ , անց մուտնա 'ի տունն նյ , և արկ զանձն իւր առաջի տեառն ։ Եւ իբրև ուխտեաց տեառն յաղագս այնորիկ՝ որ եբաց զբերան նորա , կաց և ասաց . զի եթէ տեսանելով տեսցես զանարգութի անձին իմոյ 'ի ներէ անտի իմմէ , և տացես ինձ զաւակ մարդոյ , և բացցես զանկար որովայն ամուլ արգանդի իմոյ , տաց զնա առաջի քո ուխտաւորութեամբ փոխանակ այսոցիկ՝ որ պաշտեն զքեզ որկորստութեամբ ։

Իսկ Հեղի վասն յերկարելոյ աղօթիցն նորա , և զի ոչ եթէ բարբառելով իբրև զգասերս ժողովորդեանն մատուցանէր նա զաղօթսն՝ զի արտասուզքն և անմուռնչ պաղատանօքն իբրև զգասերս հէթանոսաց աղաչէր նա , և վասն զի շառագունեցան երեսք նորա եռանդմամբն սրտի , այլակերպեցաւ նա յաչս Հեղեայ . և համարեցաւ զնա եթէ գինի կալաւ զխելըս նորա 'ի տաճարի անդ , զայն՝ որ ընդունելութի աղօթից նորա ոչ թողոյր նմա կատարել զաղօթս նորա ։ Իսկ իբրև անարգեաց զնա Հեղի , և կուեաց զնա արբշիւ , զայն՝ որ արբեալն էր 'ի սէր աղօթիցն , կնքեաց զաղօթսն իւր , զի տեառն իւրում մատուցանէր զնա . և ետ վճիռ պատասխանատուութե քահանային՝ որ գայթաղեցաւ 'ի նա ։ Բայց ոչ բամբասեաց նա զայն՝ որ բամբասեացն զնա՝ որով չէրն բամբասելի ։ Փութաւցաւ բառնալ զգայթաղուի , ընկէց զինքն առաջի քահանային՝ որ գայթաղեցաւ 'ի նա ։ « Կին , ասէ , վըշտագնեալ և ոչ եթէ արբեալ . զի 'ի յաղօթից աստի հեղեալ է անձն իմ՝ առաջի տեառն , և ոչ եթէ

ի գինւոյ . արդ մի համարեսցիս զաղախին քո դուռ տըր ժանտ . զի ոչ եթէ իբրև յայլում ումեքէ խընդըեցի ես որդի , այլ յայ . և ոչ ելից ես ՚ի տեղւոջէս յայսմանէ մինչև առից զոր ինդրեցի ՚ի նմանէ» : Վասն զի ոչ պատմեցի ես ումեք զհանապազորդ տրտմութի իմ ՚ի ներոյ անտի իմմէ մինչև ցայս ժամ : Արդ յայտ նի պատասխանի տալովն եցոյց զԾածուկ գայթակղութի իւր . և փոխանակ զի տրտմեցոյց զնա անարգանօքն , մտիթարեաց զնա օրհնութիքն :

Եւ իբրև անց գնաց ՚ի տուն իւր , և այլ ոչ ևս տրտմեցաւ նա , յայտ արար և եցոյց՝ եթէ ՚ի յաղութից անտի նորա և ՚ի ձեռն օրհնութե քահանային՝ ծննդեան կապեալ դուռն արգանդի նորա բացաւ : Իսկ իբրև յղացաւ և ծնաւ , ել գնաց Եղկանա ըստ աւուրցն սովորութեան մատուցանել զպատարագս ուխտից իւրոց , այս ինքն ըստ իւրում սովորութեն : Բայց խաննա կաց մնաց և զտեղի առ մինչ զի հատոյց զմանուկն ՚ի ստենէ : Եւ ած կացոյց զորդին իւր առաջի երեսաց տեառն , որպէս և ուխտեաց զնա յաւուրն ինդրուածոց :

Արդ զաղօթսն Աննայի են ոմանք որ ասեն՝ եթէ գոհանալով գոհացաւ , և ոչ եթէ մարգարէացաւ : Արդ ոչ ՚ի միում յիրս ՚ի գրոց ուրեք , և ոչ յայսմ վայրի կոչեցաւ մարգարէ . բայց աղօթք նորա որ խոստովանութի է նորա՝ որպէս ոմանք ասացին , և կամ զի թէ մարգարէութի է նորա՝ որպէս և այլք ասեն , վասն անձին իւրոյ ասաց : Եւ վասն զի մեռան որդիք ներոյ նորա ՚ի սերանալ բազմանալ ամուլութե նորա , և վասն զբարտութե նորա ՚ի ներոյ անտի իւրմէ՝ իբրև զի թէ արար ինչ գետս մեռանելոյ և սատակելոյ որդւոց ներոյ նորա , և վասն յորդելոյ մեծանալոյ որդւոյն իւրոյ , և վասն մեծամեծ փրկութեցն որ լինելոցն էին ՚ի ձեռն նորա ժողովրդեանն , և զի յեղջերէն նորա օծանելոց էին թագաւորք , վասն այսորիկ և որ սոցին նման են՝ բաց զբերան իւր ՚ի գոհութի խոստովանութի , և կամ ՚ի մարգարէութի , և ասէ այսպէս :

«Յնծացաւ սիրտ իմ ՚ի տէր» . այն որ յամենայն ժամ ներն իմ զայրացուցանէր զիս : «Եւ բարձրաւ

ցաւ եղջեւեր իմ», որդւոյս՝ որ եղև ինձ, այն որ զամենայն աւուրս իմ ամուլութիւնն իմ կուփէր զիս . և բացաւ բերան իմ՝ ի վերայ թշնամեաց իմոց, այն որ զայսչափ ամս իմ անձետուութիւնս իմ առաջի նոցա արիբերան կայր : Եւ զի ուրախ արարեր զիս ՚ի փրկկութեան քում . վասն զի փրկչիւս զոր ետուր ինձ, փրկեցայ ես յայնմանէ՝ որ յամենայն ամս նախատանօքն իւրեանց այսպանէին զիս : Չիք սուրբ իբրև զտէր ՚ի կուռս օտարոտիս . նա և ոչ ՚ի դիմն անուանիս գոյ այլ՝ բաց ՚ի նմանէ . և ոչ հզօր դարձեալ իբրև զայն՝ որ բանայ զգուռն արգանդի զայնօրիկ՝ որ ամաց բազմաց նախատ եղեալ էր ՚ի ներոյ անտի իւրմէ : Արդ մի՛ ՚ի խափանելո՞ւ ձեր ՚ի նախատանաց սերանալովս և բազմանալովս իմով, և այլ մի ինչ խօսեսցիք զմեծամեծս վասն մահուան որդւոցն ձերոց : Մի՛ ՚ի վախճան լինել ճաղանացդ ձերոց սկսնուցուք կախարդութիւն զրպարտել զիս, զի տէր է գիտութեց և ծածկագէտ՝ եթէ ոչ եմ բամբասելի առաջի նորա այդու՝ որով ՚ի ձէնջդ զրպարտեալ եմ ես, և ոչ մտանելն առաջի նորա խորամանկութիւն խորհրդոց ձերոց :

“Հզօրաց հաստ աղեղունք խորտակեսցին » . այս ինքն՝ լեզուք նախատչաց իմոց լռեցան և կարկեցան : “Եւ տկարք վառեցան զօրութիւն » . այս ինքն զօրութիւն խոստովանուէ, և ոչ զրպարտուէ : “Յաղք և լիք հացիւ նուաղեցան, և քաղցեալք յաւելին զհաց » . այն էր, զի ամուլն ծնաւ և յագեցաւ, և բազմածինն նուաղեաց ՚ի ծնունդս իւր : Տէր մեռուցանէ զօրդիս քո, և կեցուցանէ զիմս, և ոչ եթէ մարդ : Տէր աղքատացուցանէ զհզօր վարագաթւսդ քո, և մեծացուցանէ զգոգս անձետուութես իմոյ : Նա տկարացուցանէ զբարձր եղջեւերդ քո, և բարձրացուցանէ զիմս խոնարհացեալ . և զի “Բարձր առնէ զտնանին յաղբեաց», հանդերձ այլովքն, վասն անձին իւրոյ և վասն ժողովրդեանն մատուցանէր զաղօթսն : “Եւ նստուցանէ զնոսս ընդ իշխանս», . այս ինքն բարձրացուցանէ զխոնարհեալ զլուխ նոցա առաջի այլազգեացն, որպէս զՍամիսոնին, Նափեթայն և Գեդէոնին՝ զառաջին իշխանաց նոցա . վասն զի տեառն են հովիտք

երկրի՝, և հաստատեաց՝ի վերայ նոցա զաշխարհս :
 Յայտ արար և եցոյց՝ եթէ փոյթ է նմա վասն ամե-
 նայն աշխարհիս . զի նա արար զաշխարհս լրիւ իւ-
 րով : Զոտս հերբայեցւոց զարդարոց իւրոց հաստատե-
 ՚ի պատերազմի, և այլազգիքն ամպարիշտք ՚ի խաւա-
 րի լուեսցին, այս ինքն՝ի դժոխս արգելցին : Վասն զի
 ոչ եթէ զօրու[թ]ք իւրով զօրանայ հզօրն . զի առ խը-
 րատ ժողովրդեան մերոյ յաղթեն այլազգիքն ՚ի պա-
 տերազմի : Տէր խորտակէ զայլազգիսն դառնացողս,
 և ՚ի վերայ նոցա որոտասցէ յերկնից առ ՚ի սատա-
 կունն կորստեան նոցա : Տէր դատի զազգս երկրի,
 այս ինքն՝արասցէ զգատաստանս յերկրէն այլազգեաց .
 և տայ զօրու[թ]ի [թ]ագաւորաց մերոց, և բարձր առ-
 նէ զեղջեւր օծելոյ իւրոյ : Արդ [թ]էպետ և Աննա
 վասն քահանայիցն օծելոց և վասն [թ]ագաւորուէն՝
 զի [թ]ագաւորեցաւ ՚ի տանանդ Յուդայ՝ մատուցանէր
 զաղօթս, այլ վասն Քրիստոսի՝ որ հանդերձեալն էր
 ծագիլ ՚ի տանէն Դաւ[թ]ի, յաղօթել անդ իւրում՝
 որ և ոչ էր գիտակ՝ մարգարէանայր :

Արդ Սամուէլ պաշտէր առաջի տեառն, և որդի-
 բրն Հեղեայ պաշտէին զորովայնս իւրեանց նոր երեք-
 ժանի մնահանաւն՝ զոր արարին, ՚ի մեծամեծ կատ-
 սայիցն հանէին նոքօք, և ՚ի փոքր պուտանց ոչ հեղ-
 գային հանել : Իսկ զհում միսն զոր առնուին, վասն
 զի յաղեսցի և եղիցի նոցա առ ՚ի պէտս կամաց իւ-
 րեանց : Եւ յառաջ քան զմատուցանելն պատարա-
 գին առնուին նոքա վասն բռնուէ իշխանուէն՝ զոր ու-
 նէին նոքա : Քանզի ընդ քահանայու[թ]էն զոր ունէին
 նոքա, ունէին նոքա և զառաջնորդու[թ]իւն ժողովր-
 դեանն . զի վասն իշխանու[թ]էն զոր ստացեալ ունէին
 նոքա՝ յարժանի և յանարժանի՝ բռնաբար ունէին
 նոքա : Վասն այսորիկ և որ սոցին նման են, եղեն
 մեղք մեծք յոյժ մանկանցն առաջի տեառն :

Իսկ զմեկնոցն զոսկեհուռ, զի արար Աննա Սա-
 մուէլի մանկանն, տիպք էր այնորիկ՝ զոր զգէնոյր քա-
 հանայն ըստ նմանու[թ]է խաչին . զի ոչ նմանու[թ]իւն
 նորա հեւի էր, և ոչ ճշգրտու[թ]ի նորա գտեալ էր :

1 Յօրինակին երկու . եղաւ ըստ միւս օրինակին :

Իսկ Հեղին իբրև ետես թէ որպիսի համբերութի գըտաւ 'ի մայրն Սամուէլի, զի առանց որդւոց հատաւ որոշեցաւ յայնմանէ, զի օտարք փափագէին տեսանել զնա, օրհնեաց զԵղիանա և զԿին նորա. և ասէ, թէ տացէ քեզ տէր զաւակ, ոչ 'ի Փեննայէ, այլ յայսմ կնոջէ որ անջատեցոյց զանձն իւր յորդւոյն իւրմէ. վասն զի տեառն ետ զօրհնութիւն զոր ետ նմա տէր:

Բայց սերմն զոր սերմանեաց ուխտն շրթանցն Խաննայի, եւ թն ընդ միող հնձեաց զնա 'ի ձեռն օրհնութեն՝ որ օրհնեցաւ 'ի լեզուէ անտի քահանային, «Եւ լուաւ, ասէ, Հեղին զոր ինչ առնէին որդիքն իւր ընդ ամենայն Խորայէլ» . զի անարգէին զկանայսն՝ որ գային յաղօթս կալ 'ի վրան ժամուն: Բայց զոր ինչ առնէին նոքա Խորայէլի, այնոքիկ են՝ որ ինչ 'ի վերուստ գրեալ են. այս ինքն զի ագահութիւն իւրեանց զամենայն որ մատուցանէր զպատարագն՝ տառապեցուցանէին նոքա: Եւ զի անարգէին զկանայսն, ոչ եթէ պոռնկութիւն, և ոչ եթէ բանիւք անարգութիւն, այլ զի գային նոքա 'ի հեռի վայրաց. և բազում անգամ հետի գային հանդերձ անդրանկօքն իւրեանց մատուցանել զուխտս իւրեանց: Եւ վասն զի էր ժամ՝ զի ընդ սօթաժամանակսն գային նոքա, և երբեմն ընդ ցուրտ ժամանակս, և ոչ գոյր քահանայ՝ որ ընդունէր զանդրանիկս և զուխտս նոցա, և արձակէր զնոսա 'ի տունս իւրեանց. զի զբաղեալ էին նոքա զուտելոյն և զըմպելոյն. և կամակորութիւն և հպարտութիւն իւրեանց արհամարհելով արհամարհէին զնոսա և անկոմսէին, և անարգէին զնոսա. և 'ի սօթանդր և յանձրև, վասն զի նիրհայր հոգի նոցա իբրև նստէին և ունէին զուխտս իւրեանց, և սպասէին շուայտեալ քահանայիցն 'ի կերակուրս:

Վրդ էին 'ի վրան ժամուն ոչ կանայք լկտիք, այլ որք յաղօթս գային կալ. այս ինքն՝ որ գային հատուցանել զխոստովանութիւն և զպատարագս փոխանակ անդրանկաց իւրեանց տեառնն անդրանկաց: Վոչեաց զնոսա Հեղին և ասէ. ընդէր գործէք դուք զայսպիսի գործս. զի լսեմ ես զչար համբաւ ձեր. և ոչ յատելեացն ձերոց, և ոչ 'ի միողէ և յերկուց, այլ յամենայն

Ժողովրդէնէն : Եւ զի ցուցցէ՛ թէ որով ասաց եթէ զկանայսն անարգէին . «Ոչ բարւոք է , ասէ , լուրս այս՝ զոր լեւմ էս » . զի խափանէք դուք զԺողովուրդն տեառն այսու՝ զի զբաղեալ էք յուտել և յրմպել . և խափանեալ նստին արք և կանայք՝ որ բերեն մատուցանել զպատարագս փոխանակ անդրանկաց և մեղաց իւրեանց : Եթէ մեղիցէ այր առն , խնդրէ՛ ի տեառնէ զի արասցէ զդատն երկոցուն , և թողեալ լինի . իսկ որտեառնն մեղանչէ , յուամէ՞ խնդրէ զի քաւեսցէ զնա : Եւ «Ոչ , ասէ , լուան ձայնի հօրն իւրեանց » . վասն զի խրատելով խրատեաց զնոսա , և ոչ եթէ ցասմամբ և տանջանօք ըստ արժանի յանցանաց յամառու թէ նոցա խօսեցաւ ընդ նոսա : Եւ զի ասաց՝ եթէ վասն զի կամեցաւ սպանանել զնոսա տէր , ոչ եթէ զի վասն այսր ոչ ապաշխարեցին , այլ վասն զի ոչ զղջացան՝ սպան զնոսա : Եւ մանուկն Սամուէլ փառաւորեցաւ առաջի տեառն և որդւոց մարդկան . և որչափ որդիքն Հեղեայ անարգեցան յաչս տեառն և Ժողովրդեանն , սոյնպէս և Սամուէլ յարգեցաւ և մեծարեցաւ :

Եւ եկն այր տեառն , այս ինքն մարգարէ տեառն , եկն առ Հեղի և ասէ ցնա . Այսպէս ասէ տէր . յայտնելով յայտնեցայ էս յԵզրիպտոս՝ ի վերայ տանն Ահաբի հօր քո , և ընտրեցի զնա յամենայն ազգաց ելանել առ սեղան և դնել զխունկս առաջի իմ : Արդ փոխանակ խնկոցն զոր առի , ետու նմա զպատարագս , վեց հարիւր հազարացն որդւոցն Իսրայէլի . և ընդէր անօրինեցար ի պատարագս իմ . զի՞ պատուեցեր զորդիսն քո քան զիս , ընտրել առնուլ զարժանն ձեր , ոչ զկնի իմ , այլ ընդ իս , և յառաջ ևս քան զիս : Արդ փոխանակ այսր զոր արարէքս , այսպէս ասէ տէր , թէպէտ և ասացի թէ դու իբրև զտուն հօր քո պաշտեսցես առաջի իմ յաւիտեան , այլ արդ քաւ ինձ , եթէ անարգեցից ձեւք զփառաւորիչս իմ . այլ դուքդ որ անարգիւք էք իմ , անարգեսձիք : Արդ խորտակեցից զբազուկ քո և զհօր քո . այս ինքն կոտորեցից զգաւակ քո ի սուր սուսերի , և եղիցին կարճակեացք և վաղամեռք՝ որ մնանն , զի մի եղիցի այր ալևոր ի տան քում :

Բայց զի ասաց՝ Թէ «Մի պակասեցէ քո այր ՚ի սեզանոյ իմմէ», այս ողորմութեան է. վասն զի մի սպառսպուռ շիջուցէ զգաւակն ազգի միոջ որդւոցն Ահարոնի: Քանզի մինչ ՚ի Սողովմոն եղիազար և զաւակ նորա պաշտէր. և ՚ի Սողովմոնէ և անդր Սաղովկ որդի Իթամարու յազգէն Ահարոնի «Խաւարեցուցանելոց է զայս քո», զի տեսանէ զպատիւ և զշուք սաղովկեանց և յողւոց ելանէ: Եւ այս է քաջ նշան, զի անցանէ յետ ժամանակի քահանայութիւն ՚ի զաւակէ քումմէ, որպէս և ասացիս այսօր. զի ընդ հուպ ժամանակս Ուրի և Փենեէս ՚ի միում աւուր մեռցին, և կացուցից ինձ քահանայ հաւատարիմ ըստ սրտի իմում զՍաղովկ. և շինեցից նմա տուն հաւատարիմ, զի եղիցի կարգեալ զաւակ քահանայութե նորա մինչև յաւիտեան. և զնասցէ առաջի Սողովմոնի օծելոյ իմոյ զամենայն աւուրս. և ամենայն որ մնայ ՚ի տան քում, փոխանակ ազահուութե պատարագաց, զի պակշոտեալ տկարացի, և իջցէ մինչև ՚ի վարձս արծաթոյ. այս ինքն մինչև ՚ի նաքարակիտ մի, և ՚ի նկանակ, և ՚ի փոքր պատառ հացի:

«Եւ պատգամս տեառն, ասէ, ծանր էր յաւուրսն յայնոսիկ», որպէս և յաւուրսն Ողիայ: Անդ վասն զի կամեցաւ Թագաւորն առնուլ իւր զքահանայութիւն. և աստ՝ վասն զի անօրինեցան քահանայքն ՚ի քահանայութեան անդ, ոչ գոյր սուտ տեսիլ վասն յայտնի մեղաց տան շեղեայ: Եւ կոչեաց տէր ՚ի բարբառն շեղեայ զՍամուէլ. և ընթացաւ առ շեղի, և ասէ. աւասիկ եմ: Եւ զի կոչեաց զնա երիցս անգամ ՚ի գիշերի անդ. մի՛ զի լիցի պատգամս ահաւոր, և երկրորդ՝ զի երևեսցի զուարթութիւն նորա երիւք վկայութեք, և զի զարթիցէ ՚ի բարբառոյ շեղեայ յոր սովոր էր պատրաստել ՚ի վարդապետութենէն շեղեայ, առ ՚ի լսել զձայնն նոյ յոր ոչն էր սովոր: Իսկ իբրև իմացաւ շեղի եթէ տէր կոչեաց զպատանեակն, զոր ինչ ոչ իմացաւ Սամուէլ վասն տխմարութե իւրոյ, հրամայեաց նմա երթալ ննջել: Եւ եթէ կոչեսցի ՚ի բարբառն շեղեայ, այլ մի՛ եկեսցէ առ շեղի, այլ ասասցէ՝ եթէ «Խօսեաց տէր, և լուրցէ ծառայ քո»:

Իսկ իբրև յայտնեցաւ տէր , ոչ 'ի բարբառն Հեղեայ , և ոչ դարձեալ միով բարբառով իբրև զառաջին անգամն կոչեաց զնա , այլ կոչեաց երկիցս անգամ : Ասաց և Սամուէլ որպէս և հրամայեցաւն , եթէ « Խօսեաց տէր , և լուիցէ ծառայ քո » : Ասաց տէր ց Սամուէլ . « Ահա աղիկ առնեմ ես զպատգամ բարկութեան . զի ամենայն որ լուիցէ զնա , հնչեսցեն ականջք նորա 'ի վրիժուցն զոր արարից . և յարուցից 'ի վերայ Հեղեայ զամենայն զոր ասացի ածել 'ի վերայ տան նորա 'ի ձեռն մարգարէին տեառն . սկիզբն յԱփնեայ և 'ի Փենեէսեայ , և կատարումն յաւուրս Սաղովկեայ . և ցուցից և յայտարարից , զի դատիմ ես զտուն նորա յաւիտեան . այն զի անցանէ քահանայութի 'ի զաւակէ նորա յաւիտեան » : Գիտէր զի անարգէն որդիք նորա զկանայսն , և ոչ յանդիմանէր զնոսա՝ որպէս և արժան էր . վասն այսորիկ սատակեաց զտունն Հեղեայ : Եւ ուխտիք և պատարագօք , զոր մատուցանէին 'ի ժամանակի՝ զի կայր քահանայութիւն նոցա , մի՛ քաւեսցին մեղք և անօրէնութիւնք նոցա յաւիտեան :

Իայց Սամուէլ՝ վասն զի ասացաւ այս ամենայն ց Հեղի 'ի ձեռն առնն տեառն , վասն զի ոչ տուաւ նմա հրաման ասել կամ չասել , երկեաւ նա յայտնել Հեղեայ զխիստ դատաւճիռն դառն պատուհասին՝ որ դայր 'ի վերայ տանն նորա . մանաւանդ զի գիտէր թէ պատարագօք ոչ քաւի , թէպէտ և ապաշխարուի՞ անձինն քաւէր . քանզի ոչ ասաց թէ ապաշխարութիւն մի քաւեսցի , այլ թէ պատարագօք մի՛ քաւեսցի : Իսկ իբրև երդմնեցոյց Հեղի զՍամուէլ , և յայտնեաց նմա , ասէ Հեղի . տէր՝ որ ետ զքահանայութիւնն զառաջինն եղէազարու մինչև ցայսօր , եթէ կամի տալ այլում զաւակի , որպէս և հաճոյ իցէ յաչս նորա՝ արասցէ : Եւ ոչ արկ Սամուէլ յամենայն բանիցն տեառն 'ի վերայ երկրի , 'ի ժամանակին զի անարգէին որդիքն Հեղեայ զպատուիրանս տեառն . և գիտաց ժողովուրդն այսու յայտնութիւնք , եթէ հաւատարիմ եղև Սամուէլ , զի հանգերձ առաջնորդութիւն ժողովուրդեանն եղիցի մարգարէ տեառն :

ԳԼՈՒԽ Բ

Եւ կարգեցաւ ճակատեցաւ 'ի մարտ պատերազմի խորայել դէմ յանդիման այլազգեացն . բերին ընդ իւրեանս և զտապանակ կտակարանացն , զի 'ի պատ- ճառս նորա առցեն զյաղթութիւն 'ի վերայ գնդին թնամեաց . և վասն զի անարգեցին զտուն սրբու- թեն , և առին տարան զնա ընդ իւրեանս , զի նովաւ ապրեցին 'ի ժամ պատերազմին : Իբրև խրախոյս բարձեալ հեբբայեցւոց առաջի նորա 'ի ձայն փողոյ մեծաբարբառ աղաղակէին , զասի հարան դողացին այլազգիքն . բայց ոչ ինչ երկեան 'ի բարբառոյ նոցա , այլ 'ի զօրութենէն որ բնակեալ էր 'ի տապանակն կտակարանաց՝ որ էր ընդ նոսա : Չայն ետուն և ա- սեն ցմիմեանս . « Այս է անձ » որ եհար զեգիպտոսն 'ի հարուածսն մեծամեծս . զոր ինչ հեբբայեցիքն որ թագլխին հանել զնոսա յեգիպտոսէ վկայէին : « Բաջ լերուք պի՛նդ կացէք , ասէ , մի զանգիտէք . զի անձ եկն 'ի բանակն նոցա . հզօրեցարուք , ասէ , այլազգիք 'ի վերայ հեբբայեցւոցն , զի գուցէ դարձեալ ծառայի- ցէք այնոցիկ՝ որ ձեզն ծառայեցին » :

Իսկ իբրև կոտորած մեծ արար անձ 'ի զօրու անդ , և անկան 'ի նոցանէ երեսուն հազար , և գերեցաւ տապանակն կտակարանաց , և մեռան երկու որդիքն Հեղեայ , եկն եհաս բօթաբերն . գոյժ առ տալ մեծիւ աղաղակաւ , և ցոյց քաղաքին և Հեղեայ որ ինչ անցք անցին ընդ զօրս խորայելացւոց . զրոյց ետ և զգե- րել տապանակին , և զմեռանել երկուց որդւոցն Հե- ղեայ : Եւ յիշեաց Հեղի զտապանակն կտակարանաց որ առ զնահատակութիւն 'ի քանանացիս , զի արհա- մարհեցաւ 'ի ձեռն այլազգեացն , անկաւ կործանե- ցաւ և անդէն մեռաւ : Նա առաջնորդեաց խորայելի քառասուն ամ : Իսկ նուն նորա առ շտապ տագնա- պի նեղութեն կոտորածի , ստիպեցին զնա երկունք նորա . և իբրև մեռանէր ընդ ծնանելն , ետ պատաս- խանի և ասէ . « Անցին փառքն յԽորայելէ » . վասն զի գերեցաւ տապանակն կտակարանաց՝ որ տայր զքա- ջութի և զառաքինութի խորայելի :

Լճոյ այլազգիքն տարան եղին զտապանակն կտա կարանաց իբրև ՚ի պատուի ՚ի բանտի Գազոնայ դիցն իւրեանց : Իսկ տապանակն որ թեթևացոյց զինքն ՚ի ձեռն այլազգեացն , ծանրացաւ և շքեղացաւ ՚ի բազնին նոցա . նա հատակեցաւ և յաղթեաց զգիտ նոցա , և արկ զնա ՚ի վերուստ ՚ի վայր ՚ի վերայ երեսաց իւրոց : Եւ զի մի կարծեսցեն նոքա եթէ դէպ տուաւ , դարձեալ ՚ի միւսում և ս աւուր՝ իբրև ուղղեցին և հաստատեցին յիւրում տեղւոջն , չոգան գտին զնա ոչ միայն անկեալ յերեսս իւր , այլ և զգլուխն հատեալ , և կտրեալ զթաթս նորա , զորմէ կարծէին այլազգիքն թէ զօրուքն նոցա մարտնչէին նոքա : Եւ իբրև ոչ հաւանեցոյց զնոսա հարուածն՝ զոր ած ՚ի վերայ դիցն նոցա առաքել զտապանակն կտակարանաց ՚ի տեղի իւր , հար զնոսա յերաստանս իւրեանց : Եւ իբրև տարան ՚ի Գէթ , և առաքեցին յԱլկարոմն , և հարան յերաստանս իւրեանց ՚ի թանչս , տարան եղին զտապանակն յանդաստանի . ապականեցան անդաստանք նոցա ՚ի ձեռն մկանցն . զի վանս այնորիկ արարին զերաստանսն ոսկի և զմկունսն ոսկի , և առաքեցին հանդերձ տապանակաւն ՚ի սայլակին . զի քարոզեսցին թէ ՚ի ձեռն անարգ մկանցն և աղտեղի երաստանացն տանջեաց անձ , և վատթարեաց ըզսաստիկ թագաւորութիւնն այլազգեաց :

Իւայց առաքեցին զտապանակն մեծաւ պատուով ՚ի ձեռն մատաղորթ և անդրանկածին երրնջոցն : Իսկ իբրև տեսին զբաւն երրնջոցն և որթուցն իւրեանց , զի առանց ուրուք բռնութեան ոչ դառնային ՚ի միմեանս , զի յաղթեաց ծածուկ բռնութիւն որ շտապէր զնոսա , զի մի դարձցին , զբուռն գութ աղեացն իւրեանց՝ որ ստիպէր զնոսա դառնալ , ապա գիտացին թէ տէրն որ հար վանեաց զնոսա և զերկիրն և զգիտն իւրեանց , նա մատնեաց զտապանակն ՚ի ձեռս նոցա : Վասն այսորիկ իսկ մարդիկն Բեթշամիւշ գեօղջն իբրև տեսին զտապանակ կտակարանացն , ուրախ եղեն և ցնծացան յոյժ : Եկին իջուցին զտապանակն ղևտացիքն , և զփունդսն ոսկեղէն մկանցն , և տարան եղին առ մեծ վիմին , և մատուցին զողջակէզս և զպատարագս :

Արդ այլազգիքն իբրև տեսին զերինջան՝ թէ ոչ կացին և զտեղի առին ուրէք՝ մինչև եկին կացին յանդաստանին Հոշեայ, ապա ևս ճշմարտիւ գիտացին թէ տէր գերեաց զտապանակն կտակարանաց վասն մեղաց ժողովրդեանն, և նա դարձոյց զնա մեծաւ առաքինութիւն՝ զոր արար առ այլազգիսն յերկնէ հարուածութիւն՝ զոր ած հասոյց ՚ի վերայ նոցա։ Արդ տապանակն զի եկն ՚ի հեթանոսաց, և արգելաւ կաց յանդաստանին Հոշեայ, զխորհուրդ մարգարէութեանն նշանակէր՝ որ սահմանեցաւ խաչիւն Յիսուսի։ Իսկ մարդիկն Բեթսամիւսայ վասն զի երկեան և զահի հարան տանել առ իւրեանս զտապանակն վասն անցիցն անցելոց՝ զոր լուան եթէ անցոյց ընդ իշխանս այլազգեացն, հար զնոսա ՚ի հարուածս, և յաւել հար յիսուն և հինգ հազար և զեթանասուն այր ՚ի ժողովրդեանն։ վասն զի ոչ եղեն նախանձայոյզ տանել զտապանակ կտակարանացն ՚ի Սելով։

Հարան զտապանակն առ իւրեանս մարդիկն Կարիաթարիմ՝ դեղջն, և բերին զնա, ոչ եթէ յանդաստան, այլ ՚ի տուն Անադարոյ զևտացւոյ ՚ի Գեբարաթ, և սրբեաց զորդին իւր՝ զի պաշտեսցէ զտապանակն կտակարանաց։ Իսկ իբրև նստաւ անդ զքսանամ, և դարձան որդիքն Խրայէլի առ տէր, ասաց Սամուէլ ցժողովուրդն, եթէ «Բոլորով սրտիւք ձերովք դարձարուք առ տէր, ՚ի բաց արարէք զիւրս օտարոտիս, և ապրեցուցէ զձեզ ՚ի ձեռաց այլազգեաց»։ Իսկ իբրև թողին զԲահազ և պաշտեցին ըզտէր, ժողովեաց Սամուէլ զժողովուրդն ՚ի Մասեփայ՝ մատուցանել աղօթս վասն նոցա, զի հաշտեսցի ընդ նոսա տէր վասն դառնալոյ նոցա. և այնորիկ՝ որ դառնացուցին զնա, վասն զի դարձան և խոտորեցան ՚ի նմանէն, բերին ջուր և հեղին առաջի տեառն՝ յասելն իւրեանց. իբրև զայս ջուր հեղցի արիւն մեր ՚ի ձեռաց այլազգեացն՝ եթէ այլ դարձուք ՚ի տեառնէ։

Իսկ իբրև պահեցին վասն մեղացն զոր մեղանն, և դատեցաւ զնոսա անդ Սամուէլ, այս ինքն զի յանդիմանեաց զնոսա, վասն զի պաշտեցին զԲահազ և զմեհեանս։ Յաւելին զօրաժողով լինել այլազգիքն

գալ Հասանէլ 'ի վերայ ժողովրդեանն 'ի մարտ պատերազմի : Եւ մինչ դեռ Սամուէլ Հանէր զողջակէզան և մատուցանէր զաղօթսն ժողովրդեանն, զի զահի Հարեալ երկնչէին, կարգեցան ճակատեցան այլազգիքն 'ի պատերազմ : Արոտաց տէր յերկնից և խռովեաց զնոսա : Անդ զօրանայր Խարայէլ 'ի վերայ այլազգեացն . փախստեայ տանէին զնոսա ժողովուրդն, որ երբեմն 'ի նոցանէ փախստեայ լինէր : Առ Սամուէլ վէմ մի մեծ, և եղ ընդ Մասեփայ և ընդ Բեթիա նշան, և ասաց՝ թէ՛ «Մինչև ցայսր օգնեաց մեզ տէր», . վասն զի 'ի Մասեփայ մինչև ցայս վայր օգնեաց մեզ տէր կրտորել զայլազգիսն :

Եկին ժողովեցան ծերակոյտ յուղայեանց, որք ակն ունէին մի մի 'ի նոցանէն թագաւորել 'ի վերայ ժողովրդեանն : Ճառ արկին, սկսան խօսել և ասենց Սամուէլ . «Ահա աղիկ դու ծերացար և հասեր 'ի չափ աւուրց քոց, և չես կարող արդ յայսմ հետէ մտանել և ելանել ընդ մեզ 'ի մարտ պատերազմի, և որդիքն քո զոր կացուցեր 'ի վերայ մեր դատաւորս՝ ոչ գնան 'ի ճանապարհս քո, վասն զի խտորեցան սիրտք նոցա զկնի կաշառոց . տուր մեզ թագաւոր, զի դատեսցէ զմեզ իբրև զամենայն ազգս», . Չար թուեցաւ զրոյցն յայս Սամուէլի, ոչ վասն զի անարգեցին զնա և զորդիս նորա, և ոչ վասն զի խնդրեցին զթագաւոր, զի 'ի Յակովբու ժամանակացն իսկ խոստացեալ էր . այլ զի ասացին թէ՛ դատեսցէ զմեզ իբրև զամենայն ազգս, այս ինքն՝ զի թողացուցէ նոցա պաշտել զամենայն աստուածս՝ զոր և կամիցին :

Եւ աղօթս կաց Սամուէլ, զի գիտացէ թէ՛ ուստի է պատգամս այս՝ զոր խօսեցաւ ժողովուրդն : Ասաց տէր ց Սամուէլ . «Լուր ձայնի ժողովրդեանդ . վասն զի ոչ թէ՛ զքեզ անարգեցին թագաւորաւն՝ զոր խընդրեցին, այլ զիս անարգեցին, զի մի թագաւորեցայց քե՛ 'ի վերայ նոցա», . Իբրև զի մի գործ է՛ 'ի չար գործոցն՝ զոր արարին իբրև ելին յեզ իպտոսէ, զԲահաղ և զՓեղփեգովր, որպէս և թողին զիս և պաշտեցին զաստուածս ստարս, սոյնպէս արարին և քեզ : Բայց այնոքիկ՝ որ երկեան 'ի փոքր գողունիցն՝ զոր գողացան որդիքն քո գաղտուկ 'ի քէն, յոյց նոցա՝ զոր

ինչ առնու յայտնապէս 'ի նոցանէ, թագաւորն որ
 թագաւորէ 'ի վերայ նոցա :

Իսկ իբրև համարեցաւ առաջի նոցա զընթանալ
 որդւոցն առաջի կառացն, և գործել զգործ նորա և
 հնձել զհունձ նորա, և զտանել դստերաց նոցա յու
 տայնանկս և մլաղացս և հացեփեացս առնուլ զայ-
 գեստանս և զձիթաստանս նոցա, տասանորդել զար
 գիւնս արմտեաց նոցա հանդերձ այլովք բազմօք . զի
 վասն բազմուէ հարկացն բողոքեսցեն առաջի թագա-
 ւորին՝ զոր ընտրեցին . և մի լուիցէ նոցա տէր : Իսկ
 իբրև վասն այսր ամենայնի ոչ կամեցան հրաժեշտ առ-
 նուլ 'ի թագաւորէն՝ զոր խնդրեցին, յայտ եղև զի
 ոչ եթէ վասն փոքր փոքր կաշառոց որդւոցն Սամուէ-
 լի հրաժարեցին 'ի նոցանէ, այլ վասն զի զթագա-
 ւորու թիւնն խնդրէին իւրեանց, որպէս և Մովսէսն
 կանխեաց մարգարէացաւ 'ի վերայ նոցա : Եւ զի ե-
 զիցի նոցա 'ի ձեռն թագաւորին՝ զոր ընտրեցին՝ հա-
 մարձակու թիւ երկիր պագանել ամենայն կռոց զոր և
 կամիցին : Եւ վասն զի կամեցան կորզել առնուլ
 զթագաւորուին իւրեանս, անարգին խոտին ազգքն
 ամենայն հանդերձ յուղայեան ազգաւն, և ընտրէ
 զՍաւուղ 'ի փոքր ազգէն Բենիամինի :

Ըրդ իբրև առաքեցաւ նա 'ի հօրէ անտի իւրմէ
 խնդրել զէշնն որ կորեան . և հաս յայս պատճառ
 մինչ առ Սամուէլ : Եւ ահա Սամուէլ մատուցեալ
 ելանէր 'ի Բամայ, այս ինքն 'ի տեղի երևելի . զի յօր
 պատարագին իւրեանց անդ ճաշէին : Հրաման առ
 Սամուէլ աւուրբ յառաջ օժանել զորդին Բենիա-
 մենի՝ որ գալոցն էր առ նա 'ի վաղիւ անդր : Տեսի,
 ասէ, զժողովուրդ իմ, և մնտ բողոք նոցա առաջի
 իմ վասն այլազգեացն և ամոնացւոցն, որպէս և ե-
 մնտ բողոք հարցն նոցա առաջի իմ վասն եգիպտա-
 ցւոցն : Չոգաւ Սաւուղ առ Սամուէլ, և եցոյց նմա
 վասն իշոցն որ գտան . մարգարէացաւ նմա և վասն
 թագաւորու թէն, այն զի ասաց ցնա, եթէ " Իսկ
 ոյր իցեն բարու թիւք ամ խորայելի, եթէ ոչ քո և տան
 հօր քոյ " : Իսկ Սաւուղ թէպէտ և վս հեռի իրացն՝
 զորմէ յայտնեաց նմա՝ հաւատաց, այլ սակայն զթա-
 գաւորու թէ վս կրտսեր ազգին իւրոյ երկմտեալ էր :

Մըդ իբրև եկեր և արբ Շաւուղ ընդ Սամուէլի ,
 և ետ զմասն զոր պահէալ էր նմա յառաջ քան ըզ-
 տեսանէին զնա , խօսեցաւ ընդ Շաւուղի վասն ընտա-
 նեացն՝ որ ինչ աւուրբ յառաջ ՚ի տեառնէ ասացաւ
 ցնա : Եւ իբրև իջանէին՝ հարց զպատանեակն իբրև
 որ զի յայտնեսցէ նմա զպատգամս տեառն . և արկ
 զիւզն ՚ի գլուխ նորա , և համբուրեաց զնա : Եւ վասն
 զի երկմտեալ էր Սաւուղ վասն կրտսերութեն տոհ-
 մին իւրոյ , ետ նմա նշան զերկուց արանցն՝ որ պատա-
 հէլոց էին նմա ՚ի ծիծղայ , և մատուցանեն նմա
 աւետիս վասն իշոցն որ գտանն , և զերից արանցն՝ որ
 ելանէին ՚ի տունն ւնյ : Եւ զի պատահէլոց էր նա ՚ի
 Հռամայ ւնյ դասուն մարգարէից՝ որ մարգարէանային
 թէ Սաւուղ թագաւորեցաւ ՚ի Ժողովրդեանն : Նա
 և դու իսկ՝ որ երկմտեալդ ես վասն այսր , մարգա-
 րէանաս ընդ նոսա վասն նորին իրի : Հրամայեաց նմա
 դարձեալ երթալ ՚ի Գաղգաղա , և մնալ նմա եւթն
 օր , մինչև եկեսցէ առ նա մատուցանել զողջակէզս ,
 և ցուցանել նմա զինչ առնելոց իցէ :

Իսկ իբրև դարձաւ նա ՚ի Սամուէլէ , փոխեաց ւծ
 զսիրտ նորա , ոչ զարդարութե՝ այլ զզօրութե՝ : Եւ
 արար Սամուէլ զօրաժողով ՚ի Մասեփայ : Եւ մինչ
 դեռ խորհէին և զմտաւ ածէին ազգն յուղայեան՝
 եթէ նորա թագաւորեն , ընտրեցաւ ազգն Բենիա-
 մնի , և ընտրեցաւ Սաւուղ յազգի անդ : Խնդրե-
 ցաւ և ոչ գտաւ . իսկ իբրև յայտնեցաւ տերամբ վասն
 նորա՝ ածին զնա , զի թագուցեալ էր ընդ կարա-
 սեառն , և թագաւորեցուցին զնա : Միաբանեցան
 հաւանեցան հաւասարեցան ընդ նմա սակաւքն և
 նուազունքն՝ որ ոչն խնդրէին զնա : Եւ որդիքն անօ-
 րէնութե՝ որք խնդրեցին զնա՝ նայեցան յազգ և ՚ի
 տոհմ՝ նորա , զի կրտսեր էր . ետուն պատասխանի և
 ասեն ընդ միմեանս՝ թէ «Որով իւրի կարիցէ փրկել
 զմեզ յայլազգեացն և յամովնացւոցն » : Եւ վասն զի
 արհամարհեցին զնա , թոյլ ետ ւծ Նախաշու ամով-
 նացւոյ , և եկն բնակեցաւ առ Աբիշ գաղայադա-
 ցւոց , և խորհեցաւ առնել զնա ձաղ ժողովրդեանն ,
 այսուիկ՝ զի խնդրեաց ՚ի նոցանէն կուրացուցանել
 զաջ ակն իւրեանց . և ասպա ուխտեսցէ ընդ նոսա

զուխտ և դաշինս կուեսցէ :

Իսկ իբրև առաքելցին բնակիչքն Աբիշ քաղաքի 'ի Հռամայ առ Սաւուղ, և ցուցին նմա զայսոսիկ բանս և լային զլալիւն մեծ, վառեցաւ հոգին զօրու թէ 'ի վերայ Շաւուղայ. և կալաւ պատառեաց զէզինսն իւր, և ետ տանել ընդ ամենայն Խորայէլ, զի անկցի նոցա ահ և երկիւղ, և միահամուռ ելցեն զօրաժողով առ Սամուէլ և առ Սաւուղ: Յորում աւուր ակն ունէին կուրացուցանել ամոնլնացիքն զաչս որդւոցն Խորայէլի, որ 'ի նմին աւուր եղեն կեր սուսերի: Եւ նահատակեցաւ նախ 'ի նոսա առաջին թագաւորն՝ որ եկաց 'ի ժողովրդեանն:

Չու արարին և եկին իջին յետ այսորիկ 'ի Գաղգաղա նորոգել զթագաւորութիւնն: Եւ վասն զի մարգարէ էր Սամուէլ և նահապետ և դատաւոր, ասաց զի զգուեսցէ զանձն իւր առաջի ժողովրդեանն և առաջի թագաւորին. զի յոյժ և անչափ հեռի էր նա յայնմ իմեքէ՝ որով իւրք բամբասէին զնա որդւովքն իւրովք: «Զոյր, ասէ, զէզն առի վարել նովաւ, և կամ թէ կասուլ. և զոյր զրատս վարեցի աղալ նովաւ, և կամ թէ կրել»: Եւ իբրև վկայեցին ամենեքեան առ հասարակ՝ եթէ «Այ զրկեցեր զմեզ և ոչ բունի վարեցեր», այլովք հանդերձ, ետ պատասխանի և ասէ ցնոսա. «Գատեցայց զձեզ առաջի տեառն», այս ինքն յանդիմանեցից զձեզ առաջի տեառն:

Իւսկսաւ այնուհետև համարել նոցա զնահապետան յեզիպտոսէ՝ որ կացեալ էին 'ի ժողովրդեանն, և զի յամենայն նեղութեց փրկեալ էր զնոսա 'ի թագաւորացն՝ որ շուրջ զնոքօք բնակեալն էին: Եւ արդ այժմ ոչ էր պարտ և պատշաճ երկնչել ձեզ յամոնլնացւոցն, և ինդրել ձեզ զթագաւորն. վասն զի մինչև ցայսօր ոչ եթէ թագաւորաւ փրկեաց ըզձեզ, այլ 'ի ձեռն դատաւորաց. զիտացէք զի չարիքն ձեր եղեն, զի ինդրեցէք ձեզ թագաւոր. ահա տամ ձեզ նշան 'ի ձեռն որոտման և անձրևոյ, զի տեղասցի 'ի հուննս ցորենոյ: Ետուն պատասխանի և ասէն. «Աղօթաւ արա 'ի վերայ մեր, վասն զի մեղաք մեք զի ինդրեցաք թագաւոր», Ասէ ցնոսա. «Քաւ ինձ՝ եթէ մեղայց տեառն, և հատուցից զփոխարէնդ ձեր»:

այս ինքն՝ թէ մատուցից վնձեր պատարագ առաջի տնս։
 Գարձեալ յետ ժամանակիս այսորիկ եկին հասին այլազգիքն՝ ՚ի վերայ հերբայեցոց ՚ի մարտ պատերազմի . և Սաւուղ ցարդ ևս ՚ի Գաղզազա էր : Իբրև կաց մնաց եւ թն օր , որպէս պատուիրեաց նմա Սամուէլ , ցրուեցաւ ժողովուրդն առ ՚ի նմանէն : Բայց յամեն Սամուէլի առ ՚ի փորձ հանդիսի էր Սաւուղի , զի եթէ կայ մնայ առ պատուիրանին՝ որ ինչ ՚ի Սամուէլէն հրամայեցաւ նմա : Իսկ Սաւուղի այսպէս թուեցաւ՝ եթէ զոր օրինակ առ ազգն նորա զտեղի թագաւորութեն ՚ի Յուդայէ , սոյնպէս առնու և զքահանայութեն ՚ի յլետացոց անտի : Իսկ իբրև ժպրհեցաւ և մատոյց զողջակեզմն , որ ոչ էր նմա հրաման , եկն Սամուէլ և ասէ ցնա . «Յանցեար , զի ոչ պահեցեր զպատուիրանս տեառն՝ զոր պատուիրեաց քեզ տէր ՚ի ձեռն իմ» : Եւ վասն զի խորհեցար առնուլ զերկոսին , արդ և զթագաւորութիդ զոր ունիս՝ մի ըմբոշինեսցես . քանզի ընտրեաց իւր տէր զայր Գաւիթ՝ իբրև զսիրան իւր , առնել զիրաւունս և զարդարութի ժողովրդեանն :

Եւ պատասխանի Յովնաթան և ասէ ցկապարճաւ կիրն իւր . «Եկ անցցուք ՚ի վերայ այլազգեացն» . և խնդրեաց նշան ՚ի բերանոյ այլազգեացն : Եւ իբրև ետես՝ եթէ տուաւ նմա նշան , այն զի ասացին եթէ եկայք առ մեզ , ելին ՚ի վերայ նոցա . և անկան այլազգիքն առաջի նորա : Եւ եղև անդ սուր առն ՚ի վերայ ընկերին իւրոյ , որպէս և ՚ի Մադիամն : Եւ այլազգիքն և հերբայեցիքն սիրով էին իբրև յերեկն և յեռանդն , և շուրջ նստէին . այս ինքն ուրախ էին լինել խաղաղութի ընդ Իսրայէլի և ընդ Շաւուղի :

Եւ պատասխանի Սաւուղ և ասէ . «Անիծեալ է այր՝ որ կերիցէ հաց մինչև ցերեկոյ , մինչ զի խնդրեցից վրէժ ՚ի թշնամեաց իմոց» : Եւ Յովնաթան ոչ լուաւ . և կարկառ զնիզակաբունն իւր , և թաթաւեաց ՚ի մեղու անդ , և եդ ՚ի բերան իւրում , և բացան աչք նորա . և շուայտեցաւ ժողովուրդն յաւար անդր . այս ինքն զի ժլատացան՝ և տարան զխաշինս

1 Միւս օրինակն շարժումն որպէս և ՚ի յաջորդան :

և զանդեայս, և զենին 'ի վերայ երկրի, և կերան հանդերձ արեամբն. վասն զի ոչ ել 'ի ճարպոյ և յարենէ նորա 'ի վերայ սեղանոյն: Եւ շինեաց Սաւուղ սեղան տեառն, և հան 'ի վերայ նորա զարիւնն և զճարպ զոր զենուին, և կերան: Արդ ինդրեաց Շաւուղ 'ի տեառնէ իջանել 'ի վերայ այլազգեացն, և ոչ լուաւ: Եւ հրամայեաց Շաւուղ ժողովրդեանն արկանել վիճակ ընդ ինքն և ընդ ժողովուրդն և ընդ Յովնաթան:

Աւ ուստի գիտաց Շաւուղ եթէ անց ժողովուրդն ըստ նզովն. քանզի ոչ գոյին նմա մեղք կանուխ քան զայս, այն՝ զի հան զողջակէզնն իբրև ոչ էր իշխան: Եւ եթէ այս և որ սոցին նման է՝ ոչ կասեցոյց զյաղթութի նորա, այս փոքրիկս Յովնաթանու՝ զի ոչ լուաւ իբրև երգմնեցուցանէր հայրն նորա զժողովուրդն, զիարդ արգելոյր զնա: Այլ տէր գրգռեաց զնա զի պահանջեսցէ զայս. որպէս զի նովաւ և 'ի նմանէն դատեսցի զնա: Զի եթէ նա՝ վասն զի անց որդի նորա ըստ նզովն նորա՝ սպանանէր, վասն զի եկեր լիաբերան պատառ մի խորսխոյ՝ իբրև չէր գիտակ՝ 'ի կենաց անտի հատանէր, ինքն զի անց ըստ պատուիրանն այ՝ ո՞րչափ և ս արժան էր մեռանել նմա: Կս դարձեալ և առ 'ի փորձ հանդիսի ժողովրդեանն եղև այս, զի ապրեցուցին զՅովնաթան 'ի մահուանէ, որպէս զի ընդ միտ մտցեն հօրն նորա. և զքահանայսն որ կոտորեաց, ոչ ապրեցուցին ընդ միտ մտանել այ:

Աւ յետ այսորիկ առաքեաց զնա Սամուէլ կոտորել 'ի սուր սուսերի զամաղէկացիսն, և հրձիգ առնել զամենայն ինչս նոցա: Եւ դատեաց զօրութիւն այս ինքն յանդիմանեաց զօրութին: Իսկ կենացւոցն զի՞ ոչ վնասեաց: Զի աներբ էին Մովսիսի, և զերախտիսն զոր արարին ժողովրդեանն՝ այն իսկ է, զի սպանին զՄիսարա զխռովիսն հերբայեցոց: Արդ չու արար խաղաց գնաց Սաւուղ յԱմաղէկ, և կոտորեաց զամաղէկացիսն 'ի սուր սուսերի իւրոյ, որպէս և հրաման տուաւ նմա: Կեցոյց զԱգափ և զգեղեցիկ ստացուածս խաշանցն ամաղէկացւոցն առանց հրամանի: Ասէ տէր յՍամուէլ. «Չզճացայ ես, զի

Թագաւորեցուցի զՍաւուղ , ։ Ջայս զի ասաց՝ եթէ զղջացայ , յայտ առնէ և ցուցանէ՝ եթէ ոչ գոյր ընդ նմա այլ՝ ուսուցանել զեղջ և ապաշաւ այնմիկ , որ զղջուծին հեռի էր ՚ի նմանէն :

Յաղօթս կաց Սամուէլ վասն Սաւուղի : Եւ զի էջ ընդ առաջ Սաւուղի ՚ի Կարմելոս , և ահա նա կազմէր տեղի ողջակիզաց , իբրև ոչ իշխէր և ՚ի տեղի ուր ոչ էր հրամայել նմա : Ասէ Սաւուղ ցՍամուէլ . «Օրհնեալ է տէր՝ որ հաստատեաց զպատգամ իւր » . կամ զայն՝ զոր ասաց ՚ի ձեռն Մովսէսի՝ եթէ «Գլուխ ազգաց Ամաղէկ . վախճան կատարածի նորա կորիցէ յաւիտենից » . և կամ զայս՝ զի ՚ի ձեռս քո հրամայեաց ինձ իջանել յԱմաղէկ և կոտորել զնա : Արդ եթէ տէր արար ՚ի ձեռս քո զոր ինչ ասացն ցբեզ , դու ընդէր ոչ արարեր զայս զոր պատուիրեաց քեզ : Խնայելովք զի խնայեցեր յԱգագ արքայ Ամաղէկայ , մահապարտ ես . և զի ցանկացար յաւար , չարիս գործեցեր առաջի տեառն : Իսկ իբրև ստեաց Սաւուղ և ասաց , եթէ «Մատուցաւ նել պատարագ տեառն ածաք զխաչինսդ » , ասէ ցնա . «Կոտորել հրամայեաց , և ոչ մատուցանել . քանզի լաւ է զբան առնել ան , քան մատուցանել զողջակէզս պատարագ » : Բայց կասկածեմ ես , և ՚ի խղճի են միտք իմ . գուցէ յայսմանէ եկեսցես ՚ի մեծ քան զայս , սրտէս եցոյց ինձ տէր յայսմ՝ գիշերի : Բայց զայս գիտասջիր , զի մեղք դիւծի դառնուծ իւնէ և բարկացողուծ իւն :

Աւ վասն զի խորամանկեցաւ Սաւուղ զի ՚ի ձեռն պատարագին վայելիցէ և օգտեսցի յաւարէ անտի , և զի ցուցցէ նմա Սաւուղ՝ եթէ գիտաց զխորհուրդ նորա , յայտնեաց նմա և ասէ , եթէ զինչ որ զօգէ մարդ ՚ի սրտէ անտի իւրմէ յետ ընդունելոյ պատուիրանին , այն դառնուծի է և ստուծի : Ասէ . պատրաստեցար յղենալ , զի տեսցես զպատկեր մեռելոյ , և հարցցես ՚ի նմանէն . այն իսկ է , զի Ամաղէկ եղև սկիզբն անարգելոյ նորա և դիւծուծեան և խլու մն թագաւորուծի նորա . «Վասն զի անարգեցեր դու զբանն տեառն , յայսմ՝ օրէ և անդր անարգեսջիր ՚ի թագաւորուծիդ » : Ստեաց միւսանգամ Շաւուղ

և ասէ, թէ «Ի ժողովրդենէ այտի երկեայ, զի մի քարկոծեսցեն զիս վասն ագահութե իւրեանց . և թողի ես զխաշինս և զանդեայս . այլ դարձ ընդ իս և երկիր պագից տեառն», : Եւ իբրև բուռն հարեալ ունէր Սաւուղ զՍամուէլէ, պատառեաց զմեկնոցն նորա : Ետ պատասխանի և ասէ ցնա Սամուէլ . ըստ այսմ նմանութեան՝ զի պատառեցեր զմեկնոցս իմ, պատառեցաւ թագաւորութիւնք քո՝ ի քէն . և եղիցի յայսմ հետէ թագաւոր ՚ի տանէն Յուդայի որ լաւն է քան զքեզ : Արդ մի խնդրեր յինէն երկիր պագաւ նել և մատուցանել ընդ քեզ աղօթս, զի հաշտեսցի ընդ քեզ տէր . վասն զի անլոյծ դատաւիճիւն ել ՚ի վերայ քո, և ահա տակաւին ասացաւ . այս ինքն է, թէ որ ինչ ասացան ՚ի Յակովբայ, ոչ լինի սուտ, եթէ ոչ թագաւորէ : Իսկ իբրև կարի աղաչեաց և նեղեաց ցնա, զի «Գոնեայ թէ առաջի ծերակոյտ ժողովրդեանս՝ զի մի անարգեցայց՝ պատուեա զիս և եկ ընդ իս», : հարկ եղև նմա . և դարձաւ Սամուէլ, և պատառեաց զԱգագ առաջի տեառն :

Արդ հարցանէր Սաւուղ խորամանկ ցՍամուէլ յստակամիտ, զի յայտնեսցէ նմա թէ ով է այն՝ որ թագաւորելոցն է զինի նորա և ընդ նմա : Իսկ Սամուէլ զի ոչ ասաց ցնա՝ թէ այս անունն է, զի գուցէ թէ սպանանիցէ ցնա . ծածկէ զանունն նորա, զի ըզգուշացի ՚ի կեանսն նորա . և քարողէր զթագաւորութիւն նորա, զի մի ստեսցի բան նորա : Այն, ասէ, որ հատանէ զգրօշակ վտաւակաց քոց, որպէս պատառեցեր զիմս, նա թագաւորէ ընդ քեզ և զինի քո : Բայց սակայն և ոչ Սամուէլ գիտէր ցարդ ևս եթէ ով թագաւորէ . բայց զոր ինչ գիտէրն եթէ թագաւորելոցն է՝ ասաց նա . այլ եթէ ով թագաւորէ, զոր ոչն գիտէր, ոչ ասաց ցնա :

Ասէ տէր ցՍամուէլ . «Մինչև ցերբ սգացեալ ես վասն Սաւուղի՝ զոր անարգեցի՝, զի հաշտեցայց . անց երթ, օժ մի ՚ի յորդոցն Յեսսեայ . վասն զի ՚ի նոսա տեսի ես ինձ թագաւոր», : Ծածկեաց զանունն Դաւթի, զի եղջեւրն յայտնեսցէ ցնա, և զի ապրե-

1 Յորինակին աւարգեցի :

ցուցէ զնա 'ի նախանձուէ եղբարց իւրոց , և զի թէ
 հարցցի 'ի Սաւուղէ՝ երգուիցէ եթէ ոչ գիտեմ
 զայն՝ որ հանդերձեալն է օծանիլ : Եւ վասն զի եր-
 կեաւ Սամուէլ երթալ՝ եթէ գուցէ լիցէ Սաւուղ ,
 և սպանանէ զՍամուէլ և զԴաւիթ և զամենայն
 տուն հօրնորա , ետնմա պատճառ՝ որով զնա 'ի սաու-
 թէ անտի արգելցէ , և զԴաւիթ և զտունն Յեսսեայ
 ապրեցուցէ 'ի մահուանէ : Իսկ իբրև տեսին զսայն
 զոր տարաւ ընդ իւր ծերակոյտ Բեթղէմ գեօղջն ,
 զահի հարան և երկեան . թուեցաւ նոցա եթէ սպա-
 նու մինչ գտաւ 'ի սահմանակից գեօղջն իւրեանց , և
 եկեալ է տեսանել՝ զի 'ի ձեռն սայլին գիտացէ , ե-
 թէ 'ի սահմանս որոյ գեօղջ գտաւ : Ասաց զճշմարիտ
 զրոյցն ծերակոյտին՝ որ հարցին ցնա . և ած զնոսա
 'ի պատարագն : Եւ զի երկմտեցան 'ի բանէ նորա ,
 ցոյց նոցա արդեամբք զգործն : Իսկ իբրև արտաքս
 քան զօրէնսն հրամանաւն տեառն օրինաց մատոյց
 զպատարագն 'ի տեղի՝ ուր ոչ էր համարձակ նմա ,
 արձակեաց զծերակոյտն :

Ըծ անցոյց Յեսսէ զամենայն որդիսն իւր զառա-
 ջեաւ . և ոչ հաճեցաւ տէր և ոչ ընդ մի ոք 'ի նոցա-
 նէն : Իսկ իբրև եկն Դաւիթ , և յայտնութի եղև
 'ի վերայ Սամուէլի՝ եթէ այս է , եռաց եղջեւրն
 'ի ժամուն՝ իբրև օծանէր , որպէս ոմանք ասեն : Սպան
 զարջն և զառեւծն . զի այս երկու առաքինութիք՝
 զոր արար յետ օծմանն իւրոյ , վկայեսցեն վասն եր-
 գոցն զոր երգէր նա : Քանզի յորում աւուր բնա-
 կեցաւ հոգին 'ի Դաւիթ , 'ի նմին աւուր անց 'ի Շա-
 ւուղէ . և փոխանակ նորա այսն չար չարչարէր զնա :
 Եւ վասն զի՝ որպէս ասենն՝ դև մոլեկանաց էր , վասն
 այսորիկ խնդրեցին ծառայքն նորա զԴաւիթ , զի 'ի
 ձայն քաղցր քնարին նորա եղիցի անդորրութի Սա-
 ւուղի : Իսկ իբրև անդորրեցոյց Սաւուղի , և անց 'ի
 նմանէն այսն չար , դարձաւ նա առաջնորդութի
 այ 'ի տուն հօր իւրոյ :

ԳԼՈՒԽ Գ

Ի ՍՄԻՆ ժամանակի եղև մարտ պատերազմի ընդ այլազգիսն և ընդ հերբայեցիսն : Առաքեցաւ Գաւիթ 'ի հօրէ անտի իւրմէ տեսանել զողջոյն եղբարց իւրոց : Եւ իբրև ետես զԳողիադ զինախսատէր զԽարայէլ, հար ձեռն յանձին սպանանել զայլազգիսն . վասն զի գիտէր զի ոչ մեռանէր, մինչև թագաւորի զօրութի՞ զոր ընկալաւ 'ի ձեռն հոգւոյն : Ոչ էջ զի նուն Սաւուղի՞ զոր ընկալաւ 'ի վերայ այլազգւոյն . վասն զի ոչ էր փորձեալ նորա եթէ նովաւ հաճեսցի տէր օգնել նմա : Իսկ իբրև սպան զԳողիադ, հարցանէր Սաւուղ ցԱբեհններ, եթէ «Ո՞ր որդի է պատանեակս այս», : Եւ ահա կապարճակիր էր նորա յառաջ քան զպատերազմն զայս, և յօր պատերազմին առաջի նորա կայր՝ իբրև զգեցաւ և մերկացաւ զգէն նորա, զրոյց տայր նմա և վասն առաքինութեն զոր արար՝ զի սպան նա զարջն և զառեւծն : Եւ եթէ աւսիցեմք՝ եթէ զինուն այլակերպեցաւ, և ահա յառաջ քան զզինուն զգէնուն յառաջագոյն խաղաց գնաց իջանել սպանանել զհսկայազնն զԳողիադ յայլազգեաց :

Իայց են ոմանք որ ասեն՝ եթէ իբրև առաքեաց զնա հայր իւր առ Սաւուղ, 'ի զգեստս պայծառագեղս թագաւորութե՞ առաքեաց զնա, և մեծաշուք եղև 'ի մտանել անդ իւրում, գեղեցկացաւ և զուարթացաւ կրկնապատիկ քան զայն՝ որպէս և էր նա : Իսկ իբրև դարձաւ նա 'ի տուն հօր իւրոյ, և մերկացաւ զգեստն իւր և զգեցաւ բաճկոն, ագաւ և զձորձմոյկսն՝ հովուութեան, ցրտահարեցան երեսք նորա յեղեմնախառն ցրտոյն, եղև և արևակէզ 'ի տապոյ արեգականն . և վասն զի այսու զգեստիւ և յայս գձձութե տես զնա Սաւուղ կրկին անգամ, վասն այսորիկ ոչ գիտաց զնա :

Եւ են դարձեալ ոմանք զի ասեն՝ եթէ զի որդի

1 Միւս օրինակն յարիւստիս :

Յեսսեայ էր նա . և գիտէին և Սաւուղ և Աբբէններ , բայց կարծելով կարծէր՝ զի ինքն Գաւիթ թագաւորէ . և կամեցաւ տեղեկանալ թէ յորմէ աղգէ է . յուղայեան իցէ նա , ուստի կարգեալ լինի թագաւորութիւն՝ որ ՚ի ժամանակացն Յակովբու խոտտացեալ էր . ՚ի Զարեհէ իցէ , ասէ , թէ ՚ի Փարսեւեայ : Ասէ Աբբէններ . « Ոչ եմ ես ինչ այդմ տեղեակ » : Եւ վասն զի մեծաւ փութով կամէր գիտել զայս , ասէ ցնա . « Աղէ հարց դու յառաջագոյն թէ ո՞ր որդի է » . և իբրև հարցին ց Գաւիթ , և ասաց՝ եթէ « Որդի Յեսսեայ եմ ես ՚ի Բեթղէէմ գեղջէ » , ասաց զանուն հօր իւրոյ , վասն զի հարցին ցնա . բայց զանուն աղգին իւրոյ ոչ յայտնեաց , զի գուցէ թէ սպանանիցեն : Կացոյց ցնա Սաւուղ զօրագլուխ ՚ի վերայ գնդին պատերազմողաց . և ուր երթայր՝ յաղթէր նա . զի վասն այսորիկ քաջութեց և առաքինութեց հաճոյ թուեցաւ յաչս ժողովրդեանն և նախարարացն Շաւուղի :

Իսկ իբրև գովեցին և յարգեցին ցնա կանայք ՚ի յերգս վիպասանաց , չար թուեցաւ Շաւուղի . վասն զի լաւացուցին քան ցնա : Եւ « Ետուն նմա , ասէ , բեւրս , և ինձ հաղարս . և դարձեալ նորա է թագաւորութիւն » . այս ինքն յայսմ հետէ թագաւորութիւն նորա է : Արդ զայն՝ զոր ՚ի Սամուէլէն կամէի գիտել և ոչ յայտնեցաւ ինձ , ահաւասիկ ՚ի ձեռն վիպասան երգոցս կանանց ժողովրդեանն յայտ եղև ինձ : Քանզի իբրև թագաւորի , որ մեծ իցէ քան զընկեր իւր , ետուն յաներկիւղ յանխիղճ բիւրս Գաւթայ , և հաղարս Շաւուղի : Եւ յորմէ օրէ հետէ գովեցաւ Գաւիթ , ՚ի նոյն օրին սկսաւ լինել բամբասելի Գաւիթ յաչս Սաւուղի :

Եւ յետ աւուրց վառեցաւ , այս ինքն մուտ այսն չար ՚ի Շաւուղ , և մարգարէացաւ : Եւ արդ ուստի ունիցի այսն պիղծ զմարգարէութիւն . և զինչ ինչ արդեւք իցէ մարգարէութիւն : Մարգարէութիւն նորա այս էր , ասէ՝ Գաւիթ թագաւորէ : Արդ զսոյն զայս լսելով լուաւ այն՝ որ խօսէրն ՚ի նմա . և ոչ եթէ մարգարէաւ նալով մարգարէացաւ : Եւ կամեցաւ ձգել զգեղարգնս Գաւիթ . և շրջեցաւ Գաւիթ ծպտեցաւ ճմլեցաւ

կրկին անդամ յաջ և յահեակ և ասրեցաւ : Արդ թէպէտ և յայսմ աւուր ոչ ձգեաց 'ի նա , այլ իբրև արար զնա իւր փեսայ յերկուս դստերսն իւր՝ զի արկեցէ զնա 'ի ձեռս այլազգեացն , 'ի հարկանել վնին՝ իբրև փարատէր 'ի նմանէն զտենդ տապոյն նեղուէ դիււին չարի՝ որ տառապեցուցանէր զնա , սակայն 'ի նոյն օր ձգեաց 'ի նա զգեղարդնն : Բայց դարձեալ ճօճեցաւ ճաղպատեցաւ և պրծեաւ ասրեցաւ 'ի գիշերին յայնմիկ : Եւ հար գեղարդեամբն ոչ զմարմինն Գաւթի՝ որպէս ինքն կամէր , այլ 'ի յորմ անդ սենեկին՝ որպէս ոչն կամէր :

Արդ առաքեաց Շաւուղ արս 'ի պահու առնուլ զնա , և սպանանել 'ի վաղիւ անդր : Իջոյց զնա Մեղքող 'ի պատուհանէ անտի : Եւ զի մի՛ առաքեսցէ Շաւուղ զվնի նորա սպանանել զնա 'ի ճանապարհի անդ ընդ երթան , առ եդ զպատկերն 'ի գահոյս անդ . և ասաց՝ եթէ չարամոյն կայ 'ի մեծ ախտի : Զի մինչ երթան դահիճքն և ասեն ցՇաւուղ , և դառնան անդրէն , երթայ հասանէ Գաւթի թառ Սամուէլ և ասրի : Յայսմ աւուր պատմեաց Սամուէլ Գաւթի՝ եթէ ասացի ես ցՇաւուղ , եթէ այն՝ որ հատաւ նէ զդրօշակդ քո , որպէս և պատառեցեր դու զիմս , նա թագաւորէ զկնի քո :

Առաքեաց Շաւուղ հրեշտակս ածել զԳաւթի . և տեսին զգասն մարգարէից , զի մարգարէանային՝ եթէ թագաւորէ Գաւթի . մարգարէացան զսոյն զայս և հրեշտակքն Շաւուղի : Իսկ իբրև յաւել առաքեաց հրեշտակս կրկին անգամ և երիցս , մարգարէացան՝ եթէ Գաւթի թագաւորէ : Յարեաւ ինքնին Շաւուղ և չոգաւ . և քանզի չե էր հասեալ , մարգարէացաւ՝ եթէ Գաւթի թագաւորէ . մերկաց ըզպատմուճանս արքայութենն իւրոյ , և ետ նոքօք զթագաւորութենն Գաւթի : Իսկ դասուն մարգարէից , որ պատահեցանն Շաւուղի և մարգարէացան թագաւորութենն իւրում , նոքօք կամեցաւ տալ նմա զհաւանութենն զթագաւորութենն՝ զոր ետ նմա 'ի ձեռն Սամուէլի . և վկայէ նմա և դաս մարգարէիցն , զի վկայ :

1 Յօրինակին զի . և դաւ ըստ մեա օրինակին :

եցին վասն Գաւթի, որպէս վկայեաց ինքն Շաւուղ
 և հրեշտակք նորա և դասն մարգարէից՝ որ մարգա-
 րէանային առաջի Սամուէլի :

Այն եհաս Գաւթի առ Յովնաթան . իմացոյց նմա՝
 զի իմասցի զմիտս հօր իւրոյ : Եւ վասն զի մի՛ փակես-
 ցէ զնա հայր իւր ընդ երդմամբ, և զի մի՛ յայտնես-
 ցէ Գաւթի զխորհուրդ նորա, զօրեաց յօրեաց ըզ-
 պատճառ պատանեկին և զնետին ձգելոյ . զի իբրև
 փախուցէ նա զԳաւթի, եղիցի նմա համարձակու-
 թի՛ յերդումնն՝ եթէ ոչ յայտնեաց Գաւթի զչարինս
 հօր իւրոյ . քանզի յորում՝ աւուր երդմնեցոյց Յով-
 նաթան զԳաւթի, թէ մի՛ պակասեացէ շնորհքդ քո
 ՚ի տանէ իմիջ յաւիտեան, ՚ի նմին աւուր երդմնե-
 ցոյց Մեղքող զԳաւթի, զի եղիցի յիշել զնա յաւի-
 տեան :

Այն եհաս Գաւթի ՚ի Նաբիմա առ Աբիմեւէք
 քահանայ . զարմացաւ սիրացաւ, վասն զի ետես զգօ-
 րագլուխն և զփեսայ արքայի յայնպիսի գձձութէ,
 և ասէ զնա . զի՛ դու, զի՛ ընդ քեզ, զի՛նչ զրոյց է, զի
 միայնդ ես դու : Վասն զի զգուշացաւ թէ իբրև յայտ-
 նեսցէ նմա եթէ փախչելով փախուցեալ է, հասանի-
 ցէ լուրն առ Սաւուղ, և սպանանիցէ զԱբիմեւէք .
 վասն զի գիտաց՝ և ոչ կալաւ զնա : Ստեաց և ասէ .
 “Արքայ, ասէ, առաքեաց զիս, և ետ ինձ պատուէր՝
 եթէ մի՛ յայտնեսցես ումեք վասն որոյ առաքեալդ եմ
 զքեզ” : Բայց զպատանինս զի թաքոյց, վասն զի մի՛ ՚ի
 տեսանել անդ նոցա խռովեցի գեօղն : Խնդրեաց
 հինգ նկանակ, վասն զի երկեաւ նա յայլմէ խնդրել՝
 թէ գուցէ տեսանիցին .¹ քանզի համարեցաւ նա՝ զի
 թէպէտ և եղիցի և գիտասցէ արքայ վասն Աբիմեւէք
 քահանային, որ ետ նմա զհացն, սակայն ոչ համարձա-
 կի սպանանել զքահանայսն : Ետ պատասխանի Ահի-
 մեւէք և ասէ, եթէ “Չիք այլ ինչ աստ, բայց եթէ
 հայն սրբութեան” . այս ինքն հաց պատարագին՝ որ
 դնի ՚ի վերայ սեղանոյն շաբաթէ՛ ՚ի շաբաթ : Ասէ զնա
 Գաւթի . “Ո՛չ ապաքէն այսօր օրէն է մեզ ուտել ՚ի
 պատարագէ, զի յերեկէ և յերանգէ և այսր պա-

1 Միւս օրինակն վասնիցին :

տանիքն որ ընդ իս են՝ սուրբ են , և նորա և զգետսք իւրեանց , և զի ինքն ճանապարհն արձակ է , ։ Յայտ արար՝ եթէ ՚ի հարկէ ճանապարհին և քաղցին եգին ծերակոյտն զօրէնս զայս ուտել զսրբութիւնն , զի մի սովեցին և մեռցին մարդիկն : Վասն զի կանխեաց Հոգին սուրբ ՚ի Դաւիթ , և համարձակեաց զհացն սրբութե որ ՚ի տաճարի անդ դնէին . զի ուսուցէ եթէ հանդերձեալ էր ՚ի վերայ սեղանոյն եկեղեցւոյ մարմինն Քրիստոսի ելանել փոխանակ հացի պատարագին՝ որ ՚ի վրան ժամուն և ՚ի ժամանակեան տաճարի անդ եղև :

Իսկ իբրև առ զհացն և զսուսերն , եկն Գովեկ եղովմայեցի և եցոյց Շաւուղի . և ած զԱհիմեէք և զտուն հօր նորա , և կոտորեաց զնոսա Գովեկ ՚ի սուր սուսերի իւրոյ , և ոչ ապրեցոյց ժողովուրդն զքահանայան ՚ի մահուանէ , որպէս ապրեցուցին զՅովնաթան ՚ի մահուանէ : Ապրեցաւ Աբիաթար որդի Աբիմեէքայ , Ասէ ցնա Դաւիթ , թէ « Էս եմ մեղապարտ , » . այս ինքն ես եղէ պատճառ մահու տան հօր քո , զի մի է թշնամի մեր երկոցունց : Նիստ ընդ իս . վասն զի պահապանն որ առաքեաց օճանել զիս , զի թագաւորեցայց , ընդ իս է . և վասն այսորիկ ասաց Սամուէլ ցՍաւուղ , և մարգարէացան մարգարէքն և հրեշտակք Սաւուղի , և ինքն Սաւուղ՝ եթէ թագաւորէ Դաւիթ , և Սաւուղ ոչ հաւատաց :

Իբրև չոգաւ ինդրել զնա , յայրին ագաւ՝ ուրդաւ թեանքն էին . և հատ Դաւիթ զգրօշակ վտաւակաց նորա վասն երկուց , մի՝ զի ցուցցէ և յայտ արասցէ ամենայն ժողովրդեանն՝ եթէ ոչ կամի նա ընդ մահն նորա , զի ահաւասիկ մատնեցաւ ՚ի ձեռս նորա , և ոչ սպան զնա . և երկրորդ՝ զի ցուցցէ և ծանուցցէ նմա ՚ի ձեռն նշանին՝ զոր ետ նմա Սամուէլ , յորում աւուր պատառեաց զմեկնոցն նորա , եթէ ճշմարտիւ հանդերձեալ է Դաւիթ թագաւորել : Իսկ իբրև ել Սաւուղ յայրէ անտի , ձայն ետ Դաւիթ , կոչեաց և ասէ ցնա . ահաւասիկ մատնեաց զքեզ տէր ՚ի ձեռս իմ . ոչ եթէ սպանանել զքեզ , զի ոչ ինդրէի իսկ ես զայս , այլ զի քե մեծարեցայց ես յաչ ժողովրդ-

դեանն՝ եթէ ոչ կամէի ես ընդ մահս քո . բայց աւսացեալ է յառաջին առակս նախնեաց , եթէ «Յամ պարշտէ ելցէ ամպարշտութիւն » . այն իսկ է , եթէ որ փորէ խորխորատ ընկերի իւրում , անձն իւր լցցէ զնա : Բայց Սաւուղ իբրև ետես եթէ պատառեցաւ դրօշակ վտաւակացն նորա , ճշմարտեաց նա և հաւատաց վասն նշանին՝ որ ետ նմա Սամուէլ՝ թէ արդարեւ ճշմարտիւ Դաւիթ թագաւորէ : Ասաց Շաւուղ , թէ «Ազդ գիտացի՝ եթէ թագաւորես , և հաստատի՝ի ձեռս քո » . այս ինքն է՝ ի ձեռն քո զաւակի կարգի թագաւորութիւն : Երդուաւ Դաւիթ եթէ ոչ ինչ վնասեցէ զաւակին Շաւուղի , յետ արդեամբք ցուցանելոյն՝ զի ընդ մահս նորա և ընդ մահս զաւակի նորանա ոչ կամէր :

Եւ յետ ժամանակի իբրև մեռաւ Սամուէլ և թաղեցաւ ՚ի Հաւամայ , առաքեաց Դաւիթ առ Նաբաղ՝ ոչ վասն արծաթոյ և ոչ վասն ոսկւոյ , այլ վասն հացի միայն յղեաց առ նա՝ որով իւրք կեցցէ : Այս ինքն , յերկայնամիտ Դաւթէ ողջոյն քեզ և ընտանեկացն քոց . տուր զոր ինչ կամիս ծառայից քոց , զի մեծ ժամանակս պահեցին զհօտ քո՝ ի լերին աստ : Իբրև թողակեաց նա զծառայսն Դաւթի անարգանօք փոխանակ օրհնութե հացին , վառեցաւ Դաւիթ ՚ի մեծ ցասումս դառն բարկութե կորուսանել սատակել առնել հրձիգ զնա և զընտանիս նորա և զամենայն ինչս իւր : Ազդ եղև և լուաւ կինն Նաբաղու . փութացաւ յարեաւ եկն ընդ առաջ Դաւթի պատարագօք հացին և պատիր բանիւքն հրապուրանաց : «Խօսեսցի , ասէ , աղախին քո վասն առն . վասն զի ըստ անարգանուան նորա սոյնպէս և նա » : Վասն զի մեկնուի Նաբաղու՝ անարգիչ է . նա և այսօր իսկ ասէ՝ եթէ նաբաղեմես զքեզ , այս ինքն՝ եթէ անարգեմես զքեզ : «Վասն զի հանդերձեալ է առնել տէր զտէր իմ տուն հաւատարիմ » . այս ինքն տայ քեզ զճշմարիտ թագաւորութիւն՝ որ ՚ի զաւակի այդք բում կարգեալ է , լինի մինչև ՚ի վախճան կատարածին . և չար ինչ ոչ գտաւ ՚ի քեզ , իբրև առ Սաւուղ՝ յորմէ օրէ եղև մինչև ցայսօր . և Շաւուղ մարդ ոչ կարաց հալածել զքեզ . և եղիցի իբրև արասցէ զքեզ տէր առաջնորդ իւրում :

ժողովրդեանն, որպէս և խոստացաւն քեզ, մի՛ եղիցի քեզ այս 'ի գայթաղուծիւն և 'ի խիղճ մտաց քոյ՝ եթէ հեղեր դու զարիւն ընտանեացն՝ Նաբաղու առանց յանցանաց . և յորժամ արասցէ քեզ տէր բարի, ապա յիշեսցես զաղախին քո՝ եթէ բարի խրատ խրատեցի զքեզ :

Իսկ Գաւիթ առ ընկալաւ զհաւանուծիւն նորա . ընկալաւ և զպատարագ նորա, արձակեաց զնա 'ի տուն իւր խաղաղութիւն, և չոգաւ ցոյց Նաբաղու . և մեռաւ սիրտ նորա 'ի փորի իւրում : Եւ վասն զի առաքեաց նա Գաւթի բեռն նախատինս, եղև սիրտ նորա իբրև քար, և մեռաւ յետ տասն աւուր : Եւ զի ոչ սպան զնա Գաւթ վասն հաւանուծիւն կնոջն իւրոյ, սպան զնա ստուգութիւն տեառն, և ետ զԱբիգաղ Գաւթի . քանզի պիտոյ են շնորհք ստուգութեան, և պատիր բանքն Աբիգաղու հաշտեցուցիչք խիստ դառն բարկութեան թագաւորութեանն : Առ Գաւթ կանայս 'ի կնուծիւն . զի զառաջին կանայսն ետ զնոսա հայրն իւրեանց այլոց արանց . և զի եղիցի օրինակ այնոցիկ՝ որք առնուն զկանայս բազումս, զի մի՛ անկցին 'ի հեթանոսութիւն զկնի կանանցն իւրեանց : Եւ զի ծածկեցաւ երախտիքն զոր արար Գաւթ Սաուղի յայրի անդ, և կարծեցին թէ վասն զի 'ի ներքս էր հանդերձ արամբն իւրովք, վասն այնր ոչ սպան զթագաւորն :

Այց դարձեալ յաղթս առ նժ, զի դարձեալ մասնեսցի 'ի ձեռս նորա . ոչ զի սպանցէ զսպանօղն իւր, այլ զի յարգեսցի յաչս ամենայնի՝ եթէ թիկունք և սրահապան նորա եմ, և ոչ եթէ սպանօղ նորա : Արդ իբրև ննջէր Շաւուղ յանապատի անդ, և Աբեններ սպարապետ զօրօքն հանդերձ շուրջ ըզնովաւ սրահ ունէին, էջ նա և Աբիսէ քեռորդին իւր . և կամեցաւ Աբիսէ սպանանել զՍաուղ, և ոչ եթող Գաւթ : Եւ զի մի՛ հանապաղ ձանձրացուսցեն և աշխատ արասցեն զնա, երդուաւ 'ի տէր և ասէ, եթէ «Ոչ սպանից զնա . բայց եթէ սպանցէ զնա տէր» : Առ զստոմանն և զգեղարդնն, և անց գնաց : Եւ կաց 'ի բարձր բարձաւանդակին, և ոչ որ գիտաց, վասն զի քունն տեառն անկաւ 'ի վերայ նո-

ցա: Իսկ այնորքիկ՝ որ խնդրէին որսալ զԴաւիթ, քնոյն նոցա ետ հրամանս պահապանն Դաւիթ ի որսալ ունել անձամբ զանձինս և մասնել ՚ի ձեռս Դաւիթ ի Սոքա եղէն այնք՝ որ քուն աչաց իւրեանց եղև նոցա շղթայ ձեռաց, և ընկղմումն քնոյն իւրեանց՝ եղև նոցա կապանք, զի մասնեսցէ զնոսա ՚ի ձեռն անխայիչն կապելոց շնորհօք ողորմութեն: Եւ ասաց Դաւիթ յՍաւուղ. եթէ տէր զրդուեաց զքեզ ընդ իս, եկ երկորին մատուցուք պատարագ. տեսցուք ՚ի ձեռն ընդունելուք պատարագաց՝ եթէ արդարեւ տեառն իցէ զքեզ ընդ իս զրդուեալ, ձենձերեսցի ճարպն քո. ապա եթէ որդիք մարդկան զրդուեցին զքեզ ընդ իս, անիծեալ են. այս ինքն չար են. քանզի առ ՚ի նոցանէն իբրև ՚ի հեթանոսութիւնն հեթանոսաց անկեալ էի ես, զի ՚ի հալածանս հեթանոսաց ահա հալածեցին զիս: Եւ անց զնաց Դաւիթ առ Աքիշ արքայն այլազգեաց, և նստաւ բնակեցաւ ՚ի Սեկելակ:

Եւ եկին ժողովեցան այլազգիքն ՚ի մարտ պատերազմի, և եկին բանակեցան ՚ի Սիւբէմ: Եւ Սաւուղ և զորքն իւր բանակեցան ՚ի Վաղգաղա: Եւ երկեաւ Սաւուղ յայլազգեացն. հարց ՚ի տէր և ՚ի տեսիլ և ՚ի հուր. այս ինքն հրովն խնկոցն զոր մուծաւ նէր քահանայն ՚ի սուրբ սրբութեցն. զի թերևս ՚ի միջոյ քրովէից անտի յայտնեսցի և խօսեսցի ընդ նմա: Եւ իբրև հարցաւ ՚ի ձեռն մարգարէին կենդանւոյ, և ետես զի ոչ լուաւ նմա տէր, մերկաց ըզգեստ իւր և այլակերպեցաւ, և չոգաւ մուտ առ վհուկն ՚ի գիշերի, և ասէ ցնա. «Հան ինձ զՍամուէլ մարգարէ,» Եւ ասէ ցնա. «Ոչ դու քեզէն իսկ գիտես՝ զինչ արարին որդիքն Իսրայէլի, զի ջնջեցին յերկրէ զգիտունս և զհարցուկս,» Եւ վհուկն երկրորդէ աւա սիկ առաջի այսր յայտնեալ Սաւուղի զառաջին առաքինութեց անտի իւրոց զվարս, և ոչ ամաչեաց: Զինի նորա դարձեալ անգոսնեաց յայսմանէ, զի երկրորդէր զառաքինութիւնն Սաւուղի առաջի Սաւուղի, և ոչ գիտէր զնա: «Ընդէր, ասէ, որսաս զանձն իմ կորուսանել զսա,» Արդ եկ տես աւասիկ, քանի՞ն զահի հարեալ երկնէր ՚ի մահուանէ,

այն՝ որ զկեանս մեռելոց խոստանայր : Բայց արդ ազնէ զհարգ՝ եթէ զիւր օրհասն ոչ գիտաց նա , որպէս կարէր գիտել ճանաչել զայլոց օրհասն : Իսկ նա քաջալերեաց զնա և ասէ . « Կենդանի է տէր , ասէ , եթէ ոչ եղիցի քեզ փնաս ինչ 'ի պատգամիս յայսմիկ » : Իսկ կինն ոչ իբրև կանխագէտ՝ որ գիտէր զառ յապայսն , դարձոյց անդրէն պատասխանի և ասաց , եթէ իսկ դու ո՞վ ես՝ որ երդնուսդ , զի մի լիցի յիս փնաս ինչ . եթէ լուիցէ Սաւուղ՝ դու ո՞վ ես՝ որ ապրեցուցանես զիս 'ի ձեռաց այնորիկ , զի ոչ կարացին ապրեցուցանել զառաջին կախարդան և զգիտունն որ կոտորեցանն : Ասէ ցնա կինն . « Չո՞ կամիցիս դու եթէ հանիցեմ քեզ » : Եւ ոչ զմտաւ ած և իմացաւ Սաւուղ՝ եթէ ոչ գիտաց , և ոչ զոր ինդրէրն հանել 'ի նմանէն : Ասէ ցնա՝ եթէ « Հան ինձ զՍամուէլ » : Եւ արդեւք ասաց նա , եթէ քաւ ինձ՝ եթէ յարուցից ես զՍամուէլ , այն՝ որ իջին 'ի ձեռն խրատուն նորա ամենայն հարցուկք և գիտունք՝ ի ներքին սանդարամետոս երկրի : Ինդրել իցիւ քո գոնեայ՝ թէ զի մեռուցից զՍաւուղ , և ոչ զի կեցուցից զՍամուէլ : Զայս ասացեալ իցիւ եթէ զՍամուէլ հանէր նա , բայց ոչ ասաց . քանզի գիտէր՝ զի յանուն Սամուէլի զդէն զայն՝ զոր ցուցանէր նա : Արդ ետես կինն ոչ զՍամուէլ , այլ զայն՝ որ նմանեցաւ Սամուէլի . և ճշեաց և ասաց զՍաւուղ . « Ընդէր նենգեցեր զիս , դու ես Սաւուղն » :

|| Վ կին նենգաւոր , զի՞ կոչեցեր զՍաւուղ . և եթէ նա՝ վասն զի ծածկեաց զանձն իւր 'ի քէն՝ նենգաւոր իցէ քան զքեզ , դու՞ զի յանուն Սամուէլի զայլ ընդ այլոյ առեալ ածես նմա , ոչ ահա նենգաւոր ես և դու : Ապա եթէ երկոքեան նենգաւոր էք , և 'ի միմեանց նենգութեց 'ի վերայ ոչ կարացէք կալ իսկ արդ զհարգ գիտիցես զառ 'ի յապայսն՝ ուր նենգութեանն Սաւուղի չեղեր հասու : Սաւուղ իբրև ետես զկինն զի ճեպեալ շտապեցաւ 'ի նմանէն , որ վատթարեալն կայր յերեսաց նորա , և անկեալ կայր 'ի կոր կորացեալ , քաջալերեաց զնա և ասէ . « Մի՞ երկընչիւր , զի՞նչ ինչ տեսանես » : Ասէ ցնա կինն . « Տեսի ես աստուածս , զի ելանեն յերկրէ » : Եւ ընդէր փոխա-

նակ Սամուէլի՝ զոր խնդրեացն 'ի քէն, հանես նմա աստուածս՝ զոր ոչ խնդրեաց 'ի քէն. փոխանակ միոջն զոր խնդրեաց, առեալ ցուցանես նմա երկուս : ԶՇաւուղ ուրեմն ետես ընդ Սամուէլի, և վասն այնր ճչեաց . քանզի զոր օրինակ ետես զՍամուէլ 'ի ըզգեստ քահանայութեանն, այնպէս ետես զՍաւուղ 'ի զգեստ թագաւորութեն : Սաւուղ իբրև ետես զիև ոչ զայն՝ զոր յարոյցն գիտէր նա, ասէ ցնա . « Զինչ տեսիլ է այնորիկ որ ելանէն », : Ասէ . « Այր ալևոր ելանէ արկեալ կրկնոց », : « Եւ գիտաց, ասէ, Սաւուղ՝ եթէ Սամուէլ է . և անկաւ խոնարհ երկիր եպագ նմա 'ի վերայ երկրի » :

Ըրդ ուստի՞ գիտաց Սաւուղ եթէ Սամուէլ է . զի ահա կինն՝ որ յարոյցն զնա՝ ոչ գիտաց . զի եթէ գիտացեալ էր՝ փոխանակ աստուածոցն զի ասաց, ասէր նա զանունն Սաւուղի . և փոխանակ զի ասաց՝ այր, և երկրորդեաց՝ ալևոր, և երրորդեաց՝ եթէ մեկնոց արկեալ էր, մեկնակ իսկ ասէր՝ եթէ Սամուէլ յարեաւ : Ապա եթէ կինն՝ որ զօդեաց զնա և փչեաց 'ի նա շունչ՝ ոչ գիտաց՝ ոչ եթէ զոյր զօդեաց, և ոչ եթէ զոյր շունչած և փչեաց և արկ 'ի մարմինն, իսկ դու ուստի՞ գիտացեր եթէ Սամուէլ է : Թուեցաւ քեզ եթէ Սամուէլ է, անկար յերեսս քո 'ի վերայ երկրի զի՞ պագեր նմա երկիր : Եւ եթէ 'ի կենդանութեանն պատուեցեր, բարևք արարեր, զի ոչ ինչ նուաղեցեր թերացուցեր զպատիւ մահու նորա քան զկենդանութեանն՝ մինչ կայր նա . ապա եթէ 'ի կենդանութեանն մինչ դեռ կենդանի էր, և ոչ երթալն տեսանել զնա թուէր քեզ բարևք, և զիարդ 'ի մահուանն նորա պագանես երկիր այնմ՝ զոր դառնացուցերն և իջուցեր զնա 'ի դժոխս իբրև տրտեալ սգացեալ էր վասն քո :

Ըսէ Սամուէլ ցՍաւուղ . « Ընդէր խռովեցեր հաներ զիս », : Արդ եթէ ոչ էր Սամուէլ այն, թէ այդպէս է՝ ստելով ստեաց յայսմ վայրի, զի ասաց՝ եթէ « Ընդէր խռովեցեր հաներ զիս », . քանզի ահաւասիկ ոչ եթէ յերկրէ ել, Ապա թէ Սամուէլ էր, ընդէր դարձաւ ուսաւ 'ի Սաւուղէ զայն ինչ՝ զոր Սաւուղն 'ի նմանէն կամէր ուսանել . զի փոխանակ հար-

ցանկերը ցնա Սաւուղի, ինքն ցՍաւուղ հարցանէր՝ եթէ «Ընդէր խռովեցեր հաներ զիս», Իսկ իբրև ոչ գիտաց թէ վասն էր ել, ասէ ցնա Սաւուղ. «Այլ ազգիքն եկեալ մարտնչին ընդ իս. Աստուած անց 'ի բաց յինէն, և ոչ լուաւ ինձ. և արդ եկեալ իմ կարգացի առ քեզ, զի ցուցցես ինձ զինչ առնելոց իցեմ»,

Ս'լ Սաւուղ, գրեցուք թէ Սամուէլ յարեալ, կարես ասել ցնա՝ եթէ տէր 'ի բաց եկաց յինէն, և ոչ լուաւ ինձ. և արդ Սամուէլ լէ՞ քեզ: Երկրորդեա նմա՝ եթէ 'ի ձեռն կենդանի մարգարէին հարցի ցնա և ոչ յայտնեցաւ ինձ. և մեռեալ մարգարէին՝ զի յայտնեցի 'ի վերայ քո՝ դէտ ամէն ունիս. և գոնեայ թէ լուեցեր, և ոչ ասացեալ իցիւ եթէ «Տէր անց հեռացաւ յինէն, և ոչ լուաւ ինձ», արդեւք մտաբերէր Սամուէլ ասել ցքեզ. ապա եթէ տէր անց հեռացաւ 'ի քէն, Սամուէլ ծառայ նորա զիարդ լէ՞ քեզ. և կամ ոչ գիտես զի զի՞ծ բարկացուցանէր քեզ, եթէ որ ինչ ծածկեալն էր 'ի քէն՝ յայտնէր քեզ: Ասաց և Սամուէլ ցՍաւուղ, եթէ «Տէր անց հեռացաւ 'ի քէն», և այս ոչ եթէ նորա ինչ է. զայն երկրորդեաց՝ զոր Սաւուղն իսկ ասաց ցնա, թէ «Տէր անց հեռացաւ յինէն, և ոչ լուաւ ինձ», Եւ զի ասաց, եթէ «Եղև ընդ ընկերի քում, որպէս և ասացն 'ի ձեռն իմ», արդարեւ ճշմարիտ 'ի ձեռն սորա ասաց տէր վասն Գաւթի:

Եւ ապա եթէ այս ոչ է Սամուէլ, ընդէր յափշտակեաց առ իւր զանուն մարգարէութեն՝ իբրև ոչ ունէր նա զմարմինն իւր և զընչ մարգարէին: Եւ ընդէր, իբրև անձամբն իւրով այս չար էր, յորջորջեաց զանձն իւր աման Հոգւոյն սրբոյ: Եւ զի ասաց՝ եթէ «Պատուեաց տէր զԹագաւորութիդ՝ 'ի քէն, և ետ ընկերի քում», և զայս գիտէր ինքնին Սաւուղ. վասն զի լուաւ 'ի Սամուէլէ, զի ասաց եթէ «Պատուեաց տէր զԹագաւորութիդ՝ 'ի քէն, և ետ ընկերի քում», Եւ զի ասաց դարձեալ, եթէ «Մատնեսցէ տէր զԽորայէլ 'ի ձեռն այլազգեաց», վճիռ արար արդեւք և հրամայեաց իբրև զի՞ծ, եթէ մարգարէացաւ իբրև մարգարէ: Եթէ հրամայելով հրաւ

մայեսցէ՛ անձ է, և ոչ է Սամուէլ. ապա եթէ մարդարէանալով մարդարէացաւ, ճշմարտիւ Սամուէլ է: Ապա եթէ ոչ է Սամուէլ, տեսիլ և բարբառ Սամուէլի զի՞նչ առնիցեն առ նմա. և զի ասաց՝ եթէ «Աղղիւ դու և որդիք քո առ իս», Արդ եթէ արդարեւ մարմին Սամուէլի յարեաւ և անկաւ, ճշմարիտ է բան դիւթին՝ զոր ասաց եթէ «Դու և որդիք քո առ իս», Ապա եթէ դիւթն ոչ մեռանի, և սաւուղեանքն մեռան, զիարդ եղեն սաւուղեանքն վաղիւ անդր առ նմա. զի ահա կինն և վհուկ ՚ի մէջ կենդանեաց, և Սաւուղ և որդիքն իւր ՚ի մէջ անկելոց վիրաւորաց:

Եւ զի՞ փութացաւ Սաւուղ և անկաւ ՚ի վերայ երկրի յերկիւղէն զոր երկեաւ, և ընդէր վասն էր երկեաւ ՚ի մահուանէն՝ որ վհուկն յարուցիչ մեռելոց գոյր նորա: Ապա եթէ զնա՝ որ մեռան ՚ի վաղիւ անդր՝ ոչ յարուցանէր, զիարդ յարոյց զմանրեալ ոսկերսն Սամուէլի. զի եթէ ճշմարիտ է բան դիւթին, ճշմարիտ է և յարուցելութիւն նորա. և մի երկիցէ Սաւուղ ՚ի մահուանէն, զի ՚ի վաղիւ անդր վհուկն յարուցանէ զնա. ապա եթէ բան վհուկն ճշմարիտ է և յարութի նորա սուտ, և զիարդ գտանիցի ՚ի սուտ յարութենէն ճշմարիտ բանն: Զի կամ մի երկնչիւր ՚ի բանէ նորա, զի չիք ճշմարտութի ՚ի բանի անդ, և կամ փախիր խոյս տուր, և մի երթար ՚ի ճակատ անդր, զի ՚ի վաղիւ կոտորելոց է ՚ի սուր սուսերի: Զի եթէ լինի ևս պատերազմ վաղիւ, ահա Աբեհներ և որդի քո Յոնթաթան հանդերձ եղբարքն անդ են. եթէ սղբա կան ՚ի գլուխ զօրուն հրաման տալ կարգել ճակատել ՚ի մարտ պատերազմի, դու ընդէր երթիցես և լինիցիս նոցա յուղարկիչ ՚ի դժոխս: Զի եթէ զյաղթութիւն խոստացաւ քեզ վհուկն, բարւոք երթայիր դու. ապա եթէ գրեաց և ետ քեզ մահ և որդւոց քոց և բազում զօրացն խորայելի՛ որ ընդ քեզ են, զի է զի ոչ փախչիցիս մինչև անցցէ օրն ճակատի, և ապա եկեսցես ՚ի զօրս անդր: Զի եթէ սուտ համարեալ էր զվհուկն, ոչ երկնչէր նա. և եթէ ճշմարտեալ հաւատացեալ էր նմա, ոչ դառնայր ՚ի բանակ անդր: Նա

և կլինն իսկ սուտ արար զտեսիլն, այնու՝ զի սպան նմա զորթն դիեցիկ զոր մնուցեալն էր իւր : Զի եթէ ոչ անկեալ էր ՚ի խիղճ՝ մտացն՝ եթէ դուցէ յաղթէ և դառնայ վաղիւ, ոչ կաշառէր նմա զորթն դիեցիկ, այնմ՝ որ կոտորիչ սատակիչ էր դիւթացն և կախարդացն՝ որ հրաւիրեցաւ ՚ի մահն այլազգեացն :

Իսկ իբրև դարձաւ եկն ՚ի Գաղգաղա ՚ի բանակ անդր, այլազգիքն որ բանակեալ էին ՚ի Սիւքէմ, չուարարին և եկին յԱփեկ, Եւ իսրայելացիքն դարձեալ, յորում աւուր ասաց վհուկն՝ թէ «Դու և որդիք քո առ իս», չուեցին ՚ի Գաղգաղայէ և եկին բանակեցան առ աղբերականն Յեզրայելի : Ահաւասիկ գտաք մեք որպէս ՚ի գրոյ, զի անց օրն այն, և ցարդ ևս ճաւատ ոչ եղև . վասն զի բանակքն անդրէն չուեղով անցին գնացին յաւուր յայնմիկ : Եւ եթէ յայնմ աւուր ոչ եղև մարտ պատերազմի, վասն զի ցարդ ևս ոչ տեսեալ էր բանակացն զերեսս միմեանց, սուտ եղև բան վհկին՝ զի ասաց թէ «Դու և որդիք քո վաղիւ առ իս» : Արդ որպէս գիրն ցուցանէ՝ յերկրորդում՝ աւուր եկին այլազգիքն ՚ի Յեզրայել, ուր բանակեալ նստին որդիքն Խարայելի : Ոչ եթէ յերրորդում աւուրն եղև պատերազմն՝ ասեմ էս, այլ զի երեք աւուրք անցին, և ցարդ ևս պատերազմն ոչ էր եղեալ : Զի թէսկտ և տեսին գունդքն երկոցունց կողմանցն յերրորդում աւուր զմիմեանս՝ ցուցանէ գիր, այլ զի թէ մարտեան յերրորդում աւուրն՝ զայն ոչ ցուցանէ : Արդ որովհետև գտաք մեք որպէս և ՚ի գրոյ, զի անցին երեք աւուրք և պատերազմ ոչ եղև . և յառաջ քան զամենայն յայտ եղև՝ եթէ սուտ է բան վհկին, զի ասաց՝ եթէ «Վաղիւ դու և որդիք քո առ իս» :

«Եկն, ասէ, Դաւիթ գնդաւն իւրով ՚ի Սեկելակ յաւուրն երրորդում, և եգիտ զնա հրձիգ եղեալ, և գերի վարեալ զորդիս և զկանայս իւրեանց» : Եւ յետ իջանելոյն նորա ՚ի վերայ ամաղէկացուոց, և կոտորելոյն գնոսա և թափելոյ զաւարն, և ածելոյ զնոսա ՚ի Սեկելակ և լինելոյ անդ նորա զերիս աւուրս,

1 Միւս օրինակն յերրորդում :

ապա եկն յերրորդում աւուրն բօթաբերն գուժկանն հող 'ի գլուխ, պատառեալ զպատմուճանն, և եցոյց Գաւթի զմահն Շաւուղի և զորդւոյ նորա: Հողն գլխոյ և ապարանջանն Շաւուղի զոր ունէր՝ վկայեն զի 'ի նմին աւուր մեռաւ Սաւուղ: Եկն ինքն այս գուժկան առ Գաւթի, և գտաւ զի յետ բազում աւուրց մեռեալ էր նա: Ապա եթէ բազմօրեայ եկն գուժկանն 'ի ճակատատեղւոյն 'ի Սեկեւակ, բազմօրեայ եկն Գաւթի զնդաւն իւրով 'ի Սեկեւակ: Քան զի ոչ էին երագունք վեց հարիւր այրն որ ընդ Գաւթին էին քան զամաղէկացին՝ որ ճեպեալն ընթացեալ գայր. զի զոր ինչ մեծ էր քան զապարանջանս և զպսակն, առցէ 'ի Գաւթէ զօրէնն աւետեաց: Եւ արդ որչափ և շրջեցուցես զբանն, գտեալ լինի՝ զի 'ի բազում աւուրս գործեցաւ իրքն Շաւուղի և որդւոյ նորա, զոր ինչ ասաց վհուկն՝ եթէ վաղիւ գործի: Իսկ աւետաբերն՝ որ կարծեաց եթէ ընդ միտ ինչ մտանէ Գաւթի, այնու՝ զի ասաց եթէ «Յարեայ 'ի վերայ Շաւուղի՝ և սպանի զնա», իբրև ետես զի դժկամակ եղև և տրտմեցաւ Գաւթի վասն սպանողին իւրոյ, փոխեաց զբանն իւր անդրէն և անդ, և ասէ. «Վասն զի գիտացի եթէ ոչ էր ապրանաց յետ գլորմանն իւրոյ». այս ինքն յետ խոցուածոյ վիրացն իւրոց: Սպան զամաղէկացին իբրև սպանող. վասն զի բերանն իւր պարտաւորեաց զայն՝ որ ոչ մերկաց ըզտուսեր իւր 'ի վերայ պարանոցին արքայի:

Ողբ Գաւթի վասն Սաւուղի և Յովնաթանու:

Եւ արդ ողբս առեալ Գաւթի լայր զՇաւուղ և զՅովնաթան. և ասէ ուսուցանելով որդւոցն Յուդայ զկորովութիս աղեղանց. ահա դրեալ է 'ի դպրութի Ասերայ, այս ինքն՝ 'ի դպրութի օրհնուէց: «Այժեամն Խարայէլ 'ի վերայ բարձանց քոց սպանեալք». վասն զի ժողովուրդն իբրև զկնի այժեմանց հալածէին ըզհետ թշնամեաց իւրեանց: Բարձունք Գեղբոնայ, ահա լցեալ լինի 'ի վիրաւորաց իւրեանց: «Վերինք, լեւինք Գեղբոնի, մի իջէ 'ի վերայ ձեր անձրև». վասն զի արբէք դուք զարիւնն Սաւուղի: «Եւ մի անկցի 'ի

վերայ ձեր ցօղն առաւօտին » • վասն զի օծայք դուք 'ի ճարպոյն Յոշնաթանու և եղբարց նորա : Զի ա սաց « Անդաստանս խայտառակեալս », զի խայտառակեալ անդաստանաց նմանեցոյց զխայտառակեալ դիակունսն Շաւուղի և որդւոցն : Վասն զի անդ բեկաւ խորտակեցաւ ապաստանն ¹ Շաւուղի՝ սկայաղնն Խորայէլի 'ի մահու անդ իւրում, ապաստանն Շաւուղի՝ որ օծեալն էր իւրով յարենէ անկելոց վիրաւորաց և 'ի ճարպոցն հսկայից • վասն զի յարենէն և 'ի ճարպոց անկելոցն վիրաւորելոց Շաւուղի օծանէր յամենայն ժամ ապաստանն Շաւուղի : Աղէղն Յովնաթանու զի ոչ դառնայր անդրէն դատարկացեալ • աղէղնաւոր էր ճարտար կորովածիգ : Երագունք քան զարծուիս 'ի հալածէն իւրեանց • սաստկադոյնք դազանասիրտք քան զառեւծս 'ի կոտորէն իւրեանց : Դստերք Շաւուղի, լացէք 'ի վերայ Շաւուղի • զի զգեցուցանէր ձեզ զգեստս կարմիրս յաւարէն հեթանոսաց, զոր բերէր յառ յապուռ, և հանէր զնրկարս ոսկեքանդակս զոսկենկարս զգեստս • յայտոսիկ զոր ինքն բաժանէր : Յոշնաթան 'ի վերայ լերանցքոց վիրաւորեալ • զի յամենայն մարտ պատերազմի խառն 'ի խուռն դիմեալ 'ի ներքս անկանէիր : Զիսրդ անկան կործանեցան սկայազունք քաջամարտիկքդ, որ յամենայն պատերազմունս առնուին զնահատակութիւն յաղթութե, և կորեան չքացան անօթք զինու պատերազմի • վասն զի նոքօք յաղթէին մանկունք ժողովրդեանն, իբրև զինուք պատերազմի թշնամեաց իւրեանց :

ԳԼՈՒԽ Ե

ԱՐՅ Դաւիթ 'ի տեառնէ • Էտ նմա հրաման ելանել թագաւորել 'ի Բեբրոն • և օրհնեաց զմարդիկն Յաբիս դաղադացւոց՝ որ թաղեցին զՇաւուղ և զորդիսն : Եւ Աբեններ թագաւորեցոյց զԱբիսող զորդին Շաւուղի 'ի վերայ Եփրեմի և Բենիամինի : Եկին պատահեցան 'ի դիմի հարան գունդն յովա-

¹ Միւս օրինակն սաղարն • որպէս և 'ի յաջորդսն :

բեան գնդին Աբեհններեայ : Չայն ետ, խօսել սկսաւ Աբեհններ ընդ Յովաբու, և ասէ ցնա . « Յարիցեն մանկտիդ խաղասցեն առաջի մեր » : Եւ յարեան ան ցին երկոտասան 'ի գնդէն Յովաբու, և երկոտասան 'ի գնդէն Աբեհններեայ . և իւրաքանչիւր ձեռք իւրաքանչիւր առն 'ի գլուխ ընկերի իւրում, և իւրաքանչիւր վաղակաւոր 'ի կուշտ ընկերի իւրոյ . և ան դէն սատակեցան բեկան և 'ի պարտութի մատնեցան գունդն Աբեհններեայ առաջի ծառայիցն Դաւթի : Արդ պատանիքն իբրև սկսան խաղալ, իբրև յաղթէին և լինէին յաղթեալք 'ի միմեանց, դարձաւ խաղալն նոցա 'ի մարտ պատերազմի . սկսան իբրև 'ի խաղալոյ անտի հմայս հմայել, հարցուկս հարցանել՝ ո՞յր կողմ՝ յաղթիցէ, և ո՞յր կողմ՝ զօրագոյն իցէ : Անկան 'ի տանէն Դաւթի Ասայել հանդերձ երկոտասան արամբք :

Դարձաւ Աբեհններ և ասէ ցԱսայել . դարձ դու և առ քեզ կապուտ զինու միոյ ուրուք 'ի զօրականաց այտի զօր և կամիս, և շատ է քեզ այս՝ որչափ զի առաքինասցիս և ցուցցես 'ի նա զբաջութիւն քո . զի սպաներ և առեր զկապուտ զինու սպանելոյն : Իբրև ոչ կամեցաւ ցուցանել 'ի լոկ որ զառաքինութի քաջութեան իւրոյ, բայց եթէ 'ի նա, ապա կբեաց Աբեհններ և հար զսնակուշտն Ասայելի 'ի տէգ նիզակի իւրոյ և անդէն սատակեաց : Անկան 'ի գնդէն Աբեհններայ երեքարիւր և վաթսուն այր : Չայն ետ, սկսաւ կոչել Աբեհններ զՅովաբու և ասէ . եթէ զգօրականսդ՝ որ սկսան խաղալ զխաղ՝ սուրն կոտորեցէ, ոչ գիտես դու զի դառնութի լիցի վախճան գործոյն . այս ինքն յորժամ դարձցի թագաւորութին առ Դաւիթ : Ապա յետ այսորիկ ետ հրաման Յովաբու փողոյն հարկանել, և զտեղի առնուլ գնդին առ հասարակ 'ի կոտորածոյ եղբարցն իւրեանց : Վասն զի այսու կոչեաց զնա պարտութի, 'ի վերայ Աբեհններեայ համարեցաւ :

Արդ սկսաւ բամբասել Աբեհններ զԱբեհններ, վասն զի մտանէր նա առ հարձ հօր նորա : Ասէ ցնա Աբեհններ . « Զիարդ՝ շանագլուխ եմ ես այսօր 'ի տուն յուգայեան » . այս ինքն՝ զի ես միայն կացի ընդ ե-

րեսաց քոյ և ընդ երեսաց բարեկամաց քոյ հակա-
ռակ ընդդէմ տանն Յուդայի : Եւ արդ յիշեցէր 'ի
վերայ իմ փոքր յանցանս աղջկան միոյ վատթարի :
Բայց Ասքիսող՝ զի յամենայն ժամ խիղճ մտաց նո-
րա խիթէր զնա, զի գուցէ թէ 'ի ձեռն հարձին Սա-
ւուղի առցէ նա 'ի նմանէ զթագաւորու թին Սաւու-
ղի : Սկսաւ Աբեններ բանս արկանել առ Դաւիթ :
Առաքեաց առ նա Դաւիթ և ասէ . «Մի տեսաներ
զերեսս իմ, բայց եթէ ածցես առ իս զՄեղքող դուս-
տրը Շաւուղի», որ բազում անգամ ապրեցոյց զիս
'ի ձեռաց հօր իւրոյ՝ զի մի սպանցէ զիս :

Եւ եկն Աբեններ, և սպան զնա Յովաբ յարին
Ասայելի եղբօր իւրոյ : Եւ ելաց վասն նորա Դաւիթ
և ասէ . «Ըստ մահոն Նաբաղայ մեռաւ Աբեններ» .
վասն զի զնա սպան երկիւղն, և զսանենգութիւնն :
Եւ իբրև բերէր 'ի մէջ աղերսանօք զմահն Նաբաղու,
ուսուցանէր նա՝ եթէ ոչ կամէր նա ընդ մահն նո-
րա : «Ձեռք քո ոչ էին կապեալ 'ի շղթայս առ 'ի
մարտնչել . և ոտք քո ոչ էին կապեալ 'ի շղթայս առ
'ի փախչել . իբրև կործանեալ առաջի որդւոց անօրի-
նաց անկար դու», այս ինքն իբրև պարտաւոր անկար
կործանեցար . ոչ առաջի պատերազմողաց, այլ առա-
ջի որդւոցն անօրէնուէ՝ որ նենգեցինն զբեզ . զի դու
'ի պատերազմի սպաներ զեղբայր նորա, և նա զբեզ
դաւաճան դաւաբեր նենգութնն : Ողջոյնն 'ի բերան
Յովաբու, և վաղակաւորն 'ի ձեռին : Արդ մեռաւ
Աբեններ որ եկն դարձուցանել զԻսրայէլ առ Դա-
ւիթ . զի մի ասիցեն եթէ մարդ ետ նմա զթագաւո-
րու թին, և ոչ անձ : Սպանին դարձեալ Հռեքար և
Բանի զԱսքիսող, և բերին զգլուխ նորա առ Դա-
ւիթ : Եւ սպան զնոսա Դաւիթ . և զգլուխն Ասքի-
սողի տարաւ թաղեաց առ Աբեններայ :

Եւ թագաւորեաց Դաւիթ 'ի վերայ ամենայն իս-
րայէլի : Եւ եկին 'ի վերայ Երուսաղէմի . զի նա ինքն
է Յեբուս : Եւ ասեն յեբուսացիքն ց Դաւիթ . «Մի մը-
տաներ այսր, բայց եթէ անցուցես զկոյրս և զկաղս»,
այս ինքն, զոր օրինակ ոչ կարես դու անցուցանել
զայսօտիկ յերկրէ, սոյնպէս և ոչ 'ի Յեբուս ամրա-
պարիսպ ապստամբեալ կարես մտանել դու : Եւ ա-

սէ Դաւիթ . « Ամենայն որ սիրելի է յեբուսացւոց , և մարտնչի վահանաւ ընդ կոյրս և ընդ կաղս , ատելի է նա Դաւթի , » : Վասն զի ամենայն որ սիրէ զյեբուսացիս , և կամ թէ մարտնչի վահանաւ ընդ կոյրս և ընդ կաղս , որպէս և կամեցան յեբուսացիքն , ատելի են Դաւթի : Յաճախեաց պահեաց Դաւիթ զնոսա . վասն զի ասացին յեբուսացիքն՝ թէ մի մտցէ կոյր և կաղ 'ի տուն : Վասն այսորիկ ասեն իբրև նախատանօք , թէ « Մի մտցէ կոյր և կաղ 'ի տուն , » :

Եւ հան Դաւիթ զտապանակն կտակարանաց տեառն 'ի Գաբայէ : Եւ վասն զի յանցեան քահանայքն , և եղին զնա 'ի սայլի , իբրև կարկառ Ոգա զձեռն իւր ուղղել զնա անդրէն 'ի տեղի իւր զայն՝ զոր հրամայեացն բառնալ 'ի վերայ ուսոց , հար զնա տէր և անդէն սատակեաց զնա : Եւ երկեալ Դաւիթ տանել զտապանակն 'ի քաղաքն իւր . և տարաւ իջոյց զնա 'ի տանն Աբեղադայ գեթացւոյ : Եկին ասեն ց'Դաւիթ . որհնեցաւ տունն Աբեղադայ գեթացւոյ յերիսամիսս , զի եղև տապանակն կտակարանաց տեառն առ նմա : Եւ զգեցաւ Դաւիթ զոսկեհունն բեհեղի , զի ուսուսցէ ժողովրդեանն սրբել զանձինս իւրեանց ըստ նորա նմանութեն . և տարաւ զտապանակն կտակարանաց 'ի տուն իւր : Եւ զի բաց զբերան իւր Մեղքող և անկոսնեաց զԴաւիթ վասն կաքաւաձև պարուցն՝ որ զուարճացեալ գայր առաջի տապանակին , փակեցաւ վասն այսորիկ դուռն արգանդի նորա :

Եւ ասաց Դաւիթ ց'Նաթան մարգարէ շինել ըզտուն տեառն նյ : Ասէ ցնա Նաթան մարգարէ . շինեա : Իսկ Նաթան՝ զի յօժարեցոյց զԴաւիթ 'ի կամս անձին իւրոյ շինել զտունն հրամանաւն նյ , արգելաւ նա՝ զի մի շինեսցէ . բայց ոչ բարկութեամբ և ոչ վասն յանցանաց ինչ , այլ ասաց ցնա՝ թէ արարից քեզ անուն ըստ անուան ազգաց մեծամեծաց , որ իցեն 'ի վերայ երկրի . « Յորժամ կատարեսցի , ասէ , թիւ աւուրց քոց , և ժողովեսցիս դու առ հարս քո խաղաղութք , յարուցից զգաւակ քո զկնի քո , և նա շինեսցէ տուն անուան իմոյ . և 'ի յանցանս իւր յանդիմանեցից զնա գաւազանաւ առն » . այս ինքն

գաւազանաւն Ադրահազարու եղովմայեցւոց : «Եւ 'ի տանջանս որդւոց մարդկան» . այս ինքն խրատուն այնուրիկ՝ որ խռովիչքն էին թագաւորուէն : «Եւ զաթոռքո՛րի ձեռն զաւակի քո կանգնեցից մինչև յաւիտեան» .

Եւ եկն Գաւիթ և նստաւ առաջի տեառն , և աւսէ . «Տէր իմ տէր իմ , ո՞վ եմ ես , զի հասուցեր զիս մինչև ցայս վայր . փոքր ինչ է այս՝ զոր ասացեր 'ի վերայ տանն ծառայիքո՛րի 'ի հեռաստանէ » . այս ինքն՝ կամ 'ի ժամանակէն Յակովբու , և կամ այս զոր այսօր խոստացար՝ կարգել 'ի զաւակի իմում՝ զթագաւորութիւն մինչև յաւիտեան . այս ինքն՝ առ ուսումն մարդոյն՝ զի հաւատասցէ յայն ինչ՝ որ 'ի քէնն խօսեցեալ է նմա : «Եւ դու յայտնեցեր յունկն ծառայիքոյ շինել զտուն անուան քո» . այս ինքն՝ զի կարգեսցի զաւակ թագաւորութե՛քո մինչև յաւիտեան :

Եւ իբրև գնայր Գաւիթ՝ 'ի վերայ տանեաց ապարանից արքայութե՛ն իւրոյ , ետես նա կին մի զի լուանայր . այս ինքն զի սրբէր ջուրքքն՝ 'ի դաշտանէ անտի իւրմէ . քանզի՛ 'ի ժամերեկորի սրբէին կանայքն հեքրայեցիք ըստ օրինացն : Բայց սա ինքն այս կին դիտելով՝ դիտէր զարքայն Գաւիթ՝ թէ յորում վայրի անկցի 'ի վերայ նորա խաբեպատիր գեղովն իւրով . ոչ եթէ արհամարհութեամբ ինչ , այլ զի կորզեսցէ հանցէ՛ 'ի նմանէն զգանձն՝ որ ծածկեալն էր 'ի նմա : Իսկ իբրև ետես զնա Գաւիթ , և որսացաւ 'ի գեղ նորա իբրև 'ի ծօղակս , առաքեաց ածել զնա . և նա ոչ հպարտացաւ և ոչ մեծամտեցաւ , և ոչ գոնեայ թէ սակաւ բանիւք անհաւանութեան աշխատեցոյց զսենեկապանսն , որ չոգանն զնմանէն : Յարեաւ զընաց վաղվազակի՛ 'ի կամս կամաց իւրոց առանց պարգևաց . վասն զի և այս իսկ էին աղօթք նորա , զի յաղթահարեսցի 'ի գեղոյ նորա յղել զնմանէն : Իսկ իբրև եկն եմուտ առ նա , և չոգաւ 'ի տունն իւր , առաքէ առ նա՝ եթէ զայս գիտասջիր՝ զի յղի եմ ես : Զի եթէ դարձեալ մտեալ էր առ նա , ինքն իսկ աւսէր ցնա , և ոչ եթէ 'ի ձեռն այլոյ առաքէր . և զի գիտասցես եթէ 'ի հիւր՝ ժամու էր , և ոչ մեղք

1 Միւս օրինակն հիւր :

օրացի : Եւ վասն զի մի մեռցի կինն , և կնաւն խայտառակեսցի արքայն պատուական՝ զրէ առ Յովաբ , զի արձակեսցէ առ նա զՈւրիա :

Այլ իբրև եկն , յղեաց զնա Դաւիթ 'ի տունն իւր , և ոչ չոգաւ : Իսկ իբրև արբեցոյց զնա և ետ նմա պարգևս , սակայն և 'ի ձեռն պարգևացն ոչ մտաբերեաց երթալ 'ի տուն իւր . այլ և ասաց ևս և ցաւեցոյց զԴաւիթ իբրև ոչ գիտէր . «Տապանակն կտակարանաց տեառն , ասէ , և Խորայէլ և Յովաբ զօրօքն հանդերձ 'ի դաշտի անդ բնակեալ են , և ես երթայց 'ի տուն իմ , և ննջեցից ընդ կնոջ իմում . քաւինձ ննջել ընդ կնոջն իմում վասն տապանակին կտակարանաց , զի բանակեալ է 'ի դաշտի անդ , » : Իբրև մեղք իմն համարեցան նմա գործն արժանաւոր օրինացն առնն և կնոջն : Բայց ոչ խորամանկեցաւ Դաւիթ ընդ ածել կնոջն նորա առ իւր , որպէս զայրն՝ որ խորամանկեցաւ , զի մի անջրպետեսցի նա յառնէ անտի իւրմէ : Ապա իբրև ոչ բանիցն արքայի լուաւ , և ոչ 'ի բանս կնոջն պատրեցաւ երթալ 'ի տուն իւր , վասն զի մի կինն մեռցի , և 'ի ձեռն կնոջն խայտառակեսցի և արքայն պատուական , և 'ի պատճառս արքային ջեռնուցու ամենայն Խորայէլ 'ի շնութի պոռնկութէ , խորհի մեծ մտայոյզ խորհրդովք՝ մեռանել օտարին՝ և ոչ ընտանւոյն , քետացւոյն՝ և ոչ կնոջն հեբրայեցւոյ , միոջն՝ և ոչ երկուցն : Գրէ արդ աւասիկ ոչ կամօք թուղթ առ Յովաբ՝ կացուցանել զնա զօրավար զօրուն 'ի ճգնական տեղւոջ , զի հարցի և անդէն սատակեսցի : Իսկ Յովաբ իբրև ետես զթուղթն , գիտաց վասն ոյր հրամայեաց սպաւ նանել զնա : Առ պահեաց առ իւր զթուղթն . և թուէր նմա եթէ զարիւնն Դաւիթի ծրարեալ ունի 'ի բռին իւրում :

Իսկ անձ ամենագէտ և կանխագէտ , ծածկագէտ և յառաջագէտ՝ գիտէր զինչ ինչ արար Յովաբ խորամանկ : Առաքէ զՆաթան առ Դաւիթ , զի խայտառակեսցի արքայն 'ի ձեռն այ ողորմածի , և ոչ 'ի ձեռն անօրինին և ամպարշտին , չարին և խորամանկին Յովաբու մարդոյ : Եկն եհաս Նաթան մարգարէն . և զի ոչ գոյր այլ ոք՝ եթէ դատեսցէ զԴաւ

Էիթ, հնարի իմն առնել զնա դատաւոր անձին իւրոյ: Արդ մատուցեալ զօղէր զպատմութիւն և ասէր ցնա, իբրև տրտմեալ և տխրեալ ՚ի հոգւոց ելանէր. այսպիսի ողորմուկս արկնմա պատմութիւնս իւրովք, մինչ զի արտաքս քան զօրէնսն հնարեցաւ հանել ըզխորհուրդս նորա: Քանզի զայն՝ զոր ասացն Դաւիթ, Թէ՛ «Չորս ընդ միոջն տացէ որ սպան զորոջանն», այն յօրինացն էր. բայց եթէ՛ մահապարտ էր, այն չէր յօրինացն:

Իսկ մարգարէն իբրև ետես զարքայն զի պարտաւորեաց զոմն, յայնժամ ՚ի տրտմութիւն անտի՛ ՚ի բարկութիւն փոխեցաւ. քանզի իբրև զիւրն ասէր ՚ի դէմս՝ որ ինչ պատշաճ է իւրում՝ ասէր նա, զի զիւրն յիւրայոց տոհմականաց ծանուսցէ. իսկ իբրև զտեառն երկրորդեաց զբարկութիւն՝ որ պատշաճ և պիտոյն էր բանիցն տէրունի, ըստ տէրունական հրամանին զգեցաւ նա. այլափոխեցաւ նա ՚ի կակղութիւն ՚ի խստութիւն անդր և ասէ՛ ոչ եթէ՛ զի դու, արքայ, արարեր զայդ, այլ զի «Այր դու, դու քեզէն իսկ արարեր զայդ: Արդ այսպէս ասէ տէր. ես, ասէ, ետու քեզ զդատերս տերանց քոց, և զկանայս տեառն քոննջեցուցի ՚ի լանջս քո. արդ դու աւաղիկ զՈւրիա քետացի սպաներ ՚ի սուր սուսերի, և զկին նորա ածեր քեզ կնութե. ահա յարուցից անդստին ՚ի տանդ քումմէ ՚ի վերայ քո զւարիս, և հանից քո յանդիման զկանայսն քո ՚ի քէն, և տաց զդոսա ընկերի քում, և մտցէ առ դոսա առաջի արեգականդ այդորիկ»:

Իսկ Դաւիթ իբրև ետես՝ եթէ եղև դատաւորն դատելի, և այն՝ որ արքայն էր՝ կոչեցաւ այր, և տէրն կոչեցաւ ծառայ, ոչ ծածկեաց զմեղսն իւր յայ, այլ խայտառակեաց անձամբ զանձն իւր առաջի մարգարէին նոյ և ասէ. «Մեղայ», իսկ նաթան՝ այն որ մեծ խրոխտանօքն մատուցեալ յառաջ դէնէր զդատաւ լճիոն բարկութիւն ՚ի վերայ արքային, փոխեաց զնա անդէն և անդ հոգին ՚ի բաղցրութիւն. և ընդ կրուկն բանին՝ այն որ ասացան ՚ի Դաւթէ՛ Թէ՛ «Մեղայ տեառն», ասաց և հոգին ՚ի բերան մարգարէին, Թէ՛ «Եւ տէր անցոյց զյանցանս քո». զի վասն Թո-

ղու թէն բեր զյանցանսն 'ի մէջ. զի որք ընթեռնուն զմեզս նորա, ժամանեցէ նոցա քառու թին նորա, և զի քարոզեցի դարձեալ յազգ և յազինս՝ թէ այս մի միայն յանցանք գտան տեառն Գաւթի զքառասուն ամ թագաւորութեան նորա: Եւ զի ուսուցէ դարձեալ, եթէ 'ի վերայ Գաւթի սիրելոյն իւրոյ ոչ խնայեաց՝ այլ խայտառակեաց զնա, արդ 'ի վերայ ոյր խնայիցէ՝ թէ մեղանչիցէ:

Եւ յետ թողութեան յանցանաց նորա ասաց՝ թէ վասն զի բարձրացուցեր դու զթշնամիս տեառն, այս ինքն վասն զի բացեր զբերան՝ ոչ զուղղոց զստուգաց զարդարոց զքաջաց զլաւաց զառաքինեաց, այլ զամ պարշտաց զանօրինաց զամբարհաւաճից զուրացողաց զհայհոյաց, այսու գործովս զոր գործեցեր՝ և որդին որ ծնանելոց է քեզ 'ի կնոջէս յայսմանէ, մեռանելով մեռցի: Ահա ամուլ էր առ առնն ամուսնին իւրում. զի արդ օրհնեցաւ արդանդն նորա յանիծեալ պոռնը կու թէ անտի: Իսկ մանուկն որ մեռաւն՝ թէպէտ և բարկութի մեռաւ, այլ մահն նորա որորմութեց էր. քանզի նախատ լինէր նա ժողովրդեանն, և ոչ կարէր շինել զտաճարն սրբուէ. այն զի և ոչ մտանել իսկ իշխէր նա 'ի տաճարն սրբութե և ոչ ժողովուրդն իսկ ունէր յանձին թագաւորել զպոռնկորդին 'ի վերայ իւրեանց: Արդ զի մի հարքն նոցա վաղիւ նախա տիցին նուաւ, և զի եղիցին ափիբերան կարկեալ պապանձեալ՝ որ հանդերձեալն էին մեղանչել: Եւ զի չէր պարտ և պատշաճ պոռնկորդոյն շինել զտաճարն սուրբ նայ, վարեաց զնա տէրն իւր 'ի դէմն բարկութե: Զի այնմ՝ որ ոչ ետ զթագաւորութիւնն ըստ երդմանն Գաւթի, տարցի տացէ նմա զարքայութին երկնից ըստ կամայն Գաւթի: Բայց մի թարեաց Գաւթի զբերսաբէ, և մուտ առ նա և ծնաւ զՍողոմոն. և տէր սիրեաց զպատանեակն: Եւ առաքեաց զՆաթան և կոչեաց զանուն նորա Յեզիգա, այս ինքն է սիրեցեալ սիրելի:

Եւ սիրեաց խեմոնն զԹամար քոյրն Աբեսողով մայ: Խօսել սկսաւ ընդ նա Յովնադաբ բարեկամն իւր և ասէ. զի՞ դու՞ զի՞ ընդ քեզ, զի՞ այսպէս մաշեալ մաշիս յառաւօտէ յառաւօտ. այս ինքն է, զի՞

է զի օր ըստ օրէ երթաս և տժգունիս : Եւ ուսոյց նմա խորամանկութիս Յոմնադար, և վարեցաւ նովաւ, և բռնադատեաց զաղջիկն և անարգեաց զնա : Եւ սպան զնա Աբիսողոմ վասն այսորիկ, և փախտեայ եղև առ Մեխոթ արքայն Գաշորայ :

Եւ յետ երից ամաց ած Յովաբ զկին մի թեկուացի . և արդ առեալ կարգեալ զնէր բանս 'ի բերան նորա : Եմուտ խօսեցաւ կինն 'ի դէմն անձին իւրոյ զիրս Գաւթի և զԱբիսողոմայ խորամանկութիւն, և պարտեաց զԳաւթի աշտիճանէ յաշտիճան աղերս սանօք ողորմ ողորմ ձայնիւ, մինչ զի փակեաց զնա ընդ երդմամբ խորամանկութիւն : « Կենդանի է, ասէ, տերանց տէր, եթէ ոչ անկցի մազ մի 'ի հերոյ գլխոյ որդւոյ քո 'ի վերայ երկրի » : Եւ վասն զի զայս եդ Գաւթի 'ի մտի իւրում, զի մեղք են' եթէ հաշտի նա ընդ Աբեսողովմայ, ասաց կինն' եթէ « Յանցանքս այս 'ի վերայ իմ և 'ի վերայ տան հօր իմոյ . և թագաւոր և աթոռ նորա քաւեալ եղիցի » :

Արդ իբրև դրակեցաւ այրն երդմամբ, սկսաւ ապա կինն ասել զճառն, մերթ յայտ' մերթ 'ի ծածուկ, զի առ սակաւ սակաւ ցածուցէ զբարկութի թագաւորին, անդէն և անդ ճառին մեղմասցի և իջցէ ցասումն նորա ընդ պատմուի խօսիցն : « Ընդէր, ասէ, խորհեցար իբրև զայս 'ի վերայ ժողովրդեանն այ » . որպէս զի ցուցցէ և յայտ արասցէ Գաւթի, եթէ զամենայն ժողովուրդն տրտմեցոյց . վասն զի պարծանք էր ամենայն ժողովրդեանն Աբիսողովմ . ոչ գոյր իբրև զնա յամենայն ժողովրդեանն Իսրայէլի : Զի եթէ վասն պատանեկին ոչ, գոնեայ զի վասն ժողովրդեանն ջրեսցի ոխութիւն Գաւթի ընդ Աբիսողովմայ :

Եւ խօսեցաւ, ասէ, Գաւթի զպատգամս զայս իբրև զպարտ, զի մի դարձցի արքայ մուսացի զնա . այս ինքն' ընդէր, զի իբրև զպարտական' զի ոչ կարէ արդարանալ' ասացեր զբանն, և ոչ կամիս դարձուցանել : Մեռանելով, ասէ, մեռանիմք մեք . այս ինքն' որ մեռաւն, ասէ, մեռաւ . որպէս և դուն իսկ ասացեր վասն որդւոյն Բերսաբեայ : Արդ որպէս ուսայն 'ի քէն, ուսուցից քեզ . և զոր ինչ լուայն' զոր ասա-

ցեր, ասացից քեզ . և ոչ առնուլ ան զողի և խորհի զխորհուրդս, զի իբր ոչ էր արժանի՝ առ զսոսա և թող զմիւսն : Եւ արդ ահա այժմ՝ ասացից ցարքայ՝ զոր ինչ ուսայ՝ ՚ի նմանէն, և զոր ինչ լուայն՝ ՚ի նմանէն՝ երկրորդեցից առաջինորա : Իսկ զայն զոր ասաց ՚ի վերուստ ևս, եթէ «Վամին շիջուցանել զկայծակն՝ որմնացիմ», զի թէպէտև յորդորեսցին գուժք աղեացն ՚ի միտս լսողաց՝ ասաց ցնա, այլ և զճառս թագաւորութեն նշանակեաց ՚ի նա . զի «Մի, ասէ, պակասեսցին որդիք քո, զի նոքօք յարմարի թագաւորութիւնդ քո» : Եւ գիտաց Դաւիթ՝ թէ Յովթաք քաջաբանիկ է խրատտու գործոյս այսմիկ . և չողաւ ամ զԱբիսողոմ, և զերեսս արքայի նա ոչ ետես :

ԳԼՈՒԽ Զ

Լն Յ գնաց Աբիսողովմ՝ ՚ի Քեբրոն և ապստամբեցաւ . և փախստեայ եղև հայրն յերեսացնորա : Եւ եկն եհաս Սիրա պատարագաւ առ Դաւիթ, և եւցոյց նմա վասն Մեմփիբոստեայ որդւոյն Յովնաթամու՝ զի պահանջէր ՚ի նմանէն դարձուցանել առ իւր զթագաւորութիւնն տանն Սաւուղայ : Ետ Դաւիթ Սիրայի երախտաւորի զամենայն ինչ՝ որ և էր Մեմփիբոստի ապախտաւորի և շնորհակորուսի :

Եւ շնամանէ դարձեալ Սեմէի զԴաւիթ արեամբն տանն Շաւուղի, յորում աւուր որդին Յովնաթամու՝ որ սնաւն առ սեղանն նորա՝ կամէր առնուլ զթագաւորութինն Դաւիթի : Ասէ Դաւիթ ցորդիսն ծորիայ քեռ իւրոյ . թողէք լիք, թող անարգէ և դըսրովէ զիս . վասն զի թէպէտ և զարիւնն Շաւուղի ոչ հեղի, սակայն զարիւնն Ուրիայ քետացւոյ անօրէնու թք հեղի : Արդ տէր՝ որ հրամայեաց զայս ամենայն ՚ի վերայ իմ՝ ՚ի ձեռն Նաթանու մարգարէի, նա գլու գուեաց ընդ իս զՍեմէի . բայց տայր ղք ցիս ասացեալ եթէ վասն էր եղև ինձ այսպէս . վասն այնր արդեւք Ուրիայն՝ որ յայտնէ ինձ, եթէ և այլ ևս ինչ պարտիցիմ, և ծածկեալ իցէ յաչացս իմոց : Եւ վասն զի բանիւք և արդեամբք մեղաւ Դաւիթ ընդ Ուրիայ,

բանիւք և արդեամբք խրատեաց զնա անժ . այս ինքն բանիւքն Սեմեայ , և գործովքն Աբեսողովմայ : « Թու ղէք , ասէ , լիք . թող անարգէ զիս . արդեւք տեսցէ տէր և հատուցցէ ինձ զբարին » : Եւ ահա պարտելով իսկ պարտիս դու , տէր Գաւիթ : Այլ երոյց , զի առ անժ ամենայն ապաշխարող՝ որ հատուցանէ սովին այսու՝ զոր հատուցանէս , և փոխ տայ՝ զի առցէ՝ ի նմա նէն : Արդ հատոյց նմա զգործսն և զարդիւնսն , զի նստոյց զնա յաթոռն թագաւորուէ , և հատոյց նմա զբանս . յաւել դարձեալ և խօսեցաւ զօրհնութիւնս սաղմոսարանին :

Խօսել սկսաւ Աբիսողովմ և ասէ ցԱբիսողովել . խրատ տուր ինձ զինչ ինչ առնեմ , որով զաշխարհս ունել մարթացից : Իսկ Աբիսողովել քանզի գիտէր եթէ ամենայն խիղճ՝ մտացն և երկիւղ նորա՝ եթէ և հաշտի վաղիւ Աբիսողովմ ընդ հօր իւրում , ընկէց զիւր մտացն զխիղճն և զմնաս անձին իւրոյ խորամանկութիւնն ի վերայ ժողովրդեանն . « Չահի հարեալ է , ասէ , ժողովուրդդ և երկնչին , գուցէ թէ հաշտիցիս դու վաղիւ ընդ հօր քում . այլ մուտ դու առ հարձս հօր քում , և ահա հզօրանան ձեռք ամենեցուն որ ընդ քեզ են , գալ զինի քո վստահութիւն , և լինել քեզ թիկունք օգնականութեան և ծառայք մտերիմք » : Եւ զայս զի՛ արար . զի գարշեցուցէ զազրացուցէ զնա յաչ հօր իւրոյ . և զի ասացէ ցնա դարձեալ յետ այսորիկ՝ թէ հայր քո այլ ոչ է հաշտելոց ընդ քեզ . զի եթէ Յակոբ ոչ հաշտեցաւ ընդ Հուրեիի վասն միոյ յանցանացն , թէպէտ և կարիշատ յաճախեաց պարտեաց զնա Յովսէփու , դու՝ որ զեղբայրն քո սպաներ , և անարգեցեր զկանայս հօր քո , զիսորդ հաշտի ընդ քեզ : Եւ զի յուսացուցէ եթէ ի տեառնէ է թագաւորութիւնորա , ահա , ասէ , այն ինչ զոր ասացն Նաթան մարդարէ , գործեցաւ առ Գաւիթ ի ձեռն Աբիսողովմայ : Արդ եւ մուտ լիտին պոռնկութիւն , և անարգեաց զամենեսեան . զի եթէ ոչ էր նա աղտեղի և յայրատ և ճակաճան , կարէր նա անարգութիւն միոջն տալ կարծիս՝ թէ զամենեսին անարգեաց :

Գարձեալ խրատեաց զնա Աբիսողովել վարել ընդ

իւր գունդ մի զօրու . և անկանել 'ի վերայ գնդին Գաւթի : Իսկ Հոշի իբրև ետես՝ Թէ Գաւթի անց գնաց 'ի Գաղութս , քանզի հանդերձ կանամբք և որդևովք գնաց նա , և վասն զի գիտաց՝ զի եթէ հալածեն մեծահասնոց և վառեալ գունդն զկնի փախըս տէրցն , ժամանեն և կոտորեն զնոսա , ետ պատասխանի և ասէ ցԱբետողոմ . “ Այ բարւոք խրատեաց զքեզ Աբիտովէլ , եթէ յայսմ ժամանակի պնդեալ երթանայցեմք զկնի Գաւթի , ։ Եւ արդ սկսաւ յարգել գովել բերել 'ի մէջ զքաջութիւնս Գաւթի և զսեփհական գնդին . դու , ասէ , քեզէն գիտես զչափ հօր քո և զչափ սեփհական գնդի նորա , զի արք են դառնաշունչք և դառնահոգիք , գազանք և գազանա սիրտք իբրև առեւծք իբրև արջք՝ որ գտանիցեն ըզգէշ յանապատի : Եւ հայրն քո՝ զոր ասաց Աբիտովէլ եթէ զնա միայն սպանցուք , և ոչ ինչ այնպէս կարիանմիտ է նա՝ եթէ յայսմ ժամանակի առ զօրուն ագանիցի նա : Եւ վասն զի զառաջին անգամն մարտնչիմք մեք , եթէ թնամեաց զառաջին անգամն լինի մեզ կոտորած ինչ՝ եթէ կայցէ որ 'ի մեզ որ ունիցի զսիրտ առեւծու , հարկանելով հարկանի յերկիւղէ անտի և անդէն սատակի . քանզի ամենայն իսկ Խորայէլ դիտէ զչափ հօր քո , և զչափ քաջամարտիկ արանցն որ էին ընդ նմա , զի 'ի բաղում պատերազմունս առեալ է նոցա զանուն քաջութեան : Բայց զքեզ յայսմ առաջին մարտի փորձեն . և քեզ պարտ և պատշաճէ իմանալ , յորժամ միագունդ միահամուռ միաբան ժողովեալ իցեն առ քեզ ամենայն Խորայէլ . և ապա չու արասցուք խաղասցուք գնասցուք և երթիցուք բանակեսցուք 'ի վերայ նորա , որպէս զի անկանիցի ցօղն առաւօտին , և ոչ ապրեցուցուք 'ի նոցանէն և ոչ մի :

Իսկ Աբիտովէլ իբրև ետես՝ եթէ զիարդ խափանեաց որպիսի խորհուրդն զայնպիսի խորհուրդն , և գիտաց եթէ որովհետև այս եղև՝ արդ չիք հնար յաղթելոյ զԳաւթի , և վասն զի ոչ կարէր յետ յաղթութեն բառնալ զաչս իւր և նայել ընդ նա , անց գնաց արկ իւրդ և անդէն մեռաւ : Եւ ասէ Գաւթի զգունդն իւր . եթէ փախչիմք մեք , ոչ ահա զայս ա

Ծեն ընդ միտ՝ եթէ երկեաք ինչ մեք ՚ի նոցանէն, և սնդին զինի մեր յոր վայր երթամք . և արդ այժմ թէպէտ և շատ իցէ մեզ տասն հազար վառեալք, այլ լաւ իցէ մեզ առնել թիկունք ապաստանի զգօրն հետեւակ շինական ՚ի գեղից անտի . զի թէպէտ և եղիցի, զի ոչ են վառեալ : Վասն զի ճշմարտէր Դաւիթ՝ թէ ինքն յաղթէ, քանզի ժամ խրատու էր նորա՝ և ոչ եթէ ժամ մահու, տայր պատուէր ածել զպատանեակն կենդանի . և զի մի հպարտացին վաղիւ ՚ի վերայ Դաւթի, սատակին մեռանին ՚ի գնդէն Աբիսողովմայ քսան հազար ՚ի մարդամահէ, և ուտէ ՚ի նոցանէ և դազանն անտառի աւելի քան զոր ինչ կոտորեցան ՚ի սուրն սուսերի : Կախեաց և զԱբիսողովմ զԾայրից ոստոցն ծառոյ, զի առանց մարտի ածցեն զնա կենդանի առ Դաւիթ : Հար սպան Յովաբ զԱբիսողովմ, և ցրուեցաւ զօրն նորա՝ որ ընդ նմայն էին՝ մեծ ամօթով : Եւ զի կանգնեաց իւր պատկեր Աբեսողովմ, և ասէ . «Վասն զի չիք որ» որ յիշէ զանուն իմ» . զի չիք իմ, ասէ, որդեակ՝ որ ունիցի զբազ և զբաժին իմ, և ունիցի զիշատակ անուան իմոյ : Եւ լայր և սուգ ունէր Դաւիթ ՚ի վերայ Աբիսողովմայ, զի չոգաւ նա ՚ի մեղս իւր և ՚ի պարտիս : Եւ երկեաւ զօրն մտանել ՚ի քաղաքն . այս ինքն ամաչեցին տեսանել զԴաւիթ :

Եւ ամբարհաւաճեցաւ Յովաբ ՚ի վերայ Դաւթի արքայի և ասէ ցնա, եթէ «Յամօթ արարեր տըրտմութիւնք քո այսօր զերեսս ծառայից քոց՝ որ ապրեցուցին զանձն քո և զանձինս որդւոց և կանանց քոց», : Եւ արդ ահա ոչ եթէ մարդիկ ապրեցուցին ցնա : Զի պարծիս պայթիս դու, Յովաբ . քանզի այն՝ որ առաքեաց ՚ի վերայ գնդին Աբիսողովմայ զմարդամահն և զգազանսն, նոյն ինքն ապրեցոյց զԴաւիթ : «Ի տէր, ասէ, երդուայ . զի եթէ ոչ, ասէ, ելցես խօսեսցիս ընդ ծառայսն քո, ոչ ազանի առ քեզ յայսմ գիշերի», . այս ինքն, զի վարատեմ ցրուեմ ես, ասէ, զգօրսդ առ ՚ի քէն, և սակաւքն՝ որ ապրեցան ՚ի գնդէն Աբիսողովմայ, գան և սպանանեն զքեզ : Բայց զայս զի ասաց, ապաստան ՚ի թուղթն զոր գրեաց վասն Ուրիայ քետացւոյ, զի ունէր ինքն

Յովար առ իւր . խօսեցաւ՝ որպէս ասէ ոք՝ թէ հանեմ
ցուցանեմ զթուղթն , զի վասն մեղաց քոց եկն այս
ամենայն 'ի վերայ մեր և 'ի վերայ քո : Եկն եւ Դաւ
ւիթ յետ նախատանացն , իբրև նախատեցաւ 'ի Յու
վաբէ , որպէս 'ի Սեմեայն . և խօսեցաւ ընդ զօրուն :

Արդ արկ անձ 'ի սիրտս և 'ի միտս ազգայն ամե
նայն . խօսել սկսան և ասէն , եթէ « Դաւիթ ապրե
ցոյց զմեզ 'ի թշնամեաց մերոց . և արդ այժմ եկայք
փախիցուք յերկրէ աստի » . այս ինքն 'ի տեղւոջէ՝ ուր
ժողովեացն զմեզ Աբիսողոմ : Եւ եկին միաբան առ
Դաւիթ , և ընկալաւ զնոսա : Եւ դարձոյց Ամեսա
զսիրտ տանն Յուդայ առ արքայ : Եւ արդ այնօրիկ՝
որ հանդերձ ամենայն ազգօքն երկմտեցան 'ի Դաւ
թայ , սոքին իսկ յառաջ քան զամենայն ազգան ա
ռաքէն առ նա՝ եթէ դարձ դու . այս ինքն դարձ դու
և ծառայեա , և ընդ իմ զքեզ :

Արդ Սիբա եկեալ արկանէր զկամուրջն Յորդա
նան գետոյն առաջի արքային . և Սեմէի թաւալանէր
առաջի ոտիցն Դաւթի արքայի , և ասէ . « Ես գի
տեմ , տէր , զի մեղայ . և արդ եկեալ եմ աւասիկ
յառաջ քան զամենայն տունն Յովսէփու » : Որպէս
զի ասիցէ ոք , թէ ես գրգռեցի , ասէ , զտունն Յով
սէփու իջանել ընդ առաջ քո : Խօսել սկսաւ Աբեստ
և ասէր . « Ո՞չ վասն այսր յետին պարծանացս ոչ
մեռցի Սեմէի , զի անարդեաց յերթալն մերում զօ
ճեալն տեառն » : Ետ պատասխանի Դաւիթ և ասէ .
« Այսօր ոք մի՛ մեռցի » . և երդուաւ նմա Դաւիթ ,
ոչ վասն զի ստիպեաց զնա անարդու թին Սեմեայ ,
այլ վասն զի յաղթահարեաց զնա քաղցրութիւն իւր :
Բայց ոչ երդուաւ նմա՝ եթէ բնաւ ամենևին ոչ մեռ
ցիս դու , այլ զի այսօր՝ որպէս կարծեսդ՝ և որպէս
յարեաւ 'ի վերայ քո Աբեստէ , ոչ մեռանիս : Եւ ոչ
թէ Սեմեայ երդուաւ , զի ոչ եթէ Սեմեայ ինչ պարտ
էր երդումն , այլ արեստեանց երդուաւ . զ՝ 'ի պատ
ճառս երգմանն Դաւթի խափանեսցին 'ի սպանանե
լոյն Սեմեայ : Եւ արար նմա որպէս և երդուաւն . և
աւելի քան զայն՝ որ երդուաւն . զի որչափ կենդանի
էր , յայնօրիկ՝ որ վրէժխնդիրքն էին 'ի սպանողացն
նորա՝ ապրեցոյց զնա :

Եւ եկն էջ Մեմփիբոսթէ ընդ առաջ Դաւթի ոչ զմոռուան իւր վերայեալ, և ոչ զհանդերձսն իւր փոխեալ մինչև ցօր գալոյն արքայի: Եւ ասէ ցնա արքայ. ընդէր ոչ եկիր ընդ իս: Խօսել սկսաւ առաջի արքայի և ասէ. ծառայն իմ նենգեաց զիս, զի ոչ կամեցաւ հանդերձել ինձ գրաստ. բայց սակայն ոչ կարեմ արդարանալ, և ոչ խօսելով անգամ առաջի տեառն իմոյ արքայի: Իսկ արքայ վասն ստուծէն նորա, որ ասաց ցնա՝ Թէ շատ խօսեցար, բայց վասն ապաշխարուծէն նորա և վատթարուծէն, զի վատթարեալ կայր յերեսաց նորա, և վասն սիրոյ հօր նորա, բայց աւելի վասն Աստուծոյ, ասաց՝ Թէ ընդ քեզ և ընդ Սիրա բաժանեսցին անդաստանքն:

Եւ Բարզղիա կերակրեաց զարքայն: Իսկ իբրև ստիպեաց զնա դառնալ ընդ իւր նմա՝ չնորհն երախտեաց նորա ասաց, «Ոչ կարեմ ես լսել զձայն ազատ մանկուոյն և զազատ կանանցն», հեքրայեցին ասէ, «Չձայն գուսանաց և վարձակաց»:

Արդ արկ անձ գնախանձ բարի ազգացն այնոցիկ. զի որք ՚ի ժամ խրատուն Դաւթի փախստեայ լինէին ՚ի նմանէն, իսկ իբրև անց ժամանակն այն՝ սկըսան հակառակել ՚ի մէջ իւրեանց Թէ ով ՚ի նոցանէն աւելադոյն սիրէ զԴաւիթ: Քանզի ասէին տունն Խորայէլի ցտունն յուգայեան, եթէ «Տասն մասն աւելի է մեր յարքայի» . այս ինքն ազգ եմք մեք, որ պաշտեմք զարքայ, և մեզ պարտ և պատշաճ է լինել առաջին և ածել զարքայ, այս ինքն դարձուցանել առ մեզ: Բայց զօրացաւ սաստկացաւ բանն յուգայեան քան զբանն իսրայէլեան. վասն զի յազգէն նոցա էր, և ՚ի վերայ նոցա Թագաւորեաց յառաջ, և ՚ի յառաջին և ՚ի վերջին հալածանսն Դաւթի նորա եղեն Թիկունք նորա Աստուծով:

Եկն եհաս Դաւիթ յերուսաղէմ, և արդել ըզտասն կանայսն իւր որ անարգեցան՝ զի պահեսցին. և ոչ այլում ետ զնոսա, վասն զի կանայք որդւոյն նորա էին. բայց եղեն ՚ի նեղուծէն, վասն զի ախամայ կամօք հրամայեցան պահել զայրուծի:

Եւ չոգաւ Յովաբ զկնի Շամուայ որդւոյ Յովրէի. վն զի կամեցաւ ապստամբեցուցանել զժողովուրդսն ՚ի

Դաւթի է : Եւ իբրև պատրաստեցան կազմեցան յովաբեանքն դաշտել յատակել զպարիսպ աշտարակացն , խօսել սկսաւ կին մի անդուստ արտաքս և ասէ , եթէ “Յառաջագոյն հարցանելով հարցանելին ՚ի մարդաբէիցն , և ապա սպանանելին , որպէս և Դաւիթիսկ առնէր մինչև ցայսօր յամենայն մարտ պատերազմի՝ իբրև ընդ հեթանոսս մարտնչէր նա . արդ ես միայն տուժապարտ եմ Իսրայէլի . զի՞ պահանջիմ ես փոխանակ այլոց յանցանաց . զի՞ կամիս դու փոխանակ միոջ սպանանել զմայր մանկամբք հանդերձ ” . այս ինքն զքաղաքս բնակչօք հանդերձ : Եւ ընկէց առ նոսա զգլուխն Սամովայի ՚ի պարսպէն , և չուեցին ՚ի քաղաքէ անտի :

Աւելև զերեամ՝ սով զինի միմեանց . և խնդրեաց Դաւիթ ՚ի տեառնէ . ետ պատասխանի տէր և ասէ . “Վասն Սաւուղի , զի սպան զգաբաւոնացիս ” . վասն զի նախանձեցաւ Սաւուղ ընդ գաբաւոնացիս . վասն զի մատոյց զողջակէզսն և ապրեցաւ . և եղէն անդէն նոքա պաշտօնեայք սեղանոյն փայտիւն և ջրով . բայց ասեն այսպէս , եթէ արիմեւելքեանք են նոքա : Եւ վասն զի պատուեցին զԱբրահամ , եղև նոցա շնորհահատոյց տէրն Աբրահամու ՚ի մէջ զաւակին Աբրահամու : “Խնդրեաց , ասէ , Սաւուղ սպանանել զնոսա ” , իբրև նախանձեցաւ՝ զի մեղացուցէ զորդիան Իսրայէլի և զորդիան յուդայեան , որպէս զի ստեսցին՝ յերդումն զոր երդուանն , և մեղիցեն նոցա : Եւ ասաց Դաւիթ ցգաբաւոնացիսն . “Ո՛ր զի՛նչ առնեմ ձեզ , և օրհնեսցին ժառանգուիքն տեառն ” . զի ահա իբրև անիծիւքն սատակէր սոյն զամենայն առ հասարակ : Ետուն պատասխանի և ասեն ցնա , եթէ “Այրն՝ որ կորոյս զմեզ զի մի՛ մնասցուք ընդ ամենայն սահմանս Իսրայէլի , տացեն ՚ի մեզ զեւթն որդիան նորա , զի մատուցուք զնոսա պատարագ առաջի տեառն ” : Արդ ոչ պակասեցուցին ՚ի թուոյն եւթնան , զի գուցէ եթէ մնացորդ մնացէ Շաւուղի . և ոչ աւելի ասացին , զի գուցէ ելցէ և սատակեսցէ զզաւակն Յովնաթանու : Ետ նոցա արքայն զերկուս

որդիան Ռասէփայ՝ զոր ծնաւն Շաւուղի, և զհինգ որդիան Նադաբայ դստերն Շաւուղի՝ զոր ծնաւն Ագարիէլի. մատուցին զնոսա պատարագ առաջի տեառն: Եւ իբրև անիծիւք ոչ տուան որդիքն Շաւուղի՝ ի թաղել: Բայց նման է այսպէս, եթէ իբրև հաշտեցաւ անձ ընդ երկրի, թաղեցան ընդ Շաւուղի և ընդ Յովնաթանու:

ԳԼՈՒԽ Է

Ե՛ր սկսաւ ասել Գաւիթ առաջի տեառն զբանս օրհնութեա այսորիկ: «Սիրեցից զքեզ տէր զօրու թի՛ իմ», . զի քե յաղթեցից զամենայն մարտ պատերազմաց իմոց: «Եւ ուղիք անօրէնութե խռովեցուցին զիս», . թշնամիք նորա են. զի իբրև ուղիք դիմեալ գային ՚ի վերայ նորա ասպատակաւորքն: «Երկունք դժոխոցն շրջեցան զինև», . դառն խորհուրդքն են թշնամեաց նորա: «Եւ կանխեցին առ իս որոգայթք մահու», . ատելիքն իմ յաւուրն տըրտմտուէ իմոյ իբրև զԱմաղէկ ապականիչ, աշխատեալ և վաստակեալ Խարայէլի ՚ի ճանապարհի անդ: «Եւ լուաւ ՚ի տաճարէ իւրմէ ձայնի աղօթից իմոց», : Եւ ահա ցարդ ևս ոչ էր շինեալ զտաճարն, զի յիշեր զտաճարն. և կամ զինչ անուանէ զտաճարն: Չերկինս իսկ կոչեաց և անուանեաց տաճար: «Ել ծուխ ՚ի բարկութենէ նորա, և հուր յերեսաց նորա բորբոքեցաւ», . զնոյն բարկութին՝ որ հասուցանէր ՚ի վերայ թշնամեացն անձ, առակէ ՚ի ծուխ և ՚ի հուր: «Խոնարհեցոյց զերկինս և էջ», առ ՚ի պաշտպանութիւն փրկութե նոցա: «Եւ զմէք եդ ՚ի ներքոյ ոտից իւրոց», . վասն զի իբրև զմէք զերկրաւ եղեն թշնամիք ՚ի ներքոյ ոտից նորա: «Ել ՚ի քերովիւս» և էջ», . և զի ուսուցէ զի ոչ եթէ սոքա բարձեալ կրէին զնա՝ ասաց, եթէ ասացաւ առ ՚ի փրկութի նոցա ՚ի վերայ թիւոց հողմոց: «Եդ զխաւար ՚ի ծածկոյթ իւր», . զի մի երևեսցի մեծապայծառ փրկութի նոցա թշնամեացն: «Եւ պատեցաւ զժողովրդեամբն հովանիքն ան», . իսաւար ջուրցն՝ որ ստեղծանէր յօդեղէնն ամպոցն, հալածական երթայր ՚ի լուսաճաճանչ հովա-

նոյ նորա : « Արար զամպս իւր կարկուտ և կայծա-
 կունս հրոյ » • որպէս և յաւուրսն սողովմացւոց և
 եգիպտացւոց որոտաց յերկնից 'ի վերայ թշնամեացն :
 « Աւաքեաց զնետս և ցրուեաց զնոսա » • պատգա-
 մօքն հրամանի զկործանումն թշնամեացն : « Եւ յա-
 ճախեաց զփայլատակունս բարկութե » • խռովեաց
 վտանգեաց և արար նկուն զատելիսն առ հասարակ :
 « Երևեցան աղբերք ջուրց , յայտնեցան հիմունք աշ-
 խարհի » • զբորբոքումն կուտակեալ սաստկութիւն
 թշնամեացն իւրեանց առակեաց 'ի նոսա . զի ոչ միայն
 զօրութիւնն մեղկացուցանէր զնոսա , այլ զի 'ի սաս-
 տէ և 'ի շնչել բարկութե նորա սատակին կործա-
 նին : Եւ զի ցուցցէ ' թէ ոչ միայն յորժամ մերձ է'
 փրկէ , ասաց ' թէ « Աւաքեաց 'ի բարձանց և ընկալաւ ,
 դադարեցոյց զիս 'ի ջուրցն . զի նոքա են հզօր թշնա-
 միք իմ » : Եւ զի ցուցցէ և յայտարասցէ ' թէ ոչ ակն
 առութիւնն ինչ արար առ նմա՝ ասաց , « Ասան զի պա-
 հեցի ես , ասէ , զճանապարհս տեառն » , հանդերձ
 այլովք : Եւ զի ասաց ' եթէ « Անդ բարւոյն բարի եղի-
 ցիս , և ընդ առն ամբօծի անբիծ եղիցիս » , ստուգու-
 թիւն օրինաց ուսուցանէ նմա փրկել զհեբբայեցիս՝
 զժողովուրդն տառապեալ : « Եւ զայս ամբարտաւա-
 նից հեթանոսաց խոնարհեցուցէ : Եւ դու լուսաւոր
 առնես զճրագ իմ տէր » • այն իսկ է , մինչ դեռ սա-
 կաւիկ միւս ևս շիջանէր նա յերկրորդ հսկայէ ան-
 տի : « Տէր անձ իմ , լուսաւոր առնես զիսաւար իմ » •
 այս ինքն փրկութիւնն իւրով հալածեացէ զհալածիչս
 իմ : Եւ վասն զի քե անդեցայ զինի ասպատակաւո-
 րին , հասի թափեցի 'ի նոցանէն՝ զոր ինչ յափշտա-
 կեցին և փախեան : « Եւ Աստուծով իմով անցից ընդ
 պարիսպ » : Զի թէպէտ և 'ի ներքոյ պարսպաց պաշա-
 րեսցեն և արգելցեն զիս , իբրև զեղջերու անցից ըստ
 նոսա . վասն անցելոյ ժամանակացն , իբրև վասն զառ-
 յապա ժամանակացն՝ որ ինչ հանդերձելոց էր լի-
 նել , խօսէր . զի պաշարեսցեն ' և զգաւակն՝ որ թա-
 դաւորելոցն էր զինի նորա . զի եթէ զնասցեն իբրև
 զնա , իբրև զնա նահատակեցին : « Ա՛ճ , յանբժու-

1 Յօրինակին գաղտնիքն . եղաւ ըստ լուսանցիցն :

[Թէ էն ճանապարհք իւր » • վասն զի առանց ակնա-
 ուու [Թեան արդարացուցանէ և պարտաւորէ : « Բանք
 տեառն ընտրեալ էն » • այս ինքն ստուգու [Թքն օրի-
 նաց իւրոց ընտրեալ է, և օգնէ ամենեցուն՝ ոյք յուսան
 'ի նա : « Վասն զի չիք անձ բաց 'ի տեառնէ » , որ կա-
 րէ օգնել երկրպագուաց իւրոց • և ոչ հզօր՝ առաքի-
 նացուցանել յամենայն մարտ պատերազմաց մերոց
 իբրև զանձ մեր : « Անձ՝ զի զգեցոյց ինձ զօրու [Թի » , յա-
 ռաջին և 'ի վերջին հալածանս իմ՝ : « Եւ եդ յանբը-
 ծու [Թէ զճանապարհս իմ » , • այս ինքն ճշմարիտ հա-
 լատու վքն՝ որ էին նորա առ անձ : « Եւ զի արար զոտս
 իմ՝ իբրև զեղջերուի » , , ըն [Թանալ հալածել զկնի
 հալածչացն , զի դարձցին 'ի մարտ պատերազմի : « Եւ
 'ի վերայ բարձանց յաղ [Թու [Թէ կացոյց զիս • և զի ու-
 սոյց զձեռս իմ՝ 'ի պատերազմի » , • զի ձգեսցեն զնետս
 'ի փրկու [Թեան , և կռեսցեն կորովու [Թքն իբրև ընդ
 յօդուածս զբահից : « Եւ հաստատեաց զբազուկս իմ՝
 իբրև զաղեղն պղնձի » , • զի մի վաստակեսցին 'ի ժամ
 կոտորածոյ [Թչնամեացն : « Եւ ետուր ինձ զվահան
 փրկու [Թեան քո » , • վասն զի յամենայն տեղի՝ յոր և
 եր [Թայր՝ յաղ [Թէր : Եւ աջ քո ընկալցի զիս , և հզօ-
 րացուցէ զիս 'ի ժամ պատերազմի , և խոնարհու-
 [Թիդ քո ուսուցանելով ուսուցէ զիս , և մի նուաղե-
 ցայց , զի մի պարտեցայց : Ընդարձակեցեր զգնացս
 իմ՝ 'ի ստորև իմ՝ , զի մի գայ [Թակղեսցին պճղունք իմ՝ •
 վասն զի բնակեցուցեր զիս 'ի խաղաղու [Թեան , և ոչ
 շարժեցեր զհետս գնացից իմոց դողու [Թք յերկիւղէ ,
 և զպարանոցս [Թչնամեաց իմոց փոխանակ երեսաց
 իւրեանց դարձուցեր առ իս , և զատելիս իմ՝ 'ի ձեռն
 սրոյն սուսերի սատակեցից զնոսա : Աղաղակեցին առ
 տէր 'ի ժամ հարուածոյն , և մի լուիցէ նոցա : Ման-
 րեցից զնոսա իբրև զհողմ • այս ինքն ցրուեցից զնոսա
 իբրև զփոշի ընդ երեսս հողմոյ , իբրև զկաւ գուհից
 կոխեցից զգիակունս նոցա : Ապրեցուցես 'ի Յովաբէ
 և 'ի յեղբարց նորա՝ որ դատաւորքն էին ժողովը-
 դեանն : Բայց և 'ի վերայ տեառն մերոյ կատարի
 այս • զի պարտաւորեցին զնա անօրէնու [Թք քահա-
 նայքն և դատաւորք ժողովրդեանն : Արասցէ զիս
 զլուխ , ոչ ազգաց , այլ հե [Թանոսաց • և ժողովուրդն

'ի հեթանոսաց՝ զոր ոչ գիտէի՝ պաշտեսցեն զիս, և 'ի լուր ականջաց՝ իբրև ոչ տեսեալ զիս՝ լուիցեն ինձ : Որդիքն օտարաց անթլփատից հնազանդեսցին ինձ, և սորին իսկ դարձեալ արդեցին 'ի կամակոր շաղացն իւրեանց առ կուռնն օտարոտիս : Աճ՝ որ ետ ինձ վրէժինդրութի 'ի ժողովրդենէն, զի ցրուեցան ընդ ամենայն կողմանս երկրի, և հնազանդեաց զապրտամբեալ հեթանոսս ընդ ինև : Ապրեցուցիչ իմ՝ 'ի թշնամեաց իմոց . այս ինքն փրկիչ իմ՝ 'ի դժոխոց և 'ի մահուանէ յարութիւն յերրորդ աւուրն . և յայնոցիկ՝ ոյք յարուցեալ էին 'ի վերայ իմ կասեցուցանել լուեցուցանել զատելիս յարուէ կենաց, բարձր արարեր զիս : Արդ վասն այսորիկ զոր ինչ արարեր, ես խոստավան եղէց և դսհացայց զբէն, ոչ 'ի ժողովրդեանն, այլ 'ի հեթանոսս . և անուան քումսաղմոս ասացից, յարգիչ մեծացուցիչ 'ի հեթանոսս զիբր կութի թագաւորի իւրոյ, և առնել զողորմութիւն ընդ օծելոյն իւրոյ Գաւթի, այլ և ընդ զաւակի նորա՝ ուստի կարգեցաւ շղթայն արդարոց, և ծագեցաւ 'ի նմանէն արքայն Քրիստոս :

Այսոքիկ վերջին բանք Գաւթի . «Ասաց այր՝ որ կանգնեաց զլուծ օծելոյ իւրոյ» . այս ինքն, զի պաշտեաց զպաշտօնն օծելութեան . և ան Յակովբայ, քաղցրացուցիչ երգոյն Խարայէլի՝ որ ել 'ի բերանոյ քումմէ : «Հոգի տեառն խօսեցաւ յիս զսոսա, և ըզբան իւր եդ 'ի լեզուի իմում» . այս ինքն՝ բարբառեաց 'ի լեզու իմ : «Յիս ասաց սկայազունն Խարայէլի, որ իշխէ 'ի մարդս արդարս» . այս ինքն զի հանգչի 'ի մարդս արդարս : «Բանզի լոյս առաւօտու ընդ ծագել արեգականն, որ իշխէ երկիւղն Աստուծոյ» . այս ինքն որ կատարեալ է երկիւղիւն անյ, նման է լուսոյն առաւօտու ընդ ծագել արեգական . և իբրև առաւօտ ընդ լուսանալ առանց ամբոյ սոյնպէս փայլէ, և իբրև անձրև՝ որ զարթուցանէ զերկիր, այս պէս զուարճանայ երկիւղիւն տեառն : «Ոչ է այսպէս և ընդ անյ» . այս ինքն ոչ եթէ այսպէս գործեսցի 'ի ժողովրդեանն անյ և ուխտ աշխարհի . վասն զի ուխտն 'ի սկզբանէ՝ որ 'ի ժամանակաց Մովսիսին եղեալ ա-

առաջի աչաց խմոց : Եւ պատրաստ է սիրտ իմ առ ամենայն ինչ, և պահեալ է յամենայն չարեաց . վասն զի ամենայն կամք իմ և ամենայն փրկութի իմ 'ի ծածուկան և յայտնիս՝ ինքն անկատարեալ գործովք և արդեամբք : Եւ անօրէնք իբրև փուշք չարափուշք՝ զի այրին 'ի հրոյ, կոտորեսցին ամենեքեան . վասն զի ոչ եթէ ձեռն մարդոյ կարէր ժողովել զամենայն : Նա և մշակն յորժամ մերձենայ առ նոսա մեղէնիովն տապարի ժողովէ զնոսա, և ապա յետ այսորիկ այրին 'ի հուր բորբոքեալ : Յիշեաց Գաւիթ զԳեղէնովն, [Թէ զիարդ փորձեաց նա 'ի ջուր սըն անդր զհաւատացեալսն . և կամեցաւ փորձել և Գաւիթ, եթէ արդարեւ իցեն և ընդ նմա հաւատացեալք : Եւ զի փորձեսցէ դարձեալ և զայս, [Թէ արդարեւ մատնեսցի բանակն այլազգեաց 'ի ձեռս նոցա :

Եւստէ սկսաւ Գաւիթ և ասէ . կամ էր ինձ եթէ տայր որ ինձ ըմպել ջուր 'ի գբոյն մեծէ 'ի Բեթղէէմ՝ գեղջէ, ուր բանակեալ էին այլազգիքն : Եւ ծակեցին հսկայքն երկոց արանցն զբանակն այլազգեացն, և բերին ջուր Գաւիթի . և ոչ կամեցաւ ըմպել, և առ հեղ զջուրն առաջի տեառն հաւատոց : Եւ արդ ջրովն գբոյն՝ զոր հեղ առաջի տեառն, հաճել կամեցաւ զպարտսն ջուրցն՝ զոր գողացաւն և արբ :

Եւ յաւել բարկութիւն տեառն զօրանալ յիւրայել . վասն զի նենգեցին 'ի վերայ Գաւիթի յերթալն իւրեանց զինի Արեսողովմայ : Եւ վասն զի տեսին զաւակն Ահարոնի, զի [Թուեալ համարէին 'ի սպանումն մահու՝ և ոչ ապրեցուցին, գրգռէ անգ Գաւիթ [Թուել համարել զնոսա, իբրև չէր գիտակ մարդամահին : Քանզի նման է այսպէս, եթէ նախ գրեաց զնոսա Գովելի եղովմայեցի, և ապա սպան . զի գուցէ յանկարծ ուրեք ապրեսցի մի որ 'ի նոցանէն 'ի պատժոցն պատուհասի : Եւ վասն զի կոտորած քահանայիցն 'ի պատճառս Գաւիթի եղև, զի ընկալաւ զնա Ահիմեէք քահանայ, ասաց . «Ձի եթէ ես մեղայ՝ զի [Թուեցի զնոսա, այս խաչն անմեղ զի մեղաւ» . իբրև զայն՝ զի ասաց ջորդին Ահիմեէքայ,

եթէ «Ես եմ» որ եղէ պարտ ամենայն հոգեաց տան հօր քո» :

Արդ այն զի ասաց ցնա անձ, թէ «Երթ թուեա
և համարեա զժողովուրդն», իբրև զայն է՝ զի խնդ-
րեցին նորա ելանել ՚ի մարտ պատերազմի ՚ի վերայ
Բենիամինի, և հրամայեցաւ նոցա յայ, և ելին և
յաղթահարեցան : Կա իբրև թուեաց զնոսա Գաւիթ,
ասաց ցնա տէր՝ թէ «Չերիս չարիս ածեմ» ՚ի վերայ
քո, ընտրեա դու քեզ, : Եւ կամ զի յաճախեաց
բազմացոյց զնոսա անձ իբրև զաւազ առ ամն ծովու,
և իբրև զաստեղս երկնից, որպէս խոստացաւն . և
նորա ստեցին զուխան զոր կացուցին : Եւ իբրև թու-
էր համարէր զնոսա, և ցոյց նոցա՝ զի ոչ էր սուտ
խոստումն նորա, ած ՚ի վերայ նոցա զհարուածս մա-
հու փոխարէն ըստ ուխտն անցանելոյ : Եւ իբրև ե-
տես Գաւիթ՝ եթէ սոյն և գերութիւն առ հասարակ
սատակէ զբարիս և զչարս, ընտրեաց իւր՝ զի մար-
դամահիւն անկցի ՚ի ձեռս այ : Ասն զի գիտէր նա
եթէ անձ արդարակալիւ ստուգութիւն իւրով առ յան-
ցաւորս անդր գումարէ զպատիժս պատուհասից . զի
եթէ Գաւիթ էր մեղուցեալ, ՚ի վերայ Գաւթի գային
պատիժք պատուհասից : Արդ եթէ Գաւիթ որ թու-
եաց զժողովուրդն՝ ոչ արբ գան, և ժողովուրդն՝ որ
համարեցաւ՝ զօրացաւ ՚ի նա մարդամահն, ոչ ահա
յայտ եղև՝ եթէ վասն զի ոչ ապրեցուցին զքահա-
նայսն ՚ի մահուանէ, մատնեցան նորա ՚ի ձեռս մա-
հու : Բայց մեռան ՚ի ժողովրդենէն մինչև ցվեց ժամն
եւթանասուն հազար . և յայտ է՝ թէ այնօրիկ են
որ յանցեանն յերկոսեան . այս ինքն զի ոչ ապրե-
ցուցին զքահանայսն, և վասն զի հրապուրեցան ՚ի
հրապոյրս Աբիսողոմայ :

Իսկ Գաւիթ իբրև ետես՝ զի տարածեցաւ խառ-
նեցաւ մարդամահն ընդ ժողովուրդն, և տալ զանձն
իւր փոխանակ ժողովրդեանն փոքր է, հանդերձ ան-
ձամբն իւրով զոր ետ՝ յաւել ետ և զտուն հօր
իւրոյ . զի նովաւ և տամք հօր իւրոյ արգելցի մահն
՚ի ժողովրդենէն : Եւ եկն եհաս Գաղ մարգարէ առ
Գաւիթ և ասէ, զի շինեսցէ զսեղանն ՚ի կալն Արա-

նայ 'ի տեղւոջ՝ ուր կայր հրեշտակն : Եւ զնեաց զտեղին և զեզինսն , և շինեաց սեղան տեառն , և մատոյց զողջակէզս : Եւ յայտնեցաւ տէր ողորմու[թ]ք 'ի վերայ երկրին . և 'ի ձեռն պատարագացն Դաւ[թ]ի արգելաւ մահն 'ի դառնացող ժողովրդենէ անտի :

ԿԱՏԱՐԵՑԱԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՄՈՒԷԼԻ

ՍՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՍԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գ. ԵՒ Գ. ԹԱԳԱԿՈՐՈՒԹԵԱՆՅ

Տ Ե Ա Ռ Կ

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԹՒԳՒԼՒՈՐՈՒԹՒԼՆ

ՊՐՈՒԹԻՒՆ Թագաւորաց գրէ զամս կենաց
զՅուդայի և զԻսրայէլի . և վ՛ս առաքինուէցն
զոր արարին արդարքն՝ որ էին ՚ի նոսա . և վասն հե-
թանոսուէն զի նորոգեցին անօրէնքն՝ որ ՚ի նոսա էին :

Սկսնու արդ այսու հետե և ՚ի ծերու թէնէն Գաւ-
թի , և գայ կարգաւ առ Թագաւորու թին Սողովմա
նի : Եւ վասն տաճարին զոր շինեաց , և իմաստու թէն
զոր ընկալաւ :

Գրէ և վասն հեթանոսութեն Ախարու . և վասն
նախանձայոյզս լինելոյ Եղիայի և Եղիշայի :

Գրէ և վասն ելանելոյն Փուայ ասորեստանեայց՝
որ արկ հարկ ՚ի վերայ ժողովրդեանն . և վասն ե-
լանելոյն Թագղաթփաղսարու և Շաղմանասարու ա-
սորեստանեայց , որ գերեաց նախ զտունն Հուրբե-
նի , և զնորին ընկերն զՇամբին :

Գրէ և վասն ելանելոյն արքային եգիպտացւոց , զի
տարաւ իջոյց յեգիպտոս զԱհովայ զարքայն հրե-
աստանի :

Գրէ և վասն Նաբուքոդոնոսորայ արքային ասո-

րեստանեայց, զի ել և գերեաց զՅովակիմ՝ արքայ և
 զԴանիէլ և զԸնկերս իւր. և ել կրկին անգամ և
 գերեաց զՅեքոնիա և զԵզեկիէլ մարգարէ. և ել
 երրորդ անգամ և գերեաց զարքայն Սեզեկիա, և
 այրեաց զտունն սրբութեան, և հրձիգ արար զքա-
 ղաքն, և գերեաց զԺողովուրդն :

Օ այսոսիկ և որ սոցին նման են, գրեալ են ՚ի նմա.

Ի ՍԿԻԶԲՆ ՄԱՏԵՆԱԳԻՌՈՒԹԵԱՆՆ ԻՌՈՅ
ԱՅՍՊԵՍ ԱՍԱՅ

ԳԼՈՒԽ Ա

«**Լ**Ս արքայն, ասէ, Դաւիթ ծերացաւ, զի անց զաւուրբք. և արկանէին զնսվաւ զգեստ, և ոչ ջեռնոյր», : Վասն զի ծերուէ որդի էր, կանխեաց ծերացաւ. և վասն զովու թէ մարմնոյն իւրոյ ոչ ջեռնոյր նա. և վասն զի բառնալ զճանրու թի զգեստիցըն՝ որ ինչ պիտոյ և պատշաճ էին ցուրտ մարմնոյն՝ ոչ կարէր հանդուրժել ծերու թիւն նորա. և մնալ յգգեստից անտի՝ եթէ ոչ զգենուցու, վասն ծերու թէն իւրոյ զովու թին որ ՚ի մարմնն նորա բնականայր՝ զանհնարին զցաւան առ ՚ի բժշկուէի նիւթ էր մթերէր յանդամն նորա. գտին զդիւրին հնարան իմաստունք հմուտք բժշկուէն ջեռուցանել զցուրտ մարմնն աւրինասակաւ ծերու թէն ՚ի ձեռն ջերմեռանդն և աւրինաշատ կուսին, իբրև առեալ տային զհաւանուիս զգաստ և ցածուն առն : Վասն այնորիկ ոչ ասացին՝ եթէ ընտրեսցուք կոյս մի գեղեցիկ, այլ զի «Խընդրեսցուք, ասէ, տեառն մերում կոյս մի, զի կացցէ առաջի արքայի», : Իբրև կալաւ յանձին՝ զի փորձեսցին միտք նորա ՚ի փորձանս ցանկու թէ, զի արգելցէ զմարմնն իւր ՚ի ցաւոցն զովու թեան :

Խնդրեցին մեծաւ փու թով յամենայն սահմանացն Խորայելի աղջիկ մի գեղեցիկ, որպէս զի վասն գեղոյն նորա զեռասցի ցանկու թիւնն ՚ի մարմննն Դաւթի. և ջերմեռանդն ցանկու թէն ցուրտ զովու թի ծերուէն ջեռցի : Բայց ոչ գիտաց զնա արքայն. մի՞ զի մի կարօտասցի յայլ կոյս. և երկրորդ՝ զի կոյս գեղեցիկ աղջկամբն սիրովմացով, որ հանապաղ սրբու-

Թէ ննջէր 'ի լանջս նորա , զպարտսն Բերշաբեայ՝ այն որ միանգամն պղծու թէն հաղորդեցաւ ընդ նմա՝ հաւ ճեցել :

Եւ Ադոնիսիա եղբայրն Աբեսողովմայ ոչ խրատեցաւ անցիւքն որ ինչ անցք անցին ընդ եղբայր նորա . այլ սկսաւ սայթաքել ճարտարատոյզ բանիւքն խօսել ընդ Յովաբու և ընդ Աբիաթար քահանայի , զի թագաւորու թին՝ որ պրծեաւ յեղբօրէն նորա՝ առցէ զնա 'ի ձեռն Յովաբու սպանողի եղբօր իւրոյ : Իսկ իբրև թագաւորեցուցին սոքա երկոքին զԱդովնիա 'ի պատճառս պատարագացն և ինկոցն , ընթացաւ եկն Նաթան մարգարէն և եցոյց Բերսաբեայ մօրն Սողովմանի : Իբրև սկսաւ խրատել զնա՝ թէ որով իւիք ապրեցուցել զանձն իւր և զորդին իւր 'ի մահուանէ , զի ձեռն Ադոնիսիայ սպառնայր նոցա , ուսոյց նմա զոր ինչ պարտ և պատշաճ էր ասել ցարքայն : Ետ նմա դարձեալ պատուէր յիշեցուցանել նմա զերդումն զժամանակին՝ իբրև գողացաւ զնա յառնէն իւրմէ , և կամ զժամուն՝ յորում գողացաւ և ինքն զնա 'ի կանանց անտի իւրոց , և երգմնեցոյց զնա :

Ուտ Բերսաբեայ մեծափոյթ փութոյն շտապեալ տագնապեալ , և զծածուկ երգումն որ ընդ նոսա և ընդ անձ պաշտեցաւ խրատուն մարգարէի յայտնապէս 'ի ժամուն զի թագաւորեցաւ Ադովնիա , բեր եդ 'ի միջի և յիշեցոյց նմա : Եւ մինչ դեռ մտեալ ցուցանէր՝ թէ ով են այն՝ որ զարքայն արհամարհեցին , և զի առանց խրատու նորա ետուն զթագաւորու թիւնն ում և կամեցան , և մինչ դեռ կամէր ասել նա՝ եթէ յետ մահուն քո , արքայ , սպանանեն զիս և զորդեակն իմ , և ահա Նաթան մարգարէ եկն եմուտ , երկիր եպագ առաջի արքայի : Ախարկելոյն Նաթանայ ել արտաքս Բերսաբէ , զի գուցէ թէ յանկարծ ուրեք զմտաւ ածիցէ և գիտացէ 'Գաւիթ՝ թէ բանս ինչ եդին նոքա ընդ միմեանս , և մտին զկնի միմեանց :

Իսկ իբրև պատմեաց Նաթան վասն պատարագացն Ադոնիսիայ և վասն մեծ հացին զոր արար Յովաբու սպարապետին և Աբիաթար քահանայի և որդւոցն

արքայի և զօրավարացն առ հասարակ, դազանացաւ Դաւիթ մեծաւ ցասմամբ, և հրամայեաց կռել զԲերսաբէէ, և նորոգեաց զհին երդումն և ասաց. «Կենդանի է տերանց տէր, այլ որպէս երդուայք թեզ 'ի ծածուկ, սոյնպէս արարիցք թեզ յայտնապէս. ոչ յետ ժամանակաց, այլ 'ի սմին առուր իսկ»: Եւ փութացոյց Դաւիթ զՍաղովկ քահանայ և զՆաթան մարգարէ և զԲանի որդի Յովիդեայ տանել օծանել զՍողովման 'ի Սելովա:

Իսկ իբրև արարին ծառայքն Դաւթի զհրաման նորա, որպէս և հրամայեաց նոցա, ազգ եղև և լուաւ Ադոնիա և հրաւիրեալքն իւր. և մինչ դեռ ճմարտէին գիտել' թէ արգարեւ իցէ, հար հաչակ խրախոյս փողոյ 'ի քաղաքի անդ: Անդ զոտս արձակեաց Նաթան որդի Աբիաթ արու վասն հօրն իւրոյ, զի թագաւորեցոյց զԱդոնիա և զրոյց էտ վասն օծմանն Սաղովմանի: Արդ փախեան ցրուեցան յերկիւղէ ամենայն հրաւիրեալքն Ադոնիայ. և նա անդէն գիմեալ մտանէր Ադոնիա առ սեղանն նոյ, և առնէր թիկունս ապաւինուածեան զսեղանն նոյ: Արդ ինդրեաց Ադոնիա զերդումն 'ի Սողովմանէ, և երդուաւ նմա ուխտիւ. զի եթէ եղիցի խորհրդակից միամիտ, մի մեռցի վասն առաջնոյն՝ որ կամեցաւ սպանանել զիս: Ապա թէ միւսանգամ դժխիմուք թագաւորել կամիցի, յայտ է թէ սպանանել խնդրէր զիս, և զպատիժսն պատուհասից զոր ոչ ածի' ի վերայ նորա, վասն երկրորդին մի կարասցէ ապրել 'ի նմանէն:

Արդ իբրև մեռաւ Դաւիթ, հրաման առեալ տայր կորուսանել 'ի թագաւորութենէ անտի զիսու վիչս թագաւորուէ իւրոյ: Բայց նախ զայս հրաման տայր, իբրև Աբրահամ որդւոց իւրոց, պատուիրէր նա Սողովմանի պահել զօրէնս տեառն, զի յաջողեացի նմա 'ի թագաւորութեան անդ զոր ընկալաւ, և զի մի պակասեացի նմա զաւակ՝ որ կարգեալ կացցէ 'ի թագաւորութեանդ: Եւ նմա հրաման դարձեալ և վասն Յովաբայ, այն՝ որ սպան' նենգութքն իւրով զերկուս զօրավարսն զզօրազլուխսն Խորայէլի: Եւ զի ամբարհաւաճեցաւ դարձեալ 'ի վերայ Դաւթի 'ի

ժամանակի՝ զի սուգ առեալ լայր 'ի վերայ Աբիսողովմայ . և ասաց՝ թէ « Ի տէր երգուայ, զի եթէ ոչ ելցես խօսեսցիս ընդ ժողովրդեանն, եթէ մնասցէ դք առ քեզ 'ի գիշերիս յայսմիկ », : Էտ հրաման դարձեալ և վասն Սեմեայ, զի թշնամանեաց զնա իբրև փախստեայն երթայր յերեսաց Աբիսողովմայ : Եւ զի ասաց ց Սողովմոնն, եթէ « Արասջիր նմա ըստ իմաստութեդ քում », . վասն զի թէպէտ և արժան է մեռանել նոցա, մինն՝ զի սպան զերկուս զօրագլուխն՝ որ լաւն էին քան զնա, և միւսն ևս՝ զի թշնամանեացն զնա, և քարավէժ առնէր զարքայն, բայց սակայն յանցանօքն որսասջիր սպանանել զնա ստուգութեամբդ քով, որոց թողաւ առաջին յանցանք նոցա ողորմութիւն հօր քո :

Եւ զի ասաց վասն Դաւթի, եթէ « Թագաւորեաց 'ի Քեբրոն եւթն ամ », . զերկուս ամս միայն զոր թագաւորեցաւ Աբիսող որդին Շաւուղի՝ թագաւորեցաւ 'ի նմա . բայց սակայն և զհինգ ամս զոր հալածեաց զնա Շաւուղ, թագաւոր էր նավասն օժմանն և հոգւոյն սրբոյ, յորմէ օրէ օժ զնա Սամուէլ, առ նմա էին :

Իսկ Ագոյնիա՝ այն որ առ Դաւթայ կենդանեաւն երկնէր նենգել զՍողովմոնն եղբայր իւր, յետ մահուն Դաւթի խրատեցին զնա Յովաբ և Աբիաթար առնուլ զԱբիսակ կնութեան, որպէս զի բամբշամբն զոր առնու բարեխօսութիւն մօրն Սողովմոննի՝ առցէ և զթագաւորութիւն Սողովմոննի : Իսկ իբր մուտ խորամանկն առ միամիտ անդր, և ստեաց և ասաց, եթէ « Ինձ արժան էր թագաւորութիւն, և զիս կամեցաւ ամենայն Խորայէլ թէ եղէց թագաւոր », , իբրև ոչ էր նմա անկ թագաւորութիւն . վասն զի 'ի տեառնէ խոստացեալ էր Սողովմոննի, և ոչ Խորայէլ իսկ կամէր ընդ նորա . վասն զի երկիրն պատառեցաւ 'ի բարբառոյ ուրախութիւն Խորայէլի իբրև զՍողովմոնն թագաւորեցուցին :

Իսկ իբրև խնդրեաց 'ի նմանէ զԱբիսակ շիւղովմայեցի, և խոստացաւ յստակամիտ մտօք խնդրել և տալ նմա յարքայէ, անց մուտ մայրն արքայի առ արքայ : Արքայն իբրև ետես, ընդոստեաւ յարեաւ յա

Թուոյն իւրմէ, երկիր եպագ նմա և նստաւ. քանզի գիտէր՝ եթէ արեամբ մօրն գնեալ է զաթուռ Թագաւորու թէն իւրոյ՝ որ ՚ի տեառնէ պարգևեցաւ նմա : Իսկ իբրև խնդրեաց նա յարքայէ՝ եթէ «Տուր զԱբիսակ շիրովմայեցի Ադոնիսիա եղբօր քու մկնու թեան», ետ պատասխանի արքայ և ասէ ցնա. ընդէր խնդրեցեր նմա կին միայն լոկ ՚ի լոկոյ, և ոչ խնդրեցեր նմա յայտնապէս զԹագաւորու թիւնս իմ՝ զոր կամեցաւ առնուլ ՚ի ծածուկ ՚ի ձեռն կնոջ : Արդ վասն զի խորհեցան Յովաբ և Աբիաթար զի ՚ի ձեռն կնոջ մարթասցին առնուլ յինէն զԹագաւորու թիւս զոր ետ ինձ տէր, օն և օն արասցէ ինձ տէր, այլ յորում աւուր խորհեցաւ Թագաւորել, ՚ի սմին մեռցի : Արդ եղբայր նորա կամեցաւ սպանանել զհայր իւր Թագաւորու թն հօր իւրոյ՝ զոր յափշտակեաց ան ՚ի նմանէն. և սա կամի սպանանել զորդի Դաւթի ՚ի ձեռն Թագաւորու Էս՝ որ խորամանկի կորզել հանել յինէն : Բայց ոչ սպան զԱբիաթար քահանայ, վասն զի ան արգեցաւ ընդ Դաւթի. այլ առաքեաց զնա Յանաթով թ քահանայից վարել զբաժինս անդաստանաց իւրոց, և կեալ ՚ի նմանէն. և կատարեցի յԱբիաթար յազգէ շեղեայ բանն նոյ, զոր ասաց ՚ի վերայ տանն շեղեայ վասն անօրէնութեն զոր գործեցին որդիքն շեղեայ :

Իսկ իբրև արար ապաւէն Յովաբ զսեղանն, գիտաց Սողովմնն զօրինացն՝ զի ասացեալ էր, թէ «Առ ՚ի սեղանոյ անտի իմմէ, վարեսջիր զսպանօղն ՚ի մահ», եւ վասն այսորիկ սպան զնա ՚ի տունն ապաւինու թէ իւրոյ : Իսկ իբրև սպանին այլ մեղք զՅովաբ, որպէս և հրաման ետ Դաւթի, ապա գիտաց Սողովմնն եթէ ՚ի տեառնէ էր հրամանատուութին Դաւթի. և վասն այսորիկ կոչեաց զՍեմէի և ասաց ցնա, զի նստցի յերուսաղէմ ՚ի տեղին սրբութե և ՚ի քաղաքն արքայութե, և զժառանգութին՝ որ հաս նմա վիճակաւ : Եւ զի մի փղծկեսցին միտք նորա և նեղեցի, ետ նմա զկէս քաղաքին Թաղել զմեռեալս իւր, և զբօսնուլ յառողջութե և ՚ի հիւանդութե իւրում : Յանձն առ Սեմէի և ընկալաւ զբան հրամանի նորա, և ուրախ եղև. վասն զի ետես՝ զի փո-

խանակ մահուն , որում արժանին էր , արար նմա առաւել պատիւ՝ որում ոչն էր արժանի : Եւ վասն զի տեառն ետ և զայս , որպէս և հրամայեաց նմա հայրն իւր , յետ երից ամաց փախեան ծառայքն նորա : Արդ նայեաց և տես , զի եթէ ոչ տեառն յանձնաւ ըրեալ էր զիրսն Սեմեայ , ոչ լինէր նա երկայնամիտ զերիս ամս , եթէ ոչ սպանանէր զնա : Իսկ Սեմէի եթող գիտակ առնել և ցուցանել արքայի՝ զի առաքեսցէ թուղթս զկնի ծառայիցն նորա , և կամ զի թէ առցէ ՚ի նմանէ հրաման երթալ ածել զնոսա . և ապա ապաստան յայն՝ եթէ ոչ գիտէ զայս արքայ , արհամարհեաց զերդումն զոր երդուաւ՝ թէ «Մի անցցէ նա ընդ ծործորն Կեդրոնի » , չոգաւ նա ածել զծառայս իւր : Առաքեաց կոչեաց զնա արքայ , և յիշեցոյց նմա զառաջին վրէժսն զոր արար նա ընդ Դաւիթ . յիշեցոյց նմա և զերդումնն և զվերջին պատուիրանն զոր ետ նմա , և վասն ստուծինն նորա՝ որ ստեաց զերդումնն տեառն , և զի անարգեաց զհրամանն թագաւորի . իբրև արկ զսոսա զնոքօք , և խառնեաց ՚ի մի վայր զերկոսին զյանցանսն , զստուծիւն երդման , և զանարգելոյ պատուիրանին , և զթշնամանս հօրն , սպան զնա : Եւ յայտ եղև ամենայն մարդոյ՝ եթէ ստուգուծիւնն մատնեաց զնա ՚ի մահն սուսերի :

Ժողովուրդն զի մատուցանէին պատարագս յաւուրս Դաւիթի և Սողովմոնի ՚ի վերայ մեհենիցն , ոչ եթէ այլում այ մատուցանէին զպատարագսն , այլ տեառն . քանզի ողջակէզք էին՝ որ ՚ի Գաբաւոնն և ՚ի Թափչաց աղբիւրն շինեալ էին : Արդ այսոքիկ՝ վասն զի ցարդ ևս ոչ էր շինեալ տաճարն , մատուցանէր ժողովուրդն զպատարագս ՚ի վերայ սոցա : Եւ յայտնեցաւ տէր ՚ի վերայ Սողովմոնի , և հարց ցնա եթէ զինչ կամիս զի տաց քեզ : Եւ խնդրեաց ՚ի նմանէն ոչ զհողին սուրբ՝ մարդարէանալ , այլ իմաստուծի՝ դատել զժողովուրդն . զի նովաւ խօսեցաւ առակս և արկ զառասպելս մանկանց ժողովրդեանն իւրոյ՝ որ մերձն էին առ նա , և դշխոյին հարաւոյ և թագաւորացն ազգաց՝ որ հեռաւորն էին : Քանզի որպէս ընդ դատավճիռ դատին պուռնկաց , սոյնպէս և

զարմացեալ էին որդիք մարդկան ընդ ամենայն դա-
տաստանսն՝ որ դատէր նա :

Բաժանեաց դարձեալ զերկիրն երկոտասան գա-
ւառապետաց . զի վասն մեծ ծախուց ռոճկաց կա-
նանց իւրոց , և բազում երիւարացն զոր ստացեալ
ունէր , բաւեսցէ մի մի՝ ՚ի նոցանէն դարմանել զարքայ
համբարօք իւրովք , և զկանայսն և զերիւարս և ըզ-
գունդն սեփհական ռոճկակեր ամիս մի յամի : Արդ
այր՝ որոյ հրամայեցաւ թէ մի յաճախեսցէ ստանալ
իւր բազում երիւարս , քառասուն հազար ասպաս-
տանաց երիւարաց արար իւր . և որում ասացան է-
թէ մի՛ դու և մի՛ փեսայ լինիցիս քանանացւոցն , հա-
զար կին յամենայն հեթանոսաց արար իւր : Յաճա-
խեցաւ բազմացաւ իմաստու թին Սողովմոնի առաւել
քան զԵփրատացւոց խորամանկաց , և քան զԱթենայ
արեւելեաց , և քան զընկերաց նորա՝ որ յայն ժամանա-
կի իմաստու թէն պարծէին : Եւ խօսեցաւ երիս հա-
զարս առակս , և հազար և հինգ օրհնութիս . զոր
առ հեղգութե շրէիցն , կամ վասն գերութե՛ն՝ որ
՚ի հեթանոսաց գերի երթային , կորուսին զբազումս .
և սակաւ ինչ սին ՚ի սնոյ յիշատակս փոյթ բարեկա-
մացն Եզեկիայ արքայի ՚ի հրէաստանի պահեցան : Եւ
խօսեցաւ ՚ի մայրիցն Լիբանանու և մինչև ՚ի բուսուկ՝
որ բուսանիցի յորմ . այս ինքն զի սկսաւ ասել ՚ի բարձ-
րաբերձ մայրեացն ՚ի սկզբանէ , և կատարեաց ՚ի դա-
ւար մի՝ որ առ օրին բուսանի , և ելանէ ՚ի դաւարուտ
պահանգի՝ որ արկեալ է յորմ :

Յամին չորեքհարիւրորդի և ութսներորդի ելից
ժողովրդեանն յԵփրատոսէ շինեաց Սողովմոն զտա-
ճարն տեառն . որոյ երկայնուին վաթսուն կանգուն ,
և լայնութին քսան կանգուն , և բարձրութին երեսուն
կանգուն : Եւ զի եւթանասուն հազար փայտակոփ ,
և ութսուն հազար քարակոփ ՚ի լերինն , ինձ այս-
պէս թուի՝ եթէ զթիւ կաւագործին զոր հանին վասն
շինուածոյ տաճարին՝ բաւանդակեաց և գրեաց գը-
րիւն : Արդ թէպէտ և բազմութի դասապետացն ոչ
տայ մեզ ձեռն թուել , տեսցուք այլ և զայն ևս՝ ե-
թէ դասապետքն ոչ թուեցան . բայց տեսցուք և
զայն , զի եթէ քար ուրագի և ամենայն անօթ եր-

կաթի ոչ բախեցաւ 'ի տաճարին իբրև շինէր, այն իսկ է՝ եթէ մի ճօճեցեա զձեռն քօ երկաթագործով 'ի վերայ քարանց սեղանոյն, զի մի պղծեցին նորօք: Անդէն 'ի լերին անդ կոփէին կազմէին յօրինէին մածուցանէին ընդ միմեանս, և ապա դային բերէին և առանց երկաթոյ հանէին դնէին 'ի շինուածս տաճարին կարգել կազմել:

Արդ կատարեցաւ տաճարն, և բերին քահանայքն զտապանակն կտակարանաց և զխորանն և զարբուծիւնս նորա և զերկուս տախտակսն Մովսիսի, և եղին 'ի մէջ նորա: Եւ իբրև ել քահանայն 'ի սրբբուծէ անտի, եկն լցաւ տաճարն ամպով, որպէս և յայնմ առուր՝ զի կանգնեցաւ խորան ժամուն: Տէր, դու ասացեր բնականալ 'ի մէջ. զի է ամպս այս զոր արկեր 'ի վերայ տանս այսորիկ, զոր պատուիրեցեր դու եթէ 'ի ձեռն իմ շինեսցի քեզ: Եւ մատոյց զաղօթս Սողովմոն վասն ժողովրդեանն և վասն աշխարհին, իբրև յիշատակէր զանէծսն որ գրեալ էին յօրէնս՝ դալ 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ անօրինին, որպէս զի անցցեն 'ի նոցանէն վասն մեծ պաղատանայն՝ որ լինէր նոցա 'ի տաճարին յայնմիկ: Մատոյց դարձեալ աղօթս և վասն օտարաց, զի նկարեցի աղօթքն որդւոյ Գաւթի. խորհուրդ տեառն Գաւթի, որ հանդերձեալ էր տալ հրաման՝ եթէ աղօթս արարէք 'ի վերայ թշնամեաց ձերոց:

Եւ մատոյց Սողովմոն պատարագս քսան և երկու հազար զուարակս, և հարիւր և քսան հազար խոյս: Արդ նման է այսպէս, եթէ զչորեքտասան առուրս տօնին մատոյց զպատարագս զայս: Յայտնեցաւ տէր կրկին անգամ՝ 'ի վերայ Սողովմոնի, և ուղղեաց և առեդ զհիմունս տաճարին 'ի վերայ արդարութե շինողայն. եթէ յորժամ դարձցին նորա 'ի տեառնէ, մատնեցի և տաճարն 'ի կործանուիմ թշնամեաց իւրեանց:

Արդ եղև, լուաւ դշնոյն հարաւոյ 'ի վաճառապետացն Սողովմոնի և Խիրամայ զլուր Սողովմոնի և զայն իւրոյ, և կամեցաւ դալ բազում զօրօք և պատարագօք յերուսաղէմ: Եւ իբրև եկն եհաս յերուսաղէմ, և ետես զամենայն ինչ զոր լուաւն, ետես և այլ ևս

բազումն՝ զոր ոչն էր լուեալ : Փորձեաց զնա Հարցուա ծովքն իմաստու թէ, խոստովան եղև՝ զի վաւեր եղև նմա փորձն քան զլուրն : Ուրացաւ ՚ի կռոյն օտարութեան . խոստովան եղև յաճ և ասաց, եթէ վասն զի սիրեաց տէր զի սրայէլ, և արար զքեզ արքայ՝ առնել զիրաւունս և զարգարուի առաջի նորա : Ետ դարձեալ զխունկս առ ՚ի պատիւ այ՝ որում խոստովան եղև, և զոսկի և զականս պատուականս արքայի՝ յորոյ համբաւն եկեալ էր : Յերից քանքարաց՝ զի արար նա վահան մի, այս ինքն ՚ի հինգ շանթ ոսկւոյ, և զի եդ զվահանսն յանտառատանն նիղակաց, այս ինքն ՚ի զինու տանն նիղակաց և վահանացն ոսկւոյ : Եւ ամենայն թագաւորք վասն իմաստու թէ նորա, պատարաւ գօք իբրև ՚ի հարկէ յամենայն կողմանց դային և պաշտէին զնա :

Այլ սիրեաց Սողովման զկանայս բազումս օտարազ զիս . և զգուստրն Փարաւոնի իբրև աճ նա կնու թէ, ոչ ինչ եպերեաց նմա աճ, վասն զի մի էր և ոչ ուրացոյց զնա . իսկ իբրև անկաւ զինի բազմաց, որք հեթանոսացուցին զնա, եպերեաց զնա վասն այլոց բազմաց, և վասն առաջին դատերն Փարաւոնի զոր յաւաջն աճ կնու թէ : Արդ զի յաճախեաց արար զկանայսն ՚ի դատերաց թագաւորաց և մեծամեծաց, որպէս զի ՚ի ձեռն բազում որդւոցն որ լինէին նմա, և առնուն հարք իւրեանց և սնուցանեն ՚ի թագաւորութեն իւրեանց, և թագաւորեցուցեն զնոսա վասն սիրոյն որ առ Սողովման, և սիւսեցի ընդ աշխարհս թագաւորութիւն նորա : Արդ զթագաւորութիւնն տեառն Դաւթի, այն որ զգուշութիւն սրբութիւն տարածանել ընդ աշխարհս հանդերձեալ էր, որդին Դաւթի սիրովն բազում կանանց խորամանկեցաւ առնել զնա :

Արդ զկանայս զոր սիրեաց Սողովման, գարշեցուցին զնա առաջի երեսաց տեառն, և հանին զնա յաչաց այ : Եւ փոխանակ թագաւորութեն զոր խորհեցաւ ընդ ամենայն ազգս տիրել, և ոչ զիւրոյ ժողովրդեանն ըմբոյխնեաց . զի ազգն Յուդայի միայն մնաց առ նմա . բայց ոչ եթէ վասն լկտուէն Սողովմանի, այլ վասն երդմանն այ զոր երդուաւ հօրն Սողովմանի :

Եւ զի խորհեցաւ՝ եթէ 'ի թագաւորել որդւոց նորա ընդ ամենայն կողմանս՝ յամենայն կողմանց խաղաղութիւն յաճախի առ նմա, խոտորելով իւրով յայն՝ անցոյց զանցոյց զխաղաղութիւնն զոր ունէր: Վասն զի Բերհադ, որ թագաւորեցան 'ի Դամասկոս, եղև սատան Խարայելի զամենայն աւուրսն Սողովմոնի:

Պատառեաց Ախիա մարգարէ զնոր զգեստն իւր յերկոտասան պատառս. խորհուրդ ժողովրդեանն, որ նորոգապէս բաժանէին ազգ նոցա յերկուս թագաւորութիւն: Խոստացաւ զթագաւորութիւն Յորոբովամու ուխտիւ. զի եթէ արդարանայ իբրև զԴաւիթ, կարգեալ հաստատի թագաւորութիւն նորա. ապա եթէ խոտորեսցի, եղիցի նմա ընդդէմ սորին չար հակառակ: Եւ այլ պատգամք Սողովմոնի ահա գրեալ են 'ի դպրութի պատգամաց Սողովմոնի, այս ինքն 'ի դպրութի առակաց նորա՝ որ կորեանն:

ԳԼՈՒԽ Բ

ԹԱԳԱՒՈՐԵՑՈՒՑԻՆ ժողովուրդն զՀռորովամ, և ասէն ցնա. «Թեթևացո մեզ 'ի խիստ հնազանդութէ հօր քո, զի հնազանդեաց զմեզ 'ի հարկս չարաչարս և մեծամեծս, և պաշտեսցուք զքեզ»: Արդինքն փոխանակ զի միթարեսցէ զժողովուրդն 'ի չարեաց անտի, զի 'ի պատճառս եւթն հարիւր տիկնացն, և քառասուն հազար ասպաստանին հնազանդեցոյց զնոսա, նա առ յաւել նոցա ցաւ 'ի ցաւոյ վերայ. զի կրկնապատիկ քան զհարկսն հօր իւրոյ խոստանայր 'ի վերայ նոցա՝ թէ հնազանդեմ զձեզ. պարանսովքն, որ են իբրև զաղի կակուղ զոր ընուն աւազով, սպառնայր նոցա՝ եթէ խրատէ զնոսա. զի վասն այսորիկ եղև գրգռութիւն, և ապստամբեցաւ Խարայել 'ի տանէն Դաւթի, որպէս և ասացն Ախիա մարգարէ:

Իսկ Յորոբովամ թող 'ի բաց զի կատարեսցէ ըզբան մարգարէին որ օժն զնա. և չոգաւ զինի խորամանդութիւն իւրոյ: Յարեաւ արար նա երկուս որթա-

գլուխս ձուլածոյս, և զետեղեաց զժողովուրդն առ նոսա. զի գուցէ եթէ իբրև ելանիցէ ժողովուրդն յերուսաղէմ՝ ՚ի պատճառս պատարագայն և տօնից, տեսանիցեն զկազմուած գեղեցիկ յօրինեալ տաճարին, և զսպաս պաշտամանն քահանայից, և կակղանայցէ և Հռորովամ խօսել ընդ նոսա զբանս բարւոքս, և դառնայցեն առ տէրն իւրեանց, և սպանանիցեն զիս: Խորամանկի արդ աւասիկ դարձուցանել յայ, որ ետ նմա զթագաւորութի ժողովուրդեանն. և պատուիրեաց նմա զի մի խոտորեսցին՝ ՚ի նմանէն: Եւ առ արար ոչ մի որթագլուխ իբրև զայն յանապատին, այլ երկուս. վասն զի ետես զժողովուրդն զի փոխանակ միոյն զոր արար Ահարոն, նոքա բազմաց երգէին և գովէին: Հնարեցաւ արար երկուս, և տարաւ եզ զմինն՝ ՚ի Բեթէլ, և զմիւսն՝ ՚ի Գան: Եւ ասէ ցնոսա, եթէ «Մի ինչ աշխատիք դուք յամենայն կողմանց երթալ մատուցանել պատարագ յերուսաղէմ. երկիրս ամենայն երկիր պարգևաց է. և յամենայն վայրի ուր և մատուցանեմք պատարագ, յօրհնեալ երկրի մատուցանեմք», Եղև դարձեալ և քուրմ աստուածոյն զոր ձուլեացն:

Այլ մինչ դեռ ելանէր դնել զխունկս ՚ի վերայ սեղանոյն, և ահա մարգարէ այ եկն ՚ի հրէաստանէ, և ասէ ցտեղանն յանուն տեառն, եթէ որդի ծնանի ՚ի տանէն Գաւթի, այն որ հրաժարեցաւ ժողովուրդն ՚ի թագաւորութէն նոցա: Եւ սեղանն՝ որ համարեցաւ ձեզ՝ եթէ ՚ի պատճառս դորա ըմբոշնէք դուք զթագաւորութիդ ձեր, Յովսիա՝ որ ՚ի տանէն Գաւթի է, այրեսցէ ՚ի վերայ քո, և զքուրմս մեհենիցդ որք դնեն խունկս ՚ի վերայ քո: Եւ զի տացի նշան յառաջ քան զգործն, և զի ցուցցէ նոցա եթէ ՚ի տեառնէ առաքեցաւ դարձուցանել ցնոսա առ իւր յերկրպագութի որթագլխացն, խօսել սկսաւ և աւսէ, թէ ահաւասիկ սեղանն պատառի ՚ի ներքոյ Յռորովամայ, իբրև կայ և վարի մոխիրն՝ որ ՚ի վերայ նորայն էր: Վառեցաւ ցասմամբ արքայն ՚ի վերայ մարգարէին, վասն այսորիկ՝ զի յանդիման ամենայն Խրայելի մարգարէացաւ ՚ի վերայ քրմացն և ՚ի վերայ սեղանոյն: Գարձաւ և ասէ. «Հասպ կալարուք

զդատ, և Յաւելլաւ միւս ևս նշան ժողովրդեանն և արքային . զի զբազուկն զոր ձգեաց 'ի նա, անդէն ցամաքեցաւ, և յինքն այլ ոչ կարաց տանել զնա :

Իսկ իբրև սեղանն պատուեցաւ, և ձեռն նորա ցամաքեցաւ, դարձաւ աղաչել մարգարէին՝ զի խնդրեսցէ յայ վասն ձեռին նորա, և դարձցի 'ի տեղի իւր : Եւ զոր օրինակ կաց յազօթս Եղիա 'ի լերինն անդ . կարմեղա վասն իջանելոյն անձրևու յանդիման ամենայն ժողովրդեանն, զի գիտասցեն եթէ ազօթք նորա իջուցանեն զանձրև, և ոչ եթէ Բահայ . սոյն պէս եկաց յազօթս և մարգարէն՝ որ եկեալն էր 'ի հրէաստանէ առաջի սեղանոյն յանդիման ամենայն ժողովրդեանն : Զի հաւատասցեն եթէ անձ ցամաքեցոյց զբազուկ նորա և ողջացոյց, և ոչ եթէ որթազլուխքն՝ որոց նուիրէրն : Նա և ինքն իսկ գիտաց եթէ չիք իսկ շահ յորթազլուխս նորա . և վասն այնորիկ խնդրեաց նա 'ի ձեռն մարգարէին 'ի ճրջ մարիտ ան զբժշկութի ցամաքեալ բազկին իւրում :

Իսկ իբրև բժշկեցաւ արքայն, փոխանակ զի խոստովան եղիցի ամենայն Խորայել եթէ տեր է անձ, և ինքն դարձեալ Յորորովամ՝ զի բեկցէ զորթագլուխն զոր ձուլեաց, ասաց ցմարգարէն որ բժշկեաց զնա . « Եկ ընդ իս 'ի տուն, և կեր հաց, և տաց քեզ պարգևս » : Եւ վասն զի բարկութի առաքեցաւ նա անդ, և վասն զի ամենայն զոր ինչ և էր անդ զոր պատրաստեալ տօնին պատկերացն ձուլածոյ, պիղծ էր առաւել վասն զի պատրաստեցաւ նա . իբրև եցոյց զբարկութի որ գալոց էր 'ի վերայ աշխարհի . և զի հրաման առ 'ի նմանէն զի մի կերիցէ անդ հաց . բայց թող զնոսա և ընդ այլ ճանապարհ անց երթալ յաշխարհ իւր :

Մտդ եկեալ որդիք մարգարէին որ 'ի Բեթել, պատմէին հօրն իւրեանց զամենայն անցսն որ ինչ անցք անցին ընդ սեղանն և ընդ արքայն, և զամենայն խօսսն զոր խօսեցաւ որ ինչ լինելոյն իցէ քրմաց սեղանոյն 'ի վերայ նորին սեղանոյն : Եւ արդ յարուցեալ ճեպ 'ի ճեպոյ ալևոր մարգարէն հանդերձէր զգրաստ իւր, և սնդէր զինի մարգարէին ան, և ժա մանէր նմա իբրև երթեալ նստէր ընդ բեկնեալ

միով . և սոյն իսկ այս , զի արգել զգրաստ իւր և անդ նստաւ , խնդիր ինչ գոյ 'ի նմա . զի եթէ յուժէ արգելաւ , մինչև եկեացէ մարգարէն ալևոր զի փորձեսցի նովաւ . և վասն զի բազումք անցանէին ընդ այն ճանապարհ իբրև 'ի վաճառի աւուր : Իսկ իբրև եգիտ զմարգարէն և ուսաւ 'ի նմանէն , եթէ արդարեւ նա ինքն է , վասն զի թուեցաւ նմա եթէ վասն Հեթաւնոսութե որ էր 'ի Բեթէլ ոչ կամեցաւ ուտել անդհաց , մատուցեալ տայր նմա զհաւանութիւնս , զի դարձցի ընդ նմա և հանդուսցէ զնա հացիւ և ջրով : Իսկ իբրև յաւել երկրորդեաց ալևորին զոր ինչ աւսաց ցարբայն Յորորովամ , ետ նմա պատասխանի' և ասէ ցնա . « Կս ինձէն մարգարէ եմ 'իբրև զքեզ , և հրեշտակ տեառն ասաց ցիս զի դարձուցից զքեզ » :

Իսկ մարգարէն որ եկեալ էր 'ի հրէաստանէ , փոխանակ զի պահանջեցէ նշան ինչ յալևոր մարգարէն , ոչ զի թէ մարգարէ էր և կամ չէր մարգարէ , քանզի լուեալ էր նորա եթէ մարգարէ գոյ 'ի Բեթէլ , այն զի բազում որդւոց մարգարէից յետ այսորիկ' որ եղև 'ի նմա , այլ զի գիտացէ 'ի ձեռն նշանին եթէ արդարեւ ճշմարիտ 'ի տեառնէ առաքեցաւ . և կամ թէ ինքն իսկ նոյն մարգարէն' որ եկեալ էր 'ի հրէաստանէ' հարցցէ ցամ , եթէ արդարեւ նա՞ առաքեաց զալևոր մարգարէն թէ ոչ . արդ ոչ նշան ինչ խնդրեաց , և ոչ յայ եհարց . և յարեաւ դարձաւ ընդ ճանապարհն ընդ որ երթեալն էր , այնու՞ զի վասն սորին իսկ իրի առեալ էր նորա զհրաւման , զի մի դարձցի ընդ նոյն ճանապարհ ընդ որ եկեալն էր :

Իսկ իբրև դարձաւ ընդ ալևորին և եմուտ 'ի տուն նորա , և իբրև կերան և արբին , մինչ դեռ 'ի հացի անդէին' եղև պատգամ տեառն 'ի վերայ ալևոր մարգարէին և ասէ , թէ « Կասն զի դառնացուցեր դու զբան բերանոյ տեառն , մի մտցէ դիդ քո 'ի գերեզման հարց քոց » : Եւ վասն զի ոչ ցոյց' եթէ յորում աւուր մեռանէր , և ոչ եթէ կրբ , և կամ թէ ո՞ւր մեռանէր , յարեաւ նստաւ 'ի գրաստու իւրում , և դարձաւ 'ի հրէաստան : Եւ մինչ դեռ զնացեալ երթայր ընդ ան երկիւղ ապահով ճանապարհն բազմախիտ ընդ խձձ .

ղեալ մարդկանն՝ որ խաղացեալն զնային 'ի վաճառէ անտի, և իբրև այն ինչ զի եթէ երկիրն ծնաւ 'ի նմին ժամու գառեւծն, և իբրև զանց առեալ խուսէր յամենայն մարդկանէն և 'ի նմին մարդարէին գրաստուէն, և սպանանէր զմարդարէն միայն միայնուկ, իսկ իբրև տեսին որք եկին դէպ եղեն և պատահեցան, զահի հարեալ երկնչէին յառեւծուէ անտի, զի զգուշացեալ պահէր զմարդարէն: Աորք եկեալ ցուցանէին 'ի քաղաքի անդ:

Ալ իբրև զայն լէր ալևոր մարդարէն, որ նենգեացն զնա և խաբեաց և անցոյց զպատուիրանաւն, ճեպ 'ի ճեպոյ գայր հասանէր 'ի տեղի անդր: Եւ փոխանակ զի ինքն երկեալ առաւել քան զամենայն մարդ, վասն զի եղև պատճառ մահու մարդարէին, ինքն միայն միայնուկ իբրև վստահ որ զանձինն գիտիցէ, եկն մերձեցաւ առ առեւծն գազան՝ գազանասիրտն: իսկ առեւծն դարձեալ, որ սպան զմարդարէն՝ որ անց զպատուիրանաւն, և կայր պահէր զգրաստն, իսկ 'ի մարդարէն՝ որ պատճառն էր պատուիրանազանցութեան մարդարէին՝ ամաչեցեալ պատկառէր. և զգիտին զոր ոչ կալաւ յանձին տալ առ մենայն անցաւորաց ճանապարհին, սմա իբրև տեառն առեալ զաւանդն դարձուցանէր անդրէն: Աորացեալ արկանէր զակն իւր յալևորէ անտի, զի մի երկեցուցի զնա. և հաւանեալ տայր զգի մարդարէին ցմարդարէն 'ի թաղել. և 'ի շէն տեղոյ անտի՝ ուր եբեկ զմարդարէն, փոյթ 'ի փութոյ ճեպեալ երթայր վաղ վաղակի 'ի դաշտ անդր անապատ 'ի կայանսն առաջինս: Բայց մարդարէն ալևոր լաց զընկերն իւր, և թաղեաց զնա յիւրում գերեզմանի: Եւ արդ առեալ տայր պատուէր որդւոցն իւրոց, զի առ ոսկերսն նորա գիցեն զոսկերս ալևորին. վասն զի հաստատ լինելոց է պատգամն տեառն 'ի վերայ սեղանոյն 'ի Բեթել, և 'ի վերայ ապարանիցն, և 'ի վերայ մեհեհայն՝ որ 'ի քաղաքին Շամրնի են:

Արդ թէպէտ և 'ի վերայ սեղանոյն՝ որ 'ի Բեթելն էր՝ մարդարէացաւ մարդարէն՝ որ 'ի հրէաստանէն եկեալն էր, բայց սակայն 'ի վերայ մեհեհայն և ապարանիցն Շամրնի ոչ մարդարէացաւ նա: Քանզի

յայնմանէն զի ասաց՝ թէ ապրեցուցին ոսկերքն մարգարէին՝ որ եկեալն էր ՚ի հրէաստանէ՝ զոսկերս մարգարէին՝ որ եկն ՚ի Շամրնէն, յայտ է՝ եթէ ինքն մարգարէս այս ալևոր զի ՚ի Շամրնէ եկն ՚ի Բեթէլ, և նա ինքն մարգարէացաւ ՚ի վերայ ապարանիցն և քաղաքին շամրտացւոց: Եւ վասն զի յանգէտս հեզութը դարձոյց զնա, եթէ եպերեալ է՝ և եթէ ոչ է եպերեալ, զայս ոչ գիտեմք մեք. տաց՝ թէպէտ և համարեսցուք եթէ եպերեալ է. վասն եպերանացն նորա զի ոչ վկայեն մեզ զիրք՝ առնուլ ՚ի նմանէն ըզմարգարէութիւն նորա՝ զորմէ վկայեն նմա զիրք, ոչ կարեմք մեք գիտել:

Յետ այսորիկ անկեալ դնէր յախտն մեծ Աբիա որդին Յորոբովամու. և առաքեաց զկիինս իւր գիտել ճշմարտել ՚ի մարգարէէ անտի որ օծն զնա՝ զինչ անցք անցանելոց իցեն ընդ հիւանդ որդին նորա, զի անկեալ դնէր ՚ի մեծ ախտի: Եւ վասն զի անարգեաց նա զքուրմնն և զմարդարէան ձուլածոյ որթուցն, և ՚ի ճշմարիտ մարգարէէ անտի առաքեաց ուսանել գիտել ճշմարտել, վասն այսր միոջ բանի՝ զոր հրամայեաց կնոջն իւրում, և եմուտ զի պատանեկին ՚ի գերեզման: Քանզի ամենայն որ և կոտորեցաւ Յորոբովամու ՚ի ձեռն Բայաշու, շունք և թռչունք կերան զնոսա. բայց կոտորեցաւ և տունն Բայաշու ՚ի ձեռն Չամբրեայ: Եւ թագաւորեցաւ զինի նորա Չամբրի, այն՝ որ շինեացն զՇամրին ՚ի լեառն Շեմերեայ:

Եւ թագաւորեցաւ դարձեալ Ախաբ որդին իւր ըստ նմանէն: Եւ վասն զի փոքր թուէր յաչ նորա երկիր պագանելն ձուլածոյ որթուցն Յորոբովամայ, յարեաւ նորոգեաց ինքն առանձինն զԲազաղ, և չի նեաց Բազաղու բազին ՚ի Շամրին, և շինեաց զտեղի անիծիցն Յեշովայ զԵրիբով: Բայց կարի վասն այսորիկ առաւել շինեաց զնա, զի ցուցէ եթէ չիք ինչ շահ յանէծան Յեշովայ: Եւ վասն զի այսպանեաց զբանն Մովսիսի՝ զոր ասաց, «Զի եթէ մեղիցէք տեառն, արարից զերկինս ՚ի վերուստ երկաթ, և զերկիրս ՚ի ներքուստ պղինձ», և ասաց՝ զոր օրինակ ոչ եղև բանն Մովսիսի, սոյնպէս և ոչ լինի բանն Յեշու

վայ աշակերտին նորա , քինախնդիր նախանձայոյզ լինէր Եղիա , և ձեռն յանձին հարեալ սկսաւ ասել առաջի Ախաբու և նախարարացն նորա , եթէ «Կենդանի է տերանց տէր՝ որոյ առաջի կացի էս մարգարէ , եթէ եղիցի յայսոսիկ ամս ցօղ և կամ թէ անձրև , բայց եթէ ասացից էս » :

Արդ ՚ի ժամուն զի ասաց զայս , երկինք ամպով ծուպ ՚ի ծուպ ծովացեալ կայր . քանզի ոչ եթէ յամարանի կապէր զերկինս յանձրևոյ , այլ ՚ի ժամ անձրևուն արգելոյր զերկինս յանձրևոյ : Արդ ամպքն առաջի բանին նորա մատուցեալ անդրիձէին ըզխոնաւալից ստորոտս իւրեանց , և յոչ ինչն՝ ուստի եկեալն էին՝ զէտ արարեալ դառնային : Արդ ամպն որ փարատեցաւն ՚ի նոցանէն ՚ի բանէն Եղիայի առաջի դրանն Շամրնի , ոչ տեսին զնա մինչև եկն Եղիա ՚ի լեառն Կարմեղա : Եւ վասն զի մի սպանցէ զնա Ախաբ իբրև գտցէ զնա , և կամ թէ երկինք ոչ բանայցեն զկապեալ արգանդն առ ՚ի տալ անձրևոց , և կամ թէ բանն Եղիայի զոր ասաց՝ թէ մինչև ասացից էս՝ սուտ լինիցի , աւնու դնէ զնա ՚ի ձորն առաջի Յորդանա նու ՚ի դարանի , և տայ նմա հրաման ըմպել ՚ի ջուրց նուաղելոց . ՚ի ձորոյն ծործորակի մի արբցէ , զուցէ գտանիցէ զնա ամպարիշտ և անօրէն թագաւորուն՝ որ ՚ի խնդիրն անկեալ էր խնդրել զնա :

Իսկ զհացն և զմիսն՝ զի հրամայեաց ազաւուցն բերել նմա , կամ ՚ի տեղուջ ուրեք լինելով լինէին և առնուին բերէին նմա , կամ իբրև թուչէինն գալ առ նա ՚ի ժամ ճաշոյն և ընթրեացն՝ լինէր ՚ի բերան միոջն հաց , և ՚ի բերան միւսոյն ևս միս . քանզի ոչ եթէ ոմանք պատրաստէին ազաւուցն . վասն զի ոչ ասաց եթէ քահանայիցն հրամայեցի և կամ այլոց մարդոց կերակրել զքեզ , այլ զի հրամայեցի էս ազաւուցն կերակրել զքեզ : Աւեալ բերէր նմա ազաւուն զմիսն , և ոչ մերձէնայր ՚ի նա . և բարձեալ ունէր ընկեր նորա զհացն , և ոչ կրճոյր ՚ի նմանէն :

Իսկ Եղիա՝ որ նախանձեցաւ զնախանձ օրինացն Մովսիսի , նա ինքն իսկ եղև լուծիչ օրինացն նորա . քանզի յազաւուց՝ որ պղծեալն էր յօրինաց՝ ուտէր Եղիա նախանձայոյզ քինախնդիր օրինացն : Պիղծ

ազոաւք դարմանիւք մարգարէին խորհուրդ եղէն պեղծ հեթանոսացն մկրտութիւն ջուրց աւազանին, Եւ փոխանակ հայհոյութեն առեալ տանին զօրհնութիւնն այ. և ազոաւք դարմանիւք մարգարէին 'ի մարգարէէ անտի կերակրէին նոքա, զի 'ի նշխարաց նորա ճաշոյն և ընթրեացն կերակրէին նոքա: Դարմանիւք եղեալ էին նորա, և առ 'ի զբօսանս հաւմարեալ էին նմա. զի յորժամ դնէին առաջի նորա՝ ուտէր, ուտէին և նոքա: Իսկ իբրև ոչ գիտաց նախանձայոյզ մարգարէն վասն անօրէնութեն Խորայէլի զտառապանսն Խորայէլի, ցամաքեցոյց անձ զաղբերն ծործորակի. և ընդ ցամաքել աղբերականն, և կերակուրն ազոաւուց՝ զոր բերէինն՝ արգելաւ 'ի նմանէն: Քանզի զի՛նչ պիտոյ էր առանց ջուրցն. զի աւելի իմն համարեալ էր նմա առանց ըմպելոյն:

Եւ զի մի իբրև թաքուցեալ կայցէ 'ի ժողովրդեանն՝ գտանիցէ զնա ձեռն Եզրայէլի, և կորուսանիցէ զնա և առ որս թաքուցեալն էր, առաքէ զնա անձ 'ի ծարփաթ հեթանոսաց, զի ցուցցէ նմա զսէրն հեթանոսաց. և ցուցցէ նմա դարձեալ՝ թէ յորպիսի նեղութե տազնապեալ են անթլիփաթն, որք ոչն այպանեցին զօրէնսն Մովսիսի իբրև զԱխար: "Անց երթ, ասէ, 'ի ծարփաթ. ահա հրամայեցի ես կնոջ այրւոյ կերակրել զքեզ": Արդ թէպէտ և 'ի ծարփաթ հեթանոսաց երթայր՝ հարցանել և գիտել մարթ էր նմա, 'ի վերայ այրւոյն՝ զոր ոչ ցոյց նմա զանուան՝ զիա՛րդ մարթ էր նա կալ: Եւ վասն զի ասաց ցնա՝ եթէ "Ահա հրամայեցի ես այրւոյն", թուեցաւ նմա եթէ նոյն ինքն այրին ելեալ նստիցի 'ի դրացն ծարփաթու, և դէտակն ունիցի նմա:

Իայց վասն զի մի թեթեւացի ծանրութիւն նորա՝ յորժամ մատուցեալ հարցանիցէ զայրւոյ կնոջէ անտի ծարփաթացւոյ, խնդրեաց 'ի տեառնէ իւրմէ զի գտցէ զնա առ դրանն քաղաքի, զայն՝ զոր յայտնութիւն և կամ տեսլեամբ հրամայեցաւ նմա կերակրել զմարգարէն այ: Քանզի իբրև խաղացեալ երթայր նա, իբրև առ մեծատուն կին երթայր: Քանզի իբրև եգիտ զնա զի գնայր բոկ, և զգեցեալ էր թամբատեակ մի, և քաղէր կրկուտ, և նման էր նա 'ի քաղցէ անտի

իւրմէ խարեալ խանձողոյ, սկսաւ մտախոհ լինել Եզրիա ընդ անձն և ասել. այս իցէ արդեւք կերակրին մեր, առ որ պնդեալս եկեալ եմ, եթէ այլ ոք իցէ արդեւք: Զի եթէ ճշմարտեալ հաւատասցէ թէ նա ինքն է, տեսին նորա չտայր նմա ձեռն. զի եթէ զմտաւած իցէ եթէ ոչ է նա, նշանն զոր խնդրեաց՝ չտայր նմա թոյլ: Եւ վասն զի ամաչեաց ինքն յինքենէ խնդրել զհաց ՚ի նմանէն, խնդրեաց ՚ի նմանէն ջուր: Եւ իբրև ետես՝ զի ընթացաւ ՚ի բերել նմա, յաւել խնդրեաց ՚ի նմանէն և հաց: Իսկ իբրև երդուաւ կինն ծարփաւ թացի ՚ի տէր, յորում ժամանակի ամենայն Խարայել յորթսն ձուլածոյս և ՚ի դիսն օտարոտիս երդնուին, և ասաց՝ եթէ ոչ ինչ գտանի աղախնոյ քում, բայց եթէ ափ մի ալեւր ՚ի սափորի անդ, և սակաւ մի եւզ ՚ի սրուակի, ապա ճշմարտեալ գիտաց Եզրիա՝ եթէ զոր օրինակ կերակրեաց ՚ի ձոր անդր զագուաւս զարմաւ նիչս իւր, սոյնպէս հանդերձեալ է կերակրել ՚ի ծարփաւ և զայրին ասպնջական զկերակրին իւր: Բաջալերեաց զնա և ասէ ցնա. մի երկնչիր ՚ի մահուանէ որդւոյ քոց. բայց միայն նախ ինձ արասջիր իբրև քահանայի զպտուղ ալեւրոյն. ոչ եթէ բազմանայ քեզ, այլ զի ոչ սակասէ քեզ: «Այսպէս ասէ տէր, որ առաքեացն զիս առ քեզ. ալեւրն, ասէ, ՚ի սափորոյն ոչ սպառեսցի, և իւղն ՚ի սրուակէն մի սակասեսցէ», . ոչ մինչև ասացից ես՝ որպէս ցԱխաբն ասացի, այլ մինչև տացէ տէր անձրև ՚ի վերայ երկրի: Եւ վասն զի ետես զնեղութի և զտառապանսն հեթանոսաց անդէն առ դրանն ծարփաւ քաղաքի, լոյծ զերդուինն զոր երդուաւն Ախաբու արքայի առ դրանն Շամրնի: Եւ զի ասաց՝ եթէ «Եկեր ինքն և նա և ընտանեակքն իւր», . յայտ է՝ եթէ մեծատուն էր կինն, և վասն մարդակոտոր սովոյն արձակեաց զընտանեակսն իւր, զի երթիցեն հնարիցեն ուրեք ուրեք և կեցցեն: Իսկ իբրև բազմացաւ նմա ալիւրն, ժողովեաց զայնոսիկ՝ զորս առ ՚ի չգոյէ կերակրոյն հանեալ ցրուեալ էր զնոսա:

Արդ որպէս տրտմեցոյց զնա անձ ՚ի ձոր անդր ցաւմաքելոյ աղբււրականն, սոյնպէս տրտմեցոյց զնա և ՚ի ծարփաւ մահուամբ որդւոյ այրւոյն: Բայց տըրաւ

մուծի նորա յուրախուծի դարձաւ . զի յարուծի մանկանն զառաքինուծիւն 'ի մէջ հեթանոսաց ետ նմա : Նա առ զմանուկն և հան զնա 'ի վերնատունն . և զմայրն և ոչ 'ի ժամ յարուծե որդւոյն իւրոյ ետ նմա կոխել զսեմս վերնատանն : Եւ զի կշռեցաւ 'ի վերայ նորա երիցս անգամ, զի նկարեսցէ զխորհուրդն Երրորդուծե : Եւ կուէաց և դարձոյց զողի մանկանն 'ի մարմին անդր, զի նկարեսցէ զախպս այնորիկ՝ որ 'ի ձայն փողոյն հանդերձեալ է արկանել զհոգիսն 'ի մարմինս ամենայն որդւոց մարդկան : «Տես ասէ, զի կեաց որդի քո » . այն զի ամենայն աստուածքն հեթանոսաց ոչ կարէին կեցուցանել զնա : Եւ զի աւսաց՝ եթէ «Այժմ՝ գիտացի եթէ մարգարէ ես դուայ, և բանն տեառն 'ի բերան քո ճշմարտուծք » . վասն զի թէպէտ սափորովն և սրուակաւն՝ զի սերացան և աճեցուցին որ ինչ արկեալ էր 'ի նոսա, և եղև խիստ տարրն անխաղաց սափորոյն և սրուակին՝ արմատք գնայունք և աճունք, և ցուցին զպտուղն զալիւրոյն և զիւզոյն՝ որպէս և ծառ զպտուղն իւր, երևեցաւ և յայտ եղև՝ եթէ դու ես այն՝ որ զերկինսն կապեաց, բայց սակայն կենդանուծք մեռելոյս՝ որ զբտաւս 'ի քեզ՝ ճշմարտեալ գիտացի, զի բանին տեառն զամենայն ինչ զոր և կամիս՝ առնես դու . այս ինքն և զերկինս կարող ես լուծանել դու :

Արդ թէպէտ և լուծեալ էր զերդումն Եղիայի 'ի ծարիաթ առաջիայ, բայց սակայն տունն Ախաբու այսմ չէին գիտակ . զի վասն այտորիկ ասաց ցնա տէր իւր . «Անց երթ տես զԱխաբ, և տաց անձրև 'ի վերայ երկրի » : Բայց սակայն ոչ ինչ դժուարեցաւ նա, խանձայոյզ քինախնդիրն, և ոչ երկեաւ անգամ 'ի սպառնալեաց անտի Եզաբէլի . այլ անց երևեցաւ նախ Աբովզայ՝ որում արժանին էր, և առաքեաց զնա տալ աւետիս արքայի և ժողովրդեանն վասն անձրևու : Բայց երկեաւ զահի հարաւ Աբգիա, զի գուցէ եթէ առնուցու զնա հոգին այլ և արկանիցէ 'ի տեղի ուրեք, որպէս 'ի ձորն և 'ի ծարիաթ, փակեաց Եղիա զաճն իւր ընդ երդմամբ՝ զի ճշմարտեալ հաւատասցէ Աբգիու, և երթիցէ ցուցցէ արքայի : Տոյց նմա Աբգիա և զկոտորած մարգարէիցն զոր կու

տորեացն Եղաբէլ . և զի Թաքոյց նա հարիւր մարդա-
րէ , և կերակրեաց զնոսա հացիւ և ջրով , զի աստի
և յայսմ բանէ կարի նախանձայոյզ եղև Եղիա՝ եթէ
որպէս արարն Իգաբէլ՝ արասցէ նմա . այս ինքն զի
ստուգութիւն կոտորեսցէ զքուրմանն Բահաղու վրէժ-
խնդրութե՛ մարգարէիցն ճշմարտութե՛ զոր կոտո-
րեացն անօրէնութե՛ Իգաբէլ :

Ղոգաւ Արդիու ըստ բանի մարգարէին , և ասաց
ցարբայն՝ եթէ ահաւասիկ Եղիա : Ողն բեկեցաւ Ա-
խաբու , և եկեալ ընդ առաջ Եղիայի : Արդ Թէ-
պէտ և ընդ առաջ գաին Ախաբու Թուէր այսպէս՝
եթէ պատուելով պատուեաց զմարգարէն , բայց սա-
կայն պատգամօքն բանիցն իւրոց Թնամանելով Թըշ-
նամանեաց զնա : « Դո՛ւ ես , ասէ , խռովիչն Խրայէլի » .
այս ինքն չարչարիչդ Խրայէլի . իսկ Եղիա դարձոյց
անդրէն ըստ ձախող բանիցն նորա ձախողակի պատաւ
խանի և ասէ . ես ոչ ինչ խռովեցուցի զժողովուրդն ,
այլ խռովեցուցեր դու և Չամբրիեայ հայրն քո . զի
նորոգեցէք դուք զերկրպագութի՛ որթութնն ձուլածոյ ,
և այսպանեցէք զսուրբ օրինօքն Մովսէսի . զի վասն այ-
սորիկ արգելան երկինք , և տառապեցաւ ժողովուրդս
'ի նեղութենէ սովոյ :

Եւս պատասխանի Եղիա՝ և ասէ ցԱխաբ . « Հրա-
ման տուր ժողովել զամենայն Խրայէլ՝ ի Կարմե-
ղա » : Զի իբրև ցուցցէ զսքանչելիսն առաջի ժողո-
վըրդեանն , և ծանիցէ ամենայն Խրայէլ՝ եթէ չէ կա-
նուխգիտութիւն ՚ի մարգարէսն Բահաղու , այնօրիկ՝
վասն որոց կարծէինն զայս . զի եթէ գիտացեալ էր
նոցա՝ եթէ սատակին կոտորին , ոչ ելանէին նոքա ՚ի
Կարմեղա ՚ի մեծ նեղութիւն : Իսկ իբրև ժողովեցանն
և եկին միահամուռ , խօսել սկսաւ Եղիա և ասէ .
մինչև ցերբ բաժանեալ եմք մեք ՚ի տանէն Յուդայի .
արդ եթէ տէր է անձ , որպէս և յուդայեանքն ա-
սեն և քահանայքն և ճշմարիտ մարգարէքն նոցա ,
երթիցուք զինի նորա . և եթէ Բահաղ է , որպէս և
սուտ քուրմքն նորա վկայեն , երթայք զինի նորա .
Թողեալ լիցին ՚ի բաց նշանքն եդիպտացւոց և անա-
պատին՝ զոր ինչ արարեալն է ձեզ տեառն , և արդ
մոռացօնք եղէն : Արդ արասցուք այժմ՝ ես և նոքա

զողջակէզս պատարագաց առանց հրոյ . և որ անձ իջուցէ զհօւր 'ի վերայ պատարագին, նոյն է այն՝ որ իջոյց զհօւր և զկարկուտ յերկիրն եգիպտացոց :

Իսկ իբրև արարին նոքա յառաջ և շինեցին զսեղանն, և արգելին ընդ նովաւ այր մի հանդերձ կրակաւ, ութ հարիւր և յիսուն մարգարէք էին Բահաղու, ոչ ումեք ետուն մերձենալ 'ի ժամուն իբրև շինէին զսեղանն : Արդ ապաստան յայրն՝ եթէ վառէ զհօւրն յանկարծակի 'ի վերայ սեղանոյն, ետուն զանձինս իւրեանց՝ որում ոչ էին սովոր՝ ինչդրէլ զհօւր յաստուածոցն իւրեանց : Յաղօթս եկաց Եղիա 'ի ծածուկ . և զոր օրինակ դարձոյց 'ի վերնատանն զողի մանկանն 'ի մարմին անդ, սոյնպէս մերկաց զողիսն 'ի մարմնոյն այնորիկ՝ որ 'ի ձեռն հրոյն իւրոյ կամէր սպանանել զամենայն Խորայէլ : Իսկ իբրև այրն մեռաւ, ունչս առնէր այպանէր Եղիա զնոսա և զաստուածան իւրեանց մինչև ցինն ժամ :

Սկսաւ ապա ինքն մատուցանել զպատարագն իւր, և ասէ ցամենայն ժողովուրդն . եկայք մատերուք առ իս : Եւ այսու զի մերձեցոյց զժողովուրդն իբրև շինէր զսեղանն՝ զի նոքա ոչ մերձեցուցին, այլ բացէ 'ի բաց պահէին զնոսա : Եւ ջուրբքն՝ որ արկ 'ի վերայ փայտիցն սեղանոյն, յայտ արար և ցոյց՝ զի առաջնոցն ընդ սեղանովն ծածկեալ էր զհօւրն . և ցուցցէ և ծանուցէ, զի ոչ եթէ ընդգէմ օրինաց ինչ արար նա այսու՝ զի շինեաց նա զսեղանն առ 'ի մատուցանել պատարագին 'ի տեղով՝ ուր չէր հրամայեալ օրինացն : Ասաց թէ «Եւ այսօր 'ի ձեռն հրոյս՝ որ իջանէ, յայտնի լիցի անուն քո, որպէս զի յայտնին եղև 'ի ձեռն նշանացն՝ զոր արարեր ազգին արբահա մեան 'ի ձեռն Մովսիսի . զի դու ես անձ, և ես ծառայ քո, և 'ի պատգամ հրամանի քո արարի ես զայս » . այս ինքն քով հրամանաւ շինեցի զսեղանս զայս : Եւ էջ հօւր յերկնից, և եկեր զպատարագն և զքարն և զփայտն և զհողն և զջուրն . որպէս զի ցուցցէ և հօւրն վերնական երկնաւոր բարձանց՝ զի չիք ինչ նենգութի ընդ սեղանովն Եղիայի : Ժողովուրդն իբրև ետես՝ խոստովան եղև առ ժամ մի պատ 'ի պառտէ՝ եթէ տէր անձ, տէր անձ : Հրամայեաց Եղիա ու

նել զմարդարէսն Բահադու . և ոչ հրամայեաց այլում ումեք սպանանել զնոսա , զի մի կորուսցէ զնոսա Եզարէլ վրէժխնդրու թէն մարդարէիցն : Եցոյց Եղիա 'ի ձեռն հրոյն՝ զոր իջոյց 'ի վերայ պատարագին իւրոյ՝ թէ տէր է անձ , և չիք այլ դք բաց 'ի նմանէն : Եւ հաշտեցոյց զստուգութիւն զենմամբ քրմայն Բահադու :

Երեսել կալաւ Եղիա և ասէ . « Ձայն գոչման անձրևու » . կանխեաց մարդարէացաւ վասն անձրևուն , զի եղիցի կրկին սքանչելիքն : Եւ ել 'ի լեառն Կարմեղա ծունր դնել մատուցանել զաղօթս յանդիման ժողովրդեանն , զի ուսուսցէ թէ յաղօթիցն նորա արձակին երկինք 'ի կապանաց անտի բանին . մատոյց զաղօթս , զի ուսուսցէ թէ առ ո կայցեն յաղօթս : Եւ զի մատոյց եւ թն անգամ զաղօթն , զի խրատեսցէ զնոսա՝ զի եթէ ոչ լինին ընդունելի 'ի ժամաղօթիցն , մի հեղգասցին մատուցանել զաղօթն յերկար անձանձրոյթ : Գարձեալ վասն զի եւ թն անգամ պաշտեցին զԾառայութի սովոյն՝ եւ թն անգամուն . որպէս և յեւթներորդ ժամուն արձակեսցէ զնոսա 'ի ձեռն անձրևուն 'ի ստրկութի՝ սովոյն :

Արդ Ախաբ փոխանակ պատուելոյն զԵղիա վասն սքանչելեաց հրոյն և անձրևոյ , և նստուցանելոյն զնա ընդ իւր 'ի կառս անդր , արար նմա անարգութիւն մինչև ցեղբայել . առաջի կառացն ընթացոյց վնա : Առաքեաց առ նա և Իզաբել , թէ « Օն և օն արասցեն ինձ աստուածքն , եթէ ոչ վաղիւ 'ի սոյն ժամու արարից զանձն քո իբրև զանձն միոջ 'ի նոցանէն » : Արդ վաղիւն զի՝ առաքեաց առ նա . թէ մինչ երթայ ժողովուրդն յիւրաքանչիւր տեղիս՝ որ տեսին զսքանչելիսդ . քանզի երկնէր նա զի գուցէ քարկոծեսցեն զնա , վասն զի սպանանէր նա զմարդարէն՝ որ լոյծ զկապանս երկնից : Երկեաւ նա 'ի մահուանէ , իբրև ոչ էր հանդերձեալ նա ճաշակել զմահ , զի եղիցի նա տիպք տեառնն մահու , զի վասն մարմնոյն որ զգեցաւ՝ ընդ երկիւղիւ մահու հնազանդեցաւ նա : Զի եթէ 'ի մահուանէ երկնէր նա , ոչ խնդրէր նա զմահն ընդ

1 Յօրինակին 'ի «սոփիստի» . եղաւ ըստ լուսանցիցն :

բևեկներուն . և եթէ դարձեալ ընդ բևեկներուն ևս խնդրէր զմահն , ընդէր փախստեայ երթայր յերեսաց եզարէլի :

Արդ փախեալ նա 'ի մահուանէն Յեզարէլի . զի մի ասիցեն եթէ Բահաղ մատնեաց զնա 'ի ձեռն Իզարէլի , զի առցէ 'ի նմանէն զլրէժինդրութի ութհարիւր մարդարէլիցն . և խնդրեաց զմահ 'ի տեառնէ իւրմէ , զի ցուցցէ թէ ոչ երկնչի նա 'ի մահուանէ . այլ 'ի ձաղանայն որ յետ մահուն էր , երկեալ նա և փութացաւն փախչել : Եւ զի ասաց զնա տէր իւր , եթէ «Մեծ է ճանապարհդ քան զքեզ» , յայտ աւրար՝ զի եթէ ոչ ուտես դու այսօր և ըմպես , զօրանայ քան զկար զօրութի քո թիւ քառասուն աւուրցըն , որ պատրաստեալ էս ծոմել 'ի ճանապարհիս յայսմիկ : Չոգաւ հաս նա 'ի Քորթբ , ագաւ յայրին . և իբրև հարցանէր զնա անձ , բաց նմա դուռն , զի ասացէ վասն երթալոյն իւրոյ 'ի Քորթբ , և ասաց . նախանձելով նախանձեցայ զնախանձ տեառն , և արգելի զերկինս . վասն զի թողին ժողովուրդն զուխտն քո՝ զոր ուխտեցին յայտ լերին պաշտել զքեզ , և փոխեցին զքեզ ընդ Բահաղու ընդ դին օտարոտիս . զմարդարէսս քո սպան իզարէլ , և էս միայն մնացի , վասն զի ծածկեաց զիս ձեռն քո 'ի ձորն և 'ի ծարփաթ , և ահա առաքեաց առ իս առնուլ բառնալ զանձն իմ :

Վճ իբրև ետես զնա եթէ որով նախանձու եկն 'ի Քորթբ , չարչարեաց զժողովուրդն սովով , և կոտորեաց զմարդարէսն Բահաղու փոխանակ մարդարէլիցն ճըջ մարտութեան , և սակայն 'ի նախանձուէ անտի իւրմէ ոչ ինչ կակղացաւ , ասէ զնա . «Ել դու յայրէ այտի» : Ել կաց առաջի տեառն , զի այնու իւրք զոր ինչ առնէրն նա , եղիցի նմա ինքն տէր օրինակ և նմանութի , զի նմանեցի նա նմա : Ահա , ասէ , առնէ տէր զհողմ սաստիկ . բայց ոչ եթէ 'ի հողմ սաւտիկ՝ որ պատառէ զլերինս , և ոչ 'ի շարժումն՝ որ շարժէ զերկիր 'ի հիմանց անտի , և կամ 'ի հուրն՝ որ այրէ զանտառս՝ յայտնի տէր 'ի վերայ քո . այլ 'ի խօսս մեղմ և 'ի կակուղ բանս , այն որ ասացն զքեզ եթէ զինչ գործես աստ , եղիս : Զոր օրինակ թող

տէրն քո զսաստիւութի՛ն հողմոյն և զգորաւորութիւնն ու ժգնութեան շարժմանն և զգազանութիւն հրոյ , և յայտնեցաւ 'ի վերայ քո մեղմ՝ խօսիւք և կակուղ բանիւք , և դու ըստ նմին օրինակի ընկեա 'ի բաց զնախանձն՝ որ բորբօքեալդ է 'ի քեզ անաչառ ստուգութի՛ք 'ի վերայ մանկանց ժողովրդեան քոյ , և լեր վասն նոցա բարեխօս , և մի գրգռիչ :

Եւ յետ այսորիկ իբրև եղև նմանութի՛ն օրինակի , զի փոխեցի նա 'ի նախանձուէ անտի իւրմէ 'ի քաղցրութի՛ն , դարձեալ ասաց ցնա . « Զի՛նչ գործես աստ , Եղիա » , Սակայն և յետ այնորիկ ոչ կակղացաւ և ոչ փոխեցաւ նա 'ի նախանձուէ անտի իւրմէ . զի չարախօսելով չարախօսէր նազմանկանց ժողովրդեան իւրոյ իբրև զառաջինն : Եւ արդ զի՛նչ իցէ այս , զի 'ի տեղուջն յորում հաշտեցոյց Մովսէս զի՛ծ ընդ երկրպագունն ձուլածոյ որթագլխին՝ Եղիա բորբօքեալ մատուցեալ էր զցասումն նորա 'ի վերայ երկրպագուաց Բահաղու . և 'ի լերինն՝ ուր ասաց ի՛ծ ցՄովսէս , եթէ « Թոյլ տուր ինձ , ջնջեցից զժողովուրդս զայս » , 'ի նրմա մատուցեալ կայր ի՛ծ 'ի խնամս ժողովրդեանն 'ի ժամանակի՛ զի խնդրէր Եղիա կորուսանել զժողովուրդն : Եւ վասն զի մեղաւ ժողովուրդն յորթագլուխ անդր , քաղցրութի՛ն Մովսիսի մատուցանէր զհաւանութի՛ն անաչառ ստուգութե՛ն տեառն նոցա , զի մի ջնջեցէ զնոսա . իսկ այսօր իբրև մեղան և երկիր պագին Բահաղու և կռոցն օտարոտուոյ , և մարգարէն՝ որ մնաց 'ի մէջ նոցա՝ մատուցեալ կայ ոսոխ վասն նոցուն քիւ նախնդիր նախանձուն իւրով առաջի ինչ : Իսկ ի՛ծ իբրև ետես եթէ կալան կապեցան հերբայեցիքն 'ի մեղա իւրեանց , և որ 'ի ժողովրդենէն իւրեանց ոչ կարէր իբրև զՄովսէս կարկատել զխրամս յանցանացն իւրեանց , ինքն ի՛ծ խոնարհեցաւ յորդառատ քաղցրութի՛ն , հաւանեցոյց ընդ նոցա զստուգութի՛ն՝ որ գործովքն և արդեամբքն նախանձայոյզ քինախընդրութի՛ն բորբօքեալ էր 'ի վերայ նոցա :

Ըրդ առաքեաց տէր զԵղիա զի օժցէ զԱղայէլ բահիւ , և զԱհով՝ իւղով , և զԵղիշէ՛ նափորտամբն . զի

1 Յօրինակին 'ի լուսանցան Յէոս :

Ազայել կորուսցէ զժողովուրդն՝ որ ոչ հաւատաց
 հրովն և անձրևովն, և Յահով կորուսցէ զտունն
 Ախաբու և զբուրմանն՝ որ երկրորդեցին և կացուցին
 Բահազու, և Եղիշա կորուսցէ զայնոսիկ՝ որ այսպա-
 նէին զվերանալ վարդապետին իւրոյ . և եւթն հա-
 զար՝ զի թող 'ի ժողովրդենէն՝ որ էին յաւուրս Դաւ-
 թի հազարք հազարաց, ուրախ արար և ինդացոյց
 զԵղիա՝ եթէ գոն որ աշակերտեցան քեզ, զի մի եր-
 կիր պագցեն կռոցն Բահազու . թէպէտ և յերկիւ-
 զէն Եզաբէլի կասկածեն յայտնապէս գոհանալ յիս :
 Արդ այսօրիկ եւթն հազարս՝ նոքա հաւատացին
 մարգարէին, և եկին 'ի Շամրնէ յօր հասարակին, և
 կուտեցին զգօրս բազումս որդւոյ Ագերայ Բարհա-
 դադու, և զերեսուն և զերկուց թագաւորացն՝ որ ընդ
 նմայն էին : Եւ սոքա դարձեալ 'ի միւս ևս ամ կոտո-
 րեցին յաւուր շաբաթու հարիւր հազար հետեակ, և
 երեսուն և երկու զօրագլուխս՝ որ էին ընդ Բարհա-
 դադու : Արդ զԲարհադադ զայս որ կամէրն սպանա-
 նել զժողովուրդն, մատնէ զսա տէր 'ի ձեռս Ախա-
 բու, զի փորձեսցի սովաւ : Արդ Ախաբ փոխանակ
 ընդ սպանելոցն զնա, որպէս և տուաւ նմա հրաման,
 առ նստոյց զնա ընդ իւր 'ի կառան, և խաղաղութի
 յաշխարհն իւր արձակեաց զնա . զի յայտ լիցի Ախա-
 բու՝ եթէ ոչ ողորմութի ինչ արար զայն, այլ զպա-
 տուէր հրամանին որ տուաւ նմա՝ փութացաւ ան-
 արգել :

Չար կառափնատեաց մարգարէն զընկեր իւր պատ-
 զամաւն տեառն : Իբրև այն առաջին՝ որ ոչն կառափ-
 նատեացն զնա, նայելով նայեցաւ յօրէնս՝ զի ասաց,
 եթէ կառափնատուի փոխանակ կառափնատուէ : Եւ
 թուեցաւ նմա եթէ ոչ ասէ նմա 'ի ձեռն մարգա-
 րէին հակառակ ընդդէմ այնորիկ՝ որ ինչ ասացեալ
 է յօրէնսն : Զի վասն այսորիկ բեկ զնա առեւծ, զի
 պահեաց նա զօրէնսն, վասն զի կամեցաւ զտէր և
 զնձ օրինացն ընդ օրինօք փակել : Եւ իբրև կառափ-
 նատեցաւ մարգարէն յընկերէն իւրմէ, և շաղախեաց
 մոխրով զերեսս իւր, զի մի գիտասցէ արքայն թէ 'ի
 մարգարէից որ իցէ, և ոչ առնուցու զտեղի լսել ըզ-
 դատ նորա, աղաղակեաց և ասաց ցարքայ, եթէ ծա

ուայ քո եմուտ 'ի ճակատ եղովմայեցւոց, և այր մի հեբրայեցի ած ետ ցիս այր մի յեղովմայեցւոց, և ասաց ցիս. եթէ կորիցէ այրդ, անձն քո փոխանակ ընդ նորա, և կամ քանքար մի՛ զի ոչ գոյ իմ՝ կշուեցից տաց փոխանակ ընդ նորա: Եւ ծառայ քո մինչ դեռ նայէր յայս կոյս յայն կոյս՝ ոչ յաւարել կամ 'ի ժլատել ինչ, որպէս և դատարկ ձեռքս իմ՝ վկայեն ինձ, այլ 'ի մարտնչել և 'ի կոտորել որպէս և վերքս գլխոյ իմոյ ճշմարտեալ ցուցանեն վասն իմ. և խնդրեցաւ այրն, և ոչ գտաւ: Եւ արդ այժմ տէր իմ, փրկեա զիս 'ի ձեռաց ազգակցին իմոյ, զի կամի առնուլ զանձն իմ փոխանակ օտարական անձինն՝ որ կորեաւն յինէն: Իսկ Ախաբ ողորմած՝ հրամայեաց կորուսանել զանձն մարդարէին փոխանակ օտարին՝ որ մատնեցաւ 'ի ձեռս նորա, և ոչ պահեաց զնա:

Իսկ մարդարէն իբրև ետես զձախող դատաւճիւթապաւորին, անդրէն և անդ փութացաւ անցոյց զարիւնն յերեսաց իւրոց, և ասէ ցարքայն, եթէ զգատաստանաւդ զոր դատեցերդ զիս անօրէնութիւնք, դատես՞րդ ու անաչառ ստուգութիւնք. յինէն կորնչելով կորեաւ այրն, վասն որոյ՝ ի մահն հրամայեցեր մատնել զիս. բայց Բերհադադն զոր մատնեաց 'ի ձեռս քո, ոչ այլ որ՝ այլ տէր ինքնին, նա ոչ եթէ կորնչելով կորեաւ 'ի քէն, այլ դու քեզէն քոյին արձակեցեր զնա յաշխարհ իւր խաղաղութիւնք: Մեծ թիւ արդ այսուհետև դու ինքնին ընդ նորա, փոխանակ զի ապրեցուցեր զայրն զամպարիշտ և զնզովեալ. և զորդ քո զի ոչ կացին ընդդէմ քո վասն սորին իրի, կորիցեն և նոքա ըստ նմանուէ Բերհադադու զօրացն՝ զոր կորուսերն դու: Արդ զԱխաբ արքայ զոր ուրախն արար յաղթութիւնք՝ որ եղև նմա, տրտմեալ խռովեալ մեծաւ թախծիւ դարձոյց անդրէն 'ի Շամրին:

Բայց ինքն ողորմածս այս՝ որ ողորմեցաւն 'ի վերայ Բերհադադու անօրինի և նզովելոյ, և վասն զի ոչ կամեցաւ Նաբովթ այր արդար տալ նմա զայգին իւր, զի արասցէ զնա պարտեղ սերմանեաց, և դիցէ 'ի նմա զկուռս և զմեհեանս, որպէս և Եսայի իսկ մարդարէ նախատէ զնոսա՝ եթէ «Զօհէին 'ի պարտեղս, և ուտէին զմիս խոզի», վասն սորին իրի զի

ոչ եղէն նորա կամք նիւթել զնիւթս չարեաց առ
 'ի կորուստ անձին իւրոյ, և ուղղել զկուռսն մեհե-
 նիւքն հանդերձ յայլոց վիճակի՝ զոր կամէրն առնուլ
 զբաժինն արդարոյ ժանտութիւն և անօրէնութիւն,
 գայ մտանէ 'ի տունն իւր մեծաւ տրտմութիւն . մտա-
 նէր առ նա և իզարէլ քաջաբանիկ արբանեակ սա-
 տանայի՝ նիւթիւն մեղաց և անօրէնութիւն . և ընդ նա
 և իզարէլ խորհուրդ առեալ 'ի մէջ երկոցունց՝ եր-
 կուք յերկուց մատուցեալ գրէին զթուղթն խարդա-
 խութե քարկոծել զՆաբովթ հանդերձ որդուովքն
 վասն վիճակին ժառանգութեան արդարոյն, որում
 ակն եղեալ կորդէին 'ի նմանէն զժառանգութիւնն .
 որ փոխանակաւն և սպառսպուռ գնովքն ոչ կամե-
 ցաւ տալ նմա, ճրի՝ իբրև ժառանգորդաց 'Նաբովթայ
 դարձցի առ նոսա : Արդ թէ և արդել 'Նաբովթ՝ այր
 արդար՝ զայգին, համարեա իբրև զԲերհադադ՝ որ ա-
 սացն ցնա, եթէ «Վանայք քո և որդիք քո իմ են» :
 Արդ եթէ զայն՝ որ մեծն էր՝ թող՝ Բերհադադու
 օտարին, զայս՝ որ փոքրս էր՝ ոչ թողսր նա արդարոյն՝
 ազգակցին իւրում :

Իսկ իբրև էջ Ախաբ խրատուն Եզարէլի ժառան-
 գել զայգին, որոյ տեարքն իւր քարկոծեալք էին,
 առաքեցաւ Եղիա և խայտառակեաց զգործն ամու-
 թոյ . որ թուէր նոցա եթէ նոքա միայն միայնուկ եր-
 կուք յերկուց գիտեն զնա : Ասէ ցնա . «Ահա սպա-
 ներ և ժառանգեցեր» . և ահա իզարէլ ինքն սպան
 և ժառանգեաց : Զի եթէ ոչ հաղորդեալ էր 'ի
 սպանման անդ, ոչ զրկէր նա 'ի ստուգութենէն՝ որ
 քաւիչն է զրկելոց : Իսկ իբրև եզ զդատվաճիռն մար-
 դարէն, և եզ զտունն նորա յաւեր յանմարդի, և
 զնա և զկին նորա շանց, վասն զի ոչ էր անդ փասա-
 կարն նորա, ապաշխարեաց նա և պատառեաց զգետտ
 իւր : Իսկ անձ որ ետ զհաւանութիւն Եղիայի փոխա-
 նակ ժողովրդեանն 'ի Քորեթ, դարձաւ ետ նմա հա-
 ւանութիւս փոխանակ Ախաբու յեզրայել : «Տեսեր
 դու, ասէ, զի ամաչեաց Ախաբ յերեսաց իմոց» :
 Արդ վասն քրձազգած լինելոյն և բոկ գնալոյն նորա

1 Յօրինակին Բուէր :

ոչ ածից ես զչարիս՝ զոր ասացի 'ի վերայ տանն նորա զաւուրս կենաց նորա , այլ յաւուրս որդւոյ նորա ածից ես զչարիս 'ի վերայ տանն Ախաբու , եթէ իբրև լէ զգատավճիռս զայս և ոչ ապաշխարէ առաջի իմ :

Յետ այսորիկ մատուցանէր Ախաբ զհաւանուիս Յովսափատ արքայի , զի երթիցէ ընդ նմա 'ի Հռամադ Գաղատա , զի բռնաբարեաց հան 'ի նմանէ Բերհադադն այն զոր ապրեցոյցն : Ասէ ցնա Յովսափատ . “ Հարց տերամբ , և եթէ հրամայէ , գամես ” : Արդ մատուցեալ Ախաբ հարցանէր ցորեքհարիւր մարգարէսն Բահաղու , և ետուն նմա հաւանութիւնս՝ զի երթիցէ : Յաւել դարձեալ Յովսափատ , և խընդրեաց մարգարէ ճշմարտութեան : Ասէ ցնա Ախաբ . “ Այ այ աստ մարգարէ մի Միքա անունն՝ որդի Ամդեայ . բայց ես ատեցի զնա , զի ոչ մարգարէանայ 'ի վերայ իմ զբարի ինչ , ” : Ասէ ցնա Յովսափատ . մի այդպէս ասեր արքայ և զրպարտեր զնա . առաքեաց զքեզ երկիցս անգամ 'ի վերայ թագաւորիս այսորիկ եդովմայեցւոց , և սակաւութն յաղթեցեր զբիւրսն որ ընդ նմայն էին . և եթէ զբան նորա լուեալ էր քո , և սպանեալ էր զԲերհադադ յառաջին պատերազմն , ահա և զքեզ և զմեզ արգելեալ էր քո յայսմ պատերազմէ : Առաքեաց Ախաբ ներքինի մի , զի հաւանեցուցէ զնա , որպէս զի միաբանեսցի և նա 'ի բանին զոր ասացին չորեքարիւր մարգարէքն Բահաղու . և ասացէ նա իբրև զնոսա : Իսկ Միքա քանզի ցարդ ևս ոչ պիտէր զպատգամն տեառն զինչ իցէ , սահմանեաց զանձն իւր ընդ երդմամբ , և ասէ յանդիման ներքինւոյն՝ որ մատուցեալ տայր նմա զհաւանութիւնս , եթէ “ Ահնդանի է տէր , բայց եթէ զոր ինչ ասացէ ցիս տէր՝ զայն ասացից ” :

Իսկ իբրև եկն մարգարէն առ Ախաբ , և եհարց ցնա . “ Արդարեւ ասա , Միքա , դու զի՞ ասես . երթիւցո՞ւք 'ի մարտ պատերազմի եթէ ոչ . օրէն իցէ , պատշաճ՝ իցէ , լաւ իցէ , բարւո՞ք իցէ . դու զի՞ ասես ըստ պատգամացն տեառն ” : Եւ վասն զի ոչ յայտնեցաւ տէր 'ի վերայ մարգարէին ցարդ ևս , ասաց ըստ բանին նորա . “ Երթ , ասէ , որպէս և կամիս . և մատ

Նեւոյէ զնոսա տէր 'ի ձեռս քո, արքայ », : Իսկ Ախաբ վասն զի կարծեաց եթէ զայս և եթէ կալաւ յանձին ասել հաւանութի ներքինւոյն՝ որ չողաւն զնմանէն, մատեալ երգմնեցուցանել զնա բազում անգամ առ 'ի հաճել զմիտսն Յովսափատու : «Գէն քո, ասէ, փարելի քո . մի զայլ ինչ ասեր, այլ զճշմարիտն՝ որ արդարն է», : Իսկ մարգարէն իբրև ստիպեցաւ ասել զճշմարիտ զրոյցն, եղև 'ի վերայ նորա տեսիլն հոգւոյ վասն մահուն Ախաբու, և վասն ցրուելոյ ժողովրդեանն, և ասէ . «Տեսի ես զԽարայէլ զի ցրուեալ 'ի փախուստ դարձեալ 'ի վերայ լերանց իբրև խաշինս՝ որոյ ոչ գուցէ հովիւ : Խօսել կալաւ տէր և ասէ . ոչ գոյ արքայ այսոցիկ . դարձցի ամենայն մարդ յիւրաքանչիւր տեղիս խաղաղութի », : Իսկ իբրև վառեցաւ Ախաբ ցասմամբ 'ի վերայ մարգարէին, կրկնեցաւ անդէն տեսիլն առ նմին : Եւ փոխանակ զի ծածկեցցէ զիրսն՝ 'ի սպանողէն մարգարէից իւրոց ընկերացն, փութացաւ յայտնեաց զնա առաջի կորուսչին իւրոյ հաղորդակցացն : «Տեսի ես, ասէ, զտէր զի նստէր 'ի վերայ աթոռոյ, և հրեշտակք կային ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ նորա : Խօսել կալաւ տէր և ասէ ցնոսա . ո՛վ 'ի ձէնջ հրապուրէ զԱխաբ, զի ելցէ և անկցի 'ի Հռամադ Գաղաադ », : Իսկ այս՝ զոր ասէս՝ թէ սա ասաց այսպէս, և միւսն ևս նոյնպէս, նուքին իսկ են կողմանքն երկոքին երկոցունց դասուցն . զի ասէին՝ եթէ ոչ հրապուրեմք մեք զնա, զի մի ելցէ և մեռցի 'ի մեղս իւր . ճշմարիտ եմք մեք ինդացողք, ուրախ եղեալք ընդ ապաշխարողս . և չեղեալ մեր երբէք սուտք կորուսիչք մեղաւորաց :

Իսկ իբրև փորձեցան անցին 'ի հանդիսի կողմանքն երկոքեան երկոցունց դասուցն՝ 'ի ձեռն հարցուածոցս այսորիկ, և մի ոք 'ի նոցանէն յամենեցունց ոչ կալաւ յանձին ընտրել իւր զայս, ահաւասիկ այս չար մուտ և կաց առաջի տեառն՝ իբրև ոչ կամեցաւ, և ասէ, «Ես աւասիկ, տէր . ես պատրեմ՝ և հրապուրեմ զնա », : Եւ զի ցուցցէ և յայտ արասցէ անձ, եթէ զոր օրինակ հեռի է 'ի մտանելոյն նորա, այնու՝ զի իբրև ոչ կոչեցաւ և եկն յատեան հարցուկն, սոյն պէս հեռի է և 'ի խորամանկութեց նորա : Հարցաւ

նէ ցնա և ասէ . « Զինչ այն ինչ իցէ որով իւրք հրապուրեսցենսն դու զնա . ետ պատասխանի և ասէ . ես ելից և եղէց հոգի անօրէնութե ստուծէ խարէութի բերան ամենայն մարգարէից նորա : Ասէ ցնա տէր . զի եթէ մուրուծքն զոր ընտրեալն է իւր Ասխարհ՝ մուրեցուցանես զնա , կարես դու և առնելոց ես , ել և արա սոյնպէս , : Այս ինքն , ել ՚ի հրապուրել , և ոչ ՚ի հնազանդել և ՚ի հաւանեցուցանել և ոչ վարել բռնի :

Արդ իբրև պատմեաց Միքա զտեսիլն , ապա մեկնեաց համառօտիւ և ասաց , թէ տէր ետ զհոգին անօրէնութե ՚ի բերան մարգարէից քոց : Բայց սակայն տէրն որ ասաց ՚ի վերայ քո զգար ՚ի բերան մարգարէից քոց , ինև բարի արար առ քեզ : Քանզի ցոյց քեզ ինև որ ինչ խորհուրդ խորհեցաւ վասն քո , զի եթէ արգելցիս և զտեղի առցես ՚ի պարտուցն և ՚ի մահուանէն շուամադ Գաղաադու , կարճեալ լինիս և ապրիս : Իսկ Ասխար փոխանակ շնորհ ունելոց Միքիայի , զի արգել զնա ՚ի մահուանէ , և զմարգարէան նորա ՚ի սրոյն սուսերի , և զվարել յայրութե , առ մատնեաց զնա ՚ի բանտ բաստարանին , իբրև տային ուտել նմա զըռճիկ նեղութե , և տային ըմպել նմա ջուր չար առ վատէ ոգեպահ առ ոգւոցն ունելոյ , Զի զոր ինչ ոչ կարաց առնել նմա յառաջ քան զերթալն իւր վասն Յովսափատու , արասցէ նմա յետ գալոյն իւրոյ , յորժամ չուեսցէ և գնասցէ առ ՚ի նմանէն Յովսափատ : Եւ զի ասաց . « Եթէ դառնաս դու խաղաղութե , այլ ոչ խօսի յիս տէր » . զի երկեցուցէ զնա և արգելցէ , զի մի երթիցէ : Եւ զի ասաց եթէ « Լուարուք ամենայն ազգք » , զազգն Յուդայի և զԻսրայէլի՝ որ ժողովեալն էին՝ կոչեաց ազգս : Արդ ՚ի ժամ պատերազմին զահի հարեալ երկնէք Ասխար . և վասն խղճին մարգարէութեն՝ որ եղև ՚ի վերայ նորա , այլակերպի և մտանէ ՚ի մարտ պատերազմի : Եւ վասն զի թուեցաւ նմա եթէ այլակերպութին ապրեցուցանէ զնա ՚ի դատալճուէն , զոր ասաց ՚ի վերայ նորա տէր ՚ի ձեռն մարգարէին , և ահա այր մի մատուցեալ ձգէր նետ ՚ի մտաց իւրոց հանդարտագոյն մտաղիւրութե խառն ՚ի խուռն հերբայե-

ցւոյն՝ որ փախստեայն երթային յերեսաց նոցա . և հար զԱխար ընդ օդս զբահիցն : Վասն զի յուսացաւ 'ի նա . զի թէպէտ և եկեսցէ , ասէ , նետն , սակայն զբեայքն իւր պահեն զնա : Մեռաւ երեկորի , որպէս զի եղիցի տեղի շանցն 'ի գիշերի լափել զարիւն նորա , և կատարեսցին նմա մարդարէութիւն Եղիայի մարդարէի :

ԳՆՈՒԽ Գ

ՅԵՏ այսորիկ թագաւորեցաւ Ախազիա 'ի վերայ Իսրայէլի . և հիւանդացաւ յախտ մեծ , և առաքեաց գիտել 'ի Բեղղեբայ կուոյն Ակիարոնի , եթէ արդարեւ ողջանայցեմ էս : Եւ եկն պատահեցաւ նոցա Եղիա , և առաքեաց 'ի ձեռն նոցա առ տէր իւրեանց , եթէ վասն սորին իրիս վասն որոյ առաքեցեր դու գիտել ճշմարտել , մահու մեռջիր : Իսկ նա փոխանակ զողջանալոյ և երկնսելոյ , յարեաւ յղեաց զնրմանէն յսնապետ մի յանիւք հանդերձ՝ ածել սպառնանել զԵղիա : Եւ վասն զի սոքա և ընկերք իւրեանց 'ի նոցանէն էին , որք տեսին զհուրն իբրև էջ՝ և ոչ ապաշխարեցին , այրեաց զնոսա իջանելովն հրոյ կրկին անգամ : Իսկ զերրորդն վասն ապաշխարութե իւրոյ կեցոյց հանդերձ յանիւքն : Արդ եկն էջ Եղիա ընդ երրորդումն առ Ախազիա , և եդ 'ի վերայ նորա զդատալձիւն մահու , իբրև կային առաջի նորա ընտանիք և նախարարք իւր . և մեռաւ նա անդէն վաղվազակի , և թագաւորեցաւ Յովրամ զկնի նորա :

Եւ եղև զի վերացուցանէր տէր զԵղիա , և փորձեաց զաշակերտն իւր , այնու՝ զի ասաց ցնա՝ եթէ «Վաց մնայ ինձ աստ , վասն զի տէր առաքեաց զիս 'ի Բեթէլ և յերիբով և Յորդանան» : Արդ ելին որդիք մարդարէիցն 'ի Բեթէլայ և յերիբովէ , և յայտնեցին նմա վասն վերանալոյն այնորիկ . զի և ոչ 'ի նմանէն իսկ ծածկեալ էր : Իսկ իբրև արգել զնա երիցս անգամ , և ոչ կաց և զտեղի առ ուրէք , ասէ ցնա իբրև բաժանէր զՅորդանան և անց յայնկոյս . «Ինդրեա , ասէ , զինչ արարից քեզ» : Ասէ ցնա . «Եղիցի

Հոգիդ քո կրկին անգամ 'ի վերայ իմ», • քանզի այն՝ որ էր 'ի քեզ, այս ինքն գործովքն և արդեամբք հոգւոյն, զինչ արար քե՛ւ՝ արասցէ և ինև 'ի ժողովրդեանն : Ասէ ցնա • կարի մեծ խնդրեցեր զնեզու թի՛ ժողովրդեանն • բայց արդ եթէ տեսցես զիս իբրև վերանամ ես 'ի քէն, արժանի է ժողովուրդն նեղու թեցս այսոցիկ, և տուեալ լինի քեզ խնդիրն զոր խնդրեցերդ • ապա թէ ոչ տեսցես զիս, խնայեն 'ի վերայ նոցա շնորհքն, և արգելու և ոչ տայ քեզ զոր ինչ խնդրեցերդ :

Այլ մինչ դեռ նոքա խօսելին, և առեալ տայր նմա հրաման, որպէս և ամենայն արդարք որդւոց իւրեանց պահել զպատուիրանս տեառն, յաիշտակեցաւ նա 'ի կառս հրեղէնս • և ճչեաց Եղիշա և ասէ • « Հայր իմ, հայր իմ, կառքդ Խորայելի և հեծեալդ նորուն » • վասն զի աղօթիւք նորա առնուն զքաջու թիս յաղթու թէ հեծեալք և սպառազէնք քաջամարտիկք Խորայելի : Առ նա զմաշկեակն, և 'ի ձեռն մաշկեկին՝ որով բաժանեաց զՅորդանան, յայտեղև և երևեցաւ որդւոցն մարգարէից Երիբովի՝ եթէ բնակեցաւ հոգին վարդապետին իւրոյ 'ի վերայ նորա : Եւ զի ասացին որդիք մարգարէիցն ցԵղիշա, եթէ երթիցեն խնդրեսցեն զվարդապետն քո, գուցէ թէ առ ընկէց զնա հոգին 'ի լերինս և 'ի ձորս, որպէս և առաքեաց զնա 'ի ձորն Քառիադու և 'ի Քորեբ լեառն, թոյլ տայր նոցա Եղիշա, զի նոքա անձամբ անձանց տացեն զհաւանու թիս, և նոքօք ժողովուրդն ամենայն հաւատասցէ՛, եթէ Եղիա յերկինս վերացաւ :

Իսկ որդիքն մարգարէից Երիբովի իբրև տեսին զբաժանել գետոյն Եղիշայի, խնդրեցին 'ի նմանէն՝ զի օրհնեսցէ նոցա 'ի ձեռն հոգւոյն զԶուրսն՝ զոր անէծ Յեշուի հոգւով • վասն զի թէպէտ և շինեաց զնա Ախաբ, սակայն զանէծս նորա ոչ կարաց առնուլ 'ինմա նէն • զի վասն այսորիկ ասացին ցԵղիշա • զի թէպէտ և նիստ գեղջս գեղեցիկ և ցանկալի է աչաց տեսանելոյ, այլ ջուրքս չար են, և երկիրս թափուր մար-

1 ԅօրինակին հասանէոյն • եղաւ ըստ լուսանցիցն :

դաթափ նուազեալ 'ի բնակչաց իւրոց : Եւ ասէ ցնուս Եղիշա . « Բերէք առ իս կուժ մի նոր , և արկէք 'ի նա աղ » . խորհուրդ Մարիամու , զի նորոգապէս յղացաւ Բրիստոս յարգանդի նորա : Եւ զջուրսն զոր անէծ Յեշուլ , օրհնեաց վնոսա . խորհուրդ տեառն Յեշուլայ : Եւ այլ ոչ եղև անդ յետ օրհնութեանն վաղամեռ և անձետ , որպէս և յառաջ քան զօրհնութիւնսն :

Իսկ իբրև ելանէր նա ընդ զառ 'ի վերակն 'ի Բեթէլ , ձաղէին այսպնէին մանկտեակն զվերանալ վարդապետին նորա . և վասն զի զձաղանսն մանկըտուոյն 'ի հարցն իւրեանց ուսեալ էր , և սոցուն դարձեալ քարոզեցին որդիքն մարդարէից որ էին 'ի գեօղ նոցա վասն վերանալոյն Եղիայի՝ և ոչ կալան յանձին , արդ այն՝ որ օրհնեաց զորդիսն Երիբովի , զի հաւատացին յոգին զոր ընկալաւ 'ի վարդապետէն իւրմէ , անէծ զմանկտեակն 'ի Բեթէլ , վասն զի այսպնէին զվերանալ վարդապետին նորա . և կերան զնոսա արջքն՝ որ ելին յանտառէն՝ քառասուն և երկուս մանկունս : Եւ կատարեցաւ 'ի ձեռն այսորիկ բանն այն՝ որ ասացաւ բերանով վարդապետին նորա , թէ « Ար ապրեսցի 'ի սրոյն Յահովայ , սպանցէ զնա Եղիշա » :

Եւ Միշա արքայն մովաբացուոց իբրև այր մի շպետ՝ տայր զհարկս խաշանց Իսրայելի , և ապտամբեցաւ Յովրամայ որդւոյ Ախաբու . և հաւանեցոյց զՅովսափատ և զարքայն եդովմայեցուոց , ելանել և տալ մարտ պատերազմի միմեանց օգնականութիւն : Իբրև երթային յանապատի անդ , անցին զԵլթն օր , և ջուր ոչ գտաւ : Արդ Յովսափատ՝ որպէս սովորն էր՝ սկըսաւ ասել ցարքայն Յովրամ . « Չիք որ աստ մարգարէ , զի հարցցուք զպատգամ տեառն 'ի նմանէն » . Եթէ խրատելով խրատէ զմեզ տէր , եթէ վասն կորուտեան մերոյ սատակէ զմեզ ծարաւովս : Պատասխանի ետ մի ոմն՝ 'ի նոցանէն և ասէ . գոյ աստ ոչ Եղիշա՝ որ ընկալաւ զհողին Եղիայի , այլ զի գոյ աստ պաշտօնեայն Եղիայի : Չոգան առ նա թագաւորքն երեքեան :

Իսկ իբրև ամաչեցոյց Եղիշա զՅովրամ , և յար-

զեաց դովեաց զՅովսափատ, ինդրեաց ձայնող, զի նա է գուրչ ուղտապանաց, և կամ քնար՝ որպէս և հերբայեցին ասէ. զի ՚ի ձայն բախելոյ նորա ժողովեսցին առ նա զօրքն ամենայն, և լուիցեն ՚ի նմանէն իբրև մարդարեանայ վասն ջուրցն և վասն կոտորածի թնամեացն նոցա. զի յորժամ եղիցի, մի տայցեն զնոսա Բահաղու և կոոցն՝ որոց երկիր պագանէին: Եղև ՚ի վերայ նորա հողի տեառն և ասէ. եղիցի ձորս այս, զի էր նա ձեպանցոյց ջուրց, գուրք գուրք: Եւ իսկ և իսկ նոյնժամայն եղեն գուրքն, և պատրաստեցան ջուրցն՝ որ գալոց էին ՚ի վաղիւ անդր: Ընդ մերկանալն առ աւօտու անդէն ընդ մարդարեու թինցոյց առ նմին զսքանչելիսն. զի զսքանչելիսն զոր տեսին աչք նոցա, երաշխաւոր լիցի նոցա վասն գալոյ ջուրցն՝ զոր լուան ականջօք իւրեանց:

Իսկ իբրև եկին հասին ջուրքն, և արբին և ընդարձակեցան ՚ի մեծ նեղուէն: Մովաբացիքն իբրև տեսին ըզ ջուրսն, զի կարմրացեալ էին ՚ի ձեռն ծագելոյն արեգական՝ զի շողայր ՚ի վերայ նոցա՝ վասն զի ոչ էր երբէք անդ բղխեալ ջուր, թուեցաւ նոցա՝ եթէ աստուածքն մովաբացոց գրդուցին զթագաւորսն և հանին զնոսա ընդ սուր միմեանց: Արդ թագաւորն մովաբացոց յառաջ քան զձմարտել գիտել թէ արդարեւ արդ այս այսպէս իցէ, փութացաւ համարձակեաց զգօրսն յաւար. և վասն զի աւարել քարողեցին նոցա և ոչ մարտնչել, և ժլատել և ոչ պատրաստել, մի մի ՚ի նոցանէն զգէն անձին իւրոյ ընկենոյր յընկեր իւր, զի թեթեւն թաց հասցէ ՚ի բանակն հերբայեցւոց. և այր քան զընկեր իւր ժլատեսցի յաւար անդր ժողովել յապուռ:

Արդ յարուցեալ զօրքն իսրայելացոցն վառեալք պատրաստեալք, և առանց աշխատու թէ հանին ընդ սուր զգօրսն մերկանդամն մովաբացոց: Եւ եկին հասին դարձեալ յերկիրն նոցա, խլեցին զգեօղս, և ասպականեցին զաղբերակունս, և կործանեցին զպարիսպս, մինչ զի արգել զնոսա կործանեալ քարինք նոցուն պարսպացն: Իսկ իբրև ետես արքայն մովաբացոց եթէ զօրացաւ զայրացաւ սաստիկացաւ պատերազմին, և երթալ ապրել նմա առ թագաւորն

Եղովմայեցւոց զօրքն Յուդայի և Խորայէլի ոչ տային նմա թոյլ, առ զօրդին իւր զանդրանիկ, և մատոյց զնա պատարագ. 'ի վերայ մեհենին 'ի պարսպի անդ. և եղև բարկու թի մեծ յԽորայէլի:

Արդ են ոմանք զի ասեն՝ եթէ կռօցն իւրոց զոհեաց զօրդին իւր. և վասն զի ժուժկալեաց նա 'ի ժամ նեղու թե իւրում 'ի կռուսն իւր, դարձոյց ըզբարկու թին 'ի վերայ Խորայէլի. այն զի և յանդորու թե իւրում փոխանակէր զած իւր ընդ դիսն օտարոտիս: Եւ են որ ասեն՝ եթէ վասն Խորայէլի մատոյց զօրդին իւր պատարագ 'ի վերայ պարսպին, զի տեսցեն և ցաւեսցէ նոցա վասն նորա, և չուեսցեն 'ի նմանէն: Եւ վասն զի մատնեցաւ Մովսէս 'ի ձեռս նոցա, և ոչ արարին 'ի վերայ նորա ողորմութի, վասն այնորիկ դարձաւ հարուածն 'ի վերայ ժողովրդեանն: Եւ են որ ասեն՝ եթէ զահի հարաւ և երկեաւ ժողովուրդն իբրև տեսին զարքայն՝ զի մատոյց զօրդին իւր պատարագ 'ի վերայ պարսպին. և այս, ասէ, թերահաւատութի նոցա դարձոյց զբարկու թիւնն 'ի վերայ նոցուն: Եւ արդ եթէ կռօցն իւրոց զոհեաց զօրդին իւր, 'ի բազնի կռօցն առաջի կռօցն իւրոց զոհեաց զնա. և քուրմքն դարձեալ զոհեացն զնա, և ոչ եթէ ինքն ձեռօքն իւրովք փողոտէր զնա 'ի վերայ պարսպին: Եւ զի փողոտեաց զնա 'ի վերայ պարսպին, ոչ եթէ վասն զի անխայեսցէ ժողովուրդն 'ի վերայ նորա. զի թէպէտ և զծուխն տեսանէր ժողովուրդն, այլ թէ ո լինէր զոհն՝ զայն ոչ տեսանէին. և ինքն դարձեալ արքայն վասն զինուն՝ որ զգեցեալն էր, և յերկիւղէն նետից ընդ վահանաւոր սպասկօքն իբրև յառագաստի կայր, և ոչ երևէր նոցա իբրև փողոտէր զօրդին իւր: Բայց համարեսցուք եթէ երևէր. մերձաւորացն երևէր նա, և ոչ եթէ ժողովրդեանն՝ որ ցրուեալն էր ընդ ամենայն կողմանս խլել և յաւարել յառ յապուռ:

Արդ վասն զի ետես այս որդիս Ղովթայ զնշան ջուրցն՝ որ եղև յանապատի անդ, և գիտաց եթէ անձն այն՝ որ բղխեաց զջուրս 'ի վիմէ հարցն նոցա, նոյն ինքն ած նոցա ջուր ընդ ճանապարհն Եղովմայ. և վասն զի ետես՝ եթէ չիք այլ զօրութի եթէ առ

նիցէ՛ զայսպիսի սքանչելիս , որպէս արար անձ Խորայել-
լի ժողովրդեան իւրում՝, [Թող նա զըզուարակս և զխա-
շինս մատուցանել նմա պատարագ : Արհամարհեաց
նա զկուռնս իւր , և անարգեաց զտաճարս դրօշելոյն
իւրոյ , և մատոյց զորդին իւր զանդրանիկ 'ի վերայ
պարսպին՝ անյն , որ արար զնոր ծոփն 'ի հին անասատի
անդ : Իսկ անձ իբրև ետես՝ եթէ միով սքանչելեօքն
ասպաշխարեաց [Թագաւորն մովաբացւոյ , և 'ի ձեռն
անդրանկան սիրելոյն իւրոյ՝ որ [Թագակալն էր ար-
քայու[Թե նորա՝ խնդրեաց զի եղիցի անխայու[Թի 'ի
վերայ աշխարհի իւրոյ , դարձոյց զբարկու[Թին 'ի վե-
րայ Խորայելի . այնօրիկ՝ որ յետ սքանչելեացն ջուրցն
զոր տեսին , սիրտք նոցա յոր[Թս ձուլածոյս Յորօթու-
վամու կապեալ կային :

Աինն դարձեալ 'ի կանանց որդւոց մարգարէիցն՝
որ մատեաւն առ Եղիշա , ասեն եթէ կին Աբդիայ
էր , այն՝ որ 'ի սովի անդ փոխ առ 'ի շտեմարանաց
անտի Ախաբու , և կերակրեաց զհարիւր մարգա-
րէսն . և հարկ եղև զի 'ի ձեռն մարգարէին հատու-
ցի պարտիքն՝ որ մ[Թերեցան 'ի պատճառս մարգա-
րէիցն : Եւ վասն զի մի եր[Թիցէ զաւակն արդարոյ պաշ-
տեսցէ զծառայու[Թիւնն Ախաբու , և 'ի պատճառս
ծառայու[Թեանն լծեսցին նոքա 'ի լուծ ձուլածոյ
որ[Թուցն , հրամայէ նմա խնդրել զանօ[Թս և ընու-
ղնոսս ջրով : Եւ զի ասաց , եթէ անօ[Թս որ լի իցէ՝
զայն ինձ հանջիր , զնոյն իսկ զանօ[Թս զայս փոխեաց
Եղիշա յեւղ . և զայլ անօ[Թսն յայսմ իւղոյ արկ լից :
Եւ իբրև ասացին մանկունքն՝ եթէ սպառեցան ա-
նօ[Թքն յորս արկանէրն յայսմ իւղոյ , կաց անդէն և
անդ իւղն . այս ինքն փոխեցան առ հասարակ ամե-
նայն անօ[Թքն միանգամայն յիւղ : Արդ ջրովքն՝ որ
փոխեցան յեւղ և ապրեցուցին զազատ որդիանս , զի
մի ծառայեսցեն 'ի ստրկու[Թիւն մարդոյ , խորհուրդ
մկրտու[Թե աւազանին նկարէր . այն՝ որ նովաւ ապ-
րեցան հե[Թանոսք 'ի ծածուկ լծոյն անօրէնու[Թե :

Յետ այսորիկ մատուցեալ խրատէր կինն շիւղ-
մացի՝ զայր իւր՝ ուղղել պատրաստել նմա վերնա-

1 Յօրինակին 'ի լուսանցսն «ոհադի» :

տուն մի առ 'ի պատիւ սուրբ մարգարէին, Այն զի իբրև անցանէր նա ընդ այն ճանապարհ, առ նմա մտանէր նա : Իսկ սուրբ՝ զի ասաց, վասն կուսուլթէն իւրոյ կոչեաց զնա : Արդ կամեցաւ Եղիշա հատուցանել զսէր նորա, այնմիկ՝ որ օրհնեալն էր բարեօքն օրինաց, և զրկեալ էր 'ի ծննդեանէն՝ զոր օրհնեցին օրհնքն : Արդ խոստացաւ նմա որդի իբրև ոչ խնդրեաց 'ի նմանէն . և ետ նմա 'ի ժամանակի՝ յորում խոստացաւ : Իսկ իբրև հիւանդացաւ և մեռաւ որդին նորա, թաքոյց զնա . և առ արկ զնա 'ի մահիճս մարգարէին նյ, և փակեաց զդուրս ընդդէմ՝ նորա, և չողաւ ոչ խնդրել 'ի նմանէն, այլ եպերել և աղերսել նմա : Իբրև ոչ, ասէ, խնդրեցի 'ի քէն որդի, և իբրև ասացի ևս ցբեզ՝ եթէ մի խնդրեր ինձ, ընդէր առեր արկեր զիս յերկունս Եւայի, զի ազատեալ էի ես 'ի նոցանէն . և իշխեցուցեր 'ի վերայ իմ զմահ, յորմէ ապստամբեալն էի և չհամարէի ինչ զնա . քան զի 'ի պատճառս անիծեալ ամլուլթէն յերկոցունց 'ի սոցանէն հեռացեալ էի ես . զի վասն երկիւղին մահու ոչ խնդրեցի 'ի քէն որդի, և վասն ձաղանացն մորորեոց՝ յորում կամ ես՝ ոչ գայի ես . ասացի ցըբեզ՝ եթէ մի խնդրեր ինձ որդի : Արդ թէպէտ և լեզուով իւրով եպերէր զնա, այլ ունելովն զոտս նորա՝ զկեանս մեռեալ որդւոյն իւրոյ խնդրէր նա : Քանզի ոչ ցաւէր նմա այնպէս վասն մահու մանկանն, որպէս ցաւէր նմա վասն ձաղանացն զոր 'ի մարգարէիցն Բահաղու հանդերձեալ էր կրել :

Առաքեաց Եղիշա զԳեեզի, և ետ նմա զցուպն . զի եթէ արժանի է, եղիցի 'ի ձեռն նորա յարուլթի . և եթէ ոչ է արժանի, եպերեսցի անձամբ յանձին . վասն զի անարգեցաւ 'ի նմա զէնն մովսէսեան . զի թէպէտ մինչ գայր կինն ընդ առաջ նորա ոչ գիտէր նա, այլ կասկածելով կասկածէր նա . և վասն այնր ասաց «Ողջոյն ընդ քեզ և առն քում և մանկանն» : Իսկ իբրև կալաւ զոտս նորա, և մատեաւ Գեեզի 'ի բաց առնել զնա, ասէ ցնա . «Թոյլ տուր դմա, վասն զի անձն նորա դառնացեալ է, և տէրն՝ որ ծածկեաց յինէն յառաջ քան զժամն, արդ յայտնեաց ինձ յայսմ ժամու » : Իսկ մայր մանկանն իբրև ետես ե-

Թէ առաքեաց նա զԳեեզի, ոչ հաւատաց եթէ կեցուցանէ զմանուկն . և ասէ . կենդանի է տէր եթէ ոչ Թողից զբեզ . քանզի ոչ եթէ Գեեզի ետ զնա ինձ յարգանդէ՝ զի յաւելցէ տացէ զնա ինձ և ՚ի մահուանէ . դու խնդրեցեր և տուաւ ինձ՝ իբրև ոչ էրն նա, և դիւրին է այլ քուժտալ զնա ինձ՝ ՚ի ձեռն քո այժմ՝ զի է նա : Իսկ իբրև տարաւ Գեեզի զցուսլն և եղ ՚ի վերայ մանկանն, և ոչ եկեաց, տրրտմեցաւ վարդապետն նորա, զի անարգեցաւ ՚ի ձեռն աշակերտին իւրոյ . խորհուրդ խաչին՝ որ առաքեցաւ ՚ի ձեռն նորա : Իսկ Եղիշա Թէպէտ և ոչ ցարջն խորհրդով խաչին կեցոյց զմանուկն, այլ ոչ եթէ առանց խորհրդոյն խաչին յարոյց և կենդանացոյց զնա :

Արդ փոքրկացաւ ըստ տղայոյն և կըւեցաւ ՚ի վերայ նորա, զի նկարեացէ զխորհուրդն անդրանկանն՝ որ փոքրկացաւ և խոնարհեցաւ, զի բաւական լիցի նմա ծոցն մարմնոյ կուսին : Խբրև ջեռաւ դարձեալ մարմին մանկանն ՚ի ձեռն առաջին խորհրդոյն զոր նկարեաց, դարձաւ միւսանդամ՝ յայս կոյտ՝ միւսանդամ յայն կոյտ, զի նկարեացէ գնացիւքն իւրովք այսր և անդր զյայտնի խորհուրդ խաչին . ապա մտին հոգիքն ՚ի մանուկ անդր : Եւ զի յորանչեցաւ եւթն անդամ, խորհուրդ եւթներորդ հազարին, զի նուաւ կենդանանան ամենայն մեռեալք :

Ապա յետ այսորիկ խափանեաց ՚ի ձեռն ալիւրոյն զմահն ՚ի կաթսայէն, և յագեցոյց ՚ի փոքր դարեղէն նկանապէն զհարիւր մարդաբէսն, զի նկարեացէ զխորհուրդն զայնորիկ՝ որ ՚ի հինգ դարեղէն նկանապէն յագեցոյց զհինգ հազար այր . Թող զկանայս և զմանկունս :

Դարձեալ Նեեման զօրագլուխն եդովմայեցւոց, զի նովաւ արար տէր փրկութի եդովմայեցւոց, այնու՝ զի սպան ՚ի ձեռն նետին զԱխաբ անօրէն՝ որ դէմ եդեալ մարտնէր ընդ եդովմայեցիան : Եւ վասն զի ՚ի ձեռն սպանմանն զոր սպանն, ելին յանդորր մարդարէքն՝ որ նեղեալ զօղեալ էին յայրսն, ՚ի ձեռն Եղիշայի հատոյց զպարտինն՝ զոր պարտէին նմա մարդարէքն՝ որ փրկեցանն : Բայց առ սա ոչ էլ, վասն զի շաղխեալ էին ձեռք նորա արեամբ Ախաբու արքային

խորայելացւոց . ետ նմա զբժշկու թի վասն հաւատոցն իւրոց : Եւ վասն զի ոչ էր հաղորդ միաբան սիրտն նաւրա ընդ նետին որ ել հանդարտագոյն ՚ի միջոյ մատանց նորա : Արդ ոչ եթէ վասն զի մի պղծեսցի նա վաւ՝ ոչ ել առ նա , այլ վասն զի յայտ արասցէ և ցուցցէ զհամբերութիւն հեթանոսաց : Եւ զի ասաց ցնա , եթէ «Մկրտեսցի եւ թն անգամ» . զի արգելցէ զնա ընդ օրինօքն սրբութե բորոտին , այն՝ որ արգելեալն էր ընդ պղծութե բորոտին : Եւ զի եւ թն երրորդ անգամաւն ազատեսցի ՚ի ծառայութե բորոտութե , իբրև ծառայ հեբրայեցի՝ որ յեւ թն երրորդ ամին ազատէր նա ըստ օրինացն ՚ի յայտնի ծառայութենէն :

Արդ եկն Նեեման իբրև սրբեցաւ , և ետ Եղիշայի արծաթ և ոսկի և զգեստս . և ոչ ընկալաւ՝ զի ՚ի ձեռն այնորիկ նկարեսցէ զխորհուրդն բժշկութեան , զի ձրի առանց զնոյ տուեալ լինի ՚ի տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ ամենայն աշխարհաց ՚ի ձեռն առաքելոց : Խնդրեաց դարձեալ հող՝ առ ՚ի կորանս ամաւեցուցանել զխորայել . զի օտարն հաւատաց եւ թէ և ՚ի հողն երկրին բնակեալ է Աստուած , զորինչ հեբրայեցիքն և ոչ ՚ի մարգարէսն հաւատացին՝ եթէ բնակեալ է ան : Արդ ընթացաւ Ձեպ ՚ի Ձեպոյ Գեեզի աստանդել շիթեւ զձմարիտ խորհուրդ վարդապետութեն , և ասէ ցնա , եթէ «Տէր իմ առաքեաց զիս վասն քանքարոյ միջ արծաթոյ և երկուց պատմուճանաց» , : Քանզի յայնմանէ իսկ զի ստիպեաց զնա՝ և առ երկուս քանքարս փոխանակ միոյն , անդէն իսկ առ նմին բասրեաց զնա , և զծածուկ ժլատուին նորա յայտնի փոփոխելով բանի նորա : Ետես , հարց ցնա վարդապետն իւր . «Ուստի դաս Գեեզի» . զի եթէ զղջացի և խոստովանեսցի , թողցի նմա . ապա եթէ ուրացի , պարտ և պատշաճ է զի ընդ արծաթոյն Նեեմանու՝ զոր առ նա ՚ի ծածուկ , զի և զբորոտութիւնն Նեեմանայ զգեցցի յայտնապէս :

Յետ այնորիկ իբրև հատանէին զիայտն որդիքն մարգարէիցն , անկաւ փայտատ միջն ՚ի նոցանէն ՚ի դետն անդր . և ձլեաց և ասաց . «Ահա վայ , յայլմէ

մուրացեալ էր ծառայի քո » : Հատ Եղիշա փայտ մի, և արկ ընդ նոյն տեղի 'ի լող . և եկն երկաթն , և ընկղմեցաւ փայտն . զի նկարեսցի խորհուրդն տեառն մերոյ , որ էջն 'ի դժոխս , և հան արտաքս 'ի միջոյ նորա զԱդամ՝ որ ընկղմեալ կայր 'ի խորսնորա :

Յետ այսորիկ պաշարեցաւ Շամրին 'ի Բերհադադայ , այն՝ զոր կեցոյց Ախաբ արքայ , և տիրեցաւ սով 'ի քաղաքի անդ , մինչ զի կերան կանայք զորդիս իւրեանց : Արդ փոխանակ զի տրտմեսցի Յորորովամ որդի Ախաբու , և զայրասցի 'ի վերայ Ախաբու հօր իւրոյ՝ որ կեցոյց զնա , հատանել զգլուխն Եղիշէի ճեպեալ ընթանայր նա : Մարդարեացաւ նա 'ի նմին ժամանակի վասն յազուածն , և ոչ հաւատաց նմա սկայազնն՝ որ առաքեցաւ ունել զնա . և ետես աչօք իւրովք , և ոչ ճաշակեաց 'ի նմանէն ըստ անիծիցն Եղիշայի՝ որ եղև 'ի վերաց նորա :

Յետ այսորիկ առաքեցաւ մի ոմն 'ի մարգարէիցն օժանել զԱհով՝ իբրև ոչ գիտէր զնա . և իբրև ետես զգօրազլուխն և ասաց , « Բան ունիմ ես ընդ քեզ մեծիդ » , պատասխանի ետ Յահով և ասէ . « Յո՞ 'ի մէնջ ամենեցուն » , ապա գիտաց մարգարէն եթէ նա ինքն է . վասն զի զայս նշան խնդրեաց նա , զի երևեսցի նա և յայտ լիցի : Տարաւ մոյծ զնա 'ի տուն՝ և օժ զնա և հրամայեաց նմա քինախնդիր լինել վրէժխնդրուքն 'ի տանէն Ախաբու : Իսկ իբրև թագաւորեցաւ Յահով , և սպան զՅովրամ զորդին Ախաբայ , արդ փոխանակ զի սգասցի Եզաբէլ վասն որդւոյն իւրոյ որ մեռաւն , 'ի նմին ժամու պառաւն խրչմերես՝ մատուցեալ սեւացուցանէր զմացառս աչացն առ բրօքն՝ ծարրօքն . և պաճուճէր յօրինէր զգլուխն երփն երփն ներկուածովքն գունակաց առ ճակատոմն , որպէս զի տեսցէ զնա Յահով և ցանկասցի և առցէ զնա կնուածն : Բայց ստիպեցաւ ակամայ կամօք . և փոխանակ ողջունին՝ որ պատրաստեալ էր տալ նմա , անարգեաց և թշնամանեաց զնա , և ասէ ցնա . « Ողջ եկ Չամբրի սպանող տեառն քո » : Բորբոքեաց զնա այսու բանիւ 'ի բարկուածին . զի 'ի նմանէն և յորդուոց նորա ա-

1 Միւս օրինակն թերեւ :

բասցէ զվրէժխնդրուծի, որպէս արար յանդրանիկ սրբւոյն նորա զոր սպանն : Եւ զի ասաց՝ եթէ «Յերեկոյի տեսի ես զարիւն Նաբովթայ և որդւոց նորա», կամ՝ եթէ զմտաւ ինչ ածէր վասն որոյ իրիք խօսեցաւն ընդ նմա, և կամ՝ եթէ ՚ի տեսլեան յայտնեաց նմա՝ զի կանխեսցէ և արասցէ զվրէժխնդրուծիւնն ՚ի վաղիւ անդր :

Արդ զրեաց առ որդիսն Շամրնի . կամ թագաւորեցուցանել զմի որ յորդւոցն Ախաբու, և դալ ունել զգէմ՝ նորա ՚ի մարտ պատերազմի, և կամ՝ հատանել և տալ բերել առ նա զգլուխս եւ թանասունս որդւոցն արքայի : Իբրև հատին և ետուն բերել, և կուտեցին զնոսա երկուս կուտոցս, խօսել կալաւ Յաւհով և ասէ . զի եթէ ես ապստամբեցայ ՚ի տեռնէ իմնէ և սպանի զնա, զի առից զթագաւորուծին նորա, որպէս և Իշաբէլն ասաց, զորդիս արքայի ո՞վ ըստ պան . զի ահա դայեակք իւրեանց սպանին զնոսա : Եւ կատարեցաւ առ նոսա բանն Աստուծոյ՝ զոր ասաց ՚ի ձեռն Եղիսայի մարգարէի, թէ «Մի մնասցէ Ախաբու որ դառնայցէ յորմ և հեղուցու ջուր . և որ կապեն և որ արձակեն յԻսրայէլէ», . այս ինքն մի մնասցէ ՚ի տան նորա ՚ի մարդոյ մինչև ՚ի շուն : Յայնմ՝ ժամանակի եղև վրէժխնդրուծի և յԵրուսաղէմ ՚ի Գոթոզիա քեռոյն Ախաբու . զի սպան զորդիս որդւոյն իւրոյ, և թագաւորեցաւ փոխանակ նոցա . որպէս զի բնաւ մի մնասցէ մնացորդ յանօրէն ազգէն Ախաբու :

Արդ հիւանդացաւ Եղիշա . և եկն առ նա արքայն Իսրայէլի, և ելաց առաջի նորա . նա հատոյց վաղվա զակի զվարձս արտասուաց նորա : Ետ պատասխանի և ասէ զնա . «Առ զաղեղն, և արկ զնետ ՚ի լար անդր» : Եւ եդ Եղիշա զձեռս իւր ՚ի վերայ ձեռացն արքայի . որպէս զի ՚ի զօրուծէն՝ որ բնակեալն էր ՚ի ձեռս մարգարէին հիւանդի, հզօրասցին թոյլ և լոյծ ձեռքն արքայի կոտորել զԻդոմ, այն որ կոտորեացն և սպառեաց զժողովուրդն . քանզի յիսուն սպառաղէն և տասն կառք մնացին նոցա . այնոցիկ՝ որ յաւուրս Սուղովմնին քառասուն հազար ասպաստան երիւարաց էր նոցա : Արդ հարց մարգարէն ՚ի սրտի իւրում զնձ ,

Թէ քանի անգամ ձգեացէ արքայն զնեան իւր ընդ պատուհանն՝ զայսչափ կոտորած կոտորեացէ յԵդոմ՝ Իսկ իբրև ձգեաց երիցս անգամ և եկաց, բարկացաւ Եղիշա. վասն զի ետես եթէ ոչ կարէ երիցս անգամ փորը զօրուն սատակել զԵդովմայեցիսն : Իսկ իբրև եհար վանեաց զնոսա երիցս անգամ, և սկսաւ յաղթահարել, ասպա դիտաց եթէ բարւոք և յարժանի ցասեալ ընդ նմա մարգարէն նոյ : Քանզի հոգւոյն դիտաց եթէ ոչ կարէ երիցս անգամ կոտորել սպառել զԵդովմայեցիսն : Քանզի յաւուրս Ախիմ արքային իսրայէլացւոց եկն Փուա արքայ ասորեստանի, ետ նմա՝ Նախնիմ՝ հազար քանքար արծաթոյ, զի կայցի զԹագաւորութիւնն ՚ի ձեռն իւր : Եւ յաւուրս Փակէայ Թագաւորին իսրայէլացւոց եկն Թագղաթփաղտար արքայն ասորեստանի, և գերեաց զԵրկիրն Նեփթաղիմեայ. այս ինքն զտունն Հուրբէլի և Գադայ և զկէս ազգին Մանասէի : Եւ որ ամ ինն էր Հոյեայ արքայի, հար վանեաց Սաղմանասար արքայն ասորեստանի, և կացոյց զՇամրին ՚ի ծառայութի, և գերեաց զամենայն իսրայէլ յասորեստան, բաց յաղէն յուգայեան : Արդ եկ համարեաց յայսմ վայրի զամենայն կուռս օտարոտիս նոցա, և զի քանի անգամ բարկացուցին զնա նոքա և Թագաւորք իւրեանց, որպէս զի եղիցին առ ՚ի պատասխանի տալ ստուգութենն՝ որ գերեաց զնոսա :

Եւ արձեալ յամին չորեքտասաներորդի Եզեկիայ արքայի եկն եհաս Սենէքերիմ ՚ի վերայ Երուսաղէմի, և առաքեաց առ նա Եզեկիա, «Մեզայ ես, ասէ, զի ապստամբեցի ՚ի քէն. դարձ համարեա, և զոր ինչ արկցես ՚ի վերայ իմ, բարձից» : Եւ արկ ՚ի վերայ նորա երեքարիւր քանքար արծաթոյ, և երեսուն քանքար ոսկոյ : Եւ ետ նմա. անդէն և անդ ՚ի բաց գնաց : Եւ ստեաց Սենէքերիմ յուխտիս յայսմիկ, և դարձաւ առաքեաց ՚ի վերայ նորա զտակառապետն. անկաւ կոտորեցաւ անդէն նոյն ինքն տակառապետն, և ամենայն զօրք բանակի նորա :

Եւ տ այսորիկ Թագաւորեցաւ զինի Եզեկիայի

1 ԅօրինակին ՚ի լուսանցան Մանայիմ :

Մանասէ . և վասն զի մեղաւ առաւել քան զամենայն
 թագաւորս , որ կացեալ էին 'ի Յուդայ , ասաց տէր'
 եթէ “Արկից 'ի վերայ Երուսաղէմի զլարն Շամրնի ,
 և զկիլուն Ախաբու .” . յայտ արար և եցոյց՝ եթէ զոր
 օրինակ աւերեցաւ Շամրին 'ի ձեռաց Սաղմանասար
 արքայի , և տունն Ախաբու 'ի ձեռաց Յահովայ , սոյն
 պէս աւերեցից զԵրուսաղէմ՝ 'ի ձեռն Նաբուքոդոնոս
 սորայ բաբելացոց : Արդ համարեցաւ յայսմ վայրի
 զանօրէնութիւնն Երուսաղէմի , որպէս և համարեցաւ
 զՇամրնին . զի տացէ պատասխանի վասն աւերածոյն
 Երուսաղէմի , որպէս և ետ պատասխանի վասն աւե-
 րածոյն Շամրնին : Արդ զնշանն զոր տեսաւ Յովսիա
 'ի վերայ գերեզմանի մարգարէին՝ որ 'ի հրէաստա-
 նէն էր , իբրև այլեր զոսկերս քրմացն . քանզի եթէ
 նա միայն կայր յամենայն գերեզմանացն՝ որ էին 'ի
 Բեթէլ , և կամ եթէ տեսիլ ինչ ետես 'ի վերայ գե-
 րեզմանին . զի իբր հարցցէ վասն տեսլեանն , երկրոր
 գեսցեն նմա զամենայն զխօսսն որ ինչ խօսեցաւ 'ի
 մարգարէից անտի՝ որ յայսմ գերեզմանի թաղեալ
 էին : Եւ զի գիտացէ եթէ մարգարէութիւն խթեր
 զնա՝ 'ի ծածուկ , զի յայտնապէս կատարեսցէ զբանսն
 իւր 'ի ձեռն գործոցն և արդեանցն : Եւ զի սպանաւ
 Յովսիա արգար յանօրէն Փարաւոնէ , մի՛ վասն զի
 վաղվաղեաց և ել 'ի պատերազմ՝ իբր ոչ հարց ցած .
 և երկրորդ՝ զի ժողովեացի խաղաղութեամբաւ հարս
 իւր յառաջ քան զարուին , որպէս և ասաց Խողզէ
 կինն մարգարէ : Քանզի յետ երից ամաց մահունն նո-
 րա ել Փարաւոն արքայն եգիպտացոց , և արկ զհարկ
 'ի վերայ երկրին նորա . և կապեաց զՅահովախազ , և
 տարաւ ընդ իւր յԵգիպտոս , և մեռաւ անդէն . և
 թագաւորեցոյց զՅովակիմ՝ որդի իւր ընդ նորա :

Վարձեալ որ ամ երկրորդ էր Յովակիմայ արքայի ,
 էին Նաբուքոդոնոսոր արքայ բաբելացոց , և գերեաց
 զՅովակիմ և զգանսիւլեանս , և թագաւորեցոյց զՅո-
 վաքին նորուն որդի ընդ նորա : Եւ յետ երից ամաց
 էին Նաբուքոդոնոսոր կրկին անգամ և գերեաց զար-
 քայն Յեբոնիա հանդերձ կանամբք և մեծամեծօք
 իւրովք , և զԵգէկիւլ մարգարէ , և զարս պատերազ-
 մօղս զօրու . և թագաւորեցոյց զԾեղեկիա հօրեղ-

բայր նորուն ընդ նորա : Գարձեալ յամին մետասա-
 ներորդի Թագաւորութեն ծեղեկիայ եւ Նաբուքո-
 դոնսոր երրորդ անգամ, և այրեաց զտունն սրբուէ,
 և հրձիգ արար զբաղաքն առ հասարակ, և իջոյց ՚ի
 գերութի զժողովուրդն յուղայեան :

ԿԱՏԱՐԵՑԱԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՍՐԻՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԵՒ Բ. ՄՆԱՅՈՐԴԱՅ

Տ Ե Ա Ռ Ն

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՐՐԱՄՆՆՈՒ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐԻՆ գպրուածեան իբրամենու, զի է մեկնուածի նորա գպրուածի՝ վարումն աւուրց թագաւորաց Յուդայ, յարարածոց և Յեշովայ որդւոյ Նաւեայ, և յազգաց գատաւորաց, և ՚ի Սամուէլէ և ՚ի Դաւթայ, և ՚ի թագաւորուծէ զօդէ յօդէ. և վասն այսորիկ թէպէտ և վասն սակաւ ինչ՝ զի գոյ ՚ի սմա, որ ոչ ասացեալ է ՚ի մարգարէս՝ որում հասու եղաք մեք, պարտ և պատշաճ է զի հաւանեցուցուք: Այլ վասն այնորիկ՝ որ յիւրաքանչիւր գիրս գրեալ են հաւանուածիք նոցա, ընդունել կրկին հաւանուածիս աստ ոչ է արժան: Զի թէպէտ և մատենագիրն՝ վասն զի արասցէ զկարգ պատմութեցն իւրոց, հարկ եղև նմա՝ զի յամենայն գրոց որ ինչ յօգուտ և ՚ի պատշաճ իցէ նմա՝ բերցէ, բայց սակայն մեք ոչ եթէ զկնի կարգելոյ և շարելոյ պատմութեցն ընթանամք, այլ ՚ի մեկնուածի այնոցիկ՝ որ ինչ ծածկեալն է ՚ի նմին պատմութե, փութացեալ եմք հասանել: Արդ թոյլ տացուք մեք զայն ինչ, որ ինչ յայլում կողմանս մեկնեալ է մեր. և վասն սակաւուց՝ որ ինքն յինքենէ ունի առ իւր, վասն սոցուն

որպէս և արժանի արասցեն զմեզ չնորհչքն, և որպէս պիտոյ իցէ տալ պատասխանն՝ տացուք :

Արդ սկսաւ մատենագիրս այս գրել զազգս և ըզդարս յԱգամայ մինչև 'ի 'Նոյ . և գրեաց դարձեալ զազգս որդւոցն 'Նոյի, որք ընկալան զէզուան 'ի շինել աշտարակին . զի են որդիք Յաբեթայ հանդերձ Յաբեթիւ հինգետասան ազգ : Եւ որդիքն Քամայ հանդերձ Քամաւ երեսուն ազգ, թող զայլազգիսն և զկապպադովկեցիսն՝ որ էին 'ի նոցանէն : Եւ որդիքն Շեմայ, հանդերձ Շեմաւ քսան և ութ ազգ . զի են ընդ ամենայն միանգամայն ազգքն ամենայն հանդերձ այլազգեօքն և կապպովկեցւոյքն եւթանասուն և հինգ ազգ :

Գրեաց դարձեալ 'ի Շեմայ մինչև ցԱբրահամ, զի լինին տան դարք :

Եւ գրէ դարձեալ վասն որդւոցն Աբրահամո՞ւ՝ որ 'ի Հազարէն և 'ի Գետուրայէն . զի ցուցցէ և յայտ արասցէ՝ թէ յառաջ քան զԾնանելն որդւոցն Յակովբու և ընդունել զօրհնութիւն ելեալ էր 'ի ձեռն որդւոց սոցա օրհնութիւն ընդ հեթանոսս : Որդիքն Խամայելի հանդերձ Խամայելիւ երեքտասան լինին թուով . և որդիքն Կենդուրայ երեքտասան . իսկ որդիքն Խաւայ հանդերձ Խաւաւ քառասուն և երկու ազգք :

Գրէ դարձեալ և վասն ութ թագաւորացն՝ որ թագաւորեցին յԵդոմ՝ յառաջ քան չև էր թագաւորեալ թագաւոր 'ի վերայ Խորայելի . զի արդեւք ընդ նոսա նախանձեցաւ Խորայել յառուրս Սամուէլի՝ առնել իւրեանց թագաւորս ըստ ամենայն հեթանոսաց :

Գրէ դարձեալ և վասն մետասան նահապետացն որք կացին յԵդոմ՝ զկնի թագաւորացն :

Գրէ դարձեալ երկոտասան ազգք յորդւոցն Յակովբու, և երկոտասան Յակովբայ մինչև 'ի Գաւիթ . այս ինքն 'ի Փարեսայ 'ի Գաւիթ համարեայ :

Դարձեալ 'ի Գաւթայ մինչև ցՅեքոնիա արքայն, որ չողաւն 'ի գերուի, ինն ու տասն ազգս : Իսկ իբրև համարէր զորդիսն Յեքոնիայ, որ 'ի գերուին չողաւ, և հասանէ մինչև 'ի Զորոբաբէլ, օրով դարձաւ գե-

բուհն, և շինեցաւ տաճարն վերջին : Գառնայ դարձեալ գրէ զորդիան Չորրորբաբէլի, մինչ զի եկն և պատահեցաւ այնմիկ՝ յորոյ աւուրս գրեցաւ սոյն դպրութիս այս իբրամենու :

Յետ այսորիկ գրեաց վասն նահապետացն ազգաց տանն Հուռբէլի, իբրև համարէ մինչև յերեւելայ ին ներորդ . յորոյ աւուրս գերեաց Թագղաթ փաղսար արքայն ասորեստանի զտունն Հուռբէլի և Գաղայ և զկէս ազգին Մանասէի :

Գրէ դարձեալ և վասն փրկութեանն՝ զոր արար նոցա յառաջ քան ոչ էր գերեալ զնոսա . զի մատնեաց ՚ի ձեռս նոցա զայնոսիկ՝ որ բնակեալ էին ՚ի վրանս քրձեղէնս . և կոտորեցին զնոսա, վասն զի ապաւինեցան ՚ի նոսա, և կարդացին առ նա : Եւ ապա իբրև դարձան ՚ի տեառնէ, գերեաց զնոսա ասորեստանեայն, և ՚ի վերայ գետոյն Գողան գաւառին Պարթևաց տարաւ և նստոյց զնոսա :

Յետ այսորիկ գրեաց զորդիան Ղևեայ մինչև ՚ի Մովսէս, զի նովաւ ելին նոքա յԵգիպտոսէ մինչև յԱզարիայ քահանայ, զի նա առաջին պաշտեաց ՚ի տաճարին՝ զոր շինեաց Սողովմոն . և յԱզարիայէ համարին մինչև ՚ի Յովսէփէկ՝, այն՝ որ յաւուրս նորա գերեաց տէր զորդիան Յուդայ ՚ի ձեռն Նաբուքոդոնոսորայ բաբելացւոց ՚ի Բաբելոնի :

Յետ այսորիկ գրեաց վասն անուանցն զԼտացւոց զորդիան Գեթսոնի և զորդիան Ղևեայ, և վասն զԼտացւոցն որդիքն Ամինադաբայ՝ կայաթեանք և զԷւեանք, զի ՚ի նոցանէ Շմուէլ մարգարէ . զի և սոքին իսկ կային ՚ի պաշտաման ընդ աջմէ սեղանոյն :

Գրէ դարձեալ զզԼտացիսն զորդիան Մերարեայ յիւրեանս, որք ընդ ահեկէ սեղանոյն ունէին զտելիս իւրեանց առ ՚ի պաշտաման ըստ իւրեանց կարգի :

Յետ այսորիկ գրեաց վասն գիւղիցն զոր առին որդիքն Գեթսոնի և կայաթեանքն և մերարեանքն, թող զգեօղնս ապաւինութե՝ որ յամենայն ազգաց տուաւ նոցա :

Համարեաց դարձեալ և զազգն Բենիամենի, և

1 Ի լուսանցս օրինակին Սարգիս :

կարգեաց և ած մինչև 'ի մահն Շաուուղի և որդւոցն նորա :

Եւ գրեաց վասն թագաւորութեանն Դաւթի 'ի Քերթոն , և վասն գալոյն նորա յերուսաղէմ : Գրեաց և վասն նահատակութեցն զոր արարին մի մի 'ի քաջամարտիկ պատերազմողացն նորա :

Յետ այսորիկ ասաց և զթիւ զօրուն միոջ միոջ յազգաց անտի յիւրաքանչիւր գնդէ , զի ժողովեցան կացուցանել զԴաւիթ 'ի վերայ թագաւորութենն : Եւ զի է միահամուռ բովանդակ ընդ ամենայն թիւննոցա երեքարիւր հազար և երեսուն և եւթն հազար և չորեքարիւր :

Եւ ասաց վասն գալոյն տապանակին յերկրէն այլ ազգեաց . և զի ձգեաց 'ի նա զձեռնն Ողա քահանայ ուղղել զնա , իբրև դրդուեցաւ 'ի սայլակէ անտի անկանել . և սպան զնա տէր . վասն զի 'ի վերայ ուսոցն իւրեանց ասացեալ էր յօրինացն ցքահանայսն՝ զի բարձցեն զնա , և ոչ եթէ 'ի սայլակի իբրև զայլ անօթս վրանին՝ զոր բառնային՝ ասացեալ էր բառնալ զնա :

Եւ ասաց դարձեալ վասն օրհնութեցն զոր օրհնեաց Դաւիթ զտէր , այն Դաւթին Ասափայ և եղբարց նորա , այնոցիկ՝ զի պսակ դասուցն նոցա պարաւեալ գալովն փառաւորէր Դաւիթ ընդ քահանայապետսն : Զայսոսիկ ասէր սկիզբն օրհնութեանց՝ զոր ասաց ոչ Դաւիթ և քահայապետքն , այլ Դաւիթ . զի թէպէտ և առ նմա էին 'ի ժամանակին իբրև օրհնէր Դաւիթ , այլ ոչ եթէ ընդ նմա ասէին . զի ինքն միայն գրեալ է , զի ասէր նա :

ԱՍԱՅ ԴԱԻԹ ԱՌԱՋԻ ՏԱՊԱՆԱԿԻՆ
ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅ

ԳԼՈՒԽ Ա

ԽՈՍՏՈՎԱՆ եղերուք տեառն, զի դարձոյց առ մեզ զտապանակն կտակարանաց. և կարգացէք զանուն նորա, և մի զանուն Դագոնայ՝ որ յաղթեցաւ պարտեցաւ ՚ի զօրութեն որ բնակեալն էր ՚ի տապանակին կտակարանաց: Յուցէք ՚ի հեթանոսս զառաջին գործս նորա, զեգիպտացւոցն, զծովուն, զանապատին: Եւ պատմեցէք զարուեստս սքանչելեաց նորա, զքաջութիւնսն զոր արար յաւուրս մեր յայլազգիս անդր: Ուրախ եղիցին սիրտք այնոցիկ իբրև զմերս յամենայնի՝ որ խնդրեն զտէր, ըստ մերում նմանութես: Խնդրեցէք զտէր և զզօրութիւնս յաղթութե նորա. և կամ քննեցէք վասն տեառն և վասն մեծազօր զօրութե նորա. և կամ նախանձիցիք ՚ի նա՝ խնդրութեամբ խնդրել զվրէժ տեառն զամենայն զրկողաց նորա, այս ինքն յուրացողաց նորա՝ որք հայհոյեն զնա. որք կեանն ՚ի շնորհաց նորա, և ոչ լինին շնորհահատոյցք բարութեց նորա. վայելեն նորայովքն, և պատրաստեն զլեզուս իւրեանց իբրև զգեղարդունս խոցոտիչս առ ՚ի նիւթել զնիւթս հայհոյութե և ուրացութե: Դաւարացեալ են մարմինք իւրեանց ՚ի դարմանոց բարերարին, և չորացեալ են միտք իւրեանց առ ՚ի տալոյ զօրհնութիւնս ամենատեառնն: Ողկուզալիցք են առնչովն ՚ի մշտնջենաւոր շնորհացն առ ՚ի հաստատութի մարմնաւոր կենացն, և խոպանացեալք են մատուցանել խոստովանութիս առ ՚ի մօտաւոր հոգեղէն դարմանոցն: Նախանձայոյք եղերուք իբրև ծառայք մտերիմք վասն սաստկայաղծ զօրութե նորա: Յիշեցէք զքաջութիւնս՝ զոր

արար 'ի թ չնամիս ձեր , և պահեցէք զիրաւունս բերանոյ նորա . զի թէպէտ և յամենայնի՝ որք տպաւուրեալքն են ըստ մերում՝ բնութեա՛ կան օրէնք նորա , բայց սակայն դուք մի մոռանայք զկտակարանս նորա . զի նա ինքն է , և պարզեք նորա ոչ խափանին . և կամ՝ զի անդէն 'ի միում՝ դարի անդ վասն այլափոխ հասակացն գտեալ լինին հազար դար : Երդուաւ այսուհետև Աբրահամն , զի զաւակի նորա տացէ զերկիրն քանանացոց . և ետ զկտակարանս որդւոցն Սահակայ 'ի Լեռնէն Սինայի : Զի իբրև սակաւքն էիք և բնակեալք էիք 'ի նմա , և իբրև իշխանք նորա բազումք էին , ոչ ետ միջ 'ի նոցանէ մեղանչել ձեզ . և որք յանդգնեցան ժպրհուրեմք մեղանչել ձեզ , խիտ և անհնարին յանդիմանութիւն սանձեցան , և առին յերասանակս , և կացին առին զտեղի : «Մի մերձենայք , ասէ , յօժեալս իմ» , և վասն Քրիստոսի՝ որ կարգեւոյն էր 'ի նոցանէն : «Եւ 'ի մարգարէս իմ մի մեղանչէք» . այն իսկ է՝ եթէ «Մարգարէ է , և աղօթս արասցէ 'ի վերայ քո» : Օրհնեցէք զտէր ամենայն երկիր և Նորայել . աւետարանեցէք օր ըստ օրէ զփրկութիւն անձանց ձերոց : Պատմեցէք 'ի հեթանոսս զփառս մեծութեան նորա , այն՝ որ ահաւորն է ոչ միայն 'ի վերայ թագաւորաց նոցա , այլ և 'ի վերայ աստուածոց նոցա . քանզի նոքա և ոչ ինչ ոչ արարին , իսկ անմեր բանիւ իւրով զերկիրնս արար : Աւելք դուք մանկունք ժողովրդեան նորա զպատարազըս , ոչ զպատարազս անասնոց , այլ խոստովան եղերուք նմա 'ի յաղօթս բերանոց ձերոց . և երկիր պաշտէք նմա 'ի ձեռն սուրբ օրհնութեանն : Պողոսցեն յերեսաց նորա ամենայն երկիր հեթանոսաց , և ահա հաստատեալ ուղղի աշխարհս 'ի շարժմանց և 'ի պատերազմաց : Ուրախ եղիցին երկիրնք և ցնծացէ երկիր ընդ գալ տապանակին կտակարանաց . և ասացեն 'ի մէջ հեթանոսաց՝ թէ տէր թագաւորեաց 'ի վերայ ժողովրդեանն իւրոյ , և զահի հարեալ երկիրցեն դարձեալ և այլ մարտնչել ընդ մեզ : Յնժասցեն ծով նաւովք իւրովք , և ուրախ լիցի երկիր անդաստանօք իւրովք , և զուարճացին ընդ մեզ ծառք անտառի յամենայն ժամ , երբ և յանդիմանէ սուու-

գուժքն իւրով զհեթանոսս վնասակարս մեր: Արդ
 դուք ասասցիք. խոստովան եղերուք տեառն զի բա-
 րի է, և յաւիտեան կացցեն առ մեզ շնորհքս այս: «Փրկեա
 զմեզ տէր անձ մեր, և ժողովեա զմեզ 'ի հե-
 թանոսաց»: Այնորիկ է:՝ որ գերեցան յաւուրս
 դատաւորացն 'ի ժամանակի՝ զի հեթանոսքն որ շուրջ
 էին զնորք՝ յաղթէին և հնազանդէին զնոսս:

Եւ յետ այսորիկ իբրև օրհնեաց զնա հանդերձ
 քահանայապետօքն 'ի մէջ քահանայիցն, ետ զպաշ-
 տօնն 'ի ձեռս քահանայիցն՝ զի եղիցին պաշտել մի
 մի 'ի նոցանէն յաւուր յորում հասցէ նոցա: Կացոյց
 և զԱբեղադ իդեթումացի՝, և զընկերս նորա վաթ-
 սուն և ութ, պահել զգրուես արտաքինս: Եւ Հաճ-
 րոն քահանայ և ընկերք նորա, զի մատուցեն զող-
 ջակէզս զառաւօտուն և զերեկորին, և զի ուսուցեն
 ժողովրդեանն զօրէնս տեառն: Կացոյց դարձեալ
 զՀաման և զնորուն ընկերս արդարս օրհնել և փա-
 ռաւորել զտէր, ոչ 'ի փողս և 'ի թմբուկս և 'ի սրին
 գրս և 'ի քնարս, այլ քաղցր բերանով և սուրբ ազօ-
 թիւք: Արդ 'ի ժամ հաստատութեան օրինացն մա-
 տուցեալ Դաւիթ խափանէր զօրէնսն. զի հոգեղէն
 օրհնութիւն զորս 'ի ներսն հրամայէր արկանել զպա-
 տարագան մարմնաւորս որ գրեալ էին 'ի նմա խափա-
 նէր: Իսկ իբրև ուղղեաց հաստատեաց կարգեաց
 կազմեաց զայս ամենայն, արձակեաց զժողովուրդն
 յիւրաքանչիւր տեղիս. դարձաւ և օրհնել զընտա-
 նիս իւր յայսմ օրհնեալ աւուր:

Արդ իբրև նստէր Դաւիթ և Նաթան մարգարէ,
 խօսել կալաւ Դաւիթ և ասէ ցՆաթան. պարտ և
 պատշաճ ինչ իցէ, եթէ փառաւորեսցի տունս իմ
 քան զտունն այ. զի ես նստիմ աւասիկ 'ի տաճարս
 մայրայարկս կոփածոյս և տախտակամած դրօշեալ
 վանդակակապ, և տապանակ կտակարանաց տեառն
 բնակեալ է 'ի մագեղէն վրանի: Արդ առանց հոգւոյ
 մատուցեալ մարգարէն հարցանէր ցընկեր իւր. և
 առանց յայտնութեան հարցեալն հարցողին մատու-
 ցեալ վճիռ պատասխանատու թէ առնէր, թէ «Չա-

մենայն ինչ որ 'ի սրտի քում է, արա . վասն զի տէր ընդ քեզ է, : Արդ Նաթանն՝ որ 'ի տուէն 'ի բան կամաց անձին իւրոյ խօսեցաւ, եղև 'ի վերայ նորա յայտնութիւն 'ի գիշերի, և եկն ասաց ց'Գաւիթ, ոչ զայն զոր ասացն՝ եթէ «Սմենայն ինչ որ 'ի սրտիդ քում է, արա», . այլ զի «Դու, ասէ, մի շիներ ինձ տուն ասէ տէր», : Վասն զի և ոչ միում ումեք 'ի դա տաւորաց անտի՝ զոր կացուցի ես 'ի ժողովրդեանն իմում ապրեցուցանել, և ոչ ասացի թէ ընդէր ոչ շինիցէք ինձ տուն մայրայարկս : Եւ այժմ թէպէտ և եկիր դու յղելովն Տօր քո տեսանելով զողջոյն եղբարց քոց, այլ ես ածի զքեզ 'ի Տօտէ խաշանց : Խբրև եկիր դու 'ի բժշկութի Շաւուղի, և սպանանել զսկայազնն յայլազգեաց, և արարի զքեզ թագաւոր՝ մինչև հովիւն էիր դու . ես եղէ ընդ քեզ զօրութի, զոր ինչ յամենայն մարտ պատերազմացն այնոցիկ արարեր քաջութի : Ես արարի քեզ անուն իբրև միջ 'ի մեծամեծաց երկրի . այս ինքն իբրև զՆամրովթ՝ որ սկայն էր, և զնորուն ընկերսն՝ որ յառաջ քան զքեզ յամենայն մարտ պատերազմաց նահատակեալ էին : Եւ հաճեցայ ես յԽարայէլի . և այլ մի յաւելցին որդիք անօրինացն գերել զնա յաւուրս քո, որ պէս և գերեցին զնա որդիքն ամոնացւոց և մադիաւ նացւոց յաւուրս Նափեթայ և Գեդէոնի : Եւ կարգեսցի թագաւորուն քո 'ի զաւակի քում, և շնորհք իմ մի անցցեն յորդւոյն քում մէ՝ որ ելանէ յերանաց քոց . այս ինքն մի առցի 'ի նմանէն թագաւորութիւնն՝ թէպէտ և յանցանիցէ, որպէս առաւ 'ի Շաւուղէն :

Իսկ իբրև երկրորդեաց Նաթան Գաւթի զոր ինչ 'ի տեառնէ խօսեցաւ ընդ նմա, սկսաւ ասել Գաւթի թագաւորաց երկրի . զի թէպէտ և յաչս իմ մեծ է այս՝ զի 'ի զաւակի իմում կարգեսցի թագաւորուն յաւիտեան՝ որպէս և ասաց Նաթան, և կամ զի մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ թագաւորութիւն է, որպէս և ասաց Յակովբ, այլ յաչս քո կարի փոքր է այս : Քանզի ոչ եթէ միայն ինձ արարեր դու զառաւել մեծամեծս,

այլ զամենայն՝ որ կատարեալ են յերկիւղիդ քում, հանես զնոսա 'ի խաւարէ 'ի լոյս . այս ինքն ածես դու զնոսա 'ի խոնարհութի 'ի բարձրութի : Արդ զինչ պարծեցայց սիրովս իմով առ քեզ . զի քեզ իսկ յայտնի են գործք ծառայի քո . և վասն այսորիկ բարձրացուցեր զծառայ քո : Եւ արդ այժմ՝ զի հաներ զժողովուրդ քո 'ի մեծամեծ նշանս և յարուեստքս , և ուղղեցեր հաստատեցեր զնա 'ի ժառանգութե իւրում, զի եղիցի քեզ ժողովուրդ յաւիտեան , ուղղեսցի արդ և տունն Դաւթի մինչև յաւիտեան . այս ինքն կատարեսցի գործովք և արդեամբք զամենայն զոր խոստացար ինձ 'ի ձեռն բանի . քանզի յայտնեցեր ինձ խորհուրդ 'ի ձեռն Նաթանայ , և վասն այսորիկ կաց յաղօթս՝ զի եղիցի գործովք : Արդ դու ես տէր անձ , որ խօսեցարդ զայս , օրհնեցեր և օրհնես դու յաւիտեան զտունս արդարոց :

Եւ այսորիկ կոտորեաց Դաւիթ զայլազգիսն , և առ զլար չափանի 'ի ձեռաց նոցա : Կամ՝ յերկրէն Իւրայելի առեալ էր այլազգեացն յառաջ քան ոչ էր թագաւորեալ Դաւիթ , և պահանջեաց 'ի նոցանէն Դաւիթ իբրև թագաւորեցաւ . և կամ այն իսկ է՝ զի մոռտ յերկիր նոցա , և առ զԴաւթ հանդերձ ազարակօքն : Կոտորեաց դարձեալ զմովբացիս , որք հնազանդեցին զժողովուրդն նորա . և արար զնոսա ծառայս հարկատուս : Եւ սպան զթագաւորսն Մծուխի . և եդ սահմանս 'ի դեմն Արածանի : Կոտորեաց զեդովմայեցիս՝ որ եկին հասին 'ի թիկունս օգնականութե Ադրահազարու , և արար և զնոսա ծառայս հարկատուս : Բայց 'ի պղնձոյն զոր առ Դաւիթ 'ի հեթանոսաց , զայս ամենայն արար Սաղովմոն ծովըս և սիւնս և զեզինս հանդերձ ամենայն անօթօքն պղնձի : Սրբեաց դարձեալ Դաւիթ զանօթս ոսկոյ և արծաթոյ և պղնձոյ , զոր ետ տանել նմա փուս արքայն անտիոքացոց հանդերձ ոսկոյն և արծաթու վըն՝ զոր առ 'ի հեթանոսաց , որ շուրջ զնոքօք էին : ¹

Ղապեաց դարձեալ հրեշտակս մխիթարել զՀա-

¹ Երկրակին կայ թերակատար յաւելուած ընդ որդին նախս . որ չերևի 'ի միւս օրինակն :

նան արքայն վասն մահու հօրն իւրոյ : Արդ որդու վրն կամեցաւ հատուցանել զչնորհան՝ զոր արար ընդ նմա հայրն նորա , իբրև յերեսաց Շաուղի փախուցեալ էր նա : Իսկ որդիքն Ամոնայ թողին նայել 'ի բարեկամութիւնն՝ որ եղև յաւուրս հալածանացն Դաւիթ , և նայեցան նոքա չարաչար 'ի հրեշտակսն խաղաղութեն՝ որ յստակամիտ մտօքն առաքեցան առ նոսա : «Նենդութք , ասէ , առաքեցան լրտեսել զքաղաքս , և ոչ եթէ սիրով առաքեցան մխիթարել ըզքեզ , » : Իսկ իբրև արձակեցին զնոսա մեծ անարդութք առ տէրն իւրեանց , զղջացան և երկեան յոյժ . և փոխանակ զի յղեսցեն բարեխօսս առ Դաւիթ , որ դիւրինն էր , առաքեցին վարձեցան հազար քանքար արծաթոյ 'ի Մծուխնէ և 'ի Խառանէ և յԱրամայ Միջագետաց և յԵդոմայ զօրս բազումս սպառազէնս և հետևակս : Կոտորեցան 'ի ձեռն Յովաբու և Աբեստայ եղբօր նորա յառաջին անգամն . և յաւելկոտորեաց զնոսա Դաւիթ , իբրև եկին կրկին անգամ խնդրել զվրէժ ընկերացն իւրեանց : Պաշտեցին զճառայուծի՝ և որք յանցս գետոյն էին՝ ժողովրդեանն . քանզի 'ի պարգևի անդ մինչև յԱրածանի խոստացեալ էր ծառայել նմա : Եւ ասպա 'ի միւս ամն սաշարեցաւ քաղաք թագաւորութե որդւոցն Ամոնայ , և ած զնոսա Դաւիթ շղթայիւք յերկիրն Խարայէլի :

Ետ այսորիկ ասաց , եթէ եդ սատանայ ուշ 'ի վերայ՝ ոչ 'ի Դաւիթ՝ այլ 'ի վերայ Խարայէլի . և փութացաւ Դաւիթ համարել զժողովուրդն : Արդ այն՝ զի յայսմ վայրի առնու զնա 'ի վերայ սատանայի , Սամուէլիւն վասն այ՝ զի գրգռեաց զԴաւիթ թուել զժողովուրդն . ասաց սա . «Զօրացաւ , ասէ , բարկութի տեսուն յԽարայէլ , և գրգռեաց զԴաւիթ թուել զժողովուրդն , » : Արդ եթէ բարկութք եղև այս , և ստիպելով ստիպեցաւ Դաւիթ համարել զժողովուրդն . և ինքն Դաւիթ վասն այսորիկ ոչ արբ գան և կամ թէ եպերեցաւ , զի ժողովուրդն միայն արբ գան . վասն այսորիկ բարւոք մեկնեցաւ այս 'ի տեղուջ իւրում , եթէ վասն զի թուեցին համարեցին և կալան զքահանայսն 'ի սպանումն , և ոչ սպրեցուցին զնոսա , որպէս զՅոնաթան 'ի Շաուղի :

Համարեցան նորա 'ի կոտորած սրոյ հրեշտակին : Հանդերձ այսու միւս ևս այլ յանցանք՝ որ սմին նման է՝ ունէին նորա : Ապստամբեցան նորա ընդ Աբիսու զոմայ սպանանել զԴաւիթ . զի վասն այսորիկ անկաւ 'ի նոցանէ եւթանասուն հազար :

Արդ եթէ 'ի սատանայէ եղև գրգռութիւն , և կամ թէ 'ի տեառնէ եղև անփութութիւն՝ զի եղիցի այս , ընդէր զօրացաւ բարկութիւնն վասն այսորիկ : Քանզի ահա թէպէտ և զի մի համարեսցի զաւակն Աբրահամու , վասն բազմութեն իւրոյ ասացեալ էր . այլ զի թէ բնաւ ամենեւին մի համարեսցի , ոչ էր գրեալ : Արդ եթէ ոչ համարեսցի , և ոչ էր համարեալ , ուստի՞ յայտ լինէր և երևէր՝ եթէ ոչ մտանէր նա 'ի թիւ համարոյ , և արտաքս քան զհամարս և զթիւս . և ո՞վ հաւատայր եթէ ճամարիտ եղև բանն նայ , եթէ այս որ եղևս՝ ոչ էր եղեալ : Ապա եթէ վասն այսր եղև զի յայտ լիցի պարզեն նայ՝ եթէ առ զկատարութիւն և հաստատեցաւ , եթէ այսպէս է , ոչ եթէ վասն զի թուեաց զժողովուրդն՝ արբ. գան . քանզի ոչ արբ. իսկ գան որ թուեացն , այլ այն՝ որ թուեցան՝ արբ. գան : Յորձում կողման գնիցեմք ըզյանցանսն . զի ուր խրատն ստուգութե է , անդէն և յանցանքն ազատութե : Այսուհետև տասն ազգօքն՝ որ թուեցան համարեցան՝ յայտ եղև եթէ բազում եղեն իբրև զաւազ առ ամին ծովու , որպէս և խոստացաւ անձ սիրելւոյն իւրոյ : Բայց տամբն Ղևեայ և որդւովքն Բենիամինի , զի ոչ համարեցան , վասն զի անարդեաց Յովաբ զբանն արքայի , կատարեցաւ և այն՝ զի մի համարեսցին իբրև զաւազ , որ վասն բազմութե իւրոյ ոչ թուի և ոչ համարի :

Արդ անձ զի առաքեաց զմարգարէն , առ Դաւիթ առաքեաց՝ և ոչ եթէ առ ժողովուրդ անդր . զի թէպէտ և 'ի դատավճիռ բանին խառն են արքայ և ժողովուրդն , այլ երեսք մարգարէին գողջիր թէ 'ի վերայ Դաւթի ոչ եղեալ նայէր : «Երիս , ասէ , չարիս ածեմ՝ 'ի վերայ քո , ընտրեա քեզ » : Արդ յականջս բարեխօսին եկն դատավճիռ , և ոչ եթէ յականջս յանցաւոր ժողովուրդեանն : Զի թէպէտ և դեմք ըստուգութեն 'ի վերայ Դաւթի ետ զդատավճիռն ,

այլ սակայն շնորհքն յայտնեցին նմա, զի ինդրուա-
ծովքն իւրովք կարկատեսցէ զխրամատուծի ման-
կանց ժողովրդեան իւրոյ: Արդ վասն Գաւթի առա-
քեցին կալան զքահանայսն հրամանաւ Շառուղի 'ի
սպանումն. արդ վասն նորա համարեցան և կալան,
վասն զի ետ Աքիմէլէք հաց, կոտորեցան: Եւ վասն
զի ապստամբեալքն դարձեալ և 'ի նմանէն ապստամ-
բեցան, իբրև գայր վրէժխնդրուծին որ մեղաւն յեր-
կոսին, յայտնեցաւ այնմիկ՝ ընդ որում յանցեանն
երկոքումբք, զի ինդրեսցէ երկոքումբք զըպարտեալն
'ի վերայ երկդիմեան յանցաւորացն 'ի ստոյգ դատաւ-
ւորէն՝ որ 'ի ձեռն հրեշտակին յարեաւ ինդրեաց
զվրէժխնդրուծի երկոցունց յանցաւորացն: «Երիս,
ասէ, չարիս ածեմ 'ի վերայ քո, ընտրեա քեզ»,
Արդ նայեաց և տես, զի թէպէտ և մինն ճշմարիտ
է, միւսն ևս յայտնէ՝ եթէ ոչ է ճշմարիտ. զի թէ-
պէտ և այն՝ թէ ընտրեա քեզ՝ ճշմարիտ է, այլ այն՝
զի 'ի վերայ քո՝ ոչ է ճշմարիտ. այլ և ոչ այն՝ զի 'ի
վերայ քո՝ չէ սուտ:

Արդ այր՝ որ առ Գողիադու հսկայիւ և յամենայն
մարտս պատերազմաց իբրև մարտեաւ, զանձնն իւր
ետ փոխանակ ժողովրդեանն իւրոյ, յայտ է աւասիկ՝
զի իբրև զանձն իւր սիրէր զժողովուրդն իւր: Արդ
յանձն իւր ըմպէր գան միով 'ի չարեաց անտի, որ 'ի
վերայ մանկանց ժողովրդեան նորա իշխէր: Արդ ոչ
եթէ 'ի վերայ Գաւթի գային չարիքն. գայր 'ի վերայ
նորա չարն, զի 'ի վերայ մանկանց ժողովրդեանն իւրոյ
գայր. և գայր 'ի վերայ նորա դարձեալ, զի մանկամբք
ժողովրդեան իւրոյ՝ որ չարչարէին 'ի չարեաց անտի,
ինքնին անձամբ իւրով չարչարէր: Արդ Գաւթի իբ-
րև ետես եթէ ածէ զերեամ մի սով, գիտաց եթէ
զմանկունս ժողովրդեան իւրոյ սատակէր, և ոչ եթէ
գնաւ: Եւ զերիս ամիսս մատնել 'ի ձեռս թշնամեաց՝
ժողովուրդն կոտորէր, և ոչ եթէ նա. քանզի մատ-
նել ասաց, և ոչ եթէ մեռանել: Ընտրեաց իւր, զի
'ի ձեռն տեառն՝ որ անյրպետէն ընդ մեղաւորն և ընդ
անմեղն՝ մատնեսցի, և ոչ 'ի ձեռն սովոյ և թշնամեաց
մատնեսցի ժողովուրդն նորա:

Արդ առաքեցաւ հրեշտակն յերուսաղէմ ապա-

կանել, և ասացաւ նմա՝ շատ ապականեցեր, Ոչ եթէ զի շատ ապականեաց, այլ զի մի գործեսցէ աւելի քան զայն ինչ՝ որ հրամայեալ է նմա: Զերիս աւուրնս գումարեաց ստուգութիւն զսուրն՝ ՚ի ժողովուրդ անդր. և մինչ դեռ կամէր լինել երեք ժամք, զբողոք բարձին շնորհքն զդահաճէն ստուգութե՛ք եթէ յաճախեաց ապականեաց: Եւ արդ մինչ սակաւդ ապականեաց, շատ թուեցաւ քեզ՝ թէ ապականեաց. եթէ զերիս աւուրս ապականեալ էր, յաճախէր բազմանայր սուգն և տրտմութի շնորհացն սատակմամբն՝ որ լինէր ժողովրդեանն մարդակոտոր առ հասարակ:

Անդէն ընդ բանին՝ եթէ շատ ապականեցեր, ետես Դաւիթ զհրէշտակն ընդ երկինս և ընդ երկիր, և կայր ՚ի վերայ Երուսաղէմի մերկացուցեալ զսուսեր իւր: Անկաւ Դաւիթ և ծերակոյտ ժողովրդեանն իւրոյ քրճազգած յերեսս իւրեանց առաջի նորա: Տեսեր առագիկ, զի բարեխօսին յայտնեցաւ. զի քրճազգած լինելովն՝ ընդդէմ՝ բարկութեն վառեալ կայր: Եւ վասն զի ետես եթէ փոքր է աղէտ խնդրուածոց նորա և ընկերաց իւրոց կալ առաջի հրէշտակին՝ որ սպառնայր, և մերկացեալ ունէր զսուսերն իւր, և ասեր ցտէր. զի եթէ ես մեղայ՝ որ ասացի թուել զժողովուրդսն, այս խաչն անմեղ որ թուեցանն իբրև ոչ կամէին, զի՞ մեղան. եղիցի ձեռն քո յիս, վասն զի ես մեղայ, և ՚ի տուն հօր իմոյ՝ իբր ոչ մեղան. և ՚ի ժողովրդեանէս միայն արգելցի մարդամահս: Արդ ետ իբրև Մովսէս զանձն իւր փոխանակ մանկանց ժողովրդեան իւրոյ, և յաւելեա զտուն հօր իւրոյ՝ զոր ոչն արար Մովսէս. և վասն զի թուեցաւ նմա եթէ ինքն է պատճառ յանցանացն, ետ զանձն իւր ՚ի մահ: Ստուգութեամբ մատնեաց դարձեալ զինքն և զտուն հօր իւրոյ փոխանակ ժողովրդեանն իւրոյ ՚ի ձեռն շնորհացն: Արդ եթէ կատարեալ էր այն՝ զոր խնդրեաց, ստուգութիւն անօրինէր. զի փոխանակ ժողովրդեանն՝ որ յանցեաւ, զթագաւորն զանմեղ հարկանէր. և պարզեն այ՝ որ ասացն ցնա՝ եթէ «Ի զաւակի քում կարգեսցի թագաւորութիւն», սուտ լինէր՝ եթէ տուն

հօրն Գաւթի ընդ Գաւթի՝ որպէս և Գաւթի մնալովս ինդրեաց՝ մեռեալ էին :

Արդ ՚ի ժամանակի իբրև ետ զանձն և զտուն հօրն փոխանակ ժողովրդեան իւրոյ, և ահա Գառ մարգարէ աճապարեաց և ճեպեալ և ընթանայր յանուն տեառն . և ստէ ցնա, զի շինեսցէ սեղան տեառն ՚ի կան Սրանայ յերուսացոյ : Եւ արդ զի մի Լըցի Գաւթի թէ մինչ զսեղանն շինեսցէ և զհնուցու և յօշեսցէ անդամաթիւ զպատարազն՝ կոտորեսցէ հրեշտակն զքաղաքն առ հասարակ, ամբարձ զաչս իւր և ետես զհրեշտակն՝ զի ամիսփեալ էր զձեռն իւր յինքն, և ոչ ապականէր : Փութացաւ Գաւթի և հաս առ Սրան : Կա դարձաւ և ետես զնա, և երկիր եպագ նմա . զի եթէ շքով թագաւորութեանն իւրոյ երթայր նա, ոչ իբրև կայր յետոյ նորա, դառնայր և տեսանէր զնա : Ասէ Գաւթի ցՍրան . «Տուր ինձ ընդ բարի գինս զտեղի կալոյս այսորիկ, զի շինեսցի ՚ի սմա սեղան հաշտութե տեառն . և արգելցի մարդամահս ՚ի ժողովրդենէս,» : Եւ ետ նմա որգին հեթանոսաց ոչ միայն զտեղին, այլ և զեղինսն ՚ի պատարագ, և զօրանն ՚ի պէտս պիտոյից պատարագին . և յաւել ետ ցորեան և նաշիհ՝ որ ոչ էին պիտոյ : Իսկ իբրև ոչ կամեցաւ Գաւթի առնուլ ձրի, նեղեաց զանձն իւր Սրան, և առ ահամայ իբրև ոչ կամէր : Մատոյց Գաւթի զպատարագն, և ընդունելի եղև . և էջ հուր ՚ի բարձանց յանդիման ժողովրդեանն ՚ի վերայ պատարագին հաշտութե՝ զոր մատոյց նա : Արդ իջանելովն հրոյն ՚ի բարձանց՝ վերացաւ ՚ի բարձունս հրեշտակն հրեղէն, որ իջեալ կոտորէր ՚ի ժողովրդեան անդ :

Արդ վրան ժամուն՝ զոր արար Մովսէս յանապատի անդ, այն զի ՚ի նմա պագանէին երկիր մինչև ցայն օր . իսկ իբրև ետես Գաւթի եթէ լսելի եղև նա ՚ի կալ անդ Սրանայ, երկեալ նա դարձեալ մատուցանել զաղօթս իւր ՚ի վրան ժամուն : Եւ ասաց ՚ի վերայ կալոյն՝ զի «Սա է տաճար տեառն,» . այս ինքն սա է տեղի տաճարի տեառն, և տեղի սեղանոյ պատարագաց Խրայելի : Ուրախ եղև Գաւթի յոյժ, զի ոչ միայն օր ինչ պիտոյ էր պա ՚ի շինուած տաճարին

պատրաստեաց նա, այլ և զտեղին ևս տաճարին հանդերձ ամենայն պիտոյիւք տաճարին պատրաստեաց նա: Իսկ իբրև յայտ եղև նմա տեղին, ժողովեաց ըզպանդուխտան առնել 'ի նոցանէն քարակոխս և սուկերիս:

Արդ թէպէտ և յայտնապէս յանարդու թի հեթանոսաց լինէր նա եկօքն և պանդխտօքն՝ որ առ 'ի շինուած տանն ժողովէր, այլ շինուածօնն պանդրիւ տաց՝ խորհուրդ հեթանոսաց՝ որ հանդերձեալ էին 'ի շինել զեկեղեցիս ֆրիստոսի՝ նկարէր: Արդ այնորիկ՝ որ յաւուրս Սողովմանին՝ որ շինեցաւն 'ի նոցանէն մի տաճար յերկրպագութի շօր, այսօր բերք բիրուց եկեղեցեաց յերկրպագութի ֆրիստոսի որ գւոյ շինեցաւ և շինին 'ի նոցանէն: Արդ եթէ ոսկին և արծաթն և պղինձն և երկաթն և քարքն կոփածոյք առաջի տաճարին 'ի հեթանոսաց էին, և եթէ զփայտ տաճարին ծուրացիք և ծայղանացիք բերէին, և եթէ զառաջին խորան ժամուն յեգիպտացւոց և յամովրհացւոց արարին և կանգնեցին նոքա, և եթէ վերջին տաճարն յտացուածոց և 'ի զանձուց տանն Գովգայ և 'ի Պարթևաց թագաւորաց Պարսից շինեցաւ, արդ իւ արդեւք պարծեսցի ժողովուրդն տառապեալ, կամ որով իւիք հպարտանայցէ. զի ահաւասիկ երկոքին տաճարքն հանդերձ վրան ժամուն որով պերճացեալն էին՝ 'ի ձեռն հեթանոսաց կանգնեցան:

ԳԼՈՒԽ Բ

Եւ ասաց Դաւիթ. «Սողովման մանուկ է ցարդ ևս, և վասն նորա ասացեալ է՝ եթէ նա շինեցէ զտաճարն. պատրաստեցից նմա զամենայն պէտս տաճարին»: Եւ արդ ուր իցէ ասացեալ վասն նորա զայս. արդեւք այս իսկ է՝ զոր ասաց Նաթանն, եթէ «Զաւակն քո՝ որ ելանէ յերանաց քոց, ուղղեցից զաթառ թագաւորութեն նորա, և տիրեցուցից զնա 'ի տան իմում՝ և 'ի թագաւորութեան իմում՝ յաւիտեան»: Եւ ասաց Դաւիթ ցՍողովման. «Տէր ասաց զիս 'ի ձեռն մարգարէին իւրոյ՝ եթէ դու մի՛

չինեսցես զտուն անուան իմոյ . վասն զի պատերազմունս զոր արարեր, արիւն բազում հեղեր դու » : Եւ արդ որ մարդարէ ասաց ցնա . զի 'Նաթան' որ առաքեցաւն առ նա վասն այսր , զայս ոչ ասաց ցնա . բայց զգաւաին՝ զի կարգելոց էր ազգաց յազգս՝ խոստացաւ նմա , և զթագաւորութիւն յաւիտենից պարգեւեաց նմա . և ինքն Գաւիթ զմեծ խոստովանուին վասն այսորիկ մատոյց նմա : Արդ եթէ յայնմ առուր ոչ ասացաւ նմա այս , և այլ առուրք ոչ են գրեալ վասն մարդարէին՝ եթէ ասաց ցնա :

Արդ եթէ եպերեալ էր Գաւիթ արեամբն զոր եհեղ , եպերեալ էր և Աբրահամ արեամբն զոր եհեղ զհինգ թագաւորացն : Եպերեալ է և Մովսէս արեամբն եգիպտացւոց զոր հեղձոյց նա՝ ի ծովն Կարմիր , և երկուց թագաւորացն ամուրհացւոց՝ զոր կոտորեաց նա , և մադիանացւոց և ամաղէկացւոց՝ զոր սպան նա : Եւ եպերեալ է դարձեալ Յեսու որդի 'Նաւեայ , որ կորոյս սատակեաց զերեսուն թագաւորսն քանանացւոց . եպերեալ է և Նափեթ , որ կոտորեաց զորդիսն ամանացւոց . և Գեդէոն՝ որ կորոյս զմադիանացիսն . և Սամիսոն և Սամուէլ՝ որ սպանին զայլազգիսն : Եւ ահա ինքն իսկ անծ ՚ի ձեռս 'Նաթանայ ասաց ցնա , եթէ "Եղէց ընդ քեզ , և կորուսից զամենայն թշնամիս քո յերեսաց քոց" : Արդ եթէ ինքն անծ կոտորեաց զնոսա , Գաւիթ ինչ ոչ է եպերելի :

Եւ ընդէր և վասն ոյր՝ ՚ի պատճառս արեան՝ զի մի ոք յարգարոց անտի ոչ եպերեցան նովաւ , Գաւիթ միայն իբրև կամեցաւ շինել զտաճարն տեառն՝ արդեւաւ վասն նորա զի մի շինեսցէ : Արդ վասն զի ոչ եղև պարապ Գաւիթի զամենայն առուրս կենաց իւրոց պատերազմօք զոր առնէր նա զորութիւն տեառն ընդդէմ թշնամեաց մանկանց ժողովրդեան իւրոյ , արդէլ զզովամարմին ծերութիւն նորա , զի մի աշխատեսցի ՚ի շինուածն տաճարին՝ որպէս և ՚ի պատերազմունսն . զի որդւոյն նորա՝ որում յաճախէ խաղաղութիւն՝ գործ գտցի նմա . և զի մի փասեսցէ նմա դատարկութիւն , որպէս և փասեաց իսկ նմա : Պատրաստեցաւ նմա գործ ոչ միայն առ ՚ի զբօսանս նորա

Եթէ զբօսացուցանէ զնա, այլ և որ յարդէ և փառաւորէ զնա, և շքեղացուցանէ զնա՝ ի Թագաւորութեանն իւրում: Վասն այսորիկ և յետ շինուածոյ տաճարին անկաւ նա ՚ի Լիտուժիւն, զի հազար կին ընդ ազատ և ընդ հարձ արար նա. բայց յաւուրս շինուածոյ տաճարին յերկիւղ տեառն իւրոյ կայր նա, զի այլում ընդ նմա ոչ պագանէր երկիր: Եւ զգուշութիւն յաղթեաց նա. զի ընդ դստերն Փարաւոնի, զի հան ՚ի տաճար անդր որ շինեաց նմա, այլ ընդ նմա ոչ է գրեալ՝ Թէ հան նա: Եւ զի գիտասցես Թէ վասն հանգստեան պատրաստեաց նմա զգործն, լուր Գաւթի, իբր յանուն այս ասէր սա ցորդին իւր. «Որդի, ասէ, որ լինի քեզ, հանգուցից զնա յամենայն Թշնամեաց նորա, և հանդիստ եղիցի Խրայելի յաւուրս նորա. նա շինեսցէ տուն անուան իմոյ»:

Արդ ոչ եթէ վասն արեանն զոր եհեղ արգելաւ նա. զի եհեղ և Մովսէս զարիւնն եգիպտացոց և զամալրհացոց, զամաղէկացոց և զմաղիանացոց. և փոխանակ եպերմանն ընկալաւ նա զմեծապայծառ շուք փառացն երեսաց. և ոչ արգելաւ նա Թէ մի արասցէ զխորան ժամուն: Արդ վճ գործոյ՝ զի գտցի որդւոյ նորա՝ արգել զնա, որպէս և ասացաք մեք. զի խորհրդովք խօսից տեառնն իւրոյ, և վայելուչ զգուշութիւն սրբութեն նորա արգելցի նա ՚ի կոոցն օտարուտոց և ՚ի ցանկութի կանանց:

Արար նա յղևտացոց գաւառապետս ՚ի տանն Խրայելի. և զի եղիցին դարմանել զաղքատս: Եւ կարգեաց քահանայս և զղևտացիս ՚ի սպաս պաշտաման իւրեանց ըստ իւրեանց կարգին, օրհնիչս և բարապանս յիւրաքանչիւր տեղիս. և ժողովեաց զմեծամեծս զհեռաւորս և զմերձաւորս: Եւ ասաց եթէ ՚ի տանէ Յուդայ ընտրեաց տէր զտուն հօր իւրոյ. և ՚ի տանէ հօր իւրոյ զիս ընտրեաց Թագաւորել. և յորդւոց իմոց ընտրեաց զՍողովման, զի շինեսցէ տաճար տեառն: Եւ արդ սկսաւ պատուիրել, որպէս և Մովսէս ժողովրդեանն, տայր և ինքն հրաման որդւոյն իւրում պահէլ զպատուիրանս տեառն: Եւ ետ զչափ տանն, և և զնմանուի սեանց սրահին, և զամենայն տանն զիւ-

ըրարանչիւր պէտտ եցոյց նմա . և վասն ոսկեղէն և արծաթեղէն սեղանոցն , և վասն ամենայն կահի և կարասւոյ պաշտամանն հրամայեաց յայնմ առուր Սողովմանի յանդիման ամենայն մեծամեծաց ժողովրդեանն . ետ և զպարգևս 'ի տուն տեառն . և ուրախ եղև Գաւիթ և ժողովուրդն : Եւ օրհնեաց Գաւիթ զտէր և ասաց . ո՞վ եմ ես , և կամ զի՞նչ է ժողովուրդն իմ , զի արարեր ինձ և ժողովրդեան իմում զայս ամենայն . և վասն զի զօրէնս քո ուսուցի , քանզի ուսայ ես . զի ճանապարհդ քո կենաց օգնեաց ինձ , այս ինքն պահպանութիք պատուիրանաց քոց . այն իսկ է՝ զի յամենայն մարտս պատերազմաց ապրեցուցեր զիս և զժողովուրդդ քո :

Այլ մատուցին զպատարագս մեծամեծս , և նստուցին զՍողովմոն յաթուր թագաւորութե՛ , և արկաւ զնովաւ շուք վայելչութեան : Եւ թիւ առուր՝ զոր թագաւորեաց Գաւիթ 'ի վերայ Խրայելի , զքառասուն ամ : Եւ մատոյց Սողովմոն հազար ողջակէզս 'ի վերայ պղնձի սեղանոյն , զոր արարեալ էր Բեսելիէլ՝ յանապատի : Եւ եբեր զնա Գաւիթ հանդերձ վրան ժամուն յերուսաղէմ : Եւ յայտնեցաւ տէր 'ի վերայ նորա 'ի տեսիլ գիշերոյ , և ասաց ցնա . « Խընդրեա ինչ , և տաց քեզ » : Եւ խնդրեաց նա զիմաստութի՛ դատել զժողովուրդն . և ետ նմա իմաստութիւն առաւել քան որչափ խնդրեաց . և ետ նմա զփառս՝ զոր ոչն խնդրեաց : Եւ բազմացոյց և յաճախեաց Սողովմոն զարծաթ և զոսկի և զերիւարս և զսպառազէնս . և մոռացաւ զբանս Մովսիսի զոր ասաց . « Զի մի յաճախեսցէ իւր ոսկի և երիւարս , զի մի հպարտացի և մոռացի զտէր » : Եւ թանասուն հազար փայտակոփ , և ութսուն հազար քարակոփ 'ի ձեռն մեծ արար զնա . զի եթէ ութսուն հազար քարակոփ փոքր իցեն տաճարին , կոփեսցեն և յօրինեսցեն զնոյնչափ քարանցն՝ որ յառուրս Գաւիթի հօր նորա կոփեալ էին : Արդ առաքեաց առ Խիրամ վասն մայր փայտի՝ զի բերցեն 'ի Լիբանանէ , իբրև առեալ խոստանայր ծառայիցն Խիրամայ քսան հազար քոռ

1 Յօրինակին 'ի լուսանցան Բաթուլիէլ . միւս օրինակն Բաթուլիէլ :

ցորենոյ, և քսան հազար մար գինւոյ. և քսան հազար մար իւղոյ : Արդ նայեաց և տես որչափ բերրի էր երկիր նոցա, զի թագաւորացն ևս հեթանոսաց տային ռոճիկս : Եւ առաքեաց թագաւորն ծուրայ խիրամ որդի կնոջ մի այրւոյ ճարտար յամենայն գործս :

Այսաւ շինել Սողովման տաճար յերուսաղէմ 'ի լեառն ամովրհացւոյ 'ի տեղի՝ ուր մատոյց Աբրահամ պատարագ զորդին իւր 'ի կալն Արանայ յերուսացւոյ զոր գնեաց Դաւիթ : Ահաւասիկ զի տեղին ևս տաճարին հեթանոսաց էր, զի յերուսացւոյ առեալ էր. և զարդարիչք նորա հեթանոսք էին. զի խիրամ որդի այրւոյ միոջ քանանացւոյ պէսպէս զարդարանօք զարդարեաց զնա : Բայց նման է դարձեալ, եթէ 'ի տեղի ծառոյն զորմէ կախեալն էր զխոյն, անդ եղև Գողգոթայն. զի անդ բեւեռեցաւ փայտն խաչի փոխանակ ծառոյն, և 'ի փայտի անդ խաչեցաւ որդի հօր Քրիստոս փոխանակ խոյին. զի խորհրդով իւրով 'ի ծառ անդր, իբրև տարածեալ իսկ էին բազուկք նորա, զպեցաւ նա : Արդ սկսաւ շինուած տանն 'ի չորրորդ ամի թագաւորութեն իւրոյ, և կատարեաց զնա 'ի փայտս կնդրկեայս, և քանդակեաց զնա ոսկւով. և երբ զսրբութիս հօր իւրոյ, և տարաւ եդ 'ի տուն գանձի տեառն : Եւ ժողովեաց զամենայն իշխանս իւր, և եհան զարկոյն կտակարանաց տեառն 'ի Սիոնէ 'ի գեղջէն Դաւթի, և եդին զնա 'ի մէջ սրբութեցն ընդ թեօքն քրովբէիցն. և մածեաւ ամսն զսրբութեն, և էջ հուր յերկնից և եկեր զողջակէզսն զոր մատոյց Սողովման :

Այլ յայանեցաւ դարձեալ տէր 'ի վերայ Սողովմանի 'ի տեսիլ գիշերոյ, և ասէ ցնա. «Առայ ես զաղօթս քո. և եղիցին, ասէ, աչք իմ հայել 'ի վերայ տանս այսորիկ, և ականջք իմ եղիցին 'ի լսել զաղօթս զոր մատուցանեն 'ի դմա : Եւ եթէ գնայցես դու առաջի իմ արդարութիւն, որպէս և գնաց Դաւիթ հայր քո, և հաստատեցից զուխտն իմ որ եղև ընդ նմա՝ թէ մի պակասեացէ նմա որդի, որ կայ առաջի իմ 'ի թագաւորութե իտրայէլի : Ապա թէ

դարձիք յինէն պաշտել զկուռս օտարոտիս, կորուսից զձեզ յերկրէ՝ ուր բազմացարուքք իբրև զաւազաւ ափն ծովու. և զտունդ պարծանաց ձերոց արարից յաւեր և ՚ի թափուր: Եւ զոր օրինակ եղերուք դուք ՚ի փառս և ՚ի գովեստս յաւուրս Գաւթի՝ որ պահեաց զպատուիրանս իմ՝, սոյնպէս եղերուք ՚ի զարմացումն և յառակս ազգաց, յորժամ ոչ զնայցէք ՚ի պատուիրանս իմ:՝: Արդ կացոյց Սողովման քահանայս և ղևտացիս և օրհնիչս և բարապանս ըստ իւրաքանչիւր արժանի որպէս և Գաւթի պատուիրեաց: Եւ թագաւորեցաւ ՚ի վերայ ամենայն թագաւորութեց յԱրածանւոյ մինչև յերկիրն այլազգեաց, և մինչև ՚ի սահմանս եգիպտացւոց քառասուն ամ:՝

Եւ թագաւորեցաւ Հեռոբովամ որդի իւր զինի նորա: Արդ եկն Յորոբովամ և ժողովուրդն, և ասեն զՍողովման. «Թեթեացո ՚ի մէնջ զխիստ լուծհօր քո, և պաշտեսցուք զքեզ,»: Քանզի բազում երիւարօքն զոր ստացաւ, և հազար կանամբքն զոր ած, և սքանչելի շինուածովքն զոր շինեաց, և բազում ամրապարիսպ քաղաքօքն զոր հաստատեաց, և ոռձկօքն որ առաքեաց թագաւորաց հեթանոսաց՝ յաւիտեաց և թախծեցոյց զժողովուրդն: Գարձոյց անդրէն Ռելիքայամ խիստ պատասխանի ժողովուրդեանն. և եղև շրջուած, բայց ոչ եթէ յարքայէ. զի թեպէտ և ՚ի պատճառս բանին արքայի եղև, բայց սակայն ՚ի տեառնէ եղև, զի հաստատեսցի բանն Ախայի մարգարէի՝ որ ՚ի թագաւորութեան անդ, որ ասաց զՍողովման: Ետ պատասխանի ժողովուրդն և ասեն. չիք մեր բաժին ընդ Գաւթայ, զի չիք որդի Գաւթի՝ որ նմանէ Գաւթի. այսուհետև տես զտունքո, Գաւթի, զի ունայնացոյց դատարկացոյց և թափուր արար հպարտութիւն որդւոյ քո զդուռն իւր ՚ի մեծամեծացն Խարայելի, որ դեգ երեալ կային ՚ի դրան նորա: Եւ արար Ռոբովամ զարիս առաջի տեառն, և ոչ զնաց բոլորով սրտիւ իւրով միամիտ ընդ տեառն: Եւ թագաւորեցաւ եւթն և տասն ամ, և հանգեաւ: Եւ թագաւորեցաւ Աբիա որդի իւր զինի նորա:

Էւ ասէ Աբիա ցՆորովամ. «Գուք զիտէք, զի տէր էտ զԹագաւորու թինն Գաւ թի և որդւոց նորա իբրև աղ ուխտի, այս ինքն ուխտիւն ճշմարիտ սիրոյ. արդ գուք աւագիկ, ասէ, թողէք զտէր և պաշտեցէք զոր թըս ձուլածոյս զոր արար Յորոքովամ. վասն այսու թիկ իբրև յաւուրս Գաւ թի չյաղ թեցէք ՚ի մարտս պաւ տերազմաց ձերոց », Էւ վասն զի նախատեաց նա ձուլածոյ որ թուքն, և հաւատաց՝ եթէ ոչ յաղ թէ խւրայէլ ՚ի մարտ պատերազմի իւրոյ, կոտորեաց ՚ի նոցանէն Աբիա ՚ի սուր սուսերի իւրոյ հինգ հազար : Էւ յետ այսորիկ հար տէր զՅորոքովամ, և մեռաւ : Թագաւորեաց և Աբիա զերիս ամս, և մեռաւ :

Էւ թագաւորեաց Ասա որդի նորա զինի նորա : Արար և Ասա զբարի առաջի տեառն զքառասուն և զմի ամ թագաւորու թեանն իւրոյ : Էւ եկն եհաս ՚ի վերայ նորա Զարախ հնդիկ, և հազարք հազարաց զորք ընդ նմա, և երեսուն հազար կառք ընդ նմա : Էւ զի եկաց յաղ թս, և հաւատաց եթէ մասնի բազում զորն մնլորեալ ՚ի ձեռն տակաւ զորուն հաւատացելոյ, եբեկ խորտակեաց հրեշտակն տեառն զգորսն շնդկաց. և դարձ գունդն յուդայեան յերուսաղէմ բազում աւարաւ : Արդ բնակեցաւ հոգին ՚ի վերայ Ազարիայի, և ասէ ցԱսա. «Տէր ընդ ձեզ է, որչափ գուք առ նմա էք. քանզի ահա իբրև թողին զնա հարքն մեր յաւուրս Գեդէննի, թող լիք եղէն և նոքա ՚ի նմանէն, և ոչ գոյր խաղաղութի՝ որ մտանէր և ելանէր », Էւ հզորացաւ կազդուրեցաւ, ժողովեաց առ իւր զոր յամենայն ազգաց : Էւ իբրև տեսին՝ եթէ տէր ընդ նմա է, և մատուցին զպատարագս մեծամեծս, և երդուան. ուխտ և դաշինս կուեցին մատուցանել զաղ թս յամենայն սրտէ իւրեանց առ տէր, և հեռանալ ՚ի կռոցն օտարոտեաց. և ամենայն որ ոչ մատուցէ զաղ թս առաջի տեառն, մահու մեռցի : Էւ անցոյց Ասա և զԱմաբա մայր իւր ՚ի տիկնութէ իւրմէ. վասն զի արար նա զտօն պատկերացն :

Յետ այսորիկ առաքեաց Ասա ոսկի Բերհադադարբայի. զի խափանեացէ զուխտ իւր՝ զոր եղեալ էր

նորա ընդ Բայաշու արքային խորայէլացւոց : Եւ եկն եհաս Անան մարգարէ առ Ասա, և ասէ ցնա՝ եթէ «Ասան զի յուսացար դու 'ի Թագաւորն Արամայ և ոչ 'ի տէր, փախիցէ զօրն Արամայ 'ի քէն, և միաբանեսցին ընդ արքային Հնդկաց՝ գալ Հասանել միանդամայն 'ի վերայ քօ. և իբրև խնդրեսցես և պաղատեսցես վասն այսր՝ զինչ արարեր, ապա մատնեսցին 'ի ձեռս քօ : Եւ մեռաւ Ասա, և Թաղեցաւ 'ի գահոյս լիախնկայս :

Եւ Թագաւորեաց Յովսափատ որդի նորուն զինի նորա. և եղև տէր ընդ Յովսափատու : Եւ առաքեաց դպիրս օրինաց 'ի ձեռն քահանայիցն և ղետացւոցն՝ ուսուցանել 'ի գեօղս և յազարակս որդւոցն Յուդայի : Եւ անկաւ երկիր ղ տեառն 'ի վերայ Թագաւորացն՝ որ շուրջ գնորօք էին. և ոչ մտաբերեցին այլ մարտնչել ընդ Յովսափատու : և այլազգիքն և արաբացիքն հարկս հարկանէին նմա : Բայց եղև նորա զօր պատերազմի հազարք հազարաց, և հարիւր և վաթսուն հազար : Եւ էլ նա ընդ Ախաբու յՌեմաթ Գաղաադ 'ի պատերազմ. և մեռաւ անդէն Ախաբ. և դարձաւ Յովսափատ 'ի տուն իւր խաղաղութեամբ, վասն զի օգնեաց նմա տէր : Եւ էլ մարգարէն ընդ առաջ Յովսափատու և ասէ ցնա. «Չորար դու յօգնականութիւն ամսարշտին՝ լինել նմա թիկունք օգնականութե. և նմա ոչ օգնեցեր, և զտէր բարկացուցեր 'ի վերայ քօ. բայց հաւատամես, զի պատգամք բարւոք ելին 'ի բերանոյ բուսմէ » : Արդեւք այն իցէ՝ զոր ասաց ցԱխաբ, եթէ «Հարցջիր 'ի մարգարէէ տեառն ». և զի «Չիք աստ մարգարէ տեառն, զի հարցցուք զպատգամս տեառն 'ի նմանէն », և զի «Մի՛, ասէ, ասեր այսպէս, արքայ » : Հանդերձ այլովքն՝ զոր ինչ ասացն. քանզի չև երթեալ էին 'ի պատերազմ, որպէս գրեալ է 'ի դրպրութի թագաւորաց. «Արիւն արդար, ասէ, ոչ հեղի » : այս ինքն զարիւն ճշմարիտ մարգարէիցն իբրև զտունն Ախաբու ոչ հեղի :

Եւ եկին հասին մովաբացիքն և ամոնացիքն տալ պատերազմ և մարտնչել ընդ Յովսափատու : Եւ յա-

ղօթս եկաց Յովսափատ առաջի տեառն . և եղև հռ
գի տեառն 'ի վերայ Ազայելի ղևտացուոյ , և ասէ ցը
տունն Յուդայի . «Մի երկնսիք և մի զանգիտէք 'ի
բազում զօրաց այտի , այլ քաջասրտեցէք և իջէք 'ի
վերայ նոցա , և տեսջիք զփրկութիւն զոր առնէ ձեզ
տէր » : Եւ ել Յովսափատ զօրուն հանդերձ , և օրհ
նէին և ասէին . «Բարձունք , ասէ , սկսան օրհնել ,
և լերինք սկսան ցնծալ » . այս ինքն որդիքն Յու
դայի՝ որ գնային ընդ բարձունս՝ օրհնեն . և որ շրջին
իբրև այժեմունք ընդ լերինս , վասն վտահալութեան
իւրեանց , ահա ցնծան վասն աւարին , որ հանդեր
ձեալն են բաժանել : Անդ զելանէն Յուդայի 'ի միջոյ
լերանց տեսանէին . և ահա մարմինք զօրացս այսոցիկ
հարկանէին մեռանէին . և աւարեցին զամենայն ինչ՝
որ էր նոցա , և դարձան օրհնուք 'ի տուն տեառն : Եւ
մատեալ Յովսափատ առ Ռիսղիա ամպարիշտ՝ առ
նել նաւս , և երթալ 'ի Թարշիշ : Եւ մարգարեացաւ
Եղիազար և ասէ ցՅովսափատ . «Հաղորդութիւն քով
ընդ Ախազու , զի միաբանեցար ընդ նմա , և աստան
դեսցէ տէր զամենայն գործս քո » : Եւ զի յառաջ
նումն ոչ եպերեաց նմա վասն բարի պատգամացն՝ որ
գտան 'ի նմա . և վասն սորին այսորիկ՝ զի առաջին
եղև յայսմ վայրի , եպերեաց զնա . վասն զի յա
ռաջնոյն , որ թողաւ նմա , պարտ և պատշաճ էր նմա
արգելուլ յերկրորդէ աստի : Բայց թագաւորեցաւ
քսան և հինգ ամ , և արար զբարի իբրև զԱսա հայր
իւր , և մեռաւ :

Իւ թագաւորեցաւ Յահովրամ որդի նորուն ըստ
նմանէն : Արդ կոտորեաց Յահովրամ զվեց եղբարս
իւր , և 'ի ծերոցն Խարայելի . և զնաց զՃաննապարհս
Ախաբու , և ետ ըմպել զգինի ուխտաւորաց . և ած
առ իւր 'ի պատգամացն Եղիայի մարգարէի : Այս
առաքեցաւ առ նա յԵղիայէ՝ եթէ «Վասն զի ոչ գը
նացեր դու 'ի Ճաննապարհս Յովսափատու հօր քո ,
ահա հարկանէ զքեզ տէր և զժողովուրդ քո » : Եւ
եկին արտաքս աղիք նորա , և մեռաւ : Եւ չոգաւ ա
ռանց ցանկութե՛ , վասն զի ապականեցաւ շուք գե
ղոյ նորա 'ի բազմութենէ տանջանաց նորա . և թա

ղեցաւ 'ի քաղաքի Գաւթի, բայց ոչ եթէ ըստ պատուի Թագաւորաց :

Եւ Թագաւորեցաւ Ռիսողիա որդի նորուն ըստ նր մանէն մի ամ . և արար զւարիս առաջի տեառն : Եւ սպան զնա Յահօլ . և Գողողիա մայր նորա սպան զորդին Ռիսողիայ : Եւ գողացաւ Յոհոյբա քոյրն Ռիսողիայի՝ որ եղևն կին Յովադայ քահանայի՝ զորդին Ռիսողիայի, և Թաքոյց զվեց ամ : Եւ Թագաւորեցաւ Գողողիա քոյրն Ախարու 'ի վերայ երկրին : Իյեւթներորդ ամին չոգաւ Յովադա առ զօրագլուխս և իշխանս և հարիւրապետս, և արկ զնոսա յուխտ տեառն : Ուխտեցին և դաշինս կռեցին . և եցոյց նոցա զորդին արքայի : Եւ ած զնա Յովադա, և եգթագ 'ի գլուխ նորա : Եւ լուաւ Գողողիա զձայնն և զբարբառ փողոյն՝ զի խրախուսէր, և եկն՝ իբրև պատառէին զգետաք նորա վասն Թոռինն իւրոյ՝ զի Թագաւորեցաւ, և սպան զնա ժողովուրդն : Եւ երգմնեցոյց զնոսա Յովադա պաշտել զտէր . և իւեցին զբազինսն, և զմեհեանսն Բահաղու կործանեցին : Նորոգեաց Յովադա զարժանս և զօրէնս պաշտաման տեառն, որպէս յաւուրս Գաւթի . և պահանջեաց նա զնպաստ 'ի ժողովուրդենէ երկրին առ 'ի նորոգութի տանն տեառն, և յաճախեցին բերել ուրախութի : Եւ մեռաւ Յովադա հարիւրամեան և երեսնամեան, և Թաղեցին զնա յօրէնս Թագաւորաց :

Եւ դարձան որդիքն Յուդայի 'ի տեառնէ՝ և պաշտեցին զկուռս . և առաքեցաւ առ նոսա 'ի ձեռն մարգարէի դաւնալ 'ի ճանապարհաց իւրեանց չարաց, և ոչ կամեցան : Եւ եկն հոգի տեառն 'ի վերայ Զաքարիայի որդւոյ Յովադայ քահանայի՝ և ասէ, Թէ "Այսպէս ասէ տէր . մի ծաղկեսջիք . այս ինքն մի յաջողեսցի ձեզ . զի Թողէք դուք զճանապարհս իմ, և ես Թողից զձեզ" : Եւ քարկոծեցին զնա քարիւք 'ի սրահի տեառն : Եւ մոռայաւ Յովայա զչնորհան զոր արար ընդ նա Յովադա, և սպան զնորա այնոքիկ ըստ նմանէն . զի իբրև սպանանէր զնոսա, ասէին 'ի մահուանն իւրեանց . տեսցէ տէր և ինդրեսցէ : Եկն եհաս 'ի վերայ նորա Զամէ արքայն

եղովմայեցւոց , և կոտորեաց զնախարարս նորա , և զկապուտս գերութէ նոցա ետ տանել արքային դաւ մասկացւոց : Թողին դատաւորք զՈվյաշ , և անկաւ 'ի ցաւս անհնարինս , և սպանին զնա 'ի դահոյսն իւր . և ոչ թաղեցաւ ըստ օրինի թագաւորաց 'ի գերեզմանս թագաւորաց :

Եւ թագաւորեցաւ Ամոնիա որդի նորա ըստ նմանէն : Եւ արար Ամոնիա զբարի առաջի տեառն , բայց ոչ եթէ յամենայն սրտէ իւրմէ . և սպան զսպանողս հօր իւրոյ : Եւ ընտրեաց 'ի Յուդայէ երեքհարիւր հազար , և վարձեաց յեփրեմեան զնդէ անտի հարիւր հազար ընդ հարիւր քանքար արծաթոյ՝ տալ մարտ պատերազմի ընդ եղովմայեցիս : Եւ սրտամեցաւ բարկութի տեառն 'ի վերայ նորա 'ի ձեռն մարգարէին , վասն զի կաթողնեցաւ նա վարձել զօր առ 'ի Թիկունս օգնականութի իւրոյ . և դարձոյց անդրէն յիւրաքանչիւր տեղիս . և կորոյս նա զհարիւր քանքարն : Եւ չու արար խաղաց զնաց և անց կոտորեաց նա զեղովմայեցիսն . և առ զառ և զապուռ աւարին յոյժ բազում : Եւ յետ այսորիկ երկիր եպագաւ առաջի դիցն լեռնադեղիցն Գաբաղայ : Եւ առաքեաց առ նա 'ի ձեռն մարգարէին , եթէ « Ընդէր՝ վասն ոյր պագեր երկիր դիցն հեթանոսաց , զի զպաշտօնեայսն իւրեանց ոչ կարացին ապրեցուցանել 'ի ձեռաց քոց » : Արդ ամբարհաւաճեցաւ Ամոնիա 'ի վերայ Յովաշու որդւոյ Յահովայ Ախոզեայ յահովեանց . և առաքեաց առ նա՝ զի տեսցեն զերեսս միմեանց : Եւ եկն Յովաշ , և կալաւ զԱմոնիա և տարաւ յերուսաղէմ . և խրամատեաց 'ի քաղաքի անդ չորեքհարիւր կանգուն , և առ զամենայն որինչ գտաւ 'ի տան տեառն և 'ի տան արքայի , և դարձաւ 'ի Շամրին : Եւ յետ ժամանակին իբրև անց՝ խոտորեցաւ Ամոնիա յերկիւղէ անտի տեառն , սպանին զնա 'ի Ղաբիշ :

Եւ թագաւորեցաւ Ազարիա որդի նորուն ըստ նմանէն : Եւ թագաւորեցաւ Ազարիա զյիսուն և

1 Յերկուս օրինական ևս գրեալ էր Եւս+իւ :

երկուս ամս 'ի Թագաւորութեն իւրում . և արար զբարի առաջի տեառն իբրև զԴաւիթ Հայր իւր . վասն զի ուսուցանէր զնա Չաքարիա քահանայ պաշտել և մատուցանել զաղօթս առաջի տեառն : Եւ ուղղեաց տէր զամենայն ճանապարհս նորա . և մարտեաւ ընդ այլազգիսն , և խրամատեաց զպարիսպս Գաթայ և Ազայի և զԴաշղոդայ . և հաս համբաւ նորա մինչև յԵգիպտոս : Եւ մեծացաւ նա ընչիւք և ստացուածովք , և հպարտացաւ մեռացաւ զտէր . և մուտ 'ի տաճար տեառն զնել զբուրվառ խնկոց : Եւ ասէ ցնա Չաքարիա . «Ոչ է քո տեղիդ այդ , արքայ » : Եւ իբրև խոժոռեցաւ ընդ քահանային , եւ բորոտութի 'ի սրբութի անտի , և անկաւ ընդ մէջ աչաց Թագաւորին , և նստաւ 'ի տան իւրում բորոտացեալ . և Յովաթամ նորուն որդի վարեաց զԹագաւորութիւն նորա : Եւ մեռաւ Ազարիա , և ոչ Թաղեցաւ նա 'ի գերեզմանս Թագաւորաց :

Եւ Թագաւորեցաւ Յովաթամ որդի իւր ըստ նմանէն : Ի վեշտասաներորդ ամի Թագաւորութեն Յովաթամայ արար նա զբարի , որպէս և արար Հայր նորա . բաց յայնմանէ՝ զի ոչ ժպրհեցաւ զնել զխունկս տաճարի տեառն . և եղև քաջանուն մեծութի յորդիսն Ամոփնայ , և մեռաւ :

Եւ Թագաւորեցաւ Աբազ որդի իւր ըստ նմանէն : Արդ Թագաւորեցաւ Աբազ վեշտասան ամ , և արար զչարիս առաջի տեառն , և անցոյց զորդիսն իւր ընդ հուր : Եւ մատնեցաւ 'ի ձեռս Արամայ և Փակէի , և կոտորեցին 'ի տանէ անտի Յուզայի հարիւր և քսան հազար 'ի միում աւուր . և գերեցին 'ի նոցանէն երկերիւր հազար . և զորդիս նոցուն ածին 'ի Համրին : Պատգամ տեառն եղև 'ի վերայ Աբոնայի , և դարձուցին անդրէն զգերին 'ի տեղի իւր յԵրուսաղէմ : Եւ դարձեալ յետ այսորիկ բարկացոյց Աբազ զտէր . և կալաւ զգրունս ներքինս և զարտաքինս տաճարի տեառն , և բազմացոյց զսեղանս յանկիւնս Երուսաղէմի . և գրգռեցան ընդ նմա երոզովմայեցիքն և այլազգիք , և գերեցին 'ի նմանէն գեօղս բազումս : Եւ եկն եհաս 'ի վերայ նորա Թագա-

ղաթփաղսար արքայ Ասորոց : Եւ առ Ախազ զամենայն որ ինչ էր 'ի տան տեառն, և 'ի տուն առաջնոց թագաւորաց, և որ ինչ եգիտ 'ի տունս մեծատանց, և ետ ասորեստանւոյն, զի մի նեղեսցէ զնա : Եւ մեռաւ, և ոչ թաղեցին զնա 'ի գերեզմանին թագաւորաց :

ԳԼՈՒԽ Գ

Եւ թագաւորեցաւ Եզեկիա որդի իւր ըստ նմանէն : Թագաւորեցաւ Եզեկիա քսան և ինն ամ, և արար զբարի առաջի տեառն : Բաց զղրունսն տաճարի տեառն անդէն յամենանն իբրու թագաւորեցաւ . և ժողովեաց զղևտացիս՝ որ յերկիւղէ հօր նորացրուեալ էին, և հրամանս ետնոցա զի սրբեսցին ինքեանքն և սրբեսցեն զտաճար տեառն : Եւ մուտ Եզեկիա ծերակոյտ ժողովրդեամբն հանդերձ, և մատուցին զպատարագ նոխազեան՝ սրբել արեամբ նորա զտաճարն և զքահանայսն և զամենայն ժողովուրդն : Եւ կարգեցաւ կազմեցաւ պաշտօնն 'ի սրբութեան անդ, որպէս պատուիրեաց Գաւթ . և օրհնէին նոքա յօրհնութիսն Գաղայ և Նաթանայ մարգարէիցն Գաւթի . այս ինքն մարգարէքն՝ որ յաւուրսն Գաւթին 'ի վերայ Գաւթին մարգարէանային, և յօրհնութիւնսն Գաւթի և Ասաիայ . զի աստ մարգարէ կոչեաց զնա : Բազմացան յաճախեցան պատարագքն քան զքահանայսն, մինչ զի զևտացիքն պատարագօք քահանայիցն եղբարց իւրեանց օգնէին նոքա :

Եւ արար զտօն բաղարջակերացն յերկրորդ ամսեանն զեւթն օր, վասն զի չժամանեաց առնել վասն անսրբութեան քահանայիցն և զևտացւոցն : Բայց ազգն եփրեմեան և մանասեան և իսաքարեան և զբբուղովսեան, որ կերան զզատիկն առանց օրինաց՝ այս ինքն յառաջ քան չև էին սրբեալ, յաղօթս եկաց Եզեկիա 'ի վերայ նոցա՝ զի քաւեսցին յայսմանէ : Եւ ասաց՝ եթէ սրբութիւն ոչ է սուրբ քան ըլմեզ, զի ինքն լուծթն իւրով քաւեսցէ . և մեք աղօթիւք ոչ քաւիցեմք : «Եւ լուաւ, ասէ, ձայնի

Եզեկիայի, և քաւեաց զժողովուրդն ։ Բայց ոչ Եզեալ է իբրև զայս տօն 'ի Սողովմնէ մինչև ցԵզեկիա ։ Եւ հրաման ետ վասն երախայրեացն քահանայիցն, և եբեր ժողովուրդն ուրախութիւնք, մինչև յաւելաւ 'ի քահանայից անտի՝ որ ընդ ամենայն տեղիս ցրուեալ էին, և տուաւ 'ի նմանէն աղքատաց ։

Յետ այսորիկ եկն եհաս տակաւապետն . ձեռն 'ի վեր կալաւ, 'ի բարձր ձայն ամբարհաւաճելով խօսել կալաւ ընդ ժողովրդեանն և ասէ, եթէ “Ձի՞նչ օգուտ արար Եզեկիա, զի անցոյց զմեհեանս և զբազինս . և ասաց թէ առաջի միտջ սեղանոյ պագջիք երկիր ։” Երգ նայեաց և տես, որչափ ել համբաւս այսորիկ . զի զոր ինչ արար նա յերուսաղէմ, յասորեստան լսելի եղև . արդեւք 'ի քաղաքաց անտի՝ որ շուրջ զնորօք էին զոր գերեացն, գիտաց նա զայս ամանէն ։ Բայց կոտորեցաւ բանակ նոցա 'ի ձեռն հրեշտակին, և ելին որդիքն Երուսաղէմի աւարեցին, և մտին անդրէն ։ Բայց բազում մեծութիւն զոր ժողովեաց Եզեկիա 'ի բանակէն ասորեստանեաց՝ զնոցուն զասորեստանեացն զոր ինչ աւարեցին 'ի քաղաքացն զոր գերեցին և բերին անդրէն, առ 'ի նոցանէն Եզեկիա . քանզի այսպիսի մեծացաւ, զի շտեմարանս արար նա ոսկոյն և արծաթոյն և ականցն պատուականաց ։ Բայց հպարտացաւ նա 'ի միտս իւր, և ժամանեաց նմա խոնարհութի հիւանդութի ։ Բայց ոչ եթէ նա միայն հպարտացաւ, զի մանկունք ժողովրդեան նորա իբրև զնա հիւանդացեալ էին հպարտութիւնք . այլ ոչ եկն 'ի վերայ նոցա բարեութի յաւուրս Եզեկիայի վասն Եզեկիայի ։ Եւ մեռաւ Եզեկիա ։

Եւ թագաւորեցաւ Մանասէ որդի իւր ըստ նմանէն ։ Յիսուն և հինգ ամ թագաւորեաց Մանասէ, և արար զչարիս առաջի տեառն, և շինեաց զսեղանս կոոցն՝ զոր հայր նորա աւերեաց . և շինեաց մեհեանս ամենայն աստեղաց երկնից յերկոսին սրահն տեառն, և անցոյց զորդին իւր ընդ հուր, և արար զկախարդս և հարց ցգէտս և ցբաղդէս, և ուղղեաց զպատկերն չորեքդիմեան 'ի տաճարին տեառն . և մուրերցոյց Մանասէ զհրէաստան գործել զգործս հեթանոսաց ։ Եւ

գայցեն հասանիցեն անէծքն օրինաց 'ի վերայ ժողովրդդեանն յաւուրս նորա : Եւ եկին առ Խողէ կինն մարգարէ , որ նստէրն յերուսաղէմ յուսումն . այս ինքն ուսուցանել զժողովուրդն : Եւ մարգարէացաւ յանուն տեառն՝ եթէ «Ասացէք ցարքայն , զի վաղվաղակի լինելոց է ժողովրդեանդ՝ ամենայն որ գրեալ է 'ի դպրութեանն զոր ընթերցան առաջի քո : Եւ վասն զի դողաց սիրտ քո և պատառեցեր զպատմութեան քո և սգացեր վասն չարութեդ զոր ինչ գալոց է 'ի վերայ աշխարհիս այսորիկ , ահա ժողովեմ զքեզ խաղաղութիւն առ հարս քո , և մի տեսցես զչարն զոր ածելոցն եմ : Ընթերցան զդպրութիւն օրինացն և առաջի ժողովրդեանն : Ուխտ եղին և դաշինս կուցին և երդմունս երդուան , զի պաշտեսցեն զտէր , և նմա երկիր պագցեն : Եւ ուղղեաց կարգեաց կազմեաց զպաշտօնն զտօնիցն և զքահանայիցն և զգովչացն , որպէս յաւուրս Դաւթի : Եւ արար զգատիկն , զի իբրև զնա ոչ էր եղեալ , բայց եթէ յաւուրս Սաւուէլի մարգարէի :

Յետ այսորիկ ել Փարաւոն կաղ մարտնչել ընդ Մաբովկ քաղաքի , որ նստի 'ի վերայ Արածանոյ : Եւ ել Յովսիա մարտնչել ընդ նմա : Եւ առաքեաց առ նա Փարաւոն՝ եթէ «Ոչ գամ ես 'ի վերայ քո . և կամ տէր ասաց ցբեզ ոչ սպանանել զիս , այլ երկեցուցանել՝ որպէս զի դարձայց . 'ի բաց լեր յայն՝ որ ընդ իս է , զի մի ապականեսցէ զքեզ » : Արդ թէպէտ և դառնալն յանուանէն այ՝ որ ոչն էր ան՝ ոչ էր արժան նմա այլ և լսել զայն . « Զի ոչ եթէ 'ի վերայ քո գամ ես » , պարտ էր նմա : Այլ ոչ ասեն գիտաց զնոսա՝ եթէ 'ի տեառնէ եղև . և ոչ զի մեռցի 'ի պատերազմի , այլ զի մի մեռցի : Արդ ասացաւ նմա եթէ ժողովեմ ես զքեզ յառաջ քան զչարն , զոր ինքն իսկ անձամբ անձին ած 'ի վերայ անձին իւրոյ չար . զի եթէ հարցեալ էր նորա 'ի տեառնէ , ահա արգելոյր և զտեղի առնոյր , և ոչ ելանէր : Եւ եթէ մեռանէր նա , զմահ խաղաղութե՝ որպէս խոստացաւ նմա՝ մեռանէր նա . և վասն զի ել նա իբրև ոչ հարց , պատահեցաւ նմա անփութութիւն Աստուծոյ զոր ինչ

ոչ հատ 'ի վերայ նորա ստուգութիւնն այլ : Արդ եթէ Փարաւոն մտնորեալ ոչ ել առանց աստուածոյն իւրոյ , որպէս և ասացն , « Չի մի սպականեսցէ զքեզ անձ որ ընդ իս է » : Յովսիայ որչափ ևս առաւել պարտ և պատշաճ էր , որ զճմարիտ անձն ունէր՝ իւ ոչ ելանէր 'ի մարտ պատերազմի առանց հրամանի նորա : Հար զնա Փարաւոն նետիւ , և տարան զնա յերուսաղէմ և մեռաւ . և թաղեցին զնա ըստ թաղելոյ օրինի թագաւորաց :

Եւ ասէ երեմիա . « Արք և կանայք , արդարք և ճըշմարիտք , յիւրաքանչիւր յողջս ձեր լացէք 'ի վերայ Յովսիայ » . քանզի նա եղև պատճառ արդարութենայն որ զյիսուսն և զեւթն ամ յաւուրս նորա յարբմնեցաւ : Եւ ասա , ասեն , գրեալ են այսոքիկ 'ի դուքրութի ողբոց , որպէս զի ոչ գոյր մարգարէութիւն , խանան մարգարէն՝ որ յաւուրս Մանասէին էր , այն որ 'ի նմա գրեալ են ամենայն գործք չարք Մանասէի : Եւ մեռաւ Յովսիա :

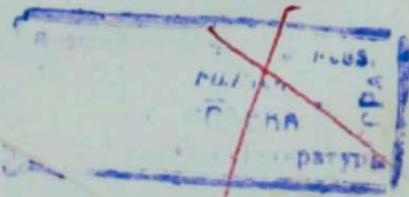
Եւ թագաւորեցաւ Յազովախազ որդի իւր ըստ նմանէն . բայց ոչ ինչ անազանեցաւ սա . զի յետ երկոց ամսոց եկն և տարաւ զնա արքայն եգիպտացւոց յեգիպտոս : Թագաւորեցաւ Յովակիմ եղբայր իւր ընդ նորա : Եւ արար Յովակիմ 'ի տանն ամի անդ թագաւորութեն իւրոյ զչարիս առաջի տեառն : Յաւուրս նորա ել Նաբուքոդոնոսոր , և կապեաց զնա և տարաւ 'ի Բաբելոն . տարաւ և զզանիէլեանս , և յանոթոյն սրբութե առ նա ընդ իւր : Եւ թագաւորեցաւ Յովաքիմ որդի իւր ըստ նմանէն : Արար դարձեալ և սա զչարիս առաջի տեառն զհարիւր օր որչափ թագաւորեաց նա . և առաքեաց տարաւ զնա արքայն բաբելացւոց 'ի Բաբելոն :

Եւ թագաւորեցոյց զԺեզեկիա հօրեղբայր իւր ըստ նմանէն : Արար և սա զմետասան ամ թագաւորութեն իւրոյ զչարիս առաջի տեառն : Եւ ասոսամբեցաւ 'ի տեառնէ և յարքայէն բաբելացւոց , և յերեմիայէ մարգարէէ ոչ երկեաւ . և ժողովուրդն և ծերակոյտն և քահանայքն և զևտացիքն պղծեցին զտունն սրբութե , և գործեցին իբրև զգործս հեթա

նոսաց : Եւ առաքեաց տէր առ նոսա 'ի ձեռն Տրեշտակաց իւրոց , այս ինքն 'ի ձեռն մարգարէից իւրոց . վասն զի ինայեաց 'ի վերայ ժողովրդեանն իւրոյ . և վասն զի անարդեցին զբանս մարգարէիցն մինչև շարժեցին զսրտմտութիւն բարկութե տեառն : Եւ ած 'ի վերայ նոցա զաբեւլացիս երիցս անգամ . և կոտորեաց զերիտասարդս նոցա 'ի տունն սրբութե՝ ուր մտին ասպախեւել 'ի նա 'ի ժամ բարկութեն : Բայց յառաջ քան չև էր եկեալ բաբելացին պղծել զնա յարին զիսկանց նոցուն ; նոքա իսկ ամենեքին չար գործովքն իւրեանց պղծեցին զնա : Առին բաբելացիքն զամենայն անօթս սրբութեն , և Տրճիգ արարին ըզտաճարն տեառն , և իլեցին զպարիսպս Երուսաղէմի , և իջուցին ընդ իւրեանս 'ի գերութի՝ որք մնացին սին 'ի քնոյ 'ի սրոյն սուսերի . և եղեն ծառայք բաբելացոց , մինչ զի ետուն զթագաւորութիւն Պարսից , զի կատարեացի բանն Երեմիայի՝ զոր ասաց . “Չի աւերեսցի և թափուր մնացէ երկիրս 'ի նոցանէն եւթաւ նասուն ամ ,” :

Որ ամ մի էր Վաւոս արքայի , եղև կատարեցաւ արդեամբք իւթանասուն ամն այն՝ զոր կանխեաց և ասաց Երեմիա յառաջ քան զեւթանասուն ամն : Եւ զարթոյց տէր զողին Վաւոս պարսկի . և գրեաց ընդ ամենայն իշխանութի թագաւորութե իւրոյ պատճէն Տրովարտակաց , զի գրեալ էին այսպէս . “Այսպէս ասէ Վաւոս , թէ տէր անձ երկնից ետ ինձ զամենայն թագաւորութիւն երկրի” : Եւ վասն զի ամենայն թագաւորաց զերեալ էր զնոսա , սա՛ որ իշխէրս 'ի վերայ ամենայն թագաւորաց , և կարող էր նա՛ զի յամենայն թագաւորաց դարձ քարոզեսցէ նոցա : Եւ այս օտար և անթլիատ , որ գիտաց զտէր անձ երկնից , 'ի ձեռն սորա դարձայց զորդիան թլիատեալս սիրելոյ իւրոյ , որք երկիւզին երկնից զօհս հանդերձ կանամբք և որբւոյք առնէին : “Եւ , նա , ասէ , ետ ինձ Տրաման շինել նմա տուն Երուսաղէմ” :

Ղրդ նայեաց և տես , զի և զմարգարէութիւնն Եսայեայ փութացաւ ընթեռնուլ , վասն ելանելոյն այնոցիկ՝ որ յաւուրս Երեմիայի այսպանելով այսպա-

նէին զմտրդարէան՝ որ զայս ամենայն քարոզէին 'ի վերայ նոցա : "Ո՞րչոյ 'ի ձեզ, ասէ, յամենայն ժողովրդէնէ այտի, զի տէր անձ հաճի ընդ նմա, եկեսցէ ելցէ առ իս" : Յայտ արար՝ եթէ որք արժանին են՝ ելանեն, և որք ոչն կամին ելանել՝ նորա են որք ոչն են արժանի : Յապաղեցուցանէ զնոսա՝ զի մի ելցեն, որք կալանն կապեցանն 'ի սովորութիւն տեղւոջն, և կամ 'ի հանդիստ նորա, և կամ 'ի հեթանոսութեանդ : Ինքն տէր ոչ կամեցաւ 'ի նոսա՝ զի ելցեն, զի մի յաւելցեն և պղծեցեն զանուն անյն իւրեանց, "Որպէս զի պղծեցին հարք նոցա զանուն իմ" :

210

1671 Գ ԳՆԻ ԿՍՏ

ՀԱՅԿ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
 ՖՈՒՂՈՍԵԱՍ
 ԳՐԱԳԱՐԱՆ
 ԿՎԶԳԵՄԻԹ

ԿԱՏԱՐԵՅԱԻ ՄԵԿԵՈՒԹԻԿԵ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ
 Ի ԲԻՐԱՄԵՆՈՒ
 ԶԻՍՄԻԿԻՆ ԳՐԱՐՈՒՄԸ ԱՌՈՒՐՑ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅ
 ԲԵՆԵՎԵՆՈՒ

1001 3 10 11 11 11

Էջ ՏՈՂ

ՎՐԻՊԱԿԻՔ

ՈՒՂՂԵԱԼԻՔ

18	29	մեղացն սիրեաց	մեղացն . սիրեաց
28	33—34	'ի ճշմարտուն զայրն	'ի ճշմարտուն , զայրն
36	33—34	Ոչ . ասէ ամենայն	Ոչ , ասէ , ամենայն
37	3	յետոյ	յետոյ ,
39	8—9	Զբհեղեղին . ինքն Ղամէք զի	Զբհեղեղին ինքն Ղամէք , զի
40	21	Եղևա	Եղևա
43	19	ցանկութի	ցանկութի .
48	9	ստուգութի	ստուգութի
49	29	մի . . . մի	մի . . . մի
50	10	զի եթէ	զի ոչ եթէ
	28	զնա : Վն այնորիկ	զնա վն այնորիկ :
	32	նա , եթէ . . . : Ծերունի	նա : Եթէ . . . , ծերունի
54	27	աճ է : Երկրորդ	աճ է երկրորդ ,
55	10—11	որպէս կարգաց	որպէս եղբայր կարգաց
308	ԺԷ	ցհաշարի	ցհաշարի

